วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์

Academic MCU Buriram Journal

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2569
Vol. 11 No. 2 (May – August 2026)

ISSN 2651-1150 (Print)
ISSN 2985-010X (Online)

AMBJ

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
Academic MCU Buriram Journal

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2569
Vol. 11 No. 2 (May– August 2026)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน
ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของคณาจารย์ นิสิตและบุคลากรทั่วไปในสาขาวิชา ดังต่อไปนี้

1. สาขาวิชาด้านครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และจิตวิทยา
2. สาขาวิชาด้าน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์
3. สาขาวิชาด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความแต่ละบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวารสาร 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่น ที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

เจ้าของ: สำนักวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 281 หมู่ 13 ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000
โทรศัพท์ 08 97102920, 06 4946 1595
E-mail: ambj.mcu@gmail.com
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj/index

คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisors)

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	ที่ปรึกษาอธิการบดี
พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระธรรมวชิรสุตาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระเทพวัชราจารย์, รศ.ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระสุนทรธรรมเมธี, ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
พระศรีปริยัติธาดา, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.	ผอ.หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาปรัชญา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บรรณาธิการ (Chief Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

นายมงคล สอนไธสง

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสิรินันทโมลิต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาไสว สิริปญฺโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ภัฏชวัชร์ สุขเสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมพร ชั้นไพบูลย์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.พรสวรรค์ ศิริกัญจนาภรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัมภีรภาพ อินทะนู	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทณ วัชรชิโณรส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ดร.พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระวชิรกิตติบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญฺโญ, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติปัญญาโสภณ, ผศ.ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาเอกพันธ์ วรธมฺมญฺญู, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ ขันแก้ว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนู ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ภัฏชวัชร์ สุขเสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์	มหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ปาโนรัมย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโภคางกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.อัครพล เนื้อไม้หอม	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาห์สุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธ์จันทร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ บัวเจริญ	มหาวิทยาลัยพายัพ

รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.พรสวรรค์ ศิริกัญจนาภรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ปัญญะพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัมภีรภาพ อินทะนู	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร วิชัยรัมย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวมินทร์ ประชานันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤตยากร ลดาวัลย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริรัตน์ นาคิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
ดร.สิวะกรณ์ กฤษณสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ดร.วิมลพร สุวรรณแสนทวี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ชัษษพณชิ์ จันวงค์เดือน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.สุวัตน์ อาษาสิงห์	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ดร.สงวน หล้าโพนทัน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ธงไชย สุขแสวง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.ประทวน วันนิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร: มงคล สอนไธสง

ออกแบบปก: มงคล สอนไธสง

พิมพ์ที่: บริษัท ไอพรินท์ แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด
433/8-9 ถ.จิระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ (Academic MCU Buriram Journal) ดำเนินการเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของนักวิชาการ ทั้งภายในและภายนอก ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และศาสตร์สมัยใหม่ให้มีการเผยแพร่ผลงานในระดับชาติและนานาชาติ ตามตัวบ่งชี้คณะกรรมการอุดมศึกษาองค์ประกอบที่ 2 ว่าด้วยการวิจัย นอกจากนี้การจัดทำวารสารนี้มีความสอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและการจัดการความรู้ โดยเป็นระบบการประเมินบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ จากหลากหลายสถาบันตามเกณฑ์มาตรฐาน

ในนามคณะผู้จัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกรูปทุกท่าน ทั้งในส่วนวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และภายนอก รวมถึงนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำวารสารวิชาการนี้ ทำให้การขับเคลื่อนงานวิชาการเดินหน้าต่อไปด้วยความมั่นคงและยั่งยืน พร้อมนี้ขอขอบพระคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ได้มอบความไว้วางใจให้วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ได้มีส่วนในการเผยแพร่ผลงานของท่านสู่สาธารณชน

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน
บรรณาธิการ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารฉบับนี้
ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย: Research Article

- **การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ สำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย** 1
  The Development of Ability to Write Words That Do Not Conform to the Standards Using asset of Spelling Development Training for Foreign Students Thai Language and Culture Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
  ปิยมาศ มาวงศ์
  Piyamas Mavong

- **การศึกษาความสามารถในการฟัง การพูด และทัศนคติที่มีต่อภาษาจีนถิ่นของคนไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง** 17
  An Investigation into Listening, Speaking Proficiency and Attitudes Toward Chinese Dialects among Thai-Chinese in Mueang District, Lampang Province
  หม่า เกอ, ขนิษฐา ใจมโน และบุญเหลือ ใจมโน
  Ma Ge, Kanita Chaimano and Boonlue Chaimano

- **การวิเคราะห์การตั้งชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง** 31
  An Analysis of the Tradename in Chinese-Thai Merchant Shops and Stores in Muang District Lampang Province
  Hu Yuanyuan, ขนิษฐา ใจมโน และบุญเหลือ ใจมโน
  Hu Yuanyuan, Kanita Chaimano and Boonlue Chaimano

- **อุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงาน เขียน ของ February Sea** 47
  Ideology of Male Homosexuality Represented in February Sea's Works
  Chen Nuo, ธนพร หมูคำ และภาณุวัฒน์ สกุลสืบ
  Chen Nuo, Thanaporn Mookham and Panuwat Sakulsueb

- **ห้องเรียนวิศวกรสังคม สำหรับพัฒนานักศึกษา และการยกระดับนวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม** 62
  Social Engineering Classroom Project for Developing Students and Elevating Innovation for Local Communities through Social Engineering Processes
  วัฒนา รัตนพรหม, พลกฤต แสงอาวุธ และอัญชลี แสงอาวุธ
  Wattana Rattanaprom, Ponlakrit Sangarwut and Anchalee Sangarwut

■ **การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา ตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3** 75
Development of the educational administration model in line with the educational policy of His Majesty King Rama X to create a stable and moral foundation for the students of Ban Sekkong School, Surin Primary Educational Service Area Office 3
สายรัตน์ เสาประโคน
Sairat Saoprakhone

■ **การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์** 88
Development of a Professional Learning Community Model Integrated with Quality Management to Enhance Active Learning Management of Teachers at Ban Samed School, Krasang District, Buriram Province
พิชญ์สุดา สุทินรัมย์
Pichsuda Sutinram

■ **ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6** 101
The Effects of the Storyline Learning Management Model in Reading Comprehension and the Cherishing Thai Identity Desired Characteristics in Sixth Grade Students
กฤษดา ตราหิรัญ และศิริพร พึ่งเพ็ชร์
Kitsada Trahiran and Siriporn Phungphet

■ **Development of a Learning Management Model with the 7Cs Concept to Enhance Self-Management Competence for Pre-service Teachers, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University** 114
การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิด 7Cs เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการตนเอง สำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Sirirat Nakin
สิริรัตน์ นาคิน

■ **การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2** 130
Development of Internal Quality Assurance Model for Medium-Sized Schools under the Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2
ธิรศักดิ์ ทองดี, พัชราภรณ์ ดวงชื่น และอภินันต์ อันทวีสิน
Tirasak Thongdee, Patcharaporn Duagchurn and Apinun Untaweesin

■ **การศึกษาเปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค** **144**
A Comparative Study of Knowledge in Theravada Buddhist Philosophy and John Lock's Philosophy
พระนคเชษฐ์ อนงฺคโณ (ผมพันธ์), พระครูศรีปัญญาวิกรม และวิเชียร ชาบุตรบุณฑริก
Phra Nakachet Anungkaṇo (Phomphan), PhrakruSripanyavikrom and Wichian Chabutbuntrik

■ **การศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์** **156**
An Analytical Studies of Non-harming in the Ovadapatimokkha
พระอธิการดำเนิน เตชธโร (ยิ่งนอก), วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, พระครูศรีปัญญาวิกรม
Phra Athikarn Damnoen Tejadharo (Yingnok), Wichian Chabutbuntrik, PhrakruSripanyavikrom

■ **แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์** **169**
Guideline for Applying the Principle of Ãyussa-Dhamma among Long-Lived People in Ban Chan Phen Community, Khok Ma Sub-District, Prakhon Chai District, Buriram Province
พระครูสังฆรักษ์ชัยวัฒน์ ปญฺญาวชิโร, พระมหาพจน์ สุวโจ, ทิพย์ ขันแก้ว
Phrakhru Sangkharak Chaiwat Paññāvachiro, Phramaha Phocana Suvaco, Thip Khankaew

■ **การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1** **180**
Development of Strategic Management Model to Improve Educational Quality of Small-sized Schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1
จิราพร จันทเขต, ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และอภินันต์ อันทวีสิน
Jirapohn Chuntaket, Choomsak Intarak and Apinun Untaweesin

■ **การศึกษาเปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับเมตตาอัปปมัญญา ในพุทธปรัชญาเถรวาท ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3** **193**
A Comparative Study of Universal Love in Mo Zi and Mettā Appamññā in Theravada Buddhist Philosophy
ถาวร โพธิราบ, วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, พระครูศรีปัญญาวิกรม
Thaworn Phothirap, Wichian Chabutbuntrik, PhrakruSripanyavikrom

■ **การศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลี** **205**
An Analytical Study of Paṇāmakathā (Invocation) in Pali Literatures
พระมหาเขตรัตน์ ขนฺติธโร, พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ
Phramaha Khetrat Khantidharo, PhrakruSripanyavikrom, Phocana Suvaco

■ **การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2** 218
Participatary Management in the Operation of Safety in Schools by School Administrators with the Phai Si Thong School Group Under the Lumphun Primary Educational Service Area Office 2
อลงกรณ์ ผางวารี และสุดา เนตรสว่าง
Alongkorn Phangwaree and Suda Netsawang

■ **ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1** 232
Coaching Leadership of School Administrators in the Digital Age for Educational Opportunity Expansion Schools in Ngao District under the Lampang Primary Educational Service Area Office 1
ณัฐนรี จุมปา และธีระภัทร ประสมสุข
Nutnaree Chumpa and Teerapat Prasomsuk

■ **การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2** 244
The Student Care and Support System Management of Educational Opportunity Expansion Schools within the Naresuan Educational Quality Development Center Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3
สุรพงษ์ จุระวะ, ประกอบ สาระวรรณ, และธีระภัทร ประสมสุข
Surapong Jurawa, Prakob Sarawan, and Teerapthat Prasomsuk

■ **การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนของศูนย์กิจกรรมเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคช่วยจำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช** 259
Developing English Vocabulary Learning Ability Using Activity-Based Learning Combined with Mnemonic Techniques for Mathayom Suksa 3 Students at Srinagarindra the Princess Mother School, Nakhon Si Thammarat
กัญญ์กุลณัช ไกรนรา, พนาน้อย รอดชู และอัญชลี แสงอาวุธ
Kankunlanach Krainara, Phananoi Rotchu and Anchalee Sangarwut

■ **แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1** 273
Guidelines for Developing 21st Century Management Skills for School Administrators Under the Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 1
ณัฐวรา ก้างออนตา และนริศรา เสือคล้าย
Natwara Kang-onta and Narissara Suaklay

■ **บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน** 285
The Role of Internal Supervision Management in the Digital Age of School Administrators in the Mae Hong son Provincial Office of Learning Encouragement
บุญธรรม ธาราทิพย์ไพร และจันทรฉาย ยมสูงเนิน
Boontham Tharathipprai and Chanchai Yomsungnoen

■ **การบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2** 298
Information System Management in the Digital Age by School Administrators in the Samoeng 3 Educational Quality Development Network Group Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 2
วีระวุฒิ ชัยวงศ์ญาติ, สุรศักดิ์ สุทธสิริ และทัศนีย์ บุญมาภิ
Weerawut Chaiwongyart, Surasak Suttasiri and Tasanee Bunmaphi

■ **พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์** 313
Buddhist Innovation for Processing of Sustainable Peace for Community: A Case Study of Community of Phrasasung Temple, Huairat District, Buriram Province
พระมหาถนอม อานนฺโท (ชิดรัมย์), พระมหาพจน์ สุวโจ, รุ่งสุริยา หอมวัน, สิริกร รัตนศิริณิชกุล และสุจิตรา ยางนอก
Phramaha Thanorm Arnando (chitram), Phramaha Poj Suvajo, Rungsuriya Homwan, Sirisorn Rattanasirinichakun and Sujitra Yangonk

■ **วิเคราะห์การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส** 327
An Analysis of the Reasoning of the Buddha and Socrates
พระศราวุธ ญาณาวุโธ (เงียบกระโทก), พระครูศรีปัญญาวิกรม และพระมหาพจน์ สุวโจ
Phra Sarawut Yanawuto (Ngiabkrathok), PhrakruSripanyavikrom and Phramaha Phocana Suvaco

■ **การศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท** 338
An Analytical Study of the Concept of Fear in Theravada Buddhist Philosophy
พระสมชาย โชติโก, พระครูศรีปัญญาวิกรม และวิเชียร ชาบุตรบุณฑริก
Phra Somchai Chotiko, Phrakhru Sripanyavikrom and Wichian Chabutbunthrik

■ **การสร้างสังคมธรรมาธิปไตยตามแนวคิดปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์** 350
Constructing a Moral Democracy Based on Immanuel Kant's Political Philosophy
พีรพงษ์ มาลา, วีระชัย ยศโสธร, รังสิทธิ วิหกเหิน และชัยภัทร สุริยะโรจนกุล
Peeraphong Mala, Weerachai Yossothorn, Rangsitti Wihokhren and Chaiphat Suriyarojanakul

■ **แนวคิดหลักนิโคโล มาเคียเวลลี : การรักษาอำนาจสำคัญกว่าคุณธรรม** 358
The Core Concept of Niccolò Machiavelli : Maintaining Power is More Important than Virtue
พระครูสุนทรวีรบัณฑิต, วีระชัย ยศโสธร, รังสิทธิ วิหกเหิน, พีรพงษ์ มาลา และชัยภัทร สุริยะโรจนกุล
Prakrusunthornweerabundhit, Weerachai Yossothorn, Rangsitti Wihokhren, Peeraphong Mala and Chaiphat Suriyarojanakul

■ **แนวคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลีเกี่ยวกับการใช้ “ความชั่ว” เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ความดี”** 367
Niccolò Machiavelli's Concept of Using "Evil" to Achieve "Good"
รังสิทธิ วิหกเหิน, วีระชัย ยศโสธร, พีรพงษ์ มาลา และชัยภัทร สุริยะโรจนกุล
Rangsitti Wihokhren, Weerachai Yossothorn, Peeraphong Mala and Chaiphat Suriyarojanakul

■ **สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่น กลุ่มปราสาทขอม** 377
ในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์
Signs of the Buddhist Inscriptional Language to the Way of Life of Local Community in the Khmer Prasat Group of Surin and Buriram Provinces
ธนู ศรีทอง, ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, บรรจง โสดาดี, ภัฏชวัชร์ สุขเสน,
วิเศษ ชินวงศ์, สถาพร ภาคพรม และชูชัย ประดับสุข

บทความวิชาการ: Academic Article

■ **ครูปฐมวัยผู้นำแห่งความสุข : แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัยยุคใหม่** 391
Happy Early Childhood Teacher Leadership: Approaches to Developing Early Childhood Teachers in the Modern Era
กรรณภรณ์ รุ่งแจ้ง
Kunnaporn Rungjang

■ **ความเหมือนและต่างในการอธิบายชนชั้นตามคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ ของศาสนาพราหมณ์** 405
และพระสูตรในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธ
Similarities and Differences in the Explanation the Class according to The Law code of Manu of Brahmanism and the Sutta in the Tripitaka of Buddhism
เฉลิมพล ศุภมงคล
Chaloemphon Suphamongkhon

■ **การปรับบทบาทพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในศตวรรษที่ 21** 417
The Adaptation of Monks’ Roles to Thai Social Changes in the 21st Century
พระสนธิเดช โชติญาโณ, พุทธพร พลรักษา และสุภาภรณ์ โสภา
Phra Sonthidet Chotiyano, Phutthaporn Phonraksa and Supaporn Sopha

■ **นวัตกรรมภาครัฐไทยกับการสร้างคุณค่าร่วมทางสังคม: กลไกการยกระดับ คุณภาพชีวิตตามเป้าหมาย SDGs** 430
Thai Public Sector Innovation and Creating Shared Social Value: A Mechanism for Improving Quality of Life in Line with The SDGs
เนติลักษณ์ สุทธิรักษ์
Netilux Suttiruk

■ **การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย** 447
Strengthening Organizational Culture Based on Buddhist Principles in the Context of Contemporary Thai Society
ทิพกัมพู เดชารัตน์, วิลัยภรณ์ มลิวัลย์ และโศจิลักษณ์ สุวรรณภักดี
Tipkumpoo Dacharat, Wilaiporn Maliwan and Sojiluk Suwanpakdee

■ **การปรับใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบราชการ** 461
The Application of Sappurisadhamma in Public Administration to Enhance Good Governance in the Civil Service System
ปรมต วรรณบวร
Poramat Wanabaworn

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ 475
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 476

การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

The Development of Ability to Write Words That Do Not Conform to the Standards Using asset of Spelling Development Training for Foreign Students Thai Language and Culture Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

ปิยมาศ มาวงศ์
Piyamas Mavong
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Faculty of Humanities and Social Sciences Chiang Rai Rajabhat University
Corresponding Author, E: mail: Pmavong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาชาวต่างประเทศ โดยมีวิธีการวิจัยคือกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่เรียนวิชาเอกภาษาและวัฒนธรรมไทย กลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษา คือ นักศึกษาชาวต่างประเทศ วิชาเอกภาษาและวัฒนธรรมไทย โปรแกรมภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 เครื่องมือในการวิจัยคือการวิเคราะห์เนื้อหาออกแบบเนื้อหา เป็นคำในเอกสารที่ใช้ในการเรียนการสอน ผสมผสานระหว่างตัวสะกดต่าง ๆ จำนวน 4 มาตรา ได้แก่ มาตราตัวสะกด แม่กด, แม่กก, แม่กน แม่กบ เนื่องจากมีตัวสะกดประกอบด้วย 2 แบบ คือ 1) บัตรคำ 2) ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ การหาประสิทธิภาพของชุดฝึกทักษะ ใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และการวิเคราะห์ข้อมูลหาความยากง่ายของชุดฝึก

ผลการวิจัยพบว่า

1) ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำมีประสิทธิภาพ ช่วยให้นักศึกษาชาวต่างประเทศ สามารถพัฒนาทักษะความสามารถด้านการอ่านการเขียนสะกดคำ นักศึกษาสามารถเรียนรู้ภาษาไทยดีขึ้น มีความเหมาะสมกับเนื้อหาหลักการใช้ภาษา 2) ผลสัมฤทธิ์

ได้รับบทความ: 18 พฤศจิกายน 2568; **แก้ไขบทความ:** 28 ธันวาคม 2568; **ตอบรับตีพิมพ์:** 29 ธันวาคม 2568
Received: November 18, 2025; **Revised:** December 28, 2025; **Accepted:** December 29, 2025

ทางการเรียนของผู้เรียนหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แล้ว คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเป็น 29.32 คิดเป็นร้อยละ 40.31 คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเป็น 15.50 คิดเป็น ร้อยละ 21.30 ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้วิจัยได้จัดทำชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีลำดับขั้นตอน

คำสำคัญ: การเขียนคำที่สะกด, ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ, นักศึกษาชาวต่างประเทศ

Abstract

The Objectives of this research were 1) to Create a Spelling Development Training Kit for foreign Students who do not spell according to section; 2) to Study the academic achievement with a spelling development training kit for foreign students who do not spell according to section 2; and 3) Study the Satisfaction of International Students. The research method is the process of collecting data for foreign students majoring in Thai language and culture. Department of Thai Language and Culture, Thai Language and Culture Program, Faculty of Humanities and Social Sciences Chiang Rai Rajabhat University, Semester 2, Academic Year 2025 The research tool is content analysis. Content design is a word in a document used in teaching and learning. It is a combination of 4 different spellings, namely the spelling section, Mae Kok, Mae Kok, and Mae Korn Mae Kok because there are 2 types of spellings : 1) Word card, 2) Spelling Practice Set Determining the effectiveness of the Skills Training Kit Using the 80/80 benchmark and data analysis to determine the difficulty of the training set.

The results showed that:

1) Effective spelling development training kit to help foreign students. Students can improve their reading, writing, and spelling skills. 2) Learners' academic achievement after learning management. The average score after school was 29.32 or 40.31 percent, and the average score before school was 15.50 or 21.30 percent, resulting in a Statistically Significant Higher Average Score Than Before School at the level of .05 and 3) Learners' satisfaction with learning management This is because the

researcher has prepared a spelling development training kit that focuses on learners. There is a sequence of steps.

Keywords: Spelling Writing, Spelling Practice Series, International Students

1. บทนำ

ภาษาไทยมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมการเรียนการสอนภาษาไทยมุ่งให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางภาษาทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 7) ซึ่งทักษะทั้ง 4 ด้านนี้ แยกออกเป็นทักษะการเข้าใจภาษา คือ การฟัง การอ่าน และทักษะการใช้ภาษา คือ การพูด การเขียน (อัจฉรา ชีวพันธ์, 2527, หน้า 681) การเขียนเป็นการสื่อสารที่สำคัญวิธีหนึ่งซึ่งใช้ตัวอักษรเขียนถ่ายทอดความรู้ความคิดและความต้องการของตนเองให้ผู้อื่นได้รับทราบ ซึ่งการสื่อสารด้วยการเขียนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนและผู้อ่านสามารถสื่อความเข้าใจได้ตรงกัน ความถูกต้องของถ้อยคำและข้อความที่สื่อออกมาเป็นสิ่งสำคัญมาก ผู้เขียนจึงต้องเอาใจใส่การใช้ภาษาอย่างระมัดระวังและเน้นความถูกต้องของข้อความเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะการเขียนสะกดคำเป็นขั้นแรกของการเรียน ถ้าเขียนสะกดผิดจะทำให้สื่อความหมายผิดไปด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการเขียนคำได้ถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญ เพราะผู้ที่เขียนสะกดดำได้ดีและถูกต้องเสมอนั้นจะเขียนคำได้คล่องแคล่ว สามารถถ่ายทอดความคิดของตนออกมาได้ดีตรงตามความต้องการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุไว้ว่าการเรียนรู้ในภาษาไทยต้องมีหลักในการเขียนสะกดคำตามอักขรวิธีการเขียนสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ การเขียนเรียงความ ย่อความ เขียนรายงานจากการศึกษาค้นคว้า เขียนตามจินตนาการ เขียนวิเคราะห์วิจารณ์ และเขียนเชิงสร้างสรรค์ หลักการใช้ภาษาไทยก็เช่นกัน ศึกษาธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและบุคคล การแต่งบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ และอิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 37-38) และประกอบกับหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2564 (หมวดที่ 2 : 13) เล็งเห็นความสำคัญของภาษาไทยที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตทั้งของชาวไทยและชาวต่างชาติ เน้นความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมไทย เพื่อใช้ประกอบอาชีพและพัฒนาชุมชนหรือสังคมต่อไป

ทักษะการเขียนจัดได้ว่าเป็นทักษะภาษาที่มีความสำคัญ กล่าวคือ การเขียนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความหมายที่คงทนถาวร เป็นหลักฐานที่ดีกว่า เพราะการเขียนไม่ลบเลือนเหมือนคำพูด การเขียนจึงเป็นเครื่องมือในการติดต่อระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ไปจนถึง

อนาคตได้ดี การเขียนที่จะทำให้สื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับตรงกันต้องเป็นการเขียนที่มีประสิทธิภาพซึ่งปัจจัยสำคัญคือการเขียนสะกดคำให้ถูกต้อง ให้การเขียนสะกดคำเป็นพื้นฐานของการเขียนเป็นประโยคและเป็นเรื่องราวที่สื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของตนได้ (วรรณี โสมประยูร, 2544, หน้า 156) นอกจากนั้นหากผู้เรียนเขียนคำได้ถูกต้องรวดเร็วจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนวิชาอื่น ๆ เป็นพื้นฐานที่จำเป็นของการเขียนอย่างยิ่งเพราะจะต้องรู้จักสะกดคำได้ถูกต้องก่อนจึงสามารถเขียนเป็นประโยคและเรื่องราวได้ถ้าสะกดคำไม่ได้ก็จะไม่สามารถเข้าใจเรื่องราวจากผู้อื่นและแสดงให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดของตนเองได้เช่นเดียวกัน (สมใจ ศรีสินรุ่งเรือง, 2532, หน้า 2) กล่าวถึงการเขียนสะกดคำว่าการเขียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการเขียนเพราะการเขียนคำเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการวางรากฐานในการเขียน ผู้เรียนสามารถนำประโยชน์จากการเขียนคำไปใช้กับวิชาอื่น ๆ ได้ดีถ้าผู้เรียนเขียนคำได้ถูกต้องและรวดเร็วการเขียนคำให้ถูกต้องเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่ของคนในปัจจุบันเพราะช่วยให้อ่านหนังสือออกเขียนหนังสือได้ถูกต้องและเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนวิชาต่าง ๆ (จรูญรัตน์ กางกั้น, 2531, หน้า 2) ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย คือ ปัญหาที่มาจากตัวผู้สอน ซึ่งผู้สอนมักจะมีวิธีการสอนที่ซ้ำซาก น่าเบื่อหน่าย หรือสอนตามคู่มือครู ไม่มีสื่อนวัตกรรมสำหรับการแก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ประกอบกับภาษาไทยเป็นวิชาในกลุ่มทักษะที่นักศึกษาจะต้องได้ฝึกฝนบ่อย ๆ จนเกิดทักษะ จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีและไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียนปัญหาอีกประการหนึ่งเกิดจากตัวนักเรียน คือ พื้นฐานในการเรียนรู้ การรับรู้ หรือในการ ทำความเข้าใจ ซึ่งนักศึกษาบางส่วนจะมีพื้นฐานในการเรียนรู้ต่ำหรือค่อนข้างต่ำ บางคนเรียนรู้ได้ช้าทำให้ไม่ค่อยทันเพื่อน อีกทั้งปัจจุบันนี้มีนักศึกษาชาวต่างชาติที่เข้ามาเรียนในคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะนักศึกษาชาวจีน ซึ่งทำให้มีการจัดรายวิชาต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ แต่ทั้งนี้ในแต่รายวิชานักศึกษายังเรียนอ่อนมาก คือจะจัดเด็กให้เรียนคละความสามารถกัน การจัดห้องเรียนลักษณะเช่นนี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนในกลุ่มที่เรียนอ่อนอยู่แล้วจะไม่สามารถบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ผู้สอนตั้งไว้

ในรายวิชาการเขียนเพื่อการสื่อสาร Z0613218 และวิชาภาษาไทยในสำนักงาน THC1402 เป็นวิชาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2565, หน้า 296) ซึ่งรายวิชานี้นักศึกษาต้องเรียนในแผนการเรียนภาคเรียนที่ 2 ซึ่งเป็นนักศึกษาชาวประเทศ ที่มีระยะเวลาในการเรียนในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายเป็นระยะเวลา 4 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในการเขียนเพื่อการสื่อสาร Z0613218 และวิชาภาษาไทยในสำนักงาน THC1402 นั้น ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องของความหมาย ความสำคัญ ประเภท การประเมินค่างานเขียน เทคนิคการเขียน

องค์ประกอบการใช้ประโยค ข้อความ การวางโครงเรื่อง การเขียนย่อหน้า ฝึกเขียนงานประเภทร้อยแก้วอย่างง่ายโดยใช้ภาษาได้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ลักษณะทั่วไปของภาษาไทย คำควบกล้ำ คำอักษรนำต่าง ๆ คำราชาศัพท์ กลุ่มคำ รวมถึงการเขียนสะกดคำที่ไม่ตรงมาตราตัวสะกด ปัญหาของนักศึกษาชาวต่างประเทศที่เรียนในรายวิชานี้พบว่านักศึกษาเขียนสะกดคำที่ไม่ตรงมาตราตัวสะกดผิด เช่น บาตร =บาด, โลภ= โลบ เป็นต้น ความสามารถในการเรียนรู้ในรายวิชานี้ค่อนข้างช้า คำศัพท์ต่าง ๆ เข้าใจยาก ซึ่งหากนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาดังกล่าว จะสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนักศึกษา เพื่อเป็นการสะสมความรู้พื้นฐานในการเรียนระดับชั้นต่อไป และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ได้ รวมทั้งในการทดสอบระดับประเทศ และการทำงานการประกอบอาชีพของนักศึกษาในอนาคตต่อไปได้

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่สะกดคำไม่ตรงตามมาตรา โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เนื่องจากชุดฝึกที่สร้างขึ้นช่วยให้นักศึกษาชาวต่างประเทศเข้าใจในการเรียนรู้ง่ายกว่าหนังสือหรือตำราปกติ เพราะมีตัวหนังสือใหญ่ เนื้อหาน่าสนใจ แตกต่างจากหนังสือหรือตำราที่เป็นความเรียง ซึ่งใช้คำพื้นฐานในรายวิชาภาษาไทยผสมผสานระหว่างตัวสะกดต่าง ๆ แต่ไม่ระบุจำนวนคำเนื่องจากคำที่ได้เป็นคำที่ต่างระดับความยากง่ายของคำจำนวน 4 มาตรา (กด, กก, กน, กบ) เพราะมีตัวสะกด ซึ่งนักศึกษาชาวต่างประเทศมักจะสะกดคำไม่ถูกต้อง แล้วนำมาแยกเป็นคำที่สร้างบัตรคำพร้อมชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียนด้วยข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์

3.เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาชาวต่างประเทศจากการเรียนโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา

3. วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนข้อมูลต่อกัน ในรายวิชาภาษาไทยที่นักศึกษาชาวต่างประเทศเรียน ดังนี้

3.1 การกำหนดพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ ที่เรียนวิชาเอกภาษาและวัฒนธรรมไทย โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยมุ่งเน้นนักศึกษาชาวจีนเป็นสำคัญ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ นักศึกษาชาวต่างประเทศ สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย โปรแกรมภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 มุ่งเน้นนักศึกษาชาวจีนจำนวน 1 ห้องเรียน กลุ่มประชากรนี้ใช้สุ่มในการทำข้อมูลการวิจัย 3 ระดับ คือ เก่ง ปานกลาง อ่อน

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา เป็นคำในเอกสารที่ใช้ในการเรียนการสอน ผสมผสานระหว่างตัวสะกดต่าง ๆ จำนวน 4 มาตรา ได้แก่ มาตราตัวสะกด แม่กด, แม่กก, แม่กน, แม่กบ เนื่องจากมีตัวสะกด และจากการเขียนคำสะกดจากการเขียนตามคำบอกในแต่ละคาบเรียนก่อนเข้าบทเรียนประกอบด้วย 2 แบบ คือ บัตรคำ, ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ

3.3 ขั้นตอนการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

3.3.1 ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศในการเขียนสะกดคำที่ไม่ตรงตามมาตรา

3.3.1.1 ขั้นการวิเคราะห์

1) วิเคราะห์จุดประสงค์

จุดประสงค์การเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาไทย หลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมไทย เรื่องการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ จุดประสงค์ เชิงพฤติกรรมในการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์การสังเคราะห์และการประเมินค่าตามแนวคิดของบลูม (สมนึก ภัททิยธนี และคณะ, 2549, หน้า 129 – 152)

2) วิเคราะห์เนื้อหาประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มประชากรที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักศึกษาชาวต่างประเทศ ที่เรียนวิชาเอกภาษาและวัฒธรรมไทย โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พบว่านักศึกษายังขาดทักษะการเขียนสะกดคำ โดยเฉพาะคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา ผู้วิจัยได้สังเกตจากการทำแบบฝึกหัดการเขียนสะกดคำของนักศึกษา สอบถาม การฝึกเขียนคำตามคำบอกในชีวิตประจำวัน และการทดสอบ ปรากฏว่านักศึกษาค่อนข้างสับสนในการเขียนสะกดคำ เนื่องจากคำมีความหลากหลาย ความยากง่าย ของคำต่างกัน รวมถึงผลการเรียนของนักศึกษาค่อนข้างต่ำด้วยเหตุที่เป็นชาวต่างประเทศที่ค่อนข้างอ่อนภาษาไทย จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้มาก และจัดการเรียนรู้ให้อย่างเหมาะสม

3) ขั้นออกแบบ การออกแบบชุดฝึกทักษะการเขียนสะกดคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา ดังนี้ (สมนึก ภัททิยธนี และคณะ, 2549, หน้า 168)

(1) หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2564 ระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ พ.ศ. 2565

(2) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560

(3) ศึกษาปัญหาและความต้องการ โดยการสำรวจการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านมาปีการศึกษา 2567 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ต่ำกว่าเป้าหมายของผู้สอนที่ตั้งไว้ ประกอบกับเมื่อได้ซักถามเพิ่มเติม จึงได้ทราบว่านักศึกษายังขาดสื่อที่ใช้ในการฝึกฝนให้เกิดทักษะด้านการอ่าน การเขียนให้ดีขึ้น

(4) ศึกษาตำรา เอกสาร งานวิจัย การเขียนคำตามคำบอกที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ

(5) วิเคราะห์หาคำที่นักศึกษามีปัญหาด้านการเขียนคำ โดยการหาคำที่ไปสำรวจจากการเรียนการสอนในรายวิชาการเขียนเพื่อการสื่อสาร Z0613218 แล้วนำมาวิเคราะห์หาคำที่นักศึกษาเขียนผิด

3.3.2 การจัดทำกับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการทดลองผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ ดังนี้

3.3.2.1 การประเมินคุณภาพของชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ในด้านความครอบคลุมจุดประสงค์ เนื้อหา รูปแบบ การใช้ภาษา การประเมินผลนำน้ำหนักคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำผลที่ได้มาแปลความหมายตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ผลที่ได้ ค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 192 คะแนน หารกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เท่ากับ 64 คะแนน ส่วนค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.28 นำมาหารกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เท่ากับ 0.28 คะแนน

3.3.2.2 การหาประสิทธิภาพของชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ ใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 80 ตัวแรก หมายถึง ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนระหว่างเรียนหรือชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ คิดเป็นร้อยละ 80 ผลที่ได้ เท่ากับ 81.56 คะแนน 80 ตัวหลัง หมายถึง ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนที่ผู้เรียนตอบถูกจากการทดสอบหลังเรียนแต่ละชุดฝึก คิดเป็นร้อยละ 80 ผลที่ได้ เท่ากับ 83.61 คะแนน

การทดลองหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือและเปรียบเทียบผลคะแนน 80/80 ก่อน-หลัง การทดลอง ผู้วิจัยมีกลุ่มที่ทดลองใช้เครื่องมือโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ในระดับ เก่ง ปานกลาง อ่อน การหาในรูปแบบคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เขียนสะกดคำในแต่ละครั้งนั้น ผู้วิจัยสามารถจัดลำดับความยากง่ายของกลุ่มตัวอย่างและการสะกดคำนั้น ๆ ได้

3.3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาประสิทธิภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

1) วิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบเป็นรายข้อ

2) วิเคราะห์หาค่าความเที่ยงของแบบทดสอบทั้งฉบับ

3.3.2.4 การวิเคราะห์หาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำโดยการเปรียบเทียบหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนที่ได้จากการทดสอบวัดความรู้ การสะกดคำที่ไม่ตรงตามมาตราสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศก่อนการทดลองและหลังการทดลอง นำเสนอในรูปแบบการบรรยาย ผลที่ได้คือ คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเป็น 29.32 คิดเป็นร้อยละ 40.31 คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเป็น 15.50 คิดเป็น ร้อยละ 21.30 ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3.3.2.5 การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการเรียนด้วยชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนที่ได้จากการสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ ที่ไม่ตรงตามมาตราสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง นำเสนอในรูปแบบการบรรยาย ผลที่ได้ คือ ทุกประเด็นมีความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ เท่ากับ 4.96 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.23

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

4.1 การสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ และผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ พบว่า ประสิทธิภาพรวมของชุดฝึกฯ สูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนด นำเสนอเป็นตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ

ชุดฝึกทักษะ	E_1	E_2
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 1	81.00	82.33
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 2	81.00	84.67
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 3	82.00	82.55
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 4	81.00	84.67
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 5	81.00	83.67
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 6	82.33	83.00
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 7	82.00	84.00
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 8	81.33	82.56
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 9	82.00	85.00
ชุดฝึกทักษะชุดที่ 10	82.00	83.67
ประสิทธิภาพรวม	**81.56**	**83.61**

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพรวมของชุดฝึกฯ เป็น 81.56/83.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายชุด พบว่าทุกชุดมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้เช่นเดียวกัน สามารถนำไปใช้เป็นสื่อในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เรื่อง การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ สำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้ต่อไป

4.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลัง พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน นำเสนอในรูปแบบของตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน

คนที่	คะแนนเต็ม 40 คะแนน			
	ก่อนเรียน	ร้อยละ	หลังเรียน	ร้อยละ
1	20	50.00	30	75.00
2	19	47.50	37	92.50
3	21	52.50	33	82.50
4	16	40.00	39	97.50
5	22	55.00	34	85.00
6	19	47.50	31	77.50
7	16	40.00	31	77.50

8	16	40.00	31	77.50
9	12	30.00	26	65.00
10	25	62.50	19	47.50
11	16	40.00	29	72.50
คนที่	**คะแนนเต็ม 40 คะแนน**			
	ก่อนเรียน	**ร้อยละ**	**หลังเรียน**	**ร้อยละ**
12	14	35.00	38	95.00
13	12	30.00	27	67.50
14	12	30.00	34	85.00
15	15	37.50	34	85.00
16	12	30.00	28	70.00
17	16	40.00	32	80.00
18	15	37.50	33	82.50
19	19	47.50	25	62.50
20	12	30.00	29	72.50
21	12	30.00	25	62.50
22	15	50.00	23	75.00
รวมคะแนน	**341**	**853**	**645**	**1,613**
คะแนนเฉลี่ย	**15.50**	**21.31**	**29.32**	**40.31**
S.D.	**3.78**	**9.45**	**4.79**	**11.97**
$\overline{X}$	**38.75**	**53.28**	**73.30**	**100.78**

จากตารางที่ 2 พบว่า หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน จะเห็นได้จากคะแนนรวมหลังเรียนเท่ากับ 645 คะแนน ก่อนเรียนเท่ากับ 341 คะแนน มีค่าเฉลี่ยรวม $\overline{X}$ หลังเรียนเท่ากับ 100.78 ก่อนเรียนเท่ากับ 53.28 มีค่าของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. หลังเรียนเท่ากับ 4.79 ก่อนเรียนเท่ากับ 3.78

4.3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำทุกประเด็นมีความพึงพอใจมากที่สุด นำเสนอในรูปแบบของตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ

รายการประเมิน		$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง				
1	ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาจากบทเรียน	4.95	0.21	พึงพอใจมากที่สุด
2	ผู้เรียน เรียนรู้เนื้อหาจากบทเรียนได้สะดวกรวดเร็ว	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด

3	ผู้เรียนสามารถอ่านและทำความเข้าใจเนื้อได้ด้วยตนเอง	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
4	ผู้เรียนพอใจที่เรียนด้วยตนเองไม่ต้องรอเพื่อน	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
ด้านความเหมาะสมของตัวอักษรในชุดฝึก				
5.	ผู้เรียนรู้สึกพอใจ ชอบใจในชุดฝึก	4.95	0.21	พึงพอใจมากที่สุด
6.	ผู้เรียนรู้สึกพอใจ ชอบใจกับตัวอักษรในชุดฝึก	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
7.	ผู้เรียนรู้สึกพอใจและชอบขนาดของตัวอักษรในชุดฝึก	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
8.	คำอธิบายเนื้อหาชัดเจนเข้าใจง่าย	4.82	0.39	พึงพอใจมากที่สุด
ด้านความรู้และประสบการณ์				
9.	ผู้เรียนได้ความรู้ มีความสุข สนุกสนานกับการเรียนจากชุดฝึกนี้	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
10.	ชุดฝึกนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานกับการเรียน ซึ่งช่วยให้นักศึกษาเข้าใจง่าย	4.73	0.46	พึงพอใจมากที่สุด
11.	ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์จากชุดฝึก มากกว่าบทเรียนปกติ	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
12.	บทเรียนเร้าความสนใจให้อยากเรียนในหน่วยการเรียนต่อไป	4.91	0.43	พึงพอใจมากที่สุด
13.	ผู้เรียนใช้ชุดฝึกได้รวดเร็ว แม่นยำ	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
ด้านการใช้งาน				
14.	ผู้เรียนรู้สึกสนุกเป็นสุขกับการเรียน	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
15.	ผู้เรียนนำชุดฝึกไปทำเป็นชิ้นงานหรือรายงานได้	5.00	0.00	พึงพอใจมากที่สุด
	รวม	**4.96**	**0.23**	**พึงพอใจมากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจที่มีต่อชุดฝึกทักษะ ทุกประเด็นมีความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ เท่ากับ 4.96 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.23 สัมพันธ์กับที่ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ ไว้ที่ 4.50 - 5.00 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ ที่สะกดไม่ตรงตามมาตรา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในครั้งนี้มีประเด็นการอภิปราย ดังนี้

5.1 การสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ และผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ พบว่า ประสิทธิภาพรวมของชุดฝึกเป็น 81.56/83.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายชุด พบว่าทุกชุดมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้เช่นเดียวกัน สามารถนำไปใช้เป็นสื่อในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เรื่อง การพัฒนาความสามารถการ

เขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ สำหรับนักศึกษา ชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสร้างตามเกณฑ์มาตรฐานเป็นตัวบ่งชี้และประกันว่าชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำได้เกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ โดยเมื่อสร้างเสร็จได้มีการทดสอบประสิทธิภาพของชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำมีการทดลองเพื่อปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำไปทดลองจริง จนได้ผลออกมาว่าชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำเพื่อพัฒนาการอ่านการเขียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้สร้างตามหลักการสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกเฉพาะเรื่อง มีกิจกรรมหลากหลาย บัตรคำมีตัวอักษรใหญ่มองเห็นชัดเจนอ่านออกง่าย นำไปเขียนได้ง่าย เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนตามระดับชั้น ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน (ลำดวน สุริยวรรณ, 2542, หน้า 20-22)

5.2 ประสิทธิภาพของผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนและก่อนเรียน พบว่า ประสิทธิภาพของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนและก่อนเรียน เรื่อง การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเป็น 29.32 คิดเป็นร้อยละ 40.31 คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเป็น 15.50 คิดเป็น ร้อยละ 21.31 ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 73-128) และการศึกษาการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงเกณฑ์ ของ บุญชุม ศรีสะอาด (2545, หน้า 56-98) ได้ศึกษาวิธีสร้างข้อสอบและวิเคราะห์เนื้อหาผลการเรียนรู้ที่คาดหวังจากหนังสือการสร้างและการพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์มีประสิทธิภาพ 80/80 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางภาษาไทยระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ 93.11/87.62 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

5.3 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ เรื่อง การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ สำหรับนักศึกษา ชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยภาพรวมพบว่า นักศึกษาชาวต่างประเทส มีความพึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้วิจัยได้จัดทำชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีลำดับขั้นตอนและวิธีการที่หลากหลาย สนุกสนาน มีเครื่องมือและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำมีตัวหนังสือชัดเจน สวยงาม อ่านง่าย มีภาพประกอบน่าสนใจ เหมาะสม ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ทุกเวลาที่ต้องการ ทำให้เกิดความสนใจให้

อยากเรียนมากขึ้น อีกทั้งนักศึกษายังพอใจและภูมิใจในการที่จะนำไปทำเป็นชิ้นงานของตน สังเกตได้จากความกระตือรือร้นของนักศึกษาในการทำชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำตรง ตามแนวคิดของ ไชยยัณห์ ชาญปรีชารัตน์ (2543, หน้า 52) ได้กล่าวถึงความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติในทางบวก คือ รู้สึกชอบ รัก พอใจหรือเจตคติที่ดีต่องาน ซึ่งเกิดจากการได้รับตอบสนองความต้องการทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ เป็นความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อได้รับความสำเร็จ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ เรื่อง การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียน สะกดคำ สำหรับนักศึกษา ชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้ช่วยให้นักศึกษาชาว ต่างประเทศ สามารถพัฒนาทักษะความสามารถด้านการอ่านการเขียนสะกดคำ สามารถ เรียนรู้ภาษาไทยดีขึ้น แสดงให้เห็นว่าชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ ดังกล่าว มีความ เหมาะสมกับเนื้อหา หลักการใช้ภาษา และภาษาไทยระดับสูง ซึ่งต้องอาศัยการฝึกฝนบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ อีกทั้งผลของการวิจัยในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประสิทธิภาพของชุดฝึก พัฒนาการเขียนสะกดคำ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของผู้เรียนหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แล้ว หลังเรียนซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ที่อยู่ใน ระดับพึงพอใจมากที่สุด ทั้งนี้การวิจัยนี้เน้นผู้เรียนที่เป็นชาวต่างประเทศเป็นสำคัญ ทำให้ ผู้วิจัยทราบว่า ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ เหมาะสมที่สุดและสามารถนำไปใช้ในอนาคต ต่อไปได้อย่างดียิ่ง

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ ควรสร้างเสริมทักษะตามหลัก จิตวิทยา ตรงกับความสนใจของผู้เรียน ควรเป็นชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำที่สั้น ๆ มีหลายกิจกรรมมีรูปภาพประกอบที่เหมาะสม

2. ก่อนการใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ ควรศึกษาคำชี้แจงขั้นตอน การทำให้เข้าใจเสียก่อน เพื่อทำให้การนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำทุกครั้ง เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าและพัฒนาการของผู้เรียน โดยเฉพาะนักศึกษาชาวต่างประเทศ

4. การนำชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำไปใช้ ผู้สอนควรยึดผู้เรียนเป็น สำคัญหรือเป็นศูนย์กลาง พยายามสอนให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้าง

องค์ความรู้ด้วยตนเองและนำเสนอออกมาเป็นชิ้นงาน โดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง ศึกษาค้นคว้าจริง เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

5. ผู้เรียนเป็นนักศึกษาชาวต่างประเทศ ดังนั้นการเรียนการสอนที่มีการฝึกฝนบ่อย ๆ โดยมีชุดฝึก หรือสื่อต่าง ๆ ในการเรียนการสอนจะทำให้ผู้เรียนที่เป็นชาวต่างประเทศรู้สึกตื่นเต้น กระตือรือร้นอยากเรียน และที่สำคัญผู้เรียนมีทักษะการใช้ภาษาไทยมากยิ่งขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและพัฒนาชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำการอ่านการเขียนในชั้นอื่นต่อไป เพื่อเป็นการช่วยพัฒนาทักษะด้านการอ่านการเขียนในรายวิชาภาษาไทยอย่างต่อเนื่อง

2. ควรมีการพัฒนา ปรับปรุงกิจกรรมในชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำให้มีหลายรูปแบบมากขึ้น ไวยกรณ์ง่าย ๆ คำง่าย ๆ เพื่อใช้สำหรับผู้เรียนเป็นชาวต่างประเทศ

3. การสร้างชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำ ควรนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และเหมาะสมกับสถานการณ์ วัฒนธรรมไทย สอดแทรกเข้าไปด้วย เนื่องจากผู้เรียนเป็นชาวต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสนใจ และเข้าใจในสิ่งที่เรียนมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาค้นคว้า เรื่อง การพัฒนาความสามารถการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราโดยใช้ชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำสำหรับนักศึกษาชาวต่างประเทศ โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้อธิบายองค์ความรู้ จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ ดังนี้

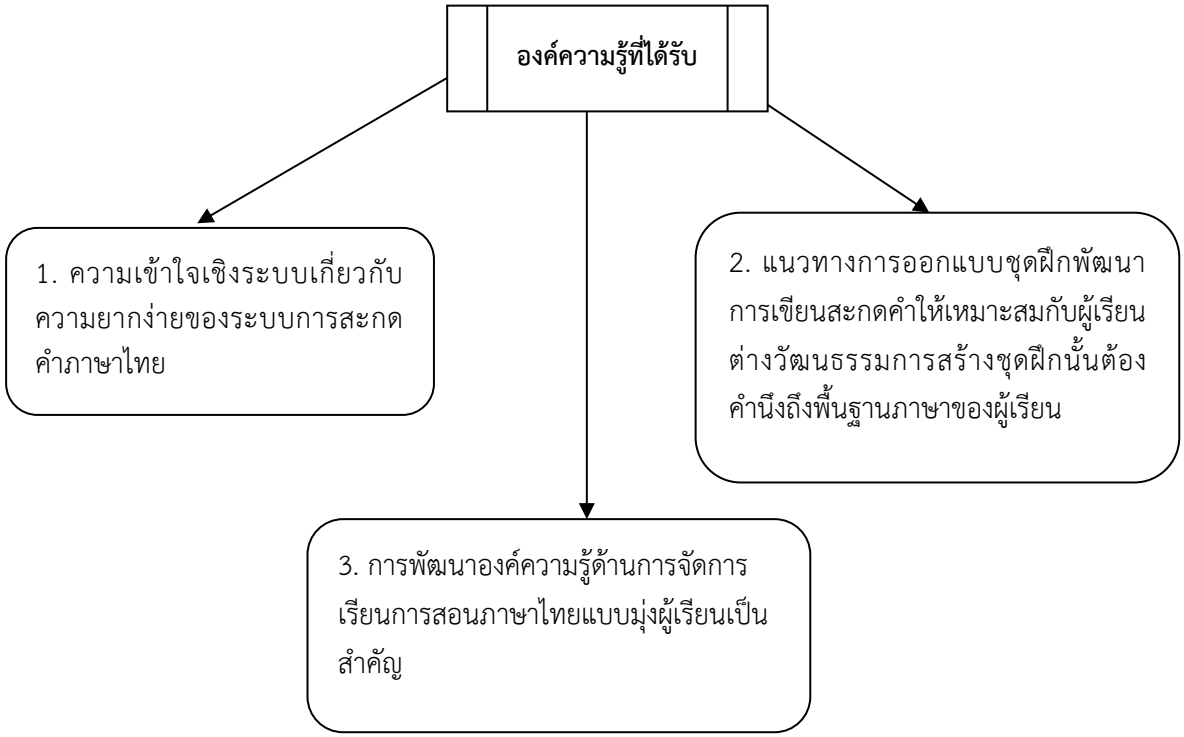
1. ความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับความยากง่ายของระบบการสะกดคำภาษาไทยผู้วิจัยตระหนักว่า นักศึกษาชาวต่างประเทศส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการเชื่อมโยงระหว่างเสียงกับตัวอักษร โดยเฉพาะคำที่มีตัวสะกดตามมาตรา การผันวรรณยุกต์และคำที่ออกเสียงคล้ายกัน ทำให้จำเป็นต้องออกแบบแบบฝึกที่ค่อย ๆ เพิ่มระดับความซับซ้อนและเน้นการฝึกซ้ำอย่างเป็นระบบ

2. แนวทางการออกแบบชุดฝึกพัฒนาการเขียนสะกดคำให้เหมาะสมกับผู้เรียนต่างวัฒนธรรมการสร้างชุดฝึกนั้นต้องคำนึงถึงพื้นฐานภาษาของผู้เรียน ความแตกต่างด้านโครงสร้างเสียง และรูปแบบการเรียนรู้ที่ถนัด เช่น นักศึกษาชาวจีนมักคุ้นเคยกับระบบอักษรภาพ จึงควรใช้ภาพประกอบ ตัวอย่างคำ และกิจกรรมที่ช่วยให้เชื่อมโยงความหมายกับรูปคำได้ง่ายขึ้น

3. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมและชุดฝึกทำให้ผู้วิจัยเข้าใจความต้องการของผู้เรียนต่างประเทศ

อย่างลึกซึ้งมากขึ้น และสามารถออกแบบสื่อการสอนที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านทักษะพื้นฐาน ระดับภาษา และลักษณะการเรียนรู้

โดยแสดงแผนภาพองค์ความรู้ ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.* กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). *คู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521* (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา

จรูญรัตน์ กางกั้น. (2531). *การให้คำภาษาไทยที่สะกดยากสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยยัณห์ ชาญปรีชารัตน์. (2543). ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนของโรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชุม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาศาสน์.

โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (2565). *หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2564 ระดับปริญญาตรี*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จังหวัดเชียงราย.

ลำดวน สุริยวรรณ. (2542). *การสร้างแบบฝึกเสริมทักษะการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณี โสมประยูร. (2544). *การสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ไทยวัฒนาพานิช.

สมใจ ศรีสินรุ่งเรือง. (2532). *รายงานผลการวิจัยเรื่อง ความสามารถทางการสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี*. (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สมนึก ภัททิยธนี. (2546). *การวัดผลการศึกษา.* มหาสารคาม: ภาควิชาการวัดผลและการวิจัยทางการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมนึก ภัทธิยนี. (2549). *การวัดผลการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

อัจฉรา ชีวพันธ์. (2527*). การสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษา. ในเอกสารการสอนชุดวิชาการสอนกลุ่มทักษะ 1 (ภาษาไทย).* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน.

การศึกษาความสามารถในการฟัง การพูด และทัศนคติที่มีต่อภาษาจีนถิ่นของคนไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

An Investigation into Listening, Speaking Proficiency and Attitudes Toward Chinese Dialects among Thai-Chinese in Mueang District, Lampang Province

หม่า เกอ, ขนิษฐา ใจมโน และบุญเหลือ ใจมโน
Ma Ge, Kanita Chaimano and Boonlue Chaimano
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: 1099192747@qq.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถในการฟังและการพูดภาษาจีนถิ่นของผู้พูดภาษาจีนในจังหวัดลำปาง และ 2) ศึกษาทัศนคติและการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นในบริบททางสังคม ของคนไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การวิจัยใช้ระเบียบวิธี เชิงคุณภาพควบคู่กับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ บัตรคำเสียง (Audio Word Cards) สำหรับทดสอบทักษะการฟังและการพูด แบบสอบถามทัศนคติ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคนไทยเชื้อสายจีนจำนวน 36 คน แบ่งตามภาษาถิ่น 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ และภาษาจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ แต่ละกลุ่มแบ่งตามช่วงอายุ 3 ช่วง คือ 60 ปีขึ้นไป 40–60 ปี และต่ำกว่า 25 ปี กลุ่มละ 3 คน เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม–พฤษภาคม พ.ศ. 2568

ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) สะท้อนให้เห็นแนวโน้มของความสามารถในการฟังและการพูด อยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยคะแนนเฉลี่ยโดยประมาณอยู่ในช่วง ร้อยละ 70.33–73.67 และใช้ภาษาถิ่นในชีวิตประจำวันได้อย่างคล่องแคล่ว กลุ่มวัยกลางคน มีคะแนนเฉลี่ยลดลงเหลือร้อยละ 44.33–47.33 และใช้ภาษาถิ่นเฉพาะในบางโอกาส ขณะที่ กลุ่มเยาวชนมีคะแนนเฉลี่ยเพียงร้อยละ 9.00–12.67 และแทบไม่สามารถพูดภาษาถิ่นได้

2. ในส่วนของ ทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษา พบว่าเยาวชนมีแนวโน้มใช้ภาษาไทยเป็นหลักทั้งในครอบครัวและบริบทสังคมรอบข้าง แม้จะรับรู้ว่าภาษาจีนถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่วนผู้สูงอายุและวัยกลางคนยังคงมีทัศนคติเชิงบวกต่อภาษาถิ่นและพยายามใช้ภาษานี้ในกิจกรรมครอบครัวและพิธีกรรมทางวัฒนธรรม

ได้รับบทความ: 9 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 5 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 18 มกราคม 2569
Received: December 9, 2025; **Revised:** January 5, 2026; **Accepted:** January 18, 2026

สรุปได้ว่า ความสามารถและการใช้ภาษาจีนถิ่นของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปางมีแนวโน้มลดลงเมื่อพิจารณาตามลำดับรุ่น ปรากฏการณ์นี้สะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางภาษา (language shift) และการกลมกลืนทางภาษาในสังคมไทย หากไม่มีการส่งเสริมการถ่ายทอดภาษาภายในครอบครัวและชุมชน ภาษาจีนถิ่นทั้ง 4 อาจเผชิญความเสี่ยงต่อการสูญหายในอนาคต

คำสำคัญ: คนไทยเชื้อสายจีน, ภาษาจีนถิ่น, ความสามารถ, ทัศนคติ

Abstract

This study aimed to 1) investigate the listening and speaking abilities of Chinese dialect speakers in Lampang Province and 2) examine their attitudes and language choice behaviors in various contexts, including family, workplace, and society. Lampang Province has long been a settlement area for Chinese communities and is characterized by its linguistic diversity.

A mixed-methods approach was employed, combining qualitative and quantitative data collection. The sample consisted of 36 Thai Chinese participants, divided into four dialect groups: Teochew, Hakka, Hainanese, and Yunnanese. Each group was further categorized into three age ranges: 60 years and above, 40–60 years, and under 25 years, with three participants per subgroup. Data was collected between March and May 2025.

The findings revealed that:

1. older adults (60 years and above) demonstrated the highest listening and speaking abilities, with average listening scores ranging from 70.33 to 73.67, and used their dialects fluently in daily life. Middle-aged participants showed moderate competence, with average listening scores between 44.33 and 47.33, using the dialects primarily in specific contexts. Youth participants scored very low (9.00–12.67 on average) and were largely unable to speak their heritage dialects.

2. Regarding attitudes and language choice, younger participants predominantly used Thai in both family and social contexts, despite recognizing the cultural significance of their dialects. In contrast, older and middle-aged participants maintained positive attitudes toward their dialects and attempted to use them in family activities and cultural ceremonies.

In conclusion, the linguistic competence, use, and attitudes toward Chinese dialects among the Thai Chinese community in Lampang show a clear generational decline, reflecting processes of language shift and assimilation. Without active measures to promote intergenerational transmission within families and communities, these dialects are at risk of disappearing soon.

Keywords: Thai-Chinese, Chinese Dialects, Proficiency, Attitudes

1. บทนำ

ในบริบทของประวัติศาสตร์การอพยพและการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในต่างประเทศ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นพื้นที่สำคัญที่มีชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลกระจุกตัวอยู่เป็นจำนวนมาก จากข้อมูลเชิงสถิติและงานวิจัยระดับนานาชาติระบุว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชากรชาวจีนโพ้นทะเลมากเป็นอันดับสองของโลก รองจากประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทและความสำคัญของชุมชนชาวจีนในประเทศไทยในบริบทของสังคมชาวจีนทั่วโลก (International Investment, 2025) ในเชิงพื้นที่ คนไทยเชื้อสายจีนได้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายภูมิภาคของประเทศ โดยภาคกลางมีชาวจีนแต้จิ๋วและฮกเกี้ยนเป็นกลุ่มสำคัญ ภาคใต้พบชาวจีนไหหลำและฮกเกี้ยนเป็นจำนวนมาก ขณะที่ภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำปาง มีชาวจีนยูนนานและแต้จิ๋วเป็นกลุ่มหลัก ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลายของที่มาและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในประเทศไทย

พัฒนาการการอพยพของชาวจีนสู่ประเทศไทยสามารถแบ่งเป็นสี่ช่วงหลักตามสภาพเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐ (Skinner, 1957; Jiang, B, 1992) เริ่มจากยุคติดต่อค้าทางทะเล (ศตวรรษที่ 13–14) สู่การขยายตัวในสมัยอยุธยา–ต้นรัตนโกสินทร์ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง นโยบาย “ไทยทำไทยใช้ไทยเจริญ” ส่งผลต่อสถานะชุมชนชาวจีนอย่างมาก จนถึงยุคฟื้นฟูตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ที่รัฐสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาจีนกลางพร้อมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค

จังหวัดลำปางเป็นพื้นที่สำคัญที่ชุมชนไทยเชื้อสายจีนสืบทอดมรดกทางภาษาและวัฒนธรรมมาช้านาน โดยมีรายงานว่ามีประชากรไทยเชื้อสายจีนมากกว่า 100,000 คน (เหนือขวัญ บัวเผื่อน, 2563) งานวิจัยที่ผ่านมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ไหหลำ แต้จิ๋ว แคะ และกลุ่มฮ่อ (จีนยูนนาน) ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันเป็นผลสืบเนื่องจากกบฏปันไถในมณฑลยูนนาน

แม้ภาษาจีนถิ่นทั้งสี่ในลำปาง ได้แก่ แต้จิ๋ว แคะ ไหหลำ และจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ จะมีพื้นฐานร่วมกันจากภาษาจีนโบราณ แต่ละภาษาได้พัฒนาเอกลักษณ์เฉพาะด้านระบบเสียง คำศัพท์ และโครงสร้างไวยากรณ์ตามบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการกลมกลืนทาง

สังคม ทำให้การใช้ภาษาจีนถิ่นลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่มักใช้ภาษาไทยหรือภาษาจีนกลางเป็นหลัก

หนึ่งในประเด็นสำคัญของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในลำปางคือการลดลงของการใช้ภาษาจีนถิ่น ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐ โรงเรียนจีนที่ปิดตัวลงในช่วงทศวรรษ 1930–1950 การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม และกระบวนการผสมผสานทางสังคม ทำให้ภาษาถิ่นจำนวนหนึ่งเสี่ยงต่อการสูญหาย

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่มีอยู่ยังให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมมากกว่ามิติด้านภาษา โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นในแต่ละรุ่นอายุ ซึ่งยังคงเป็นช่องว่างทางวิชาการที่ควรได้รับการสำรวจเพิ่มเติม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาทัศนคติและการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นทั้งสี่กลุ่มในจังหวัดลำปาง เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมทางภาษา กระบวนการถ่ายทอดภาษา และสถานะของภาษาจีนถิ่นในชุมชนไทย เชื้อสายจีนร่วมสมัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดและอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการฟังและการพูดภาษาจีนถิ่นของผู้พูดภาษาจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

2. เพื่อศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นในแวดวงต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถอธิบายทั้งระดับความสามารถในการใช้ภาษาจีนถิ่นและทัศนคติที่มีต่อภาษาของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปางอย่างรอบด้าน

3.1 ผู้ให้ข้อมูล (Participants)

ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 36 คน เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองลำปางมาไม่น้อยกว่า 10 ปี คัดเลือกด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ดังนี้ (1) มีการใช้ภาษาจีนถิ่นในชีวิตประจำวัน (2) มีความเต็มใจเข้าร่วมการวิจัยและอนุญาตให้ใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการ และ (3) มีภูมิหลังทางภาษาที่หลากหลาย ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 4 กลุ่มภาษาถิ่น ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ และภาษาจีนยูนนาน (จีนกลางตะวันตกเฉียงใต้) กลุ่มละ 9 คน แต่ละกลุ่มประกอบด้วย 3 ช่วงอายุ ได้แก่ 60 ปีขึ้นไป 40–60 ปี และต่ำกว่า 25 ปี ช่วงอายุละ 3 คน

3.2 เครื่องมือวิจัย (Research Instruments)

เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านความสามารถทางภาษาและทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือวิจัยหลายประเภทที่สอดคล้องกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เครื่องมือทั้งหมดได้รับการออกแบบเพื่อให้สามารถตรวจสอบการใช้ภาษาจีนถิ่นทั้งในเชิงรูปธรรม เช่น การออกเสียงและการรู้คำศัพท์ และเชิงนามธรรม เช่น ทัศนคติ ค่านิยม และการรับรู้เกี่ยวกับสถานภาพของภาษาในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย

1. บัตรคำเสียง (Audio Word Cards) ประกอบด้วยคำศัพท์ภาษาจีนถิ่นจำนวน 100 หน่วยอรรถ ครอบคลุมหมวดคำพื้นฐาน เช่น ร่างกาย สิ่งของ อาหาร และธรรมชาติ ใช้สำหรับทดสอบทักษะการฟังและการพูดของผู้ให้ข้อมูล

2. แบบสอบถามทัศนคติ (Attitude Questionnaire) ประกอบด้วยคำถามมาตราส่วน Likert 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด เพื่อสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นในบริบทครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน

3. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับค่านิยม การถ่ายทอดภาษา การใช้ภาษาในกิจกรรมชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานภาพของภาษาจีนถิ่นในปัจจุบัน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินขึ้นระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2568 โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการหลายรูปแบบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านภาษาและทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล ในขั้นแรกได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกควบคู่กับการบันทึกเสียงการตอบคำศัพท์จากบัตรคำเสียงของผู้ให้ข้อมูลทุกคน เพื่อประเมินความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาจีนถิ่น จากนั้นได้แจกแบบสอบถามจำนวน 36 ชุดและตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์เชิงปริมาณ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้บันทึกข้อมูลเชิงคำอธิบายประสบการณ์ส่วนตัว และความคิดเห็นเพิ่มเติมที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและช่วยให้การตีความผลการวิจัยมีความลุ่มลึกยิ่งขึ้น

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้ครอบคลุม ทั้งความสามารถในการใช้ภาษาจีนถิ่นและทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลจากบัตรคำเสียง (Audio Word Cards) ถูกวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยจัดระดับความสามารถทางภาษาเป็นสามระดับ ได้แก่ ระดับ 3 สำหรับผู้ตอบได้ถูกต้อง ชัดเจน และมั่นใจ ระดับ 2 สำหรับผู้ตอบได้แต่ไม่สมบูรณ์หรือมีความลังเล และระดับ 1 สำหรับผู้ตอบไม่ได้หรือใช้ภาษาอื่นแทน จากนั้นทำการวิเคราะห์เชิงศัพท์และสัทศาสตร์ (Lexical & Phonological Analysis)

เพื่อตรวจสอบรูปคำ การออกเสียง และความแตกต่างระหว่างกลุ่มอายุ รวมทั้งตีความคำอธิบายของผู้ให้ข้อมูล ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับการใช้คำ เช่น คำที่ใช้เฉพาะในครอบครัว หรือคำที่กำลังเลือนหาย ในส่วนของข้อมูลจากแบบสอบถาม จะวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่ามัธยฐาน พร้อมใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Cross-tabulation) เพื่อตรวจสอบความแตกต่าง ด้านทัศนคติตามอายุ เพศ และกลุ่มภาษา ส่วนคำตอบปลายเปิดจะนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสกัดประเด็นเชิงคุณภาพ เช่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภาษา ความกังวลต่อการสูญหายของภาษา และการรับรู้คุณค่าของภาษาจีนถิ่น การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเบื้องต้น (Exploratory / Pilot Study) ซึ่งมุ่งเน้นการอธิบายแนวโน้ม และพฤติกรรมทางภาษาในเชิงคุณภาพ มากกว่าการอ้างอิงเชิงสถิติ เนื่องจากขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มย่อยมีจำนวนจำกัด

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความสามารถในการใช้ภาษาจีนถิ่นของผู้พูดภาษาจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งเน้นการตรวจสอบความสามารถในการใช้ภาษาจีนถิ่นและทัศนคติของผู้พูดภาษาจีนในจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยได้นำเสนอข้อมูลทั้งในด้านความสามารถทางภาษาและแนวโน้มการใช้ภาษาตามกลุ่มอายุและกลุ่มภาษาถิ่น การนำเสนอผลจะจัดเรียงตามภาษาจีนถิ่นทั้งสี่กลุ่ม ได้แก่ แต้จิ๋ว แคะ ไหหลำ และจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ โดยเน้นการเปรียบเทียบความแตกต่างของทักษะการฟังและการพูดระหว่างผู้สูงอายุ วัยกลางคน และเยาวชน เพื่อสะท้อนภาพรวมของกระบวนการถ่ายทอดและการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยเชื้อสายจีนอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 1 ความสามารถด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนถิ่นของผู้พูดภาษาจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามปัจจัยทางสังคมด้านอายุ

ผู้พูดภาษาจีนถิ่น (Chinese dialect)	กลุ่มที่ 1 (≥60 ปี)	กลุ่มที่ 2 (40-60 ปี)	กลุ่มที่ 3 (<25 ปี)
กลุ่มจีนแต้จิ๋ว	73.33	45.67	10.33
กลุ่มจีนแคะ	84.67	54.67	14.00
กลุ่มจีนไหหลำ	80.33	34.67	6.00
กลุ่มจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้	60.67	49.33	26.00
ค่าเฉลี่ยรวม	74.75	46.09	14.08

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความสามารถด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนถิ่นของผู้พูดภาษาจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปางข้างต้น พบแนวโน้มที่สอดคล้องกันในทั้งสี่กลุ่มภาษาถิ่น ได้แก่ แต้จิ๋ว แคะ ไหหลำ และจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ กลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ยังคงรักษาทักษะการฟังและการพูดได้ดี โดยสามารถสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่วและใช้ภาษาในชีวิตประจำวันหรือในกิจกรรมชุมชน กลุ่มวัยกลางคน (40–60 ปี) มีความสามารถทางภาษาลดลง ใช้ภาษาถิ่นเฉพาะในบางโอกาส และมักมีการใช้คำภาษาไทยปน ขณะที่กลุ่มเยาวชน (ต่ำกว่า 25 ปี) มีความสามารถในการฟังและพูดต่ำมากหรือแทบไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาจีนถิ่นได้เลย โดยมักใช้ภาษาไทยเป็นหลักทั้งในครอบครัวและบริบทสังคม

ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางภาษา (language shift) และ การกลมกลืนทางภาษา (linguistic assimilation) ภายในชุมชนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง การลดลงของผู้ใช้ภาษาจีนถิ่นในกลุ่มเยาวชนชี้ให้เห็นความเสี่ยงต่อการสูญหายของภาษาถิ่นในอนาคต หากไม่มีมาตรการส่งเสริมการถ่ายทอดภาษาและการฟื้นฟูทั้งในครอบครัว ชุมชน และนโยบายทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ

การศึกษาการแปรคำศัพท์ภาษาจีนถิ่นที่ใช้สื่อสารในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีความสำคัญในการทำความเข้าใจพัฒนาการทางภาษาในบริบทชุมชนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีประวัติการอยู่อาศัยและการติดต่อทางสังคมวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของภาษาไทยมาตรฐานที่แทรกซึมในวิถีชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะปัจจัยทางสังคมด้านอายุของผู้พูดที่ส่งผลต่อรูปแบบการคงอยู่หรือการแปรผันของคำศัพท์ในภาษาจีนถิ่นทั้งสี่ถิ่น

ผลการวิจัยในส่วนนี้จึงมุ่งนำเสนอรูปแบบการแปรคำศัพท์ที่พบ ตลอดจนลักษณะเฉพาะของคำที่มีการคงรูป ร่วมใช้ หรือเปลี่ยนแปลงไป พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแปรผันดังกล่าว เพื่อให้เห็นภาพรวมของพัฒนาการทางภาษาในชุมชนจีนถิ่นลำปางอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางภาษา (linguistic diversity) และพลวัตทางสังคมภาษาศาสตร์ในพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ

จากการสำรวจการใช้ภาษาของผู้พูดจีนถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่าภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันยังคงสะท้อนร่องรอยของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ “คำศัพท์ที่มีการคงรูป” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยบ่งบอกการสืบทอดภาษาในชุมชน แม้จะอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง คำกลุ่มนี้จึงไม่เพียงเป็นหลักฐานทางภาษาศาสตร์ แต่ยังสะท้อนการคงอยู่ของอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นในครอบครัวจีนถิ่นลำปาง

“คำศัพท์ที่มีการคงรูป” คือคำศัพท์ที่ใช้และไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งยังคงถูกใช้โดยผู้พูดทุกช่วงวัยและรักษารูปคำดั้งเดิมไว้ได้อย่างมั่นคง ตัวอย่างในภาษาถิ่นต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว เช่น 你 ([le²] เหล่อ) 、这 ([ze²] เจ๋) 、那 ([na²] น่า) 、不 / 唔 ([mu6/buk]

บุ๊ก / มุ๋) 、食 ([ziah8] เจี้ย) ภาษาจีนแคะ เช่น 我 ([ngai11] ไง)、你 ([en11] เอิน) 、这 ([ya31] เอีย) 、么介 ([mak2 ke55] มัก เก๊) 、唔 ([mu2] หมุ่) ภาษาจีนไหหลำ เช่น 食 ([zia5] เจี๊ำ)、好 ([hho³] โห๊) และภาษาจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ เช่น 你 ([nyi³] ญี่) 、啥子 ([sa4 zi³] ซ่า จี่) 、不 ([bu²] บุ) 、来 ([nai²] ไป๋) 、好 ([hao³] ห๊าว)

เมื่อพิจารณารูปแบบคำศัพท์ที่ยังปรากฏในการใช้จริง จะพบความสม่ำเสมอด้านเสียง รูปคำ และความหมาย ซึ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มของการรักษาแบบแผนดั้งเดิมไว้ได้อย่างชัดเจน รายละเอียดผลการวิจัยต่อไปนี้จะนำเสนอคำศัพท์กลุ่มดังกล่าว พร้อมอธิบายปัจจัยทางสังคมภาษาศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการคงรูปของคำเหล่านี้

แม้ชุมชนผู้พูดภาษาจีนถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดลำปางจะยังคงสืบสานภาษาและวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และแนวปฏิบัติด้านการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ส่งผลให้คำศัพท์บางส่วนเกิดการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทการใช้ภาษา คำศัพท์กลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นพลวัตทางภาษา (language dynamics) ที่เกิดขึ้นเมื่อภาษาถิ่นต้องเผชิญกับการขยายอิทธิพลของภาษาไทยมาตรฐาน รวมทั้งปัจจัยด้านอายุ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างรุ่นของผู้พูด

การพิจารณาคำศัพท์ภาษาจีนถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้เห็นรูปแบบของการกลมกลืนทางภาษา (language convergence) การลดทอนรูปคำ การปรับเสียง และการแทนที่ด้วยคำไทยในบางบริบท ซึ่งล้วนเป็นตัวบ่งชี้การปรับตัวของภาษาในชุมชนร่วมสมัย ผลการวิจัยต่อไปนี้นำเสนอคำศัพท์ที่ใช้แต่เปลี่ยนแปลง

คำศัพท์ที่ยังมีการใช้อยู่แต่กระบวนการใช้ได้เปลี่ยนแปลงไป มีการปรับการออกเสียง หรือเกิดการแคบลงของความหมาย เช่น ในภาษาถิ่นแต้จิ๋ว คำว่า 底人 / 哋噢 (ใคร) 水 (น้ำ) 來 (มา) 睡 (นอน) และ 站 (ยืน) มีการออกเสียงที่ปรับเปลี่ยนใกล้เคียงกับภาษาไทยมากขึ้น ในภาษาถิ่นแคะ คำว่า 全部 (ที่นี่) 长(ยาว) 嘴 (ปาก) และ 狗 (หมา) มีการออกเสียงที่ปรับเปลี่ยนใกล้เคียงกับภาษาไทยมากขึ้น ในภาษาถิ่นไหหลำ คำว่า 好 (ดี) ความหมายแคบลง ใช้เฉพาะในบริบทการทักทาย 你好 (สวัสดี) เป็นส่วนใหญ่ และในภาษาถิ่นจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ คำว่า 星 (ดาว) 雀 (นก) 肉 (เนื้อ) และ 女的 (หญิง) มีการออกเสียงที่ปรับเปลี่ยนใกล้เคียงกับภาษาไทยมากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบคำศัพท์ที่ไม่ใช้แล้วในชีวิตประจำวันสมัยใหม่ การเลิกใช้คำศัพท์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคมและภาษา ซึ่งปัจจัยหลักประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น ในภาษาจีนแต้จิ๋ว คำว่า 种子 (เมล็ด) 脂肪 (ไขมัน) 尾 (หาง) 羽毛 (ขนนก) และ 指甲 (กรงเล็บ) ในภาษาจีนแคะ คำว่า 树皮 (เปลือกไม้) 灰 (ขี้เถ้า) 圓 (กลม) และ 脂肪 (ไขมัน) ในภาษาจีนไหหลำ คำว่า 膝盖 (หัวเข่า) 脂肪 (ไขมัน) 尾 (หาง) และ 干 (แห้ง) และในภาษาจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ คำว่า 指甲儿 (กรงเล็บ) 虱子 (เหา) และ 角 (เขาของสัตว์))

การวิเคราะห์คำศัพท์ทั้งสามสถานะชี้ให้เห็นถึงพลวัตทางภาษาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างชัดเจน คำศัพท์ที่ใช้และไม่เปลี่ยนแปลงสะท้อนถึงแก่นกลางของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม คำศัพท์ที่ใช้แต่เปลี่ยนแปลงแสดงหลักฐานของการปรับตัวทางภาษาโดยเฉพาะด้านการออกเสียงและการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำศัพท์ที่ไม่ใช้แล้วบ่งชี้ถึงบริบททางสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทั้งหมดนี้สัมพันธ์กับปัจจัยด้านอายุของผู้พูดและอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐานในบริบทสังคมที่กว้างขึ้น

4.2 ทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นในแวดวงต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือ งจังหวัดลำปาง

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยครอบคลุมภาษาจีนถิ่นหลัก 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ และภาษาจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ ผู้ให้ข้อมูลถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามช่วงอายุ คือ กลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) กลุ่มวัยกลางคน (40–60 ปี) และกลุ่มเยาวชน (ต่ำกว่า 25 ปี) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและพฤติกรรมตามปัจจัยด้านอายุ

การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ ซึ่งประเมินทั้งความสำคัญของภาษาจีนถิ่นในบริบทต่าง ๆ เช่น การทำงาน การติดต่อราชการ การสร้างความสัมพันธ์ในและนอกชุมชน การใช้เป็นสื่อกลางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์และการสอนภาษาในโรงเรียน

จากการศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษาจีนถิ่นในแวดวงต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาทัศนคติต่อความสำคัญของภาษาจีนในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ และภาษาจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ พบความแตกต่างของทัศนคติตามช่วงอายุอย่างชัดเจน โดยกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มวัยกลางคนมีแนวโน้มเห็นความสำคัญของภาษาถิ่นในหลายบริบท เช่น การใช้ในการทำงาน การติดต่อราชการ และการสร้างความสัมพันธ์ทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงการสนับสนุนการอนุรักษ์ผ่านการศึกษาและกิจกรรมในชุมชน ในขณะที่กลุ่มเยาวชนมีทัศนคติในระดับที่ค่อนข้างต่ำกว่าหรือเฉย ๆ ต่อความสำคัญของภาษาถิ่นเหล่านี้

กลุ่มเยาวชนยังแสดงทัศนคติที่สะท้อนความไม่มั่นใจหรือความลังเล เช่น การมองว่าการพูดภาษาถิ่นเป็นเรื่องน่าอาย และมีแนวโน้มยกย่องภาษาไทยว่าเป็นสัญลักษณ์ของความฉลาดมากกว่าภาษาถิ่น ซึ่งสะท้อนอิทธิพลของภาษาไทยและวัฒนธรรมหลักที่มีต่อกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชนยังมีความไม่แน่ใจในประโยชน์ของการส่งเสริมภาษาถิ่นผ่านการสอนในโรงเรียนและการใช้เป็นสื่อกลางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในชุมชน

อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้สูงอายุและวัยกลางคนมีทัศนคติที่ค่อนข้างเป็นบวกต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมภาษาจีนท้องถิ่น ทั้งในด้านการใช้งานและความภาคภูมิใจในภาษา รวมถึงเห็นความจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาถิ่นในโรงเรียน เพื่อรักษาและสืบทอดภาษาถิ่นเหล่านี้ในชุมชน

โดยสรุป ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการลดบทบาทและความสำคัญของภาษาจีนท้องถิ่นในกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรม แต่ละชุมชนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความตระหนักรู้และภาคภูมิใจในภาษาถิ่นแก่เยาวชน เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และส่งเสริมภาษาจีนท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไปในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นความแตกต่างของทัศนคติและพฤติกรรมตามช่วงอายุ โดยภาพรวมผู้สูงอายุและวัยกลางคนมีทัศนคติเชิงบวกต่อความสำคัญของภาษาจีนถิ่นในหลายบริบท และเห็นความจำเป็นในการอนุรักษ์ภาษานี้อย่างชัดเจน ขณะที่เยาวชนมีทัศนคติที่เฉย ๆ หรือให้ความสำคัญในระดับต่ำกว่า โดยเฉพาะในบริบทของการใช้ภาษาจีนถิ่นในชีวิตประจำวัน การติดต่อราชการ และการอนุรักษ์ผ่านการศึกษา

ทั้งนี้ แม้เยาวชนจะให้ความสำคัญต่อภาษาจีนถิ่นน้อยกว่า แต่ผลการสำรวจชี้ให้เห็นมุมมองเชิงบวกที่สำคัญ นั่นคือ ผู้ตอบแบบสอบถามจากทุกกลุ่มอายุส่วนใหญ่ไม่ได้มองว่าการพูดภาษาถิ่นเป็นเรื่องน่าอาย และไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างความสามารถในการใช้ภาษาไทยกับระดับสติปัญญา ซึ่งสะท้อนถึงบรรยากาศพื้นฐานของการยอมรับภาษาถิ่นภายในชุมชน ข้อมูลเชิงบวกนี้เป็นปัจจัยเสริมสำคัญสำหรับการออกแบบมาตรการอนุรักษ์และส่งเสริมภาษาจีนถิ่นให้มีประสิทธิภาพในกลุ่มเยาวชนต่อไป อย่างไรก็ตาม การตีความผลการวิจัยทั้งหมดควรพิจารณาภายใต้บริบทของข้อจำกัดด้านขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยเฉพาะในแต่ละกลุ่มย่อย ดังนั้น ข้อค้นพบในครั้งนี้จึงเหมาะสมที่จะนำเสนอในลักษณะการอธิบายเชิงแนวโน้ม (trend description) และการให้ภาพบรรยายเชิงคุณภาพ (qualitative portrayal) มากกว่าการสรุปผลทางสถิติเชิงนิรนัย และถือเป็นฐานข้อมูลเชิงสำรวจเบื้องต้น (preliminary exploratory data) ที่มีคุณค่า สำหรับการศึกษาวิจัยในเชิงลึกหรือการสำรวจขยายผลต่อไปในอนาคต

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาความสามารถในการใช้ภาษาจีนถิ่นทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ และจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ พบแนวโน้มการลดลงของความสามารถทางภาษาอย่างชัดเจนตามลำดับอายุ กลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ยังคงรักษาทักษะการฟังและการพูดได้ดี ซึ่งสะท้อนถึงการใช้ภาษาจีนถิ่นในชีวิตประจำวันตั้งแต่วัยเด็กและการได้รับการถ่ายทอดภาษาจากครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่กลุ่มวัยกลางคน

(40–60 ปี) พบว่าทักษะการใช้ภาษาลดลง โดยเฉพาะการพูดในสถานการณ์ไม่เป็นทางการ แต่บางส่วนยังสามารถใช้ภาษาจีนถิ่นในกิจกรรมพิเศษ เช่น งานประเพณี งานพิธีทางวัฒนธรรม หรือการสื่อสารกับผู้สูงอายุ ในทางกลับกัน กลุ่มเยาวชน (ต่ำกว่า 25 ปี) แทบไม่สามารถใช้ภาษาจีนถิ่นได้เลย และมักเลือกใช้ภาษาไทยเป็นหลักทั้งในครอบครัวและในสังคมรอบตัว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด การเปลี่ยนผ่านทางภาษา (language shift) ของ Fishman (1991, หน้า 12–15) ซึ่งระบุว่าการสูญเสียภาษาเกิดจากการขาดการถ่ายทอดภาษาจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นถัดไป (intergenerational language transmission) และการใช้ภาษาที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าแทนที่ภาษาเดิม ทั้งนี้ Fishman เน้นว่าการเปลี่ยนผ่านทางภาษาไม่ได้เกิดขึ้นทันที แต่เป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไป โดยผู้พูดรุ่นใหม่จะค่อย ๆ ลดการใช้ภาษาถิ่นเมื่อพบว่า ภาษาอื่นมีบทบาทสำคัญมากกว่าในชีวิตประจำวัน เช่น ภาษาไทย ภาษาจีนกลาง หรือแม้กระทั่งภาษาอังกฤษ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิด การธำรงภาษา (language maintenance) ซึ่ง Fishman ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาในครอบครัวและชุมชนเป็นปัจจัยหลักต่อการคงอยู่ของภาษา โดยเฉพาะภาษาที่มีผู้พูดน้อยและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแรงกดดันทางสังคมให้ใช้ภาษาอื่น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภาษาจีนถิ่นในจังหวัดลำปางกำลังเผชิญกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางภาษาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่เลือกใช้ภาษาไทยเป็นหลัก ทั้งในครอบครัวและสังคมรอบตัว ซึ่งส่งผลให้การถ่ายทอดภาษาจีนถิ่นจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งลดลงอย่างมาก

งานวิจัยไทยหลายชิ้นสนับสนุนแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านภาษา เช่น อุษณีย์ มหามิตร (2557) พบว่าการใช้ภาษาจีนถิ่นของเยาวชนไทยเชื้อสายจีนในภาคกลางลดลงอย่างชัดเจน เนื่องจากแรงกดดันทางสังคมและระบบการศึกษาที่เน้นภาษาไทย ขณะที่ สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ และโกวิทย์ หลำชุ่ม (2559) ชี้ว่าการเปลี่ยนผ่านภาษาในชุมชนชาติพันธุ์สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและการศึกษา โดยเฉพาะความไม่เอื้อต่อการใช้ภาษาแม่ นอกจากนี้ จันทิมา อุทยานานนท์ (2562) ศึกษาภาษาจีนถิ่นในจังหวัดภูเก็ต พบว่าเยาวชนแทบไม่สามารถใช้ภาษาจีนถิ่นได้ และมักใช้ภาษาไทยแทนแม้ในการสื่อสารภายในครอบครัว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเปลี่ยนผ่านภาษา ได้แก่ 1) แรงกดดันทางสังคม กล่าวคือ เมื่อสังคมโดยรอบให้คุณค่ากับภาษาไทยหรือภาษาหลักมากกว่าภาษาถิ่น ทำให้ผู้พูดรุ่นใหม่ปรับตัวด้วยการลดการใช้ภาษาถิ่น 2) สภาพแวดล้อมทางการศึกษา กล่าวคือ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่เน้นภาษาไทย ทำให้เยาวชนได้รับการฝึกใช้ภาษาไทยเป็นหลัก และ 3) โอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ว่าจะเป็นภาษาหลักมีบทบาทสำคัญในด้านงาน การศึกษา และสื่อสารข้ามชุมชน ทำให้ผู้พูดรุ่นใหม่มีแรงจูงใจเลือกใช้ภาษาหลักแทนภาษาถิ่น

งานวิจัยในต่างประเทศ เช่น Li (2006) และ Wang & Chong (2011) พบว่า ภาษาจีนถิ่นมีแนวโน้มเสื่อมถอยเมื่อผู้พูดรุ่นใหม่หันไปใช้ภาษาของสังคมหลัก เช่น ภาษาอังกฤษหรือภาษามาเลย์ในบริบทต่างประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาษาของสังคมหลักที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ การศึกษา และสังคมมากกว่าภาษาถิ่น มักทำให้ผู้พูดรุ่นใหม่ลดการใช้ภาษาถิ่นและมีแนวโน้มเลือกใช้ภาษาหลักแทน

ดังนั้น การสังเกตปรากฏการณ์นี้ในจังหวัดลำปางสะท้อนว่า ภาษาจีนถิ่นทั้ง 4 กลุ่ม กำลังเผชิญความเสี่ยงต่อการสูญหาย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน หากไม่มีมาตรการในการธำรงภาษา เช่น การจัดกิจกรรมชุมชน การเรียนการสอนภาษาถิ่น หรือการปลูกฝังทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้ภาษาถิ่น ภาษาจีนถิ่นเหล่านี้อาจค่อย ๆ เลือนหายไปจากพื้นที่ศึกษาในอนาคต

บทสรุปของการอภิปรายนี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการสร้างกลยุทธ์การธำรงภาษา ที่เน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนสนใจและใช้ภาษาจีนถิ่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การฟื้นฟูและธำรงภาษาถิ่นไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการรักษาภาษาเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชน อีกด้วย

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมการบูรณาการภาษาและวัฒนธรรมจีนถิ่นเข้าสู่การเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน โดยพัฒนากิจกรรมหรือเนื้อหาที่ช่วยให้เยาวชนมีโอกาสสัมผัสภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น ชมรมภาษาจีนถิ่น การอ่านหรือเล่าเรื่องพื้นบ้าน และการแสดงศิลปวัฒนธรรม

2. ควรจัดทำสื่อดิจิทัลที่เข้าถึงง่าย เช่น คลิปสั้นหรือแอปพลิเคชันสำหรับสอนคำศัพท์และบทสนทนา ซึ่งเหมาะกับรูปแบบการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ที่รวบรวมภาษาจีนถิ่นทั้งสี่กลุ่มในลำปางพร้อมเสียงเจ้าของภาษา เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง

3. การใช้ภาษาภายในครอบครัวควรได้รับการส่งเสริม เนื่องจากผู้สูงอายุยังคงมีความสามารถสูงและมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่น สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาให้แก่ลูกหลานผ่านการสนทนาในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการสร้างกิจกรรมภายในครอบครัวเพื่อกระตุ้นการใช้ภาษาถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ในระดับชุมชนควรสร้างเวทีให้มีการใช้ภาษาจีนถิ่นในงานวัฒนธรรม เช่น การไหว้บรรพบุรุษ การแสดงงิ้ว หรือการเล่าเรื่องท้องถิ่น

4. สนับสนุนให้ร้านค้าใช้ป้ายหรือเมนูภาษาจีนถิ่นควบคู่กับภาษาไทยเพื่อให้ภาษาปรากฏในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น การดำเนินงานเหล่านี้จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นหากได้รับความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมจีน โรงเรียน และมหาวิทยาลัย

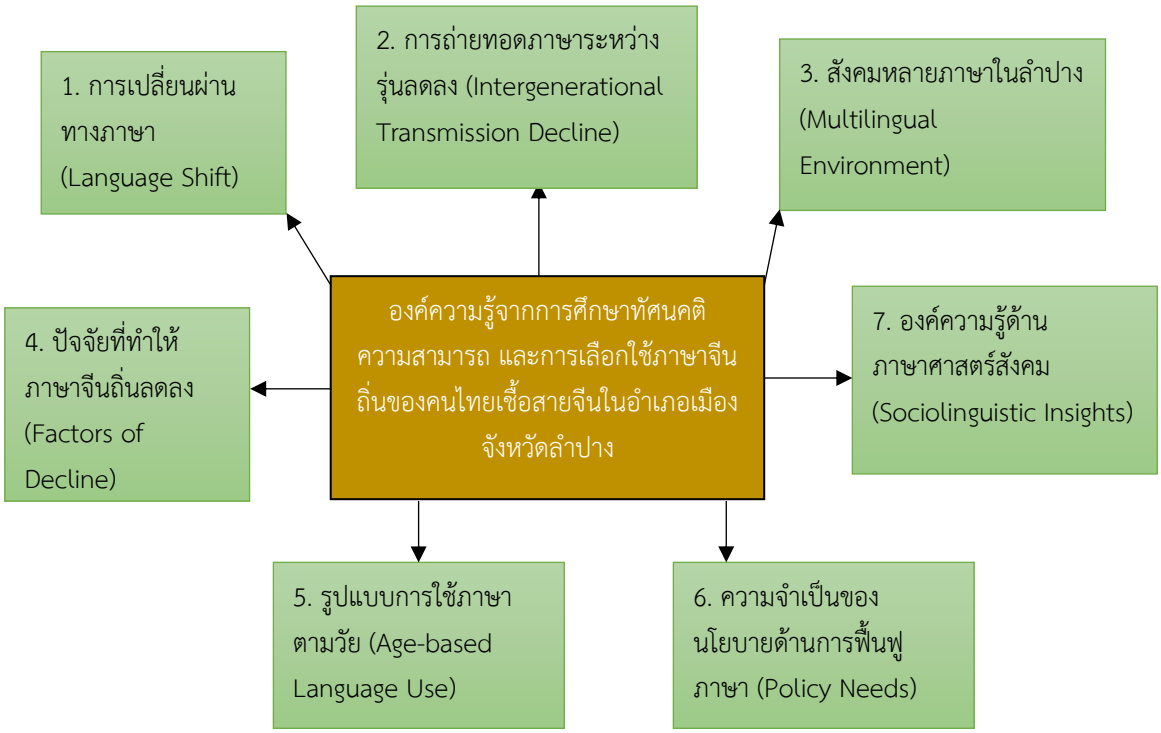
ในการจัดสรรงบประมาณ พัฒนาบุคลากร และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภาษาจีนถิ่นเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาและการวิจัยต่อไป

6.2 ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาทักษะการอ่านและการเขียนภาษาจีนถิ่นเพิ่มเติมเพื่อเปรียบเทียบความรู้ระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุ

2. ควรศึกษาบทบาทของค่านิยมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของเยาวชนไทยเชื้อสายจีน ตลอดจนการเปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองและชนบทเพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างด้านการคงอยู่ของภาษา และควรมีการสำรวจบทบาทของสื่อดิจิทัลต่อการอนุรักษ์และการฟื้นฟูภาษาจีนถิ่นในสังคมร่วมสมัย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จันทิมา อุทยานานนท์. (2562). การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภาษาจีนถิ่นในจังหวัดภูเก็ต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา,* 27(1), 101–120.

สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ & โกวิทย์ หลำชุ่ม. (2559). *บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เหนือขวัญ บัวเผื่อน. (2563). *อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง.* ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

อุษณีย์ มหามิตร. (2557). การใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายจีนในภาคกลาง. *วารสารภาษาศาสตร์*, 32(2), 45–67.

Fishman, J. A. (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilingual Matters.

International Investment. (2025). *Where do overseas Chinese live? Largest overseas Chinese communities by country.* Retrieved from *https://internationalinvestment.biz/en/analytics/5598-where-do-overseas-chinese-live-the-largest-diasporas-by-country.html*

Jiang, B. (1992). *A Study on the Current Situation of Overseas Chinese in Thailand. Overseas Chinese History Studies,* (1), 1-10.

Li W. (2006). Chinese Overseas: Migration/Research and Documentation. Routledge.

Skinner, G. W. (1957). Chinese society in Thailand: An analytical history. Cornell University Press.

Wang Y. & Chong S. (2011). Language shift in the Teochew community in Malaysia. *Journal of Chinese Overseas,* 7(2), 215–237.

การวิเคราะห์การตั้งชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

An Analysis of the Tradename in Chinese-Thai Merchant Shops and Stores in Muang District Lampang Province

Hu Yuanyuan, ขนิษฐา ใจมโน และบุญเหลือ ใจมโน
Hu Yuanyuan, Kanita Chaimano and Boonlue Chaimano
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: 1455331366@qq.com

บทคัดย่อ

การตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์และรากเหง้าของกลุ่มชาติพันธุ์ งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างคำและลักษณะทางภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และ 2) เพื่อศึกษาค่านิยมและความเชื่อทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการตั้งชื่อร้านค้า ทั้งนี้ การวิจัยอาศัยกรอบแนวคิดด้านภาษาศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการศึกษา กลุ่มข้อมูลประกอบด้วยป้ายชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ “กาดกองต้า” และ “ไชน่าทาวน์ลำปาง” ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การตั้งชื่อร้านค้าส่วนใหญ่ประกอบด้วยคำเดี่ยว คำประสม และการเรียงคำในลักษณะคำหลัก + คำขยาย โดยมีการผสมผสานภาษาจีน ไทย และอังกฤษในบางกรณี และพบการใช้ตัวอักษรจีนทั้งแบบตัวเต็มและตัวย่อ สะท้อนการรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและความผูกพันกับรากเหง้าวัฒนธรรม

2. ในด้านค่านิยม ชื่อร้านค้ามักเลือกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง และการสืบทอดนามสกุลหรือชื่อบุคคลสำคัญของครอบครัว การเลือกใช้สีบนป้ายร้านค้าก็มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น พื้นสีแดงอักษรสีทองสื่อถึงความรุ่งเรือง พื้นสีดำ อักษรสีทอง สะท้อนความสง่างามและความมั่นคง และพื้นสีขาวอักษรสีแดงดึงดูดความสนใจและสื่อถึงความบริสุทธิ์

ได้รับบทความ: 19 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 18 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 18 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 19, 2025; **Revised:** February 18, 2026; **Accepted:** February 18, 2026

สรุปได้ว่า การตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปางมิใช่เพียงการสร้างอัตลักษณ์ทางธุรกิจ แต่ยังสะท้อนโครงสร้างทางภาษาและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การอพยพและการดำรงชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเล งานวิจัยนี้จึงเป็นข้อมูลอ้างอิงที่สำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา วัฒนธรรม และสังคม

คำสำคัญ: คนไทยเชื้อสายจีน, การตั้งชื่อ, ร้านค้า, เจริญรุ่งเรือง

Abstract

The naming of shops by Thai people of Chinese descent in Mueang District, Lampang Province, represents a linguistic and cultural phenomenon that reflects ethnic identity and ancestral roots. The objectives of this study are as follows: 1) to analyze the word structure and linguistic features used in shop names by Thai people of Chinese descent in Mueang District, Lampang Province; and 2) to examine the cultural values and beliefs reflected in these shop names. This study is grounded in theoretical frameworks from sociolinguistics and cultural studies. The data were collected from shop signs in “Kad Kong Ta” and “Lampang Chinatown,” which serve as economic and cultural centers for the local Chinese community.

The findings indicate that:

1. Most shop names consist of single words, compound words, or a main word plus modifier pattern, with occasional use of Thai, Chinese, and English. Chinese characters, both traditional and simplified, are also used, reflecting the preservation of linguistic identity and cultural heritage.

2. In terms of cultural values, shop names often incorporate terms associated with prosperity, wealth, auspiciousness, and the continuation of family names or significant individuals. The choice of colors on shop signs carries symbolic meanings: red backgrounds with gold lettering signify good fortune and prosperity; black backgrounds with gold lettering convey elegance and stability; and white backgrounds with red lettering attract attention and symbolize purity.

In conclusion, shop naming among Thai Chinese in Lampang not only constructs business identity but also reflects linguistic structures and cultural values linked to migration history and community life. This study contributes to a

deeper understanding of the relationship between language, culture, and society and serves as a reference for future research in sociolinguistics and cultural studies.

Keywords: Thai Chinese, Tradename, Shops and Stores, Prosperous

1. บทนำ

การตั้งชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนมิใช่เพียงการตั้งชื่อเพื่อการจดจำเท่านั้น แต่ยังสะท้อนโครงสร้างภาษาและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ถูกหลอมรวมอย่างแยบยล ชื่อร้านมักสะท้อนภาษาจีนท้องถิ่น เช่น แต้จิ๋ว กวางตุ้ง หรือฮกเกี้ยน และประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความหมายมงคล เช่น “เฮง” “ฮวด” หรือ “เซ็ง” ซึ่งสื่อถึงโชคลาภ ความเจริญรุ่งเรือง และความสำเร็จ นอกจากนี้ การตั้งชื่อร้านยังสะท้อนค่านิยมสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น การให้เกียรติวงศ์ตระกูล ความเชื่อเกี่ยวกับโชคดี และการสืบทอดกิจการภายในครอบครัว (วราลี รุ่งบานจิต และคณะ, 2562; เบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์, 2555)

ชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีจำนวนมาก ประมาณ 10.4 ล้านคน หรือร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด โดยแบ่งเป็นกลุ่มเชื้อสายหลัก ได้แก่ แต้จิ๋ว แคะ ไหหลำ กวางตุ้ง และฮกเกี้ยน (วราลี รุ่งบานจิต และคณะ, 2562) ประวัติการอพยพของคนไทยเชื้อสายจีนสืบย้อนไปตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพื่อค้าขายและตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะจังหวัดลำปางซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองสำคัญทางภาคเหนือ มีชุมชนไทยเชื้อสายจีนตั้งถิ่นฐานและทำการค้ามายาวนาน กลุ่มแรกส่วนใหญ่มาจากมณฑลกวางตุ้งและฮกเกี้ยน ทำธุรกิจค้าขาย เช่น ร้านขายของชำ ร้านอาหาร และร้านสมุนไพรจีน (ทัศนีย์ ขัดสืบ, 2548)

การตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในลำปางในอดีตมักใช้ตัวอักษรจีนที่มีความหมายมงคล เช่น “兴” (เจริญรุ่งเรือง) หรือ “福” (โชคลาภ) และมักใช้ชื่อสกุลหรือชื่อบุคคลสำคัญของครอบครัว เพื่อสะท้อนการสืบทอดกิจการและความผูกพันทางครอบครัว (กิตติศักดิ์ เฮงษฎีกุล, 2552) งานวิจัยก่อนหน้านี้พบว่าป้ายชื่อร้านค้าภาษาจีนไม่เพียงบ่งบอกชื่อและประเภทกิจการ แต่ยังสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน เช่น การนับถือบรรพบุรุษ ความมงคล และความมั่งคั่ง (สุภัทรา โยธินศิริกุล, 2563; เมชฌ สอดส่องกฤษ, 2555ก)

ในยุคปัจจุบัน ชื่อร้านได้ปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมไทยและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยบางร้านใช้การผสมผสานระหว่างภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ เช่น “ตั้งฮวดเส็ง” หรือ “Lampang Hock Lee” เพื่อเข้าถึงลูกค้ากลุ่มใหม่ทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยว (วราลี รุ่งบานจิต และคณะ, 2562) นอกจากนี้ การตั้งชื่อร้านยังสะท้อนคติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การใช้ชื่อเทพเจ้าและสัญลักษณ์มงคล

เช่น มังกร หยก หรือดอกเหมย ชื่อเหล่านี้ช่วยสร้างภาพลักษณ์ของร้านที่โชคลาภมั่นคงและดึงดูดความสนใจของลูกค้า

แม้ว่าการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนจะมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์ รากเหง้า และค่านิยมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว แต่งานศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์การตั้งชื่อร้านค้าในเชิงโครงสร้างภาษาและความหมายทางวัฒนธรรมในบริบทเชิงพื้นที่เฉพาะ โดยเฉพาะในจังหวัดลำปาง ยังมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้ง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้รูปแบบการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนมีการปรับเปลี่ยน ทั้งในด้านภาษา การใช้ตัวอักษร และการผสมผสานภาษาหลายภาษา ซึ่งอาจทำให้ความหมายเชิงวัฒนธรรมดั้งเดิมเลือนหายหรือถูกตีความแตกต่างไปจากเดิม

นอกจากนี้ ร้านค้าเก่าแก่จำนวนหนึ่งในย่านประวัติศาสตร์ เช่น กาดกองต้าและไชน่าทาวน์ลำปาง กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนผ่านของรุ่นผู้ประกอบการและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้รูปแบบการตั้งชื่อร้านค้าในปัจจุบันสะท้อนทั้งการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ชุมชนอย่างซับซ้อน อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาที่อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างเป็นระบบภายใต้กรอบภาษาศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยจึงมีความจำเป็นในการศึกษาการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างภาษา ความหมายเชิงวัฒนธรรม ค่านิยม และกระบวนการปรับตัวของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์มรดกทางภาษาและวัฒนธรรม และการทำความเข้าใจบทบาทของชุมชนจีนในสังคมไทยอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาในการตั้งชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาค่านิยมและความเชื่อทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการตั้งชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มุ่งศึกษาป้ายชื่อร้านค้าในฐานะตัวบททางสังคมที่สะท้อนโครงสร้างภาษา ความหมาย และค่านิยมทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการตีความเชิงสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก

3.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ป้ายชื่อร้านค้าที่ปรากฏตัวอักษรภาษาใดภาษาหนึ่งหรือหลายภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาจีน และอักษรโรมัน โดยไม่นำป้ายที่ไม่มีตัวอักษรหรือมีเฉพาะสัญลักษณ์มาวิเคราะห์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบบันทึกข้อมูลป้ายชื่อร้านค้า ใช้สำหรับจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อร้าน ภาษา รูปแบบตัวอักษร และองค์ประกอบบนป้าย

2. กล้องถ่ายภาพ ใช้สำหรับบันทึกภาพป้ายชื่อร้านค้าในพื้นที่ศึกษา

3. กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งพัฒนาจากงานวิจัยของ วราลี รุ่งบานจิต และคณะ (2562), เบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์ (2555), สุภัทรา โยธินศิริกุล (2563) และเมชฌ สอดส่องกฤษ (2555ก)

3.4 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารอื่น ๆ จากแหล่งข้อมูลทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น โปรแกรมค้นหาคำ (search engine) ได้แก่ Google, Google Maps, Grab รวมถึงเว็บไซต์ http://tdc.thailis.or.th/dtc/ และ http://www.wongnai.com

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลหลักของงานวิจัยนี้คือป้ายชื่อร้านค้าที่ปรากฏตัวอักษรภาษาใดภาษาหนึ่งหรือหลายภาษา โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลบริเวณถนนเจริญเมือง ถนนทิพย์ช้าง ถนนทิพาวรรณ ไชน่าทาวน์ และถนนคนเดิน กาดกองต้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยจำกัดเฉพาะป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น และไม่นำป้ายที่ไม่มีตัวอักษรหรือมีเฉพาะสัญลักษณ์มาวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และถ่ายภาพป้ายร้านค้า พร้อมจัดเรียงภาพตามพื้นที่และหมายเลข เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์ ต่อมาได้ติดต่อผู้รู้ภาษานั้น ๆ เพื่อแปลข้อความบนป้ายเป็นภาษาไทย

1) พื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง: ถนนทุกสายสำคัญของอำเภอเมือง เช่น ถนนเจริญเมือง ถนนทิพย์ช้าง ถนนทิพาวรรณ ไชน่าทาวน์ และถนนคนเดิน กาดกองต้า

2) เกณฑ์การคัดเลือกจุดเก็บข้อมูล ได้แก่ เส้นทางคมนาคมสะดวกและปลอดภัย จุดเก็บข้อมูลอยู่ห่างจากชุมชนไม่เกิน 1 กิโลเมตร ครอบคลุม 5 ประเภทธุรกิจหลัก ได้แก่ ธุรกิจสินค้าเพื่อการบริโภค เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ธุรกิจค้าปลีกและค้าส่ง เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านขายเครื่องหอม รองเท้า เครื่องประดับ นาฬิกา กระเป๋า ธุรกิจด้านความงามและสุขภาพ เช่น ร้านนวด สปา คลินิกทันตกรรม ร้านขายยา ธุรกิจที่พัก เช่น โรงแรม แมนชั่น เกสต์เฮ้าส์ และธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น บริษัททัวร์ ร้านแลกเปลี่ยนเงินตรา สถานที่ท่องเที่ยว ระยะเวลาเก็บข้อมูลอยู่ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง พฤษภาคม 2568

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากจัดระเบียบและแปลข้อความบนป้ายชื่อร้านค้าเป็นภาษาไทยแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) วิเคราะห์โครงสร้างการตั้งชื่อร้านค้า 2) วิเคราะห์ความนิยมในการตั้งชื่อร้านค้า โดยพิจารณาความหมายของชื่อและลักษณะการนำเสนอข้อความบนป้าย เช่น ขนาด สี และลำดับตัวอักษร 3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการตีความ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณอย่างง่ายด้วยการคำนวณค่าร้อยละเพื่อแสดงความถี่และแนวโน้มของรูปแบบการตั้งชื่อร้านค้าและองค์ประกอบทางภาษาที่พบในข้อมูล โดยนำผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณมาประกอบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อเพิ่มความเป็นระบบและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้ตารางและภาพประกอบ เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของโครงสร้างการตั้งชื่อร้านค้า ความนิยมในการตั้งชื่อร้านค้า และความหมายทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง

4. สรุปผลการวิจัย

เพื่อให้การนำเสนอผลมีความชัดเจนและเป็นระบบ งานวิจัยได้จำกัดขอบเขตด้านข้อมูลและพื้นที่ศึกษาโดยเน้นเฉพาะชื่อร้านค้าที่ตั้งอยู่บนถนนประสานไมตรี หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ไชน่าทาวน์ลำปาง” ซึ่งครอบคลุมทั้งร้านค้าที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองและร้านค้าในพื้นที่ตัวแทนของจังหวัดลำปาง โดยในครั้งนี้เก็บข้อมูลจากร้านค้าจำนวนทั้งสิ้น 58 ร้าน

ผลการวิเคราะห์ในบทนี้จะถูกนำเสนอเป็นลำดับขั้นตอนตามกระบวนการศึกษาที่ดำเนินการ ทั้งด้านโครงสร้างการตั้งชื่อและแนวโน้มความนิยม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพรวมของลักษณะการตั้งชื่อร้านค้าและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภาษาและค่านิยมทางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบและครบถ้วน

4.1 โครงสร้างและการใช้ภาษา

จากการศึกษาป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 58 ร้านค้า ผลการวิเคราะห์พบว่าโครงสร้างการตั้งชื่อร้านค้าสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางภาษาและการเลือกใช้ถ้อยคำที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และบริบทการใช้ภาษาของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ โดยชื่อร้านค้าดังกล่าวมีรูปแบบการสร้างคำและการใช้ภาษาที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งภาษาไทย ภาษาจีน และการผสมผสานระหว่างสองภาษา ซึ่งสะท้อนถึงการคงอยู่ของภาษาบรรพบุรุษควบคู่กับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยร่วมสมัย

1) รูปแบบการตั้งชื่อ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีความหลากหลายทั้งในด้านจำนวนหน่วยคำและลักษณะทางภาษา โดยสามารถจำแนกโครงสร้างการตั้งชื่อร้านค้าออกเป็นกลุ่มหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

(1) คำประสม 2 หน่วยคำ

รูปแบบการตั้งชื่อที่ประกอบด้วยคำประสม 2 หน่วยคำ พบจำนวน 22 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 38 ของชื่อร้านทั้งหมด โครงสร้างที่พบส่วนใหญ่มีรูปแบบ “คำนาม + คำนาม/คำคุณศัพท์” ซึ่งประกอบขึ้นจากคำที่มีความหมายเป็นมงคลและเข้าใจง่าย เช่น

“ตงฮวด” (發忠): “ตง” (ซื่อสัตย์) + “ฮวด” (ร่ำรวย)

“โชคดี” (福兴): “โชค” (โชคลาภ) + “ดี” (ความดี)

ลักษณะเด่นของชื่อกลุ่มนี้ เป็นการสร้างชื่อที่กระชับ สื่อความหมายชัดเจน และเหมาะสำหรับการสื่อสารกับลูกค้าท้องถิ่น โดยเน้นการใช้ถ้อยคำมงคลเพื่อสะท้อนความเชื่อด้านความเจริญรุ่งเรืองทางธุรกิจ

(2) คำประสม 3 หน่วยคำ

รูปแบบการตั้งชื่อที่ประกอบด้วยคำประสม 3 หน่วยคำ พบจำนวน 29 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของชื่อร้านทั้งหมด ชื่อร้านกลุ่มนี้มีรูปแบบโครงสร้าง “นามสกุล + คำมงคล + คำมงคล” พบได้บ่อยในร้านค้าของตระกูลจีนที่ต้องการคงอัตลักษณ์ของบรรพบุรุษ เช่น

“เอียเม่งหลี” (利明楊): “เอีย” (นามสกุล) + “เม่ง” (ความสว่าง) + “หลี” (ผลประโยชน์)

“ง่วนกินหลี” (利金源): “ง่วน” (นามสกุล) + “กิน” (ทอง) + “หลี” (ผลประโยชน์)

ลักษณะเด่นของชื่อกลุ่มนี้มุ่งเน้นการผสมผสานอัตลักษณ์ตระกูลเข้ากับคำมงคล จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรากเหง้าทางวัฒนธรรมและความปรารถนาดีต่อกิจการ

(3) คำเดี่ยวและคำประสม 4~5 หน่ายคำ

รูปแบบการตั้งชื่อที่ประกอบด้วยคำประสม 4-5 หน่วยคำ พบจำนวน 7 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของชื่อร้านทั้งหมด ชื่อร้านบางแห่งใช้คำเดี่ยวที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น

“ก้องกี” (光记): ใช้คำเดี่ยวที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์

“โรงงานเฮียนฮั่วล้ง”: ใช้คำประสม 4 หน่วยคำเพื่อสื่อความหมายที่ซับซ้อน

ลักษณะเด่นของชื่อกลุ่มนี้มีความยืดหยุ่นด้านโครงสร้าง บางชื่อเน้นความหมายเชิงสัญลักษณ์ ขณะที่บางชื่อใช้คำยาวเพื่อสื่อรายละเอียดหรืออัตลักษณ์เฉพาะของกิจการ

เมื่อพิจารณาการวางคำหลักและคำขยายในการตั้งชื่อร้านค้าแล้ว พบว่าปรากฏโครงสร้างการตั้งชื่อ 2 รูปแบบ คือ คำหลักนำหน้าคำขยาย และคำขยายนำหน้าคำหลัก ดังนี้

(4) คำหลักนำหน้าคำขยาย

รูปแบบการตั้งชื่อที่ประกอบด้วยคำหลักนำหน้าคำขยาย พบจำนวน 21 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 36 ของชื่อร้านทั้งหมด ชื่อในกลุ่มนี้มีลักษณะ “คำหลัก + คำขยาย” โดยคำหลักมักเป็นคำนามที่สื่อถึงชื่อตระกูล ชื่อบุคคล หรือลักษณะของสินค้า/บริการ และตามด้วยคำขยายที่ทำหน้าที่เสริมความหมาย เช่น

“ก้องกี บะหมี่เกี๊ยวเป็ดย่างฮ่องกง”

ก้องกี เป็น คำหลัก บะหมี่เกี๊ยวเป็ดย่างฮ่องกง เป็น คำขยาย

ฟูฟู ติ่มซำ

ฟูฟู เป็น คำหลัก ติ่มซำ เป็น คำขยาย

ชัยประสาน

ชัย เป็น คำหลัก ประสาน เป็น คำขยาย

ลำปางพืชผล

ลำปาง เป็น คำหลัก พืชผล เป็น คำขยาย

กิจเจริญ

กิจ เป็น คำหลัก เจริญ เป็น คำขยาย

ลักษณะเด่นของชื่อกลุ่มนี้เน้นการนำเสนออัตลักษณ์ของร้านหรือเจ้าของร้านก่อน จากนั้นจึงขยายด้วยคำที่ระบุประเภทสินค้า/บริการหรือคำมงคล เพื่อสร้างความชัดเจนและส่งเสริมภาพลักษณ์ของกิจการ

(5) คำขยายนำหน้าคำหลัก

รูปแบบการตั้งชื่อที่ประกอบด้วยคำขยายนำหน้าคำหลัก พบจำนวน 37 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 64 ของชื่อร้านทั้งหมด คำขยายมักมีความหมายเชิงมงคล หรือสะท้อนคุณสมบัติที่ต้องการให้กิจการเป็น ก่อนตามด้วยคำหลัก เช่น

“เจริญเกียรติ” เจริญ เป็น คำขยาย เกียรติ เป็น คำหลัก

“ตรียกูล” ตรีย เป็น คำขยาย กูล เป็น คำหลัก

“เอกเกษม” เอก เป็น คำขยาย เกษม เป็น คำหลัก

“วิริยะชัย” วิริยะ เป็น คำขยาย ชัย เป็น คำหลัก

ลักษณะเด่นของชื่อกลุ่มนี้ มีโครงสร้างสะท้อนค่านิยมด้านการเริ่มต้นด้วยความมงคลและคุณสมบัติเชิงบวก การวางคำขยายไว้ก่อนช่วยให้ชื่อร้านมีความหมายสมบูรณ์ในทันที และสะท้อนความเชื่อเรื่องความรุ่งเรืองตามวัฒนธรรมจีนอย่างชัดเจน

2) ภาษาที่ใช้

การเลือกใช้ภาษาในชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนสะท้อนให้เห็นทั้งมิติของการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมและการตลาดในพื้นที่ ผลการศึกษาพบการใช้ภาษาหลัก 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) ภาษาจีน

ชื่อร้านค้ากลุ่มนี้ใช้ภาษาจีนหลากหลายถิ่น โดยเฉพาะจีนแต้จิ๋ว จำนวน 33 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 57 ของชื่อร้านทั้งหมด เช่น “อากี” “ตงฮวด”และ “เต็กหมง” ชื่อร้านค้าภาษาจีนกลาง จำนวน 10 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 17 เช่น “ก้องกี” และ “เอียเม่งหลี” แสดงถึงความพยายามรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมและสร้างความน่าเชื่อถือในกลุ่มผู้บริโภคเชื้อสายจีนในท้องถิ่น

(2) ภาษาไทย

ชื่อร้านค้าที่ใช้ภาษาไทย พบ จำนวน 5 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 9 ของชื่อร้านทั้งหมด เช่น ชื่อร้าน “ทวีสุข” “โชคดี”และ “วิริยะชัย” ซึ่งสะท้อนความต้องการสื่อสารกับลูกค้าท้องถิ่นทั่วไปให้เข้าใจง่ายและสร้างความรู้สึกคุ้นเคยต่อผู้บริโภคในพื้นที่

(3) ภาษาไทยปนภาษาจีน

ชื่อร้านค้าที่ใช้ภาษาไทยปนภาษาจีน พบ จำนวน 10 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 17 ของชื่อร้านทั้งหมด เช่น ชื่อร้าน “โรงงานเฮียนฮั่วล้ง” และ “ซาลาเปาคุณหมอ” แสดงให้เห็น

การสร้างดุลยภาพระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ทำให้ชื่อร้านมีความเป็นสากลและเข้าถึงลูกค้าได้กว้างขึ้น

4.2 มิติทางวัฒนธรรม: ความหมายและค่านิยม

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์กับค่านิยมที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมจีน และยังสะท้อนความหมายที่ต้องการสื่อผ่านชื่อร้านอย่างชัดเจน

1. ค่านิยมหลักที่ปรากฏ

จากการวิเคราะห์ชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนพบว่าการตั้งชื่อไม่ได้เป็นเพียงการระบุตัวตนของกิจการเท่านั้น หากยังสะท้อนค่านิยมและความเชื่อที่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมจีนอย่างลึกซึ้ง ชื่อร้านจำนวนมากมีองค์ประกอบทางความหมายที่สื่อถึงการดำเนินชีวิต แนวคิดด้านธุรกิจ และอุดมคติที่ครอบครัวชาวจีนให้ความสำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นค่านิยมหลักที่ปรากฏเด่นชัดดังต่อไปนี้

1) ความเจริญรุ่งเรือง

ชื่อร้านค้าที่มีความหมายสื่อถึงความเจริญรุ่งเรือง พบ จำนวน 20 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 35 ของชื่อร้านทั้งหมด ตัวอย่างคำในชื่อร้าน ได้แก่ “ฮวด” (ร่ำรวย) “เจริญ” “สำเร็จ” สะท้อนความปรารถนาต่อความมั่งคั่ง ประสบความสำเร็จ และความก้าวหน้าในการประกอบธุรกิจ

2) ความสำคัญของตระกูล

ชื่อร้านค้าที่มีความหมายสื่อถึงความสำคัญของตระกูล พบ จำนวน 17 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 29 ของชื่อร้านทั้งหมด พบการใช้นามสกุลหรือชื่อบุคคล เช่น “เอีย” “ง่วน” และ “หลี” ชี้ให้เห็นถึงการให้คุณค่ากับรากเหง้า ความภาคภูมิใจในเชื้อสาย และการสืบสานธุรกิจในครอบครัว

3) คุณธรรม

ชื่อร้านค้าที่มีความหมายสื่อถึงคุณธรรม พบ จำนวน 21 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 36 ของชื่อร้านทั้งหมด ตัวอย่างคำ ได้แก่ “เต๊ก” (คุณธรรม), “ตง” (ซื่อสัตย์) สะท้อนคุณค่าทางจริยธรรมที่ต้องการให้ปรากฏในภาพลักษณ์ของกิจการ เช่น ความจริงใจและความน่าเชื่อถือ

2. กลุ่มความหมายของชื่อร้าน

ผลการพิจารณาความหมายที่ปรากฏในชื่อร้านค้าพบว่า ชื่อร้านมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภาพลักษณ์ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนในพื้นที่ การเลือกใช้คำแต่ละคำจึงมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากสะท้อนเจตนาที่ต้องการสื่อสารต่อผู้บริโภคทั้งในด้านความมงคล การระบุตัวตน และการสร้างจุดเด่นให้แก่กิจการ เมื่อจำแนกตามลักษณะความหมายที่ชื่อร้านต้องการสื่อ สามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มหลักดังนี้

กลุ่มสร้างสิริมงคล พบจำนวน 20 ชื่อ เน้นความเจริญรุ่งเรือง ความโชคดี และความมั่งคั่ง

กลุ่มระบุตัวตน พบจำนวน 17 ชื่อ ใช้นามสกุลหรือชื่อบุคคลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ครอบครัว

กลุ่มสื่อสารตรง พบจำนวน 10 ชื่อ ระบุประเภทสินค้า บริการ หรือกิจการอย่างชัดเจน

กลุ่มสร้างจุดเด่น พบจำนวน 11 ชื่อ ใช้สถานที่ตั้งเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับพื้นที่และเพิ่มการจดจำในกลุ่มลูกค้าท้องถิ่น

3. มิติทางการตลาด: การออกแบบและการสื่อสาร

นอกจากการเลือกใช้คำและโครงสร้างของชื่อร้านแล้ว การออกแบบป้ายและการสื่อสารผ่านองค์ประกอบทางสายตาก็มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์และดึงดูดลูกค้า ชื่อร้านและป้ายร้านค้าสะท้อนกลยุทธ์ทางการตลาดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเลือกใช้สี การออกแบบตัวอักษร และองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์อื่น ๆ ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ความมงคล และความโดดเด่นของกิจการในสายตาลูกค้า ทั้งนี้ การวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้เห็นถึงแนวทางการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวัฒนธรรมและการตลาดในบริบทของชุมชนไทยเชื้อสายจีนอย่างชัดเจน

1) การใช้สีบนป้ายร้าน

การเลือกใช้สีบนป้ายร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนสะท้อนทั้งค่านิยมทางวัฒนธรรมและกลยุทธ์ทางการตลาดที่ตั้งใจสื่อสารกับลูกค้า โดยสีแต่ละโทนมีความหมายและหน้าที่แตกต่างกันดังนี้

แดง-ทอง

สีแดงและทองเป็นสีที่พบมากที่สุดบนป้ายร้านค้า สีแดงสื่อถึงความมงคลและความโชคดี ในขณะที่สีทองเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งและความรุ่งเรือง การใช้สีทั้งสองร่วมกันจึงเป็นการสร้างความหมายเชิงบวกที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความเชื่อทางวัฒนธรรมจีน ตัวอย่างเช่น ร้านกิจเจริญ และร้านโชคดี ที่ใช้โทนสีนี้เพื่อดึงดูดลูกค้าและเสริมภาพลักษณ์ของความสำเร็จทางธุรกิจ

ดำ-ทอง

สีดำร่วมกับทอง สีดำสื่อถึงความมั่นคงและความน่าเชื่อถือ ในขณะที่ทองยังคงสื่อถึงความหรูหราและความมีระดับ การใช้คู่สีนี้สะท้อนความพยายามของผู้ประกอบการในการสร้างภาพลักษณ์ที่มีความเป็นมืออาชีพและน่าไว้วางใจ เช่น ร้านง่วนกิมหลี ที่ใช้สีดำ–ทองเพื่อเน้นความมั่นคงและความโดดเด่น

ขาว-ทอง

สีขาวร่วมกับทอง โดยสีขาวสื่อถึงความทันสมัย ความสะอาด และความเรียบร้อย ส่วนทองยังคงสื่อถึงความมงคลและความมั่งคั่ง การเลือกใช้คู่สีนี้จึงสะท้อนแนวคิดในการสร้างป้ายที่ทันสมัยและดูเรียบร้อย พร้อมกับยังคงรักษาความหมายมงคล ตัวอย่างเช่น หจก.ศิริยนต์ลำปาง ซึ่งใช้สีขาว–ทองเพื่อให้ภาพลักษณ์ของร้านดูสะอาดตาและทันสมัย

2) การเลือกตัวอักษร

การเลือกใช้ตัวอักษรบนป้ายร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนสะท้อนทั้งแนวคิดทางวัฒนธรรมและการสื่อสารทางการตลาด โดยพบการใช้ตัวอักษรหลัก 2 รูปแบบที่มีความแตกต่างทั้งด้านสัญลักษณ์และความหมาย

ตัวเต็มจีน

ตัวอักษรจีนแบบเต็ม พบ จำนวน 37 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 64 ของชื่อร้านทั้งหมด การใช้ตัวเต็มช่วยรักษาความดั้งเดิมและสะท้อนรากเหง้าทางวัฒนธรรมจีน พร้อมกับสร้างความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ที่มีความเป็นมืออาชีพในสายตาของลูกค้าชุมชนเชื้อสายจีน ตัวอย่างเช่น ร้านตงฮวด (發忠) และร้านเลี้ยงฮวด (發联) ซึ่งตัวอักษรเต็มไม่เพียงให้ความหมายตรงตามต้นฉบับเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงความเคารพต่อประเพณีและความรู้สึกของความมั่นคง

ตัวย่อจีน

ตัวอักษรจีนแบบย่อ พบ จำนวน 21 ชื่อ หรือคิดเป็นร้อยละ 36 ของชื่อร้านทั้งหมด การเลือกใช้ตัวย่อสะท้อนความต้องการสื่อสารในเชิงทันสมัย และสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้ารุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น ร้านเซ็งลี่ฮ้อ (生意好) ซึ่งการใช้ตัวอักษรย่อช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ทันสมัยและสะดวกต่อการจดจำ ทำให้ร้านมีความเข้ากับยุคสมัยโดยไม่ละทิ้งความหมายเชิงมงคล)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปาง มิได้มุ่งเพียงการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับป้ายชื่อร้านค้าเท่านั้น หากแต่มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจกลไกทางภาษา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ที่สะท้อนผ่านการเลือกใช้ถ้อยคำและอักษรบนป้ายชื่อร้านค้า ซึ่งสามารถมองป้ายเหล่านี้ในฐานะ “ตัวบททางสังคม” (social text) ที่เปิดให้ตีความได้ทั้งในมิติทางภาษาและมิติทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของการดำรงอยู่และการปรับตัวของชุมชนไทยเชื้อสายจีนภายใต้บริบทสังคมพหุวัฒนธรรม

5.1 โครงสร้างคำและลักษณะทางภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อร้านค้า

โครงสร้างการตั้งชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นคำประสม โดยประกอบด้วยคำหลัก (headword) และคำขยาย (modifier) ซึ่งคำหลักมักเป็นชื่อบุคคล ชื่อสกุล หรือคำที่สื่อถึงประเภทของกิจการ ขณะที่คำขยายมักเป็นคำที่มีความหมายเป็นสิริมงคล เช่น “เจริญ” “ฮวด” หรือ “เฮง” โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการตั้งชื่อที่ให้ความสำคัญกับทั้งอัตลักษณ์ของผู้ประกอบการและความเชื่อด้านโชคลาภและความเจริญรุ่งเรือง

ในเชิงทฤษฎี รูปแบบคำประสมดังกล่าวสะท้อนการทำงานของภาษาในฐานะเครื่องมือสร้างความหมายทางสังคม โดยการเพิ่มคำขยายที่มีนัยมงคลทำหน้าที่เสริมคุณค่าทางสัญลักษณ์ให้กับชื่อร้าน ไม่ใช่เพียงในระดับการสื่อสารข้อมูล แต่ยังในระดับการสร้างภาพลักษณ์และความหมายเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ วราลี รุ่งบานจิต และคณะ (2562) ที่พบว่าการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนมักใช้คำที่มีความหมายด้านความมั่งคั่งและความเจริญเป็นองค์ประกอบสำคัญ

นอกจากนี้ ยังพบการผสมผสานภาษาไทย–จีนในชื่อร้าน เช่น “สมบูรณ์เฮง” ซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์ hybridization ทางภาษา การผสมผสานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของผู้ประกอบการต่อบริบทสังคมไทย ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมจีนไว้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ เบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์ (2555) ที่ชี้ให้เห็นว่าการผสมภาษาเป็นกลยุทธ์สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ในการต่อรองอัตลักษณ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยในบริบทพื้นที่อื่น เช่น ภาคกลาง ซึ่งนิยมใช้คำจีนแบบดั้งเดิมอย่างเด่นชัด ผลการศึกษาในจังหวัดลำปางสะท้อนความหลากหลายของโครงสร้างภาษาและความหมายมากกว่า อันเป็นผลจากบริบทของเมืองขนาดกลางที่มีความใกล้ชิดทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงครอบครัวที่เข้มแข็ง

5.2 ค่านิยมและความเชื่อทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านชื่อร้านค้า

คำที่ใช้ในการตั้งชื่อร้านค้าส่วนใหญ่มีนัยเชิงสัญลักษณ์สูง โดยเฉพาะคำที่สื่อถึงความมั่งคั่ง ความเจริญรุ่งเรือง และความก้าวหน้า เช่น “ฮั่วเซ่งเฮง” หรือ “ตรียกูล” ซึ่งสะท้อนคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ให้ความสำคัญกับโชคลาภ ความสำเร็จทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของครอบครัว

เมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าในเขตเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครหรือเชียงใหม่ ร้านค้าในจังหวัดลำปางมีแนวโน้มสะท้อนคุณค่าด้านสังคมและครอบครัวมากกว่า ทั้งในแง่การใช้ชื่อสกุล ชื่อบุคคล และการเน้นความต่อเนื่องของกิจการภายในครอบครัว ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ เบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์ (2555) ที่ชี้ว่าบริบทพื้นที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาและความหมายเชิงวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ

ในด้านการใช้ตัวอักษร พบว่าป้ายชื่อร้านค้าในลำปางใช้ทั้งภาษาไทย ภาษาจีน และอักษรโรมัน การใช้สองหรือหลายภาษาบนป้ายเดียวกันสะท้อนความพยายามในการรักษาสมดุลระหว่างการผนวกรวมเข้ากับสังคมไทย (integration) และการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (maintenance of identity) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภัทรา โยธินศิริกุล (2563) ที่ชี้ว่า การเลือกใช้ตัวอักษรบนป้ายร้านค้าไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นการสื่อสารความหมายเชิงสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ป้ายชื่อร้านค้ายังสามารถมองได้ว่าเป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่หลอมรวมอัตลักษณ์ไทย–จีนเข้าด้วยกัน การใช้สีแดงและสีทอง รวมถึงสัญลักษณ์มงคล เช่น มังกรหรืออักษรจีน ช่วยเสริมสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์และตอกย้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่

โดยสรุป ป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดลำปางยังคงรักษาโครงสร้างและค่านิยมดั้งเดิมไว้ ขณะเดียวกันก็มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและกระแสโลกาภิวัตน์ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งกระบวนการต่อรองทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ป้ายร้านค้าเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในย่านกาดกองต้าและไชน่าทาวน์ลำปาง รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการออกแบบป้ายร้านค้าใหม่ที่ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้

2. เจ้าของร้านค้าไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่สามารถนำองค์ความรู้จากการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในการตั้งชื่อร้านค้าหรือออกแบบป้ายได้ โดยยังคงความหมายมงคลและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ปรับรูปแบบให้ทันสมัยและเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้กว้างขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการตั้งชื่อร้านค้าของไทยเชื้อสายจีนในลำปางกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือหรือภูมิภาคอื่นของประเทศไทย เพื่อมองเห็นความเหมือนและความแตกต่างในเชิงพื้นที่

2. ควรศึกษาการรับรู้และความเข้าใจของกลุ่มลูกค้าที่มีต่อป้ายชื่อร้านค้าเหล่านี้ว่ามีผลต่อการตัดสินใจเข้าถึงบริการหรือไม่ อย่างไร

3. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสื่อออนไลน์หรือแพลตฟอร์มดิจิทัล เนื่องจากปัจจุบันร้านค้าหลายแห่งใช้ชื่อร้านที่แตกต่างกันในโลกออนไลน์

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ให้องค์ความรู้ที่สำคัญหลายประการ ได้แก่

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

โดยสรุป การศึกษาป้ายชื่อร้านค้าของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ไม่เพียงแต่เปิดเผยให้เห็นถึงโครงสร้างทางภาษาและค่านิยมทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตของชุมชนแห่งหนึ่งในการธำรงรักษาเอกลักษณ์ของตนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างลึกซึ้ง

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ เฮงษฎีกุล. (2552). *กาดกองต้า ย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองลำปาง*. (พิมพ์ครั้งที่2). นนทบุรี: มติชน. คณะกรรมการบริหารงานจังหวัด.

ทัศนีย์ ขัดสืบ. (2548). *ชาวจีนลำปาง ใน ฮู้คิง...ฮู้คนลำปาง*. ลำปาง: บรรณกิจการพิมพ์.

เมชฌ สอดส่องกฤษ. (2555ก). *การสำรวจและศึกษาวิเคราะห์ชื่อร้านค้าภาษาจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตออำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี*. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

เมชฌ สอดส่องกฤษ. (2555ข). สัญลักษณ์ทางภาษาและการธำรงมรดกทางวัฒนธรรมของชาวจีนในประเทศไทย. *วารสารเพลงดนตรี,* 13(12), 55–70. https://journal.la.ubu.ac.th/pdf/book6-2554.pdf

เบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์. (2555). *การศึกษาการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วราลี รุ่งบานจิต, และคณะ. (2562). โครงสร้างการตั้งชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในภาคกลาง. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม,* 36(2), 45–62. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/article/view/267988/184473

สุภัทรา โยธินศิริกุล. (2563). การใช้สองภาษาในป้ายชื่อร้านค้า: การผนวกรวมและการธำรงอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเชื้อสายจีน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,* 25(1), 77–95. https://so03.tcithaijo.org/index.php/JHUMANS/article/view/226528/164432

อุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงาน เขียน ของ February Sea

Ideology of Male Homosexuality Represented in February Sea's Works

Chen Nuo, ธนพร หมูคำ และภาณุวัฒน์ สกุลสืบ
Chen Nuo, Thanaporn Mookham and Panuwat Sakulsueb
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: 2734072954@qq.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานเขียนของ February Sea ที่เผยแพร่บนแพลตฟอร์ม ReadAWrite จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ 2) จนกว่าฟ้าจะสาง 3) ทรงจำในไอแดด 4) เงาควัน และ 5) Lucky in love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) และวิเคราะห์เนื้อหา อย่างมีโครงสร้าง โดยตีความตัวบทเชิงวิพากษ์และอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบทผ่านกรอบแนวคิดเค และแนวคิดเพศสภาพ ของ Judith Butler เพื่อสรุปศึกษาอุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานเขียนชุดนี้

ผลการวิจัยพบว่า

งานเขียน ของ February Sea ทั้ง 5 เรื่องดังกล่าว ผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายรักชายที่เป็นกระแสหลักในสังคมไทย 3 ลักษณะ ได้แก่ อุดมการณ์ชายรักชายยังไม่ได้รับการยอมรับในสังคม อุดมการณ์ชายรักชายที่แสดงออกแตกต่างจากบรรทัดฐานทางสังคม และอุดมการณ์ชายรักชายที่หมกหมุ่นอยู่กับเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ งานเขียนของ February Sea แสดงให้เห็นพลังของวรรณกรรมในการตั้งคำถามต่อ “ความเป็นปกติ” ทางเพศสภาพ ขณะเดียวกันยังสะท้อนข้อจำกัดของการดำรงอยู่ของชายรักชายภายใต้โครงสร้างสังคมที่ยังคงยึดมั่นอุดมการณ์รักต่างเพศตามแนวคิดปิตาธิปไตยอย่างเหนียวแน่น

คำสำคัญ: อุดมการณ์, ชายรักชาย, February Sea, เพศสภาพ, เควียร์

Abstract

This research aimed to investigate the ideology of male homosexuality represented in the literary works of February Sea published on the ReadAWrite platform. The study encompassed five selected works: 1) Ashtray, 2) Until Dawn, 3) Memories in the Sunlight, 4) Smoke Shadows, and 5) Lucky in Love. This qualitative study employed structured textual and

ได้รับบทความ: 11 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 18 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 21 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 11, 2026; **Revised:** February 18, 2026; **Accepted:** February 21, 2026

content analysis to examine the ideologies of male homosexuality, emphasizing critical interpretation and the decoding of latent meanings through the lenses of Queer Theory and Judith Butler's Gender Theory.

The findings indicated that:

The five works by February Sea reproduced three mainstream ideologies of male homosexuality prevalent in Thai society: 1) the lack of social acceptance, 2) expressions of identity that deviated from established social norms, and 3) a preoccupation with romanticism and sexuality. The study demonstrated the capacity of literature to challenge gendered "normalcy" while simultaneously reflecting the existential constraints faced by gay men within a social structure profoundly rooted in patriarchal heteronormativity. Keywords: Ideology, Male Homosexuality, February Sea, Gender, Queer.

Keywords: Ideology, Male Homosexuality, February Sea, Gender, Queer

1. บทนำ

ช่วงที่ผ่านมาวงการวรรณกรรมไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) คือการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของนิยายออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงการอ่านยุคปัจจุบัน ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคที่หันมาใช้สมาร์ตโฟนและแท็บเล็ตเป็นอุปกรณ์หลักในการอ่าน ทำให้เว็บไซต์ ReadAWrite.com ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มการอ่านและเขียนนิยายออนไลน์ก้าวขึ้นมาเป็นหนึ่งในแพลตฟอร์มสำคัญที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน (สุชานาถ กิตติสุรินทร์, 2565) การเปลี่ยนแปลงนี้ได้นำวรรณกรรมไทยเข้าสู่โลกทัศน์ใหม่และกระตุ้นให้เกิดการปรับตัวทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการอ่านและความต้องการของผู้อ่านยุคดิจิทัล

February Sea เป็นนามปากกาของผู้เขียนนวนิยายที่มีงานเขียนเผยแพร่บนแพลตฟอร์ม ReadAWrite ใช้สรรพนามว่า “รีน” สื่อสารกับนักอ่านในตอนท้ายของนวนิยาย ปัจจุบันเธอมีผลงานที่เขียนจบและเผยแพร่แล้วทั้งสิ้น 5 เรื่อง ได้แก่ Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ จนกว่าฟ้าจะสาง ทรงจำในไอแดด เงาควัน และ Lucky in love #ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง ผลงานทั้งหมดของ February Sea เป็นงานเขียนที่เล่าเรื่องความสัมพันธ์ของชายรักชายหรือที่เรียกว่าวรรณกรรมวาย (Boys' Love) ดังที่ นัทธนัย ประสานนาม (2563, หน้า 160-187) นิยามลักษณะของวรรณกรรมวายไว้ว่า คือวรรณกรรมโรแมนซ์ที่นำเสนอความสัมพันธ์เชิงรักระหว่างชายกับชาย ส่วนใหญ่ถูกสร้างสรรค์โดยผู้เขียนหญิงเพื่อให้ผู้อ่านหญิง

แม้มีลักษณะเป็นเรื่องรักเพศเดียวกันแต่ไม่ผูกโยงกับอัตลักษณ์เกย์หรือวัฒนธรรมเกย์โดยตรง หากแต่ดำเนินไปบนพื้นฐานของการ “เว้นระยะห่างทางเพศสถานะ” (Gender Distancing) กล่าวคือการนำเสนอเพศสถานะของตัวละครที่ไม่ลงรอยกับทั้งบรรทัดฐานรักต่างเพศ (Heteronormativity) และบรรทัดฐานรักเพศเดียวกัน (Homonormativity) ทำให้วรรณกรรมวายเป็นพื้นที่จินตนาการที่วางความรักไว้เหนือเพศสถานะหรือข้อถกเถียงทางสังคม ผลลัพธ์คือการสร้างสรรค์เรื่องราวโรแมนซ์ชายรักชายในแบบเฉพาะที่มีคุณสมบัติทั้งแง่ “ตัวบท” และ “การรับตัวบท” หรือวัฒนธรรมการอ่านและการตีความ ซึ่งแพร่หลายจากญี่ปุ่นสู่ไทยและทั่วโลก จนได้รับความนิยมกว้างขวางและมีบทบาทสำคัญทั้งในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์และสื่อบันเทิง ในประเทศไทยวรรณกรรมวายได้รับการสถาปนาอย่างชัดเจนตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2550 และพัฒนาไปสู่การมีพื้นที่เฉพาะ เช่น งานมหกรรมนิยายวาย รวมทั้งการดัดแปลงเป็นซีรีส์ ภาพยนตร์และสื่อสกรีนต่าง ๆ จนเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมร่วมสมัยที่ทั้งยอมรับและท้าทายบรรทัดฐานทางเพศไปพร้อมกัน

การศึกษางานเขียนของ February Sea ผ่านแพลตฟอร์ม ReadAWrite พบว่าเนื้อหาของเรื่องส่วนใหญ่นำเสนอเรื่องราวความรักความสัมพันธ์ของตัวละครที่เจือไปด้วยความหม่นเศร้าและการพลัดพราก ขณะเดียวกันยังแสดงความลื่นไหลของตัวละครผ่านเส้นแบ่งทางเพศสรีระและความปรารถนา ถึงกระนั้นก็ยังไม่อาจก้าวข้ามอุดมการณ์หลักของสังคมไปได้ การทำความเข้าใจงานเขียนของ February Sea จึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบการมองที่ก้าวข้ามการแบ่งเพศแบบขั้วตรงข้าม การศึกษาครั้งนี้จึงนำแนวคิดเควียร์ (Queer Theory) และแนวคิดเพศสภาพ (Gender Theory) ของ จูดิธ บัตเลอร์ (Judith Butlerv,1990) มาเป็นกรอบการวิเคราะห์ เพื่อมุ่งอธิบายว่า "ความเป็นปกติ" และกระบวนการสร้างตัวตนของตัวละครภายใต้แรงกดดันของสังคม ผ่านมโนทัศน์สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เพศสภาพในฐานะปฏิบัติการ (Gender Performativity) จากหนังสือ Gender Trouble (1990) บัตเลอร์เสนอข้อถกเถียงความเชื่อเดิมว่าเพศสภาพไม่ใช่คุณสมบัติที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรือความจริงภายในที่รอการค้นพบ หากแต่เป็น "ผลผลิตของการกระทำซ้ำ ๆ" (Repetitive Acts) ที่ถูกกำกับโดยบรรทัดฐานทางสังคม บุคคลจึงไม่ได้ "เป็น" เพศใดเพศหนึ่ง แต่กำลัง "แสดง" (Perform) เพศนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา

2. ชีวิตที่ถูกนับและไม่ถูกนับ (Livable vs. Unlivable Life) ในหนังสือ Bodies That Matter (1993) และ Undoing Gender (2004) บัตเลอร์อธิบายว่า Matrix of Intelligibility เป็นระบบที่สังคมใช้ตัดสินว่าชีวิตรูปแบบใดถือว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ (Livable Life) และชีวิตรูปแบบใดถูกมองว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมหรือ "สิ่งที่ถูกขับออก" (The Abject) สังคมไม่ได้มองทุกคนเป็น "คน" เท่ากัน แต่สังคมมี "แว่นตา" หรือ "โครงข่าย" (Matrix) กำหนดล่วงหน้าว่ามนุษย์ปกติต้องมีหน้าตาเป็นอย่างไร โดยประกอบด้วยกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด (Norms) เช่น เพศสรีระ (Sex) ต้องตรงกับเพศสภาพ (Gender) หรือความ

ปรารถนา (Desire) ต้องมุ่งไปที่เพศตรงข้าม (Heterosexuality) กล่าวอีกนัยคือหากปฏิบัติตัวสอดคล้องกับโครงข่ายนี้ เช่น เป็นผู้ชายมีความเป็นชายและรักผู้หญิง คุณจะ "Intelligible" คือสังคม "เข้าใจคุณได้" ยอมรับว่ามีตัวตนอยู่จริง แต่ถ้าหากเป็นชายข้ามเพศที่ปฏิเสธกรอบความเป็นชายหรือมีความสัมพันธ์แบบ Polyamory คุณจะกลายเป็นสิ่งที่สังคม "อ่านไม่ออก" (Unintelligible) หรือไม่มีตัวตนในระบบกฎหมายและวัฒนธรรม

3. ความโศกเศร้าแห่งเควียร์ (Queer Melancholia) ในหนังสือ The Psychic Life of Power (1997) บัตเลอร์อธิบายความสูญเสียที่ไม่อาจไว้อาลัย (Ungrievable Loss) ว่าเมื่อความรักของคนเพศเดียวกันไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นความรักที่ "จริงแท้" ในสังคม การสิ้นสุดของความรักจึงไม่มีพื้นที่ให้จัดงานศพหรือไว้อาลัยอย่างเปิดเผย ผลที่ตามมาคือภาวะ Melancholia หรือความโศกเศร้าที่ถูกกดทับไว้ภายใน คนรักที่จากไปเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง ผ่านความทรงจำ กลิ่นหรือสถานที่ เพื่อรักษาความรักนั้นไว้ในโลกส่วนตัว

การนำแนวคิดเควียร์และแนวคิดเพศสภาพมาตีความตัวบทงานเขียน ของ February Sea ที่เผยแพร่บนแพลตฟอร์ม ReadAWrite ครั้งนี้ เนื่องจากแต่เดิมงานเขียนหรือนวนิยายแนววายมักเหมารวมพฤติกรรมของตัวละครชายรักชายว่าเบี่ยงเบนทางเพศ และอาจยังไม่เกิดการยอมรับอุดมการณ์ชายรักชายเท่าที่ควร ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยเข้าใจปรากฏการณ์การอ่านและงานเขียนนวนิยายแนววายในบริบทสังคมไทยปัจจุบันมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเมื่อทราบถึงอุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบันแล้ว อาจทำให้เกิดการยอมรับในวงกว้างและเข้าใจอุดมการณ์ชายรักชายที่ไม่อาจปฏิเสธได้ในสังคมไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานเขียนของ February Sea ที่เผยแพร่บนแพลตฟอร์ม ReadAWrite

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาอุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานเขียนของ February Sea เน้นการตีความตัวบทเชิงวิพากษ์และอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบท ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีเควียร์ (Queer Theory) และแนวคิดทฤษฎีเพศสภาพ (Gender Theory) ของ Judith Butler (1990) ตัวบทที่ใช้ศึกษา คือ งานเขียนของ February Sea ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์แพลตฟอร์ม ReadAWrite รวม 5 เรื่อง ได้แก่ 1) Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ (2563)

2) จนกว่าฟ้าจะสาง (2564) 3) ทรงจำในไอแดด (2564) 4) เงาควัน (2564) และ 5) Lucky in love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง (2565)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ : จุดเปลี่ยนจากบาดแผลของครอบครัว

ใน Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ นำเสนอเรื่องราวของ "โชค" เด็กชายผู้เติบโตขึ้นท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่เป็นพิษ (Toxic Environment) และความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) อย่างสุดขั้ว สะท้อนประเด็นทางเพศสถานะและความสัมพันธ์ที่ท้าทายกรอบสังคมเดิม (Heteronormativity) ในหลายมิติ ดังนี้

1. ครอบครัวโดยสายเลือดคือความรุนแรง vs.ครอบครัวที่เลือกเองคือพื้นที่ปลอดภัย (Biological vs. Chosen Family) เนื้อเรื่องเปิดฉากด้วยความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวตามขนบ (พ่อ-แม่-ลูก) พ่อแท้ ๆ ของโชคคือผู้หยิบยื่นความตายและความเจ็บปวด (ขู่จะเอาขี้เถ้ายัดปาก) ในทางกลับกัน "ครอบครัวเควียร์" ที่ประกอบด้วย แก้ว (เกย์) และโชค (เด็กที่ถูกทิ้ง) กลับเป็นพื้นที่แห่งการเยียวยา การที่แก้วบอกให้โชคร้องไห้ได้จึงเป็นการรื้อถอนความเป็นชายแบบเก่า (Toxic Masculinity) ที่พ่อของโชคปลูกฝังว่าต้องอดทนและเข้มแข็ง

2. ภาวะจำยอมของเกย์ในสังคมชายเป็นใหญ่ (Compulsory Heterosexuality) ตัวละคร "ธีร์" ตัวแทนของเกย์ที่พยายามประนีประนอมกับโลกบรรทัดฐาน (Normative World) ด้วยการแต่งงานกับผู้หญิงเพื่อมีลูก การกระทำนี้จึงสร้าง "เหยื่อ" ขึ้นมาในทุกฝ่าย ทั้งภรรยาของธีร์ที่ถูกหลอกใช้ แก้วที่ต้องซ่อนเร้นตัวตนและธีร์ที่ไม่มีความสุข สะท้อนกรอบสังคมที่บังคับให้คนต้อง "ปกติ" นั้นกลับสร้างบาดแผลในใจให้ทุกคน

3. ความรักที่ลื่นไหลและไร้กรอบ (Fluidity of Relationships) ความสัมพันธ์ระหว่างแก้วกับโชคท้าทายการจัดหมวดหมู่ (Categorization) โชคเปลี่ยนสถานะจาก "เด็กในอุปการะ" (ลูกเลี้ยง) มาเป็น "คนรัก" อาจหมิ่นเหม่ต่อศีลธรรมทั่วไป แต่ในมุมมองเควียร์คือการสร้างความสัมพันธ์รูปแบบใหม่บนพื้นฐานความเข้าใจและการเยียวยาบาดแผลร่วมกัน (Shared Trauma) แก้วและโชคจึงกลายเป็น "คนนอก" ของสังคมที่เติมเต็มกันและกัน

4. "ขี้เถ้า" (Symbolism of Ash) ในเรื่อง แม้ตอนต้นเรื่องพ่อขู่จะเอาขี้เถ้ายัดปากโชค สื่อนัยความตาย การไร้ค่า และการทำลาย ตอนท้ายเรื่อง "Ashtray" (ที่เขี่ยบุหรี่) คือบทสรุปถึงความรักที่มอดไหม้ (การตายของแก้ว) แต่ "เถ้าถ่าน" ที่เหลืออยู่กลับไม่ใช่สิ่งไร้ค่าเหมือนตอนต้นเรื่อง แต่คือตะกอนความทรงจำที่ล้ำค่าและทำให้โชคมีลมหายใจต่อไปได้ เป็นการนิยามความหมายของความสูญเสียใหม่ในแบบฉบับของตัวเอง เรื่องนี้นำเสนอ "ความงามในความโศกเศร้า" (Queer Melancholia) ที่ตัวละครเรียนรู้ที่จะอยู่กับบาดแผลและความทรงจำ โดยไม่อาจหวนกลับไปสู่กรอบชีวิตแบบปกติได้อีกต่อไป

4.2 จนกว่าฟ้าจะสาง : ความคลุมเครือในสถานะ

ใน จนกว่าฟ้าจะสาง นำเสนอเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ท่ามกลางการปราบปรามนักศึกษา ตัวเอก ("ผม") และ "เพื่อนรัก" พยายามเอาตัวรอดเพื่อนรักได้สละชีวิตส่วนตัวเอกต้องหนีเข้าป่าและใช้ชีวิตเงียบสงบแต่ยังคงเฝ้าคิดถึงเพื่อนรักอยู่ทุกวัน เมื่ออ่านผ่านเลนส์เควียร์ (Queer Reading) พบร่องรอยความสัมพันธ์ของตัวละครที่ลึกซึ้งเกินกว่ามิตรภาพธรรมดา (Homosocial/Homoerotic Subtext) ซ่อนอยู่ในความทรงจำและความสูญเสีย ดังการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ที่แฝงนัยยะโรแมนติก (Implicit Romantic Bond) คำว่า "เพื่อนรัก" ในเรื่องทำหน้าที่เป็นเกราะกำบังความรู้สึกที่ลึกซึ้งกว่านั้น พฤติกรรมของตัวละครสะท้อนความผูกพันที่แนบแน่น เห็นได้จากรอยยิ้มท่ามกลางความตายช่วงวิกฤตที่สุดทั้งคู่ยิ้มให้กันเพื่อเยียวยาจิตใจ รอยยิ้มสุดท้ายของเพื่อนรักก่อนตายที่ส่งให้ตัวเอกเป็นสัญลักษณ์ของความรักและการปกป้องที่ยิ่งใหญ่ที่สุดหรือการมีความฝันร่วมกัน (Shared Dream) เพื่อนรักเคยเปรยว่าอยากมาเที่ยวไร่ผลไม้ทางเหนือสักครั้ง การที่ตัวเอกใช้ชีวิตบั้นปลายทำไร่ราวกับเขากำลังสร้าง "เรือนหอ" หรือสถานที่ในฝันที่คนรักของเขาไม่มีโอกาสได้มาอยู่ด้วย เป็นการอุทิศชีวิตที่เหลือเพื่อรอคอยคนคนหนึ่ง

2. การรอคอยที่ไร้กาลเวลา (Melancholic Waiting) ตัวเอกแสดงออกถึงอาการ "ยึดติดกับความสูญเสีย" (Melancholia) มักพบในวรรณกรรมเควียร์ที่ความรักไม่สมหวังเพราะบริบทสังคม ตัวละครใช้คำว่า "ติดอยู่ในวังวนแห่งการรอคอยเขา" เขายังเห็นภาพหลอนของเพื่อนเดินอยู่ในสวน สะท้อนว่าเพื่อนคนนี้ไม่ใช่แค่ผู้ร่วมอุดมการณ์แต่เป็น "คู่ชีวิต" ทางจิตวิญญาณที่ตัวเอกไม่เคยลืมตลอดระยะเวลา 45 ปี

3. การกดทับของรัฐชาติกับความหลากหลาย (State Violence & Queer Erasure) ในมุมมองเควียร์ ความรุนแรงของรัฐไม่ได้ทำลายแค่ร่างกาย แต่ทำลาย "ความเป็นไปได้" ของความรักและอนาคต ฉะนั้นการที่เพื่อนรักต้องตายเพื่อปกป้องตัวเอกสะท้อนภาพโศกนาฏกรรม (Tragedy) ของความรักในเพศเดียวกันที่มักถูกตัดตอนด้วยความรุนแรงจากโครงสร้างสังคมหรืออำนาจรัฐ ประโยคที่ว่า "รุ่งสางที่ไม่อาจเดินทางมาถึงเมื่อสี่สิบห้าปีก่อน" จึงมีความหมายทับซ้อนกันสองมิติ คือ 1) ประชาธิปไตยที่ไม่เต็มใบ และ 2) ชีวิตรักหรือความสุขที่ถูกพรากไปก่อนเวลาอันควร

4. การเดินทางครั้งสุดท้าย (The Final Reunion) ตอนจบตัวเอกตัดสินใจเดินทางลงกรุงเทพฯ เพราะ "เพื่อนรักไม่ได้อยู่ตรงนี้อีกต่อไป" แต่ไปรออยู่ที่ปลายทางการเข้าร่วมกลุ่มม็อบในวัยชราจึงไม่ใช่แค่เรื่องการเมืองแต่เป็นการเดินทางไปหาคนรักยังสถานที่คุ้นเคย (Spiritual Reunion) การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยกลายเป็นเรื่องเดียวกันกับการต่อสู้เพื่อยืนยันว่า "ชีวิตและการเสียสละของคนรักของเขา" นั้นมีความหมาย สรุปได้ว่าเป็น "โศกนาฏกรรมความรักท่ามกลางสมรภูมิการเมือง"

4.3 ทรงจำในไอแดด : บทเรียนจากความรัก

ใน ทรงจำในไอแดด ประกอบด้วยเรื่องย่อย 4 ตอน เล่าผ่านพี่น้อง 4 คน ในช่วงเวลาที่เปราะบางที่สุดคืองานศพของพ่อ ตัวละคร ใน ทรงจำในไอแดด ถูกขับเคลื่อนด้วย "ความกลัว" และ "ความเงียบ" เป็นหลัก กล่าวคือตัวละครเอกทุกตัว (อาทิตย์, รวิ, ระพี, ตะวัน) ล้วนล้มเหลวในการล้มล้าง (Subvert) บรรทัดฐานทางเพศ พวกเขาเลือก "ยอมทำตาม" (Comply) บทบาททางสังคมกระแสหลัก (เป็นเพื่อน เป็นน้อง เป็นคนแปลกหน้า) เพื่อความอยู่รอดทางสังคม นอกจากนี้ยังสะท้อน "ความรักที่ต้องหลบซ่อน (Secret Love)" และ "ความรักที่เป็นไปไม่ได้ (Impossible Love)" ซึ่งเป็นแก่นเรื่องหลักของวรรณกรรมชายรักชายยุคก่อนงานเขียนชุดนี้เขียนขึ้นก่อนประกาศกฎหมายการแต่งงานเท่าเทียมในสังคมไทย ความสุขของตัวละครที่ผู้เขียนมุ่งนำเสนอจึงเป็นเพียงความทรงจำหรือมิติเวลาที่บิดเบี้ยว เช่น ตอนโพล้เพล้หรือใต้เงาไม้ จุดเด่นของงานเขียนเรื่องนี้ คือการใช้สัญลักษณ์ (Symbolism) มีการใช้ธรรมชาติแทนตัวละครและการอธิบายด้านอารมณ์ เช่น แดดจ้า (อาทิตย์-ความทรงจำที่ชัดเจน) กลางคืน (รวิ-ความลับ) ดอกราตรี (ระพี-ความรักที่ฟุ้งกระจายแต่จับต้องไม่ได้) และ ตึกเก่า/เที่ยงวัน (ตะวัน-มิติที่ทับซ้อน) มีการใช้บรรยากาศ (Mood & Tone) แทนความรู้สึกโหยหาอดีตอย่างรุนแรง ผสมกับความหวานอมขมของการเติบโตผ่านความสูญเสียของตัวละคร

4.4 เงาควัน : ตัวตน และความเป็นอื่น

ใน เงาควัน เล่าผ่านมุมมองของตัวละคร "ผม" ชายหนุ่มวัย 21 ปี ที่ตกหลุมรักชายแปลกหน้าคนหนึ่งในคืนราตรี ทั้งคู่พบกันข้างถังขยะในตรอกมืดหลังร้านเหล้า และมีความสัมพันธ์ทางกายกันอย่างเร่าร้อนทันที ทั้งคู่ดำเนินต่อไปในรูปแบบที่ไม่มีชื่อเรียก (Situationship) สัญญะ "ควันบุหรี่" และบรรยากาศในเวลาค่ำคืนสื่อถึงความเปราะบางในความรักของกลุ่มชายรักชาย (Male Same-Sex Desire) ในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. พื้นที่ซ่อนเร้นและความรักริมขอบ (Marginalized Spaces) เช่น ตรอกมืดและถังขยะ เป็นสถานที่ที่เกิดความสัมพันธ์ใน "มุมอับ" ข้างถังขยะ สะท้อนภาพลักษณ์ความรักของชาวเควียร์ที่อดีตมักถูกผลักให้อยู่ในพื้นที่ชายขอบ (Cruising spots) พื้นที่สกปรก/อันตราย (Abject spaces) ไม่อาจเปิดเผยได้ ฉากห้องนอนที่ใช้ในความสัมพันธ์ตลอดเกือบ 4 ปี อยู่แค่ฉากบนเตียงนอน จึงเป็นความรักที่ไม่สามารถเติบโตออกไปสู่โลกภายนอก (Public Sphere) สะท้อนภาวะ "โลกส่วนตัว" ที่ทั้งอบอุ่นแต่เป็นมุมมืดมุมอับที่ขังตัวละครไว้ในความลับ

2. "บุหรี่" สื่อสัญญะความรักที่เป็นพิษ (Toxic Intimacy) ตัวเอกเกลียดบุหรี่แต่ยอมดมกลิ่นมันเพื่อแลกกับความรัก เปรียบกับภาวะจำยอมในความสัมพันธ์ (Trauma Bond) ที่ชาวเควียร์บางคนยอมลดทอนคุณค่าตนเองเพื่อทนรับความเจ็บปวด (Masochism) เพียงเพื่อให้ได้รับเศษเสี้ยวความรักจากผู้ชายที่ "Unavailable" (เข้าถึงไม่ได้ทางอารมณ์)

มวนบุหรี่สื่อความหมายแทนอวัยวะเพศ/อำนาจ ชายคนนั้นสนใจบุหรี่มากกว่าตัวเอก แสงไฟที่ปลายมวนบุหรี่ดึงดูดสายตาเขามากกว่าดวงตาของคู่นอน สะท้อนว่าอีกฝ่ายเสพติด "ความชั่วคราว" และ "ความสุขระยะสั้น" มากกว่าความผูกพันระยะยาวที่คนในสังคมพึงกระทำต่อคนรัก

3. เวลาที่หยุดนิ่ง (Queer Time & Stagnation) ประโยคที่ว่า "ความสัมพันธ์ของเราหยุดนิ่งอยู่ในอดีต" และการนับเวลาอย่างละเอียดเป็นวัน (3 ปี 10 เดือน 6 วัน) แสดงถึงภาวะที่ตัวเอกติดอยู่ในเวลาเดิม (Time Loop) ของการรอคอย ขณะที่คนทั่วไปมีความรักเพื่อสร้างอนาคต (แต่งงาน/มีลูก) ความรักของตัวละครจึงเป็น "เผาผลาญเวลา" เหมือนกับบุหรี่ที่เผาไหม้แล้วหมดไปเหลือทิ้งไว้เพียงเถ้าถ่านและความว่างเปล่า

4. ตัวตนที่เลือนราง (The Shadow) "เงาควัน" เป็นแก่นเรื่องที่นำเสนอความรักที่ไม่มีตัวตนที่แท้จริง เป็นเพียงเงาที่วูบไหวและจางหายไป สิ่งที่ตัวเอกไขว่คว้าคือนามธรรม (ความรู้สึกรัก) จากคนที่ให้ได้แค่นามธรรม(ควัน) การเปรียบเปรยอีกฝ่ายเป็น "ดาวประจำเมือง" (สิ่งที่อยู่สูงไกลเกินเอื้อม) กับตัวเอกที่เป็น "ผิวน้ำ" (สิ่งที่อยู่ต่ำและเป็นแค่สะท้อนภาพ) ย้ำสถานะความไม่เท่าเทียมในความสัมพันธ์ของทั้งสอง (Power Imbalance) ที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กำหนดเกมและอีกฝ่ายเป็นผู้รอรับผลกรรม

4.5 Lucky in love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง : นิยามความรักผ่านสายตาสุนัข

ใน Lucky in love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง นำเสนอเรื่องราวผ่านมุมมองบุรุษที่ 1 โดยใช้ "ลักกี้" สุนัขเป็นผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเพื่อนำเสนอความรักของเพศเดียวกันในมุมมองที่ "เป็นธรรมชาติ" และ "บริสุทธิ์" ดังบทวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. สุนัขในฐานะพยานรักที่เป็นกลาง (The Non-Human Witness) การใช้สุนัขเป็นผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ช่วยข้ามพ้นอคติทางสังคม สุนัขไม่รู้จักเพศสภาพ (Gender) หรือบรรทัดฐานทางสังคม (Heteronormativity) สายตาของเจ้าลักกี้ความรักของคู่เกย์ไม่ใช่เรื่องผิดแปลกแต่เป็นเรื่องธรรมดาเหมือนการกินนอน การเล่าผ่านมุมมองนี้จึงทำให้ความรักแบบเควียร์กลายเป็นเรื่องธรรมชาติ (Naturalization of Queer Love) ที่สุด

2. การสร้างครอบครัวแบบใหม่ (Queer Kinship / Chosen Family) ภาพของ ชายสองคนกับสุนัขหนึ่งตัว สะท้อนรูปแบบครอบครัวสมัยใหม่ที่ไม่ได้ผูกติดกับสายเลือดหรือการสืบพันธุ์แบบชายหญิง สุนัขทำหน้าที่เหมือน "ลูก" เชื่อมโยงคนทั้งสองไว้ด้วยกัน เป็นการยืนยันว่าคนเพศเดียวกันสามารถสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์และอบอุ่นได้

3. ภาษาของ "กลิ่น" แทนภาษาของ "กฎเกณฑ์" ทางภาษา (Sensory vs Symbolic) ตัวเอก (สุนัข) รับรู้โลกผ่านกลิ่น (เช่น กลิ่นความสุข, กลิ่นขมปร่าของน้ำตา) แทนที่จะตัดสินด้วยสายตาหรือบรรทัดฐานสังคม สิ่งนี้ชวนให้ผู้อ่านมองข้ามเปลือกนอกและสัมผัสถึง "แก่นแท้" ของความรักที่บริสุทธิ์

4. "แหวน" (The Ring as Legitimacy) แหวนเป็นสัญลักษณ์สากลของการแต่งงานและการผูกมัด การที่ตัวละครสวมแหวนทับลงไปกับแหวนเดิมหรือสวมแหวนคู่กันจึงเป็นการสื่อนัยการยืนยันสถานะความรักที่มั่นคงและจริงจัง

Lucky in Love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง จึงเป็นงานเขียนที่ดูเหมือนเรียบง่ายและน่ารักแต่แฝงนัยยะการเรียกร้องสิทธิของการมีตัวตนและมีครอบครัวของกลุ่มหลากหลายทางเพศ โดยใช้ความไร้เดียงสาของสัตว์เลี้ยงเป็นเครื่องยืนยันว่า "ความรักคือความรัก" ไม่มีเพศสถานะไม่ว่ารูปแบบภายนอกจะเป็นเช่นไรก็ตาม

4.6 อุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานของนำงานเขียนของ February Sea

อุดมการณ์ชายรักชาย ที่ปรากฏในงาน ของ February Sea ในแพลตฟอร์ม ReadAwrite พบ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) อุดมการณ์ชายรักชายยังไม่ได้รับการยอมรับในสังคม February Sea นำเสนออุดมการณ์ชายรักชายผ่านตัวละครและสถานการณ์ของเรื่อง ดังนี้

1.1) Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ นำเสนออุดมการณ์ชายรักชายผ่านตัวละครโชคตัวแทนเควียร์ที่ถูกบิดาลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมองว่าเป็น "ผลผลิตที่ผิดพลาด" และเป็นเพียง "ขี้เถ้า" ที่ไร้ค่า การดำรงอยู่ของโชคจึงเต็มไปด้วยความหวาดกลัวและเหมือนเป็น "สิ่งปฏิกูล" (Abject) ส่วนธีร์ตัวละครสะท้อนภาวะจำยอมของเกย์ที่เลือกทิ้งชายคนรักไปแต่งงานเพียงต้องการมีลูกและตอบสนองบรรทัดฐานของสังคม (Compulsory Heterosexuality) สุดท้ายชีวิตคู่ล้มเหลวและสร้างบาดแผลให้กับทุกฝ่าย

1.2) จนกว่าฟ้าจะสาง นำเสนอผ่านตัวละคร "ผม" และ "เขา" โดยนำเสนอความรักของทั้งคู่เป็นรักที่สังคมไม่รับรองสถานะ เมื่อ "เขา" เสียชีวิตในเหตุการณ์ทางการเมือง การสูญเสียจึงเป็น "ความเศร้าโศกที่ไม่สามารถไว้อาลัยได้" (Ungrievable Loss) ในสายตาของรัฐและสังคมกระแสหลัก ตัวละคร "ผม" ต้องใช้ชีวิตที่เหลืออย่างโดดเดี่ยวเพื่อรักษาสัญญาใจในพื้นที่ส่วนตัวอย่างเจ็บปวด

1.3) ทรงจำในไอแดด นำเสนอผ่านตัวละครทั้งหมดของเรื่องที่ไม่ได้รับการยอมรับความเป็นชายรักชาย ต้องปิดบังตัวตนของตนเอง **ตอนที่ 1 อ้อมกอดของอาทิตย์** พิชิตเลือกทิ้งชายคนรักในอดีตเพื่อไปสวมบทบาท "พ่อและสามี" ตามขนบสังคมปกติ ส่วนอาทิตย์ยอมจำนนต่อกฎของสังคมที่มองว่าความรักแบบ Queer เป็นเรื่องในอดีตที่ต้องตัดทิ้ง **ตอนที่ 2 ความลับของรวิ** รวิต้องซ่อนความปรารถนาไว้ในตู้ (ใจ) (Closeted) เพราะหวาดกลัวการเปิดเผยตัวตนจะทำลายสถานะทางสังคมของตน **ตอนที่ 3 กลิ่นหอมของระพี** ระพีต้องแสดงบทบาท "น้องชาย" เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับชายที่ตนรัก เพราะการก้าวข้ามไปสู่ความสัมพันธ์ชายรักชายถือเป็นการทำลาย "ความปกติ" และ **ตอนที่ 4 โพล้เพล้ของตะวัน** ตะวันต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ชายขอบ (ตึกเก่า) เพราะไม่มีพื้นที่ยืนในสังคมกระแสหลัก

ส่วนชิงพลบไม่มีตัวตนสื่อถึงสภาวะของ Queer ที่ถูกทำให้ตายไปจากความทรงจำของสังคม (Social Death)

1.4) เงาควัน ตัวละคร "ผม" และ "เขา" ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ถูกจำกัดให้อยู่เพียงพื้นที่ลับ/ซ่อนเร้น เช่น ตรอกมืดข้างถังขยะหรือห้องนอนที่ปิดตาย สะท้อนความรักที่ถูกสังคมผลักให้ไปอยู่ในพื้นที่ "Abject" หรือพื้นที่สกปรกไม่อาจเปิดเผยได้ ตัวตนของพวกเขาจึงไม่มีชื่อเรียกและไม่มีตัวตนในโลกของความเป็นจริง

1.5) Lucky in Love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง ตัวละครเจ้านายและหยวน ซึ่งเป็นเจ้าของลักกี้ แม้เป็นความรักที่อบอุ่นแต่ตัวละครยังต้องการ "จำลองรูปแบบการแต่งงาน" เช่น การสวมแหวนเพื่อสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงให้กับความสัมพันธ์ สะท้อนว่าในภาพรวมของสังคมความสัมพันธ์ของพวกเขาต้องการสัญลักษณ์มายืนยันเพื่อให้ได้รับสิทธิหรือการมองเห็นเหมือนคู่รักทั่วไป

ตัวละครจากงานเขียนชุดนี้ สะท้อนอุดมการณ์ชายรักชายที่ยังเป็น "ชีวิตที่ไม่ถูกนับ" (Unlivable Life) ของสังคม ซึ่งมักถูกทำร้ายได้ง่ายหรือถูกบีบให้ต้องเลือกระหว่าง "ตัวตนที่แท้จริง" กับ "การยอมทำตามบรรทัดฐานสังคม" เพื่อความอยู่รอด

2) อุดมการณ์ชายรักชายที่แสดงออกแตกต่างจากบรรทัดฐานทางสังคม February Sea นำเสนอในงานชุดนี้ ผ่านตัวละครและรูปแบบความสัมพันธ์ที่ท้าทายขนบเดิม ดังนี้

2.1) Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ น้าแก้วแสดงบทบาทชาย "อ่อนโยนและดูแล" (Maternal Masculinity) เป็นการรื้อถอนภาพจำว่า "พ่อ" หรือผู้ปกครองต้องแข็งกร้าว น้าแก้วพิสูจน์ว่าความเป็นพ่อคือ "การกระทำ" (Performativity) ไม่ใช่สิ่งที่เป็นมาแต่กำเนิด นอกจากนี้น้าแก้วและโชคยังร่วมกันสร้าง "ครอบครัวที่เลือกเอง" (Chosen Family) ซึ่งไม่ได้ผูกพันทางสายเลือดแต่ก่อร่างจากความเข้าใจและการเยียวยาบาดแผลในใจร่วมกัน ท้าทายโครงสร้างสถาบันครอบครัวแบบดั้งเดิม (พ่อ-แม่-ลูก)

2.2) จนกว่าฟ้าจะสาง "ผม" แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ในรักแท้ด้วยการ "ครองตัวเป็นโสด" (Celibate Devotion) เพื่อบูชาคนรักที่ตายจากไป เป็นการปฏิเสธการสร้างครอบครัวตามขนบสังคม (Heteronormative family) รักษาสัญญาใจ ในขณะที่ "เขา" และ "ผม" ใช้ความสัมพันธ์แบบ "สหายร่วมรบ" (Comradeship) เป็นพื้นที่ปลอดภัยในการซ่อนเร้นความรักแบบชายรักชาย (Homoeroticism) ท่ามกลางสมรภูมิการเมือง

2.3) ทรงจำในไอแดด จีรัง (ตอน ความลับของรวิ) ตัวละครที่กล้าหาญ "ท้าทายกรอบเพศ" ด้วยพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่จริงจังในพื้นที่ที่สังคมไม่อนุญาต แม้จะล้มเหลวเพราะกำแพงความกลัวของคู่รักก็ตาม ขณะที่ตะวัน (ตอน โพล้เพล้ของตะวัน) เลือกใช้ชีวิตใน "พื้นที่ชายขอบ" และสร้างโลกส่วนตัวขึ้นมาเพื่อเยียวยาจิตใจ สะท้อนตัวตนของเควียร์ที่ปฏิเสธพื้นที่กระแสหลักของสังคม

2.4) เงาควัน "ผม" และ "เขา" นำเสนอความสัมพันธ์ในรูปแบบ "Situationship" หรือความสัมพันธ์ที่ไม่มีชื่อเรียกและหยุดนิ่งอยู่ในอดีต ความรักของทั้งคู่ดำรงอยู่เพียงในพื้นที่ซ่อนเร้น (Marginalized Spaces) เช่น ตรอกมืดข้างถังขยะ ซึ่งเป็นการแสดงออกที่อยู่นอกเหนือบรรทัดฐานการมีความรักในพื้นที่แจ้งของคนปกติ

2.5) Lucky in Love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง ตัวละครสร้างความสัมพันธ์แบบ "ครอบครัวทางเลือก" ประกอบด้วย ชาย+ชาย+สุนัข (ลักกี้) เป็นการ "ล้อเลียนและท้าทาย" (Parody and Subversion) โครงสร้างครอบครัวแบบปกติ เพื่อยืนยันว่าความรักและการดูแลกันสามารถมอบความอบอุ่นได้โดยไม่จำเป็นต้องมีเพศสรีระที่ต่างกัน เหตุการณ์ที่เจ้านาย (ผู้สวมแหวน) สวมแหวนซ้อนกันเพื่อยืนยันพันธสัญญาแม้อีกฝ่ายจะจากไป เป็นการจำลองรูปแบบการผูกมัด (Marriage Mimicry) เพื่อสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงให้แก่ความสัมพันธ์ของชายรักชาย

อุดมการณ์ชายรักชายเป็นการพยายามนิยามคำว่า "ความรัก" และ "ครอบครัว" ขึ้นมาใหม่ โดยยึดความรู้สึกและการดูแลเอาใจใส่เป็นตัวตั้ง มากกว่าที่จะเดินตามพิมพ์เขียวที่สังคมขีดเส้นไว้ การสร้างตัวตนและอุดมการณ์เหล่านี้เปรียบเสมือนการสร้างบ้านหลังใหม่ด้วยวัสดุที่เลือกเอง แทนที่จะใช้แบบแปลนมาตรฐานของสังคม แม้บ้านหลังนี้อาจตั้งอยู่ในพื้นที่ที่คนมองข้ามแต่กลับเป็นพื้นที่เดียวที่พวกเขาสามารถเป็นตัวเองได้อย่างแท้จริง

3) อุดมการณ์ชายรักชายที่หมกหมุ่นอยู่กับเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ February Sea นำเสนอในงานชุดนี้ ผ่านตัวละครและการดำเนินเรื่อง ดังนี้

3.1) Ashtray ขี้เถ้ากับการเผาไหม้ สะท้อนอุดมการณ์ชายรักชายที่หมกหมุ่นอยู่กับเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ผ่านความสัมพันธ์ของแก้วกับโชค และแก้วกับธีร์ ฉากเน้นด้านเพศสัมพันธ์ของคู่รัก โชคนิยามคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตอยู่ผ่านการได้รับความรักจากแก้ว ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างแก้วกับธีร์ดำรงอยู่ในฐานะความทรงจำและความโหยหาที่ไม่อาจตัดขาดได้ ความรักและความใกล้ชิดทางกายจึงกลายเป็นพื้นที่หลักของการเยียวยา การยึดเหนี่ยว และการยืนยันการมีอยู่ของตัวละคร

3.2) ทรงจำในไอแดด นำเสนอผ่านรวิที่จมอยู่กับความเศร้าและ "ความลับ" เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เคยมีความลึกซึ้งทางกายต่อกันในยามค่ำคืนกับเพื่อนสนิท รวิถูกมองว่าเป็นตัวแทนของผู้ที่ซ่อนความปรารถนาไว้ (Closeted) และหมกหมุ่นอยู่กับความโหยหาความรักที่เคยมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งและยังโหยหาในสิ่งที่สูญเสียไป จีรังซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของรวิมีความสัมพันธ์ทางกายที่ลึกซึ้งกับรวิ พยายามเรียกร้องความชัดเจนในความรัก แต่ต้องกลายเป็นความรักที่ล่มสลายเพราะพ่ายแพ้ต่อกฎทางสังคม

3.3) เงาควัน นำเสนอให้เห็นเรื่องกามารมณ์และความรักที่ฉาบฉวยอย่างชัดเจนผ่าน "ผม" ที่มีลักษณะเป็นเหยื่อของความรัก "The Romantic Victim"

บูชาความรักในพื้นที่ความสัมพันธ์แบบฉาบฉวย (Casual Sex) แสดงบทบาทผู้ยอมจำนนเพื่อให้ได้มาซึ่งเศษเสี้ยวความสัมพันธ์ผ่านการกระทำซ้ำ ๆ บนเตียงนอนตลอดเวลาเกือบ 4 ปี ส่วน "เขา" (ชายหนุ่มผู้จากไป) เป็นตัวแทนของชายที่กล้าแกร่ง (Masculine Top) แต่ไร้หัวใจ ความสัมพันธ์จึงถูกลดทอนให้เหลือเพียงเรื่องเพศ (Sexualization) เท่านั้น ตัวละครใช้เซ็กส์และความอ่อนโยนชั่วครั้งแต่ละค่ำคืนเป็นเครื่องมือ แต่ปฏิเสธที่จะมอบสถานะคนรักหรือความผูกพันที่ยั่งยืนแบบขนบความรัก

3.4) Lucky in Love#ลักกี้ที่ปลายสายรุ้ง นำเสนอชายรักชายที่หมกหมุ่นอยู่กับเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ผ่านความสัมพันธ์ของเจ้านายกับหยวน ความรักของทั้งสองนำเสนอในฐานะความหวัง ความปรารถนา พื้นที่ในบริเวณบ้านคือพื้นที่เดียวที่ตัวละครสามารถยืนยันตัวตนได้อย่างเต็มที่ ความสัมพันธ์ของทั้งสองถูกขับเคลื่อนด้วยอารมณ์โหยหาและความต้องการทางเซ็กส์ที่ต้องการความผูกพันต่อกันและกันมากกว่าการมีสถานะหรือความมั่นคงในโลกภายนอก ความรักจึงดำรงอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวและความรู้สึกภายในเป็นหลัก สะท้อนภาพชายรักชายที่ต้องยึดโยงชีวิตและความหมายของตนเองไว้กับความสัมพันธ์เชิงสวาทและความใกล้ชิดทางอารมณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อุดมการณ์ชายรักชายดังกล่าว สะท้อนภาพลักษณ์ของชายรักชายที่ให้ความสำคัญกับอารมณ์ปรารถนาทางเพศสัมพันธ์เป็นหลัก เพราะไม่มีหลักประกันอื่นใดนอกจากเซ็กส์ เน้นฉากและในพื้นที่เฉพาะหรือพื้นที่ส่วนตัว เช่น ห้องนอน ห้องนั่งเล่น ห้องครัวที่แยกขาดจากโลกภายนอกหรือนัยพื้นที่ชายขอบที่ตัวละครชายรักชายต้องปกปิดตัวตนต่อสังคม

5. อภิปรายผลการวิจัย

อุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานเขียน ของ February Sea ที่เผยแพร่ในแพลตฟอร์ม ReadAWrite แสดงให้เห็นว่า ตัวบททั้ง 5 เรื่อง ไม่ได้ทำหน้าที่นำเสนอความรักของชายรักชายในเชิงอารมณ์หรือความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของกลุ่มเพศทางเลือกกับอุดมการณ์กระแสหลักของสังคม โดยเฉพาะอุดมการณ์รักต่างเพศและโครงสร้างครอบครัวแบบปิตาธิปไตย แม้ตัวละครจะมีความลื่นไหลทางเพศสภาพและความปรารถนา แต่การดำรงอยู่ของพวกเขาถูกกำกับด้วยบรรทัดฐานทางสังคมที่ทำให้ความรักของชายรักชายไม่อาจได้รับการยอมรับอย่างสมบูรณ์

ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับงานที่ศึกษานวนิยายวายและวรรณกรรมชายรักชายในสังคมไทยที่ชี้ให้เห็นว่าตัวบทจำนวนมากยังคงผลิตซ้ำอุดมการณ์รักต่างเพศและระบบคู่ตรงข้ามชาย–หญิง แม้จะเป็นการเล่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชายกับชายก็ตาม เช่น งานศึกษาภาพแทนเกย์ไทยในนวนิยายวายเรื่องเดือนเกี้ยวเดือน พบว่าการจัดวางบทบาท “เมะ–เคะ” เป็นการนำกรอบคิดชาย–หญิงแบบเดิมมาครอบ

ความสัมพันธ์ชายรักชาย คงตอกย้ำอำนาจปิตาธิปไตยในรูปแบบใหม่ (อนุชา พิมศักดิ์, 2562) งานของ February Sea จึงสะท้อนปรากฏการณ์ลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ แม้ตัวละครบางตัวพยายามหลุดพ้นจากกรอบสังคมเดิม แต่สุดท้ายต้องเผชิญแรงกดดันจากครอบครัว สังคม และความคาดหวังในเชิงบรรทัดฐานสังคม

ขณะเดียวกันผลการศึกษาครั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Nagaike และ Aoyama ที่เสนอว่างานเขียนบอยส์เลิฟและยาโออิมีศักยภาพเชิง “เควียร์” ในการทำให้บรรทัดฐานรักต่างเพศไม่มั่นคง และยังคงเปิดพื้นที่ให้กับการอ่านเชิงวิพากษ์ต่ออุดมการณ์กระแสหลักทางสังคม (นัทธนัย ประสานนาม, 2565) ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่างานเขียนของ February Sea ไม่ได้วิพากษ์อุดมการณ์เดิมเท่านั้นแต่ยังแฝงความเป็นไปได้ของการดำรงอยู่ในสถานะรูปแบบใหม่ของชายรักชายที่ปรากฏในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่าอุดมการณ์ชายรักชายในงานเขียนของ February Sea ที่ปรากฏว่าชายรักชายยังคงหมกหมุ่นอยู่กับความรักและความสัมพันธ์เชิงอารมณ์สวาทและกายภาพนั้น สอดคล้องกับข้อสังเกตจากงานวิจัยเกี่ยวกับสื่อวาย ของ นุชณาภรณ์ สมญาติ (2561) ที่สรุปว่าการเล่าเรื่องในงานวายมักให้ความสำคัญกับความรัก ความโหยหาและความสูญเสียมากกว่าการต่อรองเชิงโครงสร้างในระดับสังคม ลักษณะดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดของวรรณกรรมชายรักชายร่วมสมัยที่แม้จะเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้มีความหลากหลายทางเพศ แต่ก็ยังไม่อาจหลุดพ้นจากกรอบอุดมการณ์หลักเดิมทางสังคมอย่างสิ้นเชิง

สรุปผลการศึกษาครั้งนี้ ยังยืนยันข้อค้นพบว่างานเขียนของ February Sea เป็นงานเขียนแนวชายรักชายที่นำเสนอบริบทสังคมไทยในพื้นที่ต่อต้านและการผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางเพศไปพร้อมกัน แสดงให้เห็นพลังจากงานเขียนชุดนี้ที่ตั้งคำถามกับสังคมในประเด็น “ความเป็นปกติ” ทางเพศสภาพ ขณะเดียวกันยังสะท้อนข้อจำกัดของการดำรงอยู่ของชายรักชายภายใต้โครงสร้างสังคมที่ยังคงยึดมั่นในอุดมการณ์รักต่างเพศหรือแนวคิดปิตาธิปไตยอย่างเหนียวแน่น

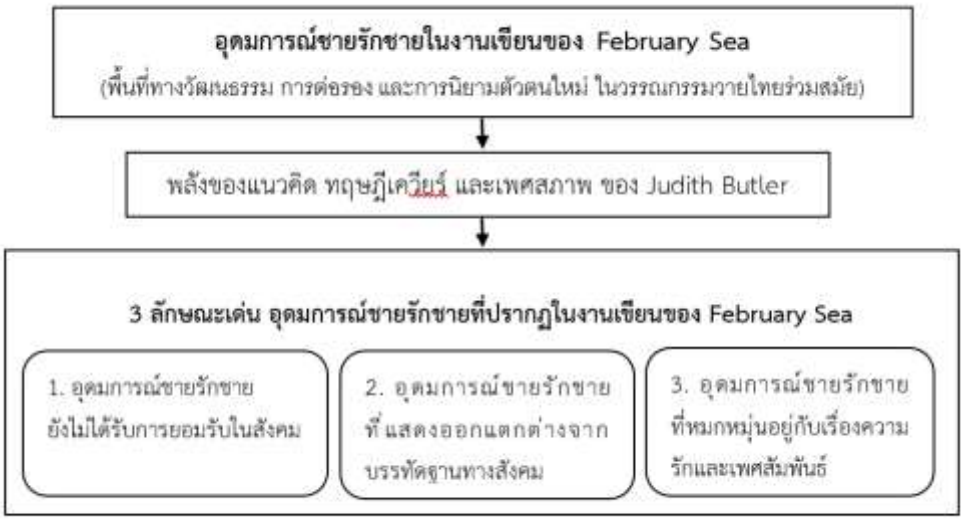
6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่งานเขียนชายรักชายจากแพลตฟอร์มอื่นหรือเปรียบเทียบกับสื่อประเภทอื่น เช่น ซีรีส์วาย หรือภาพยนตร์วายหรือเควียร์ เพื่อให้เห็นพลวัตของอุดมการณ์ทางเพศในสื่อร่วมสมัยอย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการรับตัวบท (Reader Reception) ของผู้อ่านนิยายวายเพื่อทำความเข้าใจว่าผู้อ่านมีการรับรู้และตีความอุดมการณ์ชายรักชายอย่างไร และงานเขียนเหล่านี้ส่งผลต่อทัศนคติเรื่องเพศสภาพและความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยมากน้อยเพียงใด

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผลการศึกษาครั้งนี้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับการนำเสนออุดมการณ์ชายรักชายที่ปรากฏในงานเขียน ของ February Sea ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ReadAWrite ที่มีความน่าสนใจไม่เพียงเป็นเรื่องเล่าความรักทั่วไปของชายรักชายเท่านั้น แต่ตัวบทยังเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนการต่อรองอำนาจ การกดทับ และความเปราะบางของตัวตนชายรักชายภายใต้โครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ ดังแผนภาพต่อไปนี้

งานเขียนของ February Sea ไม่ใช่เพียงเป็นงานเขียนเกี่ยวกับความรักเท่านั้น แต่ยังเป็น **“พื้นที่แสดงการต่อรองอำนาจและการกดทับ”** ตัวละครพยายามสร้างความหมายใหม่ให้ชีวิต ภายใต้สังคมที่ยังยึดโยงกับอุดมการณ์ปิตาธิปไตย บทความนี้ยังช่วยยืนยันศักยภาพของแนวคิดเควียร์และแนวคิดเพศสภาพ ของ Judith Butler ที่ใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์ครั้งนี้ ทำให้เห็นว่า “ความเป็นเพศ” ไม่ใช่สิ่งตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่ถูกประกอบสร้างภายใต้โครงสร้างทางสังคม แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยได้ประกาศพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2568 ซึ่งทำให้กลุ่มคู่รักหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) สามารถจดทะเบียนสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย การศึกษางานเขียนหรือวรรณกรรมแนววายยังคงมีความน่าสนใจที่นักวิจัยจะสามารถศึกษาในเชิงลึกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

นัทธนัย ประสานนาม. (2563). การเว้นระยะห่างทางเพศสถานะ: นวนิยายยาโออิของไทยในการเมืองเรื่องขนบวรรณกรรมกับการตีความ. *วารสารศาสตร์*, 13(3), 160-187.

นัทธนัย ประสานนาม. (2565). ภาวะเควียร์ในนวนิยายยาโออิของ ร เรือในมหาสมุท. *วารสารธรรมศาสตร์*, 41(1), 137-160.

นุชณาภรณ์ สมญาติ. (2561). ซีรีส์วาย (Y): ลักษณะเฉพาะและการนำเสนอความรักของชายรักชาย. *การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. https://hs.ssru.ac.th/useruploads/files/20181003/718d4dc58fed4855031dd6d992543a161ccfabfa.pdf

สุชานาถ กิตติสุรินทร์. (2565*). คุยกับรวิวร มะหะสิทธิ์ พ่อบ้านแห่ง ReadAWrite เรื่องการเติบโตของเว็บอ่าน-เขียนนิยายออนไลน์*. เข้าถึงได้จาก Capital. https://capitalread.co/entreplanner-readawrite/

อนุชา พิมศักดิ์. (2562). ภาพแทนเกย์ไทยในนวนิยายวายเรื่อง “เดือนเกี้ยวเดือน”: การผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมืองเรื่องเพศในสังคมไทย. *วารสารมนุษย์กับสังคม*, 4(2), 111-126.

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Butler, J. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of sex*. Routledge.

Butler, J. (1997). *The psychic life of power: Theories in subjection*. Stanford University Press.

Butler, J. (2004). Undoing gender. Routledge.

February Sea. (2564). *Talk with รีน: การเดินทางของน้องโชค*. ReadAWrite. Retrieved from https://www.readawrite.com/c/f209142a26160f5cb58445ed1ad48759.

ห้องเรียนวิศวกรสังคม สำหรับพัฒนานักศึกษา และการยกระดับนวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม

Social Engineering Classroom Project for Developing Students and Elevating Innovation for Local Communities through Social Engineering Processes

วัฒนา รัตนพรหม, พลกฤต แสงอาวุธ และอัญชลี แสงอาวุธ
Wattana Rattanaprom, Ponlakrit Sangarwut and Anchalee Sangarwut
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Suratthani Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: kaofang2427p@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญของนักศึกษา 4 ประการ ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา โดยใช้องค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือ 2) พัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษา ได้แก่ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม รวมถึงทักษะการเป็นที่ปรึกษาวิศวกรสังคม และ 3) สร้างและยกระดับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านการขับเคลื่อนของนักศึกษาด้วยกระบวนการทักษะวิศวกรสังคม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย นักศึกษา ประชาชน และปราชญ์ชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการส่งเสริมและการพัฒนาให้นักศึกษามีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ได้แก่ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง เข้มแข็ง มีอาชีพมีงานทำ และเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีการจัดกิจกรรม Reskill Upskill New skill เพื่อพัฒนา Soft Skills ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมที่มีแนวคิดจากการพัฒนานักศึกษาให้สอดคล้องกับพระราโชบายด้านการศึกษา โดยนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการแยกตามเพศ พบว่ามีนักศึกษาเพศชาย จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 28 และเป็นเพศหญิง จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 72 ตามลำดับ จำนวนและร้อยละของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการแยกตามชั้นปี พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มากที่สุด จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 35 จำนวนและร้อยละของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการแยกตามคณะ พบว่า นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการมากที่สุด จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 25

ได้รับบทความ: 1 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 20 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 23 มกราคม 2569
Received: December 1, 2025; **Revised:** January 20, 2026; **Accepted:** January 23, 2026

2. ด้านการพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะวิศวกรสังคม 4 ประการ คือ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม และพัฒนาทักษะการเป็นที่ปรึกษาวิศวกรสังคม ในการประเมินผลการประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคมโดยการประเมินตนเองของนักศึกษา ผลการประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคมโดยการประเมินตนเองของนักศึกษา พบว่านักศึกษามีทักษะด้านนักประสานงานมากที่สุด มีค่า $\bar{x}$ ± S.D. เท่ากับ 4.14 ± 0.75

3. ด้านการสร้างนวัตกรรมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยการขับเคลื่อนของนักศึกษาเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยกระบวนการทักษะวิศวกรมีการยกระดับผลิตภัณฑ์ดังนี้ 1) เก้าอี้ 2) การผลิตยาดมสมุนไพรท่าขนอน 3) ผลิตภัณฑ์ก้านปาล์มจักสาน 4) กะปิหวานสูตรเห็ดแครง 5) ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากลูกจาก 6) ผลิตภัณฑ์กันยุงจากตะไคร้ 7) ผลิตภัณฑ์สบู่ฟักข้าว 8) ผลิตภัณฑ์สินค้าจากกระจูด 9) ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสมุนไพรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในชุมชน 10) ผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมไชยา

คำสำคัญ: วิศวกรสังคม, ยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น, ชุมชนท้องถิ่น

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study and promote the development of four key student characteristics in accordance with the Royal Educational Policy, namely having a positive and appropriate attitude, a stable and resilient life foundation, employability, and being disciplined and responsible citizens, by using research- and innovation-based knowledge as developmental tools; 2) to develop students' social engineering skills, including thinking, communication, coordination, and innovation skills, as well as skills for serving as social engineering advisors; and 3) to create and enhance local community product innovations in Surat Thani Province through student-driven social engineering skill processes.

The research results found that:

1. promote and develop students to have four important characteristics in accordance with the royal privilege of education, namely, a good and correct attitude; have a solid life foundation, a job, and be a good citizen with discipline by using research and innovation as tools for implementation In the field of student development activities at Rajabhat Thani University Reskill Upskill New skill is organized to develop Soft Skills with a social engineering process that has the idea of developing students in

accordance with educational chorax. With students participating in the program separated by gender Found that there were 84 male students, representing 28 percent and Female, 216 people, accounting for 72 percent, respectively. The number and percentage of students participating in the program by year. Found that there are students by grade Sorted in descending order as follows: 3rd year students, the most 105 people think 35 percent. The number and percentage of students participating in the project are separated by faculty. Found that there are students separated by faculty. Sorted in descending order as follows: 75 students in the Faculty of Management Science.

2. In the development of students with 4 social engineer skills, namely thinkers, communicators Coordinator and innovator and develop skills as a social engineer consultant in evaluating social engineer performance assessments by self-assessment of students The results of social engineer performance assessments by student self-assessments show that students have the most liaison skills. $\overline{X}$ ± S.D. Equal to 4.14 ± 0.75.

3. In the field of innovation for the local community by driving students to upgrade the local community products of Surat Thani province with engineering skills process The product has been upgraded as follows: 1) Wooden chairs 2) The herbs in the community to use properly and appropriately 3) Elevate and build palm plant products 4) Raise the level of sweet shrimp products 5) Raise the dye products from children 6) Elevate mosquito repellent products from citronella 7) Raise the product of the rice hatchery soap 8) Raise the product level from Warn 9) Products From the many herbs 10) Shia rice products By producing lotion for Hai Chaiya.

Keywords: Social Engineer, Local Product Upgrade, Local Community

1. บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” และได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ที่มีเป้าหมายการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากร

มนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ดังที่กำหนดไว้ในแผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 โดยการดำเนินงานผ่านกระบวนการการจัดการเรียนการสอนที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศและการสร้างองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคสังคม ชุมชน และท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561, หน้า 10)

วิศวกรสังคมเป็นกระบวนการพัฒนานักศึกษาเพื่อการเป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะและทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏโดย ดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ (2562, หน้า 1) มีแนวคิดในการกำหนดกระบวนการพัฒนานักศึกษาที่เป็นรูปธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏร่วมกันทั้ง 38 แห่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โดย วัฒนา รัตนพรหม ได้นำแนวคิดใช้ในการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จากนั้นจึงนำไปสู่นโยบายการพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะสำคัญ 4 ประการ ซึ่งเรียกคุณลักษณะเหล่านี้ว่า วิศวกรสังคม (วัฒนา รัตนพรหม, 2563) ซึ่งมีแนวคิดจากการจัดกิจกรรม/โครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีที่ผ่านมาเป็นลักษณะการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น เป็นการแก้ปัญหาด้วยศาสตร์ที่ดิ่งเดี่ยว ไม่ได้มีการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ ทั้งที่สภาพปัญหามีลักษณะที่ต้องอาศัยความรู้จากหลากหลายศาสตร์มาแก้ไขปัญหาร่วมกัน อีกทั้ง เป็นการแก้ปัญหาที่ใช้ความรู้เป็นขั้นบันไดเป็นการเรียนการสอนที่ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ไปตามลำดับขั้น และการแก้ปัญหาชุมชน/ท้องถิ่นบน “ผล” ที่ปรากฏ ไม่ได้แก้ปัญหาจากเหตุ ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุดจากสาเหตุที่แท้จริง แนวคิดการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมให้แก่นักศึกษาจึงเกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น โดยวิธีการเรียนการสอนแบบ Avenger Model (วัฒนา รัตนพรหม, 2563) โดยเป็นการเรียนการสอนแบบบูรณาการข้ามศาสตร์ อาศัยองค์ความรู้จากหลากหลายสาขาวิชามาแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาด้วย สหวิทยาการ Interdisciplinary / Multidisciplinary สร้างการเรียนรู้แบบไม่เป็นขั้นบันได Non-linear Learning และแก้ปัญหาชุมชน/ท้องถิ่นบน “เหตุ” ที่ปรากฏ โดยในการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมนั้น สามารถดำเนินการผ่านกิจกรรมที่เป็นการฝึกปฏิบัติงาน ไปพร้อมการทำงานจริง (On Job Training : OJT) ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็นมหาวิทยาลัยนำร่อง ในการพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะวิศวกรสังคม โดยการเป็นทีมวิทยากรถ่ายทอดอบรมวิศวกรสังคมให้แก่มหาวิทยาลัยราชภัฏทุกภูมิภาค เช่น โครงการยุวชน มรส. สร้างชาติ สู่การสร้างบัณฑิตวิศวกรสังคมในพื้นที่ 19 อำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตามที่เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19) ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศ ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ประชาชนที่ว่างงานย้ายกลับถิ่นฐานจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา นโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงมุ่งเน้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับชุมชน โดยมุ่งให้

ความสำคัญต่อการนำภูมิปัญญา ชาวบ้านและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนา และสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้เพิ่มขึ้น เสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต มีความหลากหลายสามารถตอบสนองลูกค้าได้หลายระดับ แต่อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์ชุมชนก็ยังขาดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สินค้ามีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ จึงทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการโรงงานได้ ดังนั้นการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนของจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้หากไม่บูรณาการกันอย่างเป็นระบบ จะส่งผลให้ไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ เกิดการซ้ำซ้อน การใช้จ่ายงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการบูรณาการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ควรมีหน่วยงานในพื้นที่ที่ทำหน้าที่ในการบูรณาการกระบวนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนอย่างเป็นระบบ มหาวิทยาลัยในพื้นที่สามารถใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ และใช้ทักษะวิศวกรสังคม ทำงานประสานและร่วมงานกับชุมชน เพื่อให้การทำงานยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สามารถนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โดยคณะผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมให้แก่นักศึกษา เพื่อนำองค์ความรู้ไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยสำรวจแล้วว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการยกระดับนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญของนักศึกษา 4 ประการตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา โดยใช้องค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือ

2. เพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษา ได้แก่ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม รวมถึงทักษะการเป็นที่ปรึกษาวิศวกรสังคม

3. เพื่อสร้างและยกระดับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานีผ่านการขับเคลื่อนของนักศึกษาด้วยกระบวนการทักษะวิศวกรสังคม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย

1) นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีทั้งหมดที่เคยเข้ารับการอบรมหลักสูตรแกนนำวิศวกรสังคม

2) ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการผลิตภัณฑ์ชุมชน แกนชุมชน หรือกลุ่มวิสาหกิจในพื้นที่เป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจคัดเลือกจากนักศึกษาที่ผ่านการอบรมทักษะวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ระหว่างวันที่ 29 – 31 พฤษภาคม 2566 ซึ่งลักษณะของกลุ่มที่เลือกได้มีคุณสมบัติเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และได้รับคะแนนสูงสุดในการนำเสนอแผนการพัฒนานวัตกรรม (MIC โมเดล) จำนวน 10 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน

3.2 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาบริบทของชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมให้กับนักศึกษา โดยมุ่งเน้นการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ที่มีอยู่แล้วให้ได้มาตราฐานยิ่งขึ้นกว่าเดิม

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้คือ แบบประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคม แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคมของผู้เข้าร่วมโครงการ แบ่งออกเป็น ข้อคำถาม 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้เข้ารับการอบรม เป็นคำถามแบบปลายปิด จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับสมรรถนะวิศวกรสังคม 4 ทักษะ คือ ทักษะนักคิด ทักษะนักสื่อสาร ทักษะนักประสาน และทักษะนวัตกร เป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้เข้ารับการอบรมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

3.4 วิธีดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและการดำเนินการพัฒนา Soft Skills ให้แก่นักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัย ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา Soft Skills ให้แก่นักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม

2. การสำรวจการดำเนินกิจกรรมพัฒนา Soft Skills ให้แก่นักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของกองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนา Soft Skills ให้แก่นักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่โดยใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม 5 เครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การผลิตวิศวกรสังคม (Social Engineer Creation-C1) ประกอบด้วย 1) กิจกรรมการ Reskill Upskill ให้แก่นักศึกษาวิศวกรสังคม และ2) กิจกรรมสร้าง New Skill ให้แก่นักศึกษาวิศวกรสังคม

กิจกรรมที่ 2 วิศวกรสังคมเก็บรวบรวมข้อมูล (Social Engineer Collection-C2) ประกอบด้วย กิจกรรมนักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือวิศวกรสังคมในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กิจกรรมที่ 3 วิศวกรสังคมระดมความคิดเห็นเพื่อบูรณาการผสานองค์ความรู้ (Social Engineer Congregation-C3) ประกอบด้วย 1) กิจกรรมนำเสนอผลการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 2) กิจกรรมระดมความคิดเห็นบูรณาการผสานองค์ความรู้เพื่อจัดทำแผนพัฒนานวัตกรรม (MIC MODEL)

ระยะที่ 3 เป็นกระบวนการสร้างนวัตกรรมเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น โดยใช้แผนการพัฒนานวัตกรรม (MIC Model) และอาศัยความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์ในการสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

กิจกรรมที่ 4 วิศวกรสังคมร่วมกับทุกศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและชุมชนลงพื้นที่ (Social Engineer Collabaration-C4) ประกอบด้วย 1) กิจกรรมลงพื้นที่นำเสนอแผนพัฒนานวัตกรรม (MIC MODEL) และ 2) การยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

กิจกรรมที่ 5 วิศวกรสังคมร่วมสร้างนวัตกรรมเพื่อสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน (Social Engineer Corporation-C5)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคม 4 ทักษะ คือ ทักษะนักคิด ทักษะนักสื่อสาร ทักษะนักประสาน และทักษะนวัตกร เป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาให้นักศึกษามีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ได้แก่ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง เข้มแข็ง มีอาชีพ มีงานทำ และเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีการจัดกิจกรรม Reskills Upskills Newskills เพื่อพัฒนา Soft Skills ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมที่มีแนวคิดจากการพัฒนานักศึกษาให้สอดคล้องกับพระราโชบายด้านการศึกษา

4.2 ด้านการพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะวิศวกรสังคม 4 ประการ คือ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม ในการประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคมโดยการประเมินตนเองของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะวิศวกรสังคมโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ค่า $\overline{X}$ ± S.D. เท่ากับ 4.09 ± 0.79 โดยมีทักษะด้านนักประสานงานมากที่สุด มีค่า $\overline{X}$ ± S.D. เท่ากับ 4.14 ± 0.75 รองลงมาคือทักษะด้านนวัตกร มีค่า $\overline{X}$ ± S.D. เท่ากับ 4.12 ± 0.77 รองลงมาคือทักษะด้านนักสื่อสาร มีค่า $\overline{X}$ ± S.D. เท่ากับ 4.09 ± 0.80 รองลงมาคือทักษะด้านนักคิด มีค่า $\overline{X}$ ± S.D. เท่ากับ 3.99 ± 0.83 ตามลำดับ

4.3 ด้านการสร้างนวัตกรรมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยการขับเคลื่อนของนักศึกษา เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยกระบวนการทักษะวิศวกร มีการยกระดับผลิตภัณฑ์ดังนี้

1) เก้าอี้ไม้ ยกระดับในการแกะสลักไม้ให้มีลวดลายอื่น ๆ ที่ทันสมัยและสวยงาม ตำบลกะเปา อำเภอคีรีรัฐนิคม

2) ยกระดับสมุนไพรในชุมชนมาใช้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม โดยการผลิตยาดมสมุนไพรท่าขนอน ตำบลท่าขนอน อำเภอคีรีรัฐนิคม

3) ยกระดับและต่อยอดผลิตภัณฑ์ก้านปาล์มจักสาน โดยการเพิ่มวัสดุอุปกรณ์ที่ทำให้สามารถพับเก็บหูหิ้วได้สะดวกไม่เกะกะในการใช้งาน ตำบลบ้านยาง อำเภอคีรีรัฐนิคม

4) ยกระดับผลิตภัณฑ์กะปิหวาน โดยการนำเห็ดแครงมาดัดแปลงและปรับปรุง ผสมผสานกัน ให้เกิดเป็นกะปิหวานสูตรเห็ดแครง ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง

5) ยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากลูกจาก โดยการเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและทันสมัย ตำบลบางชนะ อำเภอเมือง

6) ยกระดับผลิตภัณฑ์กันยุงจากตะไคร้หอม โดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์กันที่ยุงที่สกัดเป็นก้านหอมกลิ่นตะไคร้ไล่ยุง ตำบลคลองศก อำเภอพนม

7) ยกระดับผลิตภัณฑ์สบู่ฟักข้าว โดยการปรับเปลี่ยนสูตรสบู่ฟักข้าว ให้เป็นสบู่ฟักข้าว ออแกนิคที่ไม่มีส่วนผสมของน้ำหอมและสารที่อันตรายต่อผู้ใช้ ตำบลทุ่งเตา อำเภอบ้านนาสาร

8) ยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าจากกระจูด โดยการเพิ่มลวดลายการสานกระจูดให้มีลวดลายที่หลากหลาย เพิ่มของตกแต่งที่ทันสมัย ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม

9) ยกระดับและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสมุนไพรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในชุมชน โดยการผลิตยาสีฟันสูตรของเด็กที่ทำจากเปลือกกล้วย ตำบลตะปาน อำเภอพุนพิน

10) ยกระดับผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมไชยา โดยการผลิตโลชั่นบำรุงผิวข้าวหอมไชยา ตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาให้นักศึกษามีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ได้แก่ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง เข้มแข็ง มีอาชีพมีงานทำ และเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ด้านการจัดกิจกรรม พัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีการจัดกิจกรรม Reskills Upskills Newskills เพื่อพัฒนา Soft Skills ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมที่มีแนวคิดจากการพัฒนานักศึกษาให้สอดคล้องกับพระราโชบายด้านการศึกษา ด้วยการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีมีนโยบายในการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการสร้างวิศวกรสังคม โดยการกำหนดอัตลักษณ์บัณฑิตเป็นวิศวกรสังคมที่มีทักษะ 4 ประการ ได้แก่ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนวัตกรรม ส่งผลให้การดำเนินงานของกองพัฒนานักศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานกิจการนักศึกษา สามารถนำไปสู่การพัฒนานักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ทั้งในด้านทักษะชีวิต ทักษะการทำงาน และความรับผิดชอบต่อสังคม อันสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (2567) ด้านการพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และสามารถพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

5.2 ด้านการพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะวิศวกรสังคม 4 ประการ คือ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม ในการประเมินผลการประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคมโดยการประเมินตนเองของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะวิศวกรสังคมโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยมีทักษะด้านนักประสานงานมากที่สุด รองลงมาคือทักษะด้านนวัตกร รองลงมาคือทักษะด้านสื่อสาร และรองลงมาคือทักษะด้านนักคิด สอดคล้องกับการที่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีมีกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์ด้านการพัฒนาทักษะการประสานงาน การลงชุมชนท้องถิ่นเพื่อทำโครงการผ่านชมรมเป็นจำนวนมาก

จึงทำให้นักศึกษามีทักษะการประสานงานสูงที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพรรณ บุตรกตัญญู (2561, หน้า 348) ได้ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความเจริญของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า การใช้แนวคิดห้องเรียนกลับด้านและการใช้แฟ้มสะสมงาน มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยเชื่อมโยงปรากฏการณ์ที่ศึกษากับศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลในยุคดิจิตอล พัฒนาไปสู่การเป็นผู้สร้างความรู้และผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์ “การเล่นตามรอยพระยุคลบาท” ไม่เพียงแต่ผู้เรียนเกิดเรียนรู้อย่างมีความหมาย จากการศึกษาปรากฏการณ์แบบข้ามศาสตร์ที่ทำให้เข้าใจและมีมุมมองแบบองค์รวม ยังทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์ที่มีความหมายในโลกแห่งความเป็นจริง ได้เรียนรู้วิธีเรียนรู้และเรียนรู้ร่วมกันที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้ดีขึ้น

5.3 ด้านการสร้างนวัตกรรมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยการขับเคลื่อนของนักศึกษา เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยกระบวนการทักษะวิศวกร มีการยกระดับผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 1) เก้าอี้ไม้ ยกระดับในการแกะสลักไม้ให้มีลวดลายอื่น ๆ ที่ทันสมัยและสวยงาม 2) ยกระดับสมุนไพรในชุมชนมาใช้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม โดยการผลิตยาดมสมุนไพรท่าขนอน 3) ยกระดับและต่อยอดผลิตภัณฑ์ก้านปาล์มจักสาน โดยการเพิ่มวัสดุอุปกรณ์ที่ทำให้สามารถพับเก็บหูหิ้วได้สะดวกไม่เกะกะในการใช้งาน 4) ยกระดับผลิตภัณฑ์กะปิหวาน โดยการนำเห็ดแครงมาดัดแปลงและปรับปรุง ผสมผสานกันให้เกิดเป็นกะปิหวานสูตรเห็ดแครง 5) ยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากลูกจาก โดยการเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและทันสมัย 6) ยกระดับผลิตภัณฑ์กันยุงจากตะไคร้หอม โดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์กันที่ยุง ที่สกัดเป็นก้านหอมกลิ่นตะไคร้ไล่ยุง 7) ยกระดับผลิตภัณฑ์สบู่ฟักข้าว โดยการปรับเปลี่ยนสูตรสบู่ฟักข้าว ให้เป็นสบู่ฟักข้าว ออแกนิคที่ไม่มีส่วนผสมของน้ำหอมและสารที่อันตรายต่อผู้ใช้ 8) ยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าจากกระจูด โดยการเพิ่มลวดลายการสานกระจูดให้มีลวดลายที่หลากหลาย เพิ่มของตกแต่งที่ทันสมัย 9) ยกระดับและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสมุนไพรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในชุมชน โดยการผลิตยาสีฟันสูตรของเด็กที่ทำจากเปลือกกล้วย 10) ยกระดับผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมไชยา โดยการผลิตโลชั่นบำรุงผิวข้าวหอมไชยา ซึ่งผลการประเมินสมรรถนะวิศวกรสังคมจากการเข้าร่วมโครงการ ทำงานเป็นทีมได้ และร่วมมือกันแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุผลได้ดีอยู่ในระดับสูงกว่าระดับสูงในทุกด้าน สอดคล้องกับ ออมวจี พิบูลย์ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการพัฒนาสมรรถนะข้ามพิสัย : กรณีศึกษาประเทศฟินแลนด์ การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นหนึ่งในทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้เพื่อ

สร้างสมรรถะข้ามพิสัยและทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจองค์รวม เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และถ่ายโอนทักษะสู่สถานการณ์จริงได้

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการอุดมศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการผ่านกระบวนการ “วิศวกรสังคม” อย่างเป็นระบบ โดยบรรจุเป็นกลไกหลักในการพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะที่สอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และตอบสนองต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างคณะ สาขาวิชา และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางบูรณาการองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (System Integrator) ในการยกระดับผลิตภัณฑ์และเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนโครงการพัฒนานักศึกษาและชุมชนที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Work-integrated Learning / On the Job Training) เพื่อสร้างผลลัพธ์เชิงประจักษ์ทั้งด้านการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาและการสร้างผลกระทบเชิงพื้นที่ (Area-based Impact)

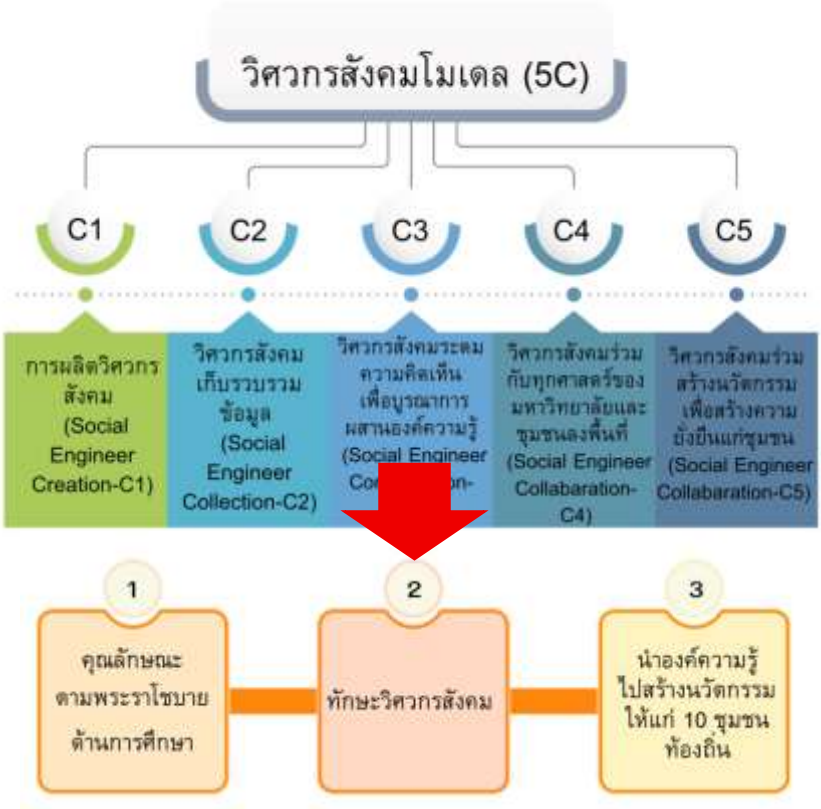
6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบผลการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษาในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น ระหว่างคณะ สาขาวิชา หรือมหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อยืนยันความเหมาะสมและความสามารถในการประยุกต์ใช้กระบวนการวิศวกรสังคมในวงกว้าง

2. ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของโครงการต่อชุมชนท้องถิ่น เช่น การเพิ่มรายได้ ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือความยั่งยืนของนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น เพื่อสะท้อนคุณค่าของงานวิจัยในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ

3. ควรพัฒนาและตรวจสอบเครื่องมือวัดสมรรถนะวิศวกรสังคมที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การประเมินโดยผู้สอน ผู้ใช้ประโยชน์ในชุมชน หรือการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อให้การประเมินผลมีความครอบคลุมและแม่นยำยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงกระบวนการวิศวกรสังคมโมเดล

"กระบวนการวิศวกรสังคม" มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการพัฒนานักศึกษาให้สอดคล้องกับ พระราโชบายด้านการศึกษา อีกทั้งยังนำองค์ความรู้ไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ. (2560). *แนวคิดวิศวกรสังคมกับการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (2567). *นโยบายด้านการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณภาพพร้อมเป็นวิศวกรสังคม สู่ศตวรรษที่ 21 และสามารถพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน*. ข่าวสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

วัฒนา รัตนพรหม. (2563). *แนวคิดการพัฒนานักศึกษาในลักษณะวิศวกรสังคมด้วยกระบวนการ Avenger Model*. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). *แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561–2580*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการ.

อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2561). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความเจริญของผู้เรียน. *วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 46(2), 348-365.

ออมวจี พิบูลย์. (2564). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการพัฒนาสมรรถนะข้ามพิสัย : กรณีศึกษาประเทศฟินแลนด์ การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นหนึ่งในทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสมรรถะข้ามพิสัยและทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 2. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi*, 3(3), 414-428.

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา ตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียน โรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

Development of the educational administration model in line with the educational policy of His Majesty King Rama X to create a stable and moral foundation for the students of Ban Sekkong School, Surin Primary Educational Service Area Office 3

สายรัตน์ เสาประโคน
Sairat Saoprakhone
โรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
Ban Sekkong School, Surin Primary Educational Service Area Office 3
Corresponding Author, E-mail: thai_micro@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 2) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง จำนวน 14 คน คน ได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 พบว่า ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความถูกต้องความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ได้รับบทความ: 1 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 5 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 14 มกราคม 2569
Received: December 1, 2025; **Revised:** January 5, 2026; **Accepted:** January 14, 2026

3. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 มีความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, พระบรมราโชบายด้านการศึกษาในหลวงรัชกาลที่ 10, สร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม, โรงเรียนบ้านเสกกอง

Abstract

This research aimed to: (1) develop a school administration model based on the Royal Educational Policy of His Majesty King Rama X; (2) implement the school administration model based on the Royal Educational Policy of His Majesty King Rama X; and (3) evaluate the school administration model based on the Royal Educational Policy of His Majesty King Rama X in order to establish stable and virtuous life foundations for students at Ban Sekkong School. The sample consisted of 14 teachers from Ban Sekkong School, selected through purposive sampling. The research instruments included a questionnaire, and data were analyzed using mean and standard deviation.

The research results found that:

1. The assessment of the school administration model based on the Royal Educational Policy of His Majesty King Rama X indicated that its feasibility was at the highest level overall, while its accuracy, propriety, and utility were at a high level overall.

2. The results of implementing the school administration model based on the Royal Educational Policy of His Majesty King Rama X were at a high level overall.

3. The evaluation of the school administration model based on the Royal Educational Policy of His Majesty King Rama X showed that its feasibility, accuracy, propriety, and utility were at a high level overall.

Keywords: Educational Administration, Royal Educational Policy of King Rama X, Building a Solid and Moral Foundation for Students, Ban Sekkong School

1. บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณมหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริ สมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงพระราชทานพระบรมราโชบายด้านการศึกษาเพื่อสานต่อพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ว่าการศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน คือ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม 3) มีงานทำ มีอาชีพ 4) เป็นพลเมืองดี (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10, 28 มกราคม 2560)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข” รวมทั้งการส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างผู้เรียนให้เป็นคนดีและเป็นคนเก่ง สู่การปฏิบัติตามรอยพระยุคลบาทอย่างเป็นรูปธรรม โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพระบรมราโชบายดังกล่าว มาเป็นหลักในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมให้กับสถานศึกษาทุกแห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564, หน้า 2-3)

จากรายงานผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนประจำปีการศึกษา 2566 พบว่า ปัญหาภายในโรงเรียนบ้านเสกกอง โดยการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้ในการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 สู่การปฏิบัติ ด้านการมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีปัญหาด้านการนำของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง และการพูดโกหก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยภาพรวมนักเรียนมีปัญหาขาดคุณธรรมจริยธรรมด้านความประพฤติ เนื่องจากขาดความรับผิดชอบและการมีจิตสาธารณะ รวมทั้งจากการสัมภาษณ์ครู และการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ให้ความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับปัญหาด้านพฤติกรรมและการเป็นพลเมืองดี สรุปได้ว่า นักเรียนไม่ช่วยเหลืองานบ้านผู้ปกครอง และขาดจิตอาสา โรงเรียนบ้านเสกกองจึงมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยดำเนินงานตามพระบรมราโชบายดังกล่าวสู่การปฏิบัติ

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษารวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ขับเคลื่อนโดยพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 ตามรอยพระยุคลบาทอย่างเป็นรูปธรรม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

2. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Method)

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนอนุบาลปราสาทศึกษาคาร โรงเรียนบ้านแนงมุด และโรงเรียนบ้านหนองคันนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำนวน 30 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำนวน 14 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ จำนวน 11 ฉบับ 2) แบบสอบถามการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา จำนวน 14 ฉบับ 3) แบบสอบถามการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ จำนวน 14 ฉบับ

3.4 การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างและหาคุณภาพของแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบ (จีระเกียรติ ประสานธนกุล, 2563, หน้า 129) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebea, 1983, หน้า 399-402) โดยผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ

2) ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ

3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ ที่สร้างขึ้นนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน

4) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยเกณฑ์คัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00

5) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริง

2. แบบสอบถามการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยเกณฑ์คัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00

2) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูโรงเรียนอนุบาลปราสาท ศึกษาคาร โรงเรียนบ้านแนงมุด และโรงเรียนบ้านหนองคันนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (ไพศาล วรคำ, 2559, หน้า 282) พบว่า ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .795

3) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริง

3. แบบสอบถามการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ

2) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ ที่สร้างขึ้นนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยเกณฑ์คัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้อง พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00

3) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ โดยแบบสอบถามการปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 จำนวน 11 ฉบับ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ โดยครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง จำนวน 14 คน หลังจากทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาเสร็จสิ้น

4. ประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 โดยครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง จำนวน 14 คน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามการปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 และแบบสอบถามการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ โดยใช้สถิติที่ใช้ในการเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน ดังตารางที่ 1

n = 11

รายการ	ระดับความคิดเห็น											
	ความเป็นไปได้			ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
หลักการของรูปแบบ	4.53	0.30	มากที่สุด	4.46	0.26	มาก	4.38	0.38	มาก	4.58	0.29	มากที่สุด
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.56	0.16	มากที่สุด	4.47	0.22	มาก	4.56	0.36	มากที่สุด	4.42	0.25	มาก
ขั้นตอนวิธีดำเนินการ	4.56	0.26	มากที่สุด	4.38	0.38	มาก	4.46	0.40	มาก	4.38	0.38	มาก
การวัดผลและประเมินผล	4.50	0.33	มาก	4.46	0.23	มาก	4.38	0.20	มาก	4.40	0.17	มาก
เฉลี่ยรวม	4.53	0.16	มากที่สุด	4.44	0.11	มาก	4.44	0.19	มาก	4.44	0.13	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง พบว่า ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความถูกต้องของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 2 ผลการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10

ตารางที่ 2 ผลการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ โดยครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง จำนวน 14 คน ดังตารางที่ 2

n = 14

ข้อคำถาม	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 สู่การปฏิบัติในโรงเรียน	4.37	0.33	มาก
ด้านการจัดการเรียนการสอน ในการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 สู่การปฏิบัติในโรงเรียน	4.32	0.35	มาก
ด้านคุณลักษณะนักเรียนในการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 สู่การปฏิบัติในโรงเรียน	4.19	0.33	มาก
เฉลี่ยรวม	4.29	0.29	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.29)

ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10

ตารางที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ โดยครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง จำนวน 14 คน ดังตารางที่ 3

n = 14

รายการ	ระดับความคิดเห็น											
	ความเป็นไปได้			ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
หลักการของรูปแบบ	4.50	0.28	มาก	4.39	0.35	มาก	4.54	0.37	มากที่สุด	4.39	0.35	มาก
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.52	0.17	มากที่สุด	4.55	0.34	มากที่สุด	4.52	0.28	มากที่สุด	4.55	0.34	มากที่สุด
ขั้นตอนวิธีดำเนินการ	4.55	0.25	มากที่สุด	4.50	0.34	มาก	4.36	0.36	มาก	4.50	0.34	มาก
การวัดผลและประเมินผล	4.43	0.36	มาก	4.38	0.21	มาก	4.39	0.16	มาก	4.38	0.21	มาก
เฉลี่ยรวม	4.50	0.18	มาก	4.45	0.17	มาก	4.50	0.18	มาก	4.45	0.17	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า มีความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ของรูปแบบและขั้นตอนวิธีดำเนินการ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเหมาะสมของหลักการของรูปแบบการวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ความเหมาะสม ของหลักการของรูปแบบและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเหมาะสมของขั้นตอนวิธีดำเนินการและการวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ลำดับต่อมา คือ ความถูกต้องของวัตถุประสงค์ของรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเหมาะสมของหลักการของรูปแบบ ขั้นตอนวิธีดำเนินการ การวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก และลำดับสุดท้าย คือ ความเป็นประโยชน์ของหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของ รูปแบบ ขั้นตอนวิธีดำเนินการ การวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง พบว่า ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความถูกต้องของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มีการนำแนวคิด ทฤษฎีของนักการศึกษามาสังเคราะห์ เพื่อใช้ในการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาฯ ซึ่งมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ อีกทั้งผู้วิจัยได้มีการใช้แนวคิดการตรวจสอบรูปแบบของ (จีระเกียรติ ประสานธนกุล, 2563, หน้า 129) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1983, pp. 399-402) ประกอบด้วย ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอิวานเซวิช (Ivancevich, 1989, p. 54) จอยซ์และไวล์ (Joyce and Weil, 2004, p. 2) กล่าวว่า รูปแบบมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ แนวคิดและหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม วิธีการและขั้นตอนของการปฏิบัติในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ การวัดและประเมินผล และสอดคล้องกับงานวิจัยของนรินธรณ์ เซ่งล้ำ (2566) เรื่องการศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะผู้เรียน ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 ของสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาฯ ประกอบด้วย 1) บทนำ 1.1) หลักการและเหตุผล 1.2) วัตถุประสงค์ 2) องค์ประกอบ 3) การดำเนินการตามรูปแบบ และ 4) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

5.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากโรงเรียนบ้านเสกกองมีการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 มาใช้เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม โดยมีการบริหารสถานศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนการโดยบูรณาการพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งจากการสอบถามการปฏิบัติงานตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ โดยครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเสกกอง จำนวน 14 คน หลังจากทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว นักเรียนสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน และมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นต้น

แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สกุณา ปั้นทอง (2564) เรื่องการพัฒนารูปแบบบริหารการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยกระบวนการ PLC ในโรงเรียนเทศบาล 3 (บ้านบ่อ) สังกัดเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบและศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ ครูสามารถเขียนหน่วยการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ครูสามารถเขียนแผน การจัดการเรียนรู้ โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ครูสามารถจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยรวมมีพัฒนาการความสามารถอยู่ในระดับดีมาก การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจของครูผู้สอนเรื่องการจัดการเรียนรู้ โดยรวมมีอยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นของครูที่มีต่อกระบวนการ PLC ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยรวมสูงขึ้นทั้ง 8 ด้าน และความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยกระบวนการ PLC โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี

5.3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้มีการสังเคราะห์แนวคิดการประเมินรูปแบบ (จีระเกียรติ ประสานธนกุล, 2563, หน้า 129) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1983, pp. 399-402) รวมทั้งมีผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเกี่ยวกับความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ส่งผลให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำไปใช้ และเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมลรัตน์ โสธารัตน์ (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน ตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 โดยใช้กลยุทธ์การบริหารแบบกลุ่มร่วมมือ ของโรงเรียนมัธยมพัชรกิติยาภา 3 สุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินการปฏิบัติพฤติกรรมการปฏิบัติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนมัธยมพัชรกิติยาภา 3 สุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับดี ยกเว้นด้านที่ 3 กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ อยู่ในระดับดีมาก 2) ผลการพิจารณาด้านความตรง (Validity) ของรูปแบบฯ โดยการทดสอบความแตกต่างของคะแนนการประเมินเฉลี่ยระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียนและผู้ปกครอง ก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ พบว่า หลังการใช้รูปแบบ

การส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนโรงเรียนมัธยม พัชรกิติยาภา 3 สุราษฎร์ธานี “รูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคี 6 ฝ่าย” สูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ควรมีการนำรูปแบบไปใช้อย่างสมบูรณ์ตลอดกระบวนการ มีการกำกับติดตาม ตรวจสอบการนำรูปแบบไปใช้ รวมทั้งมีการเผยแพร่การนำรูปแบบไปใช้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาอื่น

2. ควรนำรูปแบบการพัฒนาไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ

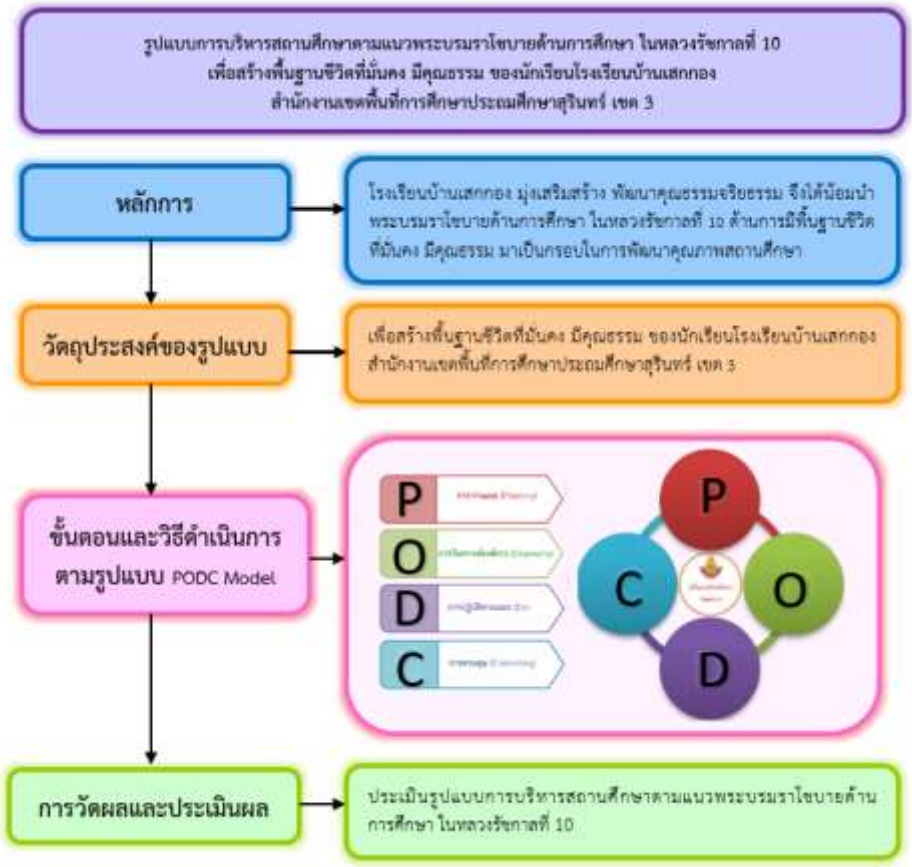
6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมหรือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม โดยวิธีอภิมาณ (Meta Analysis) อันเป็นการมองภาพรวมระดับมหัพภาค

2. ควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเสกกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เป็นการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาฯ มาใช้ในการพัฒนารูปการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนบ้านเสกกอง รวมทั้งได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ การทดลองใช้จริง และการประเมินผลตามเกณฑ์ทางวิชาการ ส่งผลให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้เป็นองค์ความรู้เชิงประยุกต์ในการบริหารสถานศึกษาได้

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จีระเกียรติ ประสานธนกุล. (2563). *การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจังหวัดตาก.* (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารสาธารณสุข). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

นรินธรณ์ เซ่งล้ำ. (2566). *การศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะผู้เรียน ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ในหลวงรัชกาลที่ 10 ของสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10. (2560). *พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของในหลวงรัชกาลที่ 10* (28 มกราคม 2560).

พิมลรัตน์ โสธารัตน์. (2563). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียน

มัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 11. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์,* 8(2), 349-351.

ไพศาล วรคำ. (2559). *การวิจัยทางการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 8). มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.

สกุณา ปั้นทอง. (2564). การประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนเทศบาล 3 (บ้านบ่อ) สังกัดเทศบาลเมืองกาญจนบุรี. *วารสารศิลปะศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ,* 7(2), 564-567.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2564-2565).* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

Ivancevich, J.H. (1989). *Management: Principles and Functions.* (4thed). Boston: Richard D. Irwin, Inc.

Joyce, B.R. & Weil, M. (2004). *Model of teaching (7th ed).* Boston: Pearson.

Stufflebeam, D.L. (1983). *Evaluation models viewpoints on educational and human services evaluation.* (8thed). Boston: Khuwer.

การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

Development of a Professional Learning Community Model Integrated with Quality Management to Enhance Active Learning Management of Teachers at Ban Samed School, Krasang District, Buriram Province

พิชญ์สุดา สุทินรัมย์
Pichsuda Sutinram
โรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
Ban Samed School, Krasang District, Buriram Province
Corresponding Author, E-mail: Pichsuda12@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) สร้างและตรวจสอบรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 4) ประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูต้นแบบ 9 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ครูโรงเรียนบ้านเสม็ด 12 คน ได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบตรวจสอบและแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เนื้อหาของรูปแบบ กระบวนการของรูปแบบ การวัดและประเมินผล ปัจจัยความสำเร็จ

2. รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด มีความสอดคล้องและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ได้รับบทความ: 5 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 26 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 28 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 5, 2026; **Revised:** February 26, 2026; **Accepted:** February 28, 2026

3. ครูโรงเรียนบ้านเสม็ดมีทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก อยู่ในระดับดีมาก มีทักษะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ครูโรงเรียนบ้านเสม็ดมีความคิดเห็นต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, การบริหารคุณภาพ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

The objectives of this research were to: 1) examine the essential background information for developing a model of a Professional Learning Community (PLC) integrated with quality management to enhance active learning management among teachers at Ban Samed School, Krasang District, Buriram Province; 2) develop and validate a model of a Professional Learning Community integrated with quality management to improve teachers' active learning management at Ban Samed School; 3) investigate the effects of implementing the model of a Professional Learning Community integrated with quality management on the enhancement of active learning management of the teachers at Ban Samed School; and 4) evaluate the overall effectiveness of the developed model. This research employed a research and development (R&D) design. The key informants consisted of nine model teachers, nine specialists, nine experts, and twelve teachers from Ban Samed School, all of whom were selected through purposive sampling. The instruments used for data collection included an interview form, a checklist, and an evaluation form. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis.

The research results found that:

1. The foundational data for the PLC model integrated with quality management consisted of 6 components: principles of the model, objectives of the model, content of the model, processes of the model, measurement and evaluation, and success factors.

2. The PLC model integrated with quality management for developing proactive learning management among teachers at Ban Samed School was highly consistent and appropriate.

3. Teachers at Ban Samed School demonstrated very good skills in designing proactive learning management, implementing proactive learning

management, and measuring and evaluating proactive learning management, with the highest level of quality in writing proactive learning management plans.

4. Teachers at Ban Samed School strongly agreed with the PLC model integrated with quality management.

Keywords: Professional Learning Community Model, Quality Management, Active Learning Management

1. บทนำ

การปฏิรูปการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 รวมถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 มุ่งเน้นในการพัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะที่สอดคล้องในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งส่งเสริมความเป็นมืออาชีพอย่างเป็นระบบซึ่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เป็นเครื่องมือส่งเสริมความเป็นมืออาชีพที่มีประสิทธิผล กระบวนการดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มครู ที่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ร่วมกันวางเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน ตรวจสอบ และสะท้อนผลการปฏิบัติทั้งในส่วนบุคคลและผลที่เกิดขึ้นโดยรวม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561, หน้า 1) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นทางเลือกเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทั้งสถานศึกษา

การบริหารการศึกษาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ต้องอาศัยทรัพยากรและกระบวนการบริหารจัดการที่สำคัญ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนให้เหมาะสมกับงาน การสั่งการและการควบคุม (บุญเทพ พิศวง, 2563, หน้า 9) กล่าวว่า การบริหารคุณภาพในสถานศึกษาเป็นการปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียนด้วยการให้บุคลากรทุกระดับและทุกคนในสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการให้ประสบความสำเร็จ กำหนดทิศทางในการทำงานและนโยบายที่ชัดเจน ปรับปรุง ยกระดับมาตรฐาน กำหนดขั้นตอนการทำงานรวมทั้งคู่มือปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารคุณภาพจะสามารถนำมาใช้เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ต่ำกว่ามาตรฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, หน้า 1) มีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนให้มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัยมีคุณภาพและทักษะการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง (Active Learning) เน้นทักษะกระบวนการ ให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา และคิดสร้างสรรค์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562, หน้า 4) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning)

เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ โดยมีครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) สร้างแรงบันดาลใจ ให้คำปรึกษา ดูแล แนะนำทำหน้าที่เป็นโค้ชและ พี่เลี้ยง (Coach & Mentor) ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful learning) ดังนั้น จึงถือได้ว่าการจัดการเรียนแบบเชิงรุก (Active learning) เป็นการส่งเสริมความเป็นมืออาชีพให้กับครูและการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

โรงเรียนบ้านเสม็ดเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จึงมีข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณและสื่ออุปกรณ์ นอกจากนี้ครูต้องรับผิดชอบหลายหน้าที่ ทั้งการสอนหลายวิชาในแต่ละระดับชั้นและงานบริหารอื่น ๆ ทำให้มีเวลาในการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกค่อนข้างจำกัด อีกทั้งงบประมาณในการจัดอบรมหรือพัฒนาวิชาชีพก็มักไม่เพียงพอ ส่งผลให้รูปแบบการสอนยังคงเน้นการบรรยายหรือให้ผู้เรียนรับรู้แบบเดิม ๆ ซึ่งไม่ตอบโจทย์ต่อการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในบริบทโรงเรียนบ้านเสม็ดที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาศักยภาพให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเหมาะสมกับบริบท และเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง การพัฒนาครูในมิตินี้ยังส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐาน (โรงเรียนบ้านเสม็ด, 2564)

จากหลักการและแนวคิดในการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) และแนวคิดของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ประกอบกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยแนวคิดของรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพนั้นเป็นการรวมกลุ่มกันของครูเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูร่วมกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมมือร่วมใจกันที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเหลือกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการอย่างกว้างขวางต่อผู้เรียน ครู และเป็นแนวทางให้โรงเรียนอื่นที่มีบริบทคล้ายกันนำไปใช้ได้อย่างเกิดประโยชน์ และที่สำคัญตอบสนองความต้องการของชุมชนในเขตพื้นที่บริการ เกิดการสร้างสรรค์ชุมชน ท้องถิ่น สังคม ประเทศชาติ อย่างยั่งยืน ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

4. เพื่อประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

1. แหล่งข้อมูล/กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ครูต้นแบบเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 9 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง หาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาความตรงตามเนื้อหา (IOC) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ นัดหมายวันเวลา และสถานที่ เป็นการล่วงหน้า

3.2 สัมภาษณ์ตามวันเวลาที่กำหนด

3.3 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกในลงในแบบสัมภาษณ์ โดยแยกเป็นรายบุคคล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการ วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)

ขั้นตอนที่ 2 สร้างและตรวจสอบรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร่างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์และแบบตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสม

ของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ แบบตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ หาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาความตรงตามเนื้อหา (IOC) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ประสานผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมของรูปแบบชุมชน

3.2 ผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญร่วมกันตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมของรูปแบบชุมชนฯและคู่มือการใช้

3.3 ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบและคู่มือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านเสม็ด ในปีการศึกษา 2566 จำนวน 12 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประมินทักษะฯ หาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาความตรงตามเนื้อหา (IOC) มีค่าเท่ากับ 1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.977

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ไปใช้ปฏิบัติจริงกับครูโรงเรียนบ้านเสม็ดในปีการศึกษา 2566

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านเสม็ด ปีการศึกษา 2566 จำนวน 12 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมิน หาคุณภาพเครื่องมือโดยการหาความตรงตามเนื้อหา (IOC) มีค่าเท่ากับ 1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.950

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ให้ครูโรงเรียนบ้านเสม็ดจัดทำแบบประเมิน เดือนมีนาคม 2567

3.2 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาขอมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปองค์ประกอบของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อ พัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการสัมภาษณ์ครูต้นแบบและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุปองค์ประกอบของรูปแบบจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและการสัมภาษณ์ครูต้นแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิ	สรุปองค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ
1. หลักการ 2. วัตถุประสงค์ 3. เนื้อหา 4. กระบวนการ 5. สื่อ/ระบบสนับสนุน 6. การวัดและประเมินผล 7. เงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จ 8. คำอธิบาย/คู่มือ 9. ผลลัพธ์	1. หลักการของรูปแบบ 2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3. เนื้อหาของรูปแบบ 4. กระบวนการของรูปแบบ 5. การวัดและประเมินผล 6. ปัจจัยความสำเร็จ

จากตารางที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหาของรูปแบบ 4) กระบวนการของรูปแบบ 5) การวัดและประเมินผล 6) ปัจจัยความสำเร็จ

4.2 ผลการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องและเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ โดยรวม

รายการ	ระดับความสอดคล้อง			ระดับความเหมาะสม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการของรูปแบบ	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
3. เนื้อหาของรูปแบบ	4.72	0.02	มากที่สุด	4.79	0.02	มากที่สุด
4. กระบวนการของรูปแบบ	4.78	0.01	มากที่สุด	4.78	0.01	มากที่สุด
5. การวัดและประเมินผล	4.83	0.33	มากที่สุด	4.81	0.23	มากที่สุด
6. ปัจจัยความสำเร็จ	4.80	0.19	มากที่สุด	4.85	0.32	มากที่สุด
เฉลี่ย	**4.78**	**0.15**	**มากที่สุด**	**4.81**	**0.15**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า องค์ประกอบของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม มีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78, S.D.= 0.15) และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. =0.15) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบมีความสอดคล้องและมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D.= 0.00) รองลงมาด้านการวัดและประเมินผล ปัจจัยความสำเร็จและกระบวนการของรูปแบบ ตามลำดับ น้อยที่สุดคือด้านเนื้อหาของรูปแบบมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D.= 0.02) และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.79, S.D.= 0.02)

4.3 ผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า

1. ทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคะแนนรวมเฉลี่ย 46.11 คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.84 มีผลการประเมินระดับดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

2. ทักษะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82, S.D.= 0.12) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

3. ทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคะแนนรวมเฉลี่ย 46.44 คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.87 มีผลการประเมินระดับดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

4. ทักษะการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคะแนนรวมเฉลี่ย 46.77 คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.90 มีผลการประเมินระดับดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

4.4 ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพโดยรวม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านปัจจัยนำเข้า	4.78	0.15	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ด้านกระบวนการ	4.83	0.12	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ด้านผลลัพธ์	4.80	0.06	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
เฉลี่ย	**4.80**	**0.05**	**เห็นด้วยอย่างยิ่ง**

จากตารางที่ 3 พบว่า ครูโรงเรียนบ้านเสม็ดมีความคิดเห็นต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.05)

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 จากผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ครูต้นแบบและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เนื้อหาของรูปแบบ กระบวนการของรูปแบบ การวัดและประเมินผล ปัจจัยความสำเร็จ ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นไปตามกระบวนการออกแบบและพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบในขั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำมาจัดทำรูปแบบ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีสากล แต่ได้ปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนบ้านเสม็ด โดยเน้นการใช้ร่วมกับการบริหารคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยาวิระ หลังปูเต๊ะ (2563, บทคัดย่อ) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์และชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) พบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการดำเนินงาน แนวทางในการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

5.2 ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ พบว่า รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพมีความสอดคล้อง และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผู้วิจัยได้การประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การบริหารคุณภาพ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยการนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดหมวดหมู่เชื่อมโยงข้อมูลร่วมกัน รวมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์ครูต้นแบบ และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ในการนำไปยกร่างรูปแบบ และนำข้อมูลที่ได้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสม จึงทำให้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพที่สร้างขึ้นนี้ มีคุณภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้ปฏิบัติจริงในบริบทของโรงเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อภิชาติ อุ่นเกิด (2563, บทคัดย่อ) ที่ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า รูปแบบการบริหาร มีผลการประเมินรูปแบบในภาพรวมมีความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

5.3 ผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ พบว่า ครูโรงเรียนบ้านเสม็ดมีทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคะแนนรวมเฉลี่ย 46.11 คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.84 มีผลการประเมินระดับดีมาก มีทักษะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.82, S.D.= 0.12) มีทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคะแนนรวมเฉลี่ย 46.44 คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.87 มีผลการประเมินระดับดีมาก มีทักษะการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม มีคะแนนรวมเฉลี่ย 46.77 คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.90 มีผลการประเมินระดับดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ทุกรายการ ทั้งนี้เพราะกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ มีการประชุมวางแผนร่วมกันวิเคราะห์ผู้เรียนบริบทที่เกี่ยวข้อง มีการจัดองค์กร มอบหมายงานตามความถนัด ประสานความร่วมมืออย่างเป็นระบบ มีการติดตามคุณภาพงาน สนับสนุนกระบวนการที่หลากหลายสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจริญ นันไชยวงค์ (2564, หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการศึกษาชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่า ครูโรงเรียนชุมชนบ้านสบเปา มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เพิ่มสูงขึ้น

5.4 ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ พบว่า ครูโรงเรียนบ้านเสม็ดมีความคิดเห็นต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\overline{X}$ = 4.80, S.D. = 0.05) ทั้งนี้เป็นเพราะว่ากระบวนการพัฒนาครูด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพ มีการวางแผนกระบวนการทำงานร่วมกัน การจัดองค์กรที่มีคุณภาพ

การประสานความร่วมมือ มีการปรับกระบวนทัศน์ครูสู่การสร้างกระบวนทัศน์พัฒนา (Growth Mindset) สนับสนุน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี งบประมาณในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของทุกภาคส่วนเป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้นสอดคล้องกับ อรนลิน จินะฝั้น (2563, หน้าบทคัดย่อ) ได้จัดทำวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่าผลการประเมินคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประเมินโดยคณะกรรมการนิเทศชั้นเรียน ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของครูและบริบทของสถานศึกษา มีดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สร้างความตระหนัก เพื่อให้ครูเห็นความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

2. ผู้บริหารสนับสนุนและส่งเสริมครูที่ผ่านการพัฒนาด้วยรูปแบบนี้ โดยส่งเสริมให้ครูเหล่านี้เป็นวิทยากรแบ่งปันองค์ความรู้และเผยแพร่นวัตกรรมไปยังเครือข่ายโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรภายนอก

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

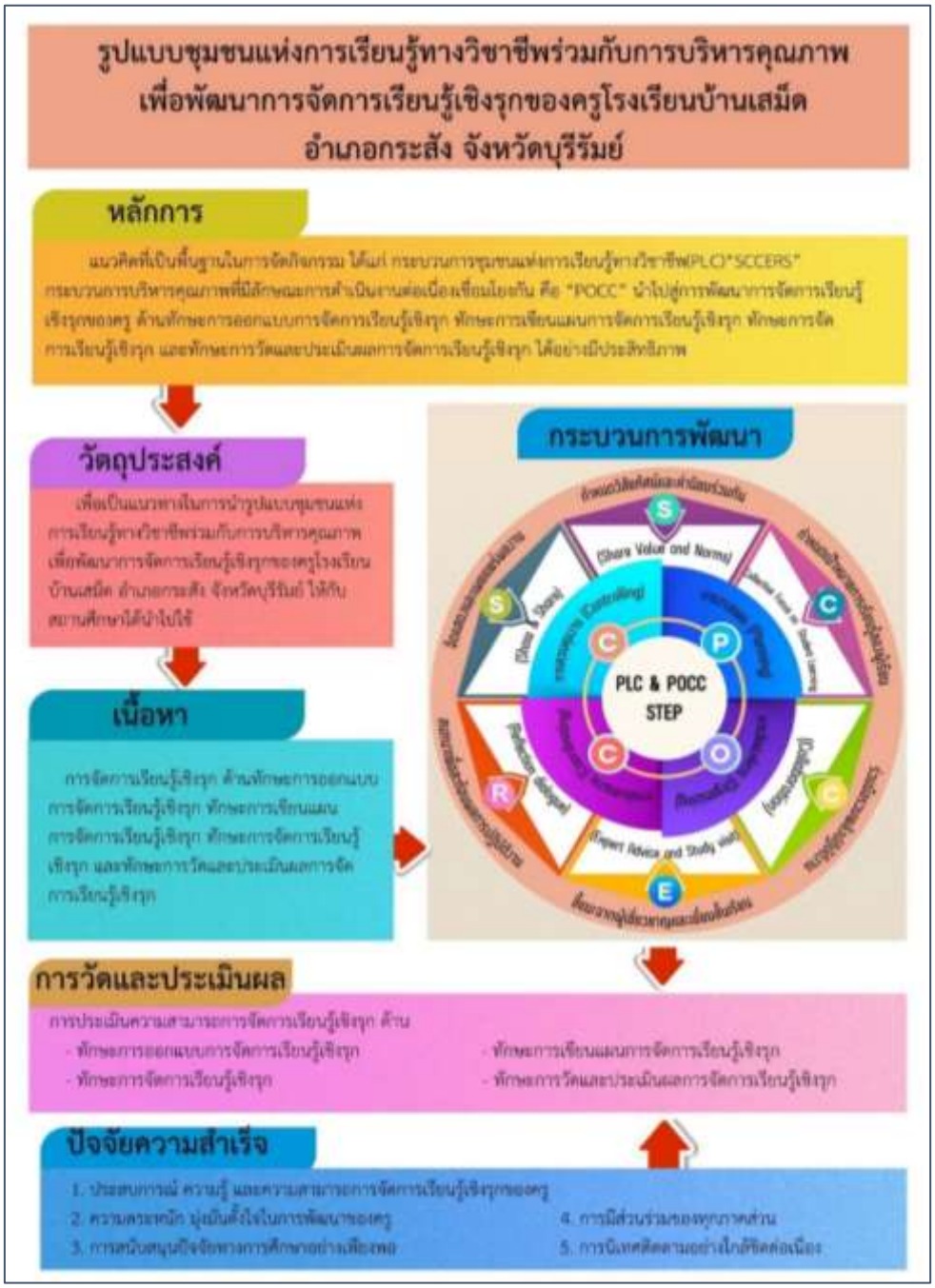
1. การขยายผลการวิจัยสู่เครือข่ายในวงกว้าง ควรศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพอย่างต่อเนื่องในระยะยาว เพื่อดูความยั่งยืนและผลกระทบต่อพัฒนาการของครูและผู้เรียน

2. การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาครู ควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาครูที่หลากหลาย เช่น PLC แบบดั้งเดิม PLC บูรณาการกับการบริหารคุณภาพ และเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดในแต่ละบริบท

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหาของรูปแบบ 4) กระบวนการของรูปแบบ 5) การวัดและประเมินผล 6) ปัจจัยความสำเร็จ กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน 2) การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) การร่วมมือรวมพลังปฏิบัติงาน 4) การชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญและเยี่ยมชั้นเรียน 5) การสนทนาเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติงาน 6) การจัดแสดงและเผยแพร่ผลงาน ทั้งนี้กระบวนการบริหารคุณภาพมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นการวางแผน (Planning) 2) ขั้นการจัดองค์การ (Organizing) 3) ขั้นการประสานงาน (Coordinating) 4) ขั้นการควบคุมงาน (Controlling) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภาพรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการบริหารคุณภาพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านเสม็ด อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

เอกสารอ้างอิง

เจริญ นันไชยวงค์. (2564). *การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกับการศึกษาชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนชุมชนบ้านสบเปา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

บุญเทพ พิศวง. (2563). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ยุทธศาสตร์ 3 ดีในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม.* (รายงานการวิจัย). เชียงราย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36.

ยาวิระ หลังปูเต๊ะ. (2563). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์และชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านคลองสองปาก*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

โรงเรียนบ้านเสม็ด. (2564). *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเสม็ด ปีการศึกษา 2564.* บุรีรัมย์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 2.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *คู่มือประกอบการอบรมการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่สถานศึกษา.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อภิชาติ อุ่นเกิด. (2563). *รูปแบบการบริหารโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โรงเรียนนครขอนแก่น*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

อรนลิน จินะฟั้น. (2564). *การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Effects of the Storyline Learning Management Model in Reading Comprehension and the Cherishing Thai Identity Desired Characteristics in Sixth Grade Students

กฤษดา ตราหิรัญ และศิริพร พึ่งเพ็ชร์
Kitsada Trahiran and Siriporn Phungphet
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, ประเทศไทย
Faculty of Education, Vongchavalitkul University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: kitsada_tra@vu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความ ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบ Storyline 2) เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 3) ศึกษาระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนอนุบาลธีรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 38 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้หน่วย กลอนกานท์จากบ้านไทย แบบทดสอบวัดการอ่านจับใจความ และแบบประเมินคุณลักษณะด้านรักความเป็นไทย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน และการทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว

ผลการวิจัยพบว่า

1. คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอ่านจับใจความหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอ่านจับใจความหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์คิดเป็น ร้อยละ 100

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยหลังการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับดีเยี่ยม

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline, การอ่านจับใจความ, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, รักความเป็นไทย

ได้รับบทความ: 4 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 31 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 2 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 4, 2026; **Revised:** January 31, 2026; **Accepted:** February 2, 2026

Abstract

The purposes of this research were: 1) compare the reading comprehension ability before and after learning through the Storyline model, 2) compare their post learning reading comprehension ability against the 70%, and 3) to study the level of the Cherishing Thai Identity Desired Characteristics among the student after the intervention. The sample consisted of 38 Grade 6/1 students at Theera School, studying in the second semester of the 2025 academic year. The research instruments included Storyline based learning management plans for the unit "Klorn Kanth Jak Ban Thai" a reading comprehension test, and a Cherishing Thai Identity Desired Characteristics desirable characteristics assessment form. Data were analyzed using mean, standard deviation, t-test for dependent samples, and t-test for one sample.

The research result found that:

1. The reading comprehension abilities of Sixth Grade students after learning through the Storyline model were significantly higher than before learning at the .05 level.

2. The reading comprehension after-learning were significantly higher than the 70 % at the .05 level, with 100 % of the students passing the criterion.

3. The level of the desirable characteristic of Cherishing Thainess among the students, following the participation in the Storyline learning management model, was at an excellent level.

Keywords: Storyline Learning Management Model, Reading Comprehension, Desirable Characteristics, Cherishing Thai Identity

1. บทนำ

การอ่านเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความสำคัญในการเรียนรู้ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะการอ่านเป็นกระบวนการรับข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์จากสื่อหลากหลายรูปแบบ ทั้งตัวอักษร สิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิทัล การอ่านที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ การตีความ และการสรุปความได้อย่างเป็นระบบ จึงอาจกล่าวได้ว่าการอ่านเป็นกระบวนการรับและตีความสาร ที่ช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ใหม่ ๆ เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ในทุกวิชา (ทิศนา แขมมณี, 2556) และการอ่านยังเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะมนุษย์ใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ค้นคว้าหาข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กับตนเอง นอกจากนี้การอ่านยังเป็นเครื่องมือที่ปลูกฝังความรักชาติ

เพราะเมื่อนักเรียนได้อ่านเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีไทย หรือบุคลสำคัญ จะทำให้นักเรียนเข้าใจแก่นของความเป็นไทย เกิดความรักชาติ และภาคภูมิใจในความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การอ่านจับใจความภาษาไทย ไม่เพียงเป็นทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ช่วยให้ผู้เรียนแยกแยะประเด็นหลักจากข้อความที่อ่าน การสื่อสารและเชื่อมโยงเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย แต่ในปัจจุบันการอ่านจับใจความภาษาไทยของนักเรียนไทยยังต้องได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง การอ่านจับใจความเป็นการอ่านเพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อเรื่องในระดับต้น และเป็นพื้นฐานสำหรับการอ่านระดับสูงต่อไป (ดนยา วงศ์ธนะชัย, 2542) นอกจากนี้การอ่านจับใจความยังเป็นการอ่านเพื่อเก็บสาระหรือใจความของเรื่องเพื่อหาความสำคัญและพัฒนาด้านการคิด (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2545) จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานทั้งประเทศไทย (O-NET) ในรายวิชาภาษาไทย สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่เพียงประมาณ 53.89 คะแนน ปีการศึกษา 2566 พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่เพียงประมาณ 57.30 คะแนน การศึกษา 2567 พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่เพียงประมาณ 54.20 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 ซึ่งจัดอยู่ในระดับปานกลาง ไม่ถึงเกณฑ์ดี จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2567 ในรายวิชาภาษาไทย โรงเรียนอนุบาลธีรา พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่เพียงประมาณ 56 คะแนน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2567) ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาทักษะการอ่าน โดยเฉพาะการอ่านจับใจความ

มีวิธีการสอนหลายวิธีที่พัฒนาการอ่านจับใจความ แต่วิธีที่เหมาะสม คือ การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline เป็นแนวทางการสอนที่ใช้เรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติ เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ ครูทำหน้าที่กำหนดโครงเรื่อง ตัวละคร เหตุการณ์ และคำถามนำ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ผู้เรียนจะได้แสดงความคิดเห็น แก้ปัญหา และสร้างสรรค์ผลงานผ่านบริบทของเรื่องราว ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและจดจำได้ยาวนาน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2567ข) แนวทางนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม อีกทั้งยังสามารถบูรณาการเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระได้อย่างยืดหยุ่น โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ ผ่านการอ่านบทสนทนา เอกสารประกอบ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว จากนั้นผู้เรียนจะต้องสรุปความ วิเคราะห์สาระสำคัญ และเชื่อมโยงข้อมูลกับสถานการณ์ในเรื่อง ซึ่งช่วยฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการตีความอย่างเป็นระบบ (ทิศนา แขมมณี, 2556) ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline มี 4 ขั้นตอน 1) ขั้นนำ เป็นขั้นเริ่มต้นการถ่ายทอดความรู้สึกและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น 2) ขั้นกิจกรรม เป็นหัวใจของกระบวนการสอนในทุกรูปแบบ เป็นส่วนที่ช่วยให้ ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน 3) ขั้นอภิปราย เป็นขั้นที่ผู้เรียนมีโอกาสนำประสบการณ์ที่ได้รับจากขั้นกิจกรรม มาวิเคราะห์ ให้เกิดความเข้าใจและ

อภิปรายเพื่อนำไปสู่การสรุป 4) ขั้นสรุป เป็นขั้นที่ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลจากการทำกิจกรรมหรือข้อมูลจาก แหล่งความรู้ต่าง ๆ มาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2567ก)

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย เป็นหนึ่งในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เพื่อธำรงรักษาและสืบสานให้คงอยู่สืบไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) เนื่องจากการอ่านจับใจความที่แม่นยำจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และเข้าถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทเรียน นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนจึงสนใจที่จะศึกษาผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบ Storyline
2. เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70
3. เพื่อศึกษาระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลธีรา จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 172 คน ปีการศึกษา 2568
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลธีรา จังหวัดบุรีรัมย์ ห้อง 6/1 จำนวน 38 คน ปีการศึกษา 2568 ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline เรื่องกลอนกานท์จากบ้านไทย จำนวน 2 แผน รวม 8 ชั่วโมง ได้ค่าความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.91, S.D. = 0.36)

2. แบบทดสอบวัดการอ่านจับใจความ ปรนัย 4 ตัวเลือก 30 ข้อ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้ค่าเฉลี่ย 0.67 – 1.00 ค่าความยากง่าย (p) = 0.42 – 0.82 ค่าอำนาจจำแนก (r) = 0.22 - 0.55 ค่าความเชื่อมั่น (KR-20) = 0.89

3. แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย 3 ตัวชี้วัด (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2566)

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ 2) ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบ Storyline ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นรวม 8 ชั่วโมง โดยระหว่างจัดกิจกรรมผู้วิจัยได้ประเมินพฤติกรรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยควบคู่ไปด้วย และ 3) เมื่อสิ้นสุดการสอน ผู้วิจัยทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบฉบับเดิม เพื่อนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์เปรียบเทียบพัฒนาการและความสำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนด

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่น (Kuder-Richardson: KR-20)

2. สถิติพื้นฐานและสถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test for dependent และ t-test one sample

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สรุปได้ดังนี้

4.1 ผลการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนกับก่อน ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline

การทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	df	t	Sig
ก่อนเรียน	38	30	16.61	2.38	37	70.72*	.000
หลังเรียน	38	30	25.45	2.21			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 16.61 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 25.45 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีผลการทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิต .05

4.2 ผลการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70

การทดสอบ	N	คะแนนตามเกณฑ์	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig
หลังเรียน	38	21	25.45	2.21	12.41*	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่าการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 ผลการศึกษาระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยหลังการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย หลังการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย	ครั้งที่ 1			ครั้งที่ 2		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	2.92	0.65	ดี	3.71	0.39	ดีเยี่ยม

จากตารางที่ 3 พบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย หลังได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ภาพรวมอยู่ในระดับ ดีเยี่ยม พบว่า การประเมินครั้งที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 2.92 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65 และประเมินครั้งที่ 2 มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครั้งที่ 1 เท่ากับ 3.71 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.39

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

5.1 ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนกับก่อนเรียน พบว่า หน่วยการเรียนรู้กลอนกานท์จากบ้านไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline เป็นกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการผูกเรื่องราวเป็นตอน ๆ และใช้คำถามหลักในการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง การที่ผู้เรียนได้สวมบทบาทสมมติและเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ของเรื่องราว เช่น เรื่องกลอนกานท์จากบ้านไทย ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเรื่องราวและกระตือรือร้นที่จะติดตามเนื้อหา ส่งผลให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่านได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2567ข) ที่กล่าวว่า Storyline ช่วยให้ผู้เรียนสรุปความ วิเคราะห์สาระสำคัญ และเชื่อมโยงข้อมูลได้ดีขึ้น เพราะการเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline มีกระบวนการสำคัญที่ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความได้โดยตรง ดังนี้ การใช้คำถามหลักเป็นตัวขับเคลื่อนการคิด หัวใจสำคัญของ Storyline คือการใช้คำถามหลัก ในการนำเข้าสู่กิจกรรมและเดินเรื่อง ในการวิจัยนี้ การตั้งคำถามในแต่ละฉาก เช่น คำว่า กลิ่นหอมชื่นใจ ในบริบทนี้หมายถึงอะไร หรือนางสงกรานต์สอนอะไรเกี่ยวกับความกตัญญู เป็นกลไกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนไม่ได้อ่านเนื้อหาเพียงเพื่อผ่านตา แต่ต้องอ่านเพื่อ ค้นหาคำตอบและวิเคราะห์ ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ตอบคำถามหรือแก้ปัญหาในสถานการณ์สมมติ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการแยกแยะประเด็นสำคัญและการตีความโวหารได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับของ ทิศนา แขมมณี (2552) ที่กล่าวว่าคำถามหลักถือเป็นตัวเปิดประเด็นให้ผู้เรียนร้อยเรียงเรื่องราวและใช้ความคิดของตนอย่างเต็มที่ ส่วนการเรียนรู้ผ่านบริบทที่มีความหมาย และเส้นทางเดินเรื่อง Storyline สร้างการเรียนรู้ผ่านการผูกเรื่องเป็นตอน ๆ ที่ต่อเนื่องกัน การที่ผู้เรียนได้อ่านบทอ่านกลอนกานท์จากบ้านไทย ภายใต้บริบทของเรื่องราวที่ตนเองมีส่วนร่วมสร้าง เช่น การสมมติตนเองเป็นตัวละคร ไผ่งาม หรือ พี่ชายน้องสาว ที่เดินทางไปงานสงกรานต์ ทำให้เนื้อหาที่อ่านมีความหมายและเชื่อมโยงกับความรู้สึกของผู้เรียน ไม่ใช่การอ่านข้อความที่ลอยตัว การมีบริบทที่ชัดเจนจากองค์ประกอบฉาก ตัวละคร และเหตุการณ์ ช่วยให้ผู้เรียนตีความความหมายโดยนัยและสาระสำคัญได้ถูกต้องแม่นยำกว่าการอ่านแบบปกติ ดังแนวคิดของ Bell & Fifield (1998) และกล่อมจันทร์ จันทรศิริ (2556) ที่ระบุว่า Storyline ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมายและเกิดความรู้ที่คงทน และการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติ ขั้นตอนการสอนแบบ Storyline 4 ขั้นตอน

ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นอภิปราย ขั้นสรุปเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การวาดภาพนางสงกรานต์ การสร้างโมเดลบ้านไทย หรือการเขียนแผนภาพความคิด กิจกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยข้อมูลจากการอ่านจับใจความมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์ผลงาน ส่งผลให้ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้จึงจะสามารถปฏิบัติภารกิจได้สำเร็จ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปาริชาติ แผงบุดดา (2553) ที่พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนการอ่านจับใจความโดยการใช้นิทานพื้นบ้านร่วมกับรูปแบบ Storyline ทำให้นักเรียนมีทักษะการอ่านจับใจความหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

5.2 ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทุกคน ทั้งนี้เนื่องจากแผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ของ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2567ก) โดยจุดเด่นของการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline คือ การสร้างบริบทที่เสมือนจริง ช่วยให้การอ่านจับใจความมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การที่นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบ Storyline สามารถช่วยให้นักเรียนทุกคนมีความสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น ปัจจัยสำคัญคือ องค์ประกอบทั้ง 4 ของ Storyline ประกอบด้วย 1) ฉาก 2) ตัวละคร 3) วิถีชีวิต 4) เหตุการณ์ ที่ทำหน้าที่สร้างภาพจำและบริบท ให้กับนักเรียนก่อนที่จะเริ่มอ่านเนื้อหาทางวิชาการ เช่น ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 การสร้างฉากงานวันสงกรานต์ และตัวละครไผ่งามทำให้นักเรียนมีพื้นฐานความเข้าใจบริบทของเรื่องราวอยู่แล้ว เมื่อต้องอ่านบทกลอนหรือเนื้อเรื่องเพื่อจับใจความ นักเรียนจึงสามารถเชื่อมโยงตัวอักษรเข้ากับจินตนาการที่สร้างไว้ได้ทันที ทำให้การตีความสำนวนโวหารหรือข้อคิดเห็นทำได้ง่ายและถูกต้องแม่นยำกว่าการอ่านข้อความลอย ๆ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bell & Fifield (1998) ที่กล่าวว่า Storyline ช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ นอกเหนือจากหลักสูตรและสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียนเมื่อประสบความสำเร็จในการทำงาน อีกอย่างคือการเรียนรู้เชิงรุก ผ่านภาระงานที่ท้าทาย ซึ่งคะแนนที่สูงถึงร้อยละ 84.82 สะท้อนถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งเกิดจากกิจกรรมในรูปแบบ Storyline ที่ให้ผู้เรียนต้องนำสิ่งที่อ่านไปใช้จริงไม่ใช่แค่อ่านเพื่อจำ ตัวอย่างเช่น กิจกรรมให้นักเรียนวาดแผนที่ สร้างโมเดลบ้านไทย หรือเขียนแผนภาพความคิด ภาระงานเหล่านี้เป็นกลไกตรวจสอบความเข้าใจตามสภาพจริง หากนักเรียนอ่านจับใจความไม่ได้ จะไม่สามารถสร้างผลงานเหล่านี้ได้ถูกต้อง กระบวนการนี้จึงเป็นการฝึกฝนซ้ำ ๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย ทำให้ความรู้นั้นฝังแน่นและคงทน ส่งผลให้ทำแบบทดสอบได้คะแนนสูง ดังผลการวิจัยของ ส่วนหนึ่งมาจากการใช้คำถามนำหรือคำถามหลักของครูผู้สอนในแต่ละฉาก คำถามเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นพื้นฐานทาง

ความคิด ช่วยชี้แนะให้นักเรียนจับประเด็นสำคัญของเรื่องที่อ่าน เช่น กลิ่นหอมตามลมเปรียบกับอะไร หรือ เรื่องนี้สอนอะไรที่ช่วยแก้ปัญหาครอบครัวได้ การฝึกตอบคำถามนำเหล่านี้อย่างต่อเนื่องในห้องเรียน เป็นการฝึกทักษะการจับใจความสำคัญโดยตรง ทำให้นักเรียนเกิดความชำนาญและสามารถทำข้อสอบวัดความสามารถได้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นารีรัตน์ สุขสวัสดิ์ (2562) ศึกษาการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาไทยโดยใช้วิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์ ซึ่งพบว่าการสร้างสถานการณ์สมมติช่วยให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและเข้าใจบริบทของภาษาได้ดีขึ้น

5.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย หลังการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าผลการวิจัยที่อยู่ในระดับดีเยี่ยมนี้ เป็นผลเนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีลักษณะในการปลูกฝังผ่านการสร้างประสบการณ์จำลอง การซึมซับผ่านบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองในหน่วยการเรียนรู้กลอนกานท์จากบ้านไทย กิจกรรมการเรียนรู้ไม่ได้ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายให้ท่องจำ แต่ใช้การผูกเรื่อง ให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตไทย เช่น ฉากงานสงกรานต์ หรือฉากบ้านไทยโบราณ ซึ่งผู้เรียนสามารถแนะนำเพื่อนเพื่อให้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย การที่ผู้เรียนได้สวมบทบาทและปฏิบัติตามโจทย์สถานการณ์ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในเรื่อง หรือการวิเคราะห์คุณค่าของบ้านไทย โดยผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยในกิจกรรมวันสงกรานต์การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมด้วยตนเอง ส่งผลให้พฤติกรรมบ่งชี้ต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู ซึ่งผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นผู้มีมารยาทแบบไทย มีสัมมาคารวะ กตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ หรือการใช้ภาษาไทย ใช้เลขไทยในการเขียนวันที่และตัวเลขในใบงานต่าง ๆ แสดงออกมาอย่างเป็นธรรมชาติและอยู่ในระดับดีเยี่ยม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Romano (1996) ที่พบว่าผู้เรียนที่เรียนโดยใช้วิธี Storyline มีการพัฒนาความมุ่งมั่น ความเชื่อ และจินตนาการมากขึ้น ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยในครั้งนี้ว่า Storyline เป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อและทัศนคติที่ดี ในที่นี้คือรักความเป็นไทย ผ่านกระบวนการทางจินตนาการและการมีส่วนร่วม ในการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับวิถีชีวิตในเรื่องการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำภูมิปัญญาไทยและภาษาไทยมาใช้แก้ปัญหาในบริบทของเรื่องราว เช่น การวิเคราะห์สำนวนโวหารที่สะท้อนคำสอนเรื่องความดี ทำให้ผู้เรียนตระหนักว่าความเป็นไทยไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของรักความเป็นไทยที่มุ่งเน้นความภาคภูมิใจและการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารี ชมภู (2558) ผลการวิจัยที่พบว่านักเรียนมีระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยในระดับดีเยี่ยมยังสอดคล้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของ อารี ชมภู (2558) ที่พบว่า คุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด 0.90 ในบรรดาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมด้านนี้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญและเด่นชัดที่สามารถวัดและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จริงในตัวผู้เรียนเมื่อได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jensen (2020) ที่ใช้ Storyline ในการสอนนักเรียนต่างวัฒนธรรมและพบว่าผู้เรียนเกิดความเข้าใจถึงความแตกต่างของวัฒนธรรม ซึ่งในบริบทของการวิจัยนี้ การใช้ Storyline ช่วยให้นักเรียนไทยเข้าใจลึกซึ้งถึงรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง จนนำไปสู่ความภาคภูมิใจและการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามมารยาทไทยและการใช้ภาษาไทย

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ครูควรนำการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ไปใช้สอนวรรณคดีหรือบทร้อยกรองที่เข้าใจยาก เพราะการสร้างฉากและตัวละครช่วยให้ผู้เรียนตีความบริบทและจับใจความได้ดียิ่งขึ้น

2. ควรเน้นการตั้งคำถามหลักในแต่ละฉาก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือนำทางให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์และประเด็นสำคัญของเรื่อง

3. ควรส่งเสริมให้มีการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อสนับสนุนให้ครูร่วมกันออกแบบเส้นเรื่อง (Storyline) ที่บูรณาการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับบทเรียน โดยผู้บริหารควรสนับสนุนทรัพยากรและพื้นที่จัดแสดงผลงาน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจและปลูกฝังคุณลักษณะรักความเป็นไทยให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนทั่วทั้งองค์กร

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบผลการวัดความสามารถการอ่านจับใจความระหว่างรูปแบบ Storyline กับวิธีการสอน รูปแบบอื่น ๆ เช่น Design Thinking

2. ควรวิจัยผลของ Storyline ที่มีต่อทักษะทางภาษาด้านอื่น เช่น การเขียนเชิงสร้างสรรค์ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอื่น ๆ เช่น ความมีวินัย

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้แบบ Storyline ร่วมกับสื่อดิจิทัลหรือเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR/VR) เพื่อส่งเสริมการอ่านจับใจความและคุณลักษณะรักความเป็นไทยในบริบทที่ทันสมัย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้องค์ความรู้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline เป็นกลไกเชิงนวัตกรรมที่เชื่อมทักษะภาษาและคุณลักษณะเชิงค่านิยม เป็นนวัตกรรมการสอนที่มีศักยภาพในการบูรณาการทักษะทางภาษาเข้ากับบริบททางวัฒนธรรม

2. การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline มีนัยต่อการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการวัฒนธรรม สร้างคุณค่าทางจิตใจให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเองได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้รูปแบบ Storyline ส่งผลต่อการอ่านจับใจความและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักความเป็นไทย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กล่อมจันทร์ จันทรศิริ. (2556). *เว็บช่วยสอนแบบสตอรี่ไลน์เพื่อการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยของนักเรียนไทยในโรงเรียนนานาชาติ ระดับ Middle School (Grade 8).*

(วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ดนยา วงศ์ธนะชัย. (2542). *การอ่านเพื่อชีวิต.* พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.

ทิศนา แขมมณี. (2552). *รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นารีรัตน์ สุขสวัสดิ์. (2562). *การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาไทยโดยใช้วิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์ (Storyline Method) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2545). *ชุดปฏิรูปการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3).* กรุงเทพมหานคร: ประสานมิตร.

ปาริชาติ แผงบุดดา. (2553). *การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้ชุดการสอนนิทานพื้นบ้านนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2567ก). *การเรียนรู้เชิงรุกเสริมสร้างสมรรถนะ.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2567ข). *สมรรถนะการจัดการชั้นเรียนเพื่อความพากเพียร เรียนดี มีความสุข.* กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2567). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2567.* กรุงเทพมหานคร: สทศ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2566). *แนวทางการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อารี ชมภู. (2558). *การพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Bell, S., & Fifield, S. (1998). *Introduction to the Storyline Method.* Glasgow: Jordanhill College of Education.

Jensen, J. B. (2020). *Storyline: A Creative Approach to Learning and Teaching.* Storyline International.

Romano, T. (1996). *A study on community commitment by using storyline learning approach of 3rd grade students.* NH: Heinemann.

Development of a Learning Management Model with the 7Cs Concept to Enhance Self-Management Competence for Pre-service Teachers, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิด 7Cs เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการตนเองสำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Sirirat Nakin
สิริรัตน์ นาคิน
Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University,
Nakhon Ratchasima, Thailand
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ประเทศไทย
Corresponding Author, E-Mail: Sirirat.n@nrru.ac.th

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop a learning management model based on the 7Cs concept to promote self - management competency among pre-service teachers and 2) to study the results of using the learning management model based on the 7Cs concept to enhance self-management competency of pre-service teachers in the Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University. The sample used in this research consisted of students enrolled in the Bachelor of Education Program in Buddhism during the first semester of 2024, who were studying in the teacher professional subject group at the Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University. The participants were selected using purposive sampling.

The results of finding were found that:

1. After the experimental implementation, the pre-service teachers who participated in the teacher professional experience showed higher scores in the self-management competency assessment. This indicates that the learning management activities based on the contemplative education concept, consisting of seven processes, effectively enhanced students' self-management competencies. The students developed a better understanding of the knowledge gained from teaching and learning, such as teaching with love, kindness, care, and attentive listening. They also demonstrated rational

ได้รับบทความ: 27 พฤศจิกายน 2568; **แก้ไขบทความ:** 1 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 4 มีนาคม 2569
Received: November 27, 2025; **Revised:** March 1, 2026; **Accepted:** March 4, 2026

thinking and awareness of their emotions, thoughts, beliefs, and understanding of themselves and others. Teaching techniques, including discussion, questioning, and the use of positive language for communication between learners and instructors, reflected teaching behaviors that demonstrated self-management competency and supported continuous self-development.

2. The results of the learning activities indicated that the pre-service teachers who participated in the teacher professional experience engaged in activities based on contemplative education to strengthen self-management competency. These activities consisted of: 1) Contemplative Mind, 2) Deep in Heart, 3) Storytelling and Sharing, 4) Practical Thinking, and 5) Presentation of Work (Production). All activities contributed to positive changes in various aspects, such as teachers and students having clearer life goals, increased self-esteem, greater awareness of emotions, thoughts, and feelings, and improved ability to manage self-stress more effectively.

Keywords: Contemplative Education, Pre-service Teachers, Self-management Competency

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิด 7Cs เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการตนเองสำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และ 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิด 7Cs เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการตนเองสำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาพระพุทธศาสนาภาคเรียนที่ 1/2567 ที่ลงทะเบียนเรียนในกลุ่มวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลังการทดลองกลุ่มทดลองนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมีคะแนนผลแบบประเมินด้านสมรรถนะการจัดการตนเองสูงขึ้น แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามีกระบวนการ 7 แนวทางสามารถช่วยเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการตนเองของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูดังกล่าวเพื่อให้มีความเข้าใจด้านความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอน เช่น การสอนนักเรียนด้วยความรักความเมตตา ความเอาใจใส่ รับฟังนักเรียน มีเหตุมีผลและตระหนักรู้ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น เช่น เทคนิควิธีการสอน การอภิปรายซักถาม การเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อการสื่อสารเชิงบวกระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน พฤติกรรมการสอนของ

นักศึกษาวิชาชีพครูแสดงออกซึ่งการมีสมรรถนะการจัดการตนเองในแต่ละด้านที่ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองต่อไป

2. ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ โดยนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้ทำกิจกรรมตามแนวจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างสมรรถการจัดการตนเอง คือ 1) น้อมนำสู่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplative Mind) 2) ฟังด้วยใจ (Deep in Heart) 3) เล่าเรื่องแบ่งปัน (Storytelling & Share) 4) ฝึกคิดพิชิตปัญหา (Practical of Thinking) 5) นำเสนอผลงาน (Production) ซึ่งทุกกิจกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในแต่ละด้าน เช่น ครูและนักเรียนมีการตั้งเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนมากขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง รู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและรู้จักวิธีจัดการความเครียดของตนเองได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: จิตตปัญญาศึกษา, ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู, สมรรถนะการจัดการตนเอง

1. Introduction

The ability to manage oneself is important if we are in a situation where everything is going well. As a result, they show good behavior, such as working enthusiastically, talking politely to others, and encouraging others. This is not self-management. Self-management is when we encounter an incident or are in a state where everything does not go as we want. We can still manage ourselves. Managing stress, anger, Knowing, and appreciating oneself and others is a positive energy, even in a bad situation. Set goals in life and direct yourself. Managing emotions and stress, including managing problems and crises, can restore resilience to achieve life goals. Have good health and good relationships with others, including: 1) Emotional control during bad moods, the ability to control oneself or stop oneself from expressing inappropriate behavior. 2) Adaptability: When faced with an unexpected situation, Able to adapt quickly. 3) Achievement orientation (focusing on the goal). No matter what event you face, you will still be focused on the goal. 4) Positive outlook: You can see the positive side of what you have learned, even if you encounter a bad event.

Contemplative education combines contemplative exploration and experiential learning with education in the form of self-understanding, society, and connection with the world. Wisdom education will see and realize the imbalance of learning in a form that focuses only on academic knowledge, ignoring the importance of the meaning of life Learn who you are, and seeing each other's humanity with your classmates. Therefore, intellectual education

is called by many names, such as Transformative Education, Contemplative Learning, Awakening Learning, and Holistic Learning awareness and understanding of the connection between human beings and the community, society, and the world. The process or concept of the mind can be compared to a tree. Although the leaves are formed from branches and the branches are formed from the trunk, these three things are important parts of the tree and can be practiced (Thana Nilchaikovit, 2008; Chollada Thongtawee et al., 2008)

Development of a learning management model with the concept of 7Cs to promote self-management competency for students in teacher professional experience training. that the researcher developed from studies, documents, textbooks, and related research in the development of the model has a concept. The relevant theories are as follows: 1) The concept of intellectual education, 2) The concept of 3) Concept of learning for fundamental change, 4) The concept of cooperative learning to ensure that the learning management model is complete and beneficial to learners. The Faculty of Education has prepared guidelines for experiential training in educational institutions every semester. Basic Learning Management concept, the above theories are an important part of making learners experience learning effectively. Has developed the results of a study on teaching and learning models along the lines of mental intelligence education to develop the teaching profession, or a model called mental intelligence education. Synthesis is a tool that researchers can use to develop innovative learning management innovations. Learning Management, Teaching Techniques, Holistic learning science, so that research can be continuously developed from the study and synthesis of the conditions of learning management problems in the past school year. It was found that learners lacked confidence in learning management. When encountering the situation of teacher professional experience training. Internship in educational institutions for 1 semester. Interviewees who are administrators of educational institutions Mentor Students who are in their final year of studying the teaching profession. Provide group discussion information and summarize the information that the researcher has interviewed himself. In the 1st academic year of 2023, it was found that the development of learning management ability, which researchers want to promote, includes self-management competencies. It is consistent with self-confidence. Organizing Learning Activities, Building self-confidence, for example.

The researcher analyzed the descriptive data and concluded that classroom learning. It is extremely important to design teaching and learning activities that promote self-management competencies for teacher students before going out to practice teacher professional experience in educational institutions. In addition, there are other activities, such as learning management with new and innovative learning that is in line with the context and learner development activities that are not mentioned here, which does not mean that those activities or practices do not lead to an understanding of self-management competencies in any way. However, it is to strengthen the confidence of learners, but it also promotes a good image and organizes the learning process through activities or practical exercises, to cultivate the seeds of wisdom and awareness. It is all a process of practice as an institution that produces quality teachers.

2. Objectives of the research

1. To develop a learning management model with the concept of 7Cs to promote self-management competencies for students in teacher professional experience, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

2. To study the results of using the learning management model with the 7Cs concept to promote self-management competencies for teacher professional experience trainees, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

3. Research Methodology

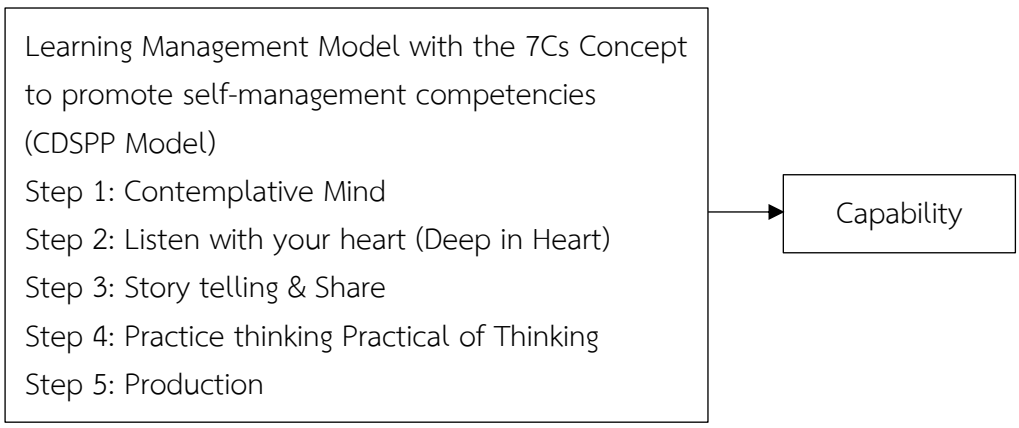
The population used in the research is the teaching students in the Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

The target group is students of the Bachelor of Education Program in Buddhism, first semester of 2024, who are enrolled in the Teacher Professional Group. Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University Duration of the research Semester 1 Academic Year 2024 Research Period October 2023 - September 2024.

3.1 Conceptual framework

Conceptual framework for research: A study on the concept of learning management for this contemporary learning management activity. It is developed from the study of synthesizing relevant research papers and practicing through

activities from the same and fresh experience while choosing to think. There are elements of a fairly clear pattern in the concept and theory of learning, which emphasize proactive learning management, the importance of driving activities so that learners learn from the forces of the inner world, and the learning process. Self-management competencies can be strengthened with the 7Cs concept by choosing concepts that are in line with the age and nature of learners, as follows: Tree of Contemplative Practices. The practice, process, or concept of contemplative practices can be compared to a tree. Although the leaves are formed from the branches and the branches are formed from the trunk, these three things are the important things of the tree and can be practiced (Thana Nilchaikovit, 2008; Chollada Thongtawee, et al., 2008) 1) Stillness practice is to focus on calm and steadiness of the body and mind, which can be practiced through processes such as experiencing silence, meditation, or calming the mind, 2) Generative practices are training to achieve love and compassion, or to have a pure mind, which can be practiced through processes such as prayer, love and compassion practice, praying, and thong Len. Introspective observation and the development of intuition and subtlety can be practiced through processes such as drawing. 4) Activist practice is to experience, learn and reflect on the connection between the causes and factors of happiness and suffering in real life, which can be practiced through processes such as volunteer activities, work, 5) Relational practice, which is the practice of mindfulness, observing the inner state, reflecting on oneself, relying on the relationship of friends, reflecting on each other. Consultation in the form of a discussion circle. 6) Movement practice is the practice of observing and being mindful of physical movements that can be practiced through processes such as yoga, zigging, tai chi, etc. Meditation, dancing, 7) Ritual/cyclical practice is to experience the power/spirit of nature and experience self-learning to develop inner peace and refinement. Nature Retreat. Zajonc, A (2009). Meditation as Contemplative.

This research is the development of a conceptual learning management 7Cs model to promote self-management competencies for teacher professional experience trainees. The Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, is a research and development (R&D) and mixed-method research with 5 steps to develop a learning management model. There are tools used in research and statistics used in data analysis, which are divided into 3 phases. The details are as follows.

3.3 The Research Design and Methodology

Phase 1 Research: Contextual Study: Current Conditions and Theoretical Concepts and Research Related to Model Development The steps to study are as follows: Step 1: Problem Condition Study Survey of Needs Assessment of Teacher Production Units and Teacher Users School Administrators Teachers on the learning management model with the concept of 7Cs to promote the self-management competency of students in teacher professional experience training through interviews and surveys.

The sample used to collect data included school administrators. Provincial Teachers Nakhon Ratchasima by selecting specific data obtained from the study. Problems, Problems, and Needs of Graduate Producers and Teacher Users. The tools used in the research are interviews and surveys of the needs of School Administrators, Teachers, faculty members in teacher production institutions, and teacher users towards the development of learning management models with the concept of 7Cs to promote the self-management competency of teacher professional experience trainees.

Step 2: Study the concept, theories, textbooks, and research related to the development of a learning management model with the 7Cs concept to promote the self-management competency of teacher professional experience trainees. Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, by studying and analyzing documents. From the information collected. Find conclusions to use as basic information for developing learning management models. as follows.

Learning management model refers to the state of teaching and learning that aims to allow learners to interact by organizing it in a systematic and orderly manner according to the philosophy and theory

related to the development of the learning management model. The principal concept, theories and beliefs to help the teaching and learning management conditions are based on basic theoretical concepts. Objective Teaching Procedure, Social System Response principles, and support systems to allow teachers to see the teaching and learning process in a step-by-step manner, with important elements of the learning management model developed by the researcher. There are 6 elements (Joyce & Weil, 2011) which have been studied from research papers and textbooks, and the main elements are synthesized: 1) the basic concepts and theories of the model, 2) the purpose of the model, 3) the learning management process, 4) the social system or teaching method, 5) the response principle, 6) the support system or teaching environment that will help achieve the desired objectives.

Step 3: Study the concept, theories, documents, textbooks, and research related to learning management to promote self-management competencies of teacher professional experience trainees. The learning management process is based on 1) the concept of intellectual education, 2) the concept of learning for fundamental change, 3) the theory of Buddhist intelligence, and 4) self-management competence. From the collected data, we can use it to draw conclusions to be used as information. Basis for Developing Learning Management Model with the 7Cs Concept to Promote Self-Management Competency of Teacher Professional Experience Training Students, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

Phase 2 Research: Creating a Tentative Model for Teaching and Learning to Promote Self-Management Competency for Teacher Professional Experience Training Students. By using the data obtained from studying, analyzing, synthesizing, and applying various principles and theories related to teaching and learning styles, one can to promote self-management competence. For teacher professional students, the results of the research in Phase 1 were drafted to develop a learning management model with the 7Cs concept to promote the self-management competency of teacher professional experience trainees. Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, which has details of the development of the presentation model according to the procedure. (Linda Darling, Hammond and John Bransford, 2005)

Step 1: Define a conceptual framework. Development of a Learning Management Model with the 7Cs Concept to Promote Self-Management Competency of Teacher Professional Experience Training Students, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, by using the information obtained from studying, analyzing, synthesizing, and related theories, such as the concept of ethical reasoning theory. Ethical Tree Theory. The concept of intellectual education is defined as the principle of creating the development of a learning management model with the concept of 7cs to promote self-management competency of teacher professional experience trainees in the Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

Step 2: Drafting a prototype for the development of a learning management model with the concept of 7Cs to promote the self-management competencies of teacher professional experience trainees. Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University. The researcher analyzed documents, books, textbooks, and research related to teaching styles, as well as the ideas on the development of the model that had been presented in step 1. There is a sequence of steps in the development.

Step 3: Quality Inspection of Learning Management Model with the 7Cs Concept to promote the self-management competency of teacher professional experience trainees in the Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, is in the process of evaluating the draft of the teaching model that has been developed. The researcher examined the prototype by means of a focus group discussion based on issues related to and content related to the promotion of self-management competencies.

Appropriateness assessment and consistency of the assessment appropriateness and consistency of the learning management model by qualified persons. The purpose of the assessment is to examine the appropriateness and consistency of the learning management model to find various shortcomings with the purpose of the assessment in two characteristics:

Assessing the suitability of the model is an evaluation of each of the different elements. The result is a prototype model of a learning management model with the concept of 7Cs to promote self-management competence. Assessment of the consistency of the learning management model is an

assessment that: The result is a prototype model of a learning management model with the 7Cs concept to promote self-management performance.

The creation of learning activity tools and the development of tools based on the 7Cs concepts and approaches, the wisdom of education.

Step 4: Trial of the learning management model with the concept of 7Cs to transmit self-management performance. 7Cs to transmit self-management competencies that were synthesized after that were then used to arrange the teaching content. Teaching activities are organized by experts to check the correctness of the model created by the researcher.

3.4 The Research Results

The researcher analyzed the data collected through the instrument, which presents both quantitative and qualitative data, following the objectives.

1. Quantitative Data Analysis: Use the data obtained from the self-management performance measurement form. Before and after the study, the mean values of two independent groups were compared using the t-test for dependent Samples at a statistical significance level of 0.05.

2. Qualitative data analysis is the data from the feedback of using the Teaching that reflects the teaching and learning practices of both learners and instructors, and then analyzes and discusses solutions to improve teaching procedures using data from observation of behavior during activities. A record form reflecting learning results, the content is analyzed to evaluate the results and use the information to improve teaching and learning.

Therefore, a development of a learning management model with the concept of 7Cs to promote self-management competency for teacher professional experience trainees, based on the above actions. The researcher collected all the data. From the experiment and self-management competency assessment in 4 areas, namely 1. self-esteem, 2. having goals in life, 3. managing emotions and stress, and 4. problem and crisis management.

1. Evaluation Results of the Experimental Group on Self-Management Competency of Trainees. Professional experience of teachers showed that the results of the self-management competency assessment in terms of self-esteem, the average score of the experimental group ($\bar{x}$= 4.71, S.D. = 0.49). When considering each component, it was found that all elements were suitable at the highest level. Experiment in self-management and self-esteem. It was found that

the results of the self-management competency assessment in terms of self-esteem, the average score of the experimental group ($\bar{x}$ = 4.71, S.D. = 0.49), When considered individually, showed that all elements were suitable at the highest level. The terms of having a goal in life. It was found that the results of the self-management competency assessment in terms of having a goal in life were the average score of the experimental group. 4) Evaluation results of the self-management competency experiment group. Emotional and stress management. It was found that the results of the self-management competency assessment in terms of problem management and crisis, the average score of the experimental group was the highest ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.51).

2. Experiment in self-management and self-esteem. It was found that the results of the self-management competency assessment in terms of self-esteem, the average score of the experimental group ($\bar{x}$ = 4.71, S.D. = 0.49), When considered individually, showed that all elements were suitable at the highest level. The terms of having a goal in life. It was found that the results of the self-management competency assessment in terms of having a goal in life were the average score of the experimental group. 4) Evaluation results of the self-management competency experiment group. In emotional and stress management, it was found that the results of the self-management competency assessment in terms of problem management and crisis, the average score of the experimental group was the highest ($\bar{x}$= 4.32, S.D. = 0.51).

4. Research Results

The results of the research (developed a learning management model with the 7Cs). Summary: The results of the research are summarized as follows:

1. After the experiment, students were trained in teacher professional experience, and developed a learning management model with the 7Cs concept, which has the highest level of self-management competency assessment.

2. After the experiment, students were trained in teacher professional experience. The results of the use of the learning management model with the 7Cs concept were studied, and the results of the self-management competency assessment were at the highest level.

The objectives of this research are 1) to develop a learning management model with the 7Cs concept to promote self-management competencies for students of teacher professional experience training, Faculty of Education, Nakhon

Ratchasima Rajabhat University, and 2) to study the results of the use of the learning management model with the 7Cs concept. To promote self-management competencies for students to train for teacher professional experience, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

The sample used in the experiment was a teacher professional experience trainee. A group sample was randomly selected from students enrolled in the Teacher Professional Experience Training Course in the 2024 academic year.

The tools used in research for organizing learning activities are the development of tools based on the 7Cs concepts, approaches to Wisdom Education according to the Wisdom Education Tree, with 8 learning management plans.

5. Discussion of Results Research

Discussion of Results Research on Learning Management Models with the 7Cs Concept to Promote Self-Management Competency for Teacher Professional Experience Training Students, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University. The results of the research can be discussed in the following details.

5.1 After the experiment, the experimental group of students practiced the teacher's professional experience. There are score results. Higher self-management competency assessment. It shows that there are 7 processes for organizing learning management activities with the concept of intellectual education, Including by Nakin. S. (2017). It can help strengthen students' self-management competencies and practice teacher professional experience. In order to have an understanding of the knowledge gained from teaching and learning, such as teaching students with love, kindness, care, and listening to students. Be rational and aware of feelings, thoughts, beliefs, and understanding of oneself and others, such as teaching techniques. Discussion and questioning. Choosing words for positive communication between learners and instructors, the teaching behavior of the teaching students of the teaching profession expresses the ability to self-manage in each aspect, which opens up further self-development. Including although the leaves are formed from the branches and the branches are formed from the trunk, these three things are the important things of the tree and can be practiced including of research by Thana Nilchaikovit (2008); Chollada Thongtawee, et al. (2008) and including the improve model by Linda Darling, Hammond and John Bransford (2005).

5.2 Results from this activity by students training in teacher professional experience. Activities along the line of intellectual education to strengthen self-management competencies are: 1) Contemplative Mind, 2) Deep in Heart, 3) Storytelling & Share, 4) Thinking practice. Practical of Thinking 5) Presentation (Production) All activities bring good changes in each aspect, for example, teachers and students have set clearer goals in life. Develop self-esteem, be aware of emotions, thoughts, feelings, and know how to manage self-stress better.

According to the researcher's observations, during the experiment, Participants have changed. From the expression of thinking. Speech the practice of students and colleagues, has a positive attitude towards themselves and students. Have a good relationship with students. Intellectual learning activities can clearly reflect that the people who participate in the activities have higher self-management ability. Thana Nilchaikowit and Adisorn Chantarasuk (2009).

In conclusion, the results of the use of the 7Cs concept of mental intelligence activities are presented this time. Affecting the self-management performance of teacher professional experience trainees. In conclusion, the participants of this research activity had a higher self-management ability in each area, namely 1) self-esteem, 2) goal in life, 3) emotional and stress management, and 4) problem and crisis management. Teaching makes you have a better understanding of yourself. Have self-esteem. Seeing virtues and having a good attitude towards oneself. Have a clear goal. Knowing how to manage stress and solve problems for yourself better, Wisdom Education has 7 processes. It can help strengthen students' self-management competencies and practice teacher professional experience. In order to have an understanding of the knowledge gained from teaching and learning, such as teaching students with love, kindness, care, and listening to students. Be rational and aware of feelings, thoughts, beliefs, and understanding of oneself and others, such as teaching techniques. Discussion and questioning. Choosing words for positive communication between learners and instructors, the teaching behavior of the teaching students of the teaching profession expresses the ability to self-manage in each aspect, which opens up further self-development. Sirirat Nakin (2023) by research MEPA model a Contemplative Education of Theory and consist of syntax 4 steps is based on the design from the learning management process that has been analyzed and developed from the 7 guidelines.

6. Suggestion

suggestion based on the study of the results of the use of intellectual education activities that affect the self-management performance of teacher professional experience trainees. The researcher observed the behavior of participants in the psycho-intellectual education activity. It was found that students practicing teacher professional experience who participated in the activity had a positive impact on their self-management performance. Such activities can be applied to a sample group in other departments or organizations as well.

6.1. Suggestions from this research

1. According to the results of this research, students who participated in intellectual education activities had self-management skills. Having higher self-esteem, one set goals in life more clearly. They can manage stress and emotions and be able to solve problems when they face crises with themselves. Therefore, intellectual education activities can be used as a guideline for participating in further activities.

2. Those who will lead intellectual education activities on self-management competence. Educational institutions should formulate policies or frameworks for students in all classes to participate in activities to strengthen their self-management capacity and have a process to develop teachers and students. There are 7 processes in intellectual education. It can help strengthen students' self-management competencies and practice teacher professional experience. In order to have an understanding of the knowledge gained from teaching and learning, such as teaching students with love, kindness, care, and listening to students. Be rational and aware of feelings, thoughts, beliefs, and understanding of oneself and others, such as teaching techniques. Discussion and questioning. Choosing words for positive communication between learners and instructors, the teaching behavior of the teaching students of the teaching profession expresses the ability to self-manage in each aspect, which opens up further self-development.

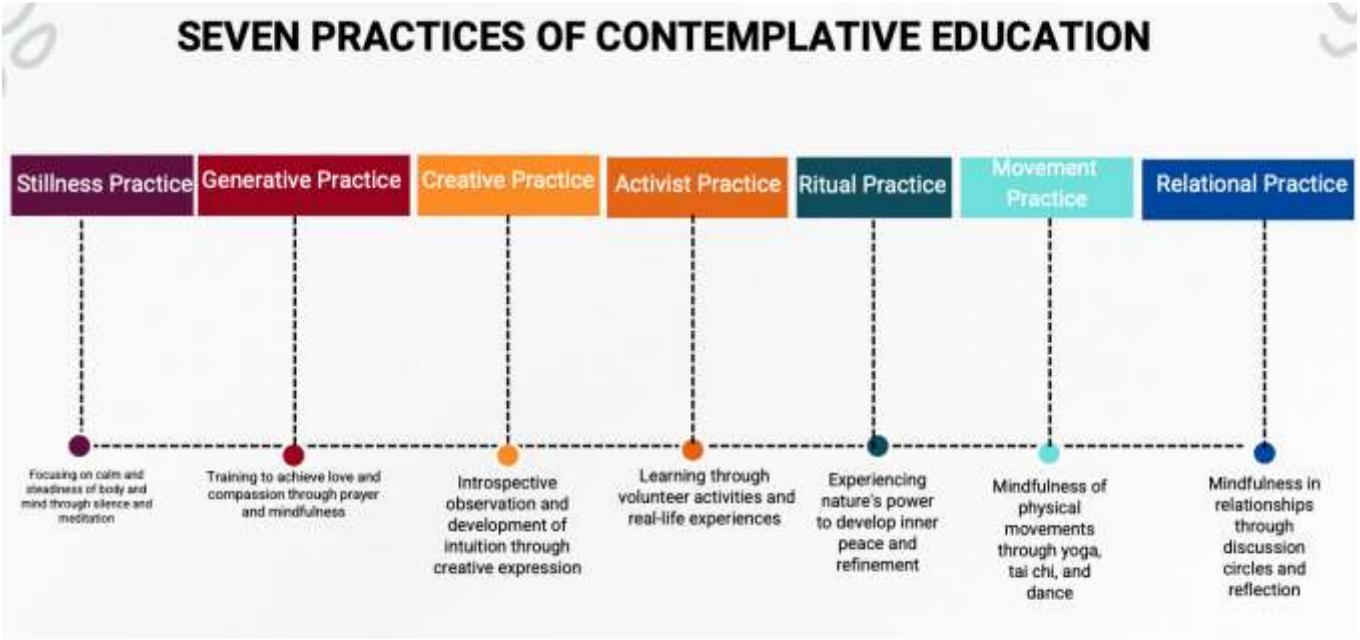
6.2 Suggestions for future research

To lead cognitive education activities towards self- management competence. Educational institutions should establish policies or frameworks for students in all classes to participate in activities to strengthen their self-

management capacity and have a process to develop teachers and continue to develop students. Mental intelligence education has 7 processes. It can help strengthen the self-management capacity of students. In order to have an understanding of the knowledge gained from teaching and learning, such as teaching students with love, kindness, care, and listening to students. Be rational and aware of feelings, thoughts, beliefs, and understanding of oneself and others, such as teaching techniques. Discussion and questioning. Choosing words for positive communication between learners and instructors, the teaching behavior of teacher students is expressed by having self-management competencies in each area, which opens up further self-development.

7. Knowledge Received

The model was developed by the researcher from the synthesis of concepts. The learning theories related to learning and related theories in the development of learning management models are as follows: 1) Concept of intellectual education. The theory of learning for fundamental change is synthesized and developed into a learning management process from the 7 guidelines for following the wisdom tree of education. Step 1: Contemplative Mind Step 2: Listen with your heart (Deep in Heart) Step 3: Storytelling & Share Step 4: Practice thinking Practical of Thinking Step 5: Production

Picture 1 Learning Management Model of 7Cs by Contemplative Education

References

C. Thongtawee et al. (2008). *Phytophthora: An Exploration and Synthesis of Knowledge*. Kornguthep: Center for Intellectual Studies, Mahidol University.

Joyce, B., Weil M. and Calhoun, E. (2011). *Models of Teaching.* 8th ed. Pearson Education, Inc., Boston, America.

Linda Darling, Hammond and John Bransford. (2005). *Preparing Teacher for a Changing World What Teacher Should Learn and Be Able to Do*. Published by Jossey -Bass A Wiley Imprint United states of America. (p. 346-347).

Nakin. S. (2017). *Results of the use of the CSPA Model along the line of mental intelligence education for teaching students*. Nakhon Ratchasima: Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

Nakin. (2023). *Workshop on Mental Intelligence Language for Teacher 'Communication from Internal Wisdom. Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University*. (Summary of Report Report). Faculty of Education: Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

T. Nilchaikovit. (2008). *Learning for Change and Intellectual Education*. Nakhon Pathom: Center for Intellectual Education Project, Mahidol University.

T. Nilchaikowit and Adisorn Chantarasuk. (2009). *The Art of Organizing the Learning Process for Changing the Intellectual Process Manual*. Bangkok: S.P.N.

Zajonc, A (2009). *Meditation as Contemplative Inquiry When knowing become love*. An imprint of Stiner Book./Anthroposophic Press, Ind.

การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2

Development of Internal Quality Assurance Model for Medium-Sized Schools under the Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2

ธิรศักดิ์ ทองดี, พัชราภรณ์ ดวงชื่น และอภินันต์ อันทวีสิน
Tirasak Thongdee, Patcharaporn Duagchurn and Apinun Untaweesin
คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน
Multidisciplinary College Christian University of Thailand
Corresponding Author, E-mail: Lion.f.august@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน 2) ออกแบบและสร้างรูปแบบ 3) ประเมินรูปแบบ 4) เปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบก่อนและหลังการทดลองใช้ และ 5) ศึกษาผลการใช้รูปแบบ ด้านประสิทธิภาพประสิทธิผล และคุณค่า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ สถานศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 65 แห่ง ผู้ให้ข้อมูล โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 130 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินรูปแบบ แผนปฏิบัติการทดลอง แบบประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ และแบบประเมินผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t- test Dependent) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 คือ SUDE Model ประกอบด้วย การวางแผนอย่างเป็นระบบ การดำเนินการแบบบูรณาการ การติดตามและประเมินผลโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 3) ผลการประเมินความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นไปได้ของรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน อยู่ในระดับ 0.80-1.00 4) ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่าง

ได้รับบทความ: 24 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 20 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 23 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 24, 2026; **Revised:** February 20, 2026; **Accepted:** February 23, 2026

กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) ผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า อยู่ในระดับมากสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การประกันคุณภาพภายใน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2

Abstract

This research aimed to 1) study the problems of internal educational quality assurance (IQA); 2) design and develop an Internal Educational Quality Assurance model; 3) evaluate the developed Internal Educational Quality Assurance model; 4) compare the results of implementing the Internal Educational Quality Assurance model; and 5) examine the outcomes of the model in terms of efficiency, effectiveness, and value. The sample consisted of 65 medium-sized schools under the Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. Key informants were selected via purposive sampling, comprising 2 individuals per school, totaling 130 participants. Research instruments included questionnaires, model evaluation forms, experimental action plans, pre- and post-implementation assessment forms, and evaluation forms for efficiency, effectiveness, and utility. The content validity of the instruments was verified using the Index of Item-Objective Congruence (IOC) by 5 experts. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, dependent t-test, and content analysis.

The research results found that:

1) The overall state of problems regarding internal quality assurance in medium-sized schools under the Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2 was at a high level. 2) The developed internal quality assurance model for medium-sized schools under the Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2 is the SUDE Model, consisting of Systematic Planning, Unified Implementation, Data-driven Monitoring and Evaluation, and Enhancement and Continuous Improvement. 3) The consistency index is at the level of 0.80-1.00. 4) The experimental results found that after the experiment, it was significantly higher than before the experiment at the

statistical level of .01. 5) The results of using the model in terms of efficiency, effectiveness, and value were at the high level.

Keywords: Model Development, Internal Quality Assurance, Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2

1. บทนำ

การศึกษาคือรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว เพราะเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าที่สุดของประเทศ ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นเครื่องมือในการสร้างความพร้อมของประชาชนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะด้านดิจิทัล ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และคุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2545) กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดกฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และสร้างความเชื่อมั่นต่อคุณภาพของผู้เรียนในทุกระดับ ระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนามาตรฐานการศึกษาทุกระดับ (กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561, 2561)

รายงานการสังเคราะห์รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report : SAR) ประจำปีการศึกษา 2567 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 สะท้อนให้เห็นสภาวะการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่ยังมีความจำเป็นในการพัฒนา โดยเฉพาะในด้านคุณภาพผู้เรียนซึ่งพบว่าทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่บรรลุผลตามค่าเป้าหมาย ประเด็นดังกล่าวเกี่ยวเนื่องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยังไม่ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ สภาวการณ์ดังกล่าวยังมีปัจจัยสนับสนุนจากความจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษาและรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นให้ผู้เรียนสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเองซึ่งยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2, 2567) ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาและพัฒนารูปแบบ

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ซึ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนที่มีความพร้อมทางด้านบุคลากร โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา และสร้างแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2
2. เพื่อออกแบบและสร้างรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2
3. เพื่อประเมินรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2
4. เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง
5. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเชิงคุณภาพ

3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่างและพื้นที่วิจัย ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 65 แห่ง กำหนดผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารและครูวิชาการ โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 130 คน ซึ่งได้โดยการเลือกแบบเจาะจง โรงเรียนสำหรับปฏิบัติการทดลองใช้รูปแบบ คือโรงเรียนวัดสามัคคีธรรม ผู้เข้าร่วมปฏิบัติการทดลอง ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 1 คน ครูวิชาการ จำนวน 1 คน ครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 3 คน ครูผู้สอนระดับประถมศึกษา จำนวน 6 รวม จำนวน 11 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือขึ้น 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน 2) แบบประเมินผลการทดลองตามแผนปฏิบัติการ 3) แบบประเมินคุณภาพของรูปแบบใน 3 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และ

ด้านคุณค่า ในด้านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษา วิเคราะห์ จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 2) ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและความถูกต้องของเนื้อหา พร้อมทั้งนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง และ 3) การนำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) 4) นำแบบสอบถามที่มีการปรับปรุงแก้ไขรายข้อมาพัฒนาให้มีความสมบูรณ์เพื่อนำไปดำเนินการต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลและทดลองใช้รูปแบบ 2) ผู้วิจัยประสานงานกับสถานศึกษาเก็บข้อมูลและทดลองใช้รูปแบบ 3)ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และเก็บแบบสอบถามกลับคืน 4) ผู้วิจัยประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้บริหารและครูที่เป็นกลุ่มทดลองโรงเรียนวัดสามัคคีธรรม 5) ผู้วิจัยทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการ โดยใช้ระยะเวลา 15 สัปดาห์ โดยให้มีการประเมินก่อนการใช้รูปแบบและมีการประเมินหลังใช้รูปแบบ 6) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบประเมินผลของการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 1) สภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง จากแบบสอบถามวิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การออกแบบและสร้างรูปแบบ SURE Model 3) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของรูปแบบวิเคราะห์ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 4) การเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติ การทดลองวิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที (t-test Dependent) 5) ศึกษาผลการใช้รูปแบบโดยแบบประเมินด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล ด้านคุณค่า โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเกณฑ์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 สภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวม

ลำดับที่	สภาพปัญหา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปัญหา
1	การวางแผนอย่างเป็นระบบ	3.87	0.96	มาก

2	การดำเนินการแบบบูรณาการ	3.92	0.95	มาก
3	การติดตามและประเมินผลโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน	3.98	0.90	มาก
4	การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง	3.97	0.90	มาก
	รวมเฉลี่ย	3.94	0.87	มาก

จากตารางที่ 1 สภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.92, S.D.= 0.84)

4.2 ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์เป็นรูปแบบการบริหารจัดการการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผนอย่างเป็นระบบ 2) การดำเนินการแบบบูรณาการ 3) การติดตามและประเมินผลโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน 4) การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

4.3 ผลการประเมินรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 พบว่าค่าความสอดคล้องที่ได้มีค่าตั้งแต่ 0.80 - 1.00 (IOC ≥ 0.50) อย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นถึงคุณภาพและความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

4.4 ผลการเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

Paired Samples Statistics

		n	$\bar{x}$	S.D.	t	p-value
Pair 1	ก่อนการทดลอง	11	3.39	0.19	17.75	0.00**
	หลังการทดลอง	11	4.51	0.21		

**p<.01

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มทดลองเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ในโรงเรียนวัดสามัคคีธรรม จำนวน 11 คน มีค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง เท่ากับ 3.39 และหลัง

การทดลอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.51 ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่า t-value มีค่าเท่ากับ 17.75 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้

4.5 ผลการใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

ลำดับที่	รายการที่ประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการประเมิน
1	ด้านประสิทธิภาพ	4.02	0.54	มาก
2	ด้านประสิทธิผล	4.00	0.64	มาก
3	ด้านคุณค่า	4.02	0.54	มาก
	รวมเฉลี่ย	**4.01**	**0.57**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่าของรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.01, S.D. = 0.57)

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามข้อคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

5.1 สภาพปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 พบว่าโดยภาพรวมมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการติดตามและประเมินแบบเรียลไทม์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ถูกต้องและทันเวลามากกว่าขั้นตอนอื่น ความทันต่อเวลาเป็นจุดสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาภายในในทางปฏิบัติ อีกทั้งระบบข้อมูลเพื่อการกำกับ ติดตามและประเมินผลคุณภาพการจัดการศึกษายังไม่เข้มแข็งพอ ทำให้การติดตามและประเมินแบบเรียลไทม์ที่เป็นฐานตัดสินใจทำได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรียา สงค์ประเสริฐ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ได้อธิบายว่าความสำเร็จของการประกันคุณภาพภายในขึ้นอยู่กับการติดตามและประเมินผล

อย่างเป็นระบบ โดยรูปแบบ 3PPS Model ได้บูรณาการระบบสารสนเทศเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูลและจัดทำรายงาน ซึ่งทำให้การติดตามและประเมินมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และต่อเนื่อง

5.2 ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยได้ออกแบบและสร้างรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ผู้วิจัยได้นำหลักการและแนวคิดจากแนวคิดการบริหารงานคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming, 2000) แนวคิดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา (Educational Quality Assurance System) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้น (สพฐ.) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ งานวิจัยของ Sri Wartini, Slamet & Mintasih Indriayu (2020); สุภัค พวงขจร และคณะ (2561); วิระวัฒน์ คำอุต (2566) ดำเนินการโดยอาศัยกระบวนการขั้นตอน “SUDE Model” ประกอบด้วย 1) การวางแผนอย่างเป็นระบบ 2) การดำเนินการแบบบูรณาการ 3) การติดตามและประเมินผลโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน 4) การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนการขับเคลื่อนคุณภาพแบบครบวงจรจากการกำหนดมาตรฐานสู่การนำผลประเมินไปปรับปรุงจริง ทั้งนี้การเน้นการติดตามและประเมินผลโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน ที่จะช่วยปรับจุดอ่อนสำคัญของการประกันคุณภาพภายในที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมด้านข้อมูลและระบบสารสนเทศ เพื่อให้ได้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ถูกต้องและทันต่อการตัดสินใจ และสนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิระวัฒน์ คำอุต (2566) เรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดแบบไคเซ็น (Kaizen) กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโจดศิริราษฎร์บำรุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดแบบไคเซ็น (Kaizen) ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมและสร้างความตระหนัก 2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 4) ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี 5) ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน 6) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา เป็นเครื่องมือให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง และผลการประเมินแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดแบบไคเซ็น (Kaizen) ด้านความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความถูกต้องครอบคลุม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

5.3 ผลการประเมินรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน มีโดยใช้ค่าความสอดคล้อง (IOC) ของรูปแบบกับวัตถุประสงค์ ปรากฏว่า ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยค่าความสอดคล้อง (IOC) มีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 สอดคล้องกับแนวคิดของ โรวิเนลลีและแฮมเบลตัน (Rovinelli and Hambleton, 1977) ที่ระบุว่าค่า IOC เป็นการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ในแบบสอบถามโดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่มุ่งวัดในแบบสอบถาม ผู้เชี่ยวชาญจะลงความเห็นในแต่ละข้อคำถาม โดยให้คะแนนเป็น 1 หากเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าววัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น ให้คะแนนเป็น 0 หากไม่มั่นใจว่าข้อคาถามดังกล่าววัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น และให้คะแนนเป็น -1 สอดคล้องกับรัตนะ บัวสนธิ์ (2564) ที่ระบุว่าการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อคำถามแต่ละข้อ โดยใช้สูตรการวิเคราะห์ค่า IOC ซึ่งผลการวิเคราะห์อยู่ในเกณฑ์แสดงให้เห็นว่าข้อคาถามนั้นมีความตรงเชิงเนื้อหา สามารถนาไปใช้ได้

5.4 ผลการนำรูปแบบไปปฏิบัติการทดลองใช้ พบว่า ผลหลังทดลองใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 มีค่า t-test สูงกว่าผลก่อนทดลองอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลในการยกระดับคุณภาพการดำเนินงานได้ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ รูปแบบมีความชัดเจนและเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ส่งผลดีต่อการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน บุคลากรให้ความร่วมมือของบุคลากรมากขึ้น ช่วยให้การบริหารจัดการมีความคล่องตัวและไม่ซับซ้อน สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายการประกันคุณภาพการศึกษาภายในได้ตามที่กำหนดไว้ได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรรณี ทุ่มแห่ว (2562) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาด้านคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู พบว่าสถานศึกษาหลายแห่งประสบกับปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การวางแผนการประกันคุณภาพที่ยังขาดความเป็นระบบและไม่เชื่อมโยงกับข้อมูลสารสนเทศ เมื่อได้มีการพัฒนารูปแบบการบริหารการประกันคุณภาพภายในขึ้น สถานศึกษาได้นำรูปแบบไปใช้ ส่งผลให้คุณภาพผู้เรียนดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรี วาร์ตินี และคณะ (2020) ได้ทำการวิจัย เรื่อง Implementation of the Internal Quality Assurance System in Improving the State Primary School Culture ที่พบว่าระบบประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพต้องมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นระบบและต่อเนื่องยั่งยืน ไม่ใช่เพียงการทำงานเชิงเอกสาร แต่เป็นการจัดการที่เชื่อมโยงทุกมิติ ทั้งด้านนโยบาย องค์กร และกระบวนการ เพื่อให้การรับรองคุณภาพเป็นจริงและเกิดผลลัพธ์ในทางปฏิบัติ

5.5 ผลการใช้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ในด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า ปรากฏผลดังนี้

1. ด้านประสิทธิภาพ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยรูปแบบที่นำมาทดลองใช้มีความเกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน นำมาทดลองใช้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีขั้นตอนที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้ และเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานของผู้บริหารในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบ SUDE Model ได้ผ่านกระบวนการสังเคราะห์และออกแบบอย่างเป็นระบบโดยยึดหลักการลดความซ้ำซ้อนและเน้นการปฏิบัติได้จริง เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัค พวงขจร และคณะ (2561) ที่ระบุว่า การวางแผนกลยุทธ์และการใช้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ (Efficiency) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบการประกันคุณภาพมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษา

2. ด้านประสิทธิผล พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีจุดเด่นในเรื่อง ความสามารถในการสะท้อนผลการดำเนินงานจริงของโรงเรียนในมิติคุณภาพ และการสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับจากผู้ปกครองและชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการดำเนินการแบบบูรณาการ ซึ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งครู ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความเป็นรูปธรรม ตรวจสอบได้ และนำไปสู่ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาพรรณ พูลเจริญศิลป์ (2566) ที่พบว่า การบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ จะช่วยให้สถานศึกษามีการดำเนินงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และที่สำคัญคือทำให้บุคลากรเกิดความตระหนักและความเป็นเจ้าของต่อระบบประกันคุณภาพ

3. ด้านคุณค่า พบว่า มีคุณค่าอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบโจทย์ในการแก้ปัญหาในโรงเรียนขนาดกลางได้ซึ่งช่วยลดข้อจำกัดและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและครู ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และชุมชน เปลี่ยนภาระงานให้กลายเป็นความร่วมมือที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมประสงค์ ยมนา (2560) ที่ได้พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการประกันคุณภาพในสถานศึกษาขนาดเล็ก และพบว่าผลการประเมินด้าน "ความเป็นประโยชน์ (Utility)" ของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาควรบูรณาการระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยลดภาระงานเพื่อให้การเก็บและรายงานข้อมูลการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป้นไปอย่างถูกต้องข้อมูล เป็นปัจจุบันและนำไปใช้ตัดสินใจได้

2. ควรส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผลการประเมิน ใช้ผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผลเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง

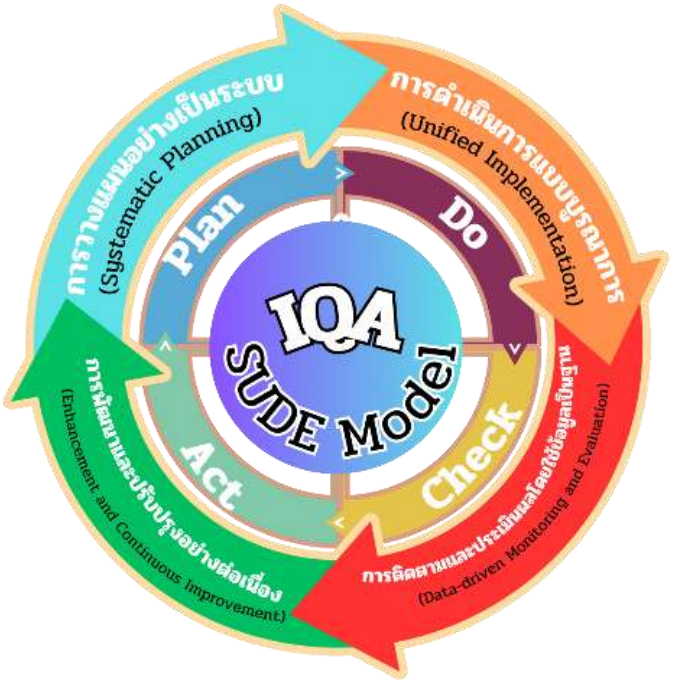
6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยติดตามผลการใช้รูปแบบในระยะยาวเพื่อศึกษาถึงความยั่งยืนและผลกระทบต่อเนื่องที่มีต่อคุณภาพผู้เรียนและวัฒนธรรมองค์กร

2. ควรมีการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้และทดสอบประสิทธิภาพกับสถานศึกษาที่มีขนาดและบริบทที่แตกต่างออกไป เช่น โรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร หรือโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนของโครงสร้างบริหาร

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming, 2000) อย่างเป็นระบบ ทำให้การประกันคุณภาพดำเนินเป็นวงจรต่อเนื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนคุณภาพภายในสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2

1. การวางแผนอย่างเป็นระบบ หมายถึง ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาร่วมกันทบทวนมาตรฐานการศึกษาโดยการวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาบริบทของโรงเรียน (SWOT) วางแผนการประกันคุณภาพการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

2. การดำเนินการแบบบูรณาการ หมายถึงการนำแผนและมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในไปสู่การปฏิบัติ โดยจัดให้กระบวนการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เชื่อมโยงและสอดประสานเป็นระบบเดียวกัน บูรณาการเข้ากับภารกิจหลักของโรงเรียน เช่น การจัดการเรียนการสอน การนิเทศภายใน การบริหารงานวิชาการ

3. การติดตามและประเมินผลโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในอย่างต่อเนื่องและทันท่วงที ทุก 2–4 สัปดาห์

4. การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง หมายถึง กระบวนการสรุปผลและวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน นำผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผลมาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน วิธีการประเมิน และการบริหารจัดการและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาในระยะต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561, 23 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 135 ตอนที่ 11ก, หน้า 3-5.

ประภาพรรณ พูลเจริญศิลป์. (2566). การบริหารการมีส่วนร่วมกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรมพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 14(2), 45-56. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palisueksabuddhaghosa/article/download/262086/181241/1076493

ปรียา สงค์ประเสริฐ. (2564). รูปแบบการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 6(3), 147-160. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BSJ/article/download/249060/170030/901401

รัตนะ บัวสนธ์. (2563). *การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิระวัฒน์ คำอุต. (2566). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดแบบไคเซ็น (Kaizen) กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโจดศิริราษฎร์บำรุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.

สมประสงค์ ยมนา. (2560). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สุภัค พวงขจร, ชนม์ชกรณ์ วรอนิทร์ และอนุชา กอนพ่วง. (2561). การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยวิธีการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 11(3), 115-129. https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/download/Vol-11-No-3-2018-162-177/1387

สุวรรณี ทุ่มแห่ว. (2562). *รูปแบบการบริหารการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาด้านคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *ทิศทางการพัฒนาการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. (2568). *รายงานสังเคราะห์ SAR ปีการศึกษา 2567*. ราชบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2.

Deming, W. E. (2000). *Out of the Crisis*. Cambridge. MA: MIT Press.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60. https://scispace.com/pdf/on-the-use-of-content-specialists-in-the-assessment-of-4ym9syx9ph.pdf

Sri Wartini, Slamet & Mintasih Indriayu. (2020). Implementation of the Internal Quality Assurance System in Improving the State Primary School Culture. *Advances in Social Science. Education and Humanities Research*, 397, 222-227. https://doi.org/10.2991/assehr.k.200129.029

การศึกษาเปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค

A Comparative Study of Knowledge in Theravada Buddhist Philosophy and John Lock's Philosophy

พระนคเชษฐ์ อนงฺคโณ (ผมพันธ์), พระครูศรีปัญญาวิกรม และวิเชียร ชาบุตรบุณฑริก
Phra Nakachet Anungkaṇo (Phomphan), PhrakruSripanyavikrom and Wichian Chabutbuntrik
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: nakachet.indy90@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) ศึกษาความรู้ในปรัชญาจอห์น ล็อค และ 3) ศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของความรู้ใน พุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ เอกสารวิชาการและงานวิจัยทางพุทธปรัชญาและปรัชญาจอห์นล็อค แล้วนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ตามแบบนิรนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือการรู้ตรงตามความเป็นจริง โดยไม่ถูกบิดเบือนด้วยอารมณ์หรืออคติ มีกระบวนการพัฒนาปัญญา 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาจากการฟัง การบอกเล่า 2) จินตามยปัญญา ปัญญาจากการคิดใคร่ครวญ 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาจากการปฏิบัติหรือการอบรมทางจิต ความรู้ถูกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) โลกิยปัญญา ความรู้ทางโลกที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน 2) โลกุตตรปัญญา ความรู้ที่เหนือโลกอันจะนำไปสู่การดับทุกข์และบรรลุธรรม

2. ความรู้ในปรัชญาของจอห์น ล็อค ปฏิเสธแนวคิดเรื่องความรู้ติดตัวมาแต่กำเนิด และเสนอว่าประสบการณ์เป็นบ่อเกิดความรู้เพียงแหล่งเดียวของมนุษย์ มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้สึก ประสบการณ์ที่ได้รับจากโลกภายนอกผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า 2) การใคร่ครวญ คือประสบการณ์ภายในที่ได้รับจากการทำงานจิต เช่น การคิดการสงสัย ก่อให้เกิดความคิดเกี่ยวกับการทำงานของจิต

3. เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของความรู้ในพุทธปรัชญา และปรัชญาของจอห์น ล็อค พุทธปรัชญาเถรวาท มุ่งหมายที่การหยั่งรู้สภาวะธรรม จนเห็นแจ้งในกฎไตรลักษณ์

ได้รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 5 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 11 มีนาคม 2569
Received: February 1, 2026; **Revised:** March 5, 2026; **Accepted:** March 11, 2026

ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อนำไปสู่การดับทุกข์และหลุดพ้นจากวัฏสงสาร ความรู้ในพุทธธรรมจึงเป็นความรู้ที่มุ่งสู่ภายใน นำพาสู่การหลุดพ้นผ่านความรู้แจ้งภายใน ในทางตรงกันข้าม จอห์น ล็อค มองว่าความรู้เกิดจากการรับรู้ทางผัสสะเป็นสำคัญ จิตเป็นเพียงผู้รับที่ถูกประสบการณ์เติมเต็ม เป้าหมายคือการทำความเข้าใจโลกภายนอก เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล ความรู้ในมุมมองของล็อคจึงมุ่งสู่ภายนอก สุดท้ายทั้งสองความคิดต่างสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายแห่งมรรคาในการแสวงหาความจริง อันเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญา

คำสำคัญ: ความรู้, พุทธปรัชญาเถรวาทก, ปรัชญาจอห์น ล็อค

Abstract

The objectives of this research were: 1 to study knowledge in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study knowledge in John Locke's philosophy, and 3) to comparative study the similarities and differences in the concept of knowledge between Theravada Buddhist philosophy and John Locke's philosophy. This is a qualitative research method, studying primary and secondary data, as well as various academic documents, and then analyzing and presenting the findings in a descriptive format.

The research results found that:

1. Knowledge in Theravada Buddhist Philosophy is the direct apprehension of reality (Yathābhūtaṃ), untainted by emotions or biases. The development of wisdom unfolds through three continuous stages: 1) Sutamaya Paññā: Wisdom acquired from listening and reading. 2) Cintāmaya Paññā: Wisdom developed through critical thinking and contemplation. 3) Bhāvanāmaya Paññā: Wisdom gained from practice and meditation development. Types of knowledge are broadly categorized into two main types: 1) Lokiya Paññā: Mundane knowledge essential for daily life. 2) Lokuttara Paññā: Supramundane knowledge that leads to the cessation of suffering and the attainment of liberation.

2. Knowledge in John Locke's philosophy, proposing that experience is the sole source of human knowledge. Experience is divided into two main types: 1) Sensation: Experience received from the external world through the five

senses, leading to simple ideas. 2) Reflection: Internal experience derived from the mind's own operations (e.g., thinking, doubting), generating simple ideas about the mind's workings.

3. Comparison of the similarities and differences in the concept of knowledge between Theravada Buddhist philosophy and John Locke's philosophy, suffering, and non-self, in order to end suffering and escape the cycle of rebirth. Knowledge in Buddhist teachings is therefore inward-oriented, leading to liberation through inner enlightenment. In contrast, John Locke viewed knowledge as primarily derived from sensory perception, with the mind merely receiving and being enriched by experience. The goal is to understand the external world in order to live a rational life. Locke's perspective on knowledge is thus outward-oriented. Ultimately, both perspectives reflect the diverse paths in the search for truth, which is the core of philosophy.

Keywords: Knowledge, Theravada Buddhist Philosophy, John Lock Philosophy

1. บทนำ

คำว่า “ญาณวิทยา” หรือ “ทฤษฎีความรู้” หมายถึง “ศาสตร์หรือทฤษฎีความรู้” มาจากคำว่า Episteme = Knowledge (ความรู้), Logic = Science (ศาสตร์) ด้วยเหตุนี้ ญาณวิทยาจึงต้องศึกษาถึงกำเนิดธรรมชาติ ขอบเขต และความสมบูรณ์แห่งความรู้ ตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้จริง (บุญมี แท่นแก้ว, 2543, หน้า 1) และหามาตรฐานว่า อะไรเป็นความรู้จริงเพื่อแก้ปัญหาในการหาคำตอบให้กับตนเอง ความรู้ที่ได้จากนักปรัชญาเมธีฝ่ายตะวันตก กับฝ่ายตะวันออกทั้งหลายนี้ ถือได้ว่าเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ทางปัญญา ทางความคิดที่มีคุณค่าแก่โลกเป็นอย่างมาก และถึงแม้จะมีความคิด หรือความเห็นที่แตกต่างกันบ้าง ตามยุคตามสมัยตามบริบทของสังคมของนักปรัชญาแต่ละท่าน แต่ถึงแม้วัตถุประสงค์ของความรู้จะแตกต่างกันอย่างไร ก็ยังมีจุดหมาย หรือเป้าหมายร่วมกันคือเพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงแก่มวลมนุษยชาติทั้งสิ้น

ทฤษฎีความรู้ ตามแนวพุทธปรัชญาถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพราะว่าบ่อเกิดแห่งความรู้ในพุทธปรัชญานั้นมีความสมเหตุสมผลของความรู้ เป็นที่สนใจของบรรดานักปราชญ์ทั่วโลกในยุคปัจจุบัน ความรู้ในพุทธปรัชญาจัดได้ว่าเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับชีวิตอย่างแท้จริงหรือเป็นปรัชญาประเภทสัจนิยม เนื่องจากพระพุทธองค์ตรัสเรื่องความจริง เช่น เรื่องทุกข์ เรื่องไตรลักษณ์ (บุญมี แท่นแก้ว, 2543, หน้า 33) ทั้งนี้เพื่อสอนให้ชาวพุทธมีสติรอบคอบ คิดอยู่เสมอว่าเมื่อความจริงเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไรให้ชีวิตมีความสมบูรณ์พบความสุข

อย่างแท้จริงได้ส่วนในด้านความรู้ของพุทธปรัชญานั้นคือ ความรู้แจ้งชัดจากประสบการณ์ของตนเอง (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ) เป็นความรู้แจ้งที่เน้นเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์หรืออาสวะกิเลสทั้งปวงได้ ความรู้ หรือกระบวนการรับรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง แบ่งเป็น 2 ระดับคือ (บุญมี แท่นแก้ว, 2543, หน้า 40) ความรู้ระดับโลกียะหรือความรู้สามัญ (Worldly Knowledge) และความรู้ระดับโลกุตตระหรือความรู้ระดับสูง (Ultimate Knowledge) ซึ่งความรู้ทั้งสองแบบนี้ จะถือว่าเป็นความรู้ที่ถูกต้องได้ ต้องผ่านการทดสอบด้วยประสบการณ์จากตัวผู้รู้เอง โดยตัวผู้รู้นั้นต้องได้สัมผัสโดยตรงโดยการอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ (นงลักษณ์ ปาละรัตน์, 2535, หน้า 363) เรียกว่าความรู้สามัญ ส่วนที่เป็นความรู้ระดับสูงนั้น กล่าวคือ ตัวผู้รู้ต้องอาศัยประสาทสัมผัสขั้นพิเศษคือ จิตที่ได้ฌาน มุ่งเน้นความหลุดพ้นความทุกข์ อวิชชา ตัณหา เน้นการเกิดประสบการณ์การรู้แจ้งเข้าใจด้วยตัวเองอันนำไปสู่การดับทุกข์หรือแก้ปัญหาชีวิตได้ ซึ่งประสาททั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นั้น ในทางพุทธปรัชญาเราเรียกว่า “อายตนะ” แปลว่า ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แดนต่อความรู้ หรือแดนรับรู้ หมายเอาอายตนะภายใน 6 (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ปา. (ไทย) 11/323/315-1-316) ประกอบด้วย 1) จักขุ ตา 2) โสตะ หู 3) ฆานะ จมูก 4) ชิวหา ลิ้น 5) กายะ กาย 6) มโน ใจ ซึ่งมีความเป็นใหญ่ในการกระทำหน้าที่ของตนเอง เช่น ฆานะ หรือจมูกมีความเป็นใหญ่ในการได้กลิ่น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อินทรีย์” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, อภิ.สง. (ไทย) 35/595-614/190-196) และนอกจากนี้คำว่า “อายตนะ” ยังหมายเอาอายตนะภายนอกอีก 6 (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, อภิ.วิ. (ไทย) 35/162/167) คือ 1) รูปะ รูป 2) สัททะ เสียง 3) คันธะ กลิ่น 4) รสะ รส 5) โผฏฐัพพะ สัมผัสทางกาย 6) ธรรมารมณ์ สิ่งที่ใจนึกคิด เมื่ออายตนะภายใน 6 เชื่อมต่อกับโลก อันเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกหรืออารมณ์ภายนอก เมื่อเชื่อมต่อแล้วก็จะ เกิดความรู้จำเพาะด้านของอายตนะแต่ละอย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557, หน้า 35-37) การรับรู้โลกและปรากฏการณ์พฤติกรรมต่าง ๆ ภาพชีวิตหลากหลาย เกิดขึ้นจากอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับความรู้ที่เกิดจากแหล่งอื่น

จอห์น ล็อค (John Locke, 1632-1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้ก่อตั้ง “ประสบการณ์นิยม” (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, 2547, หน้า 86) ความสนใจหลักของจอห์น ล็อค ก็คือ สังคม และทฤษฎีความรู้ ความรู้ในทรรศนะของจอห์น ล็อค (John Locke) กล่าวคือ ความรู้นั้นอยู่ที่ความคิด คำว่า ความคิด หมายถึง ความคิดที่เกิดขึ้นจากวัตถุที่เรามีประสบการณ์ และต้นกำเนิดของความคิดคือประสบการณ์ ล็อคอธิบายว่าประสบการณ์ได้มาสองทางคือ ทางผัสสะ กับการไตร่ตรอง หมายความว่า ความคิดทุกความคิดเกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่เรามีต่อโลก

และเกิดจากการไตร่ตรองเกี่ยวกับความคิดอันเกิดจากผัสสะ การไตร่ตรองถือเป็นประสบการณ์ภายในสิ่งที่ จอห์น ล็อค เน้นก็คือเราไม่สามารถมีประสบการณ์เกี่ยวกับการไตร่ตรอง จนกว่าเราจะได้มีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

ดังนั้นตามทรรศนะของจอห์น ล็อค (John Locke) ความรู้ของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัดอยู่กับความคิด (Ideas) และความคิดต่าง ๆ ของคนเรานั้นก็มาจากประสบการณ์ (Experience) หรือความรู้เกี่ยวกับความจริงที่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสซึ่งเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดความรู้ หากปราศจากการสัมผัสมนุษย์ก็จะไม่คิด เพราะจิตโดยธรรมชาติจะมีสภาพอยู่เฉย หากพิจารณาให้ดีแล้ว จะพบว่าความถูกต้องตรงที่ว่าประสบการณ์นำไปสู่ความรู้ แต่มีข้อบกพร่องตรงที่ว่าจิตจะมีสภาพบริสุทธิ์ หรือสภาพจริงแท้แน่นอน ซึ่งมีความแตกต่างกับจิตในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือ จิตในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นตัวสะสมการกระทำต่าง ๆ ของคนเรา (กฎแห่งกรรม) ซึ่งก็แปลว่าจิตของคนเราไม่ได้มีสภาพว่างเปล่าหรือบริสุทธิ์ ตามทรรศนะของ จอห์น ล็อค (John Locke) มีความเชื่อว่าประสบการณ์เท่านั้นที่เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ 2 ประเภท (John Lock, 1999, pp. 103-105)

1) ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส จอห์น ล็อค (John Lock) มีความคิดทางอภิปรัชญาคล้ายคลึงกับเดส์การ์ต ก็คือ ท่านกล่าวว่าโลก ประกอบด้วยสารัตถะ (Substance) 2 อย่าง คือ (1) ร่างกาย (Bodies) ถือว่า เป็นสารัตถะอันสำคัญยิ่งอันหนึ่ง มีคุณสมบัติคือ การแผ่กว้าง การกินที่ ทึบ และมีพลังแห่งการเคลื่อนไหว คุณสมบัติเหล่านี้สามารถรับรู้ได้โดยผัสสะที่ผ่านมาทางอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ดังนั้น ล็อคจึงถือว่า ร่างกายเป็นสารัตถะอันเป็นส่วนประกอบสำคัญของโลก และ (2) วิญญาณ (Souls) คือ เป็นสารัตถะที่สำคัญอีกอันหนึ่ง เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาคุณสมบัติของมันก็คือ การคิดหรืออำนาจ แห่งการรับรู้ (Perception) และเจตจำนงหรืออำนาจแห่งการตั้งอยู่กับกายในความเคลื่อนไหว มนุษย์สามารถรู้คุณสมบัติทั้ง 2 อย่างนี้ด้วยการไตร่ตรอง (Reflection) จะไม่สามารถรู้ได้โดยวิการอื่น

2) ประสบการณ์ทางจิต จอห์น ล็อค (John Lock) เห็นว่า “ความคิด” เกิดขึ้นในจิตของบุคคลก็ต่อเมื่อคนนั้น ๆ ได้มีประสบการณ์มาก่อน 2 ทาง ก็คือ (1) ทางผัสสะ กล่าวคือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการกระทบกันระหว่างอายตนะภายในและอายตนะภายนอก โดยตรง และ (2) ทางมโนภาพ กล่าวคือ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิต โดยเขาเอาความคิดต่าง ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์ของ อายตนะทั้ง 2 นั้นมาครุ่นคิดที่เกิดมโนภาพทีหลัง เรียกว่า “ความรู้โดยอ้อม” (วิโรจน์ นาคชาตรี, 2547, หน้า 63) เช่น มโนภาพ ของสัตว์ในเทพนิยายที่มีหัวเป็นคนตัวเป็นม้าก็เกิดจากมโนภาพที่จิตได้ผสมผสานมโนภาพของม้า และมโนภาพของคนเข้าด้วยกัน แม้ว่าในความเป็นจริงมนุษย์ไม่สามารถเห็นสัตว์ประหลาดเช่นนั้นได้ แต่เป็นคำตอบว่า ทำไมมนุษย์เราจึง

สามารถมีมโนภาพของสิ่งที่เราไม่เคยมีผัสสะมาก่อนได้ ในทัศนะของ จอห์น ล็อค เห็นว่ามโนภาพใดในจิต จะมีความหมายหรือไม่นั้น จะต้องย้อนกลับไปหาที่มาที่สอดคล้องหรือมีที่มา จากประสบการณ์ และสิ่งที่มีอยู่จริง (Existence) ดังที่ จอห์น ล็อค ได้กล่าวว่า

"จิตเหมือนกระดาษเปล่าปราศจากคุณสมบัติใด ๆ ปราศจากความรู้ มันได้รับความรู้มาจากไหนเล่า ที่เก็บของอันแตกต่างกันหลายอย่างหลายลักษณะเหล่านี้มาจากไหน วัตถุดิบของความรู้และเหตุผลเหล่านี้มาจากไหน ก็ตอบได้เลยว่า "ประสบการณ์" เท่านั้น ประสบการณ์เป็นฐานที่ตั้ง เป็นที่อยู่ของความรู้ของคนเรา และเป็นตัวสุดท้ายที่เราใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสินความรู้ (John Lock, 1999, p. 87)

จากการศึกษาทัศนะด้านความรู้ในเชิงเปรียบเทียบระหว่าง พุทธปรัชญาเถรวาท และทรรศนะของจอห์น ล็อค (John Locke) ในมิติของ ทฤษฎีความรู้ (Epistemology) โดยเน้นไปที่การวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างของ บ่อเกิดความรู้ที่มาจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส กระบวนการเกิดขึ้นของความรู้ และ วิธีการสร้างความรู้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าหลักการทางพุทธปรัชญาแม้จะเกิดขึ้นในบริบททางสังคมที่แตกต่างและยาวนานมาแล้ว แต่ก็มีความร่วมสมัยในฐานะสัจนิรันดร์ ที่สามารถอธิบายถึงกลไกการรับรู้ได้อย่างเป็นสากลและชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับปรัชญาสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความรู้ในปรัชญาจอห์น ล็อค
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของความรู้ใน พุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสาร ดังนี้ ดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ จัดเก็บข้อมูลความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนของการจัดเก็บข้อมูลความรู้ในทฤษฎีของ จอห์น ล็อค คือ An Essay Concerning Human Understanding

2. รวบรวมข้อมูลเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ เอกสาร ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับทฤษฎีของ จอห์น ล็อค

3.2 การวิเคราะห์ผล วิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค โดยมีรายระเอียด 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท ความรู้ในปรัชญาของจอห์น ล็อค และศึกษาเปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับทฤษฎีของจอห์น ล็อค

3.3 สรุปผลการวิจัย สรุปผลและนำเสนอการวิจัย โดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์แบบนิรนัย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษาพบว่า ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายที่มุ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือ ยถาภูตัง ซึ่งมิใช่เพียงการสะสมข้อมูลหรือการสร้างทฤษฎี แต่เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนจากความไม่รู้ (อวิชชา) ไปสู่ความเข้าใจอย่างแท้จริง (วิชชา) โดยมีลักษณะสำคัญคือต้องสัมพันธ์กับความจริงและผ่านการพิสูจน์ทดสอบด้วยประสบการณ์ของตนเองโดยตรง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ม. (บาลี) 10/143/74) ธรรมชาติของความรู้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสมมติ ที่รับรู้ผ่านอายตนะ และ ระดับปรมัตถ์ ที่เป็นการเห็นความจริงปราศจากการปรุงแต่งเพื่อการดับทุกข์ (สรวิชญ์ วงษ์สะอาด, 2563, หน้า 124) นอกจากนี้ ความรู้ยังถูกจำแนกตามสภาวะโดยอาศัยตามหลักขันธ์ 5 ได้แก่ สัญญา (ความจำ) วิญญาณ (การรับรู้อารมณ์) และปัญญา (ความรู้ชัดตามความเป็นจริง) (สรวิชญ์ วงษ์สะอาด, 2563, หน้า 324) โดยประเภทของความรู้ประกอบด้วยความรู้สามัญ (สุตมยปัญญา, จินตามยปัญญา, โยนิโสมนสิการ) และความรู้ระดับการเรียนรู้ 6 ระดับ ตั้งแต่วิญญาณไปจนถึงความรู้สูงสุดคือสัมมาสัมโพธิญาณ (บุญมี แท่นแก้ว, 2543, หน้า 42-44)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมิได้เป็นเพียงความรู้ทางโลกที่มุ่งสะสมข้อมูล แต่เป็นปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติและเห็นแจ้งด้วยตนเอง มีเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์และนำไปสู่การหลุดพ้นจากวัฏสงสาร

4.2 ความรู้ในปรัชญาจอห์น ล็อค

จอห์น ล็อค ได้นำเสนอทฤษฎีความรู้ที่ปฏิเสธแนวคิดเรื่องความรู้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (Innate Ideas) โดยเสนอว่าจิตใจของมนุษย์ในตอนแรกเกิดเปรียบเสมือน กระดาษเปล่า

(Tabula rasa) ความรู้ทั้งหมดที่เราได้รับนั้นมาจากประสบการณ์ (Lock, John, 1969, p. 5) โดยมีบ่อเกิดของความรู้ 2 ประเภทหลักคือ 1) ประสบการณ์ภายนอก (Sensation) เกิดจากการรับรู้ของประสาทสัมผัสทั้งห้าที่ทำปฏิกิริยากับวัตถุภายนอก ทำให้เกิดความคิดเชิงเดี่ยว (Simple ideas) เช่น ร้อน เย็น แดง กลม (E.D. Miller, 1984, p. 123) 2) ประสบการณ์ภายใน (Reflection) เกิดจากการไตร่ตรองกิจกรรมภายในจิตใจของเราเอง เช่น การคิด การเชื่อ การสงสัย การจดจำ การรู้ ทำให้เกิดความคิดเชิงเดี่ยวเช่นกัน ความคิดเชิงเดี่ยวเหล่านี้จะถูกนำมารวมกันและจัดระเบียบในจิตใจ ก่อให้เกิดเป็น ความคิดเชิงซ้อน (Complex Ideas) ซึ่งเป็นความรู้ที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมมากขึ้น เช่น มนุษย์ จักรวาล ความยุติธรรม จอห์น ล็อค ได้แบ่งประเภทของความรู้ระดับความแน่นอนออกเป็น 3 ประเภท

1) ความรู้โดยสัญชาตญาณ (Intuitive Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้รับโดยตรงและทันที มีความแน่นอนสมบูรณ์รู้ได้ทันทีโดยไม่ต้องพิสูจน์ เช่น การรู้ว่าขาวไม่เป็นดำ

2) ความรู้โดยการพิสูจน์ (Demonstrative Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้มาโดยอาศัยการใช้เหตุผลและกระบวนการเชื่อมโยงความคิดผ่านความคิดที่เป็นตัวกลาง มีความแน่นอนแต่ต้องใช้เวลาและขั้นตอน เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์

3) ความรู้เชิงสัมผัส (Sensitive Knowledge) เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวัตถุภายนอกที่ได้รับรู้ผ่านประสาทสัมผัส มีความแน่นอนน้อยที่สุด เนื่องจากขึ้นอยู่กับการรับรู้ในขณะนั้น (E.D. Miller, 1984, p. 214)

เกณฑ์ตัดสินความรู้ของจอห์น ล็อค จึงยึดโยงอยู่กับประสบการณ์เป็นสำคัญ ความรู้ที่แท้จริงคือความรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์และสามารถตรวจสอบได้ผ่านประสาทสัมผัสและการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ความน่าเชื่อถือของความรู้จึงแปรผันตามประเภทของความรู้และระดับความสัมพันธ์กับประสบการณ์ตรง ดังนั้นกล่าวได้ว่าปรัชญาความรู้ของจอห์น ล็อคได้วางรากฐานสำคัญให้กับปรัชญาประสบการณ์นิยม โดยเน้นย้ำว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มีบ่อเกิดมาจากประสบการณ์ และจิตใจในตอนแรกเกิดเปรียบเสมือนกระดาษเปล่าที่รอการเติมเต็ม

4.3 เปรียบเทียบความเหมือน และความต่างของความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค

การศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาของจอห์น ล็อค พบว่าทั้งสองระบบมีจุดร่วมกันในการยอมรับว่า ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสและการไตร่ตรองด้วยเหตุผล เป็นบ่อเกิดเบื้องต้นของความรู้ แต่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในด้าน เป้าหมายสูงสุด โดยพุทธปรัชญามุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาญาณเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ (นิพพาน) และแบ่งระดับความจริงออกเป็นสมมติสัจจะและปรมัตถสัจจะ ในขณะที่จอห์น ล็อค

มุ่งเน้นความรู้เพื่อความเข้าใจโลกและตนเองผ่านประสบการณ์เชิงประจักษ์ (Empiricism) โดยมองว่าจิตเริ่มต้นเปรียบเสมือนกระดาษว่างเปล่า ดังนั้น แม้พุทธปรัชญาจะให้ความสำคัญกับผัสสะ แต่ก็นำไปสู่การปฏิบัติภาวนาที่ก้าวข้ามความรู้ทางโลก ต่างจากแนวคิดของล็อคที่จำกัดขอบเขตความรู้ไว้เพียงสิ่งที่ยืนยันได้ด้วยประสบการณ์และตรรกะทางโลกเท่านั้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากศึกษาการเปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค ผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังต่อไปนี้

5.1 เป้าหมายสูงสุดของความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่ใช่เพียงการสะสมข้อมูลเชิงทฤษฎี แต่คือการเข้าถึงความจริงที่ตรงตามสภาวะธรรมชาติหรือ ยถาภูตัง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ปรากฏใน คัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา ที่ได้รวบรวมศัพท์เกี่ยวกับความรู้ไว้ถึง 22 ศัพท์ (พระมหาระวี ติกฺขปญฺโญ, 2544, หน้า 16) เช่น ปัญญา (ความรู้ทั่ว) และ ญาณะ (ความรู้ที่เกิดจากสมาธิหรือการรู้ไตรลักษณ์) สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ที่แท้จริงต้องนำไปสู่การทำลายอวิชชาและสร้างวิชชาเพื่อการหลุดพ้น นอกจากนี้ ในส่วนของกระบวนการรับรู้ยังสอดคล้องกับหลักการในจูฬมาลุงกยสูตร มัชฌิมานิกาย ที่ระบุว่าพระพุทธองค์ทรงเลือกเปิดเผยเฉพาะความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดับทุกข์เปรียบเสมือน "ใบไม้ในกำมือ" โดยไม่ทรงสนับสนุนความรู้อภิปรัชญาที่ไม่นำไปสู่การนิพพาน ซึ่งกระบวนการเข้าถึงความรู้ดังกล่าวต้องอาศัยการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อให้เกิด โพธิ หรือการหยั่งรู้ที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์ตรงของตนเอง (Direct personal knowledge) ไม่ว่าจะเป็น ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (ลักษณ์วัต ปาละรัตน์, 2541, หน้า 181) สอดคล้องกับหลักการใน อาฬวกสูตร ที่ยืนยันว่าบุคคลจะบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญาและล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร อันเป็นการยืนยันว่าความรู้ในพุทธปรัชญาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เพื่อเข้าถึงความสงบสุขที่แท้จริง

5.2 ความรู้ในปรัชญาจอห์น ล็อค สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ และประเภทของความรู้ ได้ดังนี้

1. การปฏิเสธความรู้ติดตัวมาแต่กำเนิดและทฤษฎีกระดาษเปล่า (Tabula Rasa)ผลการศึกษาพบว่า จอห์น ล็อคคัดค้านแนวคิดเหตุผลนิยมที่เชื่อเรื่องความรู้ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate Ideas) อย่างรุนแรง โดยเขาให้เหตุผลว่าหากความรู้สากลมีจริง เด็กทารกหรือคนป่าควรจะมีความรู้นั้นแสดงออกมาให้เห็น จอห์น ล็อคจึงเสนอว่าจิตมนุษย์แรกเริ่มคือกระดาษเปล่า (Tabula Rasa) ที่รอการเติมเต็มจากประสบการณ์เท่านั้น (Robert Duschinsky,

2012, pp. 509-510) แนวคิดนี้ของจอห์น ล็อค สะท้อนว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันในแง่ของจุดเริ่มต้นแห่งปัญญา และความแตกต่างของบุคคลเกิดขึ้นจากการได้รับประสบการณ์และการศึกษาที่ต่างกันในภายหลัง

2. ประสบการณ์ในฐานะบ่อเกิดเดียวของความรู้จอห์น ล็อค อธิบายว่าความรู้มีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ ผัสสะ (Sensation) จากโลกภายนอก และการคิดไตร่ตรอง (Reflection) จากการสังเกตการทำงานของจิตตนเอง โดยจิตจะรับข้อมูลเป็นมโนภาพเชิงเดี่ยว (Simple Ideas) ก่อนจะนำมาประมวลผลเป็น มโนภาพเชิงซ้อน (Complex Ideas) เช่น ความกตัญญู หรือ ความสัมพันธ์ (วิโรจน์ นาคชาตรี, 2547, หน้า 65) ในกระบวนการนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ล็อคจะเป็นนักประสบการณ์นิยม แต่เขาก็ให้ความสำคัญกับการทำงานของจิตในการปรุงแต่งและเชื่อมโยงข้อมูล ไม่ใช่เพียงการรับข้อมูลเข้ามาเฉย ๆ เท่านั้น

3. ข้อจำกัดและระดับความแน่นอนของความรู้จอห์น ล็อค แบ่งความรู้เป็น 3 ระดับ คือ ความรู้โดยสัญชาตญาณ (Intuitive), ความรู้เชิงพิสูจน์ (Demonstrative) และความรู้เชิงสัมผัส (Sensitive) ซึ่งความรู้เชิงสัมผัสที่มนุษย์ใช้ดำเนินชีวิตมากที่สุดกลับมีความแน่นอนน้อยที่สุด (Stumpf, S.E., 1982, p. 279) ในจุดนี้ทำให้เกิดปัญหาทางญาณวิทยาที่สำคัญ คือ การติดอยู่ในวงกั้นของจิต (The Egocentric Predicament) เนื่องจากเราไม่ได้รู้ถึงวัตถุโดยตรง แต่เป็นการรู้ผ่านมโนภาพที่เป็นตัวแทนเท่านั้น

5.3 การเปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค

การเปรียบเทียบนี้ผลจะเห็นได้ว่า แม้ทั้งสองแนวคิดจะยอมรับบทบาทของจิตใจในการประมวลผลข้อมูล แต่ลักษณะของความรู้ในพุทธปรัชญามีลักษณะเป็นเหตุเป็นผลตามหลักปฏิจจสมุปบาท (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, สำ.นิ. (ไทย) 16/1/1-3) และไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ซึ่งเป็นความรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในและการปล่อยวาง ต่างจากความรู้ของที่จอห์น ล็อค มีลักษณะเป็นอัตวิสัย (John Locke, 1999, pp. 118-119) และเป็นเพียงภาพแทนของโลกภายนอก ที่เน้นการสะท้อนความเป็นจริงทางวัตถุ นอกจากนี้พุทธปรัชญาแสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึกของการพัฒนาปัญญาที่เป็นลำดับขั้นจากโลกียะสู่โลกุตตระ ในขณะที่ล็อคช่วยให้เห็นโครงสร้างความรู้ที่ซับซ้อนซึ่งก่อตัวจาก ความคิดพื้นฐานที่สุดที่จิตใจได้รับโดยตรงจากประสบการณ์ผ่าน ผัสสะ ที่เรียกว่าความคิดอย่างง่าย (Simple Ideas) การเปรียบเทียบนี้สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ในต่างวัฒนธรรมต่างพยายามแสวงหาความจริงผ่านการพิจารณาภายใน (Reflection/Mindfulness) เหมือนกัน (John Locke, 1999, pp. 101-103) แต่ผลลัพธ์ของความรู้นั้นถูกกำหนดโดยเป้าหมายสูงสุดที่ต่างกันระหว่างการหลุดพ้นทางจิตวิญญาณกับการทำความเข้าใจโลกเชิงประจักษ์

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมการบูรณาการแนวคิดปรัชญาในการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาพื้นฐานและอุดมศึกษาควรมีการบรรจุเนื้อหาที่เน้นการเปรียบเทียบแนวคิดปรัชญาตะวันออกและตะวันตกมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นมิติที่หลากหลายของความรู้และตระหนักว่าความรู้ไม่ได้มีเพียงแหล่งเดียวหรือเป้าหมายเดียว โดยเฉพาะการนำเสนอ ปัญญาในพุทธปรัชญาที่เน้นการรู้แจ้งภายในและการดับทุกข์ควบคู่ไปกับความรู้จากประสบการณ์ของจอห์น ล็อค ที่เน้นการสังเกตและเหตุผลเพื่อให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขวางและสามารถเลือกใช้แนวทางการแสวงหาความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทและเป้าหมายของตนเอง

2. สนับสนุนการพัฒนาปัญญาประยุกต์ ส่งเสริมการวิจัยสหวิทยาการสนับสนุนการวิจัยที่เชื่อมโยงแนวคิดทางปรัชญาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น จิตวิทยา ประสาทวิทยา การศึกษา และเทคโนโลยี เพื่อศึกษาว่าแนวคิดเรื่อง การรู้แจ้งภายใน และ การดับทุกข์ของพุทธปรัชญาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การแก้ปัญหาสังคม หรือการสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างไร ในขณะเดียวกันก็ศึกษาถึงขีดจำกัดของความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตามแนวคิดของล็อค

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการบูรณาการในการพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์แนวคิดกระดาษเปล่า (Tabula Rasa) กับการเจริญปัญญาเพื่อเสริมสร้างทักษะ

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์ของการใคร่ครวญ (Reflection) ตามทัศนะของจอห์น ล็อค กับการเจริญวิปัสสนาที่มีต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของผู้นำองค์กร

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ระดับสมมติสัจจะกับความรู้เชิงประจักษ์ (Sensitive Knowledge) ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาเปรียบเทียบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจอห์น ล็อค นี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในเป้าหมายและวิธีการแสวงหาความรู้ พุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงภายในเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์โดยมีรากฐานทางจิตวิญญาณและการปฏิบัติ ในขณะที่ทฤษฎีของจอห์น ล็อค มุ่งเน้นการสร้างความรู้เชิงประจักษ์เกี่ยวกับโลกภายนอกโดยมีรากฐานทางประสบการณ์นิยมแม้ว่าทั้งสองแนวคิดจะพิจารณาประสบการณ์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรับรู้ แต่บริบทความสำคัญ และเกณฑ์ในการประเมินความรู้นั้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายในแนวทางการทำความเข้าใจโลกและความจริงของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2547). *ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นงลักษณ์ ปาละรัตน์. (2535). *ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประสบการณ์นิยมหรือไม่*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอักษรศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญมี แท่นแก้ว. (2543). *ญาณวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาระวี ติกฺขปญฺโญ (ไกรยะพันธ์). (2544) *การศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ล*, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลักษณ์วัต เจริญพงศ์. (2541). ความรู้ในพุทธปรัชญา. *พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 5(2-3), 41-76. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jbscu/article/view/170453

วิโรจน์ นาคชาตรี. (2547). *ปรัชญาจิต (Philosophy of Mind)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รามคำแหง.

สรวิชญ์ วงษ์สะอาด และอุทัย สติมั่น, (2563). พุทธญาณวิทยาตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 4(2), 119-134. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jeir/article/view/248085

E.D. Miller. (1984). *Questions that Matter: An Invitation to Philosophy*. United State of America: McGraw- Hill. Inc.

John Lock. (1999). *An Essay Concerning Human Understanding Book II*. Pennsylvania: Pennsylvania State University.

Lock, John. (1969). An Essay *Concerning Human Understanding Book I.* Edited & Abridged with an Introduction by A.D. Coozlay, London: Collins Clear-Type Press.

Robert Duschinsky. (2012). Tabula Rasa and Human Nature. *Philosophy*, 87(4), 509-510. https://www.jstor.org/stable/41682980

Stumpf, S. E. (1982). *Socrates to Sartre: A history of philosophy*. New York: McGraw-Hill Book Company.

การศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์

An Analytical Studies of Non-harming in the Ovadapatimokkha

พระอธิการดำเนิน เตชธโร (ยิ่งนอก), วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, พระครูศรีปัญญาวิกรม
Phra Athikarn Damnoen Tejadharo (Yingnok), Wichian Chabutbuntrik, PhrakruSripanyavikrom
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: pdnt2007@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียน 2) ศึกษามโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ และ 3) วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อทำความเข้าใจความหมาย สาระสำคัญ และความเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในพุทธปรัชญาเป็นหลักแนวคิดสำคัญที่ครอบคลุมการละเว้นความรุนแรงทั้งทางกาย วาจา และใจ การยึดมั่นในหลักนี้ถือเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ด้วยการไม่เบียดเบียนทางกาย การไม่เบียดเบียนทางวาจา การไม่เบียดเบียนทางใจ มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนเป็นการปฏิเสธการสร้างความทุกข์แก่ผู้อื่นและสัตว์ทั้งหลาย รวมถึงตนเองด้วย

2. มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์เป็นหลักการสำคัญของพุทธปรัชญา หลักการนี้รวมอยู่ในโอวาทปาติโมกข์ทั้ง 3 ประการ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง การไม่เบียดเบียนทางกายและวาจา สอดคล้องกับหลักศีลสิกขา 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม การไม่เบียดเบียนเชื่อมโยงกับการพัฒนาจิตใจให้มีเมตตาและกรุณา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตตสิกขา 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นเป้าหมายสูงสุดของการไม่เบียดเบียนทางใจ โดยเป็นการชำระล้างกิเลส ซึ่งเป็นต้นเหตุของการเบียดเบียน

3. มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ มีความเชื่อมโยงแทรกอยู่ในหลักธรรมอื่น ๆ ทั้งในระดับความคิด การกระทำ ของพุทธปรัชญาอย่างกลมกลืน เช่น เรื่องศีล

ได้รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 11 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 14 มีนาคม 2569
Received: February 1, 2026; **Revised:** March 11, 2026; **Accepted:** March 14, 2026

ความไม่เบียดเบียนถือเป็นรากฐานของศีล โดยเฉพาะงดเว้นจากการทำลายชีวิต และงดเว้นจากการลักทรัพย์ หลักพรหมวิหาร 4 ก็มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักการพัฒนาจิตใจให้มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งถือเป็นหัวใจของการไม่เบียดเบียนทางใจ หลักอริยสัจ 4 และหลักอริยมรรคมีองค์ 8 มีการเชื่อมโยงและสอดคล้องแทรกอยู่ในหลักความไม่เบียดเบียน ปรากฏอยู่ในข้อสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) และสัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ)

คำสำคัญ: มโนทัศน์, ความไม่เบียดเบียน, โอวาทปาติโมกข์

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the general concept of non-harming, 2) to study the concept of non-harming specifically in the Ovada Patimokkha, and 3) to analyze the concept of non-harming within the Ovada Patimokkha. This qualitative research is analyzed data from both primary and secondary sources to understand the meanings, essences, and connections to related Dhamma principles and presents through a descriptive-analytical method.

The research results found that:

1. The concept of non-harming in Buddhist philosophy is a fundamental principle encompassing the abstention from violence in body, speech, and mind.

Adherence to this principle is a fundamental basis for liberation from suffering. Through non-harming, non-harming of the body, non-harming of speech, and non-harming of the mind, the concept of non-violence rejects inflicting suffering on others and all beings, including oneself.

2. The Concept of Non-harming in the Ov**ā**da P**ā**timokkha found that non-harming was a core principle integrated into the three exhortations: 1) Refraining from all sins, avoiding physical and verbal harm, is consistent with the precepts of morality (s**ī**la-sikkh**ā**). 2) Performing good deeds completely, and avoiding harm, is linked to developing a compassionate and loving-kindness mind, which is part of mental training (citta-sikkh**ā**). 3) Purifying the mind is the ultimate goal of avoiding harm in the mind, by cleansing away defilements, which are the root cause of harm.

3. The concept of non-harming in the Ovada Patimokkha is seamlessly integrated into other principles of Buddhist philosophy, both at the level of thought and action, such as the concept of morality (sīla). Non-harming is a foundation of morality, especially refraining from taking life and refraining from stealing. The Four Sublime States (Brahmavihāra) are closely related to the principle of developing a mind filled with loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity, which are considered the heart of non-violence in the mind. The Four Noble Truths and the Eightfold Noble Path are interconnected and integrated into the principle of non-harming, as reflected in Right Livelihood and Right Action.

Keywords: Concept, Non-harming, Ovadapatimokkha

1. บทนำ

มโนทัศน์ (concept) หมายถึง ภาพหรือสิ่งที่เห็นในใจ ซึ่งเป็นตัวแทนของสรรพสิ่งแต่ละชนิด เช่น ถ้าพูดถึงแมว คนก็จะคิดถึงมโนทัศน์ของแมวในใจ ซึ่งเป็นตัวแทนของภาพแมวทั้งหลาย ไม่เจาะจงว่าจะเป็นสีใด ขนาดใด หรือพันธุ์ใด มโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมมีความชัดเจนน้อยกว่ามโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น มโนทัศน์ของความดี อิสรภาพ ประชาธิปไตย จะอธิบายได้ยากกว่ามโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น บ้าน แมว รถ เด็ก สิ่งที่เกิดจากการประกอบกันของจินตนภาพและมโนภาพของสิ่ง ๆ หนึ่งจนเกิดเป็นความคิดรวบยอดหรือกรอบความคิดของสิ่ง ๆ นั้น หรือ จินตนภาพและมโนภาพต่างก็เป็นหน่วยย่อยของมโนทัศน์ของสิ่ง ๆ หนึ่ง เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ในทางปรัชญาอาจใช้คำว่า สังกัป หรือมโนภาพ ส่วนในแวดวงอื่น เช่น แวดวงวิชาการ การดำเนินธุรกิจ การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารในระดับปัจเจกชนทั่ว ๆ ไป อาจใช้คำว่า แนวคิด ความคิด ความคิดเห็น ความคิดรวบยอด หรืออาจใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า คอนเซปต์ แทนคำว่ามโนทัศน์ เช่น “แนวคิดเรื่องการศึกษาที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง (child-centered) นับเป็นแนวคิดใหม่ที่นำมาใช้ในสังคมไทย” “คอนเซปต์ของภาพยนตร์โฆษณาชิ้นนี้ คือ สินค้าที่สะท้อนคุณค่าภูมิปัญญาไทย” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546, หน้า 3)

มโนทัศน์ (concept) จะเกิดขึ้นเมื่อเราเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไรเป็นความเข้าใจเฉยๆ ไม่มีภาพที่ชัดเจนหรือเฉพาะเจาะจงให้เห็นอาจเห็นเป็นเพียงเค้าราง ๆ ของสิ่งนั้น แต่จะเข้าใจว่าหมายถึงอะไร การจินตนาการเป็นเหมือนการวาดภาพบางอย่างในความคิด อาจเป็นการระลึกถึงหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในบางเรื่องที่เฉพาะเจาะจง แต่ไม่ได้สะท้อนความเป็นตัวแทนของหมวดหมู่นั้นทั้งหมด ซึ่งมโนทัศน์จะทำหน้าที่นี้ เมื่อประสาทสัมผัสรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามาในความคิดและ

เราเข้าใจว่าสิ่งนั้นหมายความว่าอะไร ของสิ่งนั้นที่เฉพาะเจาะจง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546, หน้า 4-5)

โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนแก่พระอรหันตสาวกมีที่เป็นหลักการที่พุทธองค์ได้ประกาศจุดยืนและแนวทางในการปฏิบัติตนของพระภิกษุและข้อยึดถือปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ไว้อย่างเด่นชัดเกี่ยวกับจุดยืนของพุทธปรัชญาอย่างชัดเจนทั้งในแง่ของหลักจริยธรรมที่จะช่วยดำรงความเป็นพุทธปรัชญาไว้ในสังคม ตามหลักในโอวาทปาติโมกข์เรื่องความไม่เบียดเบียน ซึ่งมีปรากฏชัดเจนในพระคาถาที่ว่า “น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, ที.ม. (บาลี) 10/90/42) (ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ม. (ไทย) 10/90/50) และ “สมโณ โหติ ปรๆ วิเหฐยนฺโต” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, ที.ม. (บาลี) 10/90/42) (ผู้เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ม. (ไทย) 10/90/50) ทั้งสองข้อความนี้สื่อถึงความคิดเห็นที่น่าสนใจในหลักการเรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ หากวิเคราะห์เชิงลึกในโอวาทปาติโมกข์เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่เต็มไปด้วยหลักธรรมในพุทธปรัชญา ที่มีแนวคิดว่า “สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาแล้ว ไม่ว่าประเภทใด ต่างต้องการมีชีวิตที่อยู่อย่างเป็นสุขด้วยกันทั้งนั้น” นี่คือข้อความที่พุทธปรัชญาได้สะท้อนถึงธรรมชาติของสัตว์รวมถึงมนุษย์ด้วยว่าโดยตามหลักพุทธปรัชญาธรรมชาติแล้ว มีความเห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่ผู้อื่น หรือว่าทั้งสองอย่าง หรือว่าเป็นกลาง ๆ ก็สุดแล้วแต่การเลี้ยงดู หรือสิ่งแวดล้อมภายหลัง ปัญหานี้มีผู้แสดงความคิดเห็นขัดแย้งกันเป็นหลายทรรศนะ (วศิน อินทสระ, 2549, หน้า 156-158) คือ ทรรศนะที่ 1 มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนชั่ว แต่สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ด้วยการศึกษา การฝึกฝน และการขัดเกลา เปรียบเสมือนดินดิบที่ต้องผ่านการเผาเพื่อให้กลายเป็นดินเผา ทรรศนะที่ 2 มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดี มนุษย์จึงเป็นคนดีโดยสันดานเปรียบเสมือนเพชรที่ฝังอยู่ในดินรอการเจียระไน ทรรศนะที่ 3 มนุษย์มีศักยภาพทั้งด้านดีและชั่วขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและการหล่อหลอม เปรียบเสมือนเหรียญที่มีสองด้าน ขึ้นอยู่กับว่าด้านไหนจะหงายขึ้น

ส่วนในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมทั้งดีและชั่วที่สั่งสมจากอดีตชาติ ดีชั่วจะแสดงออกขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและการกระตุ้นมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มนุษย์มีทั้งด้านดีและชั่ว ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเลือกพัฒนาตนเองไปทางไหนสิ่งแวดล้อมและการหล่อหลอมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาตนเองเราควรฝึกฝนตนเองให้มีเมตตาและอหิงสา เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข หลักการเรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ไม่ได้เป็นเพียงหลักคำสอนในพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังปรากฏในปรัชญาอื่น ๆ ด้วย หนึ่งในนั้นคือ แนวคิดอหิงสา ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้งสองแนวคิดมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยปราศจากการ

เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งในหน้าที่ สิทธิ และเสรีภาพ หรือประทุษร้ายกัน เพราะความสำคัญของอหิงสาก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งผู้มีอำนาจก็ไม่เบียดเบียนหรือข่มเหงรังแกผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า (พระอธิการอำนาจ ครุธมฺโม (กล่ำสระน้อย), 2558, หน้า 19)

พุทธปรัชญามีหลักการคำสอนและท่าทีในเรื่องการไม่เบียดเบียน โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น ซึ่งท่านไม่ได้หมายเอาเฉพาะความรุนแรงที่กระทำต่อมนุษย์เท่านั้น แต่รวมถึงต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะสัตว์ทุกชนิดในโลกไม่ว่ามนุษย์หรือดิรัจฉานก็ย่อมมีความรักในชีวิตของตนเองทั้งสิ้น และอยากที่จะรักษาชีวิตของตนเองไว้ให้ยาวนานที่สุด ถ้ามนุษย์เราไม่ประทุษร้ายหรือเบียดเบียนกัน และเว้นการเบียดเบียนสัตว์โลกประเภทอื่น ๆ ด้วย โลกและสังคมเราก็จะมีความสงบสุข พุทธปรัชญามีท่าทีสนับสนุนสิทธิสัตว์ และไม่เห็นด้วยกับการเอาความต้องการของมนุษย์เป็นใหญ่ โดยไม่สนใจสิทธิของชีวิตอื่น หรือเอาชีวิตอื่นมาเซ่นการสังเวย แม้ในการวิจัยทางการแพทย์ พุทธปรัชญามีท่าทีสนับสนุนว่า เราควรหาทางทำการวิจัยโดยหลีกเลี่ยงการตัดรอนชีวิตสัตว์ หากจำเป็นจะต้องทำ ก็ควรยอมรับว่ามันเป็นสิ่งที่ผิด ไม่ควรเอาประโยชน์ของมนุษย์มาเป็นข้ออ้าง เพื่อทำสิ่งที่ผิดให้กลายเป็นถูก (ขจิตพรรณ อมรปาน, 2552, หน้า 20) ความรุนแรงต่อสัตว์ในพุทธปรัชญาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน มีการทำลายล้างชีวิตสัตว์ใน 4 รูปแบบ คือ 1) การบูชายัญ ทั้งสัตว์และมนุษย์ 2) การล่าสัตว์ เพื่อเป็นอาหาร ยารักษาโรค หรือความต้องการอื่น ๆ 3) กิจกรรมทางการเกษตร เช่น การขุด การชลประทาน การไถนา การเก็บเกี่ยว และการตัดต้นไม้ 4) สงครามและการฆาตกรรม การต่อสู้และการฆ่า (Singh, A., 2006, p. 45) พุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธความรุนแรงทุกประเภทที่กระทำต่อสัตว์ทุกชนิด หลักการนี้มีมาตั้งแต่เริ่มประกาศพระพุทธศาสนาในยุคแรกนับตั้งแต่การตำหนิการบูชายัญของพวกพราหมณ์ ทว่าไม่มีประโยชน์อันใด มีแต่จะก่อให้เกิดทุกข์ทรมานแก่สัตว์นานาชนิด และเป็นบาปแก่ผู้กระทำ

ปัญหาเรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ หรือเรื่องเกี่ยวกับหลักความประพฤตินับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากอดีตเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองหรือเพราะสาเหตุอื่นใดก็ตาม ประเด็นทางจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาถูกบัญญัติขึ้นในอดีต จึงเป็นไปได้ที่ประเด็นทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นอาจมีความแตกต่างจากสมัยปัจจุบันและอาจไม่สามารถตอบปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นได้ทุกประเด็น ดังนั้น หลักความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ดังกล่าว ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะในสังคมที่มีพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักปฏิบัติให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง (พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (ทวี สุชีโว ตัวประโคน), 2555, หน้า 1)

แม้จะมีการศึกษาความไม่เบียดเบียนในพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ในโอวาทปาติโมกข์โดยตรงในกรอบอภิจริยศาสตร์อย่างเป็นระบบ ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้น จากการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่า มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์มีมุมมองและประเด็นที่ชวนให้ศึกษาเพื่อความกระจ่างในเรื่องของมโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างไร มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์เป็นอย่างไร และวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับแนวคิดของมโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ครอบคลุมถึงประเด็นอภิจริยศาสตร์ เกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ และอุดมคติชีวิตทางจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา และแสดงวิธีการเข้าถึงหลักการดังกล่าวนี้อย่างไรบ้าง มีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์เพื่อเป็นความรู้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียน
2. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์
3. เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Analysis) ภายใต้กรอบอภิจริยศาสตร์

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ที่เกี่ยวข้องกับความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์

2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ รวมถึงสื่อสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์

3.2 การวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์โดย (1) คัดเลือกข้อความที่เกี่ยวข้องกับหลักความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ (2) แยกคำสำคัญเชิงมโนทัศน์ (3) จัดหมวดหมู่เนื้อหา (4) วิเคราะห์ในกรอบอภิจริยศาสตร์ และ (5) สังเคราะห์ความเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ

3.3 สรุปผลการวิจัย สรุปผลและนำเสนอการวิจัย โดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 มโนทัศน์เรื่องหลักการความไม่เบียดเบียน

จากการศึกษาเรื่องมโนทัศน์เรื่องหลักการความไม่เบียดเบียน ได้ข้อสรุปผลการศึกษาว่า ความไม่เบียดเบียน (อหิงสา) เป็นแก่นแท้ของพุทธปรัชญาที่มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพและความสุขอย่างยั่งยืน ความไม่เบียดเบียนมีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่าการงดเว้นการทำร้ายร่างกาย แต่ยังรวมถึงการไม่เบียดเบียนทางวาจาและทางใจ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมถึงสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักการนี้มีรากฐานในพระไตรปิฎกและพุทธพจน์หลายส่วน เช่น สิกขาบทข้อแรกของศีล 5 (ปาณาติปาตา เวรมณี) และพุทธพจน์ที่ว่า สัพเพ สัตตา ภวันตุ สุขิตัตตา ซึ่งแสดงถึงเจตจำนงของพระพุทธองค์ที่ปรารถนาให้สรรพสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จากการศึกษา สามารถอธิบายมโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียน ได้ดังนี้

1. รากฐานทางพุทธปรัชญา

ความไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ไม่ใช่เพียงแค่หลักจริยธรรมทั่วไป แต่เป็นแก่นแท้ของพุทธปรัชญาที่สะท้อนอยู่ในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญสูงสุดที่พระพุทธองค์ประทานไว้ โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนที่เน้นการไม่ทำบาปทั้งปวง (สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง) ซึ่งเป็นรากฐานของการไม่เบียดเบียนในทุกมิติ นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์มโนทัศน์นี้ในเชิงปรัชญาโดยเปรียบเทียบกับทรรศนะอื่น ๆ ว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวหรือเป็นคนดี แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่ามนุษย์มีทั้งด้านดีและชั่วสะสมมาจากอดีตชาติ และสามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนและสิ่งแวดล้อมที่ดี

2. ขอบเขตและมิติของความไม่เบียดเบียน

ความไม่เบียดเบียนตามหลักพุทธปรัชญาครอบคลุมการไม่ทำร้ายทั้ง 3 ทาง 1) ทางกาย การไม่ทำร้ายสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ หรือแมลง รวมถึงการไม่สนับสนุนความรุนแรงใด ๆ 2) ทางวาจา การไม่ใช้ถ้อยคำที่หยาบคาย ส่อเสียด โกหก หรือเพ้อเจ้อที่สร้างความเดือดร้อน 3) ทางใจ เป็นมิติที่ลึกซึ้งที่สุด คือการไม่คิดร้าย ไม่พยาบาท ไม่ริษยา และฝึกจิตให้มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

นอกจากนี้ ความไม่เบียดเบียนยังแบ่งขอบเขตได้ 2 ส่วน

1) ต่อตนเอง การไม่ทำร้ายร่างกาย การใช้สารเสพติด การไม่คิดร้ายต่อตนเอง และการดูแลสุขภาพกายและใจ ซึ่งหลักธรรมบางอย่าง เช่น วิกาลโภชนสิกขาบท ก็มีเจตนาเพื่อป้องกันการเบียดเบียนตนเองทางอ้อม

2) ต่อผู้อื่น การไม่กระทำสิ่งที่เป็นโทษต่อผู้อื่น

3. ความเชื่อมโยงกับหลักธรรมสำคัญ

ความไม่เบียดเบียนไม่ได้เป็นหลักธรรมที่แยกโดดเดี่ยว แต่เป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ อย่างลึกซึ้ง

1) พรหมวิหาร 4 เมตตาและกรุณาเป็นหัวใจของการไม่เบียดเบียนและเป็นรากฐานของการไม่คิดร้าย

2) ไตรสิกขา โอวาทปาติโมกข์เป็นบทสรุปของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งความไม่เบียดเบียนสอดคล้องกับสีลสิกขา (การไม่ทำบาปทั้งปวง) การพัฒนาจิตให้มีเมตตาและกรุณาเป็นส่วนหนึ่งของจิตตสิกขา และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลสเป็นแก่นของปัญญาสิกขา ซึ่งนำไปสู่การไม่เบียดเบียนอย่างสมบูรณ์

3) กฎแห่งกรรม การเข้าใจว่าการกระทำด้วยเจตนาย่อมก่อให้เกิดผล ทำให้ผู้คนตระหนักถึงผลร้ายของการเบียดเบียนและยับยั้งชั่งใจที่จะไม่ทำสิ่งที่เป็นโทษ

4) อริยสัจ 4 ความไม่เบียดเบียนเป็นหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ (นิโรธ) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

การศึกษาพบว่าการเบียดเบียนเกิดจากกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต การละเว้นจากสิ่งเหล่านี้จึงเป็นหัวใจของการไม่เบียดเบียน นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างความไม่เบียดเบียนกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น เมตตาและกรุณา สัมมาอาชีวะ และกฎแห่งกรรม ซึ่งการไม่เบียดเบียนเป็นผลจากการพัฒนาเมตตาและกรุณาในใจ และเป็นหนทางในการสร้างกรรมดีที่นำไปสู่การพ้นทุกข์

ความไม่เบียดเบียนคือรากฐานของขันติธรรม และเป็นบ่อเกิดแห่งความสงบที่แท้จริงตามหลักของโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งประกอบด้วยการไม่ทำความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ การปฏิบัติเช่นนี้จึงเป็นหนทางสู่การขจัดกิเลสและบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือพระนิพพาน

4.2 มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์

จากการศึกษาเรื่องมโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความไม่เบียดเบียนเป็นหลักการสำคัญที่อยู่เบื้องหลังหลักธรรมสูงสุดของพระพุทธศาสนา ซึ่งคือโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจของการฝึกฝนตนเองเพื่อมุ่งสู่การบรรลุธรรม ความไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ในงานวิจัยนี้ถูกนำเสนอในฐานะรากฐานของการพัฒนาขันติ หรือความอดทนที่แท้จริง โดยอธิบายว่าผู้ที่มีเจตนาจะไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้ว ย่อมสามารถอดทนต่อ

สิ่งที่ไม่เป็นที่พอใจได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน นอกจากนี้ การศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ความไม่เบียดเบียนเป็นแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่การขจัดกิเลสและสร้างสังคมที่สงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และเป็นหนทางสำคัญในการทำจิตใจให้บริสุทธิ์เพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ปรากฏในคำสอนของพระพุทธเจ้า

ความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์จึงเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญซึ่งไม่เพียงแค่ส่งผลดีต่อตนเองและผู้อื่นในปัจจุบัน แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจเพื่อเข้าถึงความสงบที่แท้จริง สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. โอวาทปาติโมกข์ในฐานะแก่นแท้และจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธปรัชญา

โอวาทปาติโมกข์ไม่ได้เป็นเพียงคำสอนเชิงจริยธรรมทั่วไป แต่เป็นหลักคำสอนที่เป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่พระอรหันต์ และถือเป็นแก่นแท้และจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาที่มุ่งสู่การพ้นทุกข์ โดยประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง (สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง) การทำกุศลให้ถึงพร้อม (กุสะลัสสูปะสัมปะทา) และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (สะจิตตะปะริโยทะปะนัง) ซึ่งหลักการเหล่านี้คือภาพรวมของไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

2. มิติของความไม่เบียดเบียนในทางปรัชญา

แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์จากหลายทรรศนะ โดยในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมทั้งด้านดีและชั่วที่สั่งสมมาจากอดีตชาติ และสามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนและสิ่งแวดล้อมที่ดี ความไม่เบียดเบียนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกฝนตนเองให้มีเมตตา เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบกับปรัชญาสากลที่นำเสนอแนวคิดเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น สิทธิมนุษยชน และหลักการไม่ทำอันตราย (Non-maleficence)

3. ความไม่เบียดเบียนกับพระวินัย

นอกจากหลักธรรมแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงความไม่เบียดเบียนเข้ากับพระวินัย โดยงานวิจัยยกตัวอย่างเรื่องวิกาลโภชนสิกขาบท ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีของพระภิกษุ ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ และฝึกฝนให้รู้จักประมาณในการบริโภค ซึ่งเจตนาแฝงอยู่คือการป้องกันการเบียดเบียนตนเองทางอ้อม

4. ความไม่เบียดเบียนในเชิงการเผยแผ่ศาสนา

หลักการความไม่เบียดเบียนยังปรากฏใน อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ของโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้เผยแผ่ศาสนา โดยระบุว่าพึงงดเว้นจากการทำ

ร้าย รบกวน หรือเบียดเบียนผู้อื่น และเน้นย้ำถึง การไม่ทำร้าย ซึ่งเป็นการนำหลักความไม่เบียดเบียนมาใช้ในการเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม

4.3 วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์

ความไม่เบียดเบียนไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมข้อหนึ่งในพุทธศาสนา แต่เป็นหัวใจสำคัญและแก่นแท้ของพุทธปรัชญาตามที่ปรากฏในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงประทานแก่พระอรหันต์เพื่อแสดงแนวทางสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ความไม่เบียดเบียนมีความหมายครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งการไม่ทำร้ายทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การไม่เบียดเบียนไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงข้อห้าม (ศีล) แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ อย่างลึกซึ้ง เช่น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เกื้อกูลให้เกิดความไม่เบียดเบียนในจิตใจ และยังเป็นส่วนหนึ่งของไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งการปฏิบัติตามหลักความไม่เบียดเบียนคือการปฏิบัติตามศีลอันนำไปสู่การพัฒนาสมาธิและปัญญาต่อไป

นอกจากนี้ การศึกษาพบว่าความไม่เบียดเบียนเป็นรากฐานที่นำไปสู่สันติสุขที่แท้จริงในสังคม เพราะเมื่อบุคคลเข้าใจในกฎแห่งกรรมและมีปัญญาเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ว่าการเบียดเบียนเป็นอกุศลกรรมย่อมนำไปสู่การละเว้นจากการกระทำอันเป็นโทษและมุ่งสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในสังคมโดยสรุปดังนี้

มิติทางปรัชญา งานวิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดความไม่เบียดเบียนโดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีธรรมชาติของมนุษย์ในเชิงปรัชญา โดยสรุปว่าพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์มีทั้งด้านดีและชั่ว แต่สามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งความไม่เบียดเบียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกฝนตนเองให้มีเมตตา เพื่อสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ความเชื่อมโยงกับพระวินัย การศึกษาได้ขยายความเชื่อมโยงของความไม่เบียดเบียนไปสู่พระวินัย โดยยกตัวอย่าง วิกาลโภชนสิกขาบท (การงดเว้นการฉันอาหารในเวลาวิกาล) ซึ่งมีเจตนาแฝงเพื่อป้องกันการเบียดเบียนตนเองทางอ้อม ด้วยการรักษาสุขภาพและฝึกความพอดีในการบริโภค

หลักการเผยแผ่ศาสนา ความไม่เบียดเบียนถูกนำไปใช้เป็นหลักการในการเผยแผ่ศาสนา โดยปรากฏในอุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ของโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเน้นย้ำให้ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องไม่ทำร้ายและไม่รบกวนผู้อื่น

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. มโนทัศน์ความไม่เบียดเบียนในฐานะแก่นแท้ของพุทธปรัชญา จากการวิจัยพบว่าความไม่เบียดเบียนเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตเพื่อพ้นทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วศิน อินทสระ (2549) ที่ระบุว่าพุทธปรัชญาสะท้อนธรรมชาติของสัตว์และมนุษย์ว่าล้วนต้องการมีชีวิตที่เป็นสุข และยังสอดคล้องกับแนวคิดอหิงสาที่ปรากฏในปรัชญาอื่น เช่น แนวคิดของมหาตมะ คานธี ซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยไม่ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

2. การบูรณาการความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์และไตรสิกขา ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าความไม่เบียดเบียนแทรกอยู่ในโอวาทปาติโมกข์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในส่วน “การไม่ทำบาปทั้งปวง” ซึ่งตรงกับหลักศีลสิกขา และ “การทำกุศลให้ถึงพร้อม” ที่พัฒนาไปสู่จิตตสิกขา ผ่านความเมตตา กรุณา การอภิปรายนี้ชี้ให้เห็นว่าความไม่เบียดเบียนไม่ใช่เพียงข้อห้ามภายนอก แต่เป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการทำจิตใจให้บริสุทธิ์

3. ความเชื่อมโยงเชิงรูปธรรมกับหลักจริยธรรมและการเผยแผ่ ประเด็นที่น่าสนใจคือความไม่เบียดเบียนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความคิด แต่สะท้อนออกมาในรูปแบบของ สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) และ สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงไปถึง พระวินัย เช่น วิกาลโภชนสิกขาบท ซึ่งเป็นการป้องกันการเบียดเบียนตนเองในเชิงสุขภาพ สอดคล้องกับหลักการที่ว่าพุทธปรัชญาปฏิเสธความรุนแรงทุกรูปแบบ รวมถึงการทำร้ายสัตว์และการบูชายัญ ซึ่ง Singh (2006) ได้ระบุว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์และเป็นบาปแก่ผู้กระทำ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการศึกษา ควรมีการบรรจุหลักการความไม่เบียดเบียนในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่การสอนเชิงศาสนา แต่ควรมุ่งเน้นการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของความเมตตา การเคารพสิทธิ และการไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อสร้างพื้นฐานทางจริยธรรมที่มั่นคง

2. ด้านการบริหารและองค์กร หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ปราศจากการเบียดเบียน โดยอาจมีการจัดอบรมด้านการสื่อสารอย่างสันติ การจัดการความขัดแย้ง และการส่งเสริมความเมตตาในองค์กร เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

3. ด้านการเผยแผ่และสื่อสาร ควรสนับสนุนการสร้างสื่อและกิจกรรมที่ส่งเสริมหลักการความไม่เบียดเบียนให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง โดยอาจใช้สื่อสมัยใหม่เพื่อนำเสนอหลักธรรมนี้ในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ เช่น การทำสื่อดิจิทัล สารคดี หรือการจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อปลูกฝังความเมตตาและกรุณา

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาเชน หรือศาสนาฮินดู เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดและหลักปฏิบัติ

2. การวิจัยเชิงประยุกต์ ควรมีการศึกษาในเชิงประยุกต์เพื่อวัดผลการนำหลักความไม่เบียดเบียนไปใช้ในชีวิตจริง เช่น การวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการปลูกฝังคุณธรรมความไม่เบียดเบียนในสถานศึกษา หรือการศึกษาผลกระทบของการนำหลักการนี้ไปใช้ในองค์กร เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่สงบสุข

3. การวิจัยเชิงสังคมและวัฒนธรรม ควรมีการศึกษาเพื่อสำรวจความเข้าใจและการนำหลักความไม่เบียดเบียนไปปฏิบัติของคนในสังคมปัจจุบัน โดยอาจใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับมุมมอง ประสบการณ์ และปัญหาในการนำหลักการนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้จากการศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความไม่เบียดเบียนในโอวาทปาติโมกข์ ดังนี้

1. ความไม่เบียดเบียนเป็นรากฐานที่นำไปสู่สันติสุขที่แท้จริงในสังคม เพราะเมื่อบุคคลเข้าใจในกฎแห่งกรรมและมีปัญญาเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ว่าการเบียดเบียนเป็นอกุศลกรรม ย่อมนำไปสู่การละเว้นจากการกระทำอันเป็นโทษและมุ่งสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในสังคมโดยสรุปดังนี้

2. มิติทางปรัชญา งานวิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดความไม่เบียดเบียนโดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีธรรมชาติของมนุษย์ในเชิงปรัชญา โดยสรุปว่าพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์มีทั้งด้านดีและชั่ว แต่สามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งความไม่เบียดเบียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกฝนตนเองให้มีเมตตา เพื่อสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3. ความเชื่อมโยงกับพระวินัย การศึกษาได้ขยายความเชื่อมโยงของความไม่เบียดเบียนไปสู่พระวินัย โดยยกตัวอย่าง วิกาลโภชนสิกขาบท (การงดเว้นการฉันอาหารในเวลาวิกาล) ซึ่งมีเจตนาแฝงเพื่อป้องกันการเบียดเบียนตนเองทางอ้อม ด้วยการรักษาสุขภาพและฝึกความพอดีในการบริโภค

4. หลักการเผยแผ่ศาสนา ความไม่เบียดเบียนถูกนำไปใช้เป็นหลักการในการเผยแผ่ศาสนา โดยปรากฏในอุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ของโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเน้นย้ำให้ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องไม่ทำร้ายและไม่รบกวนผู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). *การคิดเชิงมโนทัศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ซัคเซสมีเดีย.

ขจิตพรรณ อมรปาน. (2552). *การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง*. (วิทยานิพนธอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (ทวี สุชีโว ตัวประโคน). (2555). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอธิการอำนาจ ครุธมฺโม (กล่ำสระน้อย). (2558). การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องอหิงสาของมหาตมะ คานธี กับแนวคิดเรื่องเมตตาของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งเดียวกันหรือไม่. *วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม*, 2(2), 19.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกं 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วศิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรม.

Singh, A. (2006). *Animals in Early Buddhism*. Delhi: Eastern book Linkers.

แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

Guideline for Applying the Principle of Āyussa-Dhamma among Long-Lived People in Ban Chan Phen Community, Khok Ma Sub-District, Prakhon Chai District, Buriram Province

พระครูสังฆรักษ์ชัยวัฒน์ ปญฺญาวชิโร, พระมหาพจน์ สุวโจ, ทิพย์ ขันแก้ว
Phrakhru Sangkharak Chaiwat Paññāvachiro, Phramaha Phocana Suvaco, Thip Khankaew
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: saengwichian.v@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล 2) ศึกษาหลักอายุสสธรรมที่ผู้มีอายุยืนนำมาปฏิบัติ และ 3) ศึกษาแนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ในชุมชน บ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพผู้มีอายุยืนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เหมาะสม รสไม่จัด ย่อยง่าย อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด อากาศถ่ายเทดี และมีกิจกรรมทางกายสม่าเสมอ อย่างไรก็ตามบางรายมีปัญหาด้านอารมณ์ เช่น หงุดหงิดง่าย อารมณ์แปรปรวน และการนอนหลับผิดปกติ

2. หลักอายุสสธรรมที่นำไปสู่การมีอายุยืน ได้แก่ การบริโภคอย่างพอเหมาะตามหลักโภชนาการ การมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่าเสมอ การดูแลจิตใจด้วยการปฏิบัติธรรมและเจริญสติ การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง การมีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน การพักผ่อนเพียงพอ และการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้มีสุขภาวะกาย ใจ และสังคมที่ดี

3. แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมส่งเสริมสุขภาพตามหลักปัจจัย 4 การประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัย การดำรงชีวิตอย่างมีสติ รู้จักปล่อยวางและไม่ประมาท อันนำไปสู่ความสงบทางจิตใจ และคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในชุมชน

คำสำคัญ: การประยุกต์, หลักอายุสสธรรม, ผู้มีอายุยืน, ชุมชนบ้านฉันเพล

ได้รับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 29 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 30 มีนาคม 2569
Received: February 2, 2026; **Revised:** March 29, 2026; **Accepted:** March 30, 2026

Abstract

The purposes of this research were: 1) to examine theconditions of long-lived individuals in Ban Chan Phel community; 2) investigate the principles of Āyussadhamma practiced by these individuals contributing to longevity; and 3) explore guidelines for applying the principles of Āyussadhamma among long-lived individuals in Ban Chan Phel community. This study employed a qualitative field research design. In-depth interviews were conducted with 16 key informants residing in Ban Chan Phel Community, Khok Ma Subdistrict, Prakhon Chai District, Buriram Province. Data were analyzed using descriptive-analytical methods.

The result of research found that:

1. Long-lived individuals demonstrated appropriate dietary behaviors, consuming mild-flavored and easily digestible foods, living in clean and well-ventilated environments, and engaging in regular physical activity. However, some experienced emotional challenges such as irritability, mood fluctuations, and sleep disturbances.

2. The principles of Āyussadhamma contributing to longevity included balanced nutritional consumption, consistent physical activity, mental cultivation through meditation and mindfulness practice, sufficiency-based living, positive family and community relationships, adequate rest, and continuous health care. These practices supported physical, mental, and social well-being.

3. The application of Āyussadhamma emphasized health promotion based on the four requisites of life, age-appropriate occupations, mindful living, emotional regulation, and heedfulness, leading to inner peace and an enhanced quality of life among the elderly in the community.

Keywords: Applying, Principle of Ãyussa-Dhamma, Long-Lived People, Ban Chan Phen Community

1. บทนำ

การดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน ผู้คนส่วนใหญ่มักพึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยว ขาดศีลธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เมื่อพบอุปสรรคหลายคนจึงเลือกจบชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ต่าง ๆ อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ยังส่งผลให้คนที่เผชิญปัญหาในการ

ดำเนินชีวิตเลือกใช้เทคโนโลยีการถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมหรือโซเชียลมีเดีย ให้ผู้อื่นได้รับรู้เหมือนเป็นการประชดชีวิตและเรียกร้องความสนใจจากคนที่รัก คุณค่าและความหมายของชีวิตมักเปลี่ยนไปตามพัฒนาการทางสังคม ศาสนาและปรัชญา เทคโนโลยีและพัฒนาการทางสติปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของชีวิตจึงมีความหลากหลาย (ชาย โพธิสิตา, 2536)

การมีอายุยืน ในพระพุทธศาสนาถือว่าต้องมีองค์ประกอบด้วยเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ อันมีหลักกรรมเป็นเบื้องต้นในฐานะเป็นกฎแห่งธรรมชาติ คือ กฎแห่งเหตุผล รวมทั้งกฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม คือ เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ทางศีลธรรมของมนุษย์ มีการให้ผลคือวิบากตอบสนอง ดังนั้นบ่อเกิดของการอายุยืนหรือมีอายุสั้นมาจากการกระทำที่มนุษย์สร้างขึ้นเองที่จัดเป็น กุศลกรรม (ฝ่ายดี) และอกุศลกรรม (ฝ่ายชั่ว) กรรมแม้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อายุยืนอายุสั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับสุขภาพร่างกาย โรคภัย ไข้เจ็บ และการดำรงชีวิตอยู่ด้วยธรรม คือ อายุสสธรรมและสัปปายะ พรหมวิหาร อิทธิบาท โพชฌงค์ และความไม่ประมาท ซึ่งเหตุปัจจัยนี้จะบ่งบอกถึงการมีอายุยืนหรือมีอายุสั้นของมนุษย์ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่อายุและมองว่าอายุ คือสมบัติที่มนุษย์สามารถทำให้ยืนยาวได้ถ้าหากว่ารู้จักปฏิบัติต่ออายุอย่างถูกหลัก โดยการปรับสภาวะสมดุลของทั้งร่างกายและจิตใจให้เหมาะสม เกื้อกูลแก่การทำให้มีอายุยืนอย่างแท้จริง อันเป็นการเกื้อกูลแก่ชีวิต เพราะเมื่อสุขภาพร่างกายดีชีวิตก็จะยืนยาว (พระครูปทุมสังฆการ (สุพรรณ ฐิตปญฺโญ (บุญยอม), 2554, บทคัดย่อ).

พระพุทธศาสนานำเสนอหลักธรรมที่ทำให้อายุยืนนาน เป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่ถูกต้องมาประพฤติปฏิบัติ ไม่ยึดติดในสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน มีสุขภาพร่างกายดีสามารถดูแลตนเอง พึ่งตนเองได้ตามสมควรยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิตเป็นการดับทุกข์ทางกายทางจิตใจในช่วงเวลาของชีวิต ก่อให้เกิดความสุขและศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ในโลกนั่นคือ หลักอายุสสธรรม ชุมชนบ้านฉันเพล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์มีการนำหลักอายุสสธรรม คือ ธรรมที่ทำให้มีอายุยืนมาใช้ก่อให้เกิดผลที่น่าพอใจ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้เพราะต้องการที่จะทราบแนวคิดเรื่องความมีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์โดยละเอียดแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมได้อย่างไรบ้าง ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าหากได้ทำวิจัยอย่างละเอียดแล้วก็จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในอนาคตต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2. เพื่อศึกษาหลักอายุสสธรรมที่ผู้มีอายุยืนนำมาปฏิบัติแล้วทำให้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

3. เพื่อศึกษาแนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ กำหนดวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎกแปลฉบับภาษาไทย 45 เล่ม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารที่แสดงถึงหลักอายุสสธรรมในพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคสอบถามเชิงลึก โดยมีวัตถุประสงค์ซึ่งผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิด โดยมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้มีอายุยืนและหลักธรรมต่าง ๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักอายุสสธรรมในพระพุทธศาสนา และการสังเกต โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีอายุยืนในชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างหลักอายุสสธรรมในพระพุทธศาสนาและผู้มีอายุยืนในชุมชน

3.2 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือกลุ่มที่เข้าสู่วัยชรา หมู่ที่ 5 ในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้มีอายุยืน หมู่ที่ 5 ในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 16 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดเป็นข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สภาพผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 3 หลักธรรมที่ทำให้อายุยืน (หลักอายุสสธรรม)

ตอนที่ 4 ประโยชน์ของหลักอายุสสธรรม

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

2. ขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

1) ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากตำราเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับทำวิจัยและใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2) ออกแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและขอบเขตการศึกษา

3) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ แก่ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกถ้วน เหมาะสม

4) นำแบบสัมภาษณ์ มาปรับเนื้อหา ตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ จนมีความเชื่อมั่นและนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข่อมูลจากจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ อาทิ พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกสที่ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และประมวลผลร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร โดยวิเคราะตามวัตุประสงค์ 3 ด้านดังนี้ 1) สภาพผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัยจังหวัดบุรีรัมย์ 2) หลักอายุสสธรรมที่ผู้มีอายุยืนนำมาปฏิบัติแล้วทำให้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสังเคราะห์ แล้วเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 สภาพผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล พบว่า ด้านอาหารมีการรับประทานอาหารที่เหมาะ ได้แก่ อาหารที่รสไม่จัด ไม่เค็ม ไม่หวาน อาหารที่ง่ายต่อการเคี้ยว

อาหารที่ย่อยง่าย และพืชผักผลไม้ตามฤดูกาล ด้านสุขภาวะทางจิตใจ มีความหงุดหงิดง่าย อารมณ์แปรปรวน มีอาการซึมเศร้า ส่งผลต่อการนอนหลับผิดปกติ และนำไปสู่ปัญหาทางอารมณ์อื่น ๆ ด้านสภาพอากาศที่เหมาะสม อาศัยอยู่ในสถานที่สะอาด สะดวกสบาย ถูกสุขลักษณะ ไม่รกทึบ อากาศถ่ายเทดี บรรยากาศเป็นธรรมชาติ และด้านการออกกำลังกาย มีการฝึกร่างกายให้มีความสมดุล โดยการใช้มือ ใช้อวัยวะให้มีความคล่องแคล่วชำนาญในการประกอบอาชีพต่าง ๆ

4.2 หลักอายุสสธรรมที่ผู้มีอายุยืนนำมาปฏิบัติแล้วทำให้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การบริโภคอาหารพอเหมาะตามหลักโภชนาการ ผู้สูงอายุเลือกบริโภคอาหารพื้นบ้าน ปรุงสดใหม่ เน้นผักพื้นบ้าน ปลาและอาหารรสไม่จัด ช่วยให้สุขภาพดีและห่างไกลโรค การมีกิจกรรมทางกายสม่ำเสมอ ผู้สูงอายุทำงานบ้าน ทำสวน ออกกำลังกายเบา ๆ หรือเดินภายในหมู่บ้านทุกวัน ส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง กระฉับกระเฉง และลดความเสี่ยงต่อโรคระบบไหลเวียน การรักษาจิตใจให้สงบและมีสติ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ ทำบุญเข้าวัด และสวดมนต์ทุกวัน ช่วยลดความเครียด ทำให้มีสุขภาวะทางอารมณ์ที่ดี การดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและไม่ฟุ่มเฟือย ผู้สูงอายุยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล ช่วยลดปัญหาความกังวลด้านเศรษฐกิจ และส่งเสริมความสุขท่ามกลางความเรียบง่าย การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกครอบครัว มีเพื่อนบ้านคอยช่วยเหลือและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้มีสุขภาพจิตดีและรู้สึกมีคุณค่า การพักผ่อนเพียงพอและการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการนอนหลับที่มีคุณภาพ ตรวจสุขภาพประจำปี และรับประทานยาตามคำแนะนำของแพทย์อย่างสม่ำเสมอ และการปฏิบัติตามหลักอายุสสธรรมทั้งด้านกายจิตและสังคม มีส่วนอย่างยิ่งทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ ส่งผลให้มีอายุยืนและคุณภาพชีวิตที่ดี

4.3 แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ด้านร่างกายจะเน้นการสร้างเสริมสุขภาพในเรื่องการบริโภค การบริโภคปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและการประกอบอาชีพที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพอนามัย มีสภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีพัฒนาการสมวัย นอนหลับและพักผ่อนได้ตามปกติ และด้านจิตใจเน้นการทำในสิ่งที่ทำด้วยความสบายทั้งทางกายและใจ ให้ชีวิตมีความสุข ไม่ทำให้กายลำบาก มีสติสัมปชัญญะ คุณธรรมประจำใจ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความช่วยเหลือเกื้อกูล รู้จักปล่อยวาง เข้าใจสภาวะของร่างกาย และดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทำให้จิตใจสงบผ่องใสไม่เศร้าหมอง

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล แนวทางประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดังนี้

5.1 สภาพของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผู้อายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล มีการประสบพบเจอในด้านร่างกาย คือ ความเสื่อมของร่างกาย บางอย่างเกิดจากกรรมพันธุ์ทำให้เจ็บป่วย และการใช้ร่างกายทำงานมากเกินไป รับประทานอาหารตามใจตนเอง ผู้มีอายุยืนควรดูแลรักษาสุขภาพร่างกายตนเองอยู่เสมอ ตรวจโรคประจำปีทุกครั้ง ฟังคำแนะนำของแพทย์หรือบุคคลที่เข้ามาให้ความรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ปัญหาด้านจิตใจ บางคนกลัวการถูกทอดทิ้ง กลัวการอยู่คนเดียว บางคนเป็นโรคซึมเศร้า ทำใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ ปัญหาด้านครอบครัวและสังคม ผู้สูงอายุชุมชนบ้านกุดจับ โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายหรือประกอบอาชีพส่วนตัวเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมน้อย ปัญหาด้านเศรษฐกิจและรายได้ ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหามีรายได้จากบำนาญจากการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับ พระครูวรวรรณวิฑูรย์ (2560, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษารูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาของ วัดหัวฝายตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า การส่งเสริมสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางสติปัญญา สุขภาวะทางกาย เป็นการพัฒนากายและการพัฒนาร่างกายให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทั้งหลาย ในทางเป็นคุณประโยชน์เกื้อกูล ไม่เกิดโทษ รู้จักบริโภคปัจจัยสี่ให้มีคุณค่าสูงสุด สุขภาวะทางสังคมผู้สูงอายุเป็นความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนบ้าน ทั้งนี้มีการแสดงให้เห็นว่า การสนับสนุนของสังคมมีส่วนสำคัญในการช่วยให้ร่างกายสามารถฟื้นตัวจากโรคภัยไข้เจ็บได้เร็วขึ้น สุขภาวะทางอารมณ์เป็นสภาวะทางด้านจิตใจของบุคคล ซึ่งมีผลมาจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดในชีวิต และวิธีการตอบสนองของบุคคลนั้นต่อปัจจัยดังกล่าว รวมทั้งความสามารถและโอกาสในการใช้เวลาส่วนตัว เพื่อความเพลิดเพลิน และผ่อนคลายความเครียด และสุขภาวะทางปัญญาเป็นความเชื่อ ความรู้ ความเห็น ความเข้าใจชีวิต และโลกอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุข

5.2 การศึกษาหลักอายุสสธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผู้มีอายุยืนในเขตพื้นที่ในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำหลักอายุสสธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต คือ 1) หลักสปฺปายกิริ หมายถึงการทำอะไร ๆ ให้เป็นที่สบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ 2) หลักสปฺปาเย มตฺตญฺญู แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดี 3) หลักปณิตโภชี บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย เช่น เคี้ยวให้ละเอียดการบริโภคอาหารตามหลักพุทธศาสนา จึงเป็นเป้าหมายของการบำบัดความหิวซึ่งมี

อิทธิพลต่อสุขภาพของตัวผู้ปฏิบัติตามเองโดยตรง 4) หลักกาลจารี เป็นการดำเนินชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุที่ดีตามหลักกาลจารีนั้นจะต้องเป็นเป็นผู้นำที่รู้จักเวลาเหมาะสมในการทำกิจอย่างถูกต้อง รู้จักบริหารเวลาให้เหมาะสม รู้จักคุณค่าของเวลา รู้จักการวางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ 5) หลักพรหมจารี เป็นการประพฤติพรหมจรรย์ของผู้สูงอายุจึงต้องให้ความสำคัญกับการมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของผู้สูงอายุในทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ พระมหาทวี มหาปญโญ (ละลง) (2556, บทคัดย่อ) สรุปว่า หลักอายุสสธรรม 5 ประการ เป็นหลักปฏิบัติเชิงพุทธ เพื่อการสร้างวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต เช่น การบริโภคปัจจัย 4 เป็นต้น เป็นแนวคิดและหลักประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ประกอบด้วยการมีสติปัญญาอยู่ตลอดเวลาในทุกกิจกรรมของชีวิตประจำวัน การประพฤติตามหลักดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความสมบูรณ์และได้สมดุลของชีวิตและธรรมชาติที่เกื้อกูลไปพร้อม ๆ กัน กล่าวได้ว่า หลักอายุสสธรรมเป็นหลักความประพฤติ หรือการสร้างสุขนิสัยในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่จำเป็นของชีวิต กล่าวคือ เมื่อต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งใดก็ให้พิจารณาอย่างมีเหตุมีผล มีจุดมุ่งหมาย เข้าใจคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ เป็นการบริหารจัดการความคิดอย่างสอดคล้องประสานกันเพื่อความถูกต้องและเหมาะ สมในทุก ๆ ด้าน ไม่ตัดสินใจไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา ซึ่งหลงใหลไปตามกระแสโลก โดยขาดสติปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ การซื้อหาหรือเสพบริโภคอะไรก็ตาม ควรมีหลักในการคิดพิจารณาก่อนตัดสินใจ ว่าจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์ที่แท้จริงคืออะไร เพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามจริง เพราะชีวิตดำรงอยู่ได้ในช่วงเวลาจำกัด จึงต้องดูแลรักษาสุขภาพ สร้างคุณค่าและประโยชน์สุขให้มากที่สุดกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักอายุสสธรรมเป็นการสร้างองค์ความรู้ในระดับปัญญาให้เกิดขึ้นในจิตใจ สั่งสมจนเป็นอุปนิสัยที่เป็นไปในทางกุศล หรือเรียกว่า สุขนิสัย เป็นหลักปฏิบัติที่นำมาใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันในทุก ๆ เรื่อง เพื่อการมีชีวิตยืนอย่างมีคุณค่า สรุปว่า หลักอายุสสธรรม 5 เป็นหลักข้อปฏิบัติที่จะทำให้มีอายุยืน หรือเรียกอย่างสำนวนบาลีว่า ปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อการได้อายุนั้นแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านร่างกายหรือฝ่ายรูปธรรมกับด้านจิตใจหรือฝ่ายนามธรรมทางด้านรูปธรรม อายุย่อมอาศัยความมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพดีไม่มีโรคร้ายเบียดเบียน หรือมีโรคเบาบาง การรู้จักบำรุงร่างกายอย่างมิใช่ปรนเปรอการระวังรักษาสุขภาพ การป้องกันและบำบัดโรค การรู้จักบริโภคปัจจัยสี่และปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมด้วยใช้ปัญญาอย่างที่เรียกว่ามี ‘โยนิโสมนสิการ’ ในทางพระพุทธศาสนาท่านมองเห็นความสำคัญของการรักษาสุขภาพทางกายเพื่อดำรงอายุไว้ โดยถือว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของชีวิตที่ดีในระดับทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน

5.3 แนวทางการปรับใช้หลักอายุสสธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตคือหลักอายุสสธรรม 5 ประการ ประกอบด้วย 1) หลักสปฺปายการี หมายถึงการทำอะไร ๆ ให้เป็นที่ สบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ

2) หลักสปฺปาเย มตฺตญฺญู แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดี 3) หลักปณิตโภชี บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย เช่น เคี้ยวให้ละเอียดการบริโภคอาหารตามหลักพุทธศาสนา จึงเป็นเป้าหมายของการบำบัดความหิวซึ่งมีอิทธิพลต่อสุขภาพของตัวผู้ปฏิบัติตามเองโดยตรง 4) หลักกาลจารี เป็นการดำเนินชีวิตที่ดีของผู้มีอายุยืนที่ดีตามหลักกาลจารีนั้นจะต้องเป็นเป็นผู้นำที่รู้จักเวลาเหมาะสมในการทำกิจการทุกอย่างอย่างถูกต้อง รู้จักบริหารเวลาให้เหมาะสม รู้จักคุณค่าของเวลา รู้จักการวางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ 5) หลักพรหมจารี เป็นการประพฤติพรหมจรรย์ของผู้มีอายุยืน จึงต้องให้ความสำคัญกับการมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของผู้มีอายุยืนในทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้มีอายุยืน พบว่า ในภาพรวม หลักธรรมสาหรับผู้มีอายุยืนประกอบด้วยองค์ธรรม 29 ประการ (ปริยัติ) การปฏิบัติ 12 ประการ (ปฏิบัติ) และผลจาการปฏิบัติ (ปฏิเวธ) อันเป็นคุณค่าภายนอก 2 ด้าน คือ ด้านร่างกายและสังคม และคุณค่าภายใน 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ ด้านปัญญา และด้านสติสัมปชัญญะ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดแนวทางและปลูกฝังให้คนในครอบครัวดูแลหรือปฏิบัติกับผู้มีอายุยืนด้วยการพูดจาสุภาพ อ่อนโยน ทักทาย ยิ้มแย้มแจ่มใส เต็มใจดูแลและเอาใจใส่ที่ดี

2. องค์กรส่วนท้องถิ่น ควรรณรงค์ให้มีการเปิดธรรมะเสียงตามสายในช่วงเช้าเพื่อแบ่งปันสิ่งดี ๆ ให้กับผู้มีอายุยืน

3. ควรมีการส่งเสริมบทบาทของผู้มีอายุยืนที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการแนะแนวหรือเผยแพร่ความรู้ที่มีต่อไปสู่ชุมชน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อใช้กับผู้มีอายุยืนในวาระสุดท้ายของชีวิต

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีอายุยืนโดยยึดหลักพุทธธรรม ในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และตำบลอื่น ๆ

3. ควรศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และตำบลอื่น ๆ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

แนวทางศึกษาหลักอายุสสธรรมเพื่อส่งเสริมผู้มีอายุยืนในชุมชนบ้านฉันเพล ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการปรับใช้หลักพุทธธรรม ดังนี้

1. หลักสัปปายการี การทำในสิ่งที่เป็นที่สบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ

2. หลักสัปปาเย มัตตัญญู การปฏิบัติในสิ่งที่พอดีตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เรียกได้ว่าเป็นการฝึกฝนเฉพาะตน เพราะผู้ที่ฝึกตนนั้นย่อมรู้ดีว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นแล้วทั้งกาย วาจา ใจ

3. หลักปณิตโภชี การบริโภคอาหารของผู้มีอายุยืนควรอยู่ในปัจจุบัน การบริโภคอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ ถูกต้องตามระบบการทางานของร่างกาย เป็นการเปลี่ยนสุขนิสัยในการบริโภคใหม่ของผู้ที่มีอายุยืน

4. กาลจารี การดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักกาลจารี รู้จักเวลาเหมาะสมในการทำกิจการทุกอย่างอย่างถูกต้อง รู้จักบริหารเวลาให้เหมาะสม รู้จักคุณค่าของเวลา รู้จักการวางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ

5. หลักพรหมจารี การให้ความสำคัญกับการมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ชาย โพธิสิตา. (2563). *ชีวิตและความตายในทัศนะของพุทธศาสนา*. เข้าถึงได้จาก http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/ConferenceII/Article/Article05.htm

ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง. (2550). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ*. (ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูปทุมสังฆการ (สุพรรณ ฐิตปญฺโญ (บุญยอม)). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวรวรรณวิฑูรย์. (2560). *ศึกษารูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาทวี มหาปญฺโญ (ละลง). (2556). *วิเคราะห์อายุสสธรรม 5 หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน 5 ประการ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระไตรปิฎกแปลฉบับภาษาไทย 45 เล่ม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

Development of Strategic Management Model to Improve Educational Quality of Small-sized Schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1

จิราพร จันทเขต, ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และอภินันต์ อันทวีสิน
Jirapohn Chuntaket, Choomsak Intarak and Apinun Untaweesin
คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน
Multidisciplinary College Christian University of Thailand
Corresponding Author, E-mail: Tuckmor.jipr@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 2) ออกแบบและสร้างรูปแบบ 3) ประเมินรูปแบบ 4) เปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง และ 5) ศึกษาผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 110 แห่ง ผู้ให้ข้อมูล คือผู้บริหารและครู โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 220 คน และโรงเรียนบ้านกรวดนาฮัง (เข็มแก้วบำรุง) เป็นโรงเรียนปฏิบัติการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินรูปแบบ แผนปฏิบัติการทดลอง แบบประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ และแบบประเมินผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า ตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือโดยการหาค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์โดย (IOC) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มไม่อิสระ (t-test dependent) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ASFICE Model ประกอบด้วย

ได้รับบทความ: 24 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 21 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 23 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 24, 2026; **Revised:** February 21, 2026; **Accepted:** February 23, 2026

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Analysis Environmental – A) การกำหนดทิศทาง (Setting Direction – S) การกำหนดกลยุทธ์ (Formulation Strategy – F) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Implementation Strategy – I) การควบคุมการดำเนินการ (Control Operation – C) และการประเมินผลกลยุทธ์ (Evaluation Strategy – E) 3) ผลการประเมินความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นไปได้ของรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นด้วย โดยมีค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 -1.00 4) ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) ผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์, คุณภาพการศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

The purposes of research and development were to 1) study the problems of strategic management model to improve educational quality of small-sized schools under the Surin primary educational service area office 1, 2) design and construct a strategic management model, 3) evaluate the constructed strategic management model, 4) compare the results of implementing the strategic management model between pre – posttest, and 5) examine the outcomes of the model in terms of efficiency, effectiveness, and value. The sample consisted of 110 Small-sized schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1. Key informants were selected by purposive sampling, comprise of administrator and teacher per school, totaling 220 participants. Ban Kraudnahaung school served as the experimental site. Research instruments included questionnaires, model evaluation forms, experimental action plans, pre- and post-implementation assessment forms, and evaluation forms for efficiency, effectiveness, and value. The content validity of the instruments was verified using the Index of Item-Objective Congruence (IOC) by 5 experts. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, dependent t-test, and content analysis.

The research results found that:

1) The overall state of problems regarding internal Strategic Management Model to Improve Educational Quality of Small-sized Schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1 was at a high level. 2) The constructed model was synthesized as ASFICE Model, consisting of

Analysis Environmental, Setting Direction, Formulation Strategy, Implementation Strategy, Control Operation, and Evaluation Strategy. 3) The result of model evaluation by 5 experts yielded an IOC ranging from 0.80 - 1.00 4) The comparison of posttest was significantly higher than pretest at the statistical level of .01. 5) The results of using the model in terms of efficiency, effectiveness, and value were at the highest levels.

Keywords: Strategic Management Model, Educational Quality, Small-Sized Schools

1. บทนำ

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ระบบการศึกษาของประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งด้านคุณภาพผู้เรียน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพโปร่งใส และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 และเสริมสร้างระบบบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568) แนวนโยบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการเชิงระบบและเชิงกลยุทธ์เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

ภายใต้บริบทดังกล่าว เมื่อพิจารณาบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน และมีข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรทางการศึกษา ยังคงประสบปัญหาในการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (ศุนิสา ทดลา, 2566) โดยเฉพาะในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ซึ่งรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) ปีการศึกษา 2567 สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดทิศทาง และการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติอย่างเป็นระบบ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1, 2567) ทั้งนี้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและทรัพยากรทำให้การบริหารเชิงกลยุทธ์ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดทิศทาง การกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการควบคุมประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Wheelen & Hunger, 2015) นอกจากนี้การบริหารเชิงกลยุทธ์ยังมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน

การมีส่วนร่วมของบุคลากร และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (ปาริชาติ คำป้อม, 2567) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งมีข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร การบริหารจัดการมักดำเนินไปตามภารกิจประจำมากกว่าการวางแผนเชิงระบบ หากโรงเรียนขนาดเล็กมีรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบท จะช่วยให้การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อนของงาน เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และสามารถติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็กจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนในระยะยาว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
2. เพื่อออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
4. เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง
5. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเชิงคุณภาพ

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยมีประชากร ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 151 โรงเรียน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 และระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 โรงเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนละ 2 คน รวมจำนวน 220 คน สำหรับการทดลองใช้รูปแบบ ดำเนินการในโรงเรียนบ้านกรวดนาฮัง (เข็มแก้วบำรุง)

ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่วิจัย โดยมีผู้เข้าร่วมการทดลอง ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 8 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 แบบ ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 2) แบบประเมินก่อนและหลังการทดลองตามแผนปฏิบัติการ 3) แบบประเมินด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่าในการใช้รูปแบบ ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้ 1) ศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้วสร้างเป็นแบบสอบถามซึ่งมีข้อคำถามที่ครอบคลุมเนื้อหาในการประเมินแต่ละองค์ประกอบที่ผู้วิจัยกำหนดเป็นรูปแบบ 2) ปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความถูกต้องและความชัดเจน นำแบบสอบถามมาปรับปรุงและพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ 3) นำเครื่องมือแต่ละชุดไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ก่อนนำไปใช้และให้ผู้ตอบแบบสอบถามดำเนินการตามกระบวนการวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่ปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ทำการทดลอง (Try out) เพื่อหาความเที่ยงของแบบสอบถาม (Reliability) เนื่องจากเป็นการวิจัยและพัฒนาที่ศึกษาเฉพาะกลุ่มของโรงเรียนเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งมุ่งเน้นเฉพาะผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มปฏิบัติการทดลอง (รัตนะ บัวสนธ์, 2564) 4) นำแบบสอบถามที่มีการปรับปรุงแก้ไขรายข้อมาพัฒนาให้มีความสมบูรณ์เพื่อนำไปดำเนินการต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลและทดลองใช้รูปแบบ 2) ผู้วิจัยประสานงานกับสถานศึกษาเก็บข้อมูลและทดลองใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 3) ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 110 แห่ง และเก็บแบบสอบถามกลับคืน 4) ผู้วิจัยประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้บริหารและครูที่เป็นกลุ่มทดลองโรงเรียนบ้านกรวดนาฮัง (เข็มแก้วบำรุง) 5) ผู้วิจัยทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการโดยใช้ระยะเวลา 15 สัปดาห์ โดยให้มีการประเมินก่อนการใช้รูปแบบและมีการประเมินหลังใช้รูปแบบ 6) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามหลังการทดลองใช้รูปแบบโดยใช้แบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการใช้รูปแบบ ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 1) สภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

โดยใช้แบบสอบถามหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การออกแบบและสร้างรูปแบบ ASFICE Model จากการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) การประเมินรูปแบบโดยการหาค่าความสอดคล้องวัตถุประสงค์กับเนื้อหา (ค่า IOC) 4) การเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการทดลองหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที (t-test Dependent) 5) ศึกษาผลการใช้รูปแบบโดยแบบประเมินด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล ด้านคุณค่า หาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเกณฑ์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย นำเสนอรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เผยแพร่แก่กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง และตีพิมพ์เป็นบทความวิจัยเชิงวิชาการ

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 สภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวม

ลำดับที่	สภาพปัญหา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับปัญหา
1	การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม	3.53	0.50	มาก
2	การกำหนดทิศทาง	3.85	0.49	มาก
3	การกำหนดกลยุทธ์	3.86	0.49	มาก
4	การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	4.23	0.45	มาก
5	การควบคุมการดำเนินการ	4.22	0.58	มาก
6	การประเมินผลกลยุทธ์	3.89	0.52	มาก
รวมเฉลี่ย		3.92	0.51	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงเรียงลาดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยตามลำดับ ดังนี้ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ การควบคุมการดำเนินการ การประเมินผลกลยุทธ์ การกำหนดกลยุทธ์ การกำหนดทิศทาง และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

4.2 ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการแนวคิดของของเซอโตและปีเตอร์ (Certo and Peter, 1991), ทอมป์สันและสตริคแลนด์ (Thompson and Stricklan, 1999), เลนและฮังเกอร์ (Wheelen and Hunger, 2015) และงานวิจัยของ สากล พรหมศิริเดช (2560), ชนิดา ปากหวาน (2566) และปาริชาติ คำป้อม (2567) นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 2) การกำหนดทิศทาง 3) การกำหนดกลยุทธ์ 4) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 5) การควบคุมการดำเนินการ และ 6) การประเมินผลกลยุทธ์

4.3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ปรากฏว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นด้วย โดยค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ IOC ≥ 0.50

4.4 ผลการเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

Paired Samples Statistics						
		n	$\bar{x}$	S.D.	t	p-value
Pair 1	ก่อนการทดลอง	8	2.59	0.29	19.42	0.00**
	หลังการทดลอง	8	4.73	0.13		

**p<.01

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มทดลองเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในโรงเรียนบ้านกรวดนาฮัง (เข็มแก้วบำรุง) ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่า t-value เท่ากับ 19.42 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้

4.5 ผลการใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า

ลำดับที่	รายการที่ประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการประเมิน
1	ด้านประสิทธิภาพ	4.69	0.34	มาก
2	ด้านประสิทธิผล	4.65	0.49	มาก
3	ด้านคุณค่า	4.50	0.43	มาก
รวมเฉลี่ย		**4.61**	**0.42**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่าของรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านคุณค่า และด้านประสิทธิผล ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามข้อคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

5.1 สภาพปัญหาการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และประเด็นปัญหาที่สำคัญที่สุดคือการสื่อสารแนวทางการดำเนินกลยุทธ์ให้บุคลากรเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และภาระงาน ทำให้ผู้บริหารและครูต้องรับผิดชอบหลายบทบาท ส่งผลให้การแปลงแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติยังเป็นความท้าทาย หากขาดการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การติดตามผล และการใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ อาจทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของวีเลน และฮังเกอร์ (Wheelen and Hunger, 2015) ที่ระบุว่าการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและการควบคุมประเมินผลเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การบริหารเชิงกลยุทธ์บรรลุผลสำเร็จ หากขั้นตอนดังกล่าวขาดความชัดเจนหรือระบบสนับสนุนที่เหมาะสม ย่อมส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ คำป้อม (2567) ที่พบว่าการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติมีความสัมพันธ์สูงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สะท้อนว่าความสำเร็จของการบริหารเชิงกลยุทธ์มิได้ขึ้นอยู่กับการวางแผนเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการดำเนินงานจริง

5.2 ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 ขั้นตอน 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Analysis Environmental – A) 2) การกำหนดทิศทาง (Setting Direction – S) 3) การกำหนดกลยุทธ์ (Formulation Strategy – F) 4) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Implementation Strategy-I) 5) การควบคุมการดำเนินการ (Control Operation - C) และ 6) การประเมินผลกลยุทธ์ (Evaluation Strategy – E) ผู้วิจัยตั้งชื่อรูปแบบนี้ว่า ASFICE Model ทั้งนี้ เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะเป็นขั้นตอนที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวีเลน และฮังเกอร์ (Wheelen and Hunger, 2015) ที่อธิบายว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการเชิงระบบที่เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม กำหนดทิศทางและกลยุทธ์ นำไปสู่การปฏิบัติ และควบคุมประเมินผลอย่าง

ต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสากล พรหมศิริเดช (2560) ที่พบว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนขนาดเล็กควรประกอบด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดกลยุทธ์ การปฏิบัติเชิงกลยุทธ์ และการควบคุมประเมินผลอย่างเป็นระบบ อันเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

5.3 ผลการประเมินรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้ค่าความสอดคล้อง (IOC: Index of item Objective Congruence) ของรูปแบบกับวัตถุประสงค์ ปรากฏว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นด้วย โดยค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 -1.00 สอดคล้องกับแนวคิดของโรวิเนลลีและแฮมเบลตัน (Rovinelli and Hambleton, 1977)

5.4 ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ ASFICE Model เป็นรูปแบบที่มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีความชัดเจนในแต่ละกระบวนการ สอดคล้องกับความพร้อมในการให้ความร่วมมือของบุคลากรที่เพิ่มสูงขึ้นหลังจากการใช้รูปแบบ ช่วยให้การบริหารจัดการมีความคล่องตัวและไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้บริหารและครูผู้สอนสามารถบรรลุเป้าหมายการประกันคุณภาพการศึกษาภายในได้ตามที่กำหนดไว้ได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญากร เวชชศาสตร์ (2565) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ พบว่าภายหลังการทดลองใช้รูปแบบ ผู้บริหารและบุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

5.5 ผลการใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ในด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า ปรากฏผลดังนี้

1. ด้านประสิทธิภาพ ผลการใช้รูปแบบพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความชัดเจนในด้านวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้อาจอธิบายได้ตามแนวคิดของเอกภพ พวงประดิษฐ์ (2561) ที่กล่าวว่าประสิทธิภาพหมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากร เวลาและต้นทุนอย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จสูงสุด เมื่อพิจารณาร่วมกับผลการทดลองใช้รูปแบบ ASFICE Model ซึ่งออกแบบโดยคำนึงถึงข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และภาระงานของโรงเรียนขนาดเล็ก จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนด และบุคลากรสามารถปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกัน ผลดังกล่าวสะท้อนว่าการมีรูปแบบที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทจริง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา

2. ด้านประสิทธิผล ผลการใช้รูปแบบพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งในด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิพวรรณ สำเภาแก้ว (2560) ที่อธิบายว่าประสิทธิผลหมายถึงความสำเร็จของสถานศึกษาที่สามารถดำเนินงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ และการบริหารจัดการที่เหมาะสม เมื่อพิจารณาผลการทดลองใช้รูปแบบ ASFICE Model พบว่าการบูรณาการการทำงานของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความร่วมมือและความเชื่อมั่นในการดำเนินงาน ส่งผลเชิงบวกต่อการจัดการเรียนการสอนและผลลัพธ์ทางการศึกษาอย่างชัดเจน จึงสะท้อนว่าการมีรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ด้านคุณค่า ผลการใช้รูปแบบพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อระบบการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ (2564) ที่อธิบายว่าคุณค่าของนวัตกรรมพิจารณาได้จากความแตกต่างที่เกิดขึ้นหลังการนำไปใช้ ทั้งในด้านประโยชน์ ความคุ้มค่า และผลกระทบต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เมื่อพิจารณาผลการทดลองใช้รูปแบบ ASFICE Model พบว่าบุคลากรมีความเข้าใจในกระบวนการบริหารมากขึ้น เกิดบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วม ระบบการบริหารมีความชัดเจน และมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียน ส่งผลให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ จึงสะท้อนว่ารูปแบบดังกล่าวไม่เพียงสร้างผลลัพธ์ในระยะสั้น แต่ยังมีคุณค่าเชิงพัฒนาในระยะยาวสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารแนวทางการดำเนินกลยุทธ์ให้บุคลากรทุกฝ่ายมีความเข้าใจตรงกัน พร้อมทั้งมีการติดตามความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกลยุทธ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ บุคลากรทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางและร่วมกำหนดกลยุทธ์ของโรงเรียน รวมถึงมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อสร้างความร่วมมือและความเป็นเจ้าของร่วมกันในการพัฒนาองค์กร และควรนำข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา มาประกอบการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ของโรงเรียน โดยมีการรวบรวมข้อมูลปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และควรนำรูปแบบการบริหารเชิงกล

ยุทธ์ตามกระบวนการ ASFICE Model ไปใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) สำหรับการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในบริบทที่ใกล้เคียงกัน

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาผลของการใช้รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ตาม ASFICE Model ในระยะยาว เพื่อประเมินความต่อเนื่องของผลลัพธ์ โดยเฉพาะด้านคุณภาพการศึกษา คุณภาพผู้เรียน และวัฒนธรรมการทำงานของบุคลากรภายในสถานศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยมีหลักการ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม หมายถึง กระบวนการศึกษาหรือประเมินปัจจัยภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยดำเนินการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ อุปสรรค เพื่อนำไปกำหนดทิศทาง และกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

2. การกำหนดทิศทาง หมายถึง กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ จากข้อมูลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์

3. การกำหนดกลยุทธ์ หมายถึง กระบวนการออกแบบแนวทางหรือวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา

4. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการนำกลยุทธ์มาจัดทำเป็นแผนงาน โครงการ และกิจกรรม พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็น กำหนดผู้รับผิดชอบและกำหนดบทบาทหน้าที่ สื่อสารให้สมาชิกภายในสถานศึกษาเข้าใจร่วมกัน และดำเนินโครงการตามแผนงานที่กำหนด

5. การควบคุมการดำเนินการ หมายถึง กระบวนการกำกับ ตรวจสอบ และติดตามความก้าวหน้าของแผนกลยุทธ์และกิจกรรม การใช้ทรัพยากร วิธีดำเนินงานตามขั้นตอน รวมทั้งการบรรลุผลตามเป้าหมายเป็นระยะเวลาที่กำหนดไว้ และการจัดทำรายงานความก้าวหน้า

6. การประเมินผลกลยุทธ์ หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงาน ประเมินความสำเร็จตามตัวชี้วัด วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค เสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์ต่อไป ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.* เข้าถึงได้จาก จาก https://www.moe.go.th

ชนิดา ปากหวาน และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 7(1), 200–212. https://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/2115

ทิพวรรณ สำเภาแก้ว. (2560). *ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีแก้ว เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

ปาริชาติ คำป้อม และประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2567). การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1. *วารสารธรรมะเพื่อชีวิต*, 30(4), 426–450. https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/4291/3203

ปัญญากร เวชศาสตร์, ภารดี อนันต์นาวี และมนสิช สิทธิสมบูรณ์. (2565). รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ปทุมธานี. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ*, *9*(1), 231–248. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/download/255698/172046

พระเอกภพ พวงประดิษฐ์. (2561). *ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของโรงพยาบาลพะเยาต่อการจ้างงานภายนอก.* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร: มหาวิทยาลัยพะเยา.

รัตนะ บัวสนธ์. (2564). *การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุนิสา ทดลา. (2566). โรงเรียนขนาดเล็ก: ปัญหาหรือโอกาสของการจัดการศึกษา. *ครุศาสตร์สาร*, 17(2), 43–55. https://so17.tci-thaijo.org/index.php/EduBSRU/article/view/174

สากล พรหมศิริเดช และทวี วาจาสัตย์. (2560). การบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา,* 11(3), 225–234. http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2560Vol11No3_804.pdf

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580.* เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/nscr/main/

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1. (2567). *รายงานการประเมินตนเองของสถาศึกษา (SAR) ปีการศึกษา 2567*. สุรินทร์: สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.

Certo, S. C., & Peter, J. P. (1991). *Strategic management: Concepts and applications*. (2nd ed.). McGraw-Hill.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60. https://eric.ed.gov/?id=ED121845

Thompson, Arthur A. and Strickland lll, A.J. (1999). *Strategic Management Concept and Cases.* Boston: McGraw-Hill.

Wheelen & Hunger. (2015). *Strategic Management and Business Policy*. (14th Edition). Pearson Education Inc: New York.

การศึกษาเปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท

A Comparative Study of Universal Love in Mo Zi and Mettā Appamññā in Theravada Buddhist Philosophy

ถาวร โพธิราบ, วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, พระครูศรีปัญญาวิกรม
Thaworn Phothirap, Wichian Chabutbuntrik, PhrakruSripanyavikrom
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: thawing.987@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อ 2) ศึกษาหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ และเอกสารวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อ เป็นปรัชญาเชิงสังคมที่เกิดขึ้นในยุคสงคราม เพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างสังคม มุ่งหวังให้เกิดสันติภาพและความอยู่ดีกินดีในสังคมอย่างแท้จริงได้โดยเชื่อว่าการรักทุกคนอย่างเท่าเทียมจะนำมาซึ่งผลประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมและขจัดความขัดแย้ง

2. หลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นส่วนหนึ่งของพรหมวิหาร ที่มีรากฐานจากปัญญาตามหลักอริยสัจ 4 โดยมองว่าความทุกข์เกิดจากกิเลสในใจมนุษย์ ดังนั้นแนวทางแก้ไขปัญหาจึงมุ่งเน้นจากภายในสู่ภายนอก ด้วยการเจริญเมตตาภาวนาเป็นอันดับแรก เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลส และลดละความยึดมั่นถือมั่นในอัตตา

3. เปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าความรักสากลของม่อจื๊อและเมตตาอัปปมัญญาในเถรวาท มีจุดร่วมสำคัญในการสร้างความรักที่ไร้ขอบเขตและมุ่งสู่สันติสุขในสังคม โดยการเอาชนะความเห็นแก่ตัว จุดที่แตกต่างคือ ม่อจื๊ออิงกับเจตจำนงแห่งฟ้าและหลักประโยชน์นิยมในการสร้างผลลัพธ์ที่ดีทางโลก ขณะที่

ได้รับบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 2 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 11 มีนาคม 2569
Received: February 4, 2026; **Revised:** March 2, 2026; **Accepted:** March 11, 2026

เมตตาอัปปมัญญาเกิดจากปัญญาในการเข้าใจอริยสัจ 4 และกฎแห่งกรรมเพื่อมุ่งชำระกิเลสภายในเป็นรากฐาน ความแตกต่างสำคัญคือวิธีการปฏิบัติ โดยม่อจื๊อเน้นการแก้ไขจากภายนอกสู่ภายในมุ่งสร้างระเบียบสังคมก่อน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นการฝึกฝนจิตใจจากภายในสู่ภายนอก ด้วยการภาวนาเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน

คำสำคัญ: ความรักสากล, ปรัชญาม่อจื๊อ, เมตตาอัปปมัญญา, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the concept of Universal Love in Mo Zi philosophy, 2) to study the principle of Mettā Appamññā in Theravada Buddhist philosophy and 3) to comparative analysis Universal Love in Mo Zi philosophy and the principle of Mettā Appamññā in Theravada Buddhist philosophy. This qualitative research studies to relevant primary and secondary sources, with findings synthesized and presents descriptively.

The research results found that:

1. Universal Love in Mo Zi philosophy was a social philosophy that emerged during the warring period to resolve social structure and established forming peace. This concept was fundamentally rooted in Utilitarianism, based on the belief that loving everyone equally brought the greatest benefit for society and eliminated conflict.

2. Mettā Appamññā in Theravada Buddhist Philosophy was the part of the Four Sublime States (Brahmavihāra), based on wisdom (Paññā) according to the Four Noble Truths. It showed that suffering arose from defilements (Kilesa) within the human mind. Therefore, the solution focused on an inside through outside, beginning with the cultivation of loving-kindness (Mettā-bhāvanā) to purify mind and reduce ego-attachment.

3. Comparative Analysis the comparison Mo Zi Universal Love and Mettā Appamññā in Theravada philosophy revealed that both shared a core goal of fostering boundless love and social harmony by overcoming selfishness. However, their foundations differed. Mozi philosophy relied on the Will of Heaven

and Utilitarianism to achieve worldly benefits, whereas Mettā Appamññā arose from wisdom of understanding the Four Noble Truths and the Law of Karma, purifying internal defilements. The crucial difference lied in the methodology; Mozi emphasized an outside to inside through social regulation, while Theravada Buddhist philosophy emphasized an inside to outside mental cultivation through meditation, aiming toward the ultimate goal of Nirvāna.

Keywords: Universal Love, Mozi's Philosophy, Mettā Appamññā, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

ในสังคมจีนโบราณผู้คนคงอยู่ภายใต้ระบอบชนชั้นศักดินาอันเข้มข้นแบ่งแยกศักดิ์สิทธิ์กันอย่างชัดเจน ม่อจื่อ หรือบั๊คจื๊อ (พ.ศ. 74-153) เป็นผู้หนึ่งต่อต้านศักดินา ต่อต้านสงคราม ปรารถนาให้ผู้คนรักสมานปรองดองกัน ม่อจื่อเป็นนักปฏิบัตินิยม ชอบดำรงตนตามแบบวิถีปรัชญาแห่งตน และเขาชอบขวางกั้นกระแสวัฒนธรรมแบบเดิม แต่ก็ไม่สามารถทำได้เพราะคนในสังคมมีความเชื่อบางอย่างฝังรากมานาน ส่วนภราดรภาพในแบบของม่อจื่อนั้นคือการที่เขามีแนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการทำสงครามอย่างชัดเจนถึงแม้ในยุคสมัยของเขานั้นจะหลีกเลี่ยงสงครามไม่ได้ก็ตาม ดังนั้น ม่อจื่อจึงอยากเห็นสงครามที่ยุติธรรม และเขาเองก็ต่อต้านสงครามที่เป็นไปในลักษณะปลาใหญ่กินปลาเล็ก รัฐเข้มแข็งรังแกรัฐอ่อนแอ “แนวความคิดของม่อจื่อเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรง” ต่อแนวความคิดของขงจื๊ออย่างเห็นได้ชัด ถึงแม้นความต้องการที่เหมือนกันคือเพื่อปรับปรุงให้สังคมดีขึ้นแต่ม่อจื่อไม่นิยมวิธีการของขงจื่อ โดยโจมตีว่า เป็นวิธีการที่ไม่ได้ผลและเสียเวลาม่อจื่อเน้นถึงประโยชน์และความใช้ได้ของขนบธรรมเนียมและประเพณีมากกว่าต้องยึดตามขงจื๊อทั้งหมด เชื่อในความเป็นไปของโลกหน้าสนับสนุนให้มีความรักซึ่งกันและกัน เขาเชื่อว่าความรักโดยไม่จำกัดเชื้อชาติวรรณะและชนชั้นหรือความยากดีมีจน ประณามการทำสงคราม ความแตกต่างระหว่างแนวคิดขงจื่อกับม่อจื่อนี้ จึงทำให้ขงจื๊อได้การขนานนามว่าเป็นนักประมวลขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีมาใช้ แต่ม่อจื๊อเป็น “นักวิจารณ์ติชม” นอกจากนี้ม่อจื่อจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำความรู้ทางตรรกศาสตร์เข้าใช้ในประเทศจีนคนแรก เกี่ยวกับตำแหน่งผู้ปกครองม่อจื่อมีความเห็นว่า ผู้ปกครองควรได้รับตำแหน่งเพราะความดีและความความสามารถส่วนตัวมากกว่าความได้มาโดยการสืบตำแหน่ง ถ้าผู้ปกครองไม่มีความสามารถก็ควรยกตำแหน่งให้เป็นที่ปรึกษาจะดีกว่า (จอนห์สตัน และหวางผิง, 2021, หน้า 156-158)

ปรัชญาม่อจื่อได้กำเนิดในยุคนี้ ต่อมาอีกห้าร้อยปีจึงเริ่มแพร่หลายและมีอิทธิพลต่อสังคมจีน (พนมกร คำวัง, 2562 หน้า, 23-24) ทัศนะแนวคิดความรักสากลของปรัชญาม่อจื่อได้กล่าวไว้ว่า ถ้าโลกนี้มีความรักร่วมกันแบบสากล โดยความรักของผู้เป็นแบบความรักของตนเองจะมีคนไม่กตัญญูอีกไหม หากถือว่าบิดา พี่ชาย และผู้ปกครองเหมือนตนเองเราจะไม่กตัญญูต่อพวกเขาได้อย่างไร จะยังไม่มีคนรู้สึกรักบ้างไหม หากจะมองน้องชาย บุตรชาย หรือรัฐมนตรีเหมือนตนเอง เราจะไม่รักได้อย่างไร หากโลกมีความรักซึ่งกันและกันที่เป็นสากล รัฐก็จะไม่โจมตีกัน ครอบครัวจะไม่สร้างความวุ่นวายให้กัน ผู้ปกครอง รัฐมนตรี พ่อและลูกชายก็สามารถกตัญญูและความรักได้อย่างนี้แล้วเป็นระเบียบในโลกจะบังเกิด ดังนั้นปราชญ์ที่ทำธุรกิจของตนเรียบร้อยมาสู่โลกจะทำอย่างอื่นหรือนอกเหนือจากการห้ามความเกลียดชังและส่งเสริมความรักได้อย่างไร ดังนั้นถ้ามีความรักแบบสากลในโลก ก็มีระเบียบแต่ถ้ามีการแลกเปลี่ยนความเกลียดชังกันก็มีมีความไม่เป็นระเบียบ ด้วยเหตุนี้ “อาจารย์โม” กล่าวว่าเราไม่สามารถทำอะไรนอกจากส่งเสริมความรักความเข้าใจและความดีของของผู้อื่น (พนมกร คำวัง, 2562, หน้า 25-27)

หลักธรรมเกี่ยวกับความรักตามแนวพุทธปรัชญา พระพุทธศาสนามีคำสอนในเรื่องความรัก คือ เสน่หา (สิเนหะ) ความรักที่เกิดจากตัณหาและการสนองความต้องการของตนเอง เปมะ ความรักแบบอกุศลที่เป็นความรักที่เป็นกลาง เมตตา ความปรารถนาดี อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความไม่ปองร้ายกันและกัน เมตตาอัปปมัญญา ความรักที่ไม่มีขอบเขต และไม่มีประมาณ ไม่จำกัด มีจิตแผ่ไปทั้งมนุษย์และสัตว์การพัฒนาในแบบที่มองความรักให้เป็นเพียงปรากฏการณ์เกิดขึ้นมาแล้วเปลี่ยนไปตามสภาพของเหตุปัจจัย การใช้เมตตาเป็นเครื่องยืนยันความรัก ซึ่งจัดเป็นไมตรี และก่อกำเนิดเป็นมิตรภาพ จนกลายเป็นความรักระหว่างกันและกันในฐานะเป็นสมาชิกใกล้ตัว ครอบครัว ชุมชน และสังคมองค์รวม ความรักของชาวพุทธจึงต้องนึกถึงคนอื่น สังคมก็จะสงบสุขอยู่กันด้วยสันติภาพและความใส่ใจหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับความรัก คือ การใช้หลักหลักศีล 5 เป็นสิ่งที่แสดงถึงความรักในตนเอง ที่การพัฒนาทั้งกาย วาจา การใช้เป็นหลักธรรมที่ใช้พัฒนาตนเองโดยใช้หลัก “เมตตา” โดยแบ่งเป็นการบำรุงการอนุเคราะห์กันและกัน การใช้หลักเมตตาเป็นเมตตาอัปปมัญญา โดยใช้พรหมวิหาร 4 พัฒนาความรักที่แท้จริงเป็นความรักอันยิ่งใหญ่ที่แผ่ไปไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขตไม่จำกัดไม่เลือกเพศและวัยไม่เลือกเชื้อชาติโดยมีความเสมอกัน ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข (พระมหาธนินทร์ นราสโภ (มาสุ่ม), 2563, หน้า 27-41)

ปัญหาที่ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าให้กระจ่างก็คือ ความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาว่า มีทัศนะและท่าทีอย่างไร มีแนวคิดในเรื่องนี้แตกต่างกันหรือไม่

แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานอะไร ซึ่งการวิจัยดังกล่าวทำให้เรามองเห็นลักษณะแนวคิดความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อ
2. เพื่อศึกษาหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Analysis) และการเปรียบเทียบเชิงปรัชญา (Comparative Philosophical Analysis) ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง และงานนิพนธ์ของม่อจื๊อ แปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ The Book of Master Mo เป็นหลัก
2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ รวมถึงสื่อสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับในส่วนความรู้ในแนวคิดความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาเปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ใน 3 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อ 2) หลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท แล้วสรุปผลและนำเสนอการวิจัย โดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อ ปรัชญานี้ได้กำเนิดขึ้นในยุคของจ้านกั๋วที่เต็มไปด้วยสงคราม ความวุ่นวาย และความขัดแย้งระหว่างแว่นแคว้นต่าง ๆ ซึ่งหล่อหลอมให้ม่อจื๊อต้องเสนอแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมและรวดเร็ว ความรักสากลจึงไม่ใช่เพียงแค่หลักการทางจริยธรรมที่สวยงาม แต่เป็นปรัชญาเชิงสังคมที่มุ่งหวัง

ให้เกิดสันติภาพและความอยู่ดีกินดีในสังคมอย่างแท้จริง แนวคิดนี้มีรากฐานที่สำคัญสองประการที่ทำให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถโน้มน้าวผู้คนได้นั่นคือ หลักประโยชน์นิยม และเจตจำนงค์แห่งฟ้า ม่อจื๊อเชื่อว่าการรักทุกคนอย่างเท่าเทียมและไม่มีการแบ่งพวกพ้องจะนำมาซึ่งผลประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม เพราะเมื่อทุกคนปฏิบัติต่อผู้อื่นเสมือนปฏิบัติต่อตนเองจะไม่มีการรุกราน การเอารัดเอาเปรียบ หรือการทำสงครามเกิดขึ้นและสันติสุขก็จะบังเกิดขึ้นในสังคมโดยอัตโนมัติ การให้เหตุผลด้วยหลักประโยชน์นิยมนี้ทำให้ปรัชญาของม่อจื๊อมีความสอดคล้องกับเหตุผลและตรรกะของมนุษย์ที่ต้องการหลีกเลี่ยงความทุกข์และแสวงหาความสุข ในขณะเดียวกันม่อจื๊อยังได้วางรากฐานทางอภิปรัชญาของความรักสากลไว้บนเจตจำนงแห่งฟ้า (เทียนจื้อ) โดยเชื่อว่าฟ้าเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดที่เปี่ยมด้วยความเมตตาและปรารถนาให้มนุษย์ทุกคนรักกันอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม การปฏิบัติตามหลักความรักสากลจึงไม่เพียงแค่เป็นการกระทำที่ดีในเชิงสังคม แต่ยังเป็นการทำตามคำสั่งจากอำนาจสูงสุด ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ทรงพลังและให้ความชอบธรรมทางศีลธรรมในการกระทำเพื่อส่วนรวม

นอกจากจะเป็นนักคิดแล้ว ม่อจื๊อยังเป็นนักปฏิบัติที่ลงมือทำเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างแข็งขัน ท่านและเหล่าสาวกได้เดินทางไปทั่วแคว้นต่าง ๆ เพื่อต่อต้านสงครามรุกรานและยังได้พัฒนายุทธศาสตร์การป้องกันเมืองเพื่อช่วยเหลือรัฐเล็ก ๆ ที่ถูกรุกราน การกระทำเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าปรัชญาของม่อจื๊อเป็นแนวคิดที่มุ่งแก้ไขปัญหาจากภายนอกสู่ภายในโดยการสร้างระเบียบและความยุติธรรมทางสังคมก่อน และเชื่อว่าเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมดีขึ้นคุณธรรมในใจของผู้คนก็จะได้รับการหล่อหลอมให้เกิดขึ้นในภายหลัง ปรัชญาของม่อจื๊อจึงเป็นแนวคิดที่ให้คุณค่ากับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่จับต้องได้ในโลกปัจจุบันอย่างแท้จริง

4.2 หลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท เกิดขึ้นในบริบททางสังคมที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากปรัชญาม่อจื๊อ ซึ่งเป็นยุคที่ชมพูทวีปเต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากระบบวรรณะที่ฝังรากลึก เมตตาอัปปมัญญาจึงเป็นคำสอนที่ทรงพลังและตอบโจทย์ปัญหาความทุกข์ของผู้คนในยุคนั้นได้อย่างตรงจุด โดยหลักการนี้เป็นส่วนสำคัญของพรหมวิหาร 4 ซึ่งหมายถึงคุณธรรมอันประเสริฐที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ แนวคิดนี้มีรากฐานที่มั่นคงจากปัญญาที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาความจริงตามหลักอริยสัจ 4 (ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ) และกฎแห่งกรรม

พุทธศาสนาสอนว่า รากเหง้าของความทุกข์และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโลก ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงหรือความไม่เป็นธรรม ไม่ได้มาจากโชคชะตาหรืออำนาจภายนอกเพียงอย่างเดียว

แต่มีต้นตอมาจากกิเลสที่อยู่ในใจของมนุษย์ ได้แก่ ความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และความหลง (โมหะ) การจะแก้ไขปัญหาที่แท้จริงได้จึงต้องเริ่มต้นด้วยการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลสเหล่านี้อย่างถาวร การปฏิบัติเมตตาอัปปมัญญาจึงเป็นแนวทางที่มุ่งแก้ไขปัญหาจากภายในสู่ภายนอก โดยเน้นการฝึกฝนจิตใจผ่านการเจริญเมตตาภาวนาเป็นอันดับแรก กระบวนการนี้เริ่มต้นจากการแผ่ความปรารถนาดีให้ตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของการมีจิตใจที่แข็งแรง จากนั้นจึงค่อย ๆ ขยายขอบเขตความเมตตาออกไปสู่บุคคลที่รัก ผู้ที่เป็นกลาง และแม้กระทั่งศัตรู จนสามารถแผ่ความปรารถนาดีออกไปได้ในทุกทิศทางอย่างไม่มีประมาณ ซึ่งเป็นการทำเพื่อลดละความเห็นแก่ตัว และความยึดมั่นถือมั่นในอัตตาอย่างแท้จริง เมื่อจิตใจได้รับการฝึกฝนจนเปี่ยมด้วยเมตตาแล้ว การกระทำที่เปี่ยมด้วยความเห็นอกเห็นใจและมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นก็จะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ทำให้การสร้างสันติสุขในสังคมเป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายในของตัวบุคคล ดังนั้น การปฏิบัติเมตตาจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่หลักการทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นหนทางปฏิบัติเชิงจิตวิทยาที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าถึงสันติภาพที่ยั่งยืนและแท้จริง ซึ่งเป็นคุณค่าที่ทรงพลังในการแก้ไขวิกฤตทางจิตใจและศีลธรรมของสังคมร่วมสมัย

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถสรุปแก่นสารสำคัญของแนวคิดทั้งสองได้อย่างชัดเจน ดังนี้

การเปรียบเทียบนี้ไม่ใช่เพียงแค่การชี้ให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงรากฐานทางความคิดที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งหล่อหลอมให้แต่ละปรัชญามีแนวทางปฏิบัติและเป้าหมายสูงสุดที่ไม่เหมือนกัน การประมวลผลการวิเคราะห์ทั้งหมดนี้ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าปรัชญาโบราณจากต่างซีกโลกเหล่านี้สามารถมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของสังคมร่วมสมัยได้อย่างไร ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทำให้พบว่าปรัชญาทั้งสองมีทั้ง จุดร่วม และ จุดต่าง ที่สำคัญ ดังนี้

จุดร่วมที่สำคัญ

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปรัชญาของม่อจื๊อและพุทธปรัชญาเถรวาทในเรื่องความรักความเมตตานั้นทำให้เราสามารถค้นพบ จุดร่วม หรือ ความเหมือนที่สำคัญหลายประการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงร่วมกันของปราชญ์ทั้งสองที่มุ่งหวังจะนำพาผู้คนให้พ้นจากความขัดแย้งและสร้างสรรค์สังคมให้เกิดสันติสุขแม้จะมีรากฐานทางวัฒนธรรมและปรัชญาที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงแต่วิกฤตการณ์ทางสังคมในยุคสมัยของทั้งสองท่านกลับหล่อหลอมให้แนวคิดหลักในเรื่องความรักมีแก่นสารที่น่าทึ่งและสามารถเชื่อมโยงกันได้ในหลายมิติ โดยทั้งสองปรัชญาต่าง

มองเห็นตรงกันว่าความรักที่แท้จริงต้องเป็นความรักที่ไร้ขอบเขต ปราศจากอคติ และเป็นพลังที่นำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ของมวลมนุษย์

จุดร่วมที่โดดเด่นที่สุดของทั้งสองปรัชญาคือการนำเสนอความรักที่ไร้ขอบเขตและไม่มีการแบ่งแยก ทั้งม่อจื๊อและพระพุทธเจ้าต่างมองว่ารากเหง้าของความขัดแย้งในสังคมมาจากความเห็นแก่ตัวและการแบ่งแยกเขาแบ่งเรา โดยเฉพาะความรักที่ถูกจำกัดอยู่แค่ในวงแคบ ๆ เช่น ครอบครัวหรือพวกพ้องเท่านั้น ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหานี้ทั้งสองจึงได้นำเสนอแนวคิดที่ท้าทายหลักการความรักแบบลำดับขั้นที่แพร่หลายในยุคนั้น ความรักสากลของม่อจื๊อ หรือ เจียนไอ้ เป็นการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงต่อแนวคิดความรักแบบลำดับขั้นของขงจื๊อ ม่อจื๊อให้เหตุผลว่าความรักที่จำกัดขอบเขตเช่นนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการรุกรานและสงครามเพราะเมื่อแต่ละคนรักเฉพาะกลุ่มของตนเองย่อมเกิดการแย่งชิงผลประโยชน์และนำไปสู่การเบียดเบียนผู้อื่น ในทัศนะของม่อจื๊อ สังคมจะสงบสุขได้ก็ต่อเมื่อทุกคนปฏิบัติต่อผู้อื่นเสมือนปฏิบัติต่อคนในครอบครัวของตนเอง

ในทำนองเดียวกัน เมตตาอัปปมัญญาในพุทธศาสนาก็เป็นการแผ่ความปรารถนาดีไปยังสรรพสัตว์ทั้งปวงโดยไม่มีประมาณ หรือ ไม่มีขีดจำกัดแม้ในทางพุทธจะไม่ได้ปฏิเสธความรักต่อครอบครัว แต่เมตตาในระดับสูงสุดคือการก้าวข้ามความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) ที่อาจนำไปสู่ความทุกข์เพื่อให้ความรักนั้นบริสุทธิ์และครอบคลุมทุกสรรพสิ่งอย่างแท้จริง การเจริญเมตตาภาวนาเป็นการฝึกฝนจิตใจอย่างเป็นระบบเพื่อขจัดอคติและความลำเอียงที่เกิดจากความผูกพันทางอารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เราไม่สามารถรักผู้อื่นได้อย่างเสมอหน้า ทั้งสองปรัชญาต่างชี้ให้เห็นว่าการกำจัดความเห็นแก่ตัว คือหนทางสู่สันติสุขโดยม่อจื๊อมองว่าเป็นปัญหาในระดับสังคมและการเมือง จึงเสนอแนวทางแก้ไขด้วยการเอาชนะความเห็นแก่ตัวในระดับกลุ่มด้วยการปฏิบัติความรักสากลเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์สุขร่วมกันของส่วนรวม ในทางกลับกันพุทธปรัชญาเถรวาทมองความเห็นแก่ตัวเป็นปัญหาในระดับจิตวิทยาและจิตวิญญาณ จึงมุ่งเน้นการฝึกฝนจิตใจจากภายในผ่านการเจริญเมตตาภาวนา

เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลส เช่น โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นรากเหง้าของความเห็นแก่ตัวทั้งหมด นอกจากนี้ ทั้งสองปรัชญาต่างมีเป้าหมายร่วมกันในการยุติความรุนแรงและสร้างสังคมที่สงบสุข ม่อจื๊อได้แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นนี้ผ่านการต่อต้านสงครามรุกรานและหลักการลัทธิสันติภาพอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่พุทธศาสนาก็มีหลักอหิงสา และ เมตตาเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน โดยสอนให้ละเว้นจากการทำร้ายทั้งตนเองและผู้อื่นด้วยกาย วาจา และใจ การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจก็เป็นอีกหนึ่งเป้าหมายร่วมกันโดยม่อจื๊อเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเป็นธรรม ส่วนพุทธศาสนาสอนให้มี

สัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพที่สุจริต) และใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งทั้งสองล้วนเป็นปรัชญาที่มุ่งแก้ไขปัญหาความทุกข์ของผู้คนในสังคมอย่างจริงจัง

จุดที่แตกต่าง

แม้ว่าปรัชญาม่อจื๊อและพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีจุดร่วมที่ชัดเจนในด้านการมุ่งสร้างสันติสุขแต่เมื่อพิจารณาในเชิงลึกแล้ว รากฐาน แรงจูงใจ และเป้าหมายสูงสุด ของทั้งสองแนวคิดนั้นแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เป็นเสมือนแก่นแท้ที่หล่อหลอมให้ปรัชญาแต่ละสำนักมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่ไม่เหมือนกัน การวิเคราะห์ความแตกต่างนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เราเข้าใจปรัชญาของทั้งสองอย่างรอบด้านและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ความแตกต่างที่สำคัญที่สุดคือที่มาของแนวคิดความรักที่ยิ่งใหญ่ โดยในปรัชญาของม่อจื๊อมีรากฐานที่สำคัญอยู่สองประการคือ เจตจำนงแห่งฟ้า และ หลักประโยชน์นิยม ม่อจื๊อเชื่อว่าฟ้าเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดที่เปี่ยมด้วยความเมตตาและมีเจตจำนงที่จะให้มนุษย์รักกันอย่างเท่าเทียม ดังนั้น การปฏิบัติตามหลักความรักสากลจึงเป็นคำสั่งจากอำนาจสูงสุดที่มนุษย์ต้องยึดถือปฏิบัติ นอกจากนี้ปรัชญาของท่านยังมีฐานคติแบบประโยชน์นิยมที่ชัดเจนโดยให้เหตุผลว่าความรักสากลเป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลที่สุดในการสร้างสังคมที่มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อทุกคนเพราะจะนำมาซึ่งความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองที่จับต้องได้ ในทางตรงกันข้าม เมตตาอัปปมัญญาในพุทธศาสนามีรากฐานทางปรัชญาที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง เมตตาไม่ได้เกิดขึ้นจากคำสั่งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือการคำนวณผลประโยชน์ แต่เกิดขึ้นจาก ปัญญา และการทำความเข้าใจใน กฎธรรมชาติ ที่ครอบคลุมทุกสรรพสิ่งในพุทธศาสนาเมตตาเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้พิจารณาและเห็นความจริงตามหลักอริยสัจ 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุกข์ และ สมุทัย ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและปรารถนาดีอย่างไม่มีขอบเขตเพื่อให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์เหล่านั้นนอกจากนี้เมตตายังมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” การปฏิบัติเมตตาจึงเป็นสิ่งที่เกิดจากปัญญาที่เห็นผลของกรรมและด้วยความเมตตานี้เองที่ผู้ปฏิบัติจะละเว้นจากการกระทำอันเป็นบาปทั้งปวง

แรงจูงใจและเป้าหมายสูงสุด แม้ทั้งสองปรัชญาจะส่งเสริมการกระทำที่เปี่ยมด้วยความเมตตา แต่แรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำและเป้าหมายสูงสุดของทั้งสองแนวคิดนั้นแตกต่างกัน แรงจูงใจในการปฏิบัติของม่อจื๊อ คือ การคำนวณผลประโยชน์ และ เจตจำนงแห่งฟ้า แรงจูงใจจึงมีลักษณะเป็นผลลัพธ์นิยมที่เชื่อว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดสำหรับสังคมโดยรวม ในทางตรงกันข้ามแรงจูงใจหลักในการเจริญเมตตาภาวนาของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลส แรงจูงใจจึงมีลักษณะเป็นจริยศาสตร์ทางคุณธรรมที่เน้นการพัฒนาคุณธรรมภายในของผู้ปฏิบัติ ส่วนเป้าหมายสูงสุดใน

ปรัชญาของม่อจื๊อ คือการสร้างสันติภาพทางโลก และสังคมอุดมคติที่สงบสุขปราศจากสงคราม และความยากจน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่อยู่ภายในกรอบของโลกนี้ ในขณะที่เป้าหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ นิพพาน ซึ่งเป็นสภาวะแห่งการดับทุกข์อย่างถาวรและสิ้นสุดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เมตตาจึงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการเดินทางไปสู่เป้าหมายที่เหนือโลกนี้

วิธีการปฏิบัติ แม้ทั้งสองปรัชญาจะมุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างสันติภาพ แต่วิธีการปฏิบัติของทั้งสองนั้นแตกต่างกัน ความรักสากลของม่อจื๊อเป็นแนวคิดที่เน้นการปฏิบัติจากภายนอกสู่ภายใน โดยเชื่อว่าการกระทำที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อสังคมจะหล่อหลอมคุณธรรมในใจของผู้ปฏิบัติ ในทางกลับกันเมตตาอัปปมัญญาในพุทธศาสนา เป็นแนวคิดที่เน้นการปฏิบัติจากภายในสู่ภายนอก ด้วยการพัฒนาจิตใจผ่านการเจริญภาวนาซึ่งจะส่งผลให้การกระทำภายนอกเปี่ยมไปด้วยความเมตตาเองโดยธรรมชาติ

โดยสรุปแล้ว ปรัชญาม่อจื๊อและพุทธปรัชญาเถรวาทมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความรักที่ไร้ขอบเขตและสันติสุขให้แก่สังคม แต่มีรากฐาน แรงจูงใจ และวิธีการที่แตกต่างกัน ม่อจื๊อมีรากฐานจากหลักเจตจำนงแห่งฟ้าและประโยชน์นิยม โดยเน้นการปฏิบัติจากภายนอกสู่ภายใน เพื่อมุ่งสร้างสันติภาพทางโลก ในทางกลับกันพุทธศาสนามีรากฐานจากปัญญาและกฎแห่งกรรม โดยเน้นการปฏิบัติจากภายในสู่ภายนอกเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ทั้งสองแนวคิดจึงเป็นเหมือนแนวทางที่เติมเต็มซึ่งกันและกัน โดยม่อจื๊อช่วยสร้างสังคมที่ดีภายนอก และพุทธปรัชญาช่วยสร้างจิตใจที่ดีภายใน ซึ่งเป็นรากฐานที่สมบูรณ์ที่สุดสำหรับสันติภาพที่แท้จริง

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมการบูรณาการหลักคุณธรรมในระบบการศึกษา รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการบรรจุหลักปรัชญาม่อจื๊อและพุทธจริยธรรมเข้าไว้ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยเน้นการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสำคัญของเจตนาที่บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นรากฐานของเมตตาควบคู่ไปกับการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นแก่นของความรักสากล การศึกษาที่เน้นการบูรณาการนี้จะช่วยสร้างพลเมืองที่มีทั้งคุณธรรมภายใน และจิตสำนึกต่อสังคมทำให้พวกเขาสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้ทฤษฎีแต่ขาดซึ่งการลงมือทำ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนการปฏิบัติจริง เช่น โครงการจิตอาสา หรือการอภิปรายเชิงปรัชญา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำแนวคิดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

2. ใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง ในบริบททางการเมืองที่เต็มไปด้วยความแตกแยกและความขัดแย้ง ควรมีการส่งเสริมให้ใช้แนวทางสันติวิธีที่บูรณาการหลักการจากทั้งสองปรัชญาเพื่อสร้างความปรองดองอย่างยั่งยืน รัฐบาลและนักการเมืองควรนำหลักการของม่อจื๊อในเรื่องการต่อต้านสงครามรุกรานมาเป็นกรอบในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยใช้การทูตและการเจรจาแทนการใช้กำลังเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้ง ขณะเดียวกันก็ควรใช้หลักเมตตาและปัญญาของพุทธศาสนาในการแก้ไขความขัดแย้งภายในประเทศ โดยการฝึกฝนให้ผู้นำและประชาชนสามารถก้าวข้ามความเกลียดชังและอคติ และหันมาใช้การเจรจาและการทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ การบูรณาการนี้จะช่วยให้การเมืองไม่ใช่แค่การช่วงชิงอำนาจแต่เป็นการลงมือทำเพื่อสร้างความผาสุกให้แก่สังคมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจากทั้งในระดับนโยบายและในระดับจิตใจของประชาชน

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

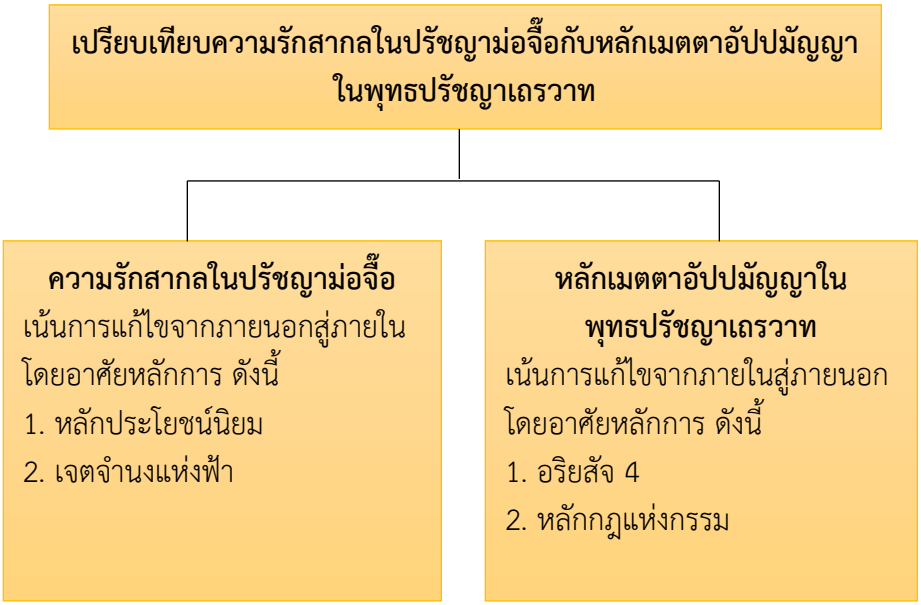
1. ควรศึกษาเปรียบเทียบเชิงลึกกับปรัชญาอื่น ๆ การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างปรัชญาจากโลกตะวันออกสองสำนัก เช่น จริยศาสตร์ของ อิมมานูเอล คานท์, จริยศาสตร์ทางคุณธรรมของ อริสโตเติล

2. ควรมีการวิจัยเชิงประยุกต์ งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงทฤษฎีในเชิงปรัชญา ดังนั้น จึงควรมีการต่อยอดเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์หรือวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาผลกระทบของการนำแนวทางบูรณาการไปใช้จริงในบริบทที่เฉพาะเจาะจง เช่น การทดลองนำหลักการบูรณาการนี้ไปใช้ในโรงเรียนเพื่อดูว่าสามารถปลูกฝังคุณธรรมและจิตสำนึกต่อสังคมให้แก่เยาวชนได้อย่างไร หรือการนำไปใช้ในองค์กรธุรกิจเพื่อศึกษาผลลัพธ์ของการบริหารที่ใช้ทั้งหลักเมตตาและหลักประโยชน์นิยมว่าสามารถสร้างองค์กรที่ยั่งยืนได้จริงหรือไม่

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ความรักสากลในปรัชญาม่อจื๊อกับหลักเมตตาอัปปมัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าความรักสากลของม่อจื๊อและเมตตาอัปปมัญญาในเถรวาท มีจุดร่วมสำคัญในการสร้างความรักที่ไร้ขอบเขตและมุ่งสู่สันติสุขในสังคม โดยการเอาชนะความเห็นแก่ตัว จุดที่แตกต่างคือม่อจื๊ออิงกับเจตจำนงแห่งฟ้าและหลักประโยชน์นิยมในการสร้างผลลัพธ์ที่ดีทางโลก ขณะที่เมตตาอัปปมัญญาเกิดจากปัญญาในการเข้าใจอริยสัจ 4 และกฎแห่งกรรมเพื่อมุ่งชำระกิเลสภายในเป็นรากฐาน ความแตกต่างสำคัญคือวิธีการปฏิบัติ โดยม่อจื๊อเน้นการแก้ไขจากภายนอกสู่ภายในมุ่ง

สร้างระเบียบสังคมก่อน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นการฝึกฝนจิตใจจากภายในสู่ภายนอกด้วยการภาวนาเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

จอนห์สตัน และหวางผิง. (2012). *ต้าเสว่และจงหยงฉบับบสองภาษาโม่จื่อ: เรื่องของมาเทอร์โม*. ฮ่องกง: สำนักมหาวิทยาลัยจีน.

พนมกร คำวัง. (2562). ม่อจื่อ : ผู้ปรารถนาโลกแห่งภราดรภาพ. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, 2(1), 23-24. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/432

พระมหาธนินทร์ นราสโภ (มาสุ่ม). (2563). ประยุกต์ใช้หลักธรรมเกี่ยวกับความรักตามแนวพุทธปรัชญา. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, 7(2), 27-41. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/240467

ยูมน้อยในเมืองใหญ่. (ม.ป.ป.). *Philosophy of Love ทฤษฎีความรัก ปรัชญากับความรัก*. เข้าถึงได้จาก https://www.mangozero.com/philosophical-love

อุทัย สุดสุข และคณะ. (2563). *ปรัชสุขภาพสาธารณสุขประยุกต์*. นนทบุรี: เดอะ กราฟิโก ซิส้ต็มส์.

การศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลี

An Analytical Study of Paṇāmakathā (Invocation) in Pali Literatures

พระมหาเขตรัตน์ ขนฺติธโร, พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ
Phramaha Khetrat Khantidharo, PhrakruSripanyavikrom, Phocana Suvaco
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: thekhet74@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) ศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาเอกสาร ตำรา บทความวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปณามกถาและวรรณกรรมบาลี และวรรณกรรมไทย แล้วนำมาพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. วรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า เป็นวรรณกรรมที่บันทึกและแต่งขึ้นโดยใช้ภาษาบาลีเป็นหลัก มีรูปแบบเป็นร้อยแก้วบ้าง ร้อยกรองบ้าง หรือผสมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองบ้าง ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ฎีกา คัมภีร์อนุฎีกา คัมภีร์ปกรณ์วิเสส รวมถึงคัมภีร์รุ่นหลังที่แต่งขึ้นในสังคมไทย เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแสดงหลักธรรมต่าง ๆ รวมถึงการอธิบายขยายหลักธรรม เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น และมีความปรารถนาให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคง

2. ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า เป็นบทร้อยกรองซึ่งมีเนื้อหานอบน้อมสรรเสริญต่อพระรัตนตรัย คำปรารภของผู้ประพันธ์ และการขออานิสงส์ต่าง ๆ ลักษณะการแต่งใกล้เคียงกับบทต้นของวรรณกรรมอื่นที่แต่งในอินเดีย ผู้แต่งในชั้นอรรถกถาและในชั้นฎีกาได้แต่งและวางปณามกถาไว้ต้นคัมภีร์ เป็นทั้งคำสรรเสริญและการแสดงความเคารพในบทเดียวกัน แต่เป็นการสรรเสริญและการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัยซึ่งผู้แต่งนับถือ

3. การวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่ามี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) คัชชะ ร้อยแก้ว และ 2) ปัชชะ ร้อยกรอง ส่วนใหญ่เป็นปัฐยาวัตฉันท์ อินทรวิเชียรฉันท์ และอุปเปนทรวิเชียรฉันท์ ส่วนเนื้อหาเป็นการแสดงการสรรเสริญและนมัสการ

ได้รับบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 11 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 14 มีนาคม 2569
Received: February 4, 2026; **Revised:** March 11, 2026; **Accepted:** March 14, 2026

พระรัตนตรัย แสดงความปรารถนาของผู้รจนา เป็นการเชิญชวนให้ศึกษาคัมภีร์ของผู้รจนา เป็นการบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง และแสดงความเคารพต่อแหล่งข้อมูลที่นำมาอ้างอิง ส่วนอลังการที่พบมีทั้งสัททาลังการและอรรถาลังการ

คำสำคัญ: ปณามกถา, วรรณกรรมบาลี, พระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study Pāli literature in Buddhist scriptures; 2) to examine Paṇāmakathā (invocation) in Pāli literature; and 3) to conduct an analytical study of Paṇāmakathā (invocation) in Pāli Buddhist scriptures. This documentary research was conducted by examining textbooks, academic articles and related research on Paṇāmakathā (invocation) in Pāli literature and Thai literature. The data were analyzed and presented using a descriptive–analytical method.

The research results found that:

1. Pāli Literature in Buddhist Scriptures found that Pāli literature in Buddhist scriptures consisted of works recorded and composed primarily in the Pāli language, utilizing prose, verse or a combination of both. These works included the Tipiṭaka (Canon), Aṭṭhakathā (Commentaries), Ṭīkā (Sub-commentaries), Anuṭīkā (Further Sub-commentaries), Pakaraṇavisesa (Special Treatises), as well as later scriptures composed within Thai society. The primary purpose of these texts is to expound and clarify Buddhist doctrine (Dhamma) in order to ensure the stability and longevity of Buddhism.

2. Paṇāmakathā (Invocation) in Pāli Literature found that Paṇāmakathā in Pāli literature consisted of poetic verses composed to humbly pay homage to and praise the Triple Gem the Buddha, the Dhamma, and the Saṅgha. These verses also functioned as the author's preface, expressing aspirations for the merit gained from composing the work. The style of Paṇāmakathā was similar to the introductory sections found in other classical Indian literatures. Traditionally, commentators (Aṭṭhakathācariyā) and sub-commentators (Ṭīkācariyā) placed these verses at the beginning of their treatises as a unified expression of reverence and profound respect toward the Triple Gem.

3. An analysis of Paṇāmakathā (Invocation) found that the analysis of Paṇāmakathā revealed two formal styles: 1) gajja (prose) and 2) pajja (verse). Most Paṇāmakathā were composed in poetic meters such as Pathyāvatta, Indavajira, and Upendavajira. In terms of content, Paṇāmakathā serveed several functions, including praising and venerating the Triple Gem, declaring the author's aspirations, inviting readers to study the treatise, stating the objectives of the work and acknowledging the authority of referenced sources. From the perspective of literary aesthetics (alaṅkāra), the study identifies the use of both saddālaṅkāra (figures of sound) and atthālaṅkāra (figures of sense).

Keywords: Panāmagāthā, Pāli Literature, Pāli Poetics, Buddhism

1. บทนำ

ปณามกถา คือ การแสดงความนอบน้อม เป็นบทร้อยแก้ว หรือร้อยกรอง หรือผสมร้อยแก้วและร้อยกรอง มีทั้งคาถาวรรณพฤติและมาตราพฤติ เพื่อแสดงความเคารพนบนอบ, แสดงการน้อมไหว้, แสดงการนมัสการ, แสดงการสรรเสริญ ยกย่อง และขอพรต่อสิ่งที่ตนเคารพนับถือ มีในตอนต้นของวรรณกรรมบาลีชั้นหลังพระไตรปิฎก ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส สำนวนของปณามกถาก็จะแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัยและตามสำนวนของผู้แต่งแต่ละท่าน (พระสิริมังคลาจารย์, 2554, หน้า 4) อีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้แต่งวรรณกรรมนั้นเกิดขวัญและกำลังใจในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมอันทรงคุณค่า บางทีก็เป็นการกล่าวเกริ่นนำถึงเรื่องที่แต่ง เพื่อปลุกเร้าให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเนื้อหาด้านในของวรรณกรรมนั้น ๆ อาจเป็นได้ว่าสมมติฐานยุคหลังประวัติศาสตร์ที่คาดว่าจะเป็นที่มาของปณามกถา คือ การรับเอาวัฒนธรรมการอาเศียรวาท (ภาษาไทยใช้ อาศิรวาท) คือการสรรเสริญบูชาคุณของเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ในอินเดียอันมีแหล่งกำเนิดในที่เดียวกันกับพระพุทธศาสนาแต่เกิดขึ้นก่อน ดังนั้น ขนบธรรมเนียมนี้ก็ยังคงมีอิทธิพลสำคัญประการหนึ่งในการแต่งวรรณกรรมต่าง ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 897)

วรรณกรรมบาลีเป็นวรรณกรรมที่มีความเป็นมายาวนานสืบทอดกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ คือการท่องจำถ่ายทอดกันแบบปากต่อปาก ซึ่งเป็นหลักการรักษาคัมภีร์ที่มีประสิทธิภาพมากเพราะจะต้องว่าพร้อมกันและเหมือนกัน จึงไม่ผิดแปลกจากกัน กล่าวคือมีการตรวจสอบในตัวเอง ถ้าไม่ตรงกันก็จะรู้ในขณะนั้นเลย ส่วนการจดบันทึกนั้นอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ง่ายกว่า กล่าวคือ อาจฟังผิด อาจจดบันทึกไม่ตรง ไม่ชัดเจน หรืออาจทำให้ผู้อ่านอาจออกเสียงผิด

แต่เนื่องจากภายหลังเกิดปัญหาขึ้นหลายอย่าง เช่น ปัญหาด้านประสิทธิภาพในการท่องจำของบุคคล ปัญหาด้านการแทรกแซงด้านการเมือง และปัญหาการเผยแผ่ศาสนาของศาสนาต่าง ๆ จึงเริ่มมีแนวความคิดว่า การเก็บรักษาโดยการท่องจำเพียงอย่างเดียว อาจทำให้คัมภีร์สูญสิ้นไปได้โดยง่าย และเริ่มที่จะ จาร หรือ จารึกวรรณกรรมบาลีไว้ในใบลาน เพราะเท่าที่ค้นพบในยุคนั้น ใบลานมีคุณสมบัติที่อยู่ได้นานกว่าวัสดุอย่างอื่น ในเบื้องต้นเรียกกันว่า “วรรณกรรมใบลาน” (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2556, หน้า 115)ภาษาที่ใช้ก็จะเป็นภาษาบาลี เนื่องจากภาษาบาลีไม่มีตัวอักษร เป็นเพียงเสียงเท่านั้น จึงใช้อักษรของท้องถิ่นนั้น ๆ ในการจารจารึกวรรณกรรมบาลี ตัวอักษรแต่ละท้องถิ่นจึงไม่เหมือนกัน แต่เน้นที่การออกเสียงจะต้องเหมือนกัน เช่น อักษรสิงหล อักษรพม่า อักษรขอม อักษรธัมม์ (ล้านนา) (พระมหาฉัตรเทพ พุทฺธชาโต (พุทธชูชาติ) และคณะ, 2563, หน้า 4)

อีกอย่างหนึ่งในการศึกษาเล่าเรียนศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ คือ ยุคที่ยังไม่มีการคิดค้นอักษร หรืออักขระใด ๆ มนุษย์ก็จะใช้วิธีการจดจำและถ่ายทอดแบบปากต่อปาก ที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” เป็นหลัก และการศึกษาเล่าเรียนศิลปะวิทยาการใด ๆ ที่มีความสำคัญที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนผู้เรียนจะให้ความเคารพครูบาอาจารย์ผู้สอนสั่งศิลปะวิทยาการเป็นอย่างยิ่ง เพราะถือว่าสิ่งที่ตนศึกษาเล่าเรียนนั้นเป็นสิ่งมีคุณค่ามีความสำคัญ ดังนั้น การแสดงความเคารพ จึงเป็นสิ่งที่ถือเป็นขนบธรรมเนียมมาตั้งแต่ยุคนั้น ซึ่งการแสดงความเคารพนั้นแต่ละชนชาติ แต่ละศาสนา ลัทธิความเชื่อต่าง ๆ อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น การสร้างรูปเคารพ หรือตัวแทน หรือ เครื่องหมายสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อสร้างเป็นรูปแบบของตนเอง และการกล่าวสรรเสริญ ยกย่องในครูบาอาจารย์ จึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งและถือกำเนิดขึ้นมาพร้อม ๆ กันนั่นเอง ปัจจุบันขนบธรรมเนียมประเพณีแบบนั้นก็ยังมีอยู่ เช่น ศิลปะการแสดงต่าง ๆ งานหัตถกรรมศิลปกรรมต่าง ๆ งานด้านวรรณกรรมและวรรณคดีก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะงานด้านวรรณกรรมที่จะต้องใช้ตัวอักษรในการแต่ง หลายชาติหลายภาษาก็จะต้องกล่าวเกริ่นปณามกถา เพื่อแสดงออกถึงความเคารพ นอบน้อม ต่อผู้ที่ตนเคารพในฐานะต่าง ๆ ตลอดถึงการพรรณนาถึงความสามารถและความดีงามที่เป็นลักษณะเด่น ของผู้ที่ตนยกย่อง เช่น พระสัมมาพุทธเจ้า พระรัตนตรัย พระอรหันต์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดทั้งบูรพาจารย์และบุคคลที่ควรแก่การเคารพบูชาทั้งหลาย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, ขุ.ป.อ. (ไทย) 1/1)

แม้จะมีบทความและงานวิจัยจากผู้สนใจศึกษาปณามกถาในวรรณกรรมอยู่บ้าง แต่ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีนักวิชาการท่านใดศึกษาปณามกถาในวรรณกรรมบาลี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา รวมถึงวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาและพัฒนาการของปณามกถาในวรรณกรรมบาลีมาก่อน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจ “ศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์

พระพุทธศาสนา” ซึ่งน่าจะทำให้เข้าใจในปณามกถา รวมถึงรูปแบบเนื้อหาและพัฒนาการของปณามกถาในวรรณกรรมบาลีได้ชัดเจนมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพเชิงเอกสาร มุ่งศึกษารูปแบบและเนื้อหาของปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของปณามกถา ตั้งแต่คัมภีร์ชั้นพระไตรปิฎก จนถึงคัมภีร์รุ่นหลังในสังคมไทย โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม พิมพ์ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลเดช พุทธศักราช 2560, คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ฎีกา คัมภีร์อนุฎีกา คัมภีร์ปกรณ์วิเสส และคัมภีร์รุ่นหลังในสังคมไทย, เอกสาร ตำรา บทความวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปณามกถาและวรรณกรรมบาลี และวรรณกรรมไทย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ดังนี้ 1) วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของปณามกถาในวรรณกรรมบาลี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 2) วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของปณามกถาที่ใช้ในวรรณกรรมบาลี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แล้วดำเนินการสรุปผลและนำเสนอการวิจัย โดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 วรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา วรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า เป็นวรรณกรรมที่บันทึกและแต่งขึ้นโดยใช้ภาษาบาลีเป็นหลัก มีรูปแบบเป็นร้อยแก้วบ้าง ร้อยกรองบ้าง หรือผสมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองบ้าง ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ฎีกา คัมภีร์อนุฎีกา คัมภีร์ปกรณ์วิเสส รวมถึงคัมภีร์รุ่นหลังที่แต่งขึ้นในสังคมไทย เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแสดงหลักธรรมต่าง ๆ รวมถึงการอธิบายขยายหลักธรรมเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น และมีความปรารถนาให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคง ดังนี้

1. วรรณกรรมบาลีชั้นพระไตรปิฎก พบว่า เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาอยู่บนพื้นฐานแห่งความจริง ความงาม และความดี เนื้อหาประกอบด้วยเหตุผลแสดงข้อเท็จจริงอย่างมีระบบ ในแง่ที่เป็นวรรณกรรมสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดความบันดาลใจและจินตนาการสะท้อนให้ผู้อ่านเข้าใจความจริงของชีวิตและความจริงของโลกตามหลักพุทธธรรมให้เห็นอย่างชัดเจน ด้วยวรรณกรรมบาลีที่มีลักษณะพิเศษ ด้านเนื้อหา กล่าวคือ 1) ที่มีลักษณะเป็นคำสั่ง หรือข้อห้ามคือพระวินัย 2) ที่มีลักษณะเป็นคำสอนคือพระธรรม และ 3) ที่มีลักษณะเป็นวิชาการล้วน ๆ คือพระอภิธรรม วรรณกรรมบาลีพัฒนาการจากรุ่นสู่รุ่น สืบทอดตั้งแต่ยุค พระไตรปิฎกเป็นต้นมา เนื้อหาเป็นไปตามมติของพระสังคีติกาจารย์คราวทำสังคายนา ที่ตางจากวรรณกรรมอื่น คือ วรรณกรรมบาลีประมวลความรู้สภาวะตามกฎธรรมชาติที่ได้จาการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงญาณทัศน ที่เป็นสัจธรรมยิ่งกว่าวรรณกรรมทั่วไป

2. วรรณกรรมบาลีชั้นอรรถกถา พบว่า เป็นวรรณกรรมที่รจนาขึ้นมาใหม่ ไม่ใช่พุทธวจนะ แต่เป็นคัมภีร์คู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกที่โบราณาจารย์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา เพื่ออธิบายความหมายของคำศัพท์ที่เข้าใจยากและความหมายของวลี ประโยค หรือข้อความที่มีนัยสลับซับซ้อน อาจทำให้เข้าใจผิดและแปลความหมายผิดไปจากพระพุทธประสงค์ในบริบทนั้น ๆ ได้เป็นคัมภีร์ที่พระอรรถกถาจารย์แต่งไขความ แก้ความพระไตรปิฎก อรรถกถาจัดเป็นวรรณกรรมบาลีทุติยภูมิ มีทั้งอรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกและอรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ผู้แต่งอรรถกถา เรียกว่า “อรรถกถาจารย์” ลักษณะอรรถกถา เป็นคัมภีร์อธิบายความในพระไตรปิฎก โดยตรง หมายความว่า พระไตรปิฎกแต่ละสูตร แต่ละส่วน แต่ละเรื่องมีอรรถกถาอธิบายจำเพาะสูตร จำเพาะส่วน จำเพาะตอน หรือจำเพาะเรื่องนั้น ๆ และอธิบายความตามลำดับโดยอธิบายทั้งคำศัพท์หรือถ้อยคำ อธิบายข้อความ ชี้แจงความหมาย ขยายความหลักธรรมหลักวินัย เล่าเรื่องประกอบ ตลอดจนแสดงเหตุปัจจัย แวดล้อมหรือความเป็นมาของการที่พระพุทธเจ้าจะตรัสพุทธพจน์นั้น ๆ หรือเกิดเรื่องราวนั้น ๆ ขึ้น พร้อมทั้งเชื่อมโยง ประมวลความเป็นมา เป็นไปต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เข้าใจพุทธพจน์ หรือเรื่องราวในพระไตรปิฎกชัดเจนขึ้น

3. วรรณกรรมบาลีชั้นฎีกา-อนุฎีกา-ปกรณ์วิเสส พบว่า 1) วรรณกรรมบาลีชั้นฎีกา เป็นวรรณกรรมที่อธิบาย อรรถกถา เลือกคำหรือข้อความยากในอรรถกถานำมาอธิบายให้เข้าใจง่าย ฎีกาของเถรวาทในระยะแรก หมายถึงหนังสืออธิบายอรรถกถาพระไตรปิฎก แต่ภายหลังหมายรวมหนังสืออธิบายความหนังสือที่ไม่ใชอรรถกถาพระไตรปิฎกด้วย เช่น ฎีกาของพงศาวดารบาลี ฎีกาตำราไวยากรณ์ และฎีกาปกรณ์วิเสส มีมิลินทปัญหา เป็นต้น 2) วรรณกรรมบาลีชั้นอนุฎีกา เป็นวรรณกรรมที่พระอาจารย์ทั้งหลายแต่งแก้หรืออธิบายเพิ่มเติมจากคัมภีร์ฎีกา ซึ่งอนุฎีกานี้

นับเป็นหลักฐานชั้น 4 รองจากฎีกา เช่น อนุฎีกาวิมติ-วิโนทนี ของพระวินัย เป็นต้น แบ่งเป็น 3 ประเภท ตามสายแห่งพระไตรปิฎก คือ อนุฎีกาพระวินัยปิฎก อนุฎีกาพระสุตตันตปิฎก และอนุฎีกาพระอภิธรรมปิฎก 3) วรรณกรรมบาลีชั้นปกรณ์วิเสส เป็นคัมภีร์ที่พระคันถรจนาจารย์ได้รจนาขึ้น เพื่อแสดงความคิดเห็นอันเป็นภูมิรู้หรือภูมิธรรมของท่าน โดยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจากคัมภีร์ต่าง ๆ เพื่อบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าแบบย่นย่อ หรือรวบยอดให้ผู้ศึกษาสามารถจดจำได้ง่ายขึ้น, เพื่อสรรเสริญและชมเชยคุณพระรัตนตรัยในรูปของร้อยกรองภาษาบาลี, เพื่อเสนอหลักการและวิธีการในการอธิบายขยายความพระไตรปิฎก, แสดงความรู้เรื่องโลกและจักรวาล เป็นต้น 4) วรรณกรรมบาลีรุ่นหลังในสังคมไทย พบว่า แบ่งออกเป็น 4 ยุค ดังนี้ (1) วรรณกรรมบาลีในยุคสุโขทัย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18 (ประมาณ พ.ศ. 1701 – 1800) ปรากฏจารึกที่มีข้อความภาษาบาลีของไทยที่จารึกด้วยอักษร ต่างกัน 5 แบบ คือ อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ อักษรเทวนาครี อักษรแบบพุกาม และอักษรขอมโบราณ (2) วรรณกรรมบาลีในยุคล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19 ถึง 20) แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่หนึ่ง เรียกว่า วรรณคดีพระไตรปิฎก อยู่ในสมัยของ พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-2030) ซึ่งมีพระสงฆ์ที่เฉลียวฉลาดและรู้หลักพระไตรปิฎกจำนวนหลายรูป จนสามารถทำการสังคายนาครั้งที่ 8 ที่เรียกว่า “อัฏฐมสังคายนา” ขึ้นที่วัดโพธาราม หรือวัดเจ็ดยอดในปี 2020 และช่วงที่สอง คือ ในสมัยพระเจ้าติลกปนัดดาธิราช หรือพระเมืองแก้ว (พ.ศ. 2068-2038) (3) วรรณกรรมบาลีในยุคอยุธยา (พ.ศ. 2231-2246) มีวรรณกรรมบาลีเกิดขึ้น ในสมัยนี้เพียง 2 เรื่อง คือ 1) มูลกัจจายนคัณฐี และ 2) สัทธัมมสังคหะมูลกัจจายนคัณฐี แต่งเป็นร้อยกรอง แก้เนื้อความในมูลกัจจายนะ (4) วรรณกรรมบาลีในยุครัตนโกสินทร์ มี 3 คัมภีร์คือ คัมภีร์จุลยุทธกาลวงศ์ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา คัมภีร์มหายุทธกาลวงศ์ ว่าด้วยเรื่องราชาธิราช คัมภีร์สังคีติยวงศ์ ว่าด้วยการทำสังคายนาพระไตรปิฎก 5) รูปแบบของบทประพันธ์ พบว่า มี 3 อย่าง โดยจำแนกเป็น (1) ปัชชะ (ร้อยกรอง) ประเภทเรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ ตามคัมภีร์สัททนีติ และคัมภีร์พาลาวตาร แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. ฉันท์วรรณพฤติ เช่น อุเปนทรวิเชียรฉันท์ และ 2. ฉันท์มาตราพฤติ เช่น อริยปัฐยาฉันท์ (2) คัชชะ (ร้อยแก้ว) ความเรียงที่สละสลวยไพเราะเหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมาย และ (3) วิมิสสะ (บทประพันธ์ผสม) ใช้ทั้งสองรูปแบบ เพื่อให้บทประพันธ์มีชีวิตชีวาขึ้น

4.2 ปณามกถาในวรรณกรรมบาลี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

1. ลักษณะของปณามกถา มีการกล่าวคำสรรเสริญและนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระอริยสงฆ์ ในพระไตรปิฎก ส่วนในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาพบว่า มีคำสรรเสริญ คำแสดงความเคารพ คำร้องขออานิสงส์หรือแสดงความปรารถนา ขอพรในบทเดียวกันและมีเนื้อความต่อเนื่องกัน

2. การประพันธ์ปณามกถา มีธรรมเนียมในการแต่งใกล้เคียงกับบทต้นของวรรณกรรมอื่นที่แต่งในอินเดีย ผู้แต่งในชั้นอรรถกถาและในฎีกาได้แต่งและวางปณามกถาไว้ต้นคัมภีร์ เป็นทั้งคำสรรเสริญและการแสดงความเคารพในบทเดียวกัน แต่เป็นการสรรเสริญและการแสดงความเคารพพระรัตนตรัยที่ผู้แต่งนับถือ

4.3 วิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยแบ่งวิเคราะห์รูปแบบตามชั้นของคัมภีร์ ตาม 1) คัมภีร์อรรถกถา 3 คัมภีร์ 2) คัมภีร์ฎีกา-อนุฎีกา 3 คัมภีร์ 3) คัมภีร์ปกรณ์วิเสส 1 คัมภีร์ 4) คัมภีร์ชั้นหลังในสังคมไทย มีรายละเอียดสรุปดังนี้

1. คัมภีร์อรรถกถา 3 คัมภีร์ ได้แก่

1) คัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกา มี 16 คาถา พบว่าวิเคราะห์ได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ (1) คาถาที่ 1 และ 9-16 เป็นอินทรวิเชียรฉันท์ (2) คาถาที่ 2-8 เป็นอุเปนทรวิเชียรฉันท์

2) คัมภีร์อรรถกถาสุมังคลวิลาสินี มี 3 คาถา พบว่า คาถาที่ 1-3 เป็นอริยฉันท์

3) คัมภีร์อรรถกถาปรมัตถโชติกา มี 5 คาถา พบว่า คาถาที่ 1-5 เป็นปัฐยาวัตรฉันท์

2. คัมภีร์ฎีกา-อนุฎีกา 3 คัมภีร์ ได้แก่

1) คัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกา มี 16 คาถา พบว่าเป็นปัฐยาวัตรฉันท์

2) คัมภีร์วชิรพุทธิฎีกา มี 4 คาถา พบว่า วิเคราะห์ได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ (1) คาถาที่ 1 - 3 เป็นอินทรวิเชียรฉันท์ (2) คาถาที่ 4 เป็นปัฐยาวัตรฉันท์

3) คัมภีร์วิมติวิโนทนีฎีกา มี 6 คาถา พบว่า คาถาที่ 1-6 เป็นปัฐยาวัตรฉันท์

3. คัมภีร์ปกรวิเสส 1 คัมภีร์ ได้แก่ มังคลัตถทีปนี มี 7 คาถา พบว่า คาถาที่ 1-7 เป็นปัฐยาวัตรฉันท์

4. คัมภีร์ชั้นหลังในสังคมไทย 1 คัมภีร์ ได้แก่ สังคีติวงศ์ มี 3 คาถา พบว่า คาถาที่ 1-3 เป็นนอินทรวิเชียรฉันท์

และวิเคราะห์เนื้อหาเป็น 1) การแสดงการสรรเสริญ และนมัสการพระรัตนตรัย 2) คำร้องขออานิสงส์จากการกล่าวถ้อยคำนมัสการพระรัตนตรัย 3) การเชิญชวนผู้อ่าน 4) การบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง 5) การอ้างอิงคัมภีร์ข้อมูลที่ใช้แต่ง มีรายละเอียดสรุปดังนี้

1) การแสดงการสรรเสริญและนมัสการพระรัตนตรัย พบว่า มีการใช้ ปณามกถาในอรรถกถามากกว่าในคัมภีร์ชั้นหลังอันได้แก่ฎีกา กล่าวคือทุกคัมภีร์อรรถกถาล้วนมีปณามกถาทั้งสิ้น (เว้นแต่เถรีคาถาที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของเถรคาถาและอรรถกถา ชาดก) และในเนื้อหาของทุกปณามกถาผู้แต่งล้วนแต่งสรรเสริญและแสดงความเคารพพระรัตนตรัย นั่นย่อมแสดงว่า

จุดประสงค์หลักในการแต่งน่าจะมาจากเจตนาของผู้แต่งที่มุ่งเน้นไปที่การสรรเสริญและนมัสการพระรัตนตรัยเป็นหลัก

2) คำร้องขออานิสงส์จากการกล่าวถ้อยคำนมัสการพระรัตนตรัย พบว่า มีคำร้องขออานิสงส์ปรากฏจำนวนมากในประณามกถาของอรรถกถาข้อความเช่นนี้ไม่ปรากฏในปณามกถาของคัมภีร์ฎีกา และถ้อยคำในส่วนนี้ปรากฏ ต่อเนื่องจากคำสรรเสริญและนมัสการในปณามกถา เนื้อหาในส่วนดังกล่าวถือได้ว่ามีความสำคัญและเกี่ยวกับตัวผู้แต่งโดยตรง เพราะเป็นคำแสดงนัยที่ชี้ให้เห็นว่าต้องการความปลอดภัยในชีวิตและน่าจะกล่าวได้ว่า ผู้แต่งมองการแสดงถ้อยคำนมัสการนอบน้อมว่าเป็นบุญกุศลหรือคุณความดีที่สามารถให้ผลแก่ตนได้ อีกทั้งเพราะต้องการความปลอดภัยรวมถึงสวัสดิภาพในชีวิตจึงได้กล่าวถ้อยคำร้องขออ้างกรรมที่ทำก่อนคือนมัสการว่าเป็นบุญ ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นการกล่าวสัจจวาจาอย่างหนึ่ง ที่สำคัญคำร้องขออานิสงส์ยังบ่งถึงความต้องการให้การแต่งคัมภีร์ราบรื่น ไม่มีอุปสรรคอันเนื่องมาจากความตั้งใจจริงที่จะแต่งคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาให้สำเร็จด้วย ลักษณะถ้อยคำดังเช่นนี้ยังพบในบทสวดสรรเสริญเทพเจ้าและขอพรในยัชญพิธีที่เรียกว่า อาศิส ถ้อยคำที่เรียกว่า อาศิส ใช้ในยัชญพิธีสมัยพระเวทมีข้อสังเกตเด่นชัด คือ มนต์ดังกล่าวจะเริ่มด้วยคำสรรเสริญและตามด้วยคำร้องขอความช่วยเหลือจากเทพเจ้าเสมอ ซึ่งใกล้เคียงกับปณามกถาที่มีการสรรเสริญพระรัตนตรัยและคำร้องขอความปลอดภัยในพระพุทธศาสนา

3) การเชิญชวนผู้อ่าน พบว่า ในปณามกถาอรรถกถาพบเนื้อหาเช่นนี้มากถึง 17 คัมภีร์ ส่วนในคัมภีร์ชั้นฎีกาพบเพียงแห่งเดียว สาเหตุน่าจะมาจากทัศนคติของผู้แต่งที่มองงานในชั้นอรรถกถาและฎีกาแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เองผู้แต่งอรรถกถาจึงเชิญชวนให้ผู้อื่นศึกษางานของตนด้วยความตั้งใจ เพราะเป็นทั้งงานสำคัญยิ่งใหญ่และเกี่ยวข้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนคัมภีร์ประเภทฎีกา เป็นการอธิบายความหมายของคำ และความที่กำกวมเท่านั้น เป็นการดึงความสนใจของผู้อื่นให้เข้ามาศึกษางานของตน ซึ่งจะทำให้วรรณกรรมเป็นที่รับรู้และนำไปสู่การปฏิบัติตาม คำเชิญชวนที่ปรากฏในปณามกถาล้วนใช้คำกริยาเชิงชักนำและอ้อน คำเชิญชวนให้ศึกษาคัมภีร์ด้วยความเคารพนั้นกล่าวได้ว่าเป็นการดึงความสนใจ เช่น ในคัมภีร์สัทธัมมปาโชติกา กล่าวว่า “ขอสัตบุรุษจงตั้งใจฟังและทรงจำเนื้อความในสัทธัมมัปปโชติกาไว้ด้วยดีโดยความเคารพเถิด” (สายัญ ศรีอ่อน, 2550, หน้า 246) คำเชิญชวนดังกล่าวถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการปลุกเร้าและดึงดูดความสนใจของผู้อ่านวรรณกรรมให้รู้ว่างานที่จะต้องศึกษามีความสำคัญมาก เพราะเกี่ยวพันกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และอธิบายความพระพุทธพจน์ อีกทั้งหากผู้อื่นเกิดความรู้จาก การศึกษาวรรณกรรมที่ผู้แต่ง ย่อมส่งผลให้ศาสนามั่นคงและคำสอนเป็นที่แพร่หลายสืบไป และเป็นที่น่าสังเกตว่า คำเชิญชวนดังกล่าวสะท้อนให้

เห็นถึงการเผยแพร่คัมภีร์อยู่ในรูปแบบ คล้ายการแสดงละครสันสกฤต หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คัมภีร์ชั้นอรรถกถานี้มุ่งให้ใช้เพื่อแสดง เผยแพร่ให้รับฟังมากกว่าที่จะใช้ตีพิมพ์ให้อ่านอย่างวรรณกรรมสมัยใหม่

4) การบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง พบว่า เนื้อหาในส่วนที่บอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง ในคัมภีร์อรรถกถาจำนวนทั้งสิ้น 27 คัมภีร์ปรากฏเนื้อหาในส่วนดังกล่าวมากถึง 14 คัมภีร์ ส่วนคัมภีร์ฎีกาพบว่ามีเนื้อหาบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งเช่นกัน หากแต่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันและพบน้อยกว่าในอรรถกถา จากหลักฐานพบว่า มีสองลำดับถ้อยคำที่ต่อเนื่องจากคำสรรเสริญและแสดงความปรารถนา ประเด็นหลักที่ผู้แต่งได้กล่าวไว้ คือ ต้องการแปลอรรถกถาจากภาษาสิงหลเพื่อให้พระธรรมแพร่หลายออกไป และ ต้องการให้พระสัทธรรมตั้งอยู่มั่นคง ในวัตถุประสงค์ข้อแรกผู้แต่งได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า อรรถกถาเดิมเป็นภาษาสิงหล (ลังกา) คนอื่นไม่สามารถเข้าใจได้ ผู้แต่งต้องการแต่งใหม่ให้เป็นภาษาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาดังกล่าวดังความปรากฏในปณามกถา อรรถกถาสมันตปาสาทิกาว่า “อรรถาธิบายนี้อรรถกถาเดิม มิได้อำนวยประโยชน์อะไรแก่ภิกษุผู้อยู่ในเกาะอื่น เพราะท่านเรียบเรียงไว้ด้วยภาษาสิงหล ดังนั้นข้าพเจ้าผู้คิดรอบคอบถึงคำนิมนต์ ของพระพุทธสิริเถระ จึงจักเริ่มการอธิบายความนี้ตามนัยแห่งบาลีในบัดนี้ และดังปรากฏความในปณามกถาอรรถกถาธรรมบทว่า อรรถกถาสืบทอดกันมาอย่างมั่นคงในเกาะตัมพปัณณทวีปโดยภาษาของชาวเกาะ ไม่เกิดประโยชน์แก่สัตว์ที่เหลือได้ทั่วไป” (พระพุทธโฆษาจารย์, 2540, หน้า 2)

5) รูปแบบการอ้างอิงคัมภีร์ข้อมูลที่ใช้แต่ง พบว่า เป็นส่วนที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ของผู้แต่งในการกล่าวถึงข้อมูลอื่น หรือความคิดของพระเถระสำนักอื่นที่นอกเหนือไปจากเนื้อหาที่ตนแต่งขึ้นใหม่ ผู้แต่งได้วางกรอบในการแต่งคัมภีร์ไว้อย่างเป็นลำดับมีขั้นตอน นั่นคือการอ้างถึงข้อมูลอื่นที่ใช้แต่งและไม่ก้าวล่วงความเห็นของผู้อื่น กรณีเช่นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งได้แสดงออกถึงความซื่อสัตย์และเคารพคัมภีร์ต้นฉบับอันเป็นผลงานที่มีอยู่ก่อน อีกทั้งความดังกล่าวยังบ่งชัดว่า อรรถกถาเป็นคัมภีร์ที่ผู้แต่งแต่งขึ้นใหม่ แต่ผู้แต่งไม่ได้แต่งเองทั้งหมดเพราะเนื้อความในปณามกถาบอกชัดว่าผู้แต่งได้นำข้อมูลอื่นมาประกอบในแต่ง คัมภีร์และข้อมูลเช่นนั้นมีอยู่แล้วในอรรถกถาเดิม

สรุป การวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่ามี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) คัชชะ ร้อยแก้ว และ 2) ปัชชะ ร้อยกรอง ส่วนใหญ่เป็นปัฐยาวัตฉันท์ อินทรวิเชียรฉันท์ และอุปเปนทรวิเชียรฉันท์ ส่วนเนื้อหาเป็นการแสดงการสรรเสริญและนมัสการพระรัตนตรัย แสดงความปรารถนาของผู้รจนา เป็นการเชิญชวนให้ศึกษาคัมภีร์ของผู้รจนา

เป็นการบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง และแสดงความเคารพต่อแหล่งข้อมูลที่นำมาอ้างอิง ส่วนอลังการที่พบมีทั้งสัททาลังการและอรรถาลังการ

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

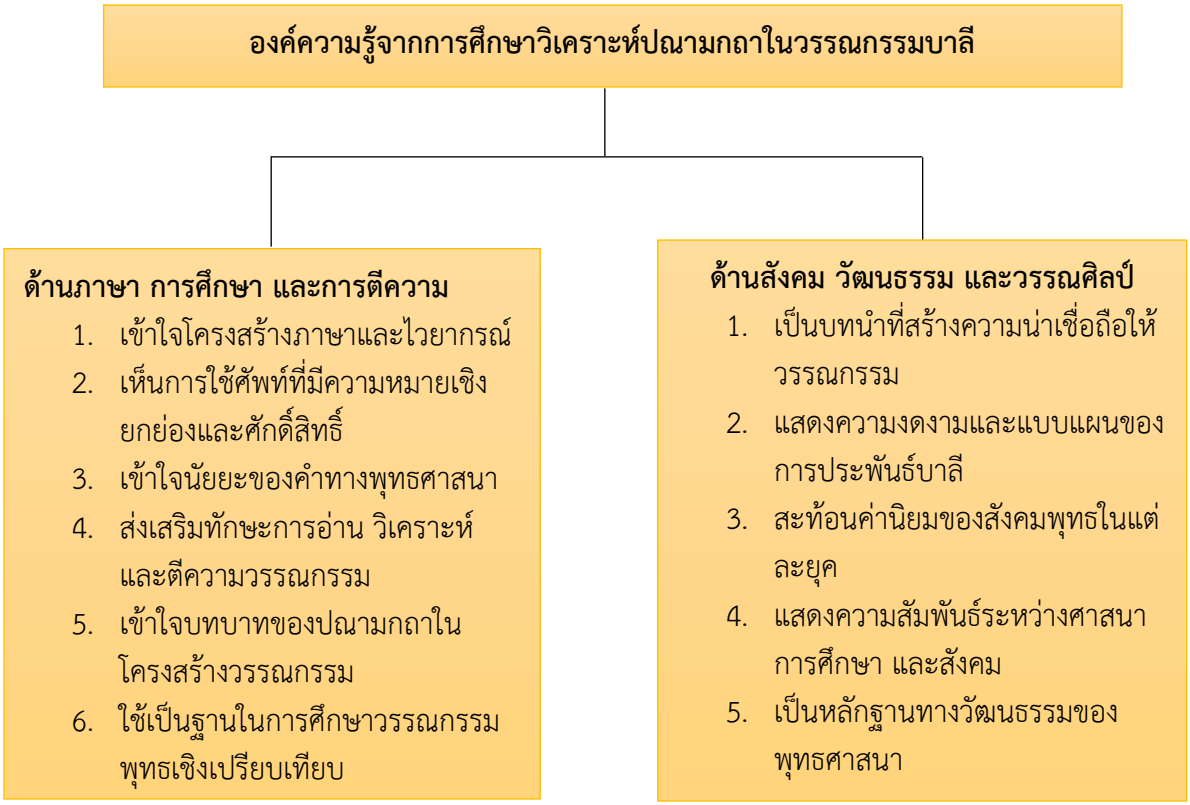
ในปัจจุบัน ปณามกถาถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักในการแต่งคัมภีร์ภาษาบาลีในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากคัมภีร์ที่ประพันธ์ในสังคมไทย ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตำนานหรือพงศาวดารจะต้องมีบทปณามกถาซึ่งแสดงถึงการระลึกถึงพระรัตนตรัย และขอให้การประพันธ์คัมภีร์สำเร็จลุล่วงด้วยดี ถือได้ว่าเป็นธรรมเนียม สืบต่อกันมาจนถึงการประพันธ์คัมภีร์ภาษาบาลีในสังคมไทย จัดเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของการประพันธ์คัมภีร์ภาษาบาลี การใช้ปณามกถานี้จึงถือเป็นเอกลักษณ์ของการประพันธ์คัมภีร์ภาษาบาลีในไทย ที่สะท้อนความเคารพและความตั้งใจของผู้แต่งในสมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน จึงควรมีการส่งเสริมเรียนรู้ สืบทอดธรรมเนียมเพื่อไม่ให้สูญหาย

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของอลังการในบทปณามกถา
2. การศึกษาเปรียบเทียบบทปณามกถาในวรรณกรรมบาลี และวรรณกรรมไทย

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาวิเคราะห์ปณามกถาในวรรณกรรมบาลีทำให้เข้าใจการใช้ภาษา โครงสร้างภาษาและไวยากรณ์บาลี การใช้ศัพท์ที่มีความหมายเชิงยกย่องและศักดิ์สิทธิ์ นัยยะของคำทางพุทธศาสนาและคุณธรรม และวรรณศิลป์เชิงสรรเสริญ สร้างความน่าเชื่อถือให้วรรณกรรมสรรเสริญโวหาร อุปมา และการเรียงคุณธรรมแสดงความงดงามและแบบแผนของการประพันธ์บาลี การสะท้อนหลักพุทธปรัชญา เช่น ความเคารพและความกตัญญู รวมทั้งค่านิยมทางสังคมของพุทธศาสนิกชน แสดงค่านิยมชาวพุทธที่ยกย่องปัญญา ศีล และคุณธรรม เป็นสื่อถ่ายทอดธรรมะผ่านวรรณกรรม สะท้อนค่านิยมของสังคมพุทธในแต่ละยุค แสดงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา การศึกษา และสังคม เป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธ ส่งเสริมทักษะการอ่านวิเคราะห์ ตีความวรรณกรรมบาลี และเนื้อหาของปณามกถามีบทบาทเป็นบทนำที่เสริมความศักดิ์สิทธิ์และความน่าเชื่อถือให้แก่วรรณกรรม ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

พระมหาฉัตรเทพ พุทฺธชาโต (พุทธชูชาติ) และคณะ. (2563). *นวัตวิถีวัฒนธรรมชุมชนกับการสำรวจวรรณกรรมใบลานลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน*. (รายงานวิจัย). สถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน วัดสูงเม่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสิริมังคลาจารย์. (2554). *มังคลัตถทีปนี ภาษาไทย ภาค 1 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.

พระพุทธโฆษาจารย์. (2540). *สมันตปาสาทิกา แปล เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สายัญ ศรีอ่อน. (2550). *ประณามบทและนิคมนกถาในวรรณกรรมบาลี: แนวคิด รูปแบบและภาษา*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบันฑิต สาขาบาลีและสันสกฤต). คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2556). คัมภีร์ใบลานล้านนา. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, 38(2), 114-133. http://legacy.orst.go.th/royin2014/upload/246/FileUpload/2807_6447.pdf

การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

Participatary Management in the Operation of Safety in Schools by School Administrators with the Phai Si Thong School Group Under the Lumphun Primary Educational Service Area Office 2

อลงกรณ์ ผางวารี และสุดา เนตรสว่าง
Alongkorn Phangwaree and Suda Netsawang
มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่
North-Chiang Mai University
Corresponding Author, E-mail: Tam_lung@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในกลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง ปีการศึกษา 2568 จำนวน 72 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.957 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติค่า ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.63) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมควรมุ่งเน้นการปรึกษาหารือร่วมกันในการตัดสินใจ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแจ้งเหตุและแก้ไขปัญหาความ

ได้รับบทความ: 29 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 23 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 28 มีนาคม 2569
Received: January 29, 2026; **Revised:** March 23, 2026; **Accepted:** March 28, 2026

ปลอดภัยอย่างรวดเร็ว การทำงานเป็นทีมที่ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ร่วมกับการนิเทศติดตามและการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สร้างความมั่นคงและความเชื่อมั่นให้แก่ชุมชนและภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: การบริหารแบบมีส่วนร่วม, การดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research is a mixed-methods study with the objectives of 1) studying the current state of participatory management in school safety operations among school administrators, and 2) studying guidelines for developing participatory management in school safety operations among school administrators in the Phai Si Thong school cluster under the Lamphun Primary Educational Service Area Office 2. The research population consisted of 72 school administrators and teachers in the Phai Si Thong school cluster during the 2025 academic year. The research instruments were questionnaires and interviews. The questionnaire had a reliability coefficient of 0.957. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation statistics, while qualitative data were analyzed using content analysis from 6 key informants selected using purposive sampling.

The research findings showed that:

1. The overall state of participatory management in school safety operations was at the highest level (mean = 4.63). When considered by aspect, all aspects were at the highest level. The aspect with the highest mean was participation in receiving benefits, followed by participation in evaluation, participation in implementation, and participation in decision-making.

2. Guidelines for developing participatory management should focus on collaborative consultation in decision-making. Utilizing social media for rapid reporting and resolution of safety issues, fostering teamwork with management involvement, and employing professional learning communities (PLCs) combined with supervision, monitoring, and parental feedback are key

strategies to develop a safe environment, build security, and foster trust within the community and its stakeholders.

Keywords: Participatory Administration, School Safety Operations, School Administrators

1. บทนำ

ในปัจจุบัน สถานการณ์ด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาถือเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีเหตุการณ์ความรุนแรงและภัยคุกคามหลากหลายรูปแบบเกิดขึ้นภายในรั้วโรงเรียน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสภาพจิตใจของนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษา เหตุการณ์ความรุนแรงที่ปรากฏในสื่อมวลชน ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของระบบความปลอดภัยในสถานศึกษา เช่น กรณีที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ใช้อาวุธมีดทำร้ายเพื่อนจนเสียชีวิตภายในโรงเรียน โดยจากการสอบสวนพบว่าสาเหตุไม่ได้เกิดจากการทะเลาะวิวาททั่วไป หากแต่เกิดจากการถูกกลั่นแกล้งและรีดไถเงินอย่างต่อเนื่อง (ไทยรัฐ, 2567ก) เหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภัยคุกคามในสถานศึกษาอาจเกิดขึ้นจากบุคคลใกล้ตัว และมีรากเหง้ามาจากปัญหาทางพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง

นอกจากภัยคุกคามจากภายในแล้ว สถานศึกษายังต้องเผชิญกับภัยจากบุคคลภายนอก ดังปรากฏในกรณีข่าวชายวัย 38 ปี ซึ่งโรงเรียนว่าจ้างให้มาตัดต้นไม้ ได้บุกทำร้ายครูเวรที่ปฏิบัติหน้าที่ในวันหยุดจนได้รับบาดเจ็บ (ไทยรัฐ, 2567ข) เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายและความซับซ้อนของภัยคุกคามในสถานศึกษา ทั้งภัยจากภายในและภายนอก ซึ่งล้วนเป็นสัญญาณเตือนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการยกระดับและพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

โรงเรียนในฐานะ “บ้านหลังที่สอง” ของเด็ก มิได้มีบทบาทเพียงการจัดการเรียนการสอนทางวิชาการเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการใช้ชีวิตและการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกโรงเรียนให้กับบุตรหลาน เนื่องจากนักเรียนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ของวันอยู่ภายในโรงเรียนประมาณ 8–10 ชั่วโมง ดังนั้น ความปลอดภัยจึงถือเป็นภารกิจสำคัญสูงสุดที่สถานศึกษาต้องให้ความใส่ใจ ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในสถานศึกษาสำหรับทุกคน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, หน้า 1) รวมถึงนโยบายด้านความปลอดภัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นย้ำให้สถานศึกษามีระบบและมาตรการในการป้องกันและดูแลความปลอดภัยอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566, หน้า 3)

ความปลอดภัยในสถานศึกษาหมายถึง สภาวะที่ปราศจากภัยคุกคามและความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน (จินตนา สรายุทธพิทักษ์, 2561, หน้า 2) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน เนื่องจากเมื่อนักเรียนรู้สึกปลอดภัย จะสามารถมุ่งเน้นการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น และลดโอกาสในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (Apple bury, 2021 อ้างถึงในธนัทธวัฒน์ วรวัชรบวรชัย, 2567, หน้า 153) ทั้งนี้ ขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษาครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ภัยจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ 2) ภัยจากอุบัติเหตุ 3) ภัยจากการถูกละเมิดสิทธิ และ 4) ภัยจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำพูน, 2566, หน้า 6)

การบรรลุเป้าหมายด้านความปลอดภัยอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ซึ่งเป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล (ประภาพรรณ รักเลี้ยง, 2556, หน้า 123) แนวคิดดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความเป็นเจ้าของร่วมกันในการดำเนินงานด้านความปลอดภัย และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับภาคีเครือข่ายในชุมชน (อดิศร ดีปานธรรม, 2561, หน้า 3)

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในการพัฒนาความปลอดภัยของสถานศึกษา และสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา และแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ปีการศึกษา 2568 รวมทั้งสิ้น 72 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 6 คน และครู จำนวน 66 คน พื้นที่วิจัยคือสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครู จำนวน 2 คน และผู้ปกครอง จำนวน 1 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แบบ ได้แก่ 1) แบบสอบถามการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยสัมภาษณ์ แบบเจาะจง จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครู จำนวน จำนวน 2 คน และ ผู้ปกครอง จำนวน 1 คน ในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมประเมินผล และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.957 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา

3.4 การเก็บแบบสอบถามและรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ถึงกลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

2. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับก่อนนำไปวิเคราะห์ ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ถูกประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติ

ข้อมูลตอนที่ 1 ซึ่งเป็นสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ

ข้อมูลตอนที่ 2 วิเคราะห์ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทั้งในภาพรวม รายด้าน และรายข้อ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ไปแปลความหมายตามเกณฑ์ระดับการปฏิบัติ 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับน้อยที่สุดถึงระดับมากที่สุด ตามแนวคิดของ สาธร ทรัพย์รวงทอง (2557)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยเริ่มจากการถอดเทปบันทึกเสียงและเรียบเรียงเป็นข้อความ จากนั้นจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญ แนวคิด และข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อนำไปใช้ประกอบการอภิปรายผลและสรุปข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

3.6 สถิติ การวิเคราะห์ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทั้งในภาพรวม รายด้าน และรายข้อ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ไปแปลความหมายตามเกณฑ์ระดับการปฏิบัติ 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับน้อยที่สุด โดยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปเปรียบเทียบกับแนวคิดในการแปลความหมาย ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
2.51 - 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.7 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอผลการวิจัยนำเสนอในรูปแบบการบรรยายประกอบตาราง แยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณควบคู่กับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้เห็นภาพรวมและความเชื่อมโยงของผลการศึกษาอย่างชัดเจน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา	ระดับปฏิบัติ		
	μ	σ	แปลผล
1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ	4.53	0.49	มากที่สุด
2. การมีส่วนร่วมดำเนินการ	4.60	0.43	มากที่สุด
3. การมีส่วนร่วมประเมินผล	4.67	0.34	มากที่สุด
4. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	4.72	0.34	มากที่สุด
โดยรวม	**4.63**	**0.35**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (μ = 4.72) รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล (μ= 4.67) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ (μ = 4.60) และ ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ (μ = 4.53)

4.2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

จากผลการศึกษาสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครู จำนวน จำนวน 2 คน และผู้ปกครอง จำนวน 1 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประเด็นการสัมภาษณ์ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ของแต่ละด้านมากำหนดเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ คือ ผู้บริหารควรจัดสรรผลประโยชน์ด้านความปลอดภัยอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ทั้งในมิติของความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และสวัสดิการ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคลากรและนักเรียน ควรดำเนินมาตรการเชิงรุกเพื่อลดอุบัติเหตุและสร้างความมั่นคงปลอดภัย พร้อมทั้งสื่อสารผลสำเร็จด้านความปลอดภัยเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของผู้ปกครองและชุมชนอย่างยั่งยืน

ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล คือ ผู้บริหารควรจัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานด้านความปลอดภัยอย่างเป็นระบบ โดยใช้การประชุมสรุปผล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการนิเทศติดตามร่วมกัน ควรตรวจสอบพื้นที่เชิงประจักษ์เพื่อประเมินผลตามสภาพจริง พร้อมทั้งเปิดช่องทางรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย เพื่อใช้พัฒนามาตรการความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ คือ ผู้บริหารควรส่งเสริมการดำเนินงานความปลอดภัยในรูปแบบการทำงานเป็นทีม โดยลงไปร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับครู นักเรียน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างบรรยากาศของความร่วมมือ ความสามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ควบคู่กับการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและการชื่นชม เพื่อให้บุคลากรเกิดความเต็มใจและความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลความปลอดภัยของสถานศึกษา

ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาและตัดสินใจด้านความปลอดภัย โดยบรรจุประเด็นความปลอดภัยเป็นวาระสำคัญในการประชุม ใช้ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่จริงและการรายงานจุดเสี่ยงเป็นฐานในการตัดสินใจ ควรใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางสื่อสารเพื่อการตัดสินใจที่รวดเร็ว ตรงกับสภาพปัญหา และโปร่งใสในการจัดสรรงบประมาณ

ผลการศึกษาสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 สะท้อนให้เห็นถึงกลไกการขับเคลื่อนเชิงระบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่การตัดสินใจบนฐานข้อมูลความเสี่ยงจริงและการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อความรวดเร็วและโปร่งใส ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติร่วมกันในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือที่สร้างบรรยากาศแห่งความสามัคคีและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร โดยมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่การประเมินผลเชิงประจักษ์ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อการปรับปรุงมาตรการความปลอดภัยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้ การจัดสรรทรัพยากรและสวัสดิการอย่างเป็นธรรมยังเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนและบุคลากร พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครองและชุมชนผ่านการสื่อสารผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงถึงบทบาทเชิงรุกของผู้บริหารในการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยาองค์กร

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

ภาพรวมผลการศึกษาสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกมิติ โดยเรียงลำดับความสำคัญจาก ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ตามด้วย ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจตามลำดับ ทั้งนี้ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการบริหารงานเชิงบูรณาการที่ครูและบุคลากรได้รับผลตอบแทนในรูปของความรู้และทรัพยากรสนับสนุนที่ชัดเจน สามารถอธิบายเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าครูและบุคลากรได้รับทั้งประโยชน์เชิงวิชาชีพและเชิงรูปธรรม เช่น การนำความรู้ไปใช้จริง การได้รับการยกย่อง และทรัพยากรสนับสนุนจากการดำเนินงานด้านความปลอดภัย ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิระศักดิ์ สิมัด (2565, หน้า 66–67) ที่พบว่า การจัดการความปลอดภัยของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์ที่ได้รับมีส่วนช่วยสร้างแรงจูงใจและความยั่งยืนในการดำเนินงาน

ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษามีการมอบหมายบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษบา เคะนะอ่อน (2565, หน้า 184) ที่พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในระดับมาก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการประเมินผลที่โปร่งใสและมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องมีความร่วมมือในการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย มีความรับผิดชอบร่วมกัน และสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมถึงการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรศักดิ์ อรรถจินดา (2563, หน้า 95–98) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการมีผลต่อการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษาในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการเสนอ

ความคิดเห็น การเข้าถึงข้อมูล และการวางแผนก่อนการตัดสินใจ ซึ่งช่วยให้การบริหารงานมีความรอบคอบและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธำรงค์ จั่นฤทธิ์ (2567, หน้า 102) ที่พบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษามีความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับไชยา หานุภาพ (2564, หน้า 98) ที่ระบุว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา

5.2 แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 สามารถอภิปรายผลตามผลการจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ แนวทางการพัฒนาพบว่า ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและตัดสินใจ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจความเสี่ยงในพื้นที่จริงเป็นฐานในการพิจารณาความเร่งด่วนและการใช้งบประมาณ รวมถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางแจ้งเหตุและร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างทันท่วงที แนวทางดังกล่าวช่วยให้การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยมีความคุ้มค่าและตอบสนองต่อสภาพปัญหาจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรากร ชวดกลางลา (2565, หน้า 205) ที่เสนอให้สถานศึกษาตัดสินใจผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุด

ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ แนวทางการพัฒนาพบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมการดำเนินงานด้านความปลอดภัยในลักษณะการทำงานเป็นทีม และมีบทบาทร่วมปฏิบัติงานกับครูและบุคลากรอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและบรรยากาศการทำงานเชิงบวก การมีส่วนร่วมเชิงรุกของผู้บริหารจะช่วยให้มาตรการความปลอดภัยถูกนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกอร อุ่นสถานนท์ (2563, หน้า 95) ที่ระบุว่าการวางแผนและดำเนินการด้านความปลอดภัยร่วมกันช่วยเพิ่มความพร้อมและลดความเสี่ยงในสถานศึกษา

ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล แนวทางการพัฒนาพบว่า ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุมสรุปผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาระบบนิเทศติดตาม และเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น ผู้ปกครองและภาคีเครือข่าย เข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนผลการดำเนินงาน การประเมินผลจากสภาพจริงช่วยให้เห็นจุดอ่อนและนำไปสู่การปรับปรุงงานด้านความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษบา เคะนะอ่อน (2565, หน้า 184) ที่พบว่าการนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการบริหารช่วยเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษา

ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ แนวทางการพัฒนาพบว่า ผู้บริหารควรจัดสรรทรัพยากร สวัสดิการ และองค์ความรู้ด้านการป้องกันอันตรายอย่างทั่วถึง พร้อมทั้งสื่อสารความสำเร็จด้านความปลอดภัยเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่สถานศึกษา การได้รับผลประโยชน์ที่ชัดเจนทั้งด้านวัตถุและจิตใจเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้บุคลากรและชุมชน

ร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษบา เคะนะอ่อน (2565, หน้า 184) และ จิระศักดิ์ สิมัด (2565, หน้า 66–67) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ส่งผลต่อความยั่งยืนของการจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างชัดเจน โดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และกำหนดมาตรการความปลอดภัยบนฐานข้อมูลความเสี่ยงจากสภาพจริงของสถานศึกษา

2. ควรมีนโยบายกระจายอำนาจด้านการบริหารจัดการและการใช้งบประมาณความปลอดภัยให้แก่สถานศึกษา เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการตัดสินใจและการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มีความเร่งด่วนตามบริบทของแต่ละพื้นที่

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลด้านความปลอดภัยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4. ควรกำหนดนโยบายสร้างแรงจูงใจและการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้บริหาร ครู บุคลากร และภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านความปลอดภัย โดยเชื่อมโยงผลการดำเนินงานกับการประเมินผลการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการงบประมาณและการระดมทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษาขนาดเล็ก เนื่องจากงบประมาณเป็นข้อจำกัดสำคัญในการดำเนินงานด้านความปลอดภัย

2. ควรศึกษาปัจจัยเชิงจิตวิทยาองค์กรที่ส่งผลต่อความภาคภูมิใจ ความสุขในการทำงาน และแรงจูงใจของครูและบุคลากรด้านความปลอดภัย เพื่อพัฒนาแนวทางเสริมสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา

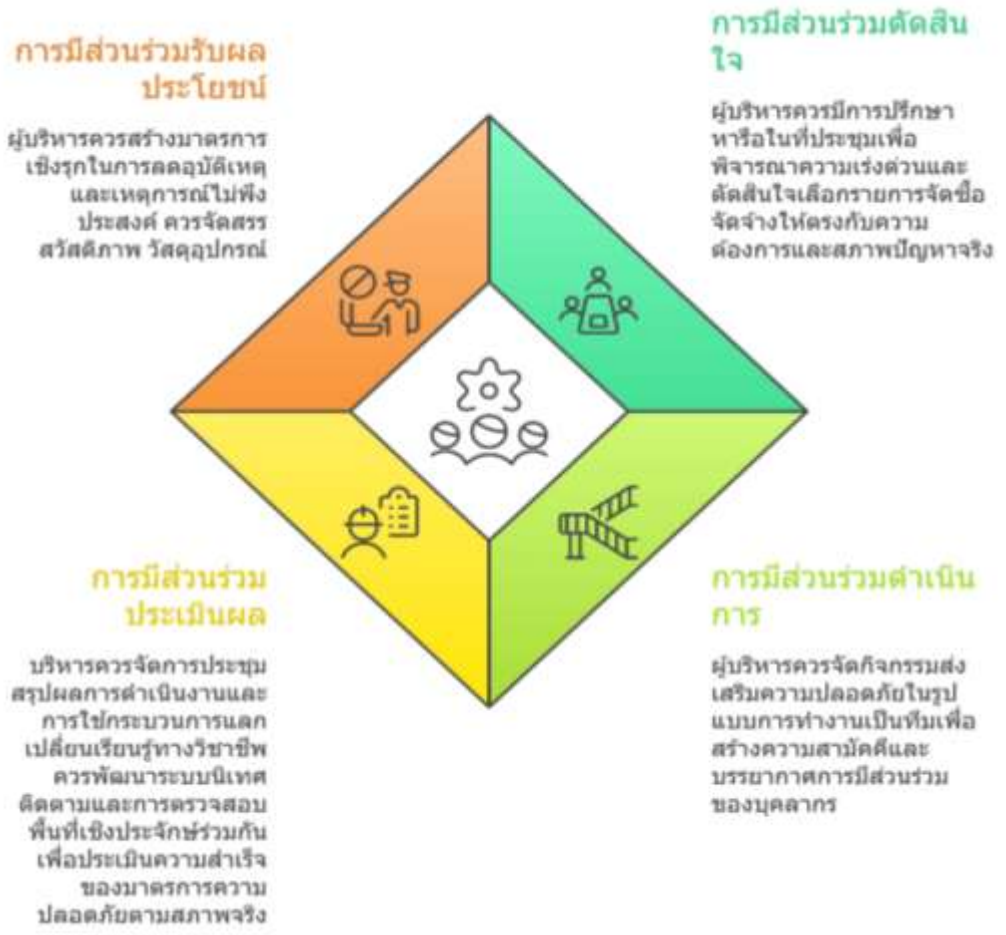
7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ผู้บริหารควรมีการปรึกษาหารือในที่ประชุมเพื่อพิจารณาความเร่งด่วนและตัดสินใจเลือกรายการจัดซื้อจัดจ้างให้ตรงกับความต้องการและสภาพปัญหาจริง

ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยในรูปแบบการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างความสามัคคีและบรรยากาศการมีส่วนร่วมของบุคลากร

ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล บริหารควรจัดการประชุมสรุปผลการดำเนินงานและการใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ ควรพัฒนาระบบนิเทศติดตามและการตรวจสอบพื้นที่เชิงประจักษ์ร่วมกันเพื่อประเมินความสำเร็จของมาตรการความปลอดภัยตามสภาพจริง

ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ผู้บริหารควรสร้างมาตรการเชิงรุกในการลดอุบัติเหตุและเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ ควรจัดสรรสวัสดิภาพ วัสดุอุปกรณ์

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความปลอดภัยในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนไผ่สีทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

เอกสารอ้างอิง

กนกอร อุ่นสถานนท์.(2563). การบริหารด้านความปลอดภัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 กรุงเทพมหานคร. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10 (2), 1-14. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/var/article/view/242175

จินตนา สรายุทธพิทักษ์. (2561). *โปรแกรมสุขภาพในโรงเรียน.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิระศักดิ์ สิมัด. (2565). สภาพปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดการความปลอดภัยของนักเรียนโรงเรียนไผ่ใหญ่ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. *วารสารมหาจุฬาตานีปริทรรศน์*, 4(8), 58-84. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/mcupnpbcr/article/download/253773/174253

ไชยา หานุภาพ. (2564). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลงานวิชาการของโรงเรียน*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ไทยรัฐ. (2567ก). ม.2 *แทงเพื่อนนักเรียนเสียชีวิต เหตุข่มเหงรังแก ปัญหาซุกใต้พรม ชนวนสังหารหมู่.* เขาถึงได้จาก https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2759564

ไทยรัฐ. (2567ข). *หนุ่มบุกทำร้ายครูสาวเข้าเวรวันหยุดเจ็บ.* เขาถึงได้จาก https://www.thairath.co.th/tv/program/khao_tieng_thairath_sao_athit/776922

ธนัทธวัฒน์ วรวัชรบวรชัย. (2567). การบริหารความปลอดภัยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 10(1), 151–157. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/scaj/article/view/267651

ธำรงค์ จั่นฤทธิ์. (2567). *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารหารศึกษา). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุษบา เคะนะอ่อน. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ประภาพรรณ รักเลี้ยง. (2556). *หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา.* พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.

วัชรากร ชวดกลางลา. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลการ บริหารงานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*

ประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สาธร ทรัพย์รวงทอง. (2557). *การวิจัยการศึกษา Education research*. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2564-2565) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำพูน. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. ลำพูน: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำพูน.

สุรศักดิ์ อรรถจินดา. (2563). *การจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั่วไป และภายใต้สถานการณ์ COVID – 19 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม.* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อดิศร ดีปานธรรม. (2561). *ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1

Coaching Leadership of School Administrators in the Digital Age for Educational Opportunity Expansion Schools in Ngao District under the Lampang Primary Educational Service Area Office 1

ณัฐนรี จุมปา และธีระภัทร ประสมสุข
Nutnaree Chumpa and Teerapat Prasomsuk
คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
Master of Educational Administration*, North-Chiang Mai University*
Corresponding Author, E-mail: nutnaree1523@hotmail.com
and teerapat@northcm.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำแบบโค้ช (Coach) ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบโค้ช (Coach) ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา ในอำเภองาว จำนวน 9 โรงเรียน ผู้บริหารทั้งหมด 9 คน คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา 148 คน รวมทั้งสิ้น 157 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 113 คน และผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้างวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาภาวะผู้นำแบบโค้ช (Coach) ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้แก่ ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่น และ ด้านการสร้างความสัมพันธ์และการไว้วางใจ ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบโค้ช (Coach) ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

ได้รับบทความ: 3 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 10 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 15 มีนาคม 2569
Received: February 3, 2026; **Revised:** March 10, 2026; **Accepted:** March 15, 2026

การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 เห็นว่า โค้ชผู้นำสร้างพื้นที่ปลอดภัยผ่านการฟังเชิงลึกและคำถามปลายเปิดเพื่อให้ครูสะท้อนคิดและแก้ปัญหาได้เอง โดยเปลี่ยนแรงจูงใจจากการพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จของผู้เรียน พร้อมสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลที่โปร่งใส เชื่อมโยงความสำเร็จรายบุคคลเข้ากับวิสัยทัศน์ร่วมเพื่อตอกย้ำคุณค่าของทุกคน

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

This research aimed to: 1) examine coaching leadership of school administrators in the digital era in Opportunity Expansion Schools in Ngao District, and 2) study guidelines for developing coaching leadership of school administrators in the digital era in Opportunity Expansion Schools in Ngao District under the Lampang Primary Educational Service Area Office 1. The population for this study consisted of school administrators, teachers, and educational personnel in Ngao District from 9 schools, including 9 administrators and 148 teachers and educational personnel, totaling 157 participants. A mixed-methods research design was employed. The sample group comprised 113 administrators, teachers, and educational personnel, along with 5 key informants for interviews. The research instruments included questionnaires and semi-structured interviews. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings revealed that:

1. The study of coaching leadership among school administrators in the digital era in educational opportunity expansion schools in Ngao District found that the overall level was at the highest and high levels. When considered by aspects, they were ranked as follows: morale and encouragement, providing feedback, listening and understanding others, and building relationships and trust, respectively.

2. The guidelines for developing coaching leadership among school administrators in the digital era for educational opportunity expansion schools in Ngao District under the Lampang Primary Educational Service Area Office 1 emphasize that coaching leaders should create a safe space through deep listening and open-ended questioning to enable teachers to reflect and solve problems independently, shift motivation from self-development toward student success,

and foster a transparent digital culture that connects individual achievements with a shared vision to reinforce the value of every member.

Keywords: Project Evaluation, Student Support System, Education Expansion School

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่สังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และการศึกษาอย่างสิ้นเชิง การบริหารจัดการสถานศึกษาจึงต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถใช้แนวทางการบริหารแบบเดิมที่เน้นการสั่งการเพียงอย่างเดียวได้อีกต่อไป จำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถปรับตัวและนำพาองค์กรให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

จึงเกิดความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ภาวะผู้นำจากแนวคิดดั้งเดิมที่เคยมีประสิทธิผลในอดีต ไปสู่ภาวะผู้นำแนวใหม่ที่มีมุมมองระดับสากล มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และยึดมั่นในคุณธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานสามารถพัฒนาภาวะผู้นำของตนเองและทำงานร่วมกันเป็นทีม งานวิจัยในอดีตมุ่งเน้นการปรับปรุงสไตล์และกระบวนการเป็นผู้นำจากภายนอกเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพควรเริ่มจากภายใน โดยเปลี่ยนจากการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนไปสู่การคำนึงถึงผู้อื่น (Blanchard, 2006) ภาวะผู้นำที่เหมาะสมจึงควรเน้นการสนับสนุน การให้กำลังใจ การกำหนดเป้าหมาย การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก และการเปิดโอกาสให้บุคลากรพัฒนาตนเองและสะท้อนการเรียนรู้ ผู้นำทำหน้าที่เสมือนผู้ให้คำแนะนำเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรและบรรลุเป้าหมายขององค์กร ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำแบบโค้ช (Coaching leadership) จึงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

แนวคิดภาวะผู้นำแบบสอนงานที่ปรากฏตัวขึ้นจึงได้มีการประยุกต์แนวคิดดังกล่าวไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างแพร่หลายสำหรับผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติตามแนวคิดของผู้นำแบบสอนงานให้ความสำคัญและรับรู้ถึงคุณค่าของผู้ร่วมงานและจะให้ความเอาใจใส่ในการพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมงานโดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมงานแต่ละคนให้กำหนดเป้าหมายสะท้อนผลด้วยตนเองอีกทั้งผู้นำประเภทนี้จะมีศักยภาพที่จะสร้างบรรยากาศองค์การ (School climate) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารและการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพและยังส่งผลทางบวก

สำหรับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเฉพาะเจาะจงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยมีนักเรียนจากชนเผ่าต่าง ๆ เช่น

ปากายอ อาข่า และอิ่วเมี่ยน อาศัยอยู่ร่วมกับนักเรียนไทย พื้นราบ ความแตกต่างเหล่านี้ก่อให้เกิดความท้าทายที่ซับซ้อนในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรม การสร้างความเข้าใจและความสามัคคีในหมู่บุคลากรและนักเรียน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล การขาดภาวะผู้นำที่เข้าใจในความหลากหลายและสามารถเป็นโค้ชเพื่อดึงศักยภาพของบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนแต่ละกลุ่ม อาจทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง

ดังนั้น ผู้วิจัยทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบันว่าผู้บริหารได้เผชิญกับความท้าทายอะไรบ้าง และความจำเป็นในการใช้ภาวะผู้นำแบบโค้ชในการบริหารจัดการบุคลากรและการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลในบริบทเฉพาะของพื้นที่นี้เป็นอย่างไร ผลการวิจัยจะช่วยให้ได้แนวทางที่เป็นรูปธรรมในการส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ให้สามารถใช้ภาวะผู้นำแบบโค้ชเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารและครูในโรงเรียนขยายโอกาสอำเภองาวสังกัด สพป. ลำปาง เขต 1 จำนวน 113 คน (ผู้บริหาร 9 คน ครูและบุคลากร 104 คน) กำหนดขนาดตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน พรวิมล กลิ่นศรีสุข 2564, หน้า 77) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) และสุ่มตามสัดส่วนบุคลากรของแต่ละโรงเรียน

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 จำนวน 9 โรงเรียน ประกอบไปด้วยผู้บริหารทั้งหมด 9 คน คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา 148 คน รวมทั้งสิ้น 157 คน

ของภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 และได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 113 คน แบ่งเป็นผู้บริหารจำนวน 9 คน คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 104 คน จากนั้นทำการสุ่ม โดยการแบ่งกลุ่มผู้บริหารและครู (Cluster Random Sampling) แล้วสุ่มตามสัดส่วนบุคลากรของแต่ละโรงเรียน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 ด้านการฟังและเข้าใจ ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ ด้านสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความครอบคลุม และความชัดเจนทางภาษา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายตามเกณฑ์การให้คะแนนของ พรวิมล กลิ่นศรีสุข (2564) ซึ่งพิจารณาจากค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเตรียมการและขอความร่วมมือเก็บข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากมหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ เพื่อประสานงานกับผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสในอำเภองาว สังกัด สพป. ลำปาง เขต 1 ในการชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือเข้าจัดเก็บข้อมูลงานวิจัยให้เป็นไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

2. การสำรวจภาวะผู้นำด้วยแบบสอบถามดิจิทัล ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผ่าน Google Form จากผู้บริหารและครูผู้สอน ปีการศึกษา 2568 จากนั้นนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาลงรหัสให้คะแนนตามค่าน้ำหนักที่กำหนด และบันทึกข้อมูลเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์เพื่อวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

3. การศึกษาแนวทางพัฒนาด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกตามวันเวลาที่นัดหมาย โดยใช้คำถามกึ่งโครงสร้างที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ พร้อมขออนุญาตจดบันทึก บันทึกภาพและเสียง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระและนำข้อมูลมาสรุปผลแนวทางพัฒนาต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไป: วิเคราะห์เพศ อายุ การศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ นำเสนอด้วยตารางประกอบบรรยายระดับภาวะผู้นำ: วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รายข้อและรายด้าน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์เกณฑ์การแปลผล: ใช้เกณฑ์ 5 ระดับของ บุญชม ศรีสะอาด (2556 อ้างถึงในพรวิมล กลิ่นศรีสุข, 2564) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหาร อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหาร อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหาร อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหาร อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.6 วิเคราะห์เนื้อหา แนวทางของภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 จากการสัมภาษณ์ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามหัวข้อหลักที่กำหนดไว้มาสรุปข้อมูล และนำเสนอโดยวิธีเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์คำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 โดยรวมและรายด้าน (n = 113)

ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	(S.D.)	แปลผล
ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่น	4.26	0.65	มาก
ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ	4.33	0.62	มาก
ด้านการสร้างความสัมพันธ์และการไว้วางใจ	4.23	0.61	มาก
ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ	4.38	0.61	มาก
โดยรวม	4.29	0.62	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ อยู่ในระดับมาก($\overline{X}$ = 4.38) รองลงมาคือ ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ($\overline{X}$ = 4.33) ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่น ($\overline{X}$ = 4.26) อยู่ในระดับมาก และด้านการสร้างความสัมพันธ์และการไว้วางใจ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.23) อยู่ในระดับมาก

4.2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 ได้ดังนี้

ทำการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เลือกแบบเจาะจง 5 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูที่มีประสบการณ์การทำงาน มากกว่า 5 ปี ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เมื่อวันที่ 27 - 30 พฤศจิกายน 2568

1. ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่น คือ ผู้บริหารควรเปลี่ยนจากการสั่งการเป็นการเสริมพลังผ่านการฟังเชิงลึกและการโค้ชรายบุคคล โดยใช้คำถามปลายเปิดกระตุ้นการสะท้อนคิดและสร้างวัฒนธรรม PLC เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกและแสดงความเห็นอกเห็นใจเพื่อลดความกังวล รวมถึงการสนับสนุนทรัพยากรและเน้นจุดแข็งเพื่อเปลี่ยนทักษะดิจิทัลให้เป็นแรงจูงใจภายในที่เชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในวิชาชีพของครู

2. ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ คือ การเริ่มต้นด้วยการ ชื่นชมและรับรองคุณค่าของการทำงานของครู โดยระบุอย่างเจาะจงว่าอะไร คือสิ่งที่น่าชื่นชมในการใช้เครื่องมือดิจิทัลที่สร้างสรรค์ หรือความสำเร็จที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เพื่อสร้างความไว้วางใจและทำให้ผู้รับข้อมูลเปิดใจเชื่อมโยงพฤติกรรมกับผลกระทบต่อผู้เรียน การชี้ประเด็นที่ต้องปรับปรุงจะเน้นที่ พฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ และผลกระทบของพฤติกรรมนั้น

3. ด้านการสร้างความสัมพันธ์และการไว้วางใจ คือ ผู้บริหารต้องสื่อสารอย่างชัดเจนว่า ความผิดพลาดทางเทคนิคเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ และเป็นเรื่องปกติ ผู้บริหารต้อง ตอบสนองด้วยความเข้าอกเข้าใจ และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนทันทีเมื่อครูประสบปัญหา ส่งเสริมให้ครูที่พบปัญหาแบ่งปันประสบการณ์เป็น กรณีศึกษา เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนรู้สึกว่า การสร้างสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ปลอดภัยเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน ไม่ใช่ภาระของฝ่าย IT เท่านั้น โดยมีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม

4. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ คือ การที่ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้จุดประกายแรงจูงใจภายใน ผ่านวิสัยทัศน์และการมอบหมายโครงการ และเป็นผู้สร้างระบบนิเวศแห่ง

การยอมรับและความยืดหยุ่น ผ่านการมอบอำนาจ, เหรียญตราดิจิทัล, และการสนับสนุนทางการเงิน เพื่อให้ครูเห็นว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัลไม่ใช่ "ภาระ" แต่เป็น "โอกาส" ที่เชื่อมโยงโดยตรงกับความสำเร็จของผู้เรียนและความก้าวหน้าในวิชาชีพของตนเอง

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การศึกษาภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่น ผลการวิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยระดับมาก โดยข้อการฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อสร้างความไว้วางใจมีค่าสูงสุด สะท้อนถึงการเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารจากการสั่งการ สู่การเสริมพลังอำนาจผ่านการโค้ชรายบุคคล การตั้งคำถามปลายเปิด และการสร้างวัฒนธรรม PLC ที่เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกเพื่อเปลี่ยนทักษะดิจิทัลเป็นแรงจูงใจภายใน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พิศาล ดีวัน (2566) ที่ระบุว่าการฟังช่วยให้เข้าใจความต้องการเบื้องลึกและสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และสอดคล้องกับ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ที่เน้นว่าการฟังอย่างลึกซึ้งต้องใช้สติเพื่อรับรู้ทั้งเนื้อหาและภาษาร่างกายของครูอย่างแท้จริง

ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในข้อการให้ข้อมูลมุ่งปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่องมากกว่าการตำหนิเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ดิจิทัล สะท้อนถึงการเริ่มด้วยการชื่นชมเพื่อสร้างความไว้วางใจก่อนชี้ประเด็นปรับปรุงจากพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้และผลกระทบต่อผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ ปริชาติ สอนโก่ย (2561) ที่เน้นการยอมรับความคิดเห็นและสร้างความน่าเชื่อถือควบคู่กับการเสนอแนวทางแก้ไข และสอดคล้องกับ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ที่ระบุว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับไม่ใช่การตำหนิแต่เป็นการสื่อสารที่มีองค์ประกอบสำคัญคือพฤติกรรม ผลลัพธ์ และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยระดับมาก โดยมีความโดดเด่นในเรื่องการเชื่อมโยงกับบุคลากรอย่างจริงใจและเคารพคุณค่าซึ่งกันและกันเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ดิจิทัล สะท้อนถึงความสำคัญของการออกแบบระบบรายงานออนไลน์ที่รักษาความลับอย่างเข้มงวดและการสื่อสารกระบวนการจัดการปัญหาที่ชัดเจนเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย สอดคล้องกับแนวคิดของ พิศาล ดีวัน (2566) ที่ระบุว่าความไว้วางใจช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดความร่วมมือสู่เป้าหมาย และสอดคล้องกับ จำเนียน มุนธานี (2564) ที่ย้ำว่าการแสดงความจริงใจและการเป็นกัลยาณมิตรเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้รับการโค้ชเปิดใจและสร้างความสัมพันธ์ได้อย่างรวดเร็ว

ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในข้อการสร้างความมั่นใจและเห็นคุณค่าในตัวบุคลากรเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล สะท้อนถึงการสนับสนุนเชิงปฏิบัติผ่านการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อขจัดอุปสรรคและส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของ พิศาล ดีวัน (2566) ที่ระบุว่าการชมเชยและสนับสนุนแนวคิดช่วยสร้างแรงจูงใจและความสัมพันธ์ที่ดีสู่ความสำเร็จในการโค้ช และสอดคล้องกับ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ที่เน้นการสร้างแรงจูงใจจากภายในผ่านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และความท้าทายในงานเพื่อความสุขและความสำเร็จที่ยั่งยืน

5.2 แนวทางการภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1 สามารถอภิปรายผลตามผลการจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่น คือ การรับฟังและเข้าใจผู้อื่นเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลจะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้ แต่ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นว่าผู้บริหารต้องเปลี่ยนจากการสั่งการสู่การเสริมพลังผ่านการฟังเชิงลึกและคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการสะท้อนคิดรายบุคคลในกลุ่ม PLC สอดคล้องกับแนวคิดของ พิศาล ดีวัน (2566) ที่ระบุว่าการฟังช่วยสร้างความไว้วางใจและการเติบโตจากภายใน และ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ที่เน้นการฝึกสติเพื่อรับรู้ภาษาร่างกายและอารมณ์ความรู้สึกของผู้รับการโค้ชอย่างแท้จริง

ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ มีการพัฒนาการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลแม้มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด แต่ยังต้องยกระดับการเปลี่ยนมุมมองครูสู่การพัฒนาเพื่อผู้เรียนโดยใช้การชื่นชมที่เจาะจงเพื่อสร้างความไว้วางใจก่อนชี้แนะแนวทางปรับปรุง สอดคล้องกับ ปริชาติ สอนโก่ย (2561) ที่เน้นการสร้างความน่าเชื่อถือผ่านการยอมรับความคิดเห็น และ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ที่ระบุว่าองค์ประกอบสำคัญของการให้ข้อมูลย้อนกลับคือการระบุพฤติกรรม ผลลัพธ์ และแนวทางแก้ไขเพื่อสร้างผลลัพธ์การทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ด้านการสร้างความสัมพันธ์และการไว้วางใจ โดยอาศัยหลักการความโปร่งใสและระบบรายงานออนไลน์ที่รักษาความลับอย่างเข้มงวดช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยแม้ผลวิจัยรวมจะอยู่ในระดับมากที่สุดแต่ยังต้องพัฒนาช่องทางที่เข้าถึงง่ายและชัดเจนในกระบวนการจัดการปัญหาเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องกับ พิศาล ดีวัน (2566) ที่ระบุว่าความไว้วางใจช่วยให้เกิดการเปิดใจสู่เป้าหมาย และสอดคล้องกับ จำเนียน มุนธานี (2564) ที่เน้นว่าการแสดงความจริงใจและการเป็นกัลยาณมิตรช่วยสร้างความศรัทธาและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในการทำงาน

ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ มีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันและการสนับสนุนทรัพยากรรายบุคคลอย่างเป็นรูปธรรมช่วยส่งเสริมความมุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะดิจิทัลแม้

ผลวิจัยรวมจะอยู่ในระดับมากที่สุดแต่ยังต้องพัฒนาการติดตามผลและขจัดอุปสรรคทางการเงินเพื่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ สอดคล้องกับ พิศาล ดีวัน (2566) ที่ระบุว่าการชมเชยและการสนับสนุนแนวคิดช่วยสร้างความเชื่อมั่นและแรงจูงใจในการทำงาน และสอดคล้องกับ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ที่เน้นการสร้างแรงจูงใจจากภายในผ่านความสนใจและความท้าทายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการสื่อสารเชิงลึกโดยเน้นการฟังอย่างตั้งใจและไม่ขัดจังหวะ ควบคู่กับการใช้คำถามปลายเปิดเชิงกลยุทธ์ เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ครูได้สะท้อนความคิด วิเคราะห์ปัญหา และพัฒนาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองอย่างมีส่วนร่วม

2. ผู้บริหารควรให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์โดยปรับกรอบความคิดของครูจากการพัฒนาตนเองไปสู่การพัฒนาเพื่อผู้เรียน ซึ่งจะช่วยเสริมแรงจูงใจภายในและความมุ่งมั่นในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้

3. ผู้บริหารควรพัฒนาสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ปลอดภัยและไว้วางใจได้ โดยยึดหลักความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำงานร่วมกัน

4. ผู้บริหารควรสร้างและสื่อสารวิสัยทัศน์ร่วมกันอย่างชัดเจน พร้อมเชื่อมโยงเรื่องราวความสำเร็จของครูกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าความพยายามของแต่ละบุคคลมีคุณค่าและส่งผลต่อความสำเร็จโดยรวมขององค์กร

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบโค้ชในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2. ควรวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะดิจิทัลของครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

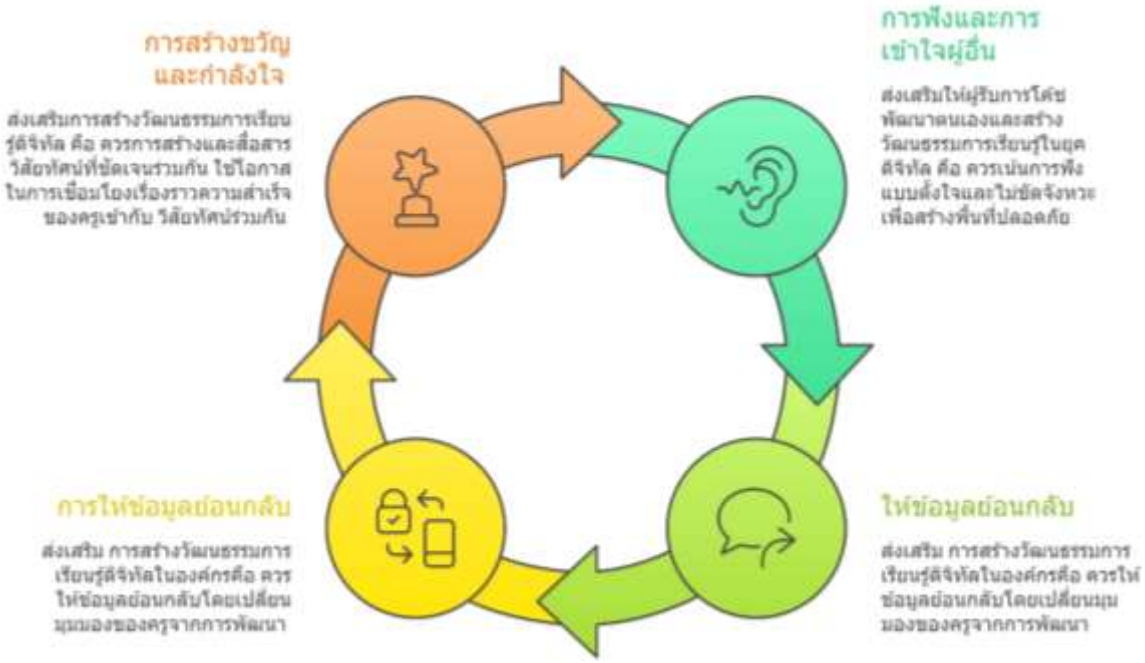
7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. ด้านการฟังและการเข้าใจผู้อื่นส่งเสริมให้ผู้รับการโค้ชพัฒนาตนเองและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล คือ ควรเน้นการฟังแบบตั้งใจและไม่ขัดจังหวะ เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย

2. ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับส่งเสริม การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลในองค์กรคือ ควรให้ข้อมูลย้อนกลับโดยเปลี่ยนมุมมองของครูจากการพัฒนา

3. ด้านการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ ส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล คือ ควรการสร้างสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ปลอดภัยและไว้วางใจได้ เริ่มต้นจากการที่ผู้บริหารนำหลักการของความโปร่งใสและเปิดเผย

4. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ ส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล คือ ควรการสร้างและสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกัน ใช้โอกาสในการเชื่อมโยงเรื่องราวความสำเร็จของครูเข้ากับ วิสัยทัศน์ร่วมกัน ดังสามารถแสดงเป็นภาพองค์ความรู้ ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลภาวะผู้นำแบบโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภองาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 1

เอกสารอ้างอิง

จำเนียน มุนธานี. (2564). การโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 18(82), 143–154. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/SNGSJ/article/view/256253

บุญชม ศรีสะอาด (2556. อ้างใน พรวิมล กลิ่นศรีสุข. (2564). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่*

การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปริชาติ สอนโก่ย. (2561). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พรวิมล กลิ่นศรีสุข. (2564). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิศาล ดีวัน. (2566). *แนวทางการพัฒนาทักษะการโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ศศิมา สุขสว่าง. (2560). *ทักษะการโค้ช (Coaching skill) สำหรับหัวหน้างานเพื่อพัฒนาบุคลากรและเป็นพี่เลี้ยง*. เข้าถึงได้จาก https://www.sasimasuk.com/16657170

O. Blanchard. (2006). *Macroeconomics*. 4th Edition. Prentice Hall.

Krejcie and Morgan (1970). อ้างใน พรวิมล กลิ่นศรีสุข. (2564). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

The Student Care and Support System Management of Educational Opportunity Expansion Schools within the Naresuan Educational Quality Development Center Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3

สุรพงษ์ จุระวะ, ประกอบ สาระวรรณ, และธีระภัทร ประสมสุข
Surapong Jurawa, Prakob Sarawan, and Teerapthat Prasomsuk
มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
North-Chiang Mai University
Corresponding Author, E-mail: surapong.jurawa@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 2) ศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจและวิจัยเชิงบรรยายกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 93 คน ในปีการศึกษา 2568 และเลือกกลุ่มจำนวน 6 คน เพื่อสอบถามแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (μ = 4.49) รองลงมาคือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (μ = 4.48) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา (μ = 4.47) และด้านการคัดกรองนักเรียน (μ = 4.28) ตามลำดับ ส่วนด้านการส่งต่อมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (μ = 4.21)

2. แนวทางพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบ่งออกเป็น 5 ด้าน โดยมี

ได้รับบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 8 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 11 เมษายน 2569
Received: February 5, 2026; **Revised:** April 8, 2026; **Accepted:** April 11, 2026

ประเด็นสำคัญในแต่ละด้านดังนี้ ด้านการรู้จักนักเรียนรายบุคคลเน้นการจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลควบคู่กับการปฏิบัติตามกฎหมาย PDPA และการเยี่ยมบ้านเพื่อข้อมูลที่ครอบคลุม ด้านการคัดกรองใช้แบบประเมิน SDQ และระบบคลาวด์วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายเพื่อการช่วยเหลือที่แม่นยำ ด้านการส่งเสริมมุ่งเน้นบทบาทครูที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมพัฒนาทุกมิติตามวงจร PDCA ร่วมกับผู้ปกครอง ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการคำปรึกษาและใช้สื่อสังคมออนไลน์สื่อสารข้อมูลฉุกเฉินทันที และด้านการส่งต่อเน้นกระบวนการส่งต่อผู้เชี่ยวชาญด้วยทัศนคติเชิงบวกพร้อมระบบติดตามผลผ่านเครือข่ายดิจิทัลอย่างเป็นระบบเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการดูแลนักเรียน

คำสำคัญ: การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา, ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา

Abstract

This research aimed to study 1) to study the administration of the student support system and 2) to explore development guidelines for the student support system administration of educational opportunity expansion schools in the Naresuan Quality Development Center under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3. This study employed a mixed methods research design, incorporating both quantitative and qualitative approaches through survey and descriptive research methodologies. The population consisted of 93 school administrators, teachers, and educational personnel in the 2025 academic year, with 6 key informants selected via purposive sampling. The research instruments included a questionnaire and a semi-structured interview form. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, along with content analysis for the qualitative interview data.

The research findings showed that:

1. The overall administration of the student support system was at a high level. When considering each aspect, the student promotion aspect had the highest mean, followed by knowing each student individually, preventing and resolving problems, and screening students, respectively. The referral aspect had the lowest mean.

2. Guidelines for developing student support management found that the synthesized framework consists of five areas. First, knowing individual

students focuses on creating digital databases in compliance with the Personal Data Protection Act (PDPA) and conducting home visits for comprehensive information. Second, screening uses the SDQ assessment and cloud-based systems to analyze target groups for precise support. Third, promotion emphasizes the role of homeroom teachers in organizing holistic development activities based on the PDCA Cycle in collaboration with parents. Fourth, prevention and problem-solving prioritize developing counseling skills and using social media to communicate emergency information promptly. Finally, referral focuses on systematic coordination with specialists using a positive attitude, along with digital follow-up systems to ensure maximum effectiveness in student care.

Keywords: Student Support Management, Opportunity Expansion School, Education Quality Center

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 กำหนดให้การศึกษาเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งต้องได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น การกำหนดสิทธิดังกล่าวสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของรัฐในการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความเท่าเทียมทางการศึกษาในสังคม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560, หน้า 14)

สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้และดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรบูรณาการทั้งด้านวิชาการ ทักษะอาชีพ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2562) มาตรา 24 ที่เน้นการจัดการเรียนรู้ตามความสนใจและศักยภาพของผู้เรียน ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิด การจัดการ และการเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ รวมทั้งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์สูงสุดของเด็กโดยไม่เลือกปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (2562, หน้า 7) ได้พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกับกรมสุขภาพจิต เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริม คุ้มครอง และช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ท่ามกลางบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ระบบดังกล่าวมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และจริยธรรม รวมถึงการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามมาตรฐานที่สังคมคาดหวัง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้เรียน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว และความเครียด โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานผ่านกระบวนการ เครื่องมือ และเทคนิคที่เหมาะสม

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้บริหาร บุคลากรภายในและภายนอกสถานศึกษา รวมถึงการสนับสนุนจากโรงเรียน กระบวนการสำคัญประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ปลอดภัยจากสิ่งเสพติด และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

ปัจจุบันการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากผู้บริหารและบุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและความตระหนักในความสำคัญของระบบ ส่งผลให้ขั้นตอนการดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ประกอบกับภาระงานด้านเอกสารที่ซ้ำซ้อนและภารกิจอื่นนอกเหนือจากการสอนที่รัดตัว ทำให้ครูมีเวลาจำกัดในการลงไปสัมผัสและดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้ข้อมูลสารสนเทศขาดความทันสมัย การประสานงานและส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานภายนอกเป็นไปอย่างล่าช้า ทั้งยังขาดการติดตามประเมินผลที่เข้มแข็ง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อนักเรียน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความเปราะบางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที จนกลายเป็นความเสี่ยงที่นำไปสู่พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การหนีเรียน การทะเลาะวิวาท และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ผู้บริหารสถานศึกษาและภาคีเครือข่ายต้องหันมาให้ความสำคัญและสนับสนุนการดำเนินงานอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะผู้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียนจึงมุ่งมั่นที่จะศึกษาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อค้นหาแนวทางและข้อค้นพบที่จะนำมาใช้พัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของโรงเรียน โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันยกระดับคุณภาพการศึกษาและบ่มเพาะให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สมบูรณ์ตามเป้าหมายของการศึกษาในยุคปัจจุบันอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

2. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมาย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ปีการศึกษา 2568 จำนวนทั้งสิ้น 93 คน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 3 คน ครูผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 3 คนพื้นที่วิจัย ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร จำนวน 3 โรงเรียน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แบบ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) ใช้ประเมินระดับการปฏิบัติในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครอบคลุมกระบวนการสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2) ด้านการคัดกรองนักเรียน
3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนา
4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา
5) ด้านการส่งต่อ

โดยกำหนดค่าคะแนนตั้งแต่ระดับมากที่สุดถึงระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด เป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยกำหนดประเด็นคำถามตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูลในการจดบันทึกและนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงพัฒนา

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลจากคณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ถึงผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

2. ผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือของคณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ถึงผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 และแบบสอบถามจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างรายโรงเรียนด้วยตนเอง

3. ขออนุญาตผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เพื่อแจกแบบสอบถาม ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ และแจ้งกำหนดนัดหมาย เพื่อรับแบบสอบถามคืน

4. เมื่อถึงกำหนดนัด ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1) ขอหนังสือราชการจากสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ถึงผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์จำนวน 6 คน เพื่อทำการนัดเวลาในการสัมภาษณ์

2) ดำเนินการเก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

3) นำข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลการการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์

4) นำข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่และเรียบเรียงตามประเด็นสำคัญ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมและรายด้าน

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นสำคัญ และสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอผลการวิจัยนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยายและการอธิบายเชิงพรรณนา โดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณนำเสนอด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนำเสนอในรูปแบบความเรียงเชิงพรรณนา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจผลการวิจัยอย่างเป็นระบบและชัดเจน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยรวมและรายด้าน

ที่	การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	ระดับปฏิบัติ		แปลผล
		(μ)	(σ)	
1	ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.48	0.88	มาก
2	ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.28	0.79	มาก
3	ด้านการส่งเสริมนักเรียน	4.49	0.70	มาก
4	ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.47	0.74	มาก
5	ด้านการส่งต่อ	4.21	0.68	มาก
	เฉลี่ยรวม	**4.39**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปหาต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมนักเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านการคัดกรองนักเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งต่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

4.2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสรุปแนวทางพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ได้ดังนี้ สรุปอุปนัยนำเสนอแบบความเรียง ดังนี้

ด้านการส่งเสริมนักเรียน ครูที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน เนื่องจากเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและเข้าใจนักเรียนมากที่สุด การจัดกิจกรรมส่งเสริมควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ครอบคลุมด้านวิชาการ พฤติกรรม ทักษะชีวิต และสุขภาพจิต นอกจากนี้ ควรมีการประเมินผลและนำข้อมูลนักเรียนมาปรับปรุงกิจกรรม เพื่อให้การพัฒนานักเรียนเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลมีความสำคัญต่อการเข้าใจพื้นฐาน ความต้องการ และศักยภาพของผู้เรียน ครูและบุคลากรควรมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดเก็บและใช้ข้อมูลอย่างถูกต้อง เพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ในยุคดิจิทัลควรคำนึงถึงการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามกฎหมาย (PDPA) และนำระบบสารสนเทศออนไลน์ เช่น Q-info มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บและใช้ประโยชน์จากข้อมูลนักเรียน

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจำเป็นต้องอาศัยบทบาทของครูที่ปรึกษาในการให้คำปรึกษาอย่างเหมาะสม ครูควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านการให้คำปรึกษาและการสื่อสาร เพื่อให้สามารถเข้าใจ เข้าถึง และช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การให้คำปรึกษาที่ดีจะช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาตนเอง และปรับตัวในสังคมได้ดีขึ้น รวมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

ด้านการคัดกรองนักเรียน การคัดกรองนักเรียนเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้สามารถจำแนกนักเรียนตามความต้องการในการดูแลช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม การใช้แบบประเมิน SDQ เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ช่วยประเมินด้านพฤติกรรม อารมณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ครูควรกรอกข้อมูลตามข้อเท็จจริงและปราศจากอคติ เพื่อให้ผลการคัดกรองมีความถูกต้องและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการส่งต่อ การส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกระบวนการสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีความจำเป็นเฉพาะ การใช้ถ้อยคำเชิงบวกและสร้างสรรค์ของครูมีส่วนช่วยลดความวิตกกังวลและเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียน ครูควรได้รับการพัฒนาและอบรมด้านการใช้ภาษาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่าในตนเอง และพร้อมพัฒนาศักยภาพต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ด้านการส่งเสริมนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและส่งเสริมศักยภาพรอบด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรา หงคำมี (2565, หน้า 170) และ ฤทธิ์ธิชัย ภู่สำอาง (2563, หน้า 118) ที่พบว่าด้านการส่งเสริมนักเรียนเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานศึกษามีการวางแผนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน การประชุมวางแผนร่วมกันของครูและบุคลากร รวมถึงการนิเทศ ติดตาม และนำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นูรมาน พิทักษ์สุขสันต์ (2564, หน้า 59) และพัชรา หงษ์คำมี (2565, หน้า 168) ที่พบว่าด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานศึกษามีการประสานความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาและการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรศักดิ์ ผกากรอง (2562, หน้า 17-84) ที่พบว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหาเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ด้านการคัดกรองนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก อาจเป็นผลจากการที่ผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน และประสานความร่วมมือในการคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถจำแนกและช่วยเหลือนักเรียนได้ตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เทิดศักดิ์ ยะยอง (2562, หน้า 88) และศรัณย์ เปรมสุข (2566, หน้า 433-434) ที่พบว่าการคัดกรองนักเรียนมีความสำคัญและอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

ด้านการส่งต่อ ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก อาจเป็นผลจากการที่ครูและผู้บริหารมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการส่งต่อนักเรียน และให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างบุคลิกภาพ ทักษะชีวิต และการให้คำปรึกษาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นูรมาน พิทักษ์สุขสันต์ (2564, หน้า 59) และ เทิดศักดิ์ ยะยอง (2562, หน้า 88) ที่พบว่าการส่งต่อเป็นกระบวนการสำคัญในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5.2 แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 สามารถอภิปรายผลตามผลการจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเน้นการจัดทำฐานข้อมูลนักเรียนในรูปแบบดิจิทัลควบคู่กับการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) และการเยี่ยมบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบันซึ่งเอื้อต่อการวิเคราะห์และวางแผนช่วยเหลือรายบุคคลได้อย่างแม่นยำ เนื่องจากในยุคดิจิทัลการเข้าถึงข้อมูลที่รวดเร็วและเป็นระบบช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถระบุปัญหาและกลุ่มเสี่ยงของนักเรียนได้ทันท่วงที อีกทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ควบคู่กับมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองและเพิ่มความคล่องตัวในการส่งต่อข้อมูลเพื่อการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน

ทั้งนี้สอดคล้องกับ นูรมาน พิทักษ์สุขสันต์ (2564, หน้า 59) และ พัชรา หงษ์คำมี (2565, หน้า 169) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลรายบุคคลในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เติบโตได้อย่างเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

ด้านการคัดกรองนักเรียนใช้เครื่องมือที่เป็นมาตรฐาน เช่น แบบประเมิน SDQ ร่วมกับการใช้ระบบคลาวด์ในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจำแนกกลุ่มนักเรียนได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วอันนำไปสู่การช่วยเหลือที่ตรงจุดมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกระบวนการคัดกรองที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่น่าเชื่อถือควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการแปลผลและช่วยให้ครูสามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนได้แบบเรียลไทม์ เทิดศักดิ์ ยะยอง (2562, หน้า 88) พบว่าส่งผลให้การจำแนกนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาทำได้ครอบคลุมและแม่นยำกว่าการสังเกตเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้สอดคล้องกับ และ ศรัณย์ เปรมสุข (2566, หน้า 433-434) ที่พบว่าการใช้เครื่องมือที่เป็นระบบช่วยเพิ่มความแม่นยำในการคัดกรองนักเรียนอันเป็นหัวใจสำคัญของการให้ความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาจริงของนักเรียนแต่ละคน

ด้านการส่งเสริมนักเรียนมุ่งเน้นบทบาทของครูที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติโดยใช้กระบวนการ PDCA และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และทักษะชีวิต เนื่องจากกระบวนการวางแผนและติดตามผลที่ชัดเจนช่วยให้การจัดกิจกรรมมีความต่อเนื่องและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับที่ พัชรา หงษ์คำมี (2565, หน้า 170) กล่าวว่า การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และซึมซับค่านิยมที่ดีงามทั้งจากที่บ้านและโรงเรียน ส่งผลให้เด็กมีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ และ ฤทธิ์ธิชัย ภู่สำอางค์ (2563, หน้า 118) ที่เน้นความสำคัญของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลและสอดคล้องกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาสมัยใหม่

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาของครูและการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารข้อมูลอย่างทันท่วงทีโดยเฉพาะในกรณีเร่งด่วนเพื่อให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากความไวในการรับส่งข้อมูลและการมีทักษะการเผชิญหน้าที่มีความละเอียดอ่อนช่วยให้สามารถระงับเหตุหรือคลี่คลายสถานการณ์วิกฤตได้ก่อนที่จะบานปลาย สอดคล้องกับ พรศักดิ์ ผกากรอง (2562, หน้า 78-84) ที่กล่าวว่าการสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัลยังช่วยลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนและผู้ปกครอง ทำให้การติดตามผลและประเมินสถานการณ์ความเสี่ยงในมิติต่าง ๆ ทำได้ครอบคลุมและรอบด้านมากยิ่งขึ้น ศรัณย์ เปรมสุข (2566, หน้า 433-434) ที่ชี้ให้เห็นว่าการ

ดำเนินงานเชิงรุกและการสื่อสารที่รวดเร็วช่วยลดความรุนแรงของปัญหานักเรียนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ด้านการส่งต่อเน้นกระบวนการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ โดยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการขอความช่วยเหลือและมีระบบติดตามผลผ่านเครือข่ายดิจิทัล เพื่อให้การช่วยเหลือมีความต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากกระบวนการส่งต่อที่รวดเร็วและเป็นมืออาชีพช่วยลดความซับซ้อนของปัญหาที่เกินขีดความสามารถของครูที่ปรึกษา อีกทั้งการสื่อสารที่โปร่งใสผ่านเครือข่ายออนไลน์ยังช่วยให้ครูและผู้เชี่ยวชาญร่วมกันวางแผนเยียวยาได้อย่างไร้รอยต่อ สอดคล้อง กับ เทิดศักดิ์ ยะยอง (2562, หน้า 88) ที่พบกว่านักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษหรือมีปัญหาภาวะวิกฤตได้รับการดูแลรักษาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและทันท่วงที และ นูรมาน พิทักษ์สุขสันต์ (2564, หน้า 59) ที่พบว่าการส่งต่ออย่างเป็นระบบช่วยให้การดูแลนักเรียนมีความต่อเนื่องและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น รวมถึงช่วยลดช่องว่างในการปฏิบัติงานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานภายนอกเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดแนวปฏิบัติให้ครูใช้การสื่อสารเชิงบวกในการชี้แจงความจำเป็นของการส่งต่อแก่นักเรียนอย่างเป็นระบบ เช่น จัดอบรมหรือแนวทางตัวอย่างคำพูด เพื่อสร้างความเข้าใจและลดความวิตกกังวลของผู้เรียน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดระบบและปฏิทินการติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียน โดยมอบหมายให้ครูที่ปรึกษารายงานผลอย่างสม่ำเสมอ และมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีแนวทางหรือแบบฟอร์มการขอความยินยอมจากผู้ปกครองในการส่งต่อนักเรียน พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของการส่งต่อ เพื่อให้เกิดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดขั้นตอนการช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจนตั้งแต่การคัดกรอง การช่วยเหลือเบื้องต้น จนถึงการส่งต่อ เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

5. ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุขหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พร้อมกำหนดช่องทางการประสานงานและติดตามผลการส่งต่อ เพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียนมีความต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการส่งต่อของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่

2. ควรมีการศึกษาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้รูปแบบ 7S IT model ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน เปรียบเทียบเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่สำคัญจากผลการวิจัย ซึ่งสะท้อนถึงแนวทางและกระบวนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

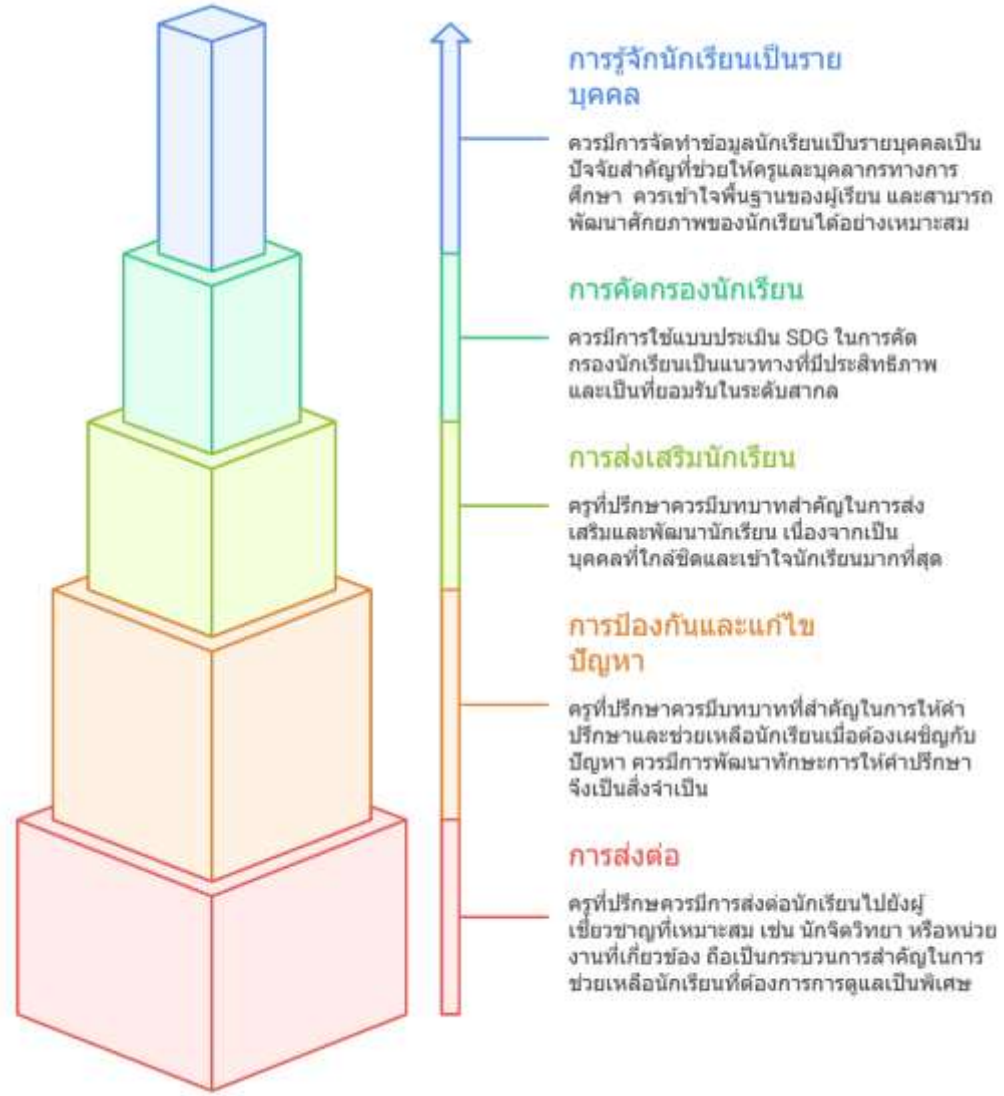
ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรมีการจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรเข้าใจพื้นฐานของผู้เรียน และสามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

ด้านการคัดกรองนักเรียน ควรมีการใช้แบบประเมิน SDG ในการคัดกรองนักเรียนเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ด้านการส่งเสริมนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน เนื่องจากเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดและเข้าใจนักเรียนมากที่สุด

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ครูที่ปรึกษาควรมีบทบาทที่สำคัญในการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือนักเรียนเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา ควรมีการพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ด้านการส่งต่อ ครูที่ปรึกษควรมีการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม เช่น นักจิตวิทยา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยเหลือนักเรียนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ

ภาพที่ 1 การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษานเรศวร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

เอกสารอ้างอิง

เทิดศักดิ์ ยะยอง. (2562). *การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านดอยคำ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการบริหารงานวงจรคุณภาพของเดม มิ่ง*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

นูรมาน พิทักษ์สุขสันต์. (2564). *การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสายบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

ปัตตานี เขต 3. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

พัชรา หงคำมี. (2565). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA) สำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พรศักดิ์ ผกากรอง. (2562). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.* (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ฤทธิ์ธิชัย ภู่สำอางค์. (2563). การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 8(32), 1–13. https://so06.tcithaijo.org/index.php/jmpr/article/view/272597

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1-90.

ศรัณย์ เปรมสุข. (2566). *การพัฒนารูปแบบบริหารเชิงกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้าง คุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช

Developing English Vocabulary Learning Ability Using Activity-Based Learning Combined with Mnemonic Techniques for Mathayom Suksa 3 Students at Srinagarindra the Princess Mother School, Nakhon Si Thammarat

กัญญ์กุลณัช ไกรนรา, พนาน้อย รอดชู และอัญชลี แสงอาวุธ
Kankunlanach Krainara, Phananoi Rotchu and Anchalee Sangarwut
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Education, Suratthani Rajabhat University
Corresponding author, E-mail: kkankunlanach@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้มีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษก่อนเรียน และหลังเรียน โดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน 31 คน โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช ซึ่งได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยการวิจัยกึ่งทดลองแบบการศึกษากลุ่มเดียว วัดก่อน และหลังการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 แผน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นข้อสอบปรนัย จำนวน 30 ข้อ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนการสอนโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยการทดสอบสมมติฐานด้วยค่าสถิติทดสอบ t-Test แบบที่ไม่เป็นอิสระจากกัน

ได้รับบทความ: 8 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 10 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 15 มีนาคม 2569
Received: February 8, 2026; **Revised:** March 10, 2026; **Accepted:** March 15, 2026

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ 3 มีประสิทธิภาพ 87.15/82.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังจากผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์โดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ สูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

3. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการเรียน คำศัพท์ภาษาอังกฤษ หลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวม 4.72 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐาน, เทคนิคช่วยจำ, การประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to develop effective English vocabulary learning activities using activity-based learning combined with mnemonic techniques for Mathayom Suksa 3 students to meet the efficiency criterion of 80/80, 2) to compare students' English vocabulary learning achievement before and after the implementation of Activity-Based Learning combined with Mnemonic techniques and 3) to investigate student satisfaction toward the learning activities. The sample group consisted of 31 grade 9th students enrolled in the second semester of the 2025 academic year at Srinagarindra The Princess Mother School Nakhonsithammarat, selected via cluster sampling. The research employed a quasi-experimental one-group pretest-posttest design. The research instruments included: 1) 12 lesson plans, 2) a 30-item multiple-choice achievement test and 3) a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and a dependent samples t-test.

The research findings were as follows:

1. The efficiency of the English vocabulary learning activities using Activity-Based Learning combined with Mnemonic techniques was 87.15/82.80, which exceeded the specified 80/80 criterion.

2. The students' English vocabulary learning achievement after the intervention was significantly higher than before the intervention at the .05 level.

3. Student satisfaction toward the learning activities based on Activity-Based Learning combined with Mnemonic techniques was at the highest level, with a mean score of 4.72.

Keywords: Student Satisfaction Assessment, Mnemonic Techniques, Activity-Based Learning (ABL)

1. บทนำ

พลวัตความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมโลกไปสู่ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน ส่งผลให้ "ภาษาอังกฤษ" กลายเป็นภาษาสากลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการติดต่อสื่อสาร การแสวงหาองค์ความรู้ และการประกอบสัมมาชีพ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงได้กำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นทักษะสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนา เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญทั้งด้านทักษะภาษา เจตคติ และวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและพัฒนาคุณภาพชีวิต กระทรวงศึกษาธิการ (2552) อย่างไรก็ตาม แม้ภาษาอังกฤษจะมีความจำเป็นอย่างยิ่ง แต่การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันยังประสบปัญหาในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียน พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช พบว่ามีคะแนนเฉลี่ย 30.70 ซึ่งต่ำกว่าระดับประเทศ ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 31.76 อยู่ 1.06 สถาบันการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (2568) ปัญหาหลักที่สำคัญคือ "การขาดองค์ความรู้ด้านคำศัพท์" การเรียนรู้คำศัพท์นับว่าเป็นรากฐานของการเรียนรู้ทักษะฟัง พูด อ่าน และเขียน การที่ผู้เรียนมีคลังคำศัพท์ไม่เพียงพอและจดจำความหมายไม่ได้ ส่งผลให้ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารได้จริง สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยาย (Passive Learning) ซึ่งขาดความน่าสนใจและไม่ได้กระตุ้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) มาประยุกต์ใช้หนึ่งในรูปแบบที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพคือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) ซึ่ง Prince (2004) อธิบายว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่ใช่การนั่งฟังเพียงอย่างเดียว งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศต่างสนับสนุนว่า ABL ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างเช่น สุรีฉาย นราสงค์ และสุดคนึง นฤพนธ์จิรกุล (2565) ที่ได้ศึกษาการ

ใช้กิจกรรมเป็นฐานกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่าวิธีการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้คำศัพท์ให้สูงขึ้นเท่านั้น แต่ยังส่งผลดีต่อ "ความคงทนในการจำ" เนื่องจากผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายและมีความหมาย การจะบรรลุเป้าหมายนี้ได้ ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการเป็น "ผู้ถ่ายทอดความรู้" มาเป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" โดยยึดหลักแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-Centered Approach) ซึ่งเชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (วิจารณ์ พานิช, 2556) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานและท้าทาย ควบคู่ไปกับการบูรณาการ "เทคนิคช่วยจำ (Mnemonic Techniques)" เนื่องจากการพึ่งพากิจกรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิด "ความคงทนในการจำ (Retention)" ในระยะยาว การบูรณาการ เทคนิคช่วยจำ เช่น การเชื่อมโยงภาพ (Method of Loci) หรือการใช้เสียงสัมผัส (Keyword Method) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ งานวิจัยของ Amiryousefi & Ketabi (2011) ยืนยันว่าการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคช่วยจำ (Mnemonic instruction) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดระเบียบข้อมูล เชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม และเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียกคืน (Recall) คำศัพท์ให้อยู่ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างดีเยี่ยม สอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทย ที่พบว่าเทคนิคนี้ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์และลดความวิตกกังวลในการจำคำศัพท์ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน (จุฬาลักษณ์ ทรงคาศรี, 2567)

แม้จะพบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาผลของ Activity-Based Learning และงานวิจัยที่ศึกษาเทคนิคช่วยจำแยกกัน แต่น้อยนักที่จะพบการศึกษาที่บูรณาการทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน (Integration of ABL and Mnemonics) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 งานวิจัยส่วนใหญ่มักนำ ABL ไปใช้กับเด็กประถมศึกษาเพื่อเน้นความสนุก หรือนำเทคนิคช่วยจำไปใช้เดี่ยว ๆ ในรูปแบบการท่องจำ (Rote Learning) ซึ่งขาดปฏิสัมพันธ์ ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว โดยการสร้างสรรค์กิจกรรมเป็นฐานที่แฝงกลยุทธ์การจำอย่างเป็นระบบเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อประเมินว่าการผสานจุดแข็งของทั้งสองแนวคิดนี้ จะสามารถยกระดับความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์และความคงทนในการจำของสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช" ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดหรือไม่ และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพทางภาษาอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้มีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษก่อนเรียน และหลังเรียน โดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิชัยเชิงทดลอง ใช้รูปแบบการวิจัยกลุ่มเดียวที่มีการทดสอบก่อน และหลังการทดลอง (The One -Group, Pretest-Posttest Design) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียวที่มีการวัดหรือสังเกตตัวแปรตาม 2 ครั้ง คือ ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 6 ห้องเรียน จำนวนนักเรียนทั้งหมด 187 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 31 คน ซึ่งได้จากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ ดำเนินการเสนออาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีการวิเคราะห์ เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลที่ได้จากการตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 12 แผน มีค่า IOC โดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.98 ซึ่งหมายความว่าแผนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้กับผู้เรียนได้

2. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ ชนิด 4 ตัวเลือก โดยการนำชุดคำถามวัดผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 50 ข้อ ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 จากนั้นนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำของ

ผู้เชี่ยวชาญ โดยพบว่าข้อสอบที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดมีจำนวน 43 ข้อ และนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่จะนำไปทดลองใช้กับนักเรียนโดยเลือกมาจำนวน 40 ข้อ จาก 43 ข้อที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์ พบว่า จากชุดคำถามจำนวน 40 ข้อ สามารถนำมาใช้ได้จำนวน 35 ข้อ และมีการคัดเลือกข้อสอบมา 30 ข้อ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของชุดคำถามจำนวน 30 ข้อ ซึ่งใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) มีค่าอยู่ที่ 0.80 แสดงว่าข้อสอบมีความเชื่อมั่นเหมาะสมกับระดับของนักเรียน ค่าความยากง่าย (difficulty) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.39 - 0.78 แสดงว่าข้อสอบอยู่ในระดับค่อนข้างง่ายถึงปานกลาง สามารถนำไปใช้กับนักเรียนได้ และค่าอำนาจจำแนก (discrimination) เป็นรายข้อ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.22 - 0.50 แสดงว่าข้อสอบสามารถจำแนกกลุ่มนักเรียนได้ดีสามารถนำไปใช้ได้ เมื่อพิจารณาข้อสอบทั้ง 30 ข้อที่เหลืออยู่ พบว่า สาระสำคัญของเนื้อหายังคงครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ที่จะวัดกับผู้เรียน

3. แบบประเมินความพึงพอใจต่อการกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ ดำเนินการเสนออาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบแบบประเมินความพึงพอใจ ผลที่ได้จากการตรวจสอบแบบประเมินความพึงพอใจทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศในชั้นเรียน และด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่า IOC โดยเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งหมายความว่าแบบประเมินความพึงพอใจสามารถนำไปใช้กับผู้เรียนได้

3.4 วิธีดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นเตรียมการ

1) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เพื่อออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2) ผู้วิจัยทำบันทึกข้อความถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) ผู้วิจัยสร้างแผนการจัดการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสร้างแบบประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2. ขั้นดำเนินการทดลอง

1) ผู้วิจัยชี้แจงให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทราบถึงการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจตรงกัน และดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมได้ถูกต้อง

2) ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่าง ด้วยชุดคำถามวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ โดยเป็นข้อสอบปรนัย ใช้เวลาในการทำข้อสอบ 60 นาที

3) ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น จำนวน 12 แผน แผนละ 1 คาบ คาบละ 60 นาที สัปดาห์ละ 3 แผน ในระหว่างการจัดการเรียนรู้ มีการเก็บคะแนนนักเรียน 60 คะแนน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์หาดัชนีประสิทธิภาพ (E_1)

3. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) และมีการเก็บข้อมูลในการวิเคราะห์หาดัชนีประสิทธิผล (E_2) กับกลุ่มตัวอย่าง ด้วยชุดคำถามสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ ใช้เวลาทำข้อสอบ 60 นาที จากนั้นมีการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช มีขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 หาประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช ด้วยการทดสอบค่า t (Dependent Samples)

ตอนที่ 3 วิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4 สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์หาดัชนีประสิทธิภาพและดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

ตารางที่ 1 ผลหาดัชนีประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	$\bar{X}$	ร้อยละของคะแนน
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	60	1621	52.29	87.15
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	30	770	24.84	82.80
ดัชนีประสิทธิภาพ (E_1/ E_2) = 87.15/82.80				

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ มีประสิทธิภาพ (E_1/ E_2) เท่ากับ 87.15/82.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

ตารางที่ 2 ดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนน		ดัชนีประสิทธิผล (E.I.)
		ทดสอบก่อนเรียน	ทดสอบหลังเรียน	
31	30	430	770	0.68

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พบว่า ดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ มีค่าเท่ากับ 0.68 ซึ่งหมายความว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 68.00 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 0.50

4.2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

การวิเคราะห์	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนการจัดกิจกรรม	31	13.87	4.43	23.71*	0.00
หลังการจัดกิจกรรม	31	24.84	3.95		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ ก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 13.87 คะแนน และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 24.84 คะแนน ซึ่งมีค่าสถิติที่ทดสอบ เท่ากับ 23.71 แสดงว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังจากผ่านการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ สูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

	N = 31		
รายการประเมิน	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับความพึงพอใจ**
1. ด้านเนื้อหาสาระ	4.62	0.39	มากที่สุด
2. ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน	4.66	0.52	มากที่สุด
3. ด้านบรรยากาศในชั้นเรียน	4.86	0.28	มากที่สุด
4. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.75	0.43	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.72	0.41	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ พบว่า เมื่อพิจารณาโดยรวมนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยในการทำแบบประเมินทั้งหมดอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.72, S.D. = 0.41) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านบรรยากาศในชั้นเรียนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.86, S.D. = 0.28) ระดับความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.43) ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = 4.66, S.D. = 0.52) ระดับความพึงพอใจมากที่สุด และด้านเนื้อหาสาระ ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.39) ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ 3 มีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 87.15/82.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 สาเหตุสำคัญมาจากผู้วิจัยได้ออกแบบแผนการ

จัดการเรียนรู้ทั้ง 12 แผนอย่างเป็นระบบ ผ่านการวิเคราะห์หลักสูตรและรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2556) ที่ระบุว่าเกณฑ์ E1/E2 เป็นการประกันคุณภาพนวัตกรรมว่าพัฒนาผู้เรียนได้จริง นอกจากนี้ การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมเป็นฐานช่วยสร้างความเข้าใจที่คงทน (ศรีสุภา วรศักดิ์, 2566) และเมื่อผสานเทคนิคช่วยจำ เช่น การใช้ภาพจินตนาการและการเชื่อมโยงคำ จะช่วยเปลี่ยนความจำชั่วคราวเป็นความจำระยะยาวได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ ถิรพรพงศ์ และคณะ (2566) ที่ยืนยันว่ากลยุทธ์นี้ยกระดับการจำคำศัพท์ได้เหนือกว่าการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์โดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ 3 จำนวน 31 คน มีคะแนนทดสอบคำศัพท์ภาษาอังกฤษหลังเรียน (เฉลี่ย 24.84 จาก 30) สูงกว่าก่อนเรียน (เฉลี่ย 13.87) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการบูรณาการวิธีสอนแบบกิจกรรมเป็นฐาน (ABL) ร่วมกับเทคนิคช่วยจำ ช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงในรูปแบบเกมทางภาษา แทนการท่องจำจากตำรา ซึ่งสอดคล้องกับ จริมจิต สร้อยสมุทร และ ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน (2565) ที่พบว่า Activity-Based Learning (ABL) ช่วยลดความวิตกกังวลและเพิ่มความกระตือรือร้น เช่นเดียวกับ Kurniawan, Latief, และ Suharmanto (2023) ที่ระบุว่าการเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนจากผู้รับ (Passive) เป็นผู้สร้างความรู้ (Active) ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การผนวกเทคนิคช่วยจำเข้ากับความสนุกของเกมยังกระตุ้นสมองทั้งสองซีก ทำให้จดจำความหมายได้แม่นยำ สอดคล้องกับ อภิเชษฐ์ ขาวเผือก (2559) ที่ยืนยันว่าการบูรณาการเทคนิคช่วยจำกับเกมการศึกษาส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและเกิดความคงทนในการจำคำศัพท์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

5.3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการเรียน คำศัพท์ภาษาอังกฤษ หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 31 คน มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยวิธีสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำในระดับมากที่สุด (เฉลี่ย 4.72) โดยมีคะแนนสูงสุดในด้านเนื้อหาสาระ กิจกรรมการสอน บรรยากาศ และประโยชน์ที่ได้รับ ที่เป็นเช่นนี้เพราะกิจกรรมมุ่งเน้นความสุขและการนำไปใช้จริง โดยเปลี่ยนบทบาทครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยลดความเครียดในชั้นเรียน สอดคล้องกับ จริมจิต สร้อยสมุทร และ ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน (2565) ที่ระบุว่า ABL ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ ลดความวิตกกังวล และสร้างความสุขในการเรียน เช่นเดียวกับ ปรียานุช บัวผัน (2564) ที่พบว่ากิจกรรมเกมช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น นอกจากนี้ การใช้เทคนิคช่วยจำยังช่วยลบภาพ "ความยาก" ทำให้ผู้เรียนรู้สึกประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ Haryadi และ Sunarsi (2024) ที่ยืนยันว่าการนำเทคนิคช่วยจำมาใช้ทำให้เนื้อหาที่ยากกลายเป็นเรื่องเข้าใจง่าย ส่งผลให้แรงจูงใจและความพึงพอใจของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องได้นำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้สอนควรวิเคราะห์เนื้อหาและเลือกเทคนิคช่วยจำให้เหมาะสมกับชุดคำศัพท์ พร้อมจัดลำดับกิจกรรมให้เป็นระบบก่อนนำไปสอนจริง

2. ผู้สอนควรปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก เน้นสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานและผ่อนคลายผ่านเกมเพื่อลดความตึงเครียดในชั้นเรียน

3. ควรมีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยเปลี่ยนการท่องจำแบบชั่วคราวให้เกิดเป็นความคงทนในการจำคำศัพท์ระยะยาว

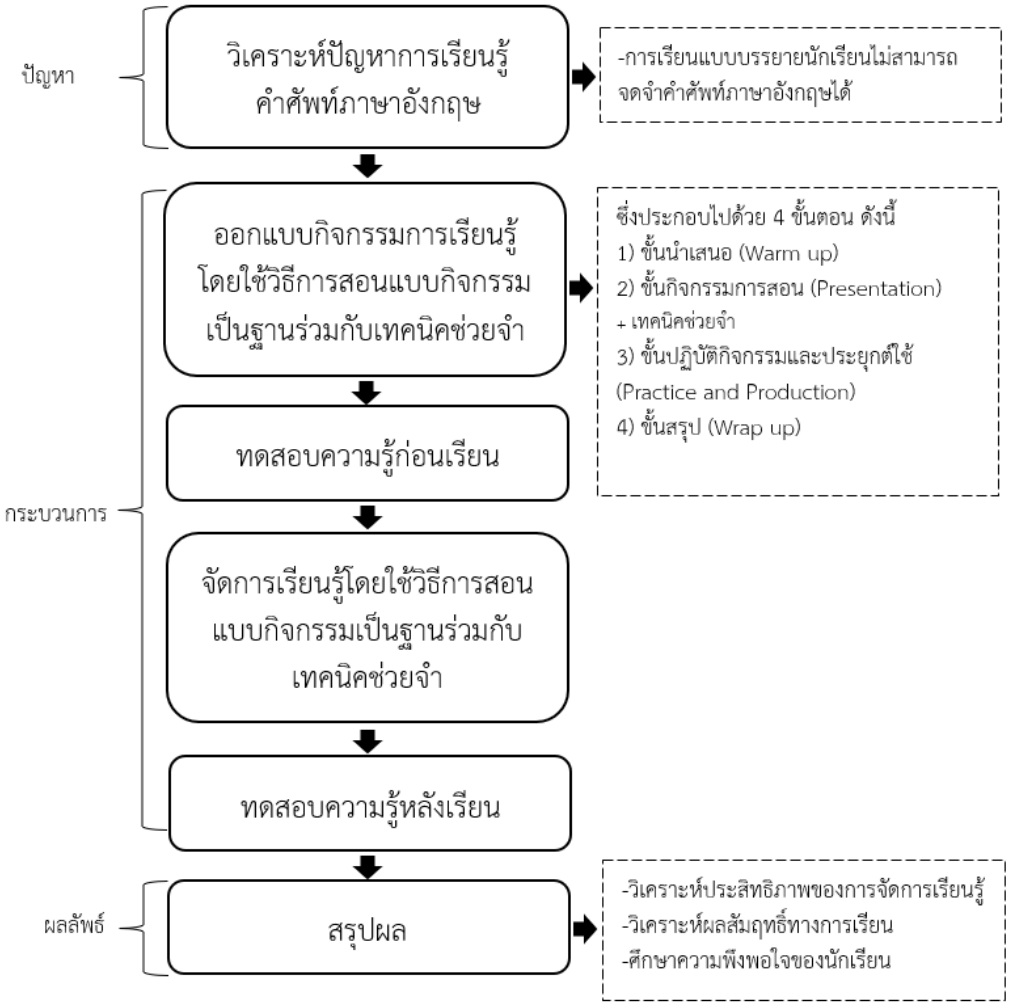
6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำไปใช้กับเนื้อหาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาหลักไวยากรณ์ต่าง ๆ เช่น Tense ทั้ง 12 เพื่อช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเนื้อหาอื่น ๆ สูงขึ้น

2. ควรมีการศึกษาความคงทนในการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ตามการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การพัฒนาทักษะคำศัพท์ภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น เกิดจากการสอนโดยใช้วิธีการสอนกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ ซึ่งเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ผสานจุดแข็งของการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) เข้ากับกลวิธีการจัดระเบียบข้อมูลในสมอง มีการจัดลำดับเนื้อหา จุดประสงค์ เวลา กิจกรรม การวัดและการประเมินผลอย่างหลากหลาย ซึ่งออกแบบให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยประกอบด้วย คู่มือครูและคู่มือนักเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ ใบความรู้ ใบกิจกรรมและแบบทดสอบ กิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ช่วยเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนให้ตื่นตัว สร้างบรรยากาศที่สนุกสนานและลดความวิตกกังวล ในขณะที่เทคนิคช่วยจำทำหน้าที่เป็น "สะพานเชื่อมทางปัญญา" ที่ช่วยแปลงข้อมูลนามธรรมให้เป็นภาพหรือเรื่องราวที่จดจำง่ายและคงทน (Retention) ส่งผลให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่มีความรู้เพิ่มขึ้น โดยผลการวิจัยยืนยันว่ารูปแบบการสอนนี้สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด

แผนภาพที่ 1 โมเดล : การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนแบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคช่วยจำ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จริมจิต สร้อยสมุทร และชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน. (2565). การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษโดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสุขในการเรียนโดยใช้บริบทท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 20(1),

203-217. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/suedujournal/article/view/249067

จุฬาลักษณ์ ทรงคำศรี, สมเกียรติ พละจิตต์ และอรุณรัตน์ คำแหงพล. (2567). การส่งเสริมการจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษด้วยเทคนิคนีมโมนิคส์ร่วมกับการใช้เกมิฟิเคชันของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(1), 1-15. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/5953

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย*, 5(1), 7-20. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/view/28419/24439

ปรียานุช บัวผัน. (2564). *ผลการใช้กิจกรรมเกมกระดานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปาริชาติ ถิรพรพงศ์ และคณะ. (2566). การพัฒนาแบบฝึกการจดจำคำศัพท์ด้วยกลยุทธ์ช่วยจำภาษาอังกฤษ (Mnemonic Strategies) ระดับ A2 สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี. *วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม*, 1(1), 1-15. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/human/article/view/272690/181345

วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

ศรีสุภา วรศักดิ์. (2566). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานในรายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2568). *รายงานผลการวิเคราะห์ผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).

สุรีฉาย นราสงค์ และสุดคนึง นฤพนธ์จิรกุล. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษและความคงทนในการจำคำศัพท์โดยใช้การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี*, 4(2), 227-240. https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JOBU2025/article/view/4103

อภิเชษฐ์ ขาวเผือก. (2559). การพัฒนาเกมการศึกษาบนแท็บเล็ตโดยใช้เทคนิคช่วยจำเพื่อส่งเสริมความคงทนในการจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดสะแกงาม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*

(ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ), 9(2), 1416-1431. https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/67631

Amiryousefi, M., & Ketabi, S. (2011). Mnemonic instruction: A way to boost vocabulary learning and recall. *Journal of Language Teaching and Research*, 2(1), 178-182. https://doi.org/10.4304/jltr.2.1.178-182

Haryadi, R. N., & Sunarsi, D. (2024). Application of mnemonic method to improve English language learning outcomes. *Spectrum: Multidisciplinary Journal*, 1(1), 40-48. https://journals.sanusantara.com/index.php/spectrum/article/view/21/21

Kurniawan, D., Latief, M. A., & Suharmanto, S. (2023). The effect of flipped classroom on high school students' English speaking skills. *International Journal of Instruction,* 16(2), 1-14. http://www.e-iji.net/dosyalar/iji_2023_2_1.pdf

Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223-231. https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x

แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1

Guidelines for Developing 21st Century Management Skills for School Administrators Under the Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 1

ณัฐวรา ก้างออนตา และนริศรา เสือคล้าย
Natwara Kang-onta and Narissara Suaklay
วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
Educational Administration University of Phayao
Corresponding Author, E-mail: 67206214@up.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสม ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 86 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการบริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการสื่อสารและด้านภาวะผู้นำ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคิดริเริ่มสร้างสรรค์และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 6 ด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้: 1) ด้านการสื่อสาร ผู้บริหารควรลดการใช้ภาษาราชการที่ซับซ้อน เสริมสร้างทักษะการฟังอย่างตั้งใจ พัฒนาการสื่อสารเชิงสะท้อนคิดและใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม 2) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้บริหารควรเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริงในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พัฒนาความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลและเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ด้านความคิดสร้างสรรค์และการริเริ่ม ผู้บริหารควรประยุกต์ใช้การคิดเชิงระบบและแนวคิดเชิงนวัตกรรม สร้างวัฒนธรรมองค์การที่ยอมรับความผิดพลาดเพื่อการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้ครูเสนอแนวคิดใหม่ 4) ด้านภาวะผู้นำ ผู้บริหารควรพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างองค์การและความสัมพันธ์ในการทำงาน รวมทั้งบูรณาการภาวะผู้นำ

ได้รับบทความ: 10 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 11 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 16 มีนาคม 2569
Received: February 10, 2026; **Revised:** March 11, 2026; **Accepted:** March 16, 2026

ทางวิชาการกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ 5) ด้านการบริหาร ผู้บริหารควรพัฒนาความสามารถในการปรับวิสัยทัศน์ผ่านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ใช้การบริหารบนฐานข้อมูลและส่งเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ ผู้บริหารควรมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ยึดหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมความโปร่งใสและประพฤติตนเป็นแบบอย่างด้านความซื่อสัตย์สุจริต

คำสำคัญ: ทักษะการบริหาร, ศตวรรษที่ 21, ผู้บริหารสถานศึกษา, แนวทางการพัฒนา

Abstract

The purposes of this research were to: 1) study the 21st-century management skills of school administrators, and 2) examine the guidelines for developing the 21st-century management skills of school administrators under the Office of Chiang Rai Primary Educational Service Area 1. The research design employs a mixed methodology, incorporating both quantitative and qualitative research methods. The sample consisted of 86 school administrators. The research instruments consist of a questionnaire and an interview form. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

The research results found that

1. The 21st-century management skills of school administrators were, overall, at a high level. When considering each aspect, management skills had the highest mean score, followed by communication skills, leadership skills, human relations skills, creative thinking and initiative skills, and information technology skills, respectively.

2. The guidelines for developing 21st-century management skills in all six aspects can be summarized as follows: 1) Communication: Administrators should reduce the use of complex bureaucratic language, enhance active listening, develop reflective communication skills, and appropriately utilize digital media. 2) Information Technology: Administrators should engage in hands-on learning through professional learning communities, develop digital literacy, and serve as role models in the effective use of technology. 3) Creative Thinking and Initiative: Administrators should apply systems thinking and innovative approaches, foster an organizational culture that accepts mistakes as opportunities for learning, and provide opportunities for teachers to propose new ideas. 4) Leadership: Administrators should develop an understanding of organizational structure and professional relationships and integrate instructional

leadership with strategic leadership. 5) Management: Administrators should develop the ability to adjust their vision through environmental analysis, utilize data- driven management practices, and promote continuous improvement. 6) Human Relations: Administrators should possess knowledge of relevant laws and regulations, adhere to principles of good governance, promote transparency, and demonstrate integrity in professional practice.

Keywords: Administrative Skills, 21st Century, School Administrators, Development Guidelines

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคมส่งผลให้การศึกษาต้องปรับตัวอย่างรวดเร็ว โดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO, 2017) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นการพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อเตรียมความพร้อมผู้เรียน ซึ่งตรงกันกับการศึกษาของ Cheng et al. (2020) ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วเป็นความท้าทายสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับรายงานของ World Economic Forum (2023) ที่ระบุว่า ทักษะสำคัญสำหรับผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยทักษะการเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการปรับตัวและการสร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรม

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561–2580 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ที่กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารไปยังสถานศึกษา ทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารที่มีทักษะด้านภาวะผู้นำ การคิดเชิงระบบ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จะสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม (Fullan, 2001; UNESCO, 2017)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 มีโรงเรียนในสังกัดจำนวน 109 โรงเรียน จากรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษาปีการศึกษา 2566 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนบางโรงเรียนยังต้องปรับปรุง โดยเฉพาะในวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1, 2567) ในงานวิจัยของสัตตบุษย์ โพธิรุท (2564) พบว่า ทักษะของผู้บริหาร

สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลและการทำงานเป็นทีม มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะผู้บริหารในยุคปัจจุบัน

จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันและเปรียบเทียบทักษะตามขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาตนเอง เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานต้นสังกัดในการวางแผนพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในยุคศตวรรษที่ 21 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 และแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 106 คน พื้นที่วิจัยคือสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 กลุ่มตัวอย่างกำหนดขนาดโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 86 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามขนาดสถานศึกษา (Stratified Random Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้เครื่องมือคือแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ การสื่อสาร

เทคโนโลยีสารสนเทศ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำ การบริหาร และมนุษยสัมพันธ์ ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 แสดงว่า เครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ และสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ จากการทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน พบว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.842 อยู่ในระดับดีมาก ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของลิเคิร์ท ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และจัดส่งแบบสอบถามเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนที่กำหนด

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนที่กำหนดแล้วจัดเตรียมแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้แล้วดำเนินการนำส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตามวิธีการและช่องทางที่เหมาะสม เมื่อกำหนดระยะเวลาในการตอบและติดตามผลให้เป็นไปตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้แล้ว จึงรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้อง บันทึกและเตรียมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ถือว่าอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมิน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพปัญหาของนักเรียน ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาและครู กำหนดเกณฑ์การประเมินโดยใช้ค่าเฉลี่ยไม่เกิน 3.50 เป็นระดับผ่านเกณฑ์

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลในรูปแบบความเรียงประกอบตาราง โดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างเป็นระบบ เริ่มจากข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และผลการวิเคราะห์ระดับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 พร้อมคำอธิบายประกอบ เพื่อให้ผลการศึกษามีความชัดเจนและสะท้อนสภาพจริงของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษา วิเคราะห์และพิจารณาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในระดับที่เหมาะสมต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการบริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ และด้านการสื่อสาร ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

4.2 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารรายด้าน

1. ด้านการสื่อสาร ควรมุ่งเน้นการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ เลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบริบท ส่งเสริมการสื่อสารสองทางและการฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อลดความคลาดเคลื่อนและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร

2. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ควรเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้ร่วมกัน เสริมสร้างดิจิทัลลิเทอราซีและทัศนคติเชิงบวกต่อเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการบริหารสถานศึกษา

3. ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ควรส่งเสริมการคิดเชิงระบบ การคิดเชิงออกแบบและการแก้ปัญหาอย่างยืดหยุ่นพร้อมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทดลองและการใช้นวัตกรรมเป็นฐาน

4. ด้านภาวะผู้นำ ควรมุ่งเสริมการคิดเชิงระบบ การใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ การดำเนินงานแบบบูรณาการและการมีส่วนร่วมของบุคลากรควบคู่กับการสื่อสารวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน

5. ด้านการบริหารผลการศึกษา ควรมุ่งเน้นการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานตามวงจร PDCA การตัดสินใจบนฐานข้อมูลและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ ควรเสริมสร้างความรู้ด้านกฎหมายและหลักธรรมาภิบาล ยึดมั่นคุณธรรมจริยธรรมและความโปร่งใส ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีบริหารงานอย่างเปิดเผย ตรวจสอบได้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือภายในองค์กร นำไปสู่การบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 จากผลการวิจัยทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นศักยภาพในการปรับตัวต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษาในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนโยบายการกระจายอำนาจและระบบการประเมินคุณภาพที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ส่งผลให้ผู้บริหารต้องพัฒนาสมรรถนะของตนเองอย่างต่อเนื่อง ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Lunenburg & Ornstein (2021) ที่อธิบายว่าการบริหารการศึกษาสมัยใหม่เป็นกระบวนการเชิงระบบ (systems approach) ซึ่งผู้บริหารต้องบูรณาการความรู้ด้านพฤติกรรมองค์การ การวางแผน การตัดสินใจและภาวะความเป็นผู้นำ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถตอบสนองต่อแรงกดดันจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างมีประสิทธิผล

เมื่อพิจารณาด้านการบริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนบทบาทเชิงโครงสร้างของผู้บริหารในการวางแผน กำกับติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อขับเคลื่อนคุณภาพสถานศึกษา ขณะที่ด้านภาวะผู้นำและด้านการสื่อสารอยู่ในลำดับต้น แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการสร้างวิสัยทัศน์ การจูงใจและการสร้างความร่วมมือภายในองค์กร

อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แม้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแต่ยังอยู่ในระดับมากทำให้สะท้อนถึงการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตามยังควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการบริหารที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและนวัตกรรม ตามแนวคิดของ มณฑาทิพย์ นามนุ (2561) และอติกาญจน์ ศรีสังข์ (2564) ที่พบว่าทักษะการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมากซึ่งตรงกับแนวคิดของ สุวัฒน์ กู้เกียรติกาญจน์ และวิชิต แสงสว่าง (2564) ที่มองว่าทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะเชิงบูรณาการที่ต้องพัฒนาอย่างสม่ำเสมอภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ดังนั้นแม้ผู้บริหารจะมีศักยภาพในระดับสูงแต่การพัฒนาเชิงลึกโดยเฉพาะด้านดิจิทัลและนวัตกรรมควรถูกผลักดันอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่นเชิงองค์กรให้สอดรับกับพลวัตทางการศึกษาในปัจจุบัน

ด้านการบริหารที่มีค่าเฉลี่ยสูงอาจสะท้อนถึงผลของระบบราชการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และการกำกับติดตามเชิงประสิทธิภาพส่งผลให้ผู้บริหารมีความสามารถในการวินิจฉัยพฤติกรรมองค์การและประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมณฑาทิพย์ นามนุ (2561)

ด้านภาวะผู้นำอยู่ในระดับมาก อาจเป็นผลจากบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญและคณะ (2564) และทักษะด้านความคิดรวบยอดของ Katz (1955) ที่เน้นความสามารถในการมองภาพรวมขององค์การอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Watson (2000) ที่ชี้ว่าผู้นำในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลง สร้างวิสัยทัศน์ร่วมและพัฒนาทุนมนุษย์ภายในองค์กร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารสถานศึกษาในบริบทการแข่งขันและความไม่แน่นอนสูง

ด้านการสื่อสารและด้านมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมากเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสามารถสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจภายในองค์กรได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพสถานศึกษา

อย่างไรก็ตาม ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแม้ยังอยู่ในระดับมากก็ตาม ผลดังกล่าวอาจสะท้อนข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลเชิงลึกของผู้บริหาร โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารเชิงกลยุทธ์มากกว่าการใช้ในงานสารบรรณทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัตตบุษย์ โพธิรุท (2564) ดังนั้น การพัฒนาทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเป็นระบบจึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

5.2 ผลศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1. ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และการฟังอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมณฑาทิพย์ นามนุ (2561) ที่มองว่าการสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดข่าวสารเพื่อให้เกิดการรับรู้และการตอบสนองร่วมกัน รวมทั้งแนวคิดของ ไกรศร เจียมทอง (2561) ที่เน้นการสื่อสารที่ชัดเจนน่าเชื่อถือและเข้าใจง่าย ผลการวิจัยสะท้อนว่าทักษะการสื่อสารของผู้บริหารยังอยู่ในระดับที่ต้องพัฒนาจึงมีความจำเป็นในการลดการใช้ภาษาราชการที่ซับซ้อน ส่งเสริมการฟังอย่างตั้งใจ การสะท้อนผลการสื่อสารของตนเองและการใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้สอดคล้องกับวราพร บุญมีและพิมผกา ธรรมสิทธิ์ (2563) ที่เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลเป็นฐาน ซึ่งการสื่อสารที่สุภาพเคารพศักดิ์ศรีความเป็นครูและเปิดพื้นที่ให้แสดงความคิดเห็นจะช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

2. ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรัตนา ดวงแก้ว (2564) ที่มองว่า PLC เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยสะท้อนว่าทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาด้านดิจิทัลลิเทอราซีที่ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พรทิพย์ มงคลเสถียรและคณะ (2563) กล่าวว่าการที่ผู้บริหารเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจแก่ครูและบุคลากร อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิผล

3. ผู้บริหารควรเปิดมุมมองใหม่และพัฒนาการคิดเชิงระบบที่สอดคล้องกับแนวคิด “Crawling Out of the Box” ของ Robbins (2012) ที่มุ่งเน้นการก้าวข้ามกรอบความคิดเดิมของผู้นำในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งแนวคิดของพรทิพย์ มงคลเสถียรและคณะ (2563) ที่ให้ความสำคัญกับการคิดเชิงบูรณาการและการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ ผลการวิจัยสะท้อนว่าทักษะด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ยังต้องได้รับการพัฒนา จึงควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้ทดลองแนวคิดใหม่ เรียนรู้จากประสบการณ์และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง การใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการจัดการความรู้จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้บริหารที่เป็นแบบอย่างเชิงนวัตกรรมจะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษา

4. การพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำเชิงระบบควรมุ่งเสริมสร้างความเข้าใจโครงสร้างองค์กรและความสัมพันธ์ของงานในแต่ละฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skill) ของ Katz (1955) ที่เน้นการมองภาพรวมและความเชื่อมโยงขององค์ประกอบภายในองค์กร ตลอดจนแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญ และคณะ (2564) และ รัตนา ดวงแก้ว (2564) ที่ชี้บทบาทของผู้นำทางวิชาการและผู้นำการเรียนรู้ ผลการวิจัยสะท้อนว่าความสามารถในการมองความสัมพันธ์เชิงระบบยังต้องพัฒนา จึงควรส่งเสริมการทำงานแบบ

บูรณาการ การวิเคราะห์โครงสร้างองค์กรและการเชื่อมโยงเป้าหมายกับผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้การบริหารเกิดประสิทธิผลสูงสุด

5. ผู้บริหารควรพัฒนาความสามารถในการปรับวิสัยทัศน์โดยอาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวราพร บุญมีและพิมผกา ธรรมสิทธิ์ (2563) ที่เน้นการบริหารโดยใช้ข้อมูลเป็นฐานและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยสะท้อนว่าความสามารถในการปรับวิสัยทัศน์ยังอยู่ในระดับที่ต้องพัฒนา จึงควรเสริมสร้างทักษะการบริหารการเปลี่ยนแปลงและการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของสัตตบุษย์ โพธิรุท (2564) ซึ่งจะช่วยให้การกำหนดวิสัยทัศน์สอดคล้องกับศักยภาพของสถานศึกษาอย่างแท้จริง

6. ผู้บริหารควรนำกฎหมาย กฎและระเบียบไปปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส ซึ่งสอดคล้องกับทักษะด้านมนุษย์ (Human Skill) ของ Katz (1955) ที่เน้นความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล การเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริตจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือภายในองค์กร อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 ควรกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2. ควรจัดให้มีระบบการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่อย่างยั่งยืน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมผู้บริหารสถานศึกษาทุกขนาดในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 และเขตพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้ผลการวิจัยสะท้อนบริบทการบริหารสถานศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

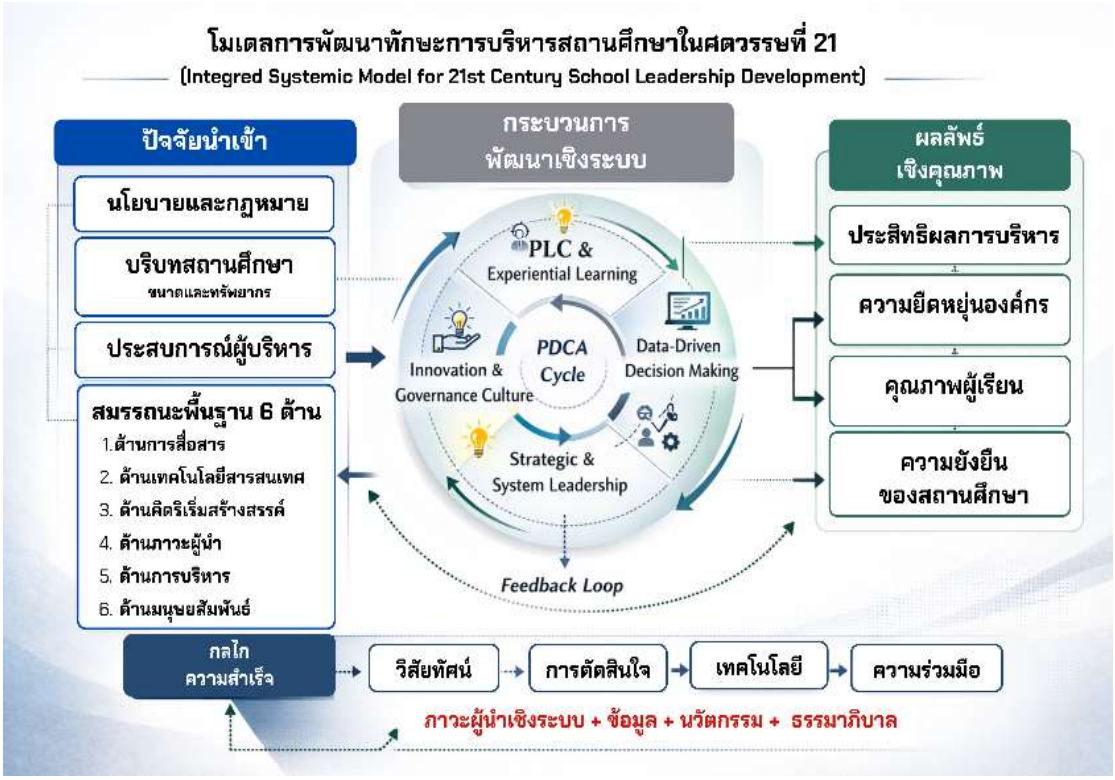
2. ควรศึกษาปัจจัยด้านการสนับสนุนและการกำกับติดตามจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา

3. ควรพัฒนาและทดลองใช้แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 1 และประเมินผลการนำไปใช้

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัตของสังคมโลกด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจและนโยบายการศึกษาตามกรอบของ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization และรายงานของ World Economic Forum สะท้อนความจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะเชิงบูรณาการเพื่อรองรับการบริหารบนฐานข้อมูล นวัตกรรม และการมีส่วนร่วม ภายใต้บริบทการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ งานวิจัยนี้จึงสังเคราะห์เป็น “โมเดลการพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เชิงระบบบูรณาการ” โดยยึดแนวคิดการบริหารเชิงระบบ (systems approach) เป็นกรอบอธิบายกลไกการพัฒนา

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารและภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยสูง ขณะที่ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศต่ำสุด สะท้อนช่องว่างเชิงดิจิทัลที่ควรได้รับการพัฒนาเชิงลึก โมเดลที่เสนอประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) ปัจจัยนำเข้าเชิงบริบท (Contextual Inputs) (2) กระบวนการพัฒนาเชิงระบบ (Systemic Development Process) และ (3) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ (Quality Outcomes) เชื่อมโยงด้วยกลไกป้อนกลับ (Feedback Loop) เพื่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตามวงจร PDCA

ภาพที่ 1 แผนภาพโมเดลการพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

ไกรศร เจียมทอง. (2561). *ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ธีระ รุญเจริญและคณะ. (2564). การศึกษาความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุค New Normal. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 23(3), 1-14. https://so19.tci-thaijo.org/index.php/Chintasit/article/view/928/541

มณฑาทิพย์ นามนุ. (2561). *ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

รัตนา ดวงแก้ว. (2564). การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค New Normal. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(1), 92-106.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561–2580*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1. (2567). *รายงานการประเมินคุณภาพการศึกษาปีการศึกษา 2566*. เชียงราย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1.

สัตตบุษย์ โพธิรุท. (2564). *ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุวัฒน์ กู้เกียรติกาญจน์ และวิชิต แสงสว่าง. (2564). ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(3), 68–80. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/252089/170540

พรทิพย์ มงคลเสถียร และคณะ. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. *วารสารบัณฑิตวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*,

11(1) , 121-134. https://so0 2 . tci-thaijo.org/index.php/banditvijai/article/view/240689

วราพร บุญมี และพิมผกา ธรรมสิทธิ์. (2563). ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุตรดิตถ์. *วารสารมหาจุฬานครทรรศน์*, 7(5), 172–182. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/243395/164825?utm_source=chatgpt.com

อติกาญจน์ ศรีสังข์. (2564). *ทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

Cheng, S.-L., Lu, L., Xie, K., & Vongkulluksn, V. W. (2020). Understanding teacher technology integration from expectancy-value perspectives. *Teaching and Teacher Education*, 91, 103062. https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103062

Full an, M. (2001). *Leading in a culture of change*. San Francisco: Jossey-Bass.

Katz, R. L. (1955). Skills of an effective administrator. *Harvard Business Review*, 30(1), 44–61. https://surl.lu/wwdbxj

Lunenburg, F. C., and Ornstein, A. C. (2021). *Educational Administration: Concepts and Practices*. 7th ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. https://collegepublishing.sagepub.com/products/educational-administration-7-262561?utm_source=chatgpt.com

UNESCO. (2017). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. Paris: UNESCO.

Watson, S. H. (2000). Leadership requirements in the 21st century: The perceptions of Canadian private sector leaders (Doctoral dissertation). *Dissertation Abstracts International*, 61(1), 43–57. https://digitalcommons.andrews.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2530&context=dissertations

World Economic Forum. (2023). *The future of jobs reports 2023*. Geneva: World Economic Forum.

บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Role of Internal Supervision Management in the Digital Age of School Administrators in the Mae Hong son Provincial Office of Learning Encouragement

บุญธรรม ธาราทิพย์ไพร และจันทรฉาย ยมสูงเนิน
Boontham Tharathipprai and Chanchai Yomsungnoen
มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่
North-Chiang Mai University
Corresponding author, E-mail: g673302071@north.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา รูปแบบงานวิจัยเป็นแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 148 คน และกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ด้านการพัฒนาหลักสูตรและด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

2. แนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัล พบว่า ควรมุ่งเน้นการให้คำปรึกษาและนิเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การใช้ระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การพัฒนาครูให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในสายอาชีพ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีมและการคิดสร้างสรรค์ ตลอดจน

ได้รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 10 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 16 มีนาคม 2569
Received: February 12, 2026; **Revised:** March 10, 2026; **Accepted:** March 16, 2026

การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนจากปัญหาจริงเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และสมรรถนะครูอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: บทบาทการบริหารงานนิเทศภายใน, ยุคดิจิทัล, สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

Abstract

This research aimed to 1) study the role of internal supervision management in the digital age of school administrators in the Mae Hong Son Provincial Learning Promotion Office and 2) study guidelines for developing the role of internal supervision management in the digital age of school administrators. The research design employs a mixed methodology, incorporating both quantitative and qualitative research methods. The research population consisted of 148 school administrators and teachers, and a purposive sampling method was used, selecting 5 people. The research instruments were questionnaires and interviews. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings showed that:

1. The overall role of internal supervision management in the digital age of school administrators was at a high level. When considered in each aspect, all aspects were at a high level, ranked from highest to lowest mean: direct assistance to teachers, professional development, development of group work skills, curriculum development, and classroom action research.

2. Guidelines for developing the role of internal supervision management in the digital age should focus on systematic and continuous consultation and supervision; the use of information systems to support learning management; promoting collaborative learning through professional learning communities (PLCs); developing teachers to have lifelong learning and link it to career advancement; creating an organizational culture that is conducive to teamwork and creative thinking; and developing curricula and classroom action research from real problems. To sustainably enhance the quality of learning management and teacher competence.

Keywords: Roles of Internal Supervision Administration, Digital Era, Mae Hong Son Provincial Office for Learning Promotion

1. บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 สังคมโลกได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนทุกบริบทไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแทบทุกมิติไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การคมนาคม การสาธารณสุข การเมืองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในสังคม ขณะเดียวกันหากการพัฒนาทางวัตถุและเทคโนโลยีไม่สอดคล้องกับการพัฒนาด้านจิตใจ คุณธรรมและปัญญา ย่อมก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและการเรียนรู้ในระยะยาว ดังนั้น การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีคุณค่า (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีกรอบแนวคิดและทิศทางที่ชัดเจนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ซึ่งกำหนดเป้าหมายของการศึกษาไว้ว่า ต้องมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยกำหนดให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและเน้นย้ำหลักการจัดการศึกษาที่ถือผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ในยุคดิจิทัลบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารงานนิเทศภายในมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้บริหารต้องสามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการนิเทศ รัตนา ดวงแก้ว (2564) กล่าวว่า การบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทบาทดังกล่าวไม่เพียงช่วยสะท้อนภาพรวมของคุณภาพการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเท่านั้นแต่ยังเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางพัฒนาและปรับปรุงนโยบายการศึกษาในระดับพื้นที่และระดับประเทศ

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา โดยเป็นกระบวนการบริหารงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้นำในการวางแผน กำกับติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน ผ่านการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา ใช้กระบวนการชี้แนะ ส่งเสริมสนับสนุนและกระตุ้นให้ครูผู้สอนพัฒนาทักษะวิชาชีพและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน ชาญชัย อาจินสมาจาร (2547) กล่าวว่า การจัดระบบการนิเทศที่มีขั้นตอนชัดเจนและมีการใช้ข้อมูลจริงร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะช่วยให้การ

พัฒนาการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน การคมนาคมเข้าถึงยากและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ส่งผลให้การจัดการศึกษาเผชิญกับข้อจำกัดทั้งด้านทรัพยากร บุคลากรและโอกาสทางการเรียนรู้ โดยสำนักงานฯ มีหน้าที่รับผิดชอบศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ 7 แห่ง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล 45 แห่ง และศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” 124 แห่ง มีครูผู้สอน 227 คน และผู้เรียนกว่า 4,014 คน ซึ่งถือเป็นภารกิจที่ท้าทายอย่างยิ่ง

จากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report : SAR) ประจำปีงบประมาณ 2567 พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการวางแผน กำกับ ติดตามและประเมินผลการนิเทศ ส่งผลให้หลายสถานศึกษามีผลการประเมินคุณภาพภายในอยู่ในระดับดีเลิศถึงยอดเยี่ยม อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดในด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านเทคโนโลยี การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่ยังไม่ต่อเนื่อง การขาดมาตรฐานการประเมินร่วมกันและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการนิเทศและการจัดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) แบบลำดับขั้นเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design) โดยผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาระดับบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และแนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 148 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่วิจัย ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 7 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 148 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนและการสุ่มอย่างง่าย เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน และผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย และอำเภอสบเมย โดยดำเนินการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 1–10 ธันวาคม พ.ศ. 2568

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แบบ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถาม แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) สอบถามข้อมูล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 5 ด้าน

ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง
ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ
ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
ด้านการพัฒนาหลักสูตร
ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (Likert) แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 มีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยค่า (IOC) และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ Cronbach’s Alpha

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยข้อคำถามที่สร้างแบบสัมภาษณ์ นำมาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 2 ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้าน มากำหนดเป็นประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจากมหาวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล จากนั้นดำเนินการแจกแบบสอบถามติดตามและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ นัดหมายวัน เวลา และช่องทางในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตบันทึกข้อมูล

3. ประมวลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง สรุปประเมินผลการเก็บรวบรวมข้อมูลในทุกกระบวนการ ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 10 วัน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

มีหลักเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

5 หมายถึงมีคุณภาพอยู่ในระดับ มากที่สุด
4 หมายถึงมีคุณภาพอยู่ในระดับ มาก
3 หมายถึงมีคุณภาพอยู่ในระดับ ปานกลาง
2 หมายถึงมีคุณภาพอยู่ในระดับ น้อย
1 หมายถึงมีคุณภาพอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย

คะแนนเฉลี่ย	4.51-5.00	มีระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.51-4.50	มีระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.51-3.50	มีระดับกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.51-2.50	มีระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00-1.50	มีระดับน้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์นั้น มีขั้นตอนการวิเคราะห์ คือ 1) ถอดเทป 2) อ่านทบทวนหลายรอบ 3) จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ 4) สังเคราะห์ธีมหลัก นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์ประเด็นสำคัญและสรุปผลในเชิงพรรณนาแล้วตรวจสอบความ

น่าเชื่อถือด้วย (Triangulation หรือ Member Check) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย และสรุปผลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ นำเสนอผลในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา โดยสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสะท้อนแนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

4. สรุปผลการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจากการแจกแบบสอบถามมาลงรหัสและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จึงแสดงผลการวิจัยตามจุดประสงค์ของการศึกษาตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมและรายด้าน

บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง	4.31	0.66	มาก
ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ	4.27	0.64	มาก
ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม	4.26	0.66	มาก
ด้านการพัฒนาหลักสูตร	4.24	0.68	มาก
ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน	4.22	0.69	มาก
โดยรวม	4.26	0.67	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ($\bar{x}$ = 4.31) รองลงมาคือ

ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ ($\bar{x}$ = 4.27) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ($\bar{x}$ = 4.26) และด้านการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{x}$ = 4.24) ตามลำดับ ขณะที่ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.22) แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก

4.2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาแนวทางการพัฒนา บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

พัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาได้ดังนี้แนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน และผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอปายและอำเภอสบเมย โดยดำเนินการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 1–10 ธันวาคม พ.ศ. 2568 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สามารถสรุปแนวทางการ

1) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือครูด้านการจัดทำแผนการสอนควบคู่กับการใช้นวัตกรรมและระบบสารสนเทศ โดยเน้นการให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด เป็นระบบและต่อเนื่อง ผ่านการนิเทศติดตาม และการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน การใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ช่วยให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาแผนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทผู้เรียน ส่งผลให้ครูสามารถนำไปใช้ได้จริงและเกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้

2) ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูเห็นคุณค่าของการจัดทำแฟ้มพัฒนางานและผลงานทางวิชาการในฐานะเครื่องมือพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การเชื่อมโยงผลงานกับการประเมินวิทยฐานะและความก้าวหน้าในสายอาชีพ ช่วยสร้างแรงจูงใจให้ครูพัฒนาสื่อการสอนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี การเรียนรู้ร่วมกันผ่าน PLC และการเสริมแรงเชิงบวก ทำให้ครูเกิดความภาคภูมิใจและพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

3) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการทำงานร่วมกันผ่าน PLC และการใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นปัญหาเป็นฐาน ช่วยพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของครู การใช้เครื่องมือดิจิทัลในการทำงานร่วมกันช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการยอมรับแนวคิดใหม่ ส่งผลให้ครูสามารถปรับตัวและทำงานได้ทันต่อยุคดิจิทัล

4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยใช้ข้อมูลจากระบบ ICT เป็นฐานในการตัดสินใจ การพัฒนาศักยภาพครูด้านการใช้เทคโนโลยีและการ

วิเคราะห์ข้อมูลช่วยให้การกำหนดเป้าหมายหลักสูตรมีความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทผู้เรียน การทำงานร่วมกันผ่าน PLC ด้านหลักสูตรช่วยเสริมสร้างความเป็นเจ้าของหลักสูตรและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา

6) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูนำปัญหาจริงในชั้นเรียนมากำหนดเป้าหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การอบรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกันช่วยพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครู การนิเทศ ติดตามและสะท้อนผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้และยกระดับสมรรถนะวิชาชีพได้อย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง โดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการสนับสนุนส่งเสริมและให้คำปรึกษาครูอย่างใกล้ชิด รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านเทคโนโลยีและทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับ ระวีวรรณ สุขเจริญ (2565) ที่พบว่าผู้บริหารมีบทบาทในการให้คำปรึกษาและสนับสนุนครูอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับ ปนัดดา ศิริพัฒนกุล (2558) ที่ชี้ว่าผู้บริหารช่วยเหลือครูด้านการวางแผนและพัฒนาการสอนอย่างเป็นระบบ

2) ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรม การประชุมและการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาสอดคล้องกับ อัญชนา นิมะ (2567) ที่พบว่าผู้บริหารสนับสนุนการพัฒนาครูอย่างสม่ำเสมอและสอดคล้องกับ ธิติพร ยางเขียว (2565) ที่ระบุว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูด้านคุณธรรม จริยธรรมและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าผู้บริหารส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาร่วมกันผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสอดคล้องกับ เมธินี สะไร (2560) ที่พบว่าผู้บริหารสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความร่วมมือของครูและสอดคล้องกับ กรณาธิป ชิณวงษ์ (2566) ที่ชี้ว่าการทำงานเป็นทีมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาครูในยุคไทยแลนด์ 4.0

4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาหลักสูตร โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการจัดทำ วิเคราะห์ และปรับปรุงหลักสูตร โดยบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี สอดคล้องกับ ภคนันท์รัตน์ สมบัติวงค์และคึกฤทธิ์ ศิลาลาย (2567) ที่พบว่าผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

5) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ครูนำกระบวนการวิจัยมาใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ และสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวิจัยในชั้นเรียน สอดคล้องกับ อัญชนา นิมะ (2567) ที่พบว่าผู้บริหารสนับสนุนงบประมาณความรู้และการนำผลวิจัยไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม

5.2 แนวทางการพัฒนาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถอภิปรายผลตามผลการจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรงมุ่งเน้นการให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนการสอนควบคู่กับการวางแผนนวัตกรรมและการจัดการข้อมูลผ่านระบบสารสนเทศ ผู้บริหารส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และมีการนิเทศติดตามพร้อมสะท้อนผล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพครูและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ อัญชนา นิมะ (2567) ที่พบว่าผู้บริหารควรมีความรู้ความสามารถในการให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือครูด้านการจัดการเรียนการสอนและวิชาการอย่างต่อเนื่อง

2) ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ การพัฒนาทางวิชาชีพมุ่งปลูกฝังแนวคิดการพัฒนาตนเองตลอดชีวิต โดยใช้การปฏิบัติจริงควบคู่กับความก้าวหน้าในสายอาชีพ ผู้บริหารส่งเสริมการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการเสริมแรงเชิงบวกในระดับองค์กรเพื่อพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสอดคล้องกับ ระวีวรรณ สุขเจริญ (2565) ที่เสนอว่าผู้บริหารควรสำรวจความต้องการในการพัฒนาทางวิชาชีพของครูเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาครูอย่างเหมาะสม

3) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มมุ่งเสริมสร้างความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาให้ทันต่อบริบทดิจิทัล โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีมสอดคล้องกับ ทัศนัย ใจกาวิน (2566)

ที่พบว่าผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ศึกษาดูงานและกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหารอย่างชัดเจน

4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเน้นการบริหารจัดการเชิงระบบ โดยเสริมสร้างศักยภาพครูด้าน ICT และเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรผ่านการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากระบบสารสนเทศ สอดคล้องกับ ภคนันท์รัตน์ สมบัติวงค์และคึกฤทธิ์ ศิลาลาย (2567) ที่ระบุว่าผู้บริหารควรปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชน พร้อมทั้งชี้แจงแนวทางการใช้หลักสูตรแก่ครูอย่างชัดเจน

6) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนมุ่งพัฒนาศักยภาพครูโดยใช้ปัญหาจริงในชั้นเรียนเป็นฐานในการวิจัย ควบคู่กับการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลวิจัยไปพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และยกระดับสมรรถนะครู สอดคล้องกับ เมธินี สะไร (2560) ที่เสนอว่าผู้บริหารควรสนับสนุนงบประมาณ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสรุปผลและการเขียนรายงานการวิจัยในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอนควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้และทักษะด้านการบริหารงานนิเทศภายในในยุคดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง

2. ควรสนับสนุนการนำเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดภาระงานเอกสารของสถานศึกษา

3. ควรปลูกฝังแนวคิดการพัฒนาตนเองตลอดชีวิตโดยใช้การปฏิบัติจริงควบคู่กับความก้าวหน้าในสายอาชีพ ผู้บริหารควรส่งเสริมการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการเสริมแรงเชิงบวกในระดับองค์กรเพื่อพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา

2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลกับประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้มีหลายด้าน คือ 1) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรงในการพัฒนาการจัดทำแผนการสอนควบคู่กับการวางแผนนวัตกรรมและการจัดการข้อมูลผ่านระบบสารสนเทศจำเป็นต้อง

ดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 2) ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนเห็นถึงประโยชน์ของการจัดทำแฟ้มพัฒนางานและผลงานทางวิชาการ รวมถึงการผลิตสื่อการสอนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับผู้เรียน 3) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาการทำงานให้ทันต่อยุคดิจิทัลในมิติของการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยประยุกต์ใช้ข้อมูลจากระบบ ICT จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการเชิงระบบและการมีส่วนร่วมของครูอย่างแท้จริง 5) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถกำหนดเป้าหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน และใช้เทคโนโลยีพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 บทบาทการบริหารงานนิเทศภายในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เอกสารอ้างอิง

กรณาธิป ชิณวงษ์. (2566). *บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูยุคไทยแลนด์ 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2547). *การนิเทศการสอนแบบใหม่.* กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์.

ทัศนัย ใจกาวิน. (2566). *การนิเทศภายในของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่สลองในอำเภอแม่ฟ้าหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3.*

(วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยพะเยา.

ธิติพร ยางเขียว. (2565). *ความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปนัดดา ศิริพัฒนกุล. (2558). *การศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ภคนันท์รัตน์ สมบัติวงค์ และคึกฤทธิ์ ศิลาลาย. (2567). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการนิเทศภายในโรงเรียนตามการรับรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(1), 338–343. https://doi.nrct.go.th/admin/doc/doc_649806.pdf

เมธินี สะไร. (2560). *การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหพัฒนา อำเภอรือเสาะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1.* (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ระวีวรรณ สุขเจริญ. (2565). บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา สหวิทยาเขตนวลจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(8), 467-471. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/255435/173328

รัตนา ดวงแก้ว. (2564). *การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค New Normal*. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(1), 92-106.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

อรอนงค์ พันธ์ผูก และคึกฤทธิ์ ศิลาลาย. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 21(41), 142-143. https://ejournals.swu.ac.th/index.php/EAJ/article/view/16710

อัญชนา นิมะ. (2567). *การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดนราธิวาส.* (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

การบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

Information System Management in the Digital Age by School Administrators in the Samoeng 3 Educational Quality Development Network Group Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 2

วีระวุฒิ ชัยวงศ์ญาติ, สุรศักดิ์ สุทธสิริ และทัศนีย์ บุญมาภิ
Weerawut Chaiwongyart, Surasak Suttasiri and Tasanee Bunmaphi
มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่
North-Chiang Mai University
Corresponding author, E-mail: g673302092@northcm.ac.th, Suttasirisurasak855@gmail.com, Tasanee@northcm.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครู จำนวน 98 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 105 คน โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกประชากรทั้งหมดที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) สังเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียง และได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติแบบบรรยาย มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.982

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการนำข้อมูลไปใช้ รองลงมาคือ ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการตรวจสอบข้อมูล ด้านการประมวลผลข้อมูล ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการจัดเก็บข้อมูล

2. แนวทางการพัฒนา พบว่า ผู้บริหารควรสร้างระบบต้นทางดิจิทัลแบบบูรณาการผ่านแพลตฟอร์มคลาวด์ เพื่อลดความซ้ำซ้อน มีระบบตรวจสอบข้อมูลร่วมกับหน่วยงานภายนอกเพื่อความถูกต้องแม่นยำ และมุ่งเน้นการใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ผ่านแดชบอร์ด

ได้รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 23 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 7 เมษายน 2569
Received: February 12, 2026; **Revised:** March 23, 2026; **Accepted:** April 7, 2026

ติดตามผลแบบเรียลไทม์ ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ห่างไกล เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: การบริหารระบบสารสนเทศ, ยุคดิจิทัล, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

Abstract

This research aimed to: 1) study the administration of information systems in the digital era among school administrators, and 2) examine guidelines for developing information system administration in the digital era among school administrators in the Samoeng 3 Educational Quality Development Network under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 2. The research population consisted of 7 school administrators and 98 teachers, totaling 105 participants. The researcher applied purposive selection criteria, including all individuals directly involved in student support system administration as key informants for addressing the research objectives. Data were analyzed using percentage, mean (μ), and standard deviation (σ). The findings were synthesized into descriptive narratives and analyzed using descriptive statistics. The overall reliability of the instrument was 0.982.

The research findings revealed that:

1. Information system management in the digital age by school administrators was overall at a high level. The dimension with the highest mean was Information Utilization, followed by Data Collection, Data Analysis, Data Verification, and Data Processing, respectively. The dimension with the lowest mean was Data Storage.

2. Development guidelines indicated that: Administrators should establish integrated digital source systems via cloud platforms to reduce redundancy. There should be a collaborative data verification system with external agencies to ensure accuracy. Furthermore, management should focus on using information for strategic decision-making through real-time monitoring dashboards, while simultaneously managing digital infrastructure suitable for remote areas to sustainably enhance educational quality in the digital era.

Keywords: Information System Management, Digital Age, Primary Educational Service Area Office

1. บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ที่ขับเคลื่อนด้วย AI, IoT และ Big Data (Schwab, 2016) ส่งผลให้การจัดการศึกษาดั้งเดิมต้องปรับตัวสู่ "การปฏิวัติดิจิทัล" เพื่อสร้างพลเมืองที่มีทักษะแห่งอนาคต (UNESCO, 2021) โดยมีวิกฤตโควิด-19 เป็นตัวเร่งให้ระบบสารสนเทศกลายเป็นความจำเป็นพื้นฐาน World Bank (2020) ซึ่งประเทศชั้นนำอย่างฟินแลนด์และสิงคโปร์ได้พิสูจน์แล้วว่าการใช้สารสนเทศเชิงระบบช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน (OECD, 2022) สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญและยุทธศาสตร์ชาติ 20 ได้กำหนดให้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลเพื่อบริหารจัดการระบบสารสนเทศให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Laudon & Laudon, 2020) และ (Anderson & Dexter, 2021) อย่างไรก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) พบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและทักษะบุคลากร ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการนำข้อมูลมาใช้สนับสนุนการตัดสินใจและยกระดับคุณภาพการศึกษาในภาพรวม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 (2566) กำหนดนโยบายขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ยุคดิจิทัลโดยมุ่งพัฒนาระบบสารสนเทศที่ถูกต้องเพื่อรองรับการประกันคุณภาพและสร้างภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลให้แก่ผู้บริหาร ทว่าในทางปฏิบัติยังติดข้อจำกัดด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และทักษะบุคลากร ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการบริหารจัดการพื้นที่สูงและชนบท นอกจากนี้ปัญหาภาพรวมยังเกิดจากนโยบายที่ขาดความชัดเจนและการขาดการบูรณาการข้อมูลที่เป็นเอกภาพ ส่งผลให้ข้อมูลขาดการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับระดับสากล จึงเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องเร่งศึกษาและแก้ไขเชิงโครงสร้างอย่างจริงจัง

กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 (2567) ให้ความสำคัญกับการบริหารระบบสารสนเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล โดยเน้นสร้างพลเมืองยุคดิจิทัลที่มีทักษะการวิเคราะห์และเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานจริงยังพบอุปสรรคสำคัญด้านกระบวนการจัดการข้อมูลที่ขาดความครบวงจรและเป็นระบบ ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่ต่อเนื่อง การตรวจสอบที่ขาดเครื่องมือมาตรฐาน รวมถึงการประมวลผลและการจัดเก็บข้อมูลที่ยังไม่รองรับการใช้งานซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังขาดบุคลากรที่มีทักษะการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อนำข้อมูลไปใช้ตัดสินใจเชิงนโยบายหรือวางแผนกลยุทธ์ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์และพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่สามารถบริหารจัดการข้อมูลบุคลากร นักเรียน และวิชาการ ให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 จึงมีความสนใจศึกษาการบริหารระบบสารสนเทศ ว่าเป็นอย่างไรและมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร เพื่อให้สามารถบริหารจัดการข้อมูลบุคลากร ข้อมูลนักเรียน และข้อมูลวิชาการต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การเก็บรวบรวม การตรวจสอบ การประมวลผล การจัดเก็บ การวิเคราะห์ และการนำข้อมูลไปใช้ เพื่อสร้างระบบการจัดการข้อมูลที่มีคุณภาพและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารระบบสารสนเทศ และแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

3.2 ประชากร พื้นที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 โดยเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ครอบคลุมทั้งในระดับนโยบายและการกำกับดูแล(ผู้บริหาร) และระดับปฏิบัติการ(ครูผู้สอน) ซึ่งเป็นผู้ใช้งานและจัดการระบบสารสนเทศโดยตรง ปีการศึกษา 2568 จำนวน 6 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 7 คน และครูจำนวน 98 คน รวมเป็นประชากร ทั้งหมด 105 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ทั้งหมด 5 โรงเรียน โดยตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีประสบการณ์การบริหาร 3 ปีขึ้นไป รวมทั้งสิ้น 5 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แบบ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถาม แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัล แบ่งเป็น ด้าน รวม 44 ข้อ ดังนี้

1) ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 8 ข้อ
2) ด้านการตรวจสอบข้อมูล จำนวน 8 ข้อ
3) ด้านการประมวลผลข้อมูล จำนวน 7 ข้อ
4) ด้านการจัดเก็บข้อมูล จำนวน 7 ข้อ
5) ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 7 ข้อ
6) ด้านการนำข้อมูลไปใช้ จำนวน 7 ข้อ

แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

5 = ระดับมากที่สุด, 4 = ระดับมาก, 3 = ระดับปานกลาง, 2 = ระดับน้อย, 1 = ระดับน้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัล โดยกำหนดประเด็นคำถามหลักจากการนำข้อเสนอหรือข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้านจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณมาเป็นฐานในการเจาะลึกปัญหาและอุปสรรคจำนวน 6 ประเด็นสำคัญ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระแต่ยังคงอยู่ในกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งลักษณะคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิดที่มุ่งเน้นการค้นหาแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เทคนิคการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียน รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงสุดตามบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยกำหนดประเด็นคำถามจากข้อคำถามในแบบสอบถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้าน จำนวน 6 ประเด็น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษา วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัล

2. จัดทำแบบสัมภาษณ์โดยนำข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 1 ข้อจากแบบสอบถาม แต่ละด้านมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครง สร้างข้อคำถามจำนวน 6 ข้อ เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของ

ผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ข้อมูล และข้อคำถาม

4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา และนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบ และพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหาโดยหาค่า IOC

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุง แก้ไขอีกครั้ง

6. ปรับแก้แบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับเป็นเครื่องมือ โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบด้วยค่าความถี่และร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ส่วนข้อมูลสภาพการบริหารระบบสารสนเทศใช้การหาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของบุญชม ศรีสะอาด (2560) พร้อมตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือตามหลักสถิติ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อเจาะลึกแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำข้อมูลที่ได้มาคัดแยกจัดหมวดหมู่ตามประเด็นหลักที่กำหนดไว้ เพื่อสรุปใจความสำคัญและเรียบเรียงนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ที่สะท้อนถึงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย โดยแยกการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ซึ่งนำเสนอค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา โดยสังเคราะห์จากประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่ออธิบายและสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับปฏิบัติ		
	μ	σ	แปลผล
ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล	4.51	0.58	มากที่สุด
ด้านการตรวจสอบข้อมูล	4.47	0.62	มาก
ด้านการประมวลผลข้อมูล	4.46	0.59	มาก
ด้านการจัดเก็บข้อมูล	4.45	0.57	มาก
ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล	4.49	0.60	มาก
ด้านการนำข้อมูลไปใช้	4.52	0.55	มากที่สุด
โดยรวม	**4.48**	**0.59**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ =4.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการนำข้อมูลไปใช้ อยู่ในระดับมากที่สุด (μ =4.52) รองลงมาคือ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล อยู่ในระดับมาก (μ =4.49), ด้านการประมวลผลข้อมูล อยู่ในระดับมาก (μ =4.46) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือด้านการจัดเก็บข้อมูล อยู่ในระดับมาก (μ =4.45)

4.2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

การศึกษาแนวการพัฒนาการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 รวบรวบข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีประสบการณ์การบริหาร 3 ปีขึ้นไป รวมทั้งสิ้น 5 คน เมื่อวันที่ 9-12 พฤศจิกายน 2568 ประเด็นการสัมภาษณ์

ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของแต่ละด้านมากำหนดเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้บริหารควรสร้างระบบฐานข้อมูลดิจิทัลแบบบูรณาการผ่านแพลตฟอร์มกลางเพียงชุดเดียว เช่น Google Workspace เพื่อลดความซ้ำซ้อนและช่วยให้ตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้อย่างแม่นยำ โดยเน้นแก้ปัญหาพื้นที่ห่างไกลด้วยระบบบันทึกข้อมูลผ่านอุปกรณ์พกพาที่รองรับโหมดออฟไลน์เพื่อลดภาระงานเอกสารของครู สิ่งสำคัญคือการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลโดยผู้บริหารต้องเป็นต้นแบบการสื่อสารสารสนเทศ พร้อมจัดสรรทรัพยากรด้านเครือข่ายให้ครอบคลุมและทั่วถึง เพื่อสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงข้อมูลและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน

ด้านการตรวจสอบข้อมูล ควรกำหนดให้ผู้บริหารเปลี่ยนจากการตรวจสอบภายในเพียงอย่างเดียว ไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานภายนอก เช่น ท้องถิ่น หรือสาธารณสุข เพื่อลดความคลาดเคลื่อนและเพิ่มความแม่นยำในการจัดสรรงบประมาณ สิ่งสำคัญคือการเปลี่ยนมุมมองต่อข้อผิดพลาดให้เป็นกรณีศึกษาผ่านวง PLC เพื่อวิเคราะห์สาเหตุเชิงลึกและสร้างแนวทางแก้ไขเชิงรุกร่วมกันแทนการตำหนิรายบุคคล กระบวนการนี้จะช่วยสร้างคู่มือแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน ส่งเสริมการถ่ายทอดเทคนิคระหว่างบุคลากรและยกระดับสารสนเทศให้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการตัดสินใจบริหารจัดการ

ด้านการประมวลผลข้อมูล คือ ผู้บริหารควรส่งเสริมการใช้ซอฟต์แวร์บนระบบคลาวด์เพื่อประมวลผลข้อมูลแบบเรียลไทม์แทนการจัดการแบบเดิม โดยนำหลักการจัดระเบียบข้อมูลมาสร้างความเชื่อมโยงระหว่างฝ่ายงานให้เป็นเอกภาพเพื่อลดความซ้ำซ้อนและข้อผิดพลาด สิ่งสำคัญคือการบริหารโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้เหมาะสมกับพื้นที่ห่างไกล ทั้งการจัดหาอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาระบบเครือข่ายให้มีเสถียรภาพครอบคลุม พร้อมวางระบบสำรองพลังงานเพื่อป้องกันความเสียหายของข้อมูล ซึ่งกระบวนการที่ทันสมัยภายใต้ระบบที่มั่นคงนี้จะช่วยให้การตัดสินใจพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างแม่นยำ

ด้านการจัดเก็บข้อมูล ผู้บริหารควรมุ่งเน้น พัฒนามาตรการป้องกันข้อมูลสูญหายโดยเปลี่ยนจากการเก็บในอุปกรณ์เดี่ยวไปสู่ระบบคลาวด์ที่ปลอดภัยสูง พร้อมสำรองข้อมูลตามมาตรฐานสากลเพื่อรองรับความเสี่ยงในพื้นที่ห่างไกล โดยมุ่งบริหารจัดการข้อมูลภายใต้หลักการฐานข้อมูลชุดเดียว (Single Source of Truth) เพื่อลดความซ้ำซ้อนและรักษาข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน สิ่งที่ควรปรับปรุงคือการนำเทคโนโลยีอัตโนมัติมาใช้ เช่น การซิงค์ข้อมูลและการแจ้งเตือนเมื่อข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน เพื่อลดข้อผิดพลาดจากมนุษย์และสร้างคลังข้อมูลที่น่าเชื่อถือสำหรับสนับสนุนการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้บริหารควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะการจำแนกข้อมูลตามวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่สูง เช่น การแยกกลุ่มนักเรียนตามความเสี่ยงในการหลุดออกจากระบบหรือศักยภาพรายบุคคล เพื่อให้เห็นภาพรวมสถานศึกษาในทุกมิติ ขณะเดียวกันต้องมุ่งเน้นการเปรียบเทียบข้อมูลเชิงพัฒนาการ

ย้อนหลังและเกณฑ์มาตรฐานระดับประเทศเพื่อระบุทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสม สิ่งที่ควรปรับปรุงคือการจัดลำดับความเร่งด่วนของข้อมูลตามผลกระทบต่อผู้เรียน เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดได้อย่างคุ้มค่าและตรงจุดที่สุด อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาในถิ่นทุรกันดารอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการนำข้อมูลไปใช้ ผู้บริหารมีการพัฒนาขีดความสามารถในการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปใช้ประโยชน์จริง โดยเชื่อมโยงกับภารกิจหลัก เช่น การออกแบบการเรียนรู้รายบุคคลและการจัดทำแผนดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงรุกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สิ่งที่ควรปรับปรุงคือการตัดสินใจโดยใช้ฐานข้อมูลและเทคโนโลยีแทนความคุ้นชิน เพื่อความแม่นยำและสามารถพยากรณ์ผลลัพธ์ในอนาคตได้ นอกจากนี้ควรใช้ระบบแดชบอร์ดติดตามและประเมินผลแบบเรียลไทม์เพื่อให้ปรับกลยุทธ์ได้ทันสถานการณ์ อันจะนำไปสู่การบริหารทรัพยากรที่โปร่งใส คุ้มค่า และสร้างความสำเร็จให้แก่ผู้เรียนอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สภาพการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการมีวัตถุประสงค์การจัดเก็บที่ชัดเจนเพื่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) โดยมองว่าข้อมูลคือหัวใจของการพัฒนาคุณภาพในพื้นที่ห่างไกล ช่วยลดภาระงานซ้ำซ้อนและเพิ่มความแม่นยำในการวางแผน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีระภัทร ประสมสุข (2564) ที่ระบุว่าการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนส่งผลให้เลือกใช้เครื่องมือดิจิทัลได้เหมาะสมและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั้ง 4 ด้านได้อย่างแท้จริง

2. ด้านการตรวจสอบข้อมูล มีผลการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเน้นการวางแผนกระบวนการตรวจสอบที่ชัดเจนเพื่อใช้ตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เป็นอันดับหนึ่ง เนื่องจากข้อมูลในยุคดิจิทัลเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความถูกต้องจึงเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงในการบริหารงานผิดพลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วทัญญู การกล้า (2564) ที่พบว่าการตรวจสอบข้อมูลมีการปฏิบัติสูงเป็นลำดับต้น ๆ อีกทั้งยังสอดรับกับแนวคิดของ เกศินี รัชชะ (2568) ที่ให้นำวงจรคุณภาพ (PDCA) มาใช้เพื่อให้สารสนเทศมีประโยชน์ต่อสถานศึกษามากที่สุด ช่วยให้ทราบปัญหาที่แท้จริงและแก้ไขได้ตรงจุด

3. ด้านการประมวลผลข้อมูล ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยโดดเด่นในเรื่องการส่งผ่านข้อมูลและการประชุมติดตามผลผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัลและชุมชนวิชาชีพ (PLC) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันให้เกิดสารสนเทศที่ใช้งานได้จริง ลดความ

ซ้ำซ้อนและก้าวข้ามการใช้ความรู้สึกไปสู่การตัดสินใจบนฐานความจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิดารัตน์ แสนปัญญา (2567) ที่เน้นการสร้างความเข้าใจผ่านการอบรมบุคลากร รวมถึงแนวคิดของ เกศินี รัชชะ (2568) ที่ระบุว่าการประมวลผลต้องทำร่วมกับการสื่อสารและซอฟต์แวร์ที่ทันสมัยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แม้จะมีข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ในพื้นที่ห่างไกล

4. ด้านการจัดเก็บข้อมูล สภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยเน้นการแบ่งหมวดหมู่ข้อมูลที่ชัดเจนและสืบค้นง่ายบนแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นสำคัญ สะท้อนถึงการปรับตัวสู่การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) บนระบบคลาวด์แทนเอกสารกระดาษ ช่วยให้เข้าถึงข้อมูลบุคลากรและงบประมาณได้อย่างปลอดภัยและรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ ซาวคำเขตต์ (2561) ที่ให้ความสำคัญกับการจำแนกหมวดหมู่ฐานข้อมูลเพื่อความสะดวกในการสืบค้น อีกทั้งยังเป็นไปตามแนวคิดของ เกศินี รัชชะ (2568) ที่ว่าการจัดเก็บอย่างเป็นระบบด้วยฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมจะช่วยแก้ปัญหาความล่าช้าในการทำงานได้อย่างยั่งยืน

5. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลผ่านนวัตกรรมสนับสนุนได้รับคะแนนสูงสุด เนื่องจากผู้บริหารใช้นวัตกรรมดิจิทัล เช่น ระบบนิเทศออนไลน์มาเปลี่ยนข้อมูลดิบให้เป็นสารสนเทศเชิงยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ทุรกันดาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ วทัญญู การกล้า (2564) ที่ระบุว่าการควบคุมกำกับดูแลอย่างต่อเนื่องช่วยให้ได้สารสนเทศที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังสอดรับกับแนวคิดของ เกศินี รัชชะ (2568) ที่เน้นการใช้ PDCA ในการปรับปรุงแก้ไข และชาติชาย ทนะขว้าง (2558) ที่ชี้ว่าการวิเคราะห์ข้อมูลช่วยให้พบแนวทางพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

6. ด้านการนำข้อมูลไปใช้ ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเน้นการสนับสนุนการตัดสินใจและรายงานผลผ่านระบบเทคโนโลยีที่เข้าถึงง่าย เช่น แดชบอร์ด (Dashboard) ที่แสดงผลเรียลไทม์ ทำให้บริหารงานได้อย่างโปร่งใสและทันท่วงทีในสถานการณ์วิกฤต สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ แสงสีมุข (2565) ที่พบว่าขั้นตอนนี้เป็นหัวใจของความสำเร็จในการจัดการสารสนเทศ อีกทั้งยังเป็นไปตามแนวทางของ ธิดารัตน์ แสนปัญญา (2567) ที่ระบุว่าการบูรณาการเทคโนโลยีร่วมกับบุคลากรจะช่วยให้การสื่อสารทั้งภายในและภายนอกมีประสิทธิภาพสูงสุด ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน

5.2 แนวทางการพัฒนาการการบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 สามารถอภิปรายผลตามผลการจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล สถานศึกษาควรสร้างระบบต้นทางดิจิทัลแบบบูรณาการผ่านแพลตฟอร์มกลาง เช่น Google Workspace เพื่อลดความซ้ำซ้อนและ

ภาระงานเอกสาร โดยเน้นระบบที่รองรับการทำงานออฟไลน์ในพื้นที่จุดอับสัญญาณ พร้อมสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลโดยมีผู้บริหารเป็นแบบอย่างเพื่อทลายกำแพงความกลัวเทคโนโลยีของบุคลากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีระภัทร ประสมสุข (2564) ที่เสนอให้ใช้เทคโนโลยีลดความล่าช้าและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน เช่นเดียวกับ เกศินี รัชชะ (2568) ที่แนะให้ใช้ PDCA ควบคู่กับบุคลากร และ ณัฐวุฒิ ซาวคำเขตต์ (2561) ที่ย้ำเรื่องการแบ่งกลุ่มข้อมูลให้สะดวกต่อการสืบค้นเพื่อความเท่าเทียมในการเข้าถึงสารสนเทศ

2. ด้านการตรวจสอบข้อมูล ควรปรับปรุงกระบวนการตรวจสอบจากการตรวจทานภายในสู่การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างเอกภาพและความถูกต้องของข้อมูลเชิงพื้นที่ พร้อมส่งเสริมการนำข้อผิดพลาดมาเป็นกรณีศึกษาในวง PLC เพื่อเปลี่ยนการจับผิดเป็นการเรียนรู้และสร้างคู่มือแนวปฏิบัติร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาติชาย ทนะขว้าง (2558) ที่เน้นการตรวจสอบเพื่อศึกษาปัญหาและยืนยันความสมบูรณ์ของแหล่งข้อมูล อีกทั้งยังสอดรับกับ วทัญญู การกล้า (2564) ที่ให้ความสำคัญกับการนิเทศประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และ ธีระภัทร ประสมสุข (2564) ที่เสนอให้จัดกระบวนการตรวจสอบเฉพาะเพื่ออุดช่องว่างข้อมูลล่าช้าและเพิ่มพลังในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์

3. ด้านการประมวลผลข้อมูล ส่งเสริมการใช้ซอฟต์แวร์บนระบบคลาวด์เพื่อการประมวลผลแบบเรียลไทม์ที่แม่นยำทุกฝ่ายงาน ควบคู่กับการบริหารโครงสร้างพื้นฐานและระบบสำรองพลังงานให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่หุบเขาเพื่อป้องกันความต่อเนื่องที่อาจหยุดชะงัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศินี รัชชะ (2568) ที่ระบุว่าความพร้อมของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ทันสมัยคือหัวใจสำคัญของการประมวลผล เช่นเดียวกับ ธิดารัตน์ แสนปัญญา (2567) ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีลดความผิดพลาดในงานวิชาการและงบประมาณ และ ชาติชาย ทนะขว้าง (2558) ที่เสนอให้จัดครุภัณฑ์ให้เพียงพอพร้อมอบรมทักษะบุคลากรอย่างสม่ำเสมอเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดขององค์กร

4. ด้านการจัดเก็บข้อมูล มุ่งพัฒนามาตรการป้องกันข้อมูลสูญหายด้วยระบบคลาวด์และมาตรฐานสำรองข้อมูลสากลภายใต้หลักการฐานข้อมูลชุดเดียว พร้อมนำระบบชิงค์อัตโนมัติมาใช้ลดข้อผิดพลาดจากมนุษย์เพื่อประกันความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงด้านระบบไฟฟ้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ ซาวคำเขตต์ (2561) ที่เสนอการเก็บรักษาในรูปแบบฐานข้อมูลที่จำแนกหมวดหมู่เพื่อการสืบค้นที่รวดเร็ว อีกทั้งยังสอดรับกับ เกศินี รัชชะ (2568) ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีทันสมัยคู่กับ PDCA และ สุรพงษ์ แสงสีมุข (2565) ที่ชี้ว่าระบบการปฏิบัติที่ชัดเจนจะช่วยลดปัญหาการเก็บข้อมูลซ้ำซ้อนทำให้สถานศึกษามีคลังข้อมูลที่น่าเชื่อถือและพร้อมใช้งาน

5. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล พัฒนาทักษะเชิงรุกในการจำแนกข้อมูลตามยุทธศาสตร์พื้นที่สูง เช่น การวิเคราะห์ความเสี่ยงรายบุคคลและการเปรียบเทียบพัฒนาการย้อนหลังเพื่อจัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาติชาย ทนะขว้าง (2558) ที่สนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทาง

พัฒนาและมีการนิเทศติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับ ณัฐวุฒิ ซาวคำเขตต์ (2561) ที่เสนอให้ใช้ค่าสถิติที่เหมาะสมเพื่อให้สารสนเทศครอบคลุมครบถ้วน และ เกศินี รัชชะ (2568) ที่เน้นย้ำกระบวนการวิเคราะห์ผ่านวงจรคุณภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและสถานศึกษาในระยะยาวอย่างเป็นรูปธรรม

6. ด้านการนำข้อมูลไปใช้ ยกระดับขีดความสามารถในการนำผลวิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์จริงผ่านระบบแดชบอร์ดติดตามผลแบบเรียลไทม์เพื่อเปลี่ยนจากการตัดสินใจตามความคุ้นชินไปสู่ฐานข้อมูลที่พยากรณ์อนาคตได้ สร้างความโปร่งใสและคุ้มค่าในการบริหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ แสงสีมุข (2565) ที่พบว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและสะท้อนความสำเร็จ อีกทั้งยังสอดรับกับ ธิดารัตน์ แสนปัญญา (2567) ที่เสนอการใช้แอปพลิเคชันจัดการข้อมูลเพื่อลดความผิดพลาด และ เกศินี รัชชะ (2568) ที่ระบุว่าการบูรณาการเทคโนโลยีร่วมกับบุคลากรจะทำให้การนำสารสนเทศไปใช้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารควรส่งเสริมการสร้างระบบ ต้นทางดิจิทัลแบบบูรณาการ โดยเปลี่ยนจากการจัดเก็บข้อมูลแยกฝ่ายมาเป็นการใช้ฐานข้อมูลร่วมกันบนระบบคลาวด์ และควรจัดหาอุปกรณ์พกพาที่รองรับระบบบันทึกข้อมูลแบบออฟไลน์เพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่จุดอับสัญญาณ ซึ่งจะช่วยให้ครูลดภาระงานซ้ำซ้อนและมีข้อมูลที่พร้อมใช้งานในการพัฒนาผู้เรียนได้ทันที

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ควรนำผลการวิจัยในด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง เช่น ด้านการนำข้อมูลไปใช้ ไปกำหนดเป็นแนวปฏิบัติมาตรฐาน (Standard Operating Procedures: SOP) ในการบริหารจัดการสารสนเทศสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูง เพื่อให้เกิดมาตรฐานเดียวกันทั้งเขตพื้นที่ และควรใช้ข้อมูลสารสนเทศเชิงลึกจากสถานศึกษามาประกอบการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรตาม ความจำเป็นเฉพาะพื้นที่ (Equity-based Budgeting) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างแท้จริง

3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดตั้งหน่วยสนับสนุนทางเทคนิคเคลื่อนที่ หรือ Digital Support Team เพื่อดูแลโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลในกลุ่มเครือข่ายสะเมิง 3 เป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลที่มีความเสี่ยงด้านระบบไฟฟ้าและสภาพอากาศ โดยควรสนับสนุนงบประมาณด้านระบบสำรองพลังงานและนวัตกรรมการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านดาวเทียมเพื่อให้กระบวนการประมวลผลข้อมูลของโรงเรียนมีความต่อเนื่อง

4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรร่วมกับสถานศึกษาในการสร้างบันทึกข้อตกลง (MOU) กับหน่วยงานภายนอก เช่น ที่ว่าการอำเภอ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อบูรณาการฐานข้อมูลดิจิทัลร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้การตรวจสอบข้อมูลนักเรียนรายบุคคลมีความถูกต้องแม่นยำสูงสุด และลดภาระของครูในการประสานข้อมูลซ้ำซ้อนกับหลายหน่วยงาน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเจาะลึกปัญหาและปัจจัยความสำเร็จในพื้นที่เฉพาะ เช่น การศึกษาวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเกี่ยวกับอุปสรรคและปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบสารสนเทศดิจิทัลในสถานศึกษาพื้นที่สูงถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้ได้โมเดลการบริหารที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม

2. ควรมีการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือดิจิทัลที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการสารสนเทศสถานศึกษาแบบ Hybrid (Online/Offline) สำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลที่มีข้อจำกัดด้านสัญญาณอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างนวัตกรรมที่ใช้งานได้จริงในพื้นที่

3. ควรศึกษาบทบาทภาวะผู้นำในยุคใหม่ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการจัดการสารสนเทศเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารให้ตรงจุด

4. ควรศึกษาผลกระทบที่ส่งถึงผู้เรียนโดยตรง เช่น ผลของการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์บนฐานข้อมูลสารสนเทศดิจิทัลที่มีต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของการบริหารจัดการสารสนเทศต่อคุณภาพการศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้บริหารควรนำแนวทางพัฒนาไปสู่การสร้างระบบต้นทางดิจิทัลแบบบูรณาการ โดยเปลี่ยนจากการจัดเก็บข้อมูลที่ซ้ำซ้อนในแต่ละฝ่ายมาเป็นการออกแบบฐานข้อมูลร่วมกัน

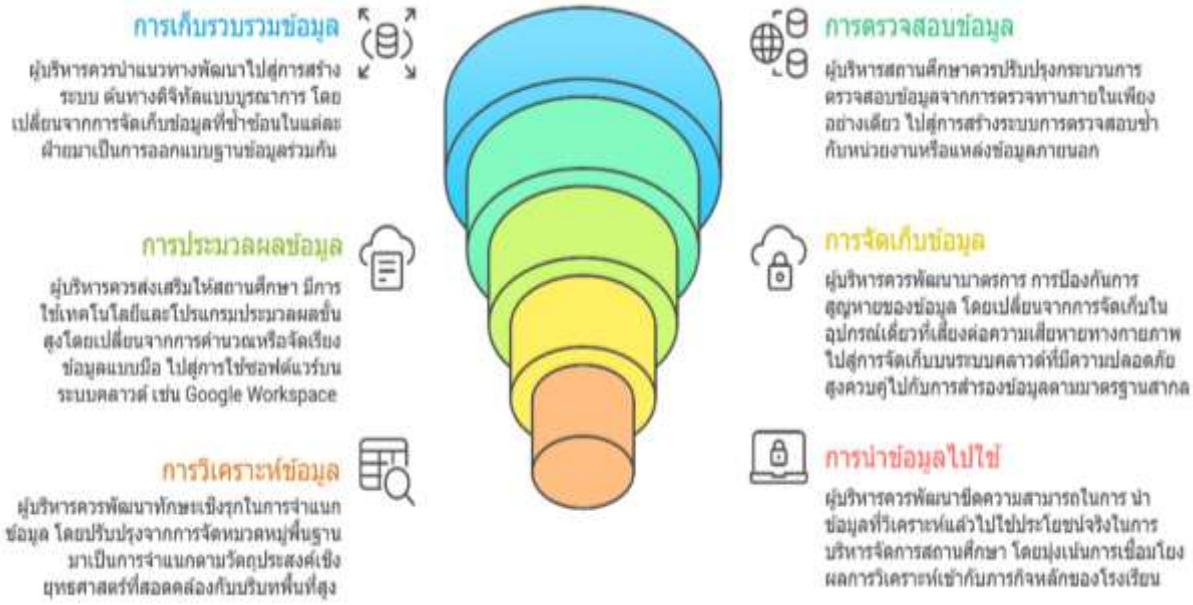
ด้านการตรวจสอบข้อมูล ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับปรุงกระบวนการตรวจสอบข้อมูลจากการตรวจทานภายในเพียงอย่างเดียว ไปสู่การสร้างระบบการตรวจสอบซ้ำกับหน่วยงานหรือแหล่งข้อมูลภายนอก

ด้านการประมวลผลข้อมูล ผู้บริหารควรส่งเสริมให้สถานศึกษา มีการใช้เทคโนโลยีและโปรแกรมประมวลผลขั้นสูงโดยเปลี่ยนจากการคำนวณหรือจัดเรียงข้อมูลแบบมือ ไปสู่การใช้ซอฟต์แวร์บนระบบคลาวด์ เช่น Google Workspace

ด้านการจัดเก็บข้อมูล ผู้บริหารควรพัฒนามาตรการ การป้องกันการสูญหายของข้อมูล โดยเปลี่ยนจากการจัดเก็บในอุปกรณ์เดี่ยวที่เสี่ยงต่อความเสียหายทางกายภาพ ไปสู่การจัดเก็บบนระบบคลาวด์ที่มีความปลอดภัยสูงควบคู่ไปกับการสำรองข้อมูลตามมาตรฐานสากล

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะเชิงรุกในการจำแนกข้อมูล โดยปรับปรุงจากการจัดหมวดหมู่พื้นฐานมาเป็นการจำแนกตามวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่สูง

ด้านการนำข้อมูลไปใช้ ผู้บริหารควรพัฒนาขีดความสามารถในการ นำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วไปใช้ประโยชน์จริงในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์เข้ากับภารกิจหลักของโรงเรียน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้เรื่อง การบริหารระบบสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

เอกสารอ้างอิง

เกศินี รัชชะ. (2568). การบริหารระบบข้อมูลสารสนเทศยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในเครือข่ายสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคีรีรัฐนิคม 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์,* 10(1), 192-205. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BSJ/article/download/271540/188223

กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสะเมิง 3. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. เชียงใหม่: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2.

ชาติชาย ทนะขว้าง. (2558). การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37. *วารสารวิชาการ Veridian,* 8(1), 789-800. https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/32320

ณัฐวุฒิ ซาวคำเขตต์. (2561). *การบริหารระบบสารสนเทศของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในอำเภอเวียงแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4*

(การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยพะเยา. https://updc.up.ac.th/items/f4fbeaf3-136a-4e71-8c81-f27260b4054a

ธีระภัทร ประสมสุข. (2564). เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาการศึกษานันทบุรี อำเภออมก๋อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5. *วารสาร มมร. วิชาการล้านนา,* 10(2), 19-25. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal/article/view/249080

ธิดารัตน์ แสนปัญญา. (2567). การบริหารสถานศึกษาด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลแม่ข่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. *วารสาร มมร. วิชาการล้านนา,* 1(1), 330-340. https://www.firstojs.com/index.php/MBU/article/view/1207

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วทัญญู การกล้า. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลของกลุ่มโรงเรียนช่องแคบ-คีรีราษฎร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. *วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น,* 8(3), 63-76. https://so09.tci-thaijo.org/index.php/AJntc/article/view/1719

สุรพงษ์ แสงสีมุข. (2565). การจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนเอราวัณตาดหมอก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น,* 8(1), 197-210. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsa-journal/article/download/251395/174432

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. เข้าถึงได้จาก https://www.cme2.go.th/2023/wp-content/uploads/2024/03/รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ-พ.ศ.-2566-1.pdf

Anderson, R. E., & Dexter, S. (2005). School technology leadership: An empirical investigation of prevalence and effect. *Educational Administration Quarterly,* 41(1), 49–82. doi:10.1177/0013161X04269517

Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2020). *Management information systems: Managing the digital firm* (16th ed.). Boston, MA: Pearson.

OECD. (2022). *Education at a glance 2022: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing. doi:10.1787/3197152b-en

Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. New York, NY: Crown Business.

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. Paris: UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707

พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

Buddhist Innovation for Processing of Sustainable Peace for Community: A Case Study of Community of Phrasasung Temple, Huairat District, Buriram Province

พระมหาถนอม อานนฺโท (ชิดรัมย์)[1], พระมหาพจน์ สุวโจ[2], รุ่งสุริยา หอมวัน[3], สิริกร รัตนศิริณิชกุล[4] และสุจิตรา ยางนอก[5]
Phramaha Thanorm Amando (chitram)[1], Phramaha Poj Suvajo[2], Rungsuriya Homwan[3], Sirisorn Rattanasirinichakun[4] and Sujitra Yangonk[5]
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[1, 2, 3]
Bururam Buddhis College Mahachulalongkornrajavidyalaya University[1, 2, 3]
มหาวิทยาลัยพิษณุโลก[4], มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์[5]
Phitsanulok University[4], Buriram Rajabhat University[5]
Corresponding Author, E-mail: chitanan1245@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนา 2) ศึกษากระบวนการสร้าง และ 3) ประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน ในพื้นที่รอบวัดปราสาทสูง จำนวน 152 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนา และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) ด้านกายภาวนา ได้แก่ ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต หนี้สินครัวเรือน 2) ด้านศีลภาวนา ได้แก่ ไม่เข้มแข็งของกติกาชุมชนและวัด การบังคับใช้ไม่จริงจัง 3) ด้านจิตภาวนา ได้แก่ ความกังวลในครอบครัว และ 4) ด้านปัญญาภาวนา ได้แก่ การแก้ปัญหาโดยขาดการมีส่วนร่วม ระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน วัดปราสาทสูง โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.679) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

2. กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า ขั้นตอนการออกแบบกระบวนการพัฒนาสันติสุข คือ 1) การสร้างความเข้าใจด้วยการมีส่วนร่วม 2) กลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยหลักบวร และท้องถิ่น

ได้รับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 11 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 14 มีนาคม 2569
Received: February 14, 2026; **Revised:** March 11, 2026; **Accepted:** March 14, 2026

3) การสร้างผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือ 4) สร้างกฎกติกาและข้อตกลงร่วมกัน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงบ้าน ชุมชน โรงเรียน และเครือข่ายหน่วยงานภาคี

3. ประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า การประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ คือการสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุน โดยอาศัยความร่วมมือ จากวัด หน่วยงานท้องถิ่น โรงเรียน และหน่วยงานด้านสาธารณสุข การสร้างความยั่งยืนโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรม, สันติสุขแบบยั่งยืน, การพัฒนาชุมชน, การมีส่วนร่วม

Abstract

The purposes of this research are: 1) to study the problem conditions and development guidelines 2) to study the process of creating and 3) to apply the Buddhist innovation model for sustainable peace in the community of Wat Prasat Sung. This research employed a mixed-methods approach, the quantitative sample consisted of 152 people in the area surrounding Wat Prasat Sung, selected using stratified random sampling. A qualitative data group of 20 people was selected using purposive sampling. The research tools used included questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions, and non-participant observation. Quantitative data was analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The research results found as the followings:

1. The problems and approaches to developing a sustainable Buddhist peace innovation for the community of Wat Prasat Sung. Four major problems were found: 1) Physical and mental health issues, including household debt, 2) Regarding morality and spirituality, this includes the weak community and temple rules and their insufficient enforcement, 3) Spiritual concerns include family worries and 4) In terms of intellectual contemplation, this includes solving problems without participation. The overall level of challenges in achieving sustainable peace for the community at Wat Prasat Sung was at the highest level of opinion ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.679). When considered in order of importance, the aspect of intellectual cultivation had the highest average score.

2. The process of creating a Buddhist innovation model for sustainable peace, the following steps were found in the design of the peace development process, are: 1) Creating understanding through participation

2) The mechanism for driving activities based on the principles of Bovorn (Buddhist, Community, and Local). 3) Creating reliable leaders. 4) Establish rules and agreements together, using the temple as a central hub to connect homes, communities, schools, and a network of partner organizations.

3. Application of the Buddhist innovation model for sustainable peace found that the practical application involves creating shared awareness and understanding among the community members. Preparing the necessary personnel, budget, and supporting resources through collaboration with temples, local authorities, schools, and public health agencies, and building sustainability by using temples as the central hub for ongoing activities.

Keywords: Buddhist Innovation, Sustainable Peace, Community Development, Participation

1. บทนำ

จากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายอัน เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบนไปจากหลักศีลธรรม จริยธรรมที่ดีงามตามหลักธรรมของพุทธศาสนา กลับชื่นชมวัฒนธรรมตะวันตก ที่เน้นการบริโภควัตถุต่าง ๆ จนเกิดความสับสน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีเลี่ยงไม่ได้ อันสืบเนื่องมาจากการให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรมจริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม จึงส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคมไทย เช่น ปัญหาการทุจริตคอรับชั่น ปัญหายาเสพติด และอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

แม้ว่ารัฐบาทไทยทุกยุคทุกสมัยจะมีมาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ปัญหาเรื่องอยาเสพติดในประเทศไทยก็ยังไม่หมดสิ้นไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชนไทย จากรายงานข่าวของสื่อมวลชนสะท้อนให้เห็นว่ามีการใช้ยาเสพติดกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มเยาวชนซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขและความมั่นคงของประเทศ มีผลการสำรวจและความกังวลเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยาเสพติดในประเทศไทย พบว่า 88% รู้สึกว่าปัญหาการใช้ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ในขณะเดียวกันคนไทยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ยาและอัตรายจากการใช้ยาเสพติดไม่ชัดเจนและถูกต้อง อีกทั้งมีแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ไม่กี่แห่ง (เวอร์จิเนียแมคโดนัลด์ และสุภัทรา นาคะผิว, 2556) นอกจากนี้พบว่าเด็ก

และเยาวชนกระทำความผิดในประเทศไทยจากรายงานสถิติประจำปี พ.ศ. 2558 พบถึง 33,121 ราย แบ่งประเภทฐานความผิดได้ดังนี้ ความผิดเกี่ยวกับสารเสพติดให้โทษ 13,125 ราย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ 7,027 ราย ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย 4,296 ราย ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด 2,864 ราย ความผิดเกี่ยวกับเพศ 1,473 ราย ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข 850 รายและอื่น ๆ (ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2558) ปัญหายาเสพติดนับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ปัญหานี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่าง ๆ ทั้งผู้เสพ ครอบครัว สังคม ประเทศชาติและโลก โดยส่วนรวมมากมายมหาศาล และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวต่อเนื่องตามสภาพความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม แล้วยังพบอีกว่าด้านกลุ่มผู้เสพมีการแพร่ระบาดขยายฐานจากกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ผู้ขับรถยนต์และเกษตรกร ไปสู่กลุ่มผู้ว่างงานและกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้ประเทศต้องสูญเสียพลเมืองและเยาวชนไปเป็นจำนวนมาก เพราะยาเสพติดทำลายทั้งสุขภาพและอนาคต ตลอดจนถึงขั้นการสูญเสียชีวิตของตนอย่างน่าเสียดาย อนึ่งปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่บั่นทอนเสถียรภาพของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ อันเป็นผลให้ประเทศต้องสูญเสียปัจจัยการผลิตในส่วนที่เป็นกำลังทางด้านบุคคลและกำลังทรัพย์เป็นจำนวนมาก รวมทั้งก่อให้เกิดอาชญากรรม ตลอดจนทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมและประเทศชาติ (บุรฉัตร จันทร์แดง, 2560)

ชุมชนโดยรอบบริเวณวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่การระบาดของยาเสพติด หน่วยงานราชการจึงต้องการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ พลังของคนในชุมชนต้องเป็นหลักในการดำเนินการ เพื่อความยั่งยืนในการแก้ปัญหาของชุมชน การสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้นจำเป็นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน กระบวนการสันติวิธีในการทำงาน จึงจะเกิดขึ้นและประสพความสำเร็จ เพื่อไม่ให้กระทบกระทั่งบาดหมางกัน ดังนั้นหลักสำคัญ คือต้องมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ทุกครัวเรือนเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความจำเป็นของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อช่วยเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติด สิ่งสำคัญที่รัฐบาลมุ่งเน้นคือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่จะเข้าร่วมใน การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยเน้นบทบาทของชุมชน และให้ระบบกลไกของรัฐเป็นผู้เอื้ออำนวยอย่างเป็นระบบ จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

งานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน โดยขั้นแรกจะทำการศึกษาชุมชนเพื่อรองรับพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง จังหวัดบุรีรัมย์ และเมื่อค้นหาชุมชนที่จะเป็นต้นแบบได้แล้ว ผู้วิจัยและคณะจะดำเนินการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบของพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุข เป็นชุมชนที่ผู้อาศัยดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข ไม่มีความเดือดร้อนใจในเรื่องยาเสพติด ลูกหลานมีจิตอาสาเป็นคนดีของสังคม การปฏิบัติในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นับเป็นพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

3. เพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed methods Research) คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน ในพื้นที่รอบวัดปราสาทสูง จำนวน 152 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชน จิตอาสา ตัวแทนเด็กและเยาวชน ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ ตัวแทนเครือข่าย อสม. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช และตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน จำนวน 47 รูป/คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 40 คน 2) ผู้นำทางศาสนา จำนวน 1 รูป 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน 4) ปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 5 รูป/คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 50 รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

ขั้นตอนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุข

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน 2) คู่มือชุดปฏิบัติการที่ 1 ประเด็นการสนทนากลุ่มในการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบพุทธนวัตกรรม 3) เครื่องบันทึกเสียงการสนทนา

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) รูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน 2) คู่มือชุดปฏิบัติการที่ 2 แบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นได้(Feasibility) ในการนำรูปแบบไปใช้มีลักษณะเป็นแบบชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายกาย (Check list)

ตอนที่ 2 แบบประเมินความเป็นไปได้ ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ไปใช้มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 มีเกณฑ์การประเมิน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม เป็นแบบปลายเปิด

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย คณะผู้วิจัยศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนและจัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่โดยทางโทรศัพท์หรือส่งจดหมายอิเลคทรอนิกส์ ก่อนเวลานัดหมายอย่างน้อย 7 วัน สำหรับในขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ดำเนินการดังนี้ 1) นำเอกสารคู่มือชุดปฏิบัติการที่ 1 ประกอบการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการอภิปราย วิพากษ์ 2) บันทึกความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและนำมาสรุปตามประเด็นการสนทนา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา 3) ปรับปรุงรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ 4) จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ และ 5) ส่งแบบสอบถามกับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเดิมด้วยตนเอง หรือ ทางไปรษณีย์ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบ ภายใน 10 วัน นอกจากนี้ได้มีการลงพื้นเพื่อเก็บร่วมรวบข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยตนเองกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 ประกอบด้วย 1) วิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบฯ ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ แบบสอบถามที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าใช้หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) ข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติมวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 3 ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ จากแบบสอบถามที่เป็นแบบสำรวจรายการ ใช้วิธีแจกแจงความถี่

และค่าร้อยละ ส่วนที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ใช้หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) ข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” มีผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

4.1 สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) ด้านกายภาวนา ได้แก่ ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต หนี้สินครัวเรือน ความเครียดจากภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือน และพฤติกรรมเสี่ยง ด้านสุขภาพ เช่น โรคเรื้อรัง (เบาหวาน ความดันโลหิตสูง) จากพฤติกรรมการบริโภคอาหารไม่เหมาะสม การขาดการออกกำลังกายสม่ำเสมอ ปัญหายาเสพติดและอบายมุขในบางกลุ่ม เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ($\bar{X}$ = 4.39) 2) ด้านศีลภาวนา ได้แก่ ความเปราะบางของกติกาชุมชนและวัด ยังไม่ชัดเจน การขาดความสามัคคีและความไว้เนื้อเชื่อใจในบางกลุ่ม การไม่รักษาศีล โดยเฉพาะการดื่มสุราและสูบบุหรี่ในงานบุญ การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันยังไม่ชัดเจน และความขัดแย้งทางวาจาการไม่ยึดมั่นในศีลธรรม มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ($\bar{X}$ = 4.5) 3) ด้านจิตภาวนา ได้แก่ ความตึงเครียดในครอบครัวมีความคิดและทัศนคติที่ไม่ตรงกันก่อให้เกิดความเครียด ความขัดแย้งในครอบครัวและการขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน การขาดพื้นที่ให้พูดคุย รับฟัง และให้กำลังใจกัน ความห่างเหินของความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น การขาดการฝึกสติ สมาธิ และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ($\bar{X}$ = 4.60) และ 4) ด้านปัญญาภาวนา ได้แก่ การขาดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลและการแก้ปัญหาร่วมกัน การอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการพึ่งพาตนเอง การขาดบุคลากรจิตอาสา งบประมาณ และเวลาในการดำเนินกิจกรรม การบูรณาการระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียน-หน่วยงานภาครัฐยังไม่เป็นระบบ ค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.65) ระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นค่าเฉลี่ยโดยรวมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านจิตภาวนา ด้านศีลภาวนา และด้านกายภาวนา ตามลำดับ

แนวทางการพัฒนา ควรเน้นการออกแบบพุทธนวัตกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรและศักยภาพการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ โดยใช้การอบรมด้านศีลธรรม การประยุกต์หลักธรรม สู่ชีวิตประจำวัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันในชุมชน

4.2 กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ด้านผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60) เมื่อจำแนกตาม

มิติ พบว่า ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.73) วัดมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.75) การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยสร้างสันติสุขยั่งยืน ($\bar{X}$ = 4.74) ด้านจิตภาวนา รองลงมา ($\bar{X}$ = 4.68) การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะช่วยแก้ไขปัญหาชุมชน ($\bar{X}$ = 4.72) การส่งเสริมเด็กและเยาวชนฝึกจิตภาวนา ($\bar{X}$ = 4.70) ด้านศีลภาวนา ($\bar{X}$ = 4.67) วัดเป็นศูนย์กลางส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรม ($\bar{X}$ = 4.71) ด้านกายภาวนา ($\bar{X}$ = 4.32) การปฏิบัติศีล 5 อย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างความสงบสุข ($\bar{X}$ = 4.57) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิจัย พบว่า พุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน ของชุมชนวัดปราสาทสูงมีลักษณะสำคัญ คือ

หลักคิดพื้นฐาน พบว่า เป็นการบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และทุนทางสังคมเข้ากับหลักพุทธธรรม ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยง บ้าน-วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาคีเครือข่าย ดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนหลักไตรสิกขา 4 มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา)

องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบ พบว่า 1) ด้านกายภาวนา เป็นการพัฒนากายภาพและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพกายผ่านกิจกรรมเดิน-วิ่ง-เดินจงกรม การดูแลสุขภาพเชิงป้องกันร่วมกับเครือข่าย อสม. การปรับรูปแบบปฏิบัติธรรมให้เหมาะกับผู้สูงอายุ การลดพฤติกรรมเสี่ยง (สุรา บุหรี่ อาหารไม่เหมาะสม) 2) ด้านศีลภาวนา เป็นการสร้างกติกาและคุณธรรมร่วม ได้แก่ การรักษาศีล 5 และศีล 8 ในวันพระ การจัดทำมาตรการชุมชน (งานศพปลอดเหล้า งดเหล้าเข้าพรรษา) การอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ รับฟัง ไม่เบียดเบียน การมีผู้สูงอายุและผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม 3) ด้านจิตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจและความสัมพันธ์ ได้แก่ การสวดมนต์ ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิอย่างสม่ำเสมอ การจัดค่ายสติครอบครัว-เยาวชน และกิจกรรมจิตอาสา การพูดคุย รับฟัง และให้เกียรติกัน การใช้ดนตรีและกิจกรรมกลุ่มสร้างความสามัคคี 4) ด้านปัญญาภาวนา เป็นการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ได้แก่ การเรียนรู้ธรรมะและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง การจัดกิจกรรมตามกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ เยาวชน วัยทำงาน) การใช้หลักธรรม (อิทธิบาท 4 สาราณียธรรม 6) ในการทำงานชุมชน และการคิดเชิงระบบ เห็นเหตุ-ผล และพึ่งตนเอง

ขั้นตอนการพัฒนาสันติสุข (4 ขั้นตอน) ประกอบด้วย 1) การสร้างความเข้าใจโดยวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ทำความเข้าใจหลักธรรม และ สร้างความตระหนัก 2) การสร้างความร่วมมือ โดยประชุมผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน สร้างเครือข่าย และหาข้อตกลงร่วมกัน 3) การกำหนดกฎกติกา โดยตั้งข้อตกลงชุมชน ใช้ศีล 5 เป็นพื้นฐาน และ กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน 4) การลงมือปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ฝึกอบรม และ ประเมินและปรับปรุง

แนวทางสร้างพุทธนวัตกรรม 4 ด้าน คือ 1) ฝึกอบรมด้านศีลธรรมจริยธรรม 2) การนำพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน 4) การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน ลักษณะรูปแบบที่เหมาะสมเป็นรูปแบบที่บูรณาการพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้

วัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงบ้าน ชุมชน โรงเรียน และเครือข่ายหน่วยงานภาคี โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านจิตภาวนา ด้านศีลภาวนา และด้านกายภาวนา ตามลำดับ

4.3 การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา นั้น พบว่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ น้อย มีจำนวนมากที่สุด คือ 55 คน คิดเป็นร้อยละ 36.2 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ มาก จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และกลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ ปานกลาง จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่ ไม่มีส่วนร่วมเลย มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5 เมื่อพิจารณาภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับน้อยถึงปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้ชุมชนจะมีการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขอย่างต่อเนื่อง แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่กระจายอย่างทั่วถึงในทุกระดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านบทบาทหน้าที่ เวลา ความเข้าใจต่อแนวคิดพุทธนวัตกรรม หรือโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การที่ยังมีกลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมในระดับมากถึงร้อยละ 25.0 แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนวัดปราสาทสูงในการเป็นฐานการเรียนรู้และการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้วัดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมประชาชนในทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของพุทธนวัตกรรมและความยั่งยืนของสันติสุขในชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่ามีการใช้หลักคิดการประยุกต์ใช้ โดย “วัดเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นฐาน พุทธธรรมเป็นเครื่องมือ และการมีส่วนร่วมเป็นกลไก” มี แผนการนำไปปฏิบัติ (8 ขั้นตอน) ประกอบด้วย 1) ประชุมสร้างความเข้าใจร่วม เกี่ยวกับรูปแบบพุทธนวัตกรรม ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และ คณะกรรมการวัด เป็นต้น 2) บูรณาการกิจกรรมสวดมนต์-ทำวัตร-ฟังธรรม กับแนวคิดสันติสุข ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ พระสงฆ์ และ แกนนำจิตอาสา เป็นต้น 3) ประยุกต์พุทธนวัตกรรมในกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น โดยมีกิจกรรม ลอยกระทง กวนข้าวทิพย์ แห่เทียน ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ คณะกรรมการวัด ชุมชน และ จิตอาสา เป็นต้น 4) จัดกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัดและชุมชน อยู่บนฐานศีลภาวนา มีผู้รับผิดชอบ ได้แก่ กลุ่มจิตอาสา อสม. และ ผู้นำชุมชน เป็นต้น 5) ส่งเสริมกิจกรรมพุทธนวัตกรรมสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ มีผู้รับผิดชอบ ได้แก่ โรงเรียน ผู้อาวุโส พระสงฆ์ เป็นต้น 6) สร้างแกนนำพุทธนวัตกรรมสันติสุขในชุมชน มีผู้รับผิดชอบ ได้แก่ ผู้นำชุมชน และ แกนนำอาสา เป็นต้น 7) บูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย มีภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย โรงเรียน อปท. สาธารณสุข

ผู้รับผิดชอบ คือ หน่วยงานท้องถิ่น วัด และชุมชน และ 8) ติดตามและสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม มีผู้รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการชุมชน และนักวิจัย

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สภาพปัญหาพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนใน 4 มิติหลัก ได้แก่ ปัญหาด้านกายภาวนา ปัญหาด้านศีลภาวนา ปัญหาด้านจิตภาวนา และปัญหาด้านปัญญาภาวนา แต่จะนำเสนอเฉพาะปัญหาด้านศีลภาวนา ที่พบว่า ปัญหาเรื่องกติกาชุมชนยังไม่ชัดเจน การขาดความสามัคคี ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ชุมชนยังขาดบุคลากรจิตอาสาที่เพียงพอ งบประมาณและเวลาในการดำเนินกิจกรรมมีจำกัด อีกทั้งการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐยังไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสันติสุขยังไม่เกิดผลอย่างยั่งยืน มีสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมทินา อิสริยานนท์ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า จากอดีตจุดเริ่มต้นของชุมชนเป็นชุมชนที่ได้เกิดขึ้นมาจากนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของประเทศ สู่การลงหลักปักฐานของแรงงานที่เข้ามารับจ้างตัดไม้ในพื้นที่ และมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาของประชากรจากต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชนพื้นที่ป่า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนมี การจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินงานและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่ การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์นั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๗ ประเด็น ได้แก่ ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทุนมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย และสอดคล้องกับ Flo Frank and Anne Smith (1999) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “คู่มือพัฒนาชุมชน : เครื่องมือสร้างความสามารถของชุมชน” เนื้อหาวิเคราะห์ 6 ประเด็น คือ 1) การเข้าใจนิยาม 2) พัฒนาการทางชุมชนเกิดขึ้นเมื่อไหร่ 3) พัฒนาการกระบวนการ 4) ทัศนคติความรู้และความสามารถ 5) สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา และ 6) บทสรุป เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการสร้างการทำแผน การทำเครื่องมือและการประยุกต์ใช้แผน และการรักษาแรงกระตุ้น นอกจากนั้นผู้เขียนยังนำเสนอปัญหาและอุปสรรคจากนักวิชาการหลายฝ่าย แล้วนำมาสรุปพร้อมวิเคราะห์ให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งสร้างทฤษฎีใหม่ให้สมสมัยมากขึ้น

5.2 กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมของชุมชนวัดปราสาทสูง มีขั้นตอนการพัฒนาสันติสุข 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การสร้างความเข้าใจ

โดยวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ทำความเข้าใจหลักธรรม และ สร้างความตระหนัก 2) การสร้างความร่วมมือ ประชุมผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน สร้างเครือข่าย และหาข้อตกลงร่วมกัน 3) การกำหนดกฎกติกา โดยตั้งข้อตกลงชุมชน ใช้ศีล 5 เป็นพื้นฐาน และ กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน 4) การลงมือปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ฝึกอบรม และ ประเมินและปรับปรุง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมของชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นการบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และทุนทางสังคมเข้ากับหลักพุทธธรรม ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยง บ้าน-วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาคีเครือข่าย ดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนหลักไตรสิกขา 4 มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา) ประกอบกับชุมชนวัดปราสาทสูงมีการนำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุข เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีประสบการณ์และความคุ้นเคยกับกิจกรรมทางศาสนาอยู่แล้ว การออกแบบพุทธนวัตกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงมีแนวโน้มที่จะช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความเข้าใจอันดี และสันติสุขอย่างยั่งยืนภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภทฺทวโส (2566) ที่ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาชุมชนในยุคสมัยนี้ คือบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันจึงเป็นการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาขัดเกลาสั่งสอนชาวบ้านเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตัวเอง รู้จักปัญหา รู้จักลดอบายมุข รู้จักพึ่งพาตนเอง สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุขและนำไปสู่การมีความสามัคคีในหมู่คณะได้และก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพในระดับตำบลและถ้าทุกตำบลสามารถมีเสถียรภาพได้ จะนำไปสู่การมีความมั่นคงในระดับชาติได้ในที่สุด และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทนา อินทฉิม (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) ด้านการมีส่วนร่วม 2) ด้านการพึ่งตนเอง 3) ด้านกระบวนการเรียนรู้ 4) ผู้นำ หมายถึง ผู้นำต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านการจัดการและการประสานงาน 5) เครือข่ายความร่วมมือ

5.3 ประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมกับแนวคิดพุทธนวัตกรรมและทฤษฎีนวัตกรรม พบว่า การนำรูปแบบพุทธนวัตกรรมไปใช้ในชุมชนวัดปราสาทสูง มุ่งประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัย โดยมิได้เป็นเพียงการสอนธรรมเชิงนามธรรม แต่เป็นการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า หลักธรรมที่เคยฟังในวัด เมื่อนำมาคุย นำมาคิดร่วมกัน

ทำให้เข้าใจปัญหาชุมชนมากขึ้น และรู้สึกว่าแก้ไขปัญหาได้จริง เช่น การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน การใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี และการใช้สติภาวนาเป็นฐานของการจัดการอารมณ์และความขัดแย้ง ซึ่งได้สอดคล้องกับ อิทธิรัฐ น้อยเกิด, พระมหาอุดร อุตฺตโร (มากดี) และปฏิธรรม สำเนียง (2566) ที่ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธว่าเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านศาสนาและบูรณาการกับนวัตกรรมที่ผสมผสานให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือมีอุดมการณ์ที่ผลักดันการพัฒนาไปข้างหน้า ไม่ว่าจะเพื่อพัฒนาพระพุทธศาสนาและนวัตกรรม รวมทั้งการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ โดยต้องมีความเข้าใจในเรื่ององค์ความรู้ทางด้านศาสนาเป็นสำคัญ เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างศาสตร์เพื่อเกิดความสมดุลของผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เรื่องของนวัตกรรมเพียงอย่างเดียว อาจทำให้เกิดความก้าวกระโดดของความแปลกใหม่จนมนุษย์ไม่สามารถปรับตัวหรือรู้เท่าทันได้อาจ ก่อให้เกิดความเจริญด้านวัตถุเพียงอย่างเดียวแต่พุทธศาสนาจะเป็นกลไกที่ทำให้มนุษย์รู้เท่าทันและสามารถ ใช้งานนวัตกรรมนั้น ๆ บนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมและขอบเขตของความเป็นมนุษย์ได้อย่างพอเหมาะสมควรกล่าวได้ว่าเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตเพิ่มปัญญาได้ตลอดเวลาจึงจัดได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแบบนวัตกรรมใหม่ และได้สอดคล้องกับแนวคิดของ พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ) (2564) ที่ได้กล่าวว่าถึงการประยุกต์ใช้ “พุทธนวัตกรรม” ว่าเป็นแนวคิดและการปฏิบัติแนวทางใหม่ เป็นนวัตกรรมและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการนำพระธรรมมาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืนโดยสัมพันธ์กับการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนรู้คำสอนที่เป็นหลักพุทธธรรมจึงเป็นนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาที่ทำให้คนรู้จักคิด ตามหลักโยนิโสมนสิการ มีการหาเหตุ หาปัจจัย ย้อนไปถึงต้นเหตุของปัญหานั้นได้ มีการคิดแยกแยะ เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติบูรณาการหลักสูตรการศึกษาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขเข้าในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. พัฒนานโยบายส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3. จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการพุทธนวัตกรรมสันติสุขในชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

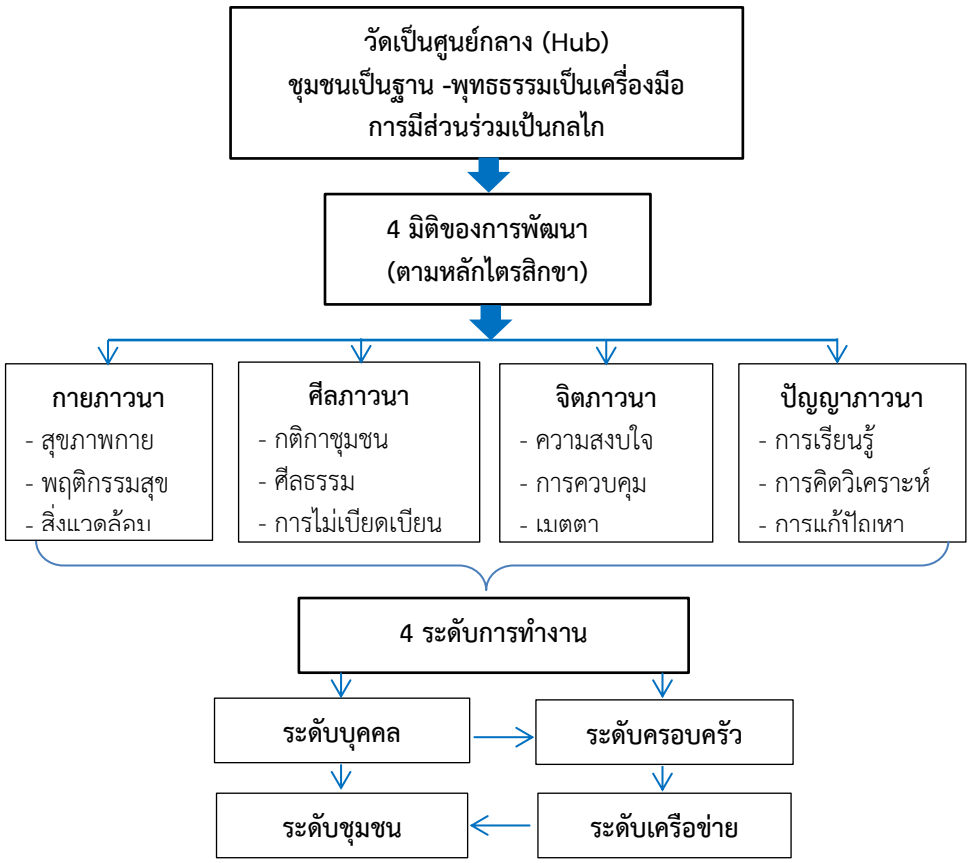
1. ศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้พุทธนวัตกรรมสันติสุขต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2. พัฒนาตัวแบบการประเมินผลพุทธนวัตกรรมสันติสุขที่เป็นมาตรฐานและสามารถนำไปใช้ได้ในบริบทต่าง ๆ

3. พัฒนานวัตกรรมทางสังคมด้านพุทธศาสนาในมิติอื่น ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ของโมเดลรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน 4 มิติ 4 ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง ประกอบด้วย 1) การบูรณาการแนวดิ่ง พบว่า เป็นการเชื่อมโยง บุคคล-ครอบครัว-ชุมชน-เครือข่าย ไม่แยกส่วน แต่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ 2) การบูรณาการแนวนอน พบว่า เป็นการเชื่อมโยง กาย-ศีล-จิต-ปัญญา พัฒนาพร้อมกันทั้ง 4 มิติ 3) การบูรณาการตามแกน พบว่า ควรเชื่อมโยง วัด-บ้าน-โรงเรียน-ชุมชน-หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ด้านการนำไปประยุกต์ใช้ พบว่า สามารถปรับใช้กับชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึง สามารถปรับขนาด (Scale Up/Down) ตามความพร้อมของชุมชน และสามารถปรับแต่ง (Customize) ตามบริบทเฉพาะ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 โมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน 4 มิติ - 4 ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง

เอกสารอ้างอิง

จันทนา อินทฉิม. (2561). *การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

บุรฉัตร จันทร์แดง. (2560). บทวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในปัจจุบัน. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 4(2), 37-56. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdirmu/article/download/209737/145197/658418

พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ). (2564). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ สถานีโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU TV.

พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภทฺทวโส. (2566). บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 6(3), 273. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/258296

เมทินา อิสริยานนท์. (2564). แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*. 10(2), 15 – 30. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/252703/172432

เวอร์จิเนียแมคโดนัลด์ และสุภัทรา นาคะผิว. (2556). *เอกสารสรุปการปราบปรามยาเสพติดและการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: United Nations Development Programme.

ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2558). *รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.

อิทธิรัฐ น้อยเกิด, พระมหาอุดร อุตฺตโร (มากดี) และปฏิธรรม สำเนียง. (2566). นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธ. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม*, 6(1), 154-155. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/2164

Flo Frank and Anne Smith. (1999). *The Community Development Handbook: A Tool to Build Community Capacity*. Canada: Minister of Public Works and Government Services.

วิเคราะห์การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส

An Analysis of the Reasoning of the Buddha and Socrates

พระศราวุธ ญาณาวุโธ (เงียบกระโทก), พระครูศรีปัญญาวิกรม และพระมหาพจน์ สุวโจ
Phra Sarawut Yanawuto (Ngiabkrathok), PhrakruSripanyavikrom
and Phramaha Phocana Suvaco
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: ngiabkrathoksarawut@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้า 2) ศึกษาการใช้เหตุผลของโสกราตีส และ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เหตุผลของทั้งสองแนวคิด การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ แล้วนำมาวิเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าเน้นการตรวจสอบ ไตร่ตรอง และพิสูจน์ด้วยปัญญา มิให้เชื่อโดยงมงายหรือยึดตามประเพณีโดยปราศจากการพิจารณา หลักสำคัญคือการใช้สติปัญญาพิจารณาว่าคำสอนนำไปสู่ความดีความสงบ และความพ้นทุกข์ได้จริงดังปรากฏในหลักกาลามสูตรที่ส่งเสริมการไตร่ตรองด้วยตนเอง

2. การใช้เหตุผลของโสกราตีสเป็นรากฐานของปรัชญาตะวันตกและการคิดเชิงวิพากษ์ โดยเน้นการตั้งคำถามอย่างเป็นระบบเพื่อทดสอบความสอดคล้องของความเชื่อ ยึดหลักว่าการตระหนักในความไม่รู้ของตนคือจุดเริ่มต้นของปัญญา และใช้วิธีการสนทนาโต้ตอบเพื่อแสวงหาความจริง

3. ทั้งสองมีจุดร่วมในการแสวงหาความจริงด้วยเหตุผลและปัญญา แต่แตกต่างกันที่เป้าหมายสูงสุด โดยพระพุทธเจ้ามุ่งสู่การดับทุกข์และความหลุดพ้น ขณะที่โสกราตีสมุ่งพัฒนาปัญญาและคุณธรรมผ่านการวิพากษ์และสนทนา

คำสำคัญ: พระพุทธเจ้า, โสกราตีส, การใช้เหตุผล

Abstract

This research aims to 1) study the reasoning of the Buddha, 2) study the reasoning of Socrates, and 3) analyze and compare the reasoning of both concepts. The research is qualitative, studying data from both primary and secondary documents, then analyzing and presenting them descriptively.

ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 24 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 28 มีนาคม 2569
Received: February 18, 2026; **Revised:** March 24, 2026; **Accepted:** March 28, 2026

The results of the research found that:

1. The Buddha's use of reason emphasized examination, reflection, and verification through intellect, discouraging blind faith or adherence to tradition without consideration. The key principle was using intellect to determine whether teachings truly lead to goodness, peace, and liberation from suffering, as reflected in the Kalama Sutta, which promotes self-reflection.

2. Socrates' use of reason formed the foundation of Western philosophy and critical thinking. It emphasized systematic questioning to test the consistency of beliefs, based on the principle that recognizing one's own ignorance is the beginning of wisdom, and employed dialogue to seek the truth.

3. Both shared the pursuit of truth through reason and intellect, but differed in their ultimate goals. The Buddha aimed for the cessation of suffering and liberation, while Socrates focused on developing intellect and virtue through criticism and dialogue.

Keywords: Buddha, Socrates, Reasoning

1. บทนำ

การใช้เหตุผลเป็นกลไกสำคัญของมนุษย์ในการแสวงหาความรู้ ความจริง และการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ ในทางตรรกศาสตร์ การใช้เหตุผลหมายถึงกระบวนการเชื่อมโยงข้อความหรือเหตุการณ์ตั้งแต่หนึ่งเหตุขึ้นไป เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความสมเหตุสมผล โดยประกอบด้วย “ข้ออ้าง” (Premises) และ “ข้อสรุป” (Conclusion) ซึ่งต้องสัมพันธ์กันตามกฎเกณฑ์ของความคิดที่ถูกต้อง (สุเชาวน์ พลอยชุม, 2558, หน้า 23) ราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า เหตุผลมีทั้งมิติของความคิดและศาสตร์ว่าด้วยกฎการคิด (ตรรกวิทยา) อันเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 425) ขณะที่นักวิชาการไทยร่วมสมัยเห็นว่าการใช้เหตุผลมิใช่เพียงกระบวนการทางทฤษฎี แต่เป็นกิจกรรมพื้นฐานของชีวิตประจำวันที่ช่วยให้มนุษย์ตัดสินใจอย่างมีหลักเกณฑ์ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2566, หน้า 20) ในประวัติศาสตร์ความคิดของมนุษยชาติ การใช้เหตุผลมีบทบาทสำคัญทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำสอนของ พระพุทธเจ้า และ Socrates ซึ่งต่างเป็นบุคคลสำคัญที่ยืนยันคุณค่าของปัญญาในการเข้าถึงความจริง แม้บริบททางวัฒนธรรมและเป้าหมายจะแตกต่างกัน แต่ทั้งสองต่างใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบความเชื่อและพัฒนาคุณธรรมมนุษย์

ในพระพุทธศาสนา การใช้เหตุผลปรากฏอย่างชัดเจนผ่านหลักโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาโดยแยบคายตามเหตุปัจจัย และหลักธรรมสำคัญ เช่น อริยสัจ 4 และปฏิจจสมุปบาท

ซึ่งแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลอย่างเป็นระบบ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ม. (ไทย) 10/299/348) นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการไม่เชื่อโดยปราศจากการไตร่ตรองยังปรากฏในกาลามสูตร ซึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของการพิจารณาด้วยปัญญาเหนือความเชื่อแบบยึดติด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/65/91) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2556, หน้า 87) อธิบายว่า เหตุผลในพระพุทธศาสนาเป็น “เหตุผลเชิงพุทธิปัญญา” ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น มิใช่เพียงการโต้แย้งเชิงตรรกะ หลักธรรมดังกล่าวสะท้อนโครงสร้างความคิดเชิงเหตุและผล (Causal Reasoning) ที่อธิบายความเกิดขึ้นและดับไปของทุกข์อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ กาลามสูตรยังเน้นการตรวจสอบความเชื่อด้วยปัญญา มิให้ยึดถือเพียงเพราะประเพณีหรือคำบอกเล่า พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) วิเคราะห์ว่า เหตุผลในพระพุทธศาสนาเป็น “เหตุผลเชิงพุทธิปัญญา” ที่บูรณาการความคิดกับการปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้น

ด้วยเหตุนี้ การใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาเป็นเหตุผลเชิงเหตุปัจจัยที่มุ่งแสวงหาความจริง เพื่อลดละความทุกข์และพัฒนาปัญญาไปสู่ความหลุดพ้น ไม่ใช่เพียงการอภิปรายเชิงทฤษฎีเท่านั้นเหตุผลในพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็น “กระบวนการภายใน” ที่สัมพันธ์กับการฝึกอบรมจิต (ภาวนา) มิใช่เพียงการวิเคราะห์เชิงนามธรรม หากแต่เป็นการพิจารณาความจริงของชีวิตตามหลักเหตุและปัจจัย นอกจากนี้ การวิเคราะห์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทยังแสดงให้เห็นมิติของ “เหตุผลเชิงอธิบาย” (Explanatory Reasoning) ที่อธิบายความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ว่าอาศัยเหตุปัจจัยสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน และเมื่อเหตุปัจจัยดับ ผลก็ย่อมดับไปด้วย หลักคิดเช่นนี้ทำให้เหตุผลในพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นพลวัต มิใช่เหตุผลแบบตายตัว หากเป็นเหตุผลที่เปิดโอกาสให้มนุษย์เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของชีวิตอย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น เมื่อพิจารณาในภาพรวม การใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาเป็นทั้งเครื่องมือทางปัญญาและหนทางทางจริยธรรม เพราะการเห็นเหตุและผลอย่างถูกต้องย่อมนำไปสู่การตัดสินใจที่สอดคล้องกับความจริง ลดอคติ และส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ สมดุล และรับผิดชอบต่อทั้งตนเองและสังคม อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

ขณะเดียวกัน โสกราตีสได้พัฒนาวิธีการสนทนาเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) หรือที่เรียกว่า Elenchus โดยใช้การตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของความเชื่อ และเปิดเผยความไม่รู้ของคู่สนทนา กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ภาวะ Aporia หรือความฉงนสงสัย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาปัญญาหากแต่เป็นจุดตั้งต้นของการแสวงหาความรู้ที่แท้จริง ในบทสนทนาเรื่อง Apology โสกราตีสกล่าวถึงคำพยากรณ์แห่งวิหารเดลฟีที่ยืนยันว่าไม่มีผู้ใดฉลาดกว่าเขา ซึ่งเขาตีความว่า ความฉลาดของตนอยู่ที่การรู้ว่าตนไม่รู้ (Plato, 2002a, p. 21) อันเป็นจุดเริ่มต้นของการตรวจสอบตนเองและสังคมอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ ในบทสนทนา Euthyphro ยังแสดงให้เห็นกระบวนการตั้งคำถามเกี่ยวกับนิยาม

ของ “ความดี” และ “ความศักดิ์สิทธิ์” เพื่อทดสอบความสอดคล้องของแนวคิดทางศีลธรรม (Plato, 2002b, p. 11) นักปรัชญาร่วมสมัยอธิบายว่า Elenchus มิใช่เพียงวิธีโต้แย้งเชิงตรรกะ แต่เป็นกระบวนการทางจริยศาสตร์ที่มุ่งชำระความคิดให้บริสุทธิ์จากความเข้าใจผิด และทำให้ผู้สนทนาตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อเหตุผลของตนเอง (Gregory Vlastos, 1983, p. 27) วิธีการนี้จึงมีมิติทางศีลธรรมควบคู่กับมิติทางตรรกะ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงปรารถนาที่จะรื้อฟื้นนวัตกรรมทางความคิดผ่านบทสนทนาเชิงวิพากษ์ เพื่อค้นหาคำตอบว่าเราจะใช้ 'เหตุผล' อย่างไรในพื้นที่สาธารณะท่ามกลางความขัดแย้ง โดยผลการศึกษาครั้งนี้จะไม่เพียงแต่เป็นการต่อยอดทางวิชาการ แต่จะเป็นแรงกระเพื่อมสำคัญที่ชวนให้ผู้อ่านกลับมาตั้งคำถามกับคุณค่าของชีวิตตนเอง เพื่อให้แน่ใจว่าชีวิตที่เราดำเนินอยู่นั้น “คุ้มค่า” และผ่านการไตร่ตรองอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้เหตุผลของโสกราตีส
2. เพื่อศึกษาการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้า
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเป็นการวิจัยเชิงแบบเอกสาร (Documentary research) โดยมีวิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ได้กำหนดขั้นตอนวิจัย ดังนี้

3.2 ขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการใช้เหตุผลทางปรัชญาเป็นอย่างไร และการวิเคราะห์การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีสเป็นอย่างไร เพื่อใช้เป็นกรอบเบื้องต้นในการเขียนโครงร่างวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 คัมภีร์อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2553 คัมภีร์ฎีกา และคัมภีร์อนุฎีกา

2. รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ฎีกา คัมภีร์อนุฎีกา เอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลทางปรัชญา และกระบวนการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส

3.3 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา นำมาสรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ(Primary Sources) และเอกสารชั้นทุติภูมิ (Secondary Sources) โดยนำมาอธิบาย จัดแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ในลักษณะของการพรรณนาตามเนื้อหาสาระที่สำคัญ ที่ศึกษาค้นคว้าทั้งการใช้เหตุผลทางปรัชญา และการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส ในมุมมองของปรัชญาแล้วได้สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะตามลำดับ

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การศึกษาการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้า

หลักการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าการใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาอย่างแยบคายด้วยปัญญา ไม่ยึดติดความเชื่อแบบงมงายหรืออำนาจประเพณี พระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์ตรวจสอบความจริงด้วยตนเองผ่านหลักอริยสัจ 4 และปฏิจจสมุปบาทที่อธิบายสรรพสิ่งตามเหตุปัจจัย ตัวอย่างสำคัญคือกาลามสูตรที่ทรงแนะนำให้พิจารณาก่อนเชื่อ ยึดถือสิ่งที่เป็นกุศลและก่อประโยชน์ หลักเหตุผลจึงเป็นเครื่องมือเปิดอิสรภาพทางปัญญา และนำมนุษย์สู่ความเข้าใจตามความเป็นจริงเพื่อดับทุกข์

วิธีการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าในการสอน พระพุทธองค์ใช้เหตุผลเพื่อชี้แจงหลักธรรมและแก้ไขความเห็นผิด โดยเน้นการตั้งคำถาม การอธิบายตามเหตุปัจจัย และใช้อุปมาอุปไมยเพื่อให้เข้าใจง่าย เช่น อนัตตลักขณสูตรที่ใช้คำถามเชิงเหตุผลชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงของขันธ์ 5 หลักเหตุผลนี้มิได้เป็นเพียงการโต้แย้งเพื่อเอาชนะ แต่เพื่อให้ผู้ฟังเกิดปัญญาและพิสูจน์ด้วยตนเองตามหลักเอหิปัสสิโก วิธีคิดเช่นนี้สอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้เชิงวิพากษ์ ที่เน้นการตั้งคำถาม การสะท้อนคิด และการสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง

ผลและคุณค่าของการใช้เหตุผลตามแนวพุทธ ผลของการใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาไม่เพียงให้ความเข้าใจเชิงทฤษฎี แต่ยังเปลี่ยนแปลงจิตใจและทัศนะจากมิจฉาทิฏฐิสู่สัมมาทิฏฐิ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและสันติสุข พระพุทธองค์ผสมผสานเหตุผลทั้งแบบนิรนัยและอุปนัยให้เกิดความเข้าใจครบถ้วนและพิสูจน์ได้จริงในปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้แจ้ง และนำไปสู่การดับทุกข์อย่างแท้จริง หลักเหตุผลของพระองค์จึงเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติที่พัฒนาจิต ปัญญา และคุณธรรมในสังคม

4.2 การศึกษาการใช้เหตุผลของโสกราตีส

หลักการใช้เหตุผลของโสกราตีส โสกราตีสเริ่มต้นการใช้เหตุผลจากการยอมรับว่า “ตนไม่รู้” ซึ่งเป็นพื้นฐานของปัญญาแท้ เขาใช้วิธีสนทนาเชิงวิพากษ์ (Elenchus) โดยตั้งคำถามอย่างเป็นระบบเพื่อทดสอบความเชื่อของผู้สนทนา ทำให้เกิดการคิดใคร่ครวญและ

วิเคราะห์ด้วยตัวเอง วิธีนี้ไม่ได้มุ่งบอกคำตอบสำเร็จรูป แต่สร้างความตระหนักรู้และเปิดพื้นที่ให้เกิดความสงสัยเชิงสร้างสรรค์ (Aporia) เพื่อก้าวสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งกว่าเดิม

เหตุผลกับคุณธรรมในมุมมองของโสกราตีส โสกราตีสเชื่อว่าคุณธรรม เช่น ความยุติธรรม ความดีงาม และความกล้าหาญ เป็นสากลและเข้าถึงได้ด้วยเหตุผล เขามองว่าความชั่วเกิดจากความไม่รู้ การพัฒนาจิตวิญญาณและคุณธรรมจึงต้องอาศัยการคิดอย่างมีเหตุผลและการทบทวนตนเองอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้ทำให้การใช้เหตุผลเป็นทั้งวิธีแสวงหาความรู้และกระบวนการหล่อหลอมความดีในตัวมนุษย์

คุณค่าทางสังคมและการศึกษาของวิธีคิดแบบโสกราตีส แนวทางของโสกราตีสมีความสำคัญในด้านสังคมและการศึกษา เพราะส่งเสริมวัฒนธรรมการตั้งคำถาม การตรวจสอบความเชื่อ และการถกเถียงอย่างมีเหตุผล การใช้เหตุผลจึงเป็นวิถีชีวิตที่เน้นความรับผิดชอบ จริยธรรม และการร่วมสร้างสังคมที่ดีงามและยั่งยืน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดของโสกราตีสช่วยพัฒนาทั้งปัญญาและคุณธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผลและศีลธรรม ผลลัพธ์ของความรู้การใช้เหตุผล มันไม่ได้เกิดจากอารมณ์หรือแรงกระตุ้นทางสังคม แต่เป็นสิ่งที่ต้องแสวงหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่สงบสุขและยุติธรรมในระยะยาว

4.3 การวิเคราะห์การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส

การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าทรงใช้เหตุผลผ่านการพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยเน้นปัญญาที่เกิดจากการตรวจสอบความจริงด้วยประสบการณ์ตรง ไม่ยึดติดความเชื่องมงาย หลักอริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท ไตรลักษณ์ และกาลามสูตร ล้วนสะท้อนการใช้เหตุผลบนฐานความจริงและความกุศล อีกทั้งเสนอมัชฌิมาปฏิปทาเป็นวิธีดำเนินชีวิตที่สมดุลด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในและการหลุดพ้นจากทุกข์.

การใช้เหตุผลของโสกราตีสโสกราตีสใช้เหตุผลผ่านกระบวนการซักถามเชิงวิพากษ์ (Elenchus) ตั้งคำถามอย่างมีวินัยเพื่อทำให้ผู้คนตระหนักถึงความไม่รู้ของตนเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของปัญญา เขามุ่งพัฒนาคุณธรรมสากล เช่น ความยุติธรรมและความกล้าหาญ พร้อมส่งเสริมการสนทนาเชิงเหตุผลในสังคม เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณธรรมและใช้เหตุผลในการอยู่ร่วมกันอย่างมีประชาธิปไตย

การเปรียบเทียบและใจความสำคัญร่วมแม้พระพุทธเจ้าและโสกราตีสใช้เหตุผลด้วยวิธีต่างกัน ฝ่ายหนึ่งเน้นปัญญาภายในเพื่อการหลุดพ้น อีกฝ่ายเน้นการตั้งคำถามเพื่อพัฒนาคุณธรรมทางสังคม แต่ทั้งสองต่างใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือปลุกปัญญาและเสรีภาพทางความคิด จุดร่วมสำคัญคือการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ ทั้งในมิติของจิตใจ คุณธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมายและสมดุล.

ผู้วิจัยเห็นว่า พระพุทธเจ้าและโสกราตีสต่างใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลุกปัญญาและเสรีภาพทางความคิด แม้มีแนวทางและจุดมุ่งหมายต่างกัน โดยพระพุทธเจ้ามุ่งสู่การรู้แจ้งและความหลุดพ้นทางจิตวิญญาณ ส่วนโสกราตีสมุ่งพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม แต่ทั้งสองล้วนเห็นคุณค่าของเหตุผลในการยกระดับชีวิตมนุษย์ให้มีความหมาย ลึกซึ้ง และยั่งยืน ทั้งในด้านปัจเจกและสังคม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในบทนี้มุ่งวิเคราะห์ลักษณะและกระบวนการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส ซึ่งเป็นนักคิดสำคัญของโลกตะวันออกและตะวันตก โดยพิจารณาทั้งในเชิงแนวคิด วิธีการ และเป้าหมายของการใช้เหตุผล เพื่อให้เห็นทั้งจุดร่วมและความแตกต่างอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของ “เหตุผล” ในฐานะเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาปัญญาและยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ดังต่อไปนี้

5.1 การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้า

ผลการวิจัยพบว่า การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าเป็นกระบวนการทางปัญญาที่ตั้งอยู่บนหลัก โยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาโดยแยบคายตามเหตุปัจจัย มิได้ยึดถืออำนาจของประเพณี คัมภีร์ หรือบุคคลเป็นที่สุด แต่เปิดโอกาสให้ตรวจสอบด้วยปัญญาและประสบการณ์ตรง หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับคำสอนใน อริยสัจ 4 ซึ่งวิเคราะห์ปัญหา (ทุกข์) หาสาเหตุ (สมุทัย) เสนอเป้าหมาย (นิโรธ) และแนวทางปฏิบัติ (มรรค) อย่างเป็นระบบเชิงเหตุผล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ม. (ไทย) 10/299/348) รวมถึงหลักปฏิจจสมุปบาท ที่อธิบายความสัมพันธ์แบบเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) อย่างมีโครงสร้าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, สำ.นิ. (ไทย) 16/1/1) และ กาลามสูตร ที่ทรงสอนให้ไม่เชื่อเพียงเพราะการสืบทอดกันมา แต่ให้พิจารณาว่าสิ่งใดเป็นกุศล ไม่ก่อโทษ และนำไปสู่ประโยชน์สุข (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/65/91) เมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2556, หน้า 87) พบว่าแนวคิดเรื่องเหตุผลในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะเป็น “เหตุผลเชิงพุทธิปัญญา” ที่สัมพันธ์กับศีลธรรมและการปฏิบัติ มิใช่เหตุผลเชิงตรรกะเพื่อโต้แย้งเอาชนะเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าเน้นการเปิดความเข้าใจและการเปลี่ยนแปลงภายในมากกว่าการโต้เถียงทางวาทศิลป์

ในทำนองเดียวกัน เสฐียร พันธรังษี อธิบายว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล (Rational Religion) เพราะเปิดโอกาสให้มนุษย์ใช้ปัญญาพิจารณาความจริงตามกฎธรรมชาติ มิได้ตั้งอยู่บนความเชื่อแบบงมงาย (เสฐียร พันธรังษี, 2540, หน้า 112) ผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยพบว่ากระบวนการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าเชื่อมโยงกับการปฏิบัติในแนว ศีล สมาธิ ปัญญา ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาซึ่งนำไปสู่สัมมาทิฏฐิและการลดทุกข์ได้จริงในปัจจุบัน นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2545, หน้า 35) ยังเสนอ

ว่าโยนิโสมนสิการเป็นรากฐานของการพัฒนาปัญญาและการแก้ปัญหาอย่างเป็น ผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการที่มองว่าเหตุผลแบบพุทธมีลักษณะเป็น “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความหลุดพ้น” มากกว่าการใช้ตรรกะเชิงนามธรรม

5.2 การใช้เหตุผลของโสกราตีส

ผลการวิจัยพบว่า การใช้เหตุผลของโสกราตีสตั้งอยู่บนหลักการสำคัญคือการยอมรับว่า “ตนไม่รู้” (Socratic Ignorance) ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นของการแสวงหาปัญญาอย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวปรากฏชัดในบทสนทนา Apology ที่โสกราตีสกล่าวว่าตนมีปัญญาเพียงเพราะรู้ว่าตนไม่รู้ (Plato, 2002a, p. 22) การยอมรับความไม่รู้จึงมิใช่ความอ่อนด้อยทางปัญญา หากเป็นเงื่อนไขของการเปิดรับความจริง กระบวนการใช้เหตุผลของโสกราตีสแสดงออกผ่านวิธีสนทนาเชิงโต้แย้งที่เรียกว่า Elenchus โดยการตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบความเชื่อของคู่สนทนา ทดสอบความสอดคล้องทางตรรกะ และเปิดเผยความขัดแย้งภายในแนวคิดนั้น ๆ จนเกิดภาวะ aporia หรือความฉงนสงสัย (Plato, 1991, p.16) ภาวะดังกล่าวมิใช่จุดจบของความรู้ แต่เป็นจุดเริ่มต้นของความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับข้อเสนอของ Gregory Vlastos (1983, p. 27) ที่อธิบายว่า Elenchus เป็นกระบวนการทางจริยศาสตร์ที่มุ่งชำระความคิดให้บริสุทธิ์จากความเห็นผิด

ในด้านจริยศาสตร์ โสกราตีสเชื่อว่าคุณธรรมเป็นสิ่งสากลและเข้าถึงได้ด้วยเหตุผล และยืนยันว่าความชั่วเกิดจากความไม่รู้ (Moral Intellectualism) ดังปรากฏในบทสนทนา Protagoras ซึ่งเสนอว่าผู้รู้ย่อมไม่จงใจกระทำความชั่ว ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานของ Terence Irwin ที่เห็นว่าแนวคิดของโสกราตีสวางรากฐานให้กับจริยศาสตร์แบบเหตุผลนิยม (Rational Ethics) ซึ่งมองว่าการพัฒนาปัญญาคือการพัฒนาคุณธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของนักวิชาการตะวันตก พบว่าการใช้เหตุผลของโสกราตีสมิได้มุ่งเพียงสร้างระบบปรัชญาเชิงทฤษฎี หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ผ่านการตรวจสอบตนเองอย่างสม่ำเสมอ (The Examined Life) ดังคำกล่าวว่า “ชีวิตที่ไม่ผ่านการตรวจสอบนั้นไม่ควรค่าแก่การมีชีวิตอยู่” (Terence Irwin, 1995, p. 52) แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การใช้เหตุผลของโสกราตีสมีเป้าหมายเชิงจริยธรรมและสังคม คือการสร้างมนุษย์ที่มีวิจารณญาณ ความรับผิดชอบ และตระหนักในความยุติธรรม

5.3 ผลการวิเคราะห์การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีส

ผลการวิเคราะห์พบว่า แม้พระพุทธเจ้าและโสกราตีสจะดำเนินวิธีการใช้เหตุผลต่างรูปแบบกัน แต่มีจุดร่วมสำคัญในฐานะ “เหตุผลเพื่อการพัฒนามนุษย์” กล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการพิจารณาตามเหตุปัจจัย (Causal Analysis) ผ่านหลักโยนิโสมนสิการ อริยสัจ 4 และมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การปฏิบัติจริง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, ที.ม. (ไทย) 10/299/348) ขณะที่โสกราตีสใช้วิธีสนทนาเชิงวิพากษ์ (Elenchus) เพื่อซักถาม ทดสอบความเชื่อ และเปิดเผยความ

ไม่รู้ อันนำไปสู่ภาวะ aporia และการแสวงหาปัญญาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2556, หน้า 89) พบว่าการใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาเป็น “เหตุผลเชิงพุทธิปัญญา” ที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น มิใช่เหตุผลเชิงทฤษฎีล้วน ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ที่ชี้ว่ากระบวนการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้ามีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตและจิตใจของมนุษย์โดยตรง

ในทำนองเดียวกัน Gregory Vlastos อธิบายว่า Elenchus ของโสกราตีสมีมิติทางจริยธรรม เพราะมุ่งชำระความเชื่อที่คลาดเคลื่อนและส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม (Gregory Vlastos, 1983, p. 27) ผลการวิเคราะห์ครั้งนี้จึงเห็นพ้องกับแนวคิดดังกล่าวว่า เหตุผลของโสกราตีสไม่ใช่เพียงวิธีโต้แย้งเชิงตรรกะ แต่เป็นเครื่องมือปลุกเร้าจิตสำนึกทางศีลธรรม

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างเชิงโครงสร้างปรากฏชัดเจน กล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงวางกรอบความจริงในลักษณะอธิบายกฎธรรมชาติ (เช่น ปฏิจจสมุปบาท) และเสนอแนวปฏิบัติที่เป็นระบบครบถ้วนในอริยมรรคมีองค์ 8 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, องฺ.มคฺค. (ไทย) 19/8/12) ส่วนโสกราตีสมิได้เสนอระบบคำสอนที่เป็นรูปแบบตายตัว หากเน้นกระบวนการตั้งคำถามอย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นการคิดด้วยตนเอง ถึงกระนั้น ทั้งสองต่างเห็นพ้องกันว่า “เหตุผล” คือเครื่องมือปลดปล่อยมนุษย์จากความไม่รู้ และเป็นพื้นฐานของเสรีภาพทางความคิด (Terence Irwin, 1995, p. 52) ผลการวิเคราะห์จึงสอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการร่วมสมัย เช่น Terence Irwin ที่มองว่าปรัชญาแบบโสกราตีสมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาจริยธรรมผ่านการใช้ปัญญา และสอดคล้องกับแนวคิดในพุทธปรัชญาที่เห็นว่าปัญญา (Paññā) เป็นองค์ธรรมสูงสุดในการดับทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545, หน้า 35)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลายมิติ ทั้งในด้านการศึกษา สามารถนำแนวคิดเรื่องการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีสมาบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการตั้งคำถาม การคิดเชิงวิพากษ์ และการตรวจสอบความรู้ด้วยประสบการณ์ตรง เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลและอิสระทางความคิดของผู้เรียน ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคลการใช้เหตุผลมิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางวิชาการ แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจ คุณธรรม และการรู้จักพิจารณาตนเอง อันนำไปสู่ชีวิตที่มีคุณค่าและสมดุล

2. ด้านสังคมและวัฒนธรรมการนำแนวทางการใช้เหตุผลของทั้งสองบุคคลมาใช้สามารถส่งเสริมบรรยากาศแห่งการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ การยอมรับความเห็นต่าง

และการตรวจสอบค่านิยมดั้งเดิมด้วยปัญญา ซึ่งจะช่วยวางรากฐานสังคมที่มีเสรีภาพทางความคิด เคารพเหตุผล และมุ่งสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

3. ด้านการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ ผลการศึกษาอาจเป็นฐานข้อมูลให้แก่นักวิชาการด้านปรัชญา ศาสนา และการศึกษา ในการขยายผลการวิจัยต่อไป โดยเปรียบเทียบการใช้เหตุผลในมิติอื่น ๆ เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการจัดการสังคม

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

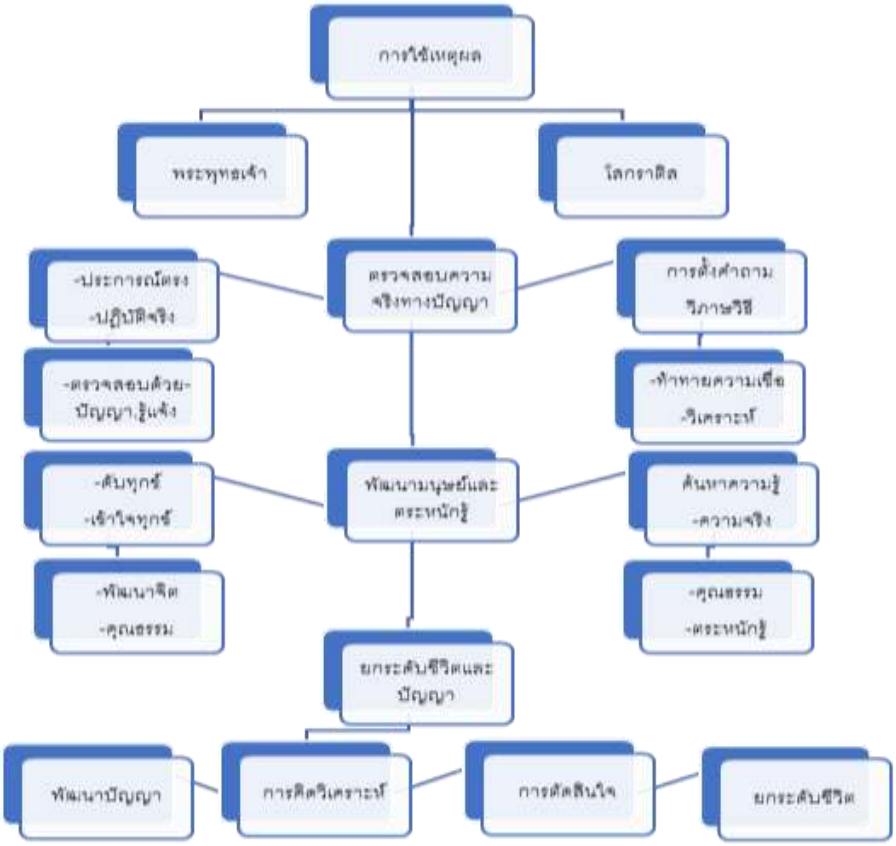
1. ศึกษาวิเคราะห์การเปรียบเทียบวิธีการตั้งคำถามของพระพุทธเจ้ากับโสกราตีส

2. ศึกษาวิเคราะห์เหตุผลกับการพัฒนาคุณธรรมในพระพุทธศาสนาและปรัชญากรีก

3. การศึกษาเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์เสรีภาพทางคิดของพระพุทธเจ้ากับโสกราตีส

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้ ในการวิเคราะห์การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าและโสกราตีสผ่านกระบวนทัศน์ทางปรัชญา ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การใช้เหตุผลในแนวคิดของ พระพุทธเจ้า และ โสกราตีส แม้มีบริบท วิธีการ และเป้าหมายสูงสุดแตกต่างกัน แต่ต่างยืนยันบทบาทของเหตุผลในฐานะเครื่องมือพัฒนามนุษย์ พระพุทธเจ้าเน้นเหตุผลบนฐานประสบการณ์ตรงและการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ ส่วนโสกราตีสใช้วิภาษวิธีตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบความเชื่อและแสวงหาความรู้ ทั้งสองแนวทางล้วนส่งเสริมการตระหนักรู้ภายใน การพัฒนาปัญญา และการยกระดับคุณธรรม อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์และยั่งยืน ดังแผนภาพ

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2566). *ความหมายของการใช้เหตุผล*. เข้าถึงได้จาก https://shorturl.asia/tOQCe

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุคส์พับลิเคชั่น.

วินิจ ผาเจริญ. (2025). *เหตุผลกับคุณธรรมในปรัชญากรีกโบราณ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชาการ.

สุเชาวน์ พลอยชุม. (2558). *ตรรกศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เสฐียร พันธรังษี. (2540). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

Gregory Vlastos. (1983). *The Socratic Elenchus.* Oxford Studies in Ancient Philosophy.

Plato. (1991*). Protagoras*. Translated by C.C.W. Taylor. Oxford: Clarendon Press.

Plato. (2002a). *Apology*. Translated by G.M.A. Grube. Indianapolis: Hackett Publishing.

Plato. (2002b). *Euthyphro*. Translated by G.M.A. Grube. Indianapolis: Hackett Publishing.

Terence Irwin. (1995*). Plato's Ethics*. New York: Oxford University Press.

การศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท

An Analytical Study of the Concept of Fear in Theravada Buddhist Philosophy

พระสมชาย โชติโก, พระครูศรีปัญญาวิกรม และวิเชียร ชาบุตรบุณฑริก
Phra Somchai Chotiko, Phrakhru Sripanyavikrom and Wichian Chabutbunthrik
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, prasomchai33101@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามโนทัศน์เรื่องความกลัว 2) ศึกษาความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา พระไตรปิฎก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียนพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า

1. มโนทัศน์ เป็นภาพหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในใจซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งที่แตกต่างกันแต่มีลักษณะร่วมกัน เป็นความคิดรวบยอดที่ใช้จำแนกประเภทและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์กำหนดขึ้น

2. ความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งความกลัวเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความกลัวภายนอก ภัยที่เกิดขึ้นจากชาติภัย (ภัยจากการเกิด) ชราภัย (ภัยจากความแก่) และมรณภัย (ภัยจากความตาย) กลัวต่อภัยธรรมชาติ และกลัวความเปลี่ยนแปลง และ 2) ความกลัวภายในเกิดขึ้นจากสภาวะภายในจิตใจที่เกี่ยวข้องกับกิเลสและอวิชชา

3. วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่าภยะ (ความกลัว) มิได้เป็นเพียงอารมณ์เชิงลบหรือปฏิกิริยาโดยสัญชาตญาณที่เกิดขึ้นเมื่อประสบภัยเท่านั้น แต่มีสถานะเป็นมโนทัศน์หรือโครงสร้างทางความคิดที่จิตปรุงแต่งขึ้น ภายใต้เงื่อนไขของ อวิชชา (ความไม่รู้แจ้งตามความจริง) และตัณหา (ความทะยานอยาก) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในวงจรแห่งทุกข์ตามหลักอริยสัจ 4 ความกลัวในพุทธปรัชญาจึงเป็นสภาวธรรมที่เกิดขึ้นในจิต มีอิทธิพลต่อการรับรู้ การตีความ และการกระทำอย่างลึกซึ้ง การจัดการความกลัวมิใช่เป็นการกดข่มหรือหลีกเลี่ยง หากแต่เป็นการเผชิญหน้าอย่างมีสติ และโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาอย่างลึกซึ้งและแยบคาย เพื่อเข้าใจตามความเป็นจริง เพราะความกลัวเป็นเพียงสภาวธรรมที่อิงอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น จึงตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: มโนทัศน์, ความกลัว, ปรัชญาเถรวาท

ได้รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 16 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 28 มีนาคม 2569
Received: February 12, 2026; **Revised:** March 16, 2026; **Accepted:** March 28, 2026

Abstract

This research has objectives: 1) to study the concept of fear; 2) to study fear in Theravada Buddhist philosophy; and 3) to analyze the concept of fear in Theravada Buddhist philosophy. A qualitative research method was used, collecting data from documents, texts, the Tripitaka, and related primary and secondary research. The information presented in a descriptive analytical writing format.

The results of research found that:

1. Concepts: It was found that concepts are images or mental constructs representing various different things with shared characteristics. They are conceptual frameworks used to categorize and explain various phenomena defined by humans.

2. Fear in Theravāda Buddhist Philosophy found that fear was classified into two types: 1) external fear (lokiya-bhāya), referring to dangers arising from external conditions, such as fear of death, fear of natural disasters, and fear of change; and 2) internal fear (lokuttara-bhāya), which arose from inner mental states rooted in defilements (kilesa) and ignorance (avijjā).

3. In Theravada Buddhist philosophy, the concept of fear (bhaya) is viewed not merely as a negative emotion or instinctive reaction to danger, but as a conceptual construct fabricated by the mind under the conditions of ignorance (avijjā) and craving (taṇhā), key components in the cycle of suffering according to the Four Noble Truths. Therefore, fear in Buddhist philosophy is a mental phenomenon that profoundly influences perception, interpretation, and action. Managing fear is not about suppression or avoidance, but rather about mindful confrontation and skillful reflection (yonisomanasikāra), which is deep and insightful consideration to understand its true nature. Because fear is a conditioned phenomenon, it is subject to the Three Characteristics (impermanence, suffering, and non-self): arising, existing, and changing.

Keywords: Concept, Fear, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

มโนทัศน์ (concept) ภาพหรือสิ่งที่เห็นในใจ เป็นตัวแทนของสรรพสิ่งแต่ละชนิด บางคนอาจใช้ว่า มโนภาพ ความคิดรวบยอด หรือ แนวคิด ซึ่งพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายไว้ว่า ภาพที่เกิดในใจซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งที่แตกต่างกันแต่มีลักษณะบางอย่าง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540, หน้า 19) ส่วนพจนานุกรม

ศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย อธิบายจากศัพท์ปรัชญาเป็นความหมายใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นตัวแทนของสรรพสิ่งแต่ละสิ่ง บางคนอาจใช้ว่า มโนภาพ ความคิดรวบยอด จำแนกประเภทของสิ่งที่สังเกตได้และใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่มนุษย์กำหนดความรู้สึกที่เกิดมาจากจิตใต้สำนึกที่ไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและจิตใจ เช่น “ภยันตราย” ล้วนนำมาซึ่งความทุกข์ เป็นภาพที่เกิดภายในสัญชาตญาณการป้องกันตัวของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเกรงว่าจะมีภัยมาถึงตัว ความกลัวยังเป็นอุปสรรคและศัตรูที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของมนุษย์ในการสร้างความสุขสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิต (อาทิตยา ม้ามมณีแดง, 2553, หน้า 10) ความกลัวได้ผลักดันให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมในการปัดเป่าป้องกันภัยอันตรายพยายามคิดหาสาเหตุการแก้ไข ที่ทำให้สบายใจและอยู่รอดปลอดภัยจากวิกฤตการณ์นั้น ๆ (สมาพร คล้ายวิเชียร, 2556, หน้า 119 ส่วนความเชื่อความศรัทธาล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และพฤติกรรมความเชื่อนั้นเกิดขึ้นจากความกลัวและความไม่เข้าใจในสิ่งที่ปรากฏขึ้นมาแบบไม่ต้องหาเหตุผล เป็นการแสดงถึงความเคารพยำเกรงต่ออำนาจ (สาธิต เหล่าจิรานุวัฒน์, 2555, หน้า 1)

ในพุทธปรัชญาเชื่อว่าความกลัวเกิดได้จากภายในและภายนอก พระพุทธองค์ทรงแสดงความกลัวที่เกี่ยวข้องกับสังขารไว้ ทั้ง ชาติภัย ชราภัย มรณภัย มนุษย์มีความเกรงกลัวรู้สึกไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ (พระอรรนพ โกวิโท (ยุทธเลิศ), 2561, หน้า 15) พระองค์ได้ตรัสถึงมิติของความกลัวในจิตส่วนลึกที่ผลักดันให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมปรากฏการณ์ที่พบเห็นอยู่เป็นนิตย์เป็นมายาและมีบางสิ่งอยู่เหนือปรากฏการ (พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2556, หน้า 47) ทรงชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทั่วไปถูกบีบคั้นจากความกลัวเมื่อทำกรรมชั่วย่อมให้ผลเป็นความทุกข์ ไม่มีอำนาจใด ๆ จะยับยั้งได้ (พระครูวิมลปริยัติสุนทร (เชือน ธรรมโชโต), 2563, หน้า 37) พระพุทธศาสนาทรงกล่าวถึงความกลัวที่เกิดจากโทษของตนเอง จากการกระทำ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ โดยมีกิเลสคอยปรุงแต่งจิตให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ คอยบังคับบัญชาให้อยู่ภายใต้อำนาจ อย่างไรก็ตามความกลัวยังเป็นแรงผลักดัน ให้มนุษย์พยายามแสวงหาหนทางเพื่อความอยู่รอดพ้นจากอัตรายทั้งทางกายและจิตใจ ความกลัวที่หยั่งรากลึกเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาจากสัญชาตญาณ (ราเมศ เมนอน, 2551 หน้า 61) ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ความหวาดกลัวสะดุ้งเสียวเกิดได้กับมนุษย์ทุกคน ซึ่งมีสาเหตุมาจากสิ่งเร้าภายนอกและภายในจิตรู้สึกไม่อยากประสบสิ่งที่ไม่ดีแก่ตัว กลัวความทุกข์ที่มาพร้อมกับการเกิด กลัวความตาย เหล่านี้แสดงพฤติกรรมออกมาในทางสร้างสรรค์เป็นผลดี (อาทิตยา ม้ามณีแดง, 2553, หน้า 4) กลัวบาปกลัวถูกติเตียน รู้สึกหวาดเพราะคาดว่าจะประสบภัย พระพุทธเจ้าทรงเรียกความกลัวว่า “ภัย” (สมาพร คล้ายวิเชียร, 2556, หน้า 118) เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องตามแนวทางชี้ทางสว่างให้ผู้คนได้ตื่นจากความกลัวที่มีอวิชชาห่อหุ้มปัญญาไว้ กลายเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัญญา โดยการหาเหตุและผลการพัฒนาจิตจนสามารถแยกแยะได้ถึงความเชื่อที่มีเหตุผล

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องมโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท ว่าขณะที่มนุษย์กำลังเผชิญกับสถานการณ์ของความกลัว พุทธปรัชญาเถรวาทมองความกลัวไว้อย่างไร ภาวะถูกบีบคั้นกดดันในสังขารของมนุษย์โดยเฉพาะเรื่องความไม่ปลอดภัยเป็นอุปสรรคและแรงผลักดันได้อย่างไร มนุษย์แสวงหาหนทางเพื่อความอยู่รอดตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาทโดยมีหลักการวิเคราะห์ถึงการหลุดพ้นปัญหาอย่างไรให้อยู่รอดปลอดภัยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องความกลัว
2. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลมโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท จากเอกสารเอกสารชั้นปฐมภูมิ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย งานวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จาก เอกสาร ตำรางานวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท มาวิเคราะห์ในประเด็นพระพุทธศาสนาเถรวาทมองความกลัวไว้อย่างไร ภาวะถูกบีบคั้นกดดันในสังขารของมนุษย์โดยเฉพาะเรื่องความไม่ปลอดภัยเป็นอุปสรรคและแรงผลักดันได้อย่างไร มนุษย์แสวงหาหนทางเพื่อความอยู่รอดตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาทโดยมีหลักการวิเคราะห์ถึงการหลุดพ้นปัญหาอย่างไรให้อยู่รอดปลอดภัยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

3.3 การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิ และข้อมูลที่ได้จากวิเคราะห์นำมาสรุป แล้วนำเสนอการวิจัย โดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 มโนทัศน์เรื่องความกลัว มโนทัศน์ คือภาพหรือความคิดในใจที่ใช้เป็นตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ โดยมีลักษณะร่วมกันเป็นเหมือนความคิดรวบยอดที่จิตได้สร้างและเก็บไว้ในความทรงจำมีความหมายหลากหลายมิติเป็น “ภาพตัวแทน” สิ่งของทั่วไปในชีวิตประจำวันไปจนถึงการใช้เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติและทางจิตที่สร้างจากประสบการณ์ ในมิติความกลัวคือความรู้สึกหวาดหวั่นต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจริงหรือเป็น

เพียงจินตนาการปฏิกิริยาทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่ช่วยให้เราป้องกันตัวเองจากภัยคุกคาม ในแง่ของ “ความยำเกรง” ต่อพระเจ้าเป็นรากฐานสำคัญของศีลธรรมผลักดันให้ผู้คนปฏิบัติตามคำสอน ให้เกรงกลัวต่อผลกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด เป็นแรงจูงใจให้คนทำความดี นอกจากนี้ยังทำให้เกิดศาสนาขึ้น มนุษย์ยุคแรกกลัวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่อาจอธิบายได้จึงเชื่อในอำนาจของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ยังเป็นแรงกระตุ้นช่วยให้มนุษย์ค้นหาความจริงของชีวิตกลายเป็นเครื่องมือใช้ปลดเปลื้องให้จิตใจเป็นอิสระ มโนทัศน์และความกลัวทำงานร่วมกันอย่างซับซ้อน มโนทัศน์ช่วยให้เราจัดระเบียบความคิดเกี่ยวกับความกลัว ขณะที่ความกลัวเองก็เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้เราสร้างมโนทัศน์ใหม่ ๆ เพื่อทำความเข้าใจโลกและกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตเป็นแรงผลักดันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรม การตัดสินใจ และแนวทางปฏิบัติทางศีลธรรมของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาทางกาย วาจา นำไปสู่การพัฒนาจิตใจรวมถึงการหลุดพ้นจากทุกข์

4.2 ความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาทจัด ภยะ (ความกลัว) เป็นเพียงอารมณ์ชั่วคราวที่มีรากฐานมาจาก อวิชชา (ความไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริง), ตัณหา (ความทะยานอยาก), และ อุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) ต้นตอของความทุกข์ทั้งมวล แบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก 1) โลกิยภัย คือความกลัวทางโลกที่เกิดจากสิ่งภายนอกและการยึดติดในโลกธรรม เช่น ความกลัวตาย ภัยธรรมชาติ การสูญเสียทรัพย์สิน หรือภัยที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ และ 2) โลกุตตรภัย เป็นความกลัวภายในที่หยั่งรากลึกจากกิเลสในจิตใจ อาทิ ความยึดมั่นในอัตตา (สักกายทิฏฐิ) ไม่เข้าใจในอริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ ตลอดจนความกังวลในผลของกรรม ตามแนวทางพุทธศาสนาจึงไม่ใช่การหลีกหนีแต่เป็นการพัฒนาปัญญาให้เห็นแจ้งในสัจธรรมตามความเป็นจริง โดยเฉพาะหลัก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ลดละซึ่งตัณหา อุปาทาน และสักกายทิฏฐิ ส่งผลให้จิตใจไม่ยึดติดในสิ่งไม่เที่ยง การเจริญมรณสติรับรู้ความจริงเรื่องความตายล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นได้ นำไปสู่ความสงบเย็นภายในจิตใจอย่างแท้จริง ความกลัวทำหน้าที่ได้ทั้งเป็นอุปสรรค และ แรงผลักดัน ในฐานะอุปสรรค มักทำให้เราลังเลไม่กล้าตัดสินใจหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในทางกลับกันความกลัวยังเป็นแรงผลักดันที่ทรงพลังได้เช่นกัน สองด้านที่ต่างกันขึ้นอยู่กับว่าเราจะจัดการกับมันอย่างไร หากเรายอมให้ความกลัวครอบงำมันก็จะกลายเป็นกำแพง แต่หากเราเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากมัน ความกลัวก็จะกลายเป็นพลังที่ช่วยให้เราก้าวข้ามขีดจำกัดและเติบโตต่อไป

4.3 ผลวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท มโนทัศน์เรื่องความกลัวเป็นกรอบความคิดหรือภาพแทนที่จิตใช้ในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ เป็นกลไกที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และการดำเนินชีวิต มโนทัศน์สร้างความเชื่อในตัวตนหรือต่อความสูญเสียล้วนมีรากเหง้ามาจากอวิชชาและตัณหาทำให้จิตหลงยึดติดและเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร

การรู้เท่าทันมโนทัศน์จึงไม่ใช่แค่การเข้าใจในระดับความคิดแต่คือการสังเกตอย่างมีสตินำไปสู่การปล่อยวางเห็นแจ้งตามความเป็นจริง มโนทัศน์และความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการหลุดพ้นจากทุกข์อย่างใกล้ชิด สำคัญอยู่ที่การใช้สติและปัญญาให้รู้เท่าทันความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ที่จิตปรุงแต่งขึ้น เมื่อผู้ปฏิบัติเข้าใจความกลัวไม่ใช่ตัวตนและไม่เที่ยงปล่อยวางเปิดทางให้จิตเข้าสู่ความสงบ เบาสบาย และเป็นอิสระจากพันธนาการ สำหรับมโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ความสำคัญทั้งในด้านลบและด้านบวก ความกลัวเป็นอุปสรรคต่อการหลุดพ้นที่เกิดจากอวิชชาทำให้จิตหวาดหวั่นยึดมั่นไม่สามารถพัฒนาได้ ขณะเดียวกันหากถูกพิจารณาด้วยปัญญา เช่น ความเกรงกลัวต่อบาป ความสังเวชในวัฏสงสาร หรือความสำนึกผิดในกรรม ก็สามารถเป็นแรงผลักดันในการฝึกฝนตนและละอกุศลได้อย่างแท้จริงจึงมิใช่สิ่งต้องหลีกเลี่ยงเสมอไปหากพิจารณาอย่างเข้าใจและแปรเปลี่ยนเป็นพลังบวก

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท คือภาพตัวแทนทางจิตที่ใช้จัดระเบียบประสบการณ์และเป็นกลไกเอาตัวรอด ซึ่งในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่ามีรากฐานมาจากความไม่รู้และความยึดมั่นในตัวตนอันนำไปสู่ทุกข์ แม้ความกลัวสามารถแปรเปลี่ยนจากอุปสรรคให้เป็นแรงผลักดันเชิงบวกได้ หากใช้สติและปัญญาพิจารณาให้เห็นแจ้งในไตรลักษณ์และเกรงกลัวต่ออกุศลธรรม เพื่อนำไปสู่การปล่อยวางและการหลุดพ้นจากทุกข์อย่างแท้จริง โดยอภิปรายได้ดังนี้

5.1 มโนทัศน์เรื่องความกลัว คือภาพหรือความคิดในใจที่ใช้เป็นตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ โดยมีลักษณะร่วมกันเป็นเหมือนความคิดรวบยอดที่จิตได้สร้างและเก็บไว้ในความทรงจำมีความหมายหลากหลายมิติเป็น “ภาพตัวแทน” สิ่งของทั่วไปในชีวิตประจำวันไปจนถึงการใช้เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติและทางจิตที่สร้างจากประสบการณ์ ในมิติความกลัวคือความรู้สึกหวาดหวั่นต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจริงหรือเป็นเพียงจินตนาการปฏิกิริยาทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่ช่วยให้เราป้องกันตัวเองจากภัยคุกคาม ในแง่ของ “ความยำเกรง” ต่อพระเจ้าเป็นรากฐานสำคัญของศีลธรรมผลักดันให้ผู้คนปฏิบัติตามคำสอน ให้เกรงกลัวต่อผลกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดก็เป็นแรงจูงใจให้คนทำความดี นอกจากนี้ยังทำให้เกิดศาสนาขึ้น มนุษย์ยุคแรกกลัวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่อาจอธิบายได้จึงเชื่อว่าเป็นอำนาจของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ยังเป็นแรงกระตุ้นช่วยให้มนุษย์ค้นหาความจริงของชีวิตกลายเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการปลดเปลื้องให้จิตใจเป็นอิสระ มโนทัศน์และความกลัวทำงานร่วมกันอย่างซับซ้อน มโนทัศน์ช่วยให้เราจัดระเบียบความคิดเกี่ยวกับความกลัว ความกลัวเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ผลักดันให้มนุษย์สร้างมโนทัศน์ใหม่เพื่อทำความเข้าใจโลกและกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิต โดยส่งอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรม

การตัดสินใจ และแนวทางปฏิบัติทางศีลธรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและการหลุดพ้นจากทุกข์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Smith & Medin, (1981, p. 145) ช่วยยืนยันว่า "การมีมโนทัศน์ที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) คือจุดเริ่มต้นของการมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เพราะมันกำหนดวิธีที่เราจัดระเบียบอารมณ์และความกลัวต่อโลกใบนี้" ให้มนุษย์จำแนกและจัดระบบสิ่งที่ได้จากการรับรู้เรียนรู้ ขณะเดียวกันยังเป็นอารมณ์พื้นฐานที่ตอบสนองต่อภัยคุกคาม ผ่านกระบวนการทำงานของสมองส่วนอะมิกดะลา (Amygdala) ที่สอดคล้องกับ LeDoux (2015); Ohman (2008, p. 710) ทั้งสองท่านอธิบายว่า "ความกลัว" ไม่ใช่เพียงแค่อารมณ์เชิงลบแต่เป็น กลไกการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอด (Survival Mechanism) ช่วยให้มนุษย์หยุดยั้งพฤติกรรมเสี่ยงและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่สามารถอธิบายได้ ซึ่งทำให้มนุษย์สร้างความเชื่อเรื่องพลังเหนือธรรมชาติจนพัฒนามาเป็นศาสนา นอกจากนั้นในด้านจิตวิญญาณศาสนายังใช้ "ความกลัวเชิงศีลธรรม" เป็นเครื่องมือในการสร้างจริยธรรม โดยในพุทธปรัชญามองว่าความกลัวมีรากเหง้ามาจากอวิชชาหรือความยึดมั่นในตัวตนแต่เมื่อพิจารณาเห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริงทำให้คลายความยึดติดและเปลี่ยนจากสัญชาตญาณระแวดระวังภัยให้กลายเป็นแรงผลักดันในการแสวงหาคำอธิบายและการควบคุมตนเองผ่านความเชื่อและศีลธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์และความกลัวจึงเป็นแกนกลางสำคัญในการทำความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งในด้านจิตวิทยา ปรัชญา และสังคมวัฒนธรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจและนำไปสู่ความสงบเยือกเย็นตามหลักพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

5.2 ความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาท ภยะ (ความกลัว) เป็นเพียงอารมณ์ชั่วคราวที่มีรากฐานมาจาก อวิชชา (ความไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริง), ตัณหา (ความทะยานอยาก), และ อุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) ต้นตอของความทุกข์ทั้งมวล แบ่งออกเป็นสองประเภทได้แก่ โลกิยภัย คือความกลัวทางโลกที่เกิดจากสิ่งภายนอกและการยึดติดในโลกธรรม เช่น ความกลัวตาย ภัยธรรมชาติ การสูญเสียทรัพย์สิน หรือภัยที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ และ โลกุตตรภัย คือความกลัวภายในที่หยั่งรากลึกจากกิเลสในจิตใจ อาทิ ความยึดมั่นในอัตตา (สักกายทิฏฐิ) ไม่เข้าใจในอริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ ตลอดจนความกังวลในผลของกรรม ตามแนวทางพุทธศาสนาจึงไม่ใช่การหลีกหนีแต่เป็นการพัฒนาปัญญาให้เห็นแจ้งในสัจธรรมตามความเป็นจริงโดยหลักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ลดละซึ่งตัณหา อุปาทาน และสักกายทิฏฐิ ส่งผลให้จิตใจไม่ยึดติดในสิ่งไม่เที่ยง การเจริญมรณสติรับรู้ความจริงเรื่องความตายสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นนำไปสู่ความสงบเย็นภายในจิตใจอย่างแท้จริง ความกลัวทำหน้าที่ทางจิตวิทยาที่สำคัญสองประการเป็นทั้งอุปสรรคและแรงผลักดัน ในด้านอุปสรรคนั้นมักทำให้มนุษย์เกิดความลังเล ไม่กล้าตัดสินใจ และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับความจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง "วิหิงสาจิต" หรือจิตที่ถูกเบียดเบียนด้วยความเศร้า

หมองย่อมเป็นอุปสรรคต่อความมั่นคงและการพัฒนาทางจิต (Gethin, 1998, p. 141) ในด้านแรงผลักดัน หากมนุษย์เรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากความกลัวจะกลายเป็นพลังที่ช่วยให้ก้าวข้ามขีดจำกัด สอดคล้องกับคำอธิบายของ ภิกขุ โพธิ (Bodhi, 2012, p. 302) ที่ชี้ให้เห็นว่าความกลัวสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาทางพ้นทุกข์

ในมิติของพุทธปรัชญาเถรวาท พิจารณาว่าความกลัวเป็นอารมณ์ชั่วคราวที่มีรากฐานมาจากอวิชชา ตัณหา และอุปาทานเป็นต้นตอของทุกข์ตามหลักอริยสัจ 4 โดยจำแนกออกเป็นสองลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) โลกิยภัย คือภัยภายนอกที่เกิดจากประสบการณ์ทางโลก เช่น ความกลัวตาย หรือการสูญเสีย ซึ่งสัมพันธ์กับการยึดติดในโลกธรรม 8 ประการ ได้แก่ การมีลาภ-เสื่อมลาภ มียศ-เสื่อมยศ สรรเสริญ-นินทา และสุข-ทุกข์ และ 2) โลกุตตรภัย คือภัยภายในหรือความกลัวเชิงจิตวิญญาณที่เกิดจากกิเลสอันหยั่งรากลึก การยึดมั่นในตัวตน (สักกายทิฏฐิ) และความเกรงกลัวต่อผลแห่งกรรมอันจะนำไปสู่การเวียนว่ายในวัฏสงสาร ซึ่งอาจกลายเป็นอุปสรรคขวางกั้นการบรรลุธรรม ดังนั้น การเอาชนะความกลัวตามแนวทางพุทธศาสนาจึงไม่ใช่การหลีกหนี แต่คือกระบวนการพัฒนาปัญญาเพื่อให้เห็นแจ้งในสัจธรรมตามหลักไตรลักษณ์ อันประกอบด้วย อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา การฝึกฝนจิตผ่านการเจริญวิปัสสนาและการเจริญมรณสติ จะช่วยให้บุคคลยอมรับความจริงของสังขารและผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่นลงได้ไม่ใช่สภาวะที่ต้องกำจัดทิ้งเพียงอย่างเดียวแต่เป็นสภาวะที่ต้อง "รู้เท่าทัน" เพื่อเปลี่ยนจากเครื่องพันธนาการให้กลายเป็นเครื่องมือในการฝึกตน นำไปสู่ความสงบเย็นและการเป็นอิสระของจิตอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ พระอรรนพ โกวิโท (2561, หน้า 15) ศาสนา คือ การปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นอิสระจากอำนาจโดยปราศจากเงื่อนไขจากสภาวะความกลัว

5.3 ผลการวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท มโนทัศน์เรื่องความกลัวทำหน้าที่เป็นกรอบความคิดหรือภาพแทนทางจิตที่ใช้อธิบายและจัดระเบียบประสบการณ์ ซึ่งส่งอิทธิพลต่อการรับรู้และการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท มโนทัศน์สร้างความเชื่อในตัวตนและความหวาดกลัวต่อความสูญเสียที่มีรากเหง้า มาจากอวิชชาและตัณหาทำให้จิตหลงยึดติดและเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารสอดคล้องกับงานวิชาการด้านพุทธจิตวิทยาที่อธิบายไว้ว่า มโนทัศน์ (Conceptual Constructs) เป็นกระบวนการที่จิตใช้ปรุงแต่งประสบการณ์เพื่อให้เกิดความหมาย (พรรณนาไว้ในหมวด “สังขารขันธ์”) ที่จิตใช้ปรุงแต่งประสบการณ์ร่วมกับอวิชชาเพื่อสร้างภาพลวงของตัวตน (Bodhi, 2000, p. 533) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, สำนิ. (ไทย) 16/35-36/75-78) แสดงให้เห็นว่าการปรุงแต่งบนพื้นฐานของความไม่รู้ย่อมนำมาซึ่งตัณหาและอุปาทานที่ทำให้จิตยึดมั่นในอัตตาและหวาดกลัวต่อความเปลี่ยนแปลงตามหลักการพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์ (มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, 2539, ส.ส (ไทย) 15/249/359-363) อย่างไรก็ตาม ความกลัวในพุทธปรัชญาไม่ได้ถูกพิจารณาในแง่ลบเพียงด้านเดียวแต่ยังมีมิติที่เป็นคุณประโยชน์ในฐานะแรงผลักดันเชิงบวก โดยเฉพาะมโนทัศน์เรื่อง “หิริโอตตัปปะ” ซึ่งทรงตรัสว่าเป็น “ธรรมคุ้มครองโลก” (โลกปาลธรรม) โดยหิริคือความละอายต่อบาปและโอตตัปปะคือความเกรงกลัวต่อผลแห่งบาป การใช้สติและปัญญาเพื่อรู้เท่าทันความกลัวในฐานะ “สภาวธรรมที่เกิดขึ้นแล้วดับไป” (Rahula, 1974, p. 26) จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถแปรเปลี่ยนความสลดสังเวชในวัฏสงสารหรือความเกรงกลัวต่ออกุศลธรรม ให้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนในการฝึกฝนตนเองเพื่อละอกุศลอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ พระมหาศุภชัย ชยคุตฺโต (2549, หน้า75) มโนทัศน์เรื่องความกลัวจึงเป็นทั้งอุปสรรคขวางกั้นและแรงผลักดันสู่การหลุดพ้นขึ้นอยู่กับระดับแห่งปัญญาและการรู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริงเพื่อเปลี่ยนจากความหวาดหวั่นไปสู่จิตที่สงบ เบาสบายและเป็นอิสระจากพันธนาการทั้งปวง

6 ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. อิทธิพลของความกลัวชี้ให้เห็นถึง “อุปสรรค” ที่ขัดขวางหนทางแห่งการหลุดพ้น เกิดความลังเลใจ ความไม่มั่นคงในการตัดสินใจ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับสัจธรรมตามความเป็นจริง นำไปสู่การเวียนวนอยู่ในวัฏฏะแห่งทุกข์ จิตใจไม่อาจเคลื่อนไปสู่กระบวนการแห่งการหลุดพ้นได้อย่างแท้จริง ในทางกลับกันเป็นแรงผลักดันจากความตระหนักในกฎแห่งกรรมหรือต่อการเวียนว่ายตายเกิดมีกิเลสเป็นตัวกำกับ

2. หากพิจารณาความกลัวเป็น “พลังผลักดันเชิงบวก” ที่สามารถนำไปสู่การแสวงหาความหลุดพ้นเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์แสวงหาธรรมปฏิบัติศีลภาวนา และพัฒนาปัญญาเพื่อการหลุดพ้นเวียนว่ายตายเกิด กลัวต่อผลกรรมหรือยำเกรงต่อบาปให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังยึดมั่นในศีลธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิต

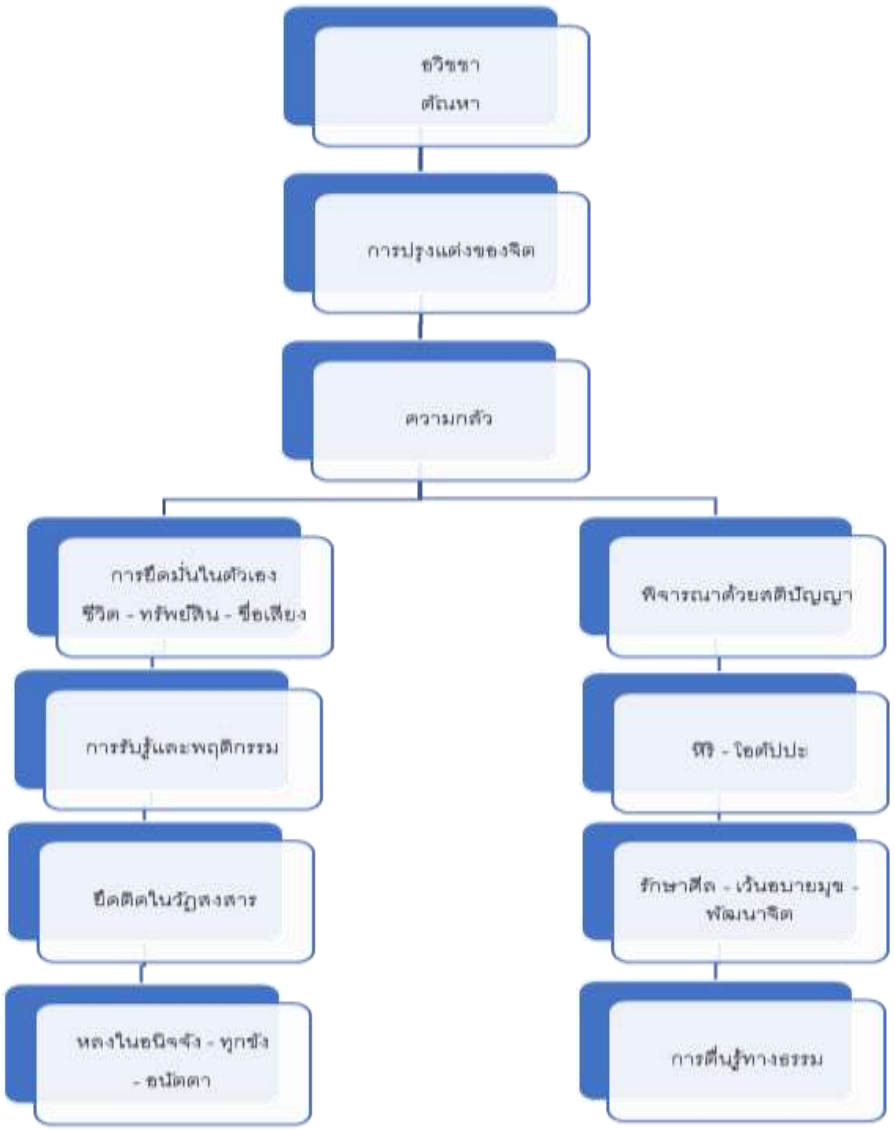
6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์ความกลัวระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับมหายาน

2. ควรศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญามหายาน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้จากการวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความกลัวในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 แผนภาพนี้แสดงกระบวนการเกิดของความกลัวในด้านมโนทัศน์ที่เกิดจากการปรุงแต่งของจิต

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่ารากฐานจากอวิชชาและตัณหา นำไปสู่การยึดมั่นในตัวตนและสิ่งที่ตนถือว่าเป็นของตน ส่งผลต่อการรับรู้ การตีความ และพฤติกรรมของมนุษย์ อันก่อให้เกิดการยึดติดและการเวียนว่ายในวัฏสงสาร อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความกลัว

ด้วยสติและปัญญา ความกลัวสามารถแปรเปลี่ยนเป็นแรงผลักดันทางจริยธรรมในรูปของหิริและโอตัปปะ อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในทางกุศลและการพัฒนาจิตสู่การตื่นรู้ทางธรรม

1. ในเชิงสภาวธรรมที่มีผลต่อการรับรู้และการดำเนินชีวิตงานวิจัยพบว่าความกลัวเป็นอารมณ์ตามธรรมชาติหรือปฏิกิริยาทางสัญชาตญาณเท่านั้น พิจารณาในฐานะ “มโนทัศน์” (Concept) ซึ่งเป็นโครงสร้างทางความคิดที่จิตปรุงแต่งขึ้นจากอวิชชาและตัณหา มีสถานะเป็นสภาวธรรมที่มีผลต่อการรับรู้ตีความเหตุการณ์กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์จากความยึดมั่นในตัวตนและสิ่งที่ตนถือว่าเป็นของตน เช่น ชีวิต ทรัพย์สิน หรือชื่อเสียง ความกลัวเกิดขึ้นเมื่อสิ่งเหล่านี้ถูกคุกคาม แม้จะเกิดจากการปรุงแต่งของจิตเองก็ตาม งานวิจัยชี้ให้เห็นว่ามโนทัศน์ความกลัวมีบทบาทเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตนำไปสู่ความการหมุนวนในวัฏสงสาร หลงยึดติดกับภาพลวงตาของตัวตนและความมั่นคงถาวร ทั้งที่แท้จริงแล้วเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา

2. ความกลัวเปลี่ยนเป็นพลังบวกเมื่อพิจารณาด้วยสติปัญญาเป็น “แรงผลักดันทางจริยธรรมและพัฒนาตน” ในรูปแบบ “หิริ โอตัปปะ” ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป สังเวชในวัฏสงสารหวั่นเกรงต่อผลกรรมกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นกุศล การรักษาศีลเว้นจากอบายมุขฝึกจิตเพื่อให้พ้นจากกิเลสเห็นการเกิด ดับตามธรรมชาติไม่ยึดถือเอาเป็นตัวตน ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าในพุทธปรัชญาเถรวาท ความกลัวไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่ต้องละทิ้งแต่เป็นสภาวะที่สามารถนำมาสู่การตื่นรู้และความเจริญงอกงามทางธรรมได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พระครูวิมลปริยัติสุนทร (เชือน ธรรมโชโต). (2563). พุทธอรรถปริวรรตศาสตร์ว่าด้วยความจริงของทุกข์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. *วารสารเซนต์จอห์น*, 23(33), 35-51. https://sju.ac.th/pap_file/5e043cde7fc99e0587ddf45792fc14e8.pdf

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2556). *พุทธปรัชญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงณราชวิทยาลัย.

พระอรรนพ โกวิโท (ยุทธเลิศ) และพระใกล้รุ่ง ปญฺญาวชิโร. (2561). ศึกษาวิเคราะห์หลักกาลามสูตรในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน. *วารสารมณีเชษฐาราม*, 1(1), 10-19. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/110

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.

ราเมศ เมนอน. (2551). *รามายณะ. แปลโดย วรวดี วงศ์สง่า*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สาธิต เหล่าจิรานุวัฒน์. (2555). *สภาวะของความกลัว*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม). วิทยาลัยมหาวทยาศิลปากร.

อาทิตยา ม้ามณีแดง. (2553). *การศึกษาการจัดการความกลัวในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมาพร คล้ายวิเชียร. (2556). การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะกรณีศึกษา “การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมสื่อผสม : ความกลัวในวิถีชีวิต”. *วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 4(1), 115-125. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/ajnu/article/view/26024

Bodhi, Bhikkhu. (2000). *The Connected Discourses of the Buddha: A Translation of the Samyutta Nikaya*. Boston: Wisdom Publications.

Bodhi, Bhikkhu. (2012). *The Numerical Discourses of the Buddha: A Translation of the Anguttara Nikaya*. Boston: Wisdom Publications.

Gethin, Rupert. (1998). *The Foundations of Buddhism*. Oxford: Oxford University Press.

LeDoux, Joseph E. (2015). *Anxious: Using the Brain to Understand and Treat Fear and Anxiety*. New York: Viking.

Ohman, Arne. (2008). *“Fear and Anxiety: Evolutionary, Cognitive, and Clinical Perspectives”*. In Handbook of Emotions. (3rd Edition). Lewis, Michael, Haviland-Jones, Jeannette M., and Barrett, Lisa Feldman (Eds.). New York: Guilford Press.

Rahula, Walpola. (1974). *What the Buddha Taught*. New York: Grove Press.

Smith, Edward E. & Medin, Douglas L. (1981). *Categories and Concepts*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

การสร้างสังคมธรรมาธิปไตยตามแนวคิดปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์

Constructing a Moral Democracy Based on Immanuel Kant's Political Philosophy

พีรพงษ์ มาลา[1], วีระชัย ยศโสธร[2], รังสิทธิ วิหกเหิน[3] และชัยภัทร สุริยะโรจนกุล[4]
Peeraphong Mala[1], Weerachai Yossothorn[2], Rangsitti Wihokhren[3] and Chaiphat Suriyarojanakul[4]
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[1,3],
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University[1, 3]
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์[2, 4]
Buriram Rajabhat University[2, 4]
Corresponding Author, E-mail: weerachai.ys@bru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์ที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพ ศีลธรรม และธรรมาธิปไตย 2) วิเคราะห์หลักการของคานท์ในการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมตามกรอบของ “ธรรมาธิปไตย” 3) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักศีลธรรมกับการใช้อำนาจทางการเมืองในแนวคิดของคานท์ และ 4) เสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้แนวคิดของคานท์ในการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยในบริบทปัจจุบัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) และการตีความทางปรัชญา (Philosophical Interpretation)

ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดของคานท์เน้นการสร้างรัฐที่มีความชอบธรรมบนพื้นฐานของเหตุผล จริยธรรม และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยแนวคิด “กฎเกณฑ์สากล” (Categorical Imperative) เป็นหลักศีลธรรมสำคัญที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความถูกต้องของการกระทำทั้งในระดับบุคคลและสังคม การใช้อำนาจทางการเมืองจึงต้องอยู่ภายใต้หลักการที่ประชาชนสามารถยอมรับได้ในฐานะ “มนุษย์เสรี” ไม่ใช่เพียงฐานะผู้ถูกปกครอง แนวคิดธรรมาธิปไตยในทัศนะของคานท์จึงหมายถึงระบอบประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนจริยธรรม ไม่ใช่เพียงกลไกทางรัฐธรรมนูญหรือเสียงข้างมาก

งานวิจัยเสนอว่าแนวคิดของคานท์สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทร่วมสมัย เช่น การออกแบบนโยบายสาธารณะอย่างมีจริยธรรม การยกระดับจิตสำนึกของพลเมือง และการปฏิรูปการใช้อำนาจรัฐให้โปร่งใสและรับผิดชอบ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางในการพัฒนา “ธรรมาธิปไตย” ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: อิมมานูเอล คานท์, ธรรมาธิปไตย, ปรัชญาการเมือง, เสรีภาพ, ศีลธรรม

ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 1 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 17 เมษายน 2569
Received: February 18, 2026; **Revised:** April 1, 2026; **Accepted:** April 17, 2026

Abstract

This research has objectives: 1) to study the political philosophy of Emmanuel Kant related to liberty, morality, and moral democracy (Dhammādhipateyya; 2) to analyze Kant's principles in creating a just society within the framework of " Moral Democracy (Dhammādhipateyya) "; 3) to explain the relationship between moral principles and the exercise of political power in Kant's concept; and 4) to propose guidelines for applying Kant's concept in creating a moral democracy (Dhammādhipateyya) society in the contemporary context. The research employs qualitative research methods, relying on documentary research and philosophical interpretation.

The results of research found that:

Kant's concept emphasizes the creation of a legitimate state based on reason, ethics, and human dignity. The concept of "categorical imperative" is a crucial moral principle used as a criterion for judging the correctness of actions at both individual and societal levels. The exercise of political power must therefore be based on principles acceptable to citizens as "free human beings," not merely as the governed. In Kant's view, a moral democracy (Dhammādhipateyya) refers to a democratic system based on ethics, not merely constitutional mechanisms or majority rule.

The research suggests that Kant's concepts can be applied to contemporary contexts, such as ethical public policy design, enhancing civic awareness, and reforming the exercise of state power to ensure transparency and accountability all approaches to developing a stable and sustainable " Moral Democracy (Dhammādhipateyya)".

Keywords: Immanuel Kant, Moral Democracy (Dhammādhipateyya), Political Philosophy, Freedom, Morality

1. บทนำ

ปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ถือเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาทฤษฎีทางการเมืองและความยุติธรรมในยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นการสร้างสังคมที่มีพื้นฐานจากหลักธรรมาธิปไตย (Moral Democracy) ซึ่งคานท์มองว่าการเมืองควรยึดโยงกับหลักศีลธรรมและเหตุผลที่เป็นสากล

(Kant, 1991, p. 161) แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐและสังคมจะสามารถบรรลุสันติภาพและความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนและผู้นำทางการเมืองมีความตระหนักถึงความสำคัญของศีลธรรมในฐานะรากฐานของการปกครอง

คานท์เสนอว่าการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยนั้น ต้องมีการยึดถือเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลอย่างจริงจัง พร้อมกับการปฏิบัติตามกฎหมายที่เป็นธรรมและถูกต้องตามหลักเหตุผล (Kant, 1996, p. 119) นอกจากนี้ คานท์ยังเน้นย้ำถึงบทบาทของ “กฎเกณฑ์สากล” (categorical imperative) ซึ่งถือเป็นหลักการทางศีลธรรมที่ต้องนำมาประยุกต์ใช้ในบริบททางการเมือง เพื่อป้องกันการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประชาชนในรัฐให้เกิดความไว้วางใจและความมั่นคงทางสังคม (Wood, 2008)

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันผู้ทรงอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อความคิดทางปรัชญาในโลกตะวันตก โดยเฉพาะในด้านจริยศาสตร์ ญาณวิทยา และปรัชญาการเมือง แนวคิดของเขามีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานให้กับประชาธิปไตยเสรีนิยมยุคใหม่ โดยเน้น “เหตุผล” (Vernunft) เป็นแกนกลางในการอธิบายเสรีภาพ กฎหมาย และศีลธรรมในบริบทของรัฐและสังคม โดยเฉพาะในผลงาน Perpetual Peace (1795) และ Metaphysics of Morals (1797) คานท์เสนอว่า รัฐที่ชอบธรรมต้องตั้งอยู่บนหลักการของ “เจตจำนงที่เป็นอิสระ” และ “ความเสมอภาคทางศีลธรรม” ของมนุษย์ทุกคน

นักวิชาการไทยหลายท่านได้ให้ความสนใจต่อปรัชญาของคานท์ โดยเฉพาะในมิติทางจริยศาสตร์และการเมือง เช่น ธงชัย วินิจจะกูล (2546, หน้า 16) ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดของคานท์ช่วยให้มองเห็น “ภาวะสากลนิยมทางศีลธรรม” ที่สามารถนำไปใช้วางหลักเกณฑ์สำหรับความยุติธรรมในสังคมสมัยใหม่ได้ ในขณะที่สุรพศ ทวีศักดิ์ (2560, หน้า 25) เสนอว่าปรัชญาการเมืองของคานท์มีคุณูปการสำคัญในการเชื่อมโยงเสรีภาพส่วนบุคคลเข้ากับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในโลกปัจจุบันที่เผชิญกับวิกฤตความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ และการใช้อำนาจโดยปราศจากจริยธรรม แนวคิดของคานท์เกี่ยวกับ “ธรรมาธิปไตย” (Moral Democracy) ซึ่งเน้นเสรีภาพบนพื้นฐานของศีลธรรม จึงนับเป็นกรอบความคิดที่มีศักยภาพในการชี้นำสังคมสมัยใหม่ให้กลับคืนสู่หลักเหตุผล ความโปร่งใส และการเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์

การศึกษาปรัชญาการเมืองของคานท์จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจแนวทางการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและมีความยั่งยืนในบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่ความขัดแย้งทางการเมืองและความไม่เสมอภาคทางสังคมยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่หลายประเทศทั่วโลกเผชิญอยู่ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึงแนวคิดและหลักการของคานท์ในการสร้างสังคมธรรมาธิปไตย เพื่อวิเคราะห์ถึงบทบาทของศีลธรรมและเหตุผลในกระบวนการปกครองและการพัฒนาสังคม

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยเรื่องนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์ และพิจารณาว่าแนวคิดเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้าง “สังคมธรรมาธิปไตย” ที่มีความยั่งยืนและเป็นธรรมได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์ ที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพ ศีลธรรม และธรรมาธิปไตย

2. เพื่อวิเคราะห์หลักการของคานท์ในการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมตามกรอบของธรรมาธิปไตย (Moral Democracy)

3. เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักศีลธรรมกับการใช้อำนาจทางการเมืองในแนวคิดของคานท์

4. เพื่อเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้ปรัชญาการเมืองของคานท์ในการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยในบริบทปัจจุบัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิเคราะห์เชิงปรัชญา (Philosophical Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาข้อความ แนวคิด และหลักการสำคัญในงานเขียนของอิมมานูเอล คานท์ ตลอดจนการตีความแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐ เสรีภาพ ศีลธรรม และธรรมาธิปไตย โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมและงานเขียนต้นฉบับของคานท์

รวบรวมและวิเคราะห์ข้อความสำคัญจากงานเขียนของอิมมานูเอล คานท์ รวมถึงงานแปลและคำอธิบายเพิ่มเติมจากนักปรัชญาร่วมสมัยที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์เชิงแนวคิด (Conceptual Analysis)

วิเคราะห์แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมธรรมาธิปไตย เช่นเสรีภาพ (Freedom) เหตุผลสากล (Universal Reason) ศีลธรรม (Morality)กฎหมายที่เป็นธรรม (Right and Law) สันติภาพถาวร (Perpetual Peace) โดยแยกแยะความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเหล่านี้ตามกรอบทฤษฎีของคานท์ โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กรอบแนวคิดเชิงปรัชญา ของคานท์ แบบวิเคราะห์แนวคิด (Conceptual Framework) และแบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Analysis Form)

3. การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบและประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน

นำแนวคิดของคานท์มาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมในโลกปัจจุบันเพื่อเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาธิปไตยเชิงศีลธรรมตามแนวคิดของคานท์ในการส่งเสริมการพัฒนาสังคมอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 แนวคิดปรัชญาการเมืองของอิมมานูเอล คานท์ที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพ ศีลธรรม และธรรมาธิปไตย พบว่า คานท์มองว่าเสรีภาพเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ซึ่งต้องแสดงออกภายใต้กรอบของเหตุผลและกฎหมายสากล โดยเขาเน้นว่าการปกครองใด ๆ ที่ไม่เคารพเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์ย่อมเป็นการปกครองที่ไม่เป็นธรรม ในส่วนของธรรมาธิปไตย คานท์เชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ใช่เพียงแค่เสียงข้างมาก (Kant, 1797, p. 161/1996, p. 175)

4.2 หลักการของคานท์ในการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมตามกรอบของ “ธรรมาธิปไตย” พบว่า คานท์เสนอแนวคิดเรื่อง “กฎเกณฑ์สากล” (Categorical Imperative) ให้เป็นแนวทางในการตัดสินใจทางศีลธรรมทั้งระดับบุคคลและรัฐ โดยรัฐที่เป็นธรรมควรออกกฎหมายที่ทุกคนสามารถยอมรับได้ในฐานะ “มนุษย์เสรี” ไม่ใช่เพียงในฐานะพลเมืองผู้ถูกปกครอง และต้องไม่ใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ (Wood, 2008, p. 60)

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักศีลธรรมกับการใช้อำนาจทางการเมืองในแนวคิดของคานท์ พบว่า คานท์แยกอำนาจรัฐออกจากศีลธรรมไม่ได้ เขาเชื่อว่ารัฐที่ชอบธรรมจะต้องใช้อำนาจบนพื้นฐานของเหตุผลและความยุติธรรม มิใช่ใช้อำนาจเพื่อควบคุมหรือกดขี่ประชาชน โดยเฉพาะในภาวะสงครามหรือความขัดแย้ง เขาเสนอแนวทาง “สันติภาพถาวร” ที่รัฐต้องหันมาเคารพซึ่งกันและกันในฐานะสมาชิกร่วมของมนุษยชาติ (Kant, 1795, p. 117/1991, p. 175)

4.4 แนวทางในการประยุกต์ใช้ปรัชญาการเมืองของคานท์ในการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยในบริบทปัจจุบัน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า หลักการของคานท์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในประเด็นร่วมสมัย เช่น การร่างรัฐธรรมนูญที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน การออกแบบระบบยุติธรรมที่โปร่งใส การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐอย่างมีหลักการ และการพัฒนานโยบายที่ตั้งอยู่บนเหตุผลร่วม ไม่ใช่อคติทางศาสนา ชาติพันธุ์ หรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แนวทางนี้สามารถเป็นพื้นฐานที่เข้มแข็งสำหรับการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและมีจริยธรรม

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ศึกษาแนวคิดของอิมมานูเอล คานท์ พบว่าแนวคิดปรัชญาการเมืองของเขานั้นเน้นย้ำ “ความเป็นมนุษย์” ในฐานะผู้มีเหตุผลและมีคุณค่าในตนเอง โดยการใช้อำนาจทางการเมืองควรอยู่ภายใต้หลักศีลธรรม ไม่ใช่เพียงอยู่ภายใต้เจตจำนงของเสียงข้างมาก หรืออำนาจรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักธรรมาธิปไตยที่ไม่ใช่เพียงแค่การมีสิทธิเลือกตั้งหรือการมีรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่หมายถึงการจัดระเบียบสังคมโดยยึดมั่นในความดี ความยุติธรรม และเหตุผลร่วม (Rawls, 1999, pp. 10-15) หลัก “กฎเกณฑ์สากล” (Categorical Imperative) ของคานท์ ซึ่งเป็นแก่นกลางของจริยธรรมเชิงเหตุผล ชี้ให้เห็นว่า การปกครองใดจะเป็นธรรมต้องสามารถยกระดับเป็น “กฎสากล” ได้ กล่าวคือ ต้องเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถยอมรับได้หากอยู่ในฐานะเดียวกัน แนวคิดนี้มีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการออกแบบนโยบายสาธารณะ การจัดสรรทรัพยากร ตลอดจนการใช้กฎหมายอย่างไม่เลือกปฏิบัติ การที่คานท์เสนอแนวคิด สันติภาพถาวร ผ่านการสร้าง “สหพันธรัฐเสรี” (Federation of Free States) ยังแสดงถึงทัศนะก้าวหน้าในระดับโลก ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดร่วมสมัยเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และบทบาทขององค์กรสากล เช่น สหประชาชาติ (United Nations) ที่เน้นการรักษาสันติภาพและศักดิ์ศรีของพลเมืองทุกชาติพันธุ์

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบัน โดยเฉพาะในบริบทที่มีความแตกแยกทางการเมือง หรือการใช้อำนาจโดยขาดความชอบธรรม แนวคิดของคานท์สามารถใช้เป็นกรอบคิดในการวิพากษ์การใช้อำนาจของรัฐ และชี้แนะแนวทางการพัฒนาสังคมให้ตั้งอยู่บนหลักเหตุผลและศีลธรรม ไม่ใช่เพียงการปกครองตามระบบแต่ปราศจากจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของนักคิดร่วมสมัย เช่น Habermas (1996, p. 82) ที่กล่าวว่า “ความชอบธรรมทางการเมืองที่แท้จริง ต้องตั้งอยู่บนการสื่อสารอย่างมีเหตุผลในสังคมเสรี” กล่าวโดยสรุป การสร้างสังคมธรรมาธิปไตยตามแนวคิดของคานท์มิใช่เพียงเรื่องของการจัดรูปแบบการปกครองเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการหล่อหลอมทางศีลธรรมซึ่งต้องเริ่มจากตัวบุคคล ครอบคลุมถึงโครงสร้างทางการเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรมแห่งเหตุผลของสังคมโดยรวม

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. การส่งเสริมจริยธรรมทางการเมืองในระบบการศึกษาและการพัฒนาพลเมือง ภาครัฐควรบูรณาการแนวคิดจริยธรรมสาธารณะของคานท์เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในระดับมัธยมและอุดมศึกษา โดยเน้นการฝึกให้พลเมืองรู้จักใช้เหตุผลทางจริยธรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ใช่แค่เชิงผลประโยชน์หรือความชอบส่วนตัว

2. การออกแบบกฎหมายและนโยบายภาครัฐบนพื้นฐานของศีลธรรมและเหตุผลร่วม ผู้กำหนดนโยบายควรนำแนวคิด “กฎเกณฑ์สากล” ของคานท์ไปใช้ในการพิจารณาความชอบธรรมของกฎหมาย โดยตั้งคำถามว่า “ถ้าทุกคนอยู่ในสถานการณ์เดียวกันจะยอมรับกฎหมายนี้หรือไม่” ซึ่งช่วยลดอคติและเพิ่มความเป็นธรรมในสังคม

3. การสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่ให้คุณค่ากับความยุติธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ควรมีการส่งเสริมแนวคิดเรื่อง “เสรีภาพที่มีศีลธรรม” ซึ่งแตกต่างจากเสรีภาพแบบไร้ขอบเขต และมุ่งให้พลเมืองรู้เท่าทันการใช้เสรีภาพโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือโครงสร้างทางสังคม

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดธรรมาธิปไตยของคานท์กับนักปรัชญาการเมืองร่วมสมัย

2. ควรประยุกต์แนวคิดของคานท์กับบริบทไทย

3. ควรวิจัยเชิงประจักษ์ร่วมกับแนวคิดเชิงทฤษฎีของคานท์

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

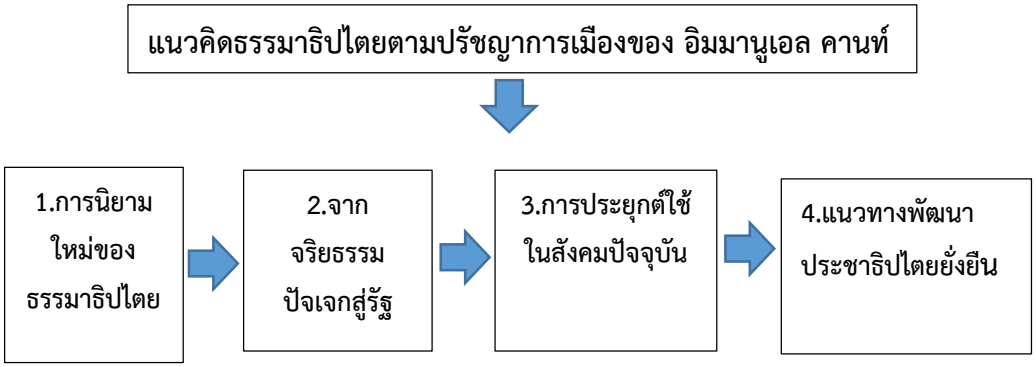
1. การนิยาม “ธรรมาธิปไตย” ที่ลึกซึ้งกว่าระบอบประชาธิปไตยแบบรูปธรรม จากการศึกษาพบว่า แนวคิดธรรมาธิปไตยของคานท์ ไม่ได้หมายถึงเพียงระบอบประชาธิปไตยเชิงรูปแบบ (Formal Democracy) เช่น การเลือกตั้งหรือการมีรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงหลักจริยธรรมที่รัฐและประชาชนต้องยึดถือร่วมกัน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค การเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ทำให้ข้าใจความเป็น “ประชาธิปไตยที่มีจริยธรรม” อย่างลึกซึ้ง

2. การนำจริยธรรมของปัจเจกบุคคลมาสู่นโยบายและโครงสร้างรัฐ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหลัก “กฎเกณฑ์สากล” (Categorical Imperative) ของคานท์ ซึ่งเดิมใช้ในบริบทศีลธรรมส่วนบุคคล สามารถขยายผลสู่ระดับสังคมและรัฐได้ โดยรัฐที่ชอบธรรมต้องออกกฎหมายและใช้นโยบายที่สามารถยอมรับได้ในฐานะหลักจริยธรรมสากล องค์ความรู้นี้ช่วยให้เห็นพัฒนาการของแนวคิด “การเมืองที่มีจริยธรรม” อย่างเป็นระบบ

3. การประยุกต์แนวคิดคานท์กับสังคมปัจจุบันอย่างเป็นระบบองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยคือการแปลความคิดของคานท์ ซึ่งเดิมอาจดูเป็นนามธรรมและเน้นเชิงอุดมคติมาสู่กรอบวิเคราะห์ที่จับต้องได้ เช่น การออกแบบนโยบายรัฐที่เคารพศักดิ์ศรีของประชาชน การสร้างระบบกฎหมายที่ประชาชนยอมรับในฐานะ "มนุษย์เสมอกัน" ซึ่งทำให้แนวคิดของคานท์สามารถนำมาใช้กับบริบทสังคมปัจจุบันได้จริง

4. การเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนในมิติศีลธรรม งานวิจัยนี้เสนอว่าการพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาวต้องไม่ละเลยมิติทางจริยธรรม เช่น การศึกษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมพลเมืองที่รับผิดชอบ การมีพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเหตุผลอย่างเสรี และการออกแบบระบบตรวจสอบอำนาจที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม องค์ความรู้นี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับผู้กำหนดนโยบายหรือผู้นำทางสังคมในการสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคงและมีจริยธรรมรองรับ

โดยสามารถสรุปเป็นรูปภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 : องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ธงชัย วินิจจะกูล. (2546). *ประชาธิปไตยแบบมีศีลธรรม: การเมืองในระบอบคุณธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2560). *เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ: ปรัชญาการเมืองจากคานท์ถึงรอลส์*. กรุงเทพมหานคร: ฟ้าเดียวกัน.

Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy* (W. Rehg, Trans.). MIT Press.

Kant, I. (1991). *Perpetual Peace and Other Essays on Politics, History, and Morals*. T. Humphrey, Trans. Hackett Publishing Company. (Original work published 1795)

Kant, I. (1996). *Practical philosophy*. M. J. Gregor, Trans. & Ed. Cambridge University Press. (Original works published 1785–1797)

Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Rev. ed.). Harvard University Press.

Wood, A. (2008). *Kantian ethics*. Cambridge University Press.

แนวคิดหลักนิโคโล มาเคียเวลลี : การรักษาอำนาจสำคัญกว่าคุณธรรม

The Core Concept of Niccolò Machiavelli : Maintaining Power is More Important than Virtue

พระครูสุนทรวีรบัณฑิต[1], วีระชัย ยศโสธร[2], รังสิทธิ วิหกเหิน[3], พีรพงษ์ มาลา[4] และชัยภัทร สุริยะโรจนกุล[5]
Prakrusunthornweerabundhit[1], Weerachai Yossothorn[2], Rangsitti Wihokhren[3], Peeraphong Mala[4] and Chaiphat Suriyarojanakul[5]
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[1,3,4],
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University[1, 3, 4],
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์[2,5]
Buriram Rajabhat University[2, 5]
Corresponding Author, E-mail: weerachai.ys@bru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดหลักของนิโคโล มาเคียเวลลี โดยเฉพาะเรื่องการรักษาอำนาจที่สำคัญกว่าคุณธรรม ผ่านการศึกษาผลงาน *The Prince* และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง การวิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เนื้อหาและเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการเมืองแบบคลาสสิกและสมัยใหม่

ผลการวิจัยพบว่า มาเคียเวลลีแยกแยะจริยธรรมส่วนบุคคลออกจากจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง และยอมรับการใช้กลยุทธ์ที่อาจขัดแย้งกับคุณธรรม หากสามารถรักษาอำนาจและความมั่นคงของรัฐได้ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเมืองแบบเรียลลิสม์และมีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ในบริบทั้งระดับโลกและสังคมไทย ข้อเสนอแนะของงานวิจัยเน้นการส่งเสริมความเข้าใจในความสมดุลระหว่างอำนาจกับจริยธรรมในทางปฏิบัติ และการศึกษาต่อเนื่องในบริบทการเมืองและสังคมที่หลากหลาย

คำสำคัญ: อำนาจ, คุณธรรม, ปรัชญาการเมือง, การเมืองแบบเรียลลิสม์

Abstract

This research aims to study and analyze the core concepts of Nicolo Machiavelli, particularly the concept that the preservation of power is more important than morality, through an examination of his work “The Prince” and related academic works.

ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 1 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 17 เมษายน 2569
Received: February 18, 2026; **Revised:** April 1, 2026; **Accepted:** April 17, 2026

The research employs a qualitative methodology, analyzing content and comparing classical and modern political philosophy concepts. The results of research found that Machiavelli distinguishes personal ethics from the ethics of political leaders and accepts the use of strategies that may conflict with morality if they can maintain power and the stability of the state. This concept aligns with realist political theory and has a significant influence on modern political theory in both global and Thai social contexts. The research recommends promoting an understanding of the balance between power and ethics in practice and continuing this study in diverse political and social contexts.

Keywords: Power, Virtue, Political Philosophy, Political Realism

1. บทนำ

ในโลกของปรัชญาการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและคุณธรรมมักถูกพิจารณาในฐานะองค์ประกอบสำคัญของการปกครองที่ดี นิโคโล มาเคียเวลลี (Niccolò Machiavelli) นักคิดการเมืองชาวอิตาลีในยุคเรอเนซองส์ ได้เสนอแนวคิดที่ท้าทายกรอบจริยธรรมดั้งเดิมด้วยการเน้นว่า "การรักษาอำนาจ" คือหัวใจสำคัญของการเป็นผู้ปกครองที่ประสบความสำเร็จ มากกว่าการยึดมั่นในคุณธรรม (Skinner, 2000) แนวคิดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในงาน The Prince (Il Principe) ซึ่งมาเคียเวลลีเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1513 โดยเสนอว่าผู้นำควรพร้อมที่จะใช้กลยุทธ์อันเฉียบคม หลอกลวง หรือแม้กระทั่งโหดร้าย หากสิ่งเหล่านี้นำไปสู่เสถียรภาพของรัฐ (Machiavelli, 2008) มาเคียเวลลีมองว่าโลกแห่งการเมืองไม่ได้ขับเคลื่อนด้วยคุณธรรมในอุดมคติ แต่ด้วยผลประโยชน์และการเอาตัวรอดของรัฐ ผู้ปกครองที่ยึดมั่นในจริยธรรมอย่างตายตัวอาจกลายเป็นเหยื่อของผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยมมากกว่า (Berlin, 1971a) ด้วยเหตุนี้ การยอมรับว่า “เป้าหมายอาจเป็นเครื่องมือที่ชอบธรรมของวิธีการ” จึงกลายเป็นหัวใจของแนวคิดแบบมาเคียเวลลี ซึ่งแม้จะถูกวิพากษ์ว่าไร้ศีลธรรม แต่ก็สะท้อนภาพจริงของการเมืองในโลกแห่งความเป็นจริงอย่างชัดเจน

บทความวิจัยนี้จะสำรวจแนวคิดหลักของมาเคียเวลลีที่เน้นการคงไว้ซึ่งอำนาจของผู้ปกครองเหนือคุณธรรมส่วนบุคคล พร้อมวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์ แนวคิดทางปรัชญา และข้อถกเถียงทางจริยธรรม เพื่อทำความเข้าใจว่าทำไมแนวคิดของเขายังคงทรงอิทธิพลในวงวิชาการการเมืองและรัฐศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพื้นฐานแนวคิดทางปรัชญาการเมืองของนิโคโล มาเคียเวลลี โดยเฉพาะแนวคิดที่เน้นเรื่องการรักษาอำนาจของผู้นำรัฐ

2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อการรักษาอำนาจเหนือคุณธรรมในบริบทของผลงาน The Prince และความหมายเชิงปรัชญาที่มาเคียเวลลีต้องการสื่อ

3. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดของมาเคียเวลลีกับแนวคิดจริยธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิม เช่น แนวคิดของเพลโตหรืออริสโตเติล

4. เพื่อพิจารณาผลกระทบและอิทธิพลของแนวคิดมาเคียเวลลีต่อแนวคิดทางการเมืองร่วมสมัยทั้งในระดับสากลและในบริบทสังคมไทย

5. เพื่อประเมินว่าแนวคิดเรื่อง “การใช้อำนาจเหนือคุณธรรม” มีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมทางการเมืองในปัจจุบัน

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและกรอบทฤษฎีของมาเคียเวลลีในบริบทของการเมืองและจริยธรรม ขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.1 การรวบรวมข้อมูล

ศึกษาและรวบรวมเอกสารต้นฉบับและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับผลงาน The Prince และแนวคิดของนิโคโล มาเคียเวลลี รวบรวมบทความ วิทยานิพนธ์ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการเมืองและแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและคุณธรรม ศึกษางานวิจารณ์และการตีความแนวคิดของมาเคียเวลลีในบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมปัจจุบัน รวบรวมความเห็นของนักวิชาการไทยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนี้เพื่อให้ครอบคลุมบริบทสังคมไทย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดหลัก และเปรียบเทียบแนวคิดของมาเคียเวลลีกับแนวคิดทางปรัชญาการเมืองอื่น ๆ วิเคราะห์ความสอดคล้องและความแตกต่างของแนวคิดในแง่มุมของอำนาจและคุณธรรม สรุปผลวิเคราะห์และอภิปรายในบริบทของการเมืองสมัยใหม่และสังคมไทย

3.3 การสังเคราะห์และการนำเสนอ

นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของบทความหรือรายงานวิจัย โดยอธิบายอย่างเป็นระบบทั้งเนื้อหาและการอภิปราย สรุปและตีความแนวคิดหลักของมาเคียเวลลีใน

มิติทางการเมือง และจริยธรรม นำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคตและการประยุกต์ใช้แนวคิดในบริบทสังคมปัจจุบัน

3.4 เครื่องมือและแหล่งข้อมูล

เอกสารต้นฉบับของมาเคียเวลลี เช่น The Prince หนังสือและบทความทางวิชาการจากฐานข้อมูลออนไลน์ เช่น JSTOR, Google Scholar, ThaiLIS งานวิจัยและบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการเมืองและแนวคิด Realism บทความและความคิดเห็นของนักวิชาการต่างประเทศ

3.5 ขอบเขตของการวิจัย

เน้นการศึกษาแนวคิดหลักของมาเคียเวลลีเกี่ยวกับอำนาจและคุณธรรม วิเคราะห์และเปรียบเทียบกับแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองอื่น ๆ พิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมไทยในปัจจุบัน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 จากการศึกษาพื้นฐานแนวคิดของนิโคโล มาเคียเวลลี พบว่า มาเคียเวลลีให้ความสำคัญกับ “ความจริงทางการเมือง” มากกว่าคุณธรรมแบบอุดมคติ โดยเน้นว่า “การคงไว้ซึ่งอำนาจ” คือหน้าที่หลักของผู้นำรัฐ โดยเฉพาะในบริบทของความไม่มั่นคงทางการเมืองในยุคฟลอเรนซ์ (Skinner, 2000; Machiavelli, 2008)

4.2 มาเคียเวลลี แสดงให้เห็นว่า มาเคียเวลลีแยกจริยธรรมส่วนตัวออกจากจริยธรรมของผู้ปกครอง มาเคียเวลลี มองว่าผู้นำควรพร้อมที่จะใช้กลยุทธ์รุนแรงหรือลวงหลอก หากสิ่งนั้นทำให้รัฐมั่นคง ซึ่งเป็นการวิพากษ์แนวคิดคุณธรรมแบบคลาสสิกที่ยึดถือโดยเพลโตและอริสโตเติล (Berlin, 1971b)

4.3 เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดจริยธรรมการเมืองแบบดั้งเดิม พบว่า มาเคียเวลลีปฏิเสธแนวทางอุดมคติ โดยเน้นผลลัพธ์ (Consequentialism) และประโยชน์ของรัฐมากกว่าคุณธรรมของผู้นำ ซึ่งแตกต่างจากเพลโตที่เน้น “ธรรมรัฐ” (Just State) และอริสโตเติลที่ยึดหลัก “ความดีงามของบุคคล” เป็นรากฐานของการเมือง

4.4 แนวคิดของมาเคียเวลลีมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ โดยเฉพาะทฤษฎีเรียลลิสม์ (Realism) และการเมืองแบบปฏิบัตินิยม (Political Pragmatism) รวมถึงการใช้อำนาจของรัฐในการป้องกันภัยคุกคามจากภายในและภายนอก ซึ่งถูกนำไปใช้ในแนวคิดของนักคิดเช่น Hobbes, Weber และนักการเมืองร่วมสมัยบางคน

4.5 ในบริบทของการเมืองไทย แม้สังคมไทยจะให้คุณค่ากับจริยธรรมของผู้นำ แต่ในทางปฏิบัติ การใช้อำนาจเชิงกลยุทธ์เพื่อรักษาเสถียรภาพก็ยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

นักวิชาการไทยบางท่านมองว่า แนวคิดมาเคียเวลลีสะท้อน “ด้านจริง” ของอำนาจในระบอบประชาธิปไตยแบบมีข้อจำกัด

สรุป จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดของนิโคโล มาเคียเวลลี โดยเฉพาะในผลงาน The Prince พบว่า มาเคียเวลลีเสนอแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างจากปรัชญาแบบคลาสสิกอย่างสิ้นเชิง โดยเน้นว่า “การรักษาอำนาจ” และ “ความมั่นคงของรัฐ” เป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดของผู้นำ มากกว่าการดำรงตนตามหลักคุณธรรมส่วนตัวเช่น ความสัตย์จริง ความเมตตา หรือความยุติธรรม มาเคียเวลลีแยกจริยธรรมของผู้ปกครองออกจากจริยธรรมของบุคคลทั่วไป โดยเสนอว่าผู้นำจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ทางการเมืองที่อาจรวมถึงความรุนแรง การลวงหลอก หรือการละเมิดคุณธรรมบางประการ หากสิ่งเหล่านั้นสามารถนำพารัฐให้รอดพ้นจากความวุ่นวายหรือศัตรูได้ ซึ่งแนวคิดนี้ถือเป็นการวิพากษ์และท้าทายแนวคิดของเพลโตและอริสโตเติลที่เน้นการเมืองบนรากฐานของความดีและคุณธรรม เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า แนวคิดของมาเคียเวลลีมีลักษณะสอดคล้องกับทฤษฎีการเมืองแบบเรียลลิสม์ (Realism) ซึ่งเน้นความเป็นจริงมากกว่าอุดมคติ และมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองยุคใหม่ เช่น ในแนวทางของ Max Weber (1947) ตลอดจนถึงนักคิดร่วมสมัยในศตวรรษที่ 20–21 สำหรับบริบทของสังคมไทย แม้จริยธรรมจะยังคงมีบทบาทในการประเมินผู้นำทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติ กลยุทธ์เชิงอำนาจตามแนวคิดของมาเคียเวลลีก็ยังปรากฏในรูปแบบของการบริหารรัฐในภาวะวิกฤติ ความมั่นคง และการจัดการกับฝ่ายตรงข้าม ซึ่งสะท้อนถึงความร่วมสมัยของแนวคิดดังกล่าวในบริบทการเมืองร่วมสมัย

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 พื้นฐานแนวคิดทางปรัชญาการเมืองของมาเคียเวลลี ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ามาเคียเวลลีวางรากฐานแนวคิดการเมืองที่เน้น “ความจริงทางการเมือง” (Political Realism) ซึ่งให้ความสำคัญกับการรักษาอำนาจและความมั่นคงของรัฐเหนือกว่าคุณธรรมส่วนตัวของผู้นำ สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของนักวิชาการอย่าง Skinner (2000) ที่เน้นการทำความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์และความเปราะบางของรัฐฟลอเรนซ์ในยุคนั้น ส่งผลให้แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากความจำเป็นมากกว่าการเป็นแนวคิดเชิงอุดมคติ

5.2 วิเคราะห์แนวคิด “การรักษาอำนาจสำคัญกว่าคุณธรรม” ในผลงาน The Prince การแยกจริยธรรมส่วนตัวออกจากจริยธรรมของผู้นำและการเน้นความจำเป็นในการใช้กลยุทธ์รุนแรงหรือหลอกลวงของมาเคียเวลลีสะท้อนถึงทัศนะที่แตกต่างจากนักปรัชญาการเมืองแบบคลาสสิก (Berlin, 1971a) ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับแนวคิดของมาเคียเวลลีและชี้ให้เห็นว่ามาเคียเวลลีไม่ได้สนับสนุนการกระทำที่ไร้ศีลธรรมโดยไม่มี

เหตุผล แต่เน้น “ประสิทธิผล” ในการรักษาอำนาจเพื่อความมั่นคงของรัฐเป็นสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อการตีความจริยธรรมทางการเมืองในยุคหลัง

5.3 เปรียบเทียบแนวคิดมาเคียเวลลีกับแนวคิดจริยธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมการเปรียบเทียบเผยให้เห็นความขัดแย้งอย่างชัดเจนระหว่างมาเคียเวลลีที่เน้น “ผลลัพธ์” (Consequentialism) และนักปรัชญาเช่นเพลโตและอริสโตเติลที่เน้น “คุณธรรมเชิงอุดมคติ” (Virtue Ethics) สอดคล้องกับ Leo Strauss (1958) ซึ่งชี้ว่ามาเคียเวลลีเป็น “จุดหักเห” ของปรัชญาการเมืองจากคุณธรรมเชิงอุดมคติไปสู่ความเป็นจริงเชิงอำนาจ ความแตกต่างนี้สะท้อนการเปลี่ยนผ่านของแนวคิดทางการเมืองจากอุดมคติไปสู่ความเป็นจริงทางการเมือง และเป็นจุดเริ่มต้นของกระแส Realism ที่มีอิทธิพลในทฤษฎีการเมืองยุคใหม่

5.4 พิจารณาอิทธิพลของแนวคิดมาเคียเวลลีต่อการเมืองสมัยใหม่และบริบทสังคมไทย ผลการวิเคราะห์พบว่า แนวคิดมาเคียเวลลีมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อทฤษฎีการเมืองแบบ Realism แนวคิด Realism ของมาเคียเวลลีที่ส่งอิทธิพลต่อการเมืองสมัยใหม่ สอดคล้องกับงานของ Hans J. Morgenthau (1948) ที่พัฒนาแนวคิด Realism ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเน้น “อำนาจ” และ “ผลประโยชน์แห่งชาติ”เป็นหลักนอกจากนี้ ในบริบทไทยสามารถเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์เชิงรัฐศาสตร์ของ Thak Chaloemtiarana (2007) ที่ศึกษาการใช้อำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมการเมืองไทย และปฏิบัติการทางการเมืองในโลกสมัยใหม่ แม้ว่าสังคมไทยจะยังให้ความสำคัญกับคุณธรรมของผู้นำ แต่การใช้อำนาจในทางกลยุทธ์ตามแนวคิดมาเคียเวลลีปรากฏชัดในบริบทของการเมืองไทย โดยเฉพาะในช่วงที่ต้องรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมสมัยและความเป็นจริงของแนวคิดนี้

5.5 ประเมินความเหมาะสมของแนวคิดในบริบทปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าแม้แนวคิด “การรักษาอำนาจเหนือคุณธรรม” จะมีข้อจำกัดในเรื่องจริยธรรมและศีลธรรมสากล แต่ในทางปฏิบัติ ผลการศึกษาที่ชี้ถึง “ข้อจำกัดด้านจริยธรรม” และ “ความเสี่ยงของการใช้อำนาจ” สอดคล้องกับ John Rawls (1971) ที่เสนอแนวคิด “ความยุติธรรมในฐานะความเป็นธรรม” (Justice as Fairness) ซึ่งเน้นความชอบธรรมและสิทธิของประชาชนเหนือการใช้อำนาจ Michael Walzer (1973) ที่อภิปรายเรื่อง “Dirty Hands” ว่าผู้นำอาจจำเป็นต้องทำสิ่งผิดศีลธรรม แต่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น แนวคิดนี้สามารถอธิบายและสะท้อนกลยุทธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงในหลายระบบการปกครอง โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความไม่แน่นอน อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่านเตือนถึงความเสี่ยงของการใช้อำนาจแบบนี้โดยขาดความรับผิดชอบและการตรวจสอบ ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนและความชอบธรรมทางการเมืองที่ลดลง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวคิดของมาเคียเวลลี แม้จะมีลักษณะที่แตกต่างจากกรอบจริยธรรมดั้งเดิม แต่สามารถเป็นประโยชน์ในฐานะเครื่องมือสำหรับ “การเข้าใจอำนาจ” และการ “บริหารในโลกความจริง” มากกว่าการบริหารตามอุดมคติอย่างเดียว ดังนั้นนโยบายที่ดีควรรับเอาแนวทางเชิงกลยุทธ์จากมาเคียเวลลี ควบคู่ไปกับการวางระบบตรวจสอบ ถ่วงดุล และความโปร่งใส เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่าง “ประสิทธิภาพ” กับ “ความชอบธรรม”

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เสนอให้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในมิติของการเปรียบเทียบแนวคิดของมาเคียเวลลีกับนักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ เช่น John Rawls, Jürgen Habermas หรือ Michel Foucault เพื่อเข้าใจความเชื่อมโยงและความแตกต่างของแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและจริยธรรมในยุคสมัยปัจจุบัน

2. มีความจำเป็นต้องพัฒนาการวิจัยเชิงประจักษ์ในบริบทการเมืองไทยควรส่งเสริมการวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อศึกษาการนำแนวคิดของมาเคียเวลลีไปใช้ในบริบทการเมืองไทยในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารราชการแผ่นดิน การเมืองพรรค การรักษาความมั่นคง หรือการจัดการกับความขัดแย้ง เพื่อให้เห็นภาพจริงและผลกระทบเชิงลึก

3. ควรส่งเสริมจริยธรรมการเมืองควบคู่กับความเป็นจริงทางการเมือง เนื่องจากแนวคิดของมาเคียเวลลีเน้น “อำนาจ” เป็นหลัก ข้อเสนอแนะคือ ควรพัฒนาแนวทางและกลไกที่ช่วยให้ผู้นำและนักการเมืองสามารถรักษาอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ละเลยหลักจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การมีระบบตรวจสอบถ่วงดุล การโปร่งใส และการยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชน

4. การศึกษาเชิงจริยธรรมและผลกระทบทางสังคมควรมีการวิจัยศึกษาผลกระทบทางจริยธรรมและสังคมที่เกิดจากการใช้อำนาจแบบมาเคียเวลลีในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ เพื่อประเมินความเสี่ยงและข้อจำกัด รวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหา เช่น การป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิด

5. การบูรณาการความรู้ในหลักสูตรการศึกษาการเมืองและรัฐศาสตร์ควรมีการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดของมาเคียเวลลีและการเมืองเชิงความเป็นจริงในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักศึกษามีความเข้าใจทั้งในมิติของอุดมคติและความเป็นจริงในการเมืองอย่างรอบด้าน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. การแยกความจริงทางการเมืองออกจากจริยธรรมอุดมคติงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า มาเคียเวลลีให้ความสำคัญกับ “ความจริงทางการเมือง” มากกว่าคุณธรรมแบบอุดมคติ โดยเน้นที่การ “รักษาอำนาจ” เป็นหน้าที่หลักของผู้นำรัฐในสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางการเมือง เช่น ยุคฟลอเรนซ์ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดคุณธรรมแบบคลาสสิกของเพลโตและอริสโตเติลที่ยึดถือคุณธรรมส่วนตัวและความดีงามของบุคคลเป็นหลัก

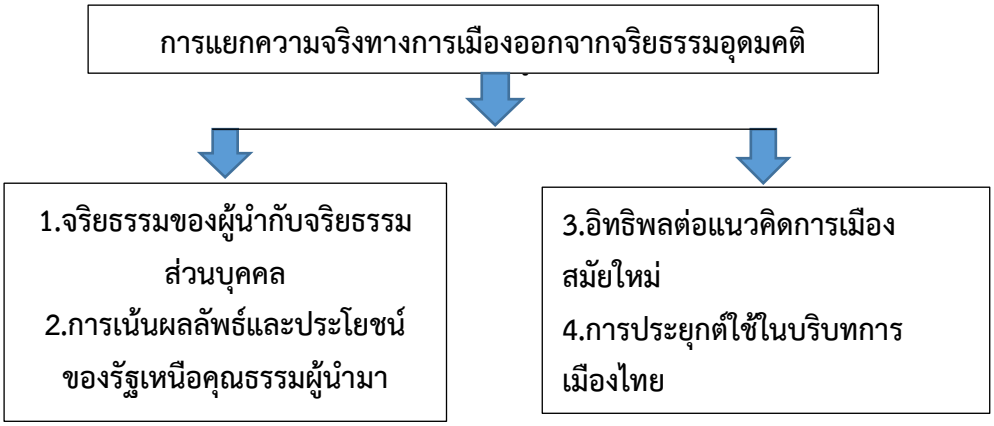
2. จริยธรรมของผู้นำกับจริยธรรมส่วนบุคคล มาเคียเวลลีแยกจริยธรรมส่วนบุคคลออกจากจริยธรรมของผู้นำรัฐ เปิดโอกาสให้ผู้นำสามารถใช้กลยุทธ์ทางการเมืองที่อาจรวมถึงความรุนแรงหรือการลวง หลอกได้ หากเป็นประโยชน์ต่อการรักษาเสถียรภาพของรัฐ ซึ่งสะท้อนการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดอุดมคติในปรัชญาการเมืองแบบดั้งเดิม

3. การเน้นผลลัพธ์และประโยชน์ของรัฐเหนือคุณธรรมผู้นำ มาเคียเวลลีปฏิเสธแนวทางอุดมคติ และยึดหลัก “ผลลัพธ์” (Consequentialism) เป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับประโยชน์ของรัฐมากกว่า คุณธรรมของผู้นำ แตกต่างจากเพลโตที่เน้น “ธรรมรัฐ” และอริสโตเติลที่เน้น “ความดีงามของบุคคล” เป็นรากฐานทางการเมือง

4. อิทธิพลต่อแนวคิดการเมืองสมัยใหม่แนวคิดของมาเคียเวลลีมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อทฤษฎีเรียลลิสม์ (Realism) และการเมืองแบบปฏิบัตินิยม (Political Pragmatism) โดยเน้นการใช้อำนาจของรัฐในการป้องกันภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอก ซึ่งถูกนำไปต่อยอดโดยนักคิดเช่น Hobbes, Weber รวมถึงนักการเมืองสมัยใหม่บางส่วน

5. การประยุกต์ใช้ในบริบทการเมืองไทยในสังคมไทย แม้จะให้คุณค่ากับจริยธรรมของผู้นำในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติ การใช้อำนาจเชิงกลยุทธ์เพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐยังคงเกิดขึ้นจริง โดยนักวิชาการไทยบางส่วนเห็นว่าแนวคิดของมาเคียเวลลีสะท้อน “ด้านจริง” ของอำนาจในระบอบประชาธิปไตยแบบมีข้อจำกัด (Limited Democracy) ซึ่งช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมและอำนาจในบริบทการเมืองไทยได้อย่างเป็นระบบ

จากองค์ความรู้ดังกล่าว งานวิจัยนี้ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงแนวคิดของมาเคียเวลลีกับบริบทการเมืองร่วมสมัย โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและจริยธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1 : องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

Berlin, I. (1971a). *The originality of Machiavelli*. In I. Berlin, *Against the current: Essays in the history of ideas* (pp. 25–79). Hogarth Press.

Berlin, I. (1971b). *The Originality of Machiavelli*. In *Four Essays on Liberty* (pp. 118–147). Oxford University Press.

Locke, J. (1980). *Two Treatises of Government*. (P. Laslett, Ed.). Cambridge University Press.

Machiavelli, N. (2008). *The Prince*. (Q. Skinner & R. Price, Eds.). Cambridge University Press.

Morgenthau, H. J. (1948). Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace.

Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.

Skinner, Q. (2000). *Machiavelli: A very short introduction*. Oxford University Press.

Strauss, L. (1958). *Thoughts on Machiavelli*. University of Chicago Press.

Thak, C. (2007). *Thailand: The politics of despotic paternalism*. Cornell Southeast Asia Program.

Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality.* Basic Books.

Walzer, M. (1973). Political action: The problem of dirty hands. *Philosophy & Public Affairs*, 2(2), 160–180.

Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization* (A. M. Henderson & T. Parsons, Trans.). Oxford University Press.

แนวคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลีเกี่ยวกับการใช้ “ความชั่ว” เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ความดี”

Niccolò Machiavelli's Concept of Using "Evil" to Achieve "Good"

รังสิทธิ วิหกเหิน[1], วีระชัย ยศโสธร[2], พีรพงษ์ มาลา[3] และชัยภัทร สุริยะโรจนกุล[4]
Rangsitti Wihokhren[1], Weerachai Yossothorn[2], Peeraphong Mala[3] and Chaiphat Suriyarojanakul[4]
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[1, 3],
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University[1, 3],
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์[2, 4]
Buriram Rajabhat University[2, 4]
Corresponding Author, E-mail: aramboy2516@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลี เกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากงานเขียนของมาคเคียเวลลี หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดของมาคเคียเวลลี เกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" ในที่สุด เป็นการสะท้อนถึงการมองโลกการเมืองในลักษณะที่มีความเป็นจริงและไร้การแต่งแต้มด้วยอุดมคติหรือจริยธรรมแบบดั้งเดิม ในแนวคิดของเขา การรักษาความมั่นคงของรัฐ และ อำนาจ ถือเป็นเป้าหมายหลักของการเมือง

2. แนวคิดของมาคเคียเวลลี เกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" สะท้อนถึงความจริงในโลกการเมืองที่ซับซ้อน ซึ่งไม่สามารถพึ่งพาแต่หลักจริยธรรมที่สมบูรณ์ได้เสมอไป โดยมาคเคียเวลลีมองว่า การรักษาอำนาจและความมั่นคงของรัฐ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด และการใช้วิธีการที่ไม่ตรงตามจริยธรรมอาจเป็นเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อบรรลุผลนี้ แนวคิดของเขามีความสอดคล้องกับการปกครองแบบอำนาจนิยมและ realpolitik แต่ไม่สอดคล้องกับการปกครองที่ยึดหลักความยุติธรรมและเสรีภาพตามธรรมชาติ

คำสำคัญ: แนวคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลี, การใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี"

ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 1 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 24 เมษายน 2569
Received: February 18, 2026; **Revised:** April 1, 2026; **Accepted:** April 24, 2026

Abstract

This research aims to and analyze study Machiavelli's concept of using "evil" to achieve "goodness" This study employs a qualitative approach using documentary research, drawing on Machiavelli's writings and related academic sources. The data were analyzed and the findings are are presented in the form of a descriptive analysis according to the research objectives.

The research results are as follows:

1. Machiavelli's concept of using "evil" to achieve "goodness" ultimately reflects a view of the political world that is realistic and unadorned by traditional ideals or ethics. In his concept, maintaining state security and power are the goals.

2. Machiavelli's concept of using "evil" reflects the complexity of political reality of the complex political world, which cannot always rely onabsolute moral principles. Machiavelli sees that maintaining state power and security is the most important thing, and the use of unethical methods may be a necessary tool to achieve this result. His concept is consistent with authoritarian and realpolitik governance, but is not consistent with governance based on the principles of justice and natural freedom.

Keywords: Niccolò Machiavelli's Concept, Using "Evil" to Achieve "Good"

1. บทนำ

ความคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลี (Niccolò Machiavelli) ได้รับการยกย่องในฐานะหนึ่งในนักคิดทางการเมืองที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ยุคเรอเนสซองซ์ เขาเป็นผู้เขียน "เจ้าผู้ครองนคร" (The Prince) (Machiavelli, 1908) ซึ่งเป็นผลงานที่เปิดเผยทัศนะเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจในมือของผู้นำ แม้ว่าความคิดของเขามักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการส่งเสริมการใช้อำนาจอย่างปราศจากจริยธรรม แต่แนวคิดของมาคเคียเวลลีได้สะท้อนความจริงที่สำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมและการเมืองในสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและความขัดแย้งทางอำนาจ ในงานของมาคเคียเวลลีจะพบกับแนวคิดที่มีลักษณะ "อเนกประสงค์" และ "ปรัชญาการเมืองเชิงปฏิบัติ" ซึ่งต่างจากทฤษฎีการเมืองของนักคิดอื่น ๆ เช่น อริสโตเติล หรือ จอห์น ล็อค ที่มีแนวทางในการพิจารณาคุณธรรมและการเมืองในแง่ของอุดมการณ์ที่สูงส่ง มาคเคียเวลลีนำเสนอแนวคิดที่

"เป็นจริง" หรือ “จริงจัง” (Realpolitik) ในการจัดการกับสภาวะที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนในโลกการเมือง (มาคเคียเวลลี, 2548)

หนึ่งในแนวคิดที่สำคัญที่สุดในงานของเขาคือการยอมรับว่าผู้นำสามารถใช้วิธีการที่ "ไม่ดี" หรือ "ผิดศีลธรรม" เพื่อให้บรรลุผลดีทางการเมือง เช่น การใช้ความกลัว การโกหก หรือแม้กระทั่งการใช้ความรุนแรง เพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐ แนวคิดนี้สะท้อนถึงคำกล่าวที่ว่า "ปล่อยให้การกระทำเป็นไปตามผลลัพธ์" (The ends justify the means) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการตีความในหลากหลายรูปแบบ โดยบางกลุ่มเห็นว่าเป็นการละทิ้งจริยธรรม แต่บางกลุ่มกลับมองว่าเป็นวิธีที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในโลกที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ทางการเมืองและอำนาจ (กฤษฎา โชติธนามนตรี, 2556)

ในแง่ของการศึกษาเชิงปรัชญา แนวคิดของมาคเคียเวลลีมีความสำคัญเนื่องจากเขาได้นำเสนอทฤษฎีที่เป็นทางเลือกใหม่ในการมองความสัมพันธ์ระหว่างความดีและความชั่วในสังคมที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ภายใต้เงื่อนไขที่บางครั้งอาจไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้โดยการรักษาคุณธรรมพื้นฐาน ดังนั้น การศึกษาเรื่องการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" ในที่สุด จึงเป็นการตรวจสอบแนวทางที่ซับซ้อนของการใช้จริยธรรมในการปกครอง ซึ่งมีผลกระทบทั้งในแง่ทฤษฎีและการปฏิบัติ

นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงการศึกษาความขัดแย้งระหว่าง "อำนาจ" และ "จริยธรรม" ในโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะในยุคที่อำนาจการเมืองมีการรวมศูนย์และมีการแข่งขันสูง การใช้แนวคิดของมาคเคียเวลลีในการตัดสินใจทางการเมืองอาจช่วยให้เข้าใจลักษณะการตัดสินใจที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในบางสถานการณ์

การที่ผู้วิจัยได้หยิบยกเรื่องความคิดของมาคเคียเวลลีในแง่ของการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี"มาศึกษาวิจัยครั้งนี้เพราะว่าการศึกษาความคิดของมาคเคียเวลลีในแง่ของการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" ในที่สุดนั้นสามารถช่วยให้เราเข้าใจถึงปรัชญาการเมืองที่แตกต่างจากอุดมคติหรือทฤษฎีการเมืองที่มักจะมุ่งเน้นการบรรลุผลสำเร็จทางการเมืองด้วยจริยธรรมที่สมบูรณ์แบบ แม้ว่าจะมีการวิจารณ์ว่าแนวคิดของมาคเคียเวลลีสนับสนุนการปกครองแบบเผด็จการหรือการใช้อำนาจที่เกินขอบเขต แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าแนวคิดเหล่านี้ยังคงมีผลต่อการศึกษาทางการเมืองและการปกครองในโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะในด้านการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และการบริหารจัดการวิกฤตการณ์

นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องนี้ยังช่วยให้เราเข้าใจการต่อสู้ระหว่าง "จริยธรรม" กับ "อำนาจ" ในการปกครองและการเมืองในสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและความซับซ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่นักการเมืองในปัจจุบันต้องเผชิญอยู่เสมอได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการเมืองการปกครองที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบท สมัยใหม่ซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนและประเทศชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลี เกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี"

2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของนิโคโล มาคเคียเวลลี เกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี"

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ศึกษาจากงานเขียนของ มาคเคียเวลลี

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ตำราและเอกสารที่เป็นงานเขียนและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Analysis Form) และกรอบการวิเคราะห์เชิงแนวคิด (Conceptual Analysis Framework) เพื่อใช้ในการจัดหมวดหมู่และตีความข้อมูลจากเอกสาร

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4. สังเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการ พรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดของมาคเคียเวลลี **เกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี"**

นิโคโล มาคเคียเวลลี เป็นนักคิดทางการเมืองที่มีชื่อเสียงจากการนำเสนอทฤษฎีการเมืองที่แตกต่างจากนักคิดคนอื่น ๆ ในสมัยนั้น โดยเฉพาะในเรื่องของการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" ในที่สุด ซึ่งแนวคิดนี้ทำให้มาคเคียเวลลีถูกมองว่าเป็นผู้ส่งเสริมการใช้กลยุทธ์ทางการเมืองที่ไม่จำกัดอยู่เพียงแค่จริยธรรมและหลักการศีลธรรมที่สังคมยอมรับ แต่ยังเน้นที่การทำให้เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญอย่างมีประสิทธิภาพและคงทน

แนวคิดการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" หนึ่งในคำกล่าวที่เป็นที่รู้จักที่สุดจากผลงานของมาคเคียเวลลีคือ "ปล่อยให้การกระทำเป็นไปตามผลลัพธ์" (The ends justify the means) ซึ่งบ่งชี้ถึงทัศนะที่ว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในทางการเมืองคือผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำ ไม่ว่าจะต้องใช้วิธีการใด ๆ ที่อาจจะมองว่าเป็น "ความชั่ว" หรือ "ไม่เหมาะสม" ถ้าผลลัพธ์นั้นนำไปสู่การรักษาอำนาจและความมั่นคงของรัฐหรือความเจริญรุ่งเรืองของประชาชน

ใน "เจ้าผู้ครองนคร" (The Prince) มาคเคียเวลลีระบุว่า ผู้นำต้องสามารถทำการตัดสินใจที่ยากลำบากและอาจจะต้องใช้กลวิธีที่ไม่ตรงตามหลักจริยธรรม เช่น การโกหก การ

ใช้ความรุนแรง หรือการหลอกลวง เพื่อรักษาอำนาจและเสถียรภาพของรัฐ เขาเห็นว่าความสำคัญของการปกครองคือการทำให้รัฐมีความมั่นคง และบ่อยครั้งที่การรักษาความมั่นคงนี้จำเป็นต้องมีการใช้กลยุทธ์ที่ไม่เหมาะสมในบางสถานการณ์

มาคเคียเวลลียอมรับว่าผู้นำอาจต้องทำการกระทำที่ดูเหมือนจะขัดกับจริยธรรมเพื่อให้ได้ผลดีในระยะยาว ตัวอย่างเช่น การใช้อำนาจและความรุนแรงในการปราบปรามการต่อต้าน แม้ว่าจะเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานทางศีลธรรม เช่น การประท้วงที่เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนหรือการใช้ความหวาดกลัวในการปกครอง มาคเคียเวลลีไม่ได้เสนอแนะว่าการกระทำที่ไม่จริยธรรมหรือการใช้ "ความชั่ว" ควรเป็นวิธีการปกครองที่ยั่งยืน เขามองว่าในบางสถานการณ์ที่วิกฤต ผู้นำต้องใช้กลวิธีที่รุนแรงเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สำคัญ อย่างเช่นการรักษาความมั่นคงของรัฐ โดยที่เขาไม่เชื่อว่าผู้นำต้องทำตามหลักจริยธรรมในทุกสถานการณ์ แต่ต้องใช้ "ความรอบคอบ" ในการตัดสินใจเพื่อรักษาผลประโยชน์สูงสุดให้กับรัฐและประชาชน

ในแง่หนึ่ง การกระทำที่ไม่จริยธรรม อาจเป็นเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อให้เกิด "ความดี" ในรูปแบบของการรักษาอำนาจและความมั่นคงของรัฐ ซึ่งทำให้สามารถปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขในที่สุด

4.2 การวิเคราะห์ความคิดของมาคเคียเวลลีในแง่ของจริยธรรมและการเมือง: การใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่งความดี

นิโคโล มาคเคียเวลลี นักคิดทางการเมืองชาวอิตาลีในยุคเรอเนสซองซ์ ได้เสนอแนวคิดที่ขัดแย้งกับหลักจริยธรรมแบบดั้งเดิมในงานเขียนของเขา โดยเฉพาะใน "เจ้าผู้ครองนคร" (The Prince) ซึ่งเป็นหนึ่งในงานที่สะท้อนถึงแนวทางของการใช้ "ความชั่ว" หรือวิธีการที่ขัดกับจริยธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" หรือผลลัพธ์ทางการเมืองที่ยั่งยืน แนวคิดของมาคเคียเวลลีเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์ที่ไม่ยึดมั่นในจริยธรรมสังคมเพื่อบรรลุผลดีนั้น เป็นหัวข้อที่ได้รับการวิจารณ์และการตีความหลากหลาย แต่ก็ถือว่าเป็นหนึ่งในแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากในการศึกษาการเมืองสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. การใช้ "ความชั่ว" เพื่อรักษาอำนาจและเสถียรภาพ มาคเคียเวลลีมองว่าผู้นำทางการเมืองในโลกแห่งความเป็นจริงไม่สามารถยึดติดกับหลักการศีลธรรมแบบดั้งเดิมที่มองว่าความดีเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในงาน "เจ้าผู้ครองนคร" เขาได้กล่าวถึงความสำคัญของการรักษาอำนาจในมือของผู้นำ ซึ่งเขาเห็นว่าในบางสถานการณ์ ผู้นำต้องเลือกใช้ "ความชั่ว" หรือวิธีการที่ไม่ตรงตามหลักศีลธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่สำคัญในการปกครอง อาทิเช่น การใช้ความรุนแรง การโกหก หรือแม้กระทั่งการหลอกลวงประชาชนเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า มาคเคียเวลลีไม่ได้มองว่าผู้นำต้องปฏิบัติตามจริยธรรมในทุกกรณี แต่ต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมตามสถานการณ์เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

สำหรับรัฐและประชาชน ตัวอย่างเช่น หากการใช้ความรุนแรงสามารถหยุดยั้งการต่อต้านและรักษาอำนาจได้ ก็สามารถทำได้ แม้จะเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับศีลธรรมพื้นฐาน

2. "จริยธรรมทางการเมือง" กับ "จริยธรรมทางสังคม" มาคเคียเวลลีนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ "จริยธรรมทางการเมือง" ที่แตกต่างจากจริยธรรมทางสังคมทั่วไป ในทัศนะของเขา การรักษาความมั่นคงของรัฐ และ ผลประโยชน์ทางการเมือง มีความสำคัญมากกว่า ความดีส่วนบุคคล หรือการปฏิบัติตามมาตรฐานศีลธรรมที่สังคมยอมรับ โดยเฉพาะในโลกการเมืองที่เต็มไปด้วยการต่อสู้และการแข่งขันในการแย่งชิงอำนาจ ผู้นำที่ยึดมั่นในจริยธรรมแบบดั้งเดิมอาจสูญเสียอำนาจได้ง่าย มาคเคียเวลลีเห็นว่า การทำสิ่งที่ผิดเพื่อทำให้ได้ผลดีอาจเป็นวิธีเดียวที่จะช่วยให้รัฐหรือประเทศสามารถหลีกเลี่ยงการล่มสลายหรือการสูญเสียอำนาจได้ ดังนั้น เขาจึงเสนอให้ผู้นำต้องมีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะเลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ แม้จะมีการกระทำที่ขัดแย้งกับจริยธรรมสังคม

3. "ปล่อยให้การกระทำเป็นไปตามผลลัพธ์" (The Ends Justify the Means) แนวคิด "ปล่อยให้การกระทำเป็นไปตามผลลัพธ์" ที่มาคเคียเวลลีกล่าวถึงใน "เจ้าผู้ครองนคร" เป็นการสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่าผู้นำไม่ควรกังวลเกี่ยวกับการเลือกวิธีการที่ไม่ดีหรือไม่จริยธรรม หากการกระทำนั้นจะนำไปสู่ผลดีที่ยิ่งใหญ่กว่า ตัวอย่างเช่น ผู้นำอาจต้องใช้ความกลัวหรือการโกหกเพื่อทำให้ประชาชนยอมรับการปกครองหรือเพื่อทำให้ความมั่นคงของรัฐคงอยู่ต่อไป แม้ว่าวิธีการเหล่านั้นจะขัดแย้งกับหลักการทางจริยธรรม แนวคิดนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ที่เชื่อว่า "ผลลัพธ์" ที่ดีไม่สามารถถูกใช้เป็นข้ออ้างในการกระทำที่ไม่ดีหรือไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะในแง่ของการปกครองที่ควรจะยึดหลักการศีลธรรมและความยุติธรรมในการตัดสินใจ แต่สำหรับมาคเคียเวลลีแล้ว อำนาจและการรักษาความมั่นคงของรัฐมีความสำคัญสูงสุด การรักษาอำนาจทำให้ผู้นำสามารถนำพารัฐไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและการอยู่รอด

4. ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและจริยธรรมในโลกจริง การใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" ในแนวคิดของมาคเคียเวลลีสะท้อนถึงความจริงที่ว่า การเมืองไม่ใช่การแสดงอุดมคติ แต่เป็นการดำเนินการในโลกที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความขัดแย้ง ในบางสถานการณ์ที่ยากลำบาก ผู้นำอาจให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ทางการเมืองมากกว่าการยึดหลักศีลธรรมเพียงอย่างเดียว มาคเคียเวลลีจึงไม่ได้มองว่า การใช้ "ความชั่ว" เป็นสิ่งที่ควรทำในทุกสถานการณ์ แต่เป็นการยอมรับว่าในโลกการเมืองบางครั้งการเลือกทำสิ่งที่ขัดแย้งกับจริยธรรมเป็นทางเลือกที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงและการปกครองที่มีประสิทธิภาพ

5. การวิจารณ์และการตีความแม้ว่ามาคเคียเวลลีจะได้รับการวิจารณ์จากนักคิดบางกลุ่มว่าเขาส่งเสริมการปกครองแบบเผด็จการหรือการใช้อำนาจอย่างไร้จริยธรรม แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าเขานำเสนอภาพที่ "ไม่โรแมนติก" ของการเมือง และเสนอให้ผู้นำใช้ความรอบคอบในการตัดสินใจตามสถานการณ์จริง การศึกษาแนวคิดนี้ช่วยให้เราเข้า

ใจความซับซ้อนของการเมืองในโลกที่การต่อสู้เพื่ออำนาจไม่สามารถคำนึงถึงแค่ความดีและจริยธรรมตามหลักศีลธรรมเท่านั้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ความคิดของมาคเคียเวลลีในแง่ของจริยธรรมและการเมือง จากการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" หรือการกระทำที่ขัดกับจริยธรรมเพื่อบรรลุผลดีในที่สุด โดยเฉพาะในผลงานของเขา "เจ้าผู้ครองนคร" (The Prince) ซึ่งเป็นผลงานที่มักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงในเรื่องของการสนับสนุนการใช้วิธีการที่ไม่จริยธรรมในการปกครอง แนวคิดนี้สามารถนำมาอภิปรายในมุมมองของจริยธรรมและการเมืองได้อย่างลึกซึ้ง และยังสามารถนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิดของนักคิดคนอื่น ๆ ที่มีทัศนะเกี่ยวกับการเมืองและการปกครองในแง่ของจริยธรรมดังนี้

5.1 แนวคิด "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" แนวคิดหลักของมาคเคียเวลลี ที่ได้รับการวิจารณ์มากที่สุดคือ "การใช้ความชั่วเพื่อให้ได้มาซึ่งความดี" ซึ่งแสดงถึงการยอมรับว่าผู้นำสามารถใช้วิธีการที่ไม่ตรงตามจริยธรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สำคัญ เช่น การรักษาความมั่นคงของรัฐหรืออำนาจของผู้นำเอง มาคเคียเวลลีเห็นว่าในบางสถานการณ์ผู้นำไม่สามารถยึดมั่นในหลักจริยธรรมได้ เนื่องจากการตัดสินใจทางการเมืองต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในระยะยาว ตัวอย่างที่มาคเคียเวลลียกมาใน "เจ้าผู้ครองนคร" คือการที่ผู้นำสามารถใช้ "ความรุนแรง" หรือ "การโกหก" เพื่อให้ประชาชนยอมรับอำนาจและรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือแม้กระทั่งการทำให้ศัตรูสูญเสียพลังด้วยการสร้างภาพลวงตา การกระทำเหล่านี้แม้จะขัดแย้งกับจริยธรรม แต่สำหรับมาคเคียเวลลีแล้ว พวกมันเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในโลกการเมืองที่เต็มไปด้วยการต่อสู้เพื่ออำนาจ แม้ว่าความคิดของมาคเคียเวลลีในเรื่องการใช้ "ความชั่ว" เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ความดี" จะมีความสำคัญในด้านการศึกษาเชิงการเมือง แต่ก็มักถูกวิจารณ์จากนักคิดบางคนที่มองว่าเขาสนับสนุนการใช้อำนาจที่ไร้ความยุติธรรม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมในสังคม ในแง่นี้ มาคเคียเวลลีถูกมองว่าเป็นผู้ที่ส่งเสริม "อำนาจนิยม" หรือการปกครองที่ไม่คำนึงถึงหลักการของประชาธิปไตยและความยุติธรรม แนวคิดของมาคเคียเวลลีในเรื่องการใช้ "ความชั่ว" เพื่อบรรลุ "ความดี" มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเมืองแบบเรียลโพลิติก (Realpolitik) ซึ่งเป็นแนวคิดทางการเมืองที่เน้น “ความเป็นจริง” มากกว่า “อุดมคติ” หรือศีลธรรม (Kissinger, 1994) ที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้ยึดติดกับจริยธรรมในแบบที่ปรัชญาการเมืองแบบอุดมคติเสนอแนะ นักคิดในศตวรรษที่ 19 เช่น ฮันส์ มอร์เกนเทา (Hans Morgenthau) (Morgenthau, 1948) ผู้มีทัศนคติทางการเมืองที่คล้ายกับมาคเคียเวลลี ได้กล่าวถึงการใช้กลยุทธ์ที่ไม่จำเป็นต้องยึดตามจริยธรรมเพื่อรักษาผลประโยชน์และอำนาจในระดับประเทศ

5.2 การเปรียบเทียบกับนักคิดอื่น ๆ การใช้ "ความชั่ว" เพื่อบรรลุ "ความดี" ของมาคเคียเวลลีสามารถเปรียบเทียบกับ อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาในยุคโบราณ ซึ่งในงาน "การเมือง" (Politics) ได้เสนอแนะว่าแนวทางที่ดีในการปกครองคือการใช้ความยุติธรรมและการพิจารณาถึงประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ซึ่งต่างจากมาคเคียเวลลีที่เน้นที่การรักษาอำนาจของผู้นำและผลลัพธ์ในเชิงปฏิบัติ จอห์น ล็อค (John Locke) นักคิดทางการเมืองในศตวรรษที่ 17 ก็มีทัศนคติที่แตกต่างจากมาคเคียเวลลี โดยล็อคเน้นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและการปกครองที่มีความยุติธรรมตามหลักธรรมชาติ โดยมองว่าผู้นำต้องปฏิบัติตามสัญญาทางสังคมและไม่ควรใช้วิธีการที่ขัดกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน ในทัศนะของล็อค การปกครองที่ดีควรเป็นไปตามหลักการของอำนาจที่จำกัดและปกป้องเสรีภาพ ดังนั้นทฤษฎีของมาคเคียเวลลีไม่สอดคล้องกับแนวคิดของนักคิดที่เชื่อในการปกครองตามหลักจริยธรรมเช่น อริสโตเติล หรือ จอห์น ล็อค (Aristotle, 2004, Locke, 1690) ซึ่งเชื่อว่าการปกครองต้องยึดมั่นในหลักธรรมชาติและความยุติธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชนและความเป็นธรรมในสังคม นักคิดเหล่านี้จะมองว่าแนวทางของมาคเคียเวลลีเป็นการเปิดช่องให้กับการใช้ อำนาจที่ไม่จำกัด และขาดความรับผิดชอบต่อความเป็นธรรมและเสรีภาพของประชาชน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

การประยุกต์ใช้แนวคิดมาคเคียเวลลีในบริบทการเมืองปัจจุบันแม้ว่ามาคเคียเวลลีจะกล่าวถึงการใช้ "ความชั่ว" ในสถานการณ์ที่จำเป็น เพื่อบรรลุผลประโยชน์ในระดับรัฐ แต่ในโลกการเมืองปัจจุบัน การใช้วิธีการที่ขัดแย้งกับจริยธรรมอาจทำให้เกิดผลเสียในระยะยาว เช่น การสูญเสียความน่าเชื่อถือของผู้นำ หรือการเสื่อมสภาพของความไว้วางใจจากประชาชน ดังนั้นนักการเมืองในปัจจุบันควรใช้ความระมัดระวังในการใช้กลยุทธ์ที่ไม่ตรงตามจริยธรรม ควรพิจารณาผลลัพธ์ที่มีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การรักษาอำนาจไม่ควรมาในราคาของการสูญเสียความไว้วางใจจากประชาชน ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมและการเมืองที่ยากจะแก้ไข

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การใช้ความกลัวและความไว้วางใจในการปกครอง: การประยุกต์แนวคิดของมาคเคียเวลลีในรัฐสมัยใหม่

2. บทบาทของศีลธรรมในทางการเมือง : การเปรียบเทียบระหว่างมาคเคียเวลลีกับแนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่

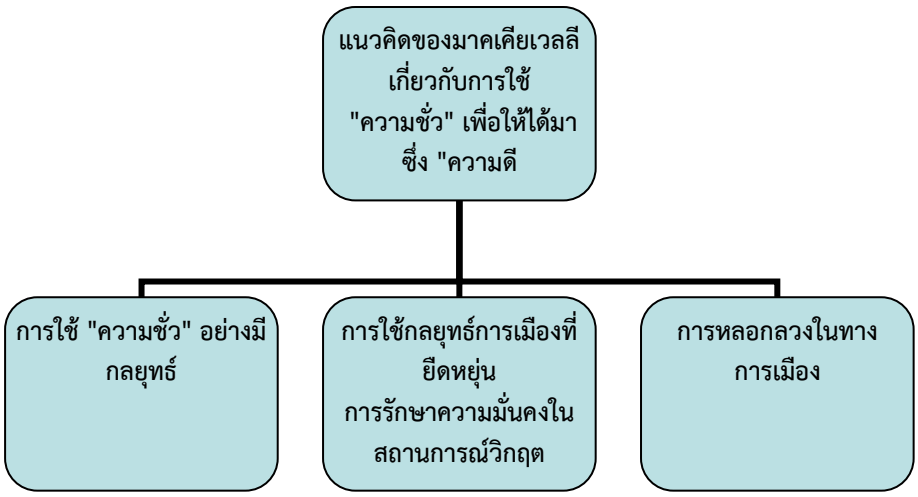
7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

แนวคิดของมาคเคียเวลลีมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายการใช้ดุลยพินิจทางการเมืองอย่างยืดหยุ่นในการตัดสินใจในสถานการณ์ที่ท้าทาย โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับหลักศีลธรรมเชิงอุดมคติที่อาจไม่ สอดคล้องกับบริบททางการเมืองในบางสถานการณ์ มาคเคียเวลลีเสนอว่า “ความดี” ในทาง การเมืองมิได้เกิดจากการกระทำที่สอดคล้องกับศีลธรรมเสมอไป แต่มาจากการรักษาความมั่นคงของรัฐและอำนาจของผู้นำ ซึ่งอาจต้องใช้การกระทำที่ผิดศีลธรรมในบางสถานการณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่กว่า

การใช้กลยุทธ์การเมืองที่ยืดหยุ่นในการเมืองยุคปัจจุบัน ผู้นำและนักการเมืองมักต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนและวิกฤตที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการดั้งเดิมเสมอไป การเลือกใช้กลยุทธ์ที่ยืดหยุ่นและบางครั้งอาจต้องทำการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักศีลธรรม (เช่น การเจรจาผ่านการหลอกลวง หรือการใช้ความรุนแรงในบางกรณี) อาจช่วยให้ผู้นำสามารถรักษาอำนาจและความมั่นคงของประเทศได้

การรักษาความมั่นคงในสถานการณ์วิกฤตในสถานการณ์เช่น การเผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากภายนอกหรือภัยภายใน (เช่น การก่อการร้าย การประท้วงในประเทศ) แนวคิดของมาคเคียเวลลีเกี่ยวกับการใช้ "ความชั่ว" เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐอาจนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตัวอย่างเช่น การดำเนินการเพื่อปกป้องรัฐจากภัยคุกคามโดยการบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัด หรือแม้กระทั่งการใช้มาตรการที่ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่มีเป้าหมายในการปกป้องความสงบเรียบร้อยของรัฐ

การหลอกลวงในทางการเมืองมาคเคียเวลลีเน้นถึงการใช้การหลอกลวงในกรณีที่จำเป็นเพื่อรักษาอำนาจ การใช้กลยุทธ์นี้ในยุคปัจจุบันอาจจะสะท้อนผ่านการใช้แคมเปญการเมืองที่มักเต็มไปด้วยข้อมูลเท็จ การบิดเบือนความจริง หรือการปั่นข่าวสารเพื่อดึงดูดความสนใจและควบคุมความคิดเห็นสาธารณะ

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา โชติธนามนตรี. (2556) *"มาคเคียเวลลี: การเมืองและอำนาจ" ใน ทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มาคเคียเวลลี, นิโคโล. (2548). *เจ้าผู้ครองนคร*. แปลโดย ศิริราช ไชยรัตน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Aristotle. (2004). *Politics. Translated by Benjamin Jowett*. Clarendon Press, Oxford.

Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.

Locke, John. (1690). *Two Treatises of Government*. Cambridge University Press.

Machiavelli, Niccolò. (1908). *The Prince*. Translated by W. K. Marriott. London: J.M. Dent & Sons.

Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf.

สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่น กลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

Signs of the Buddhist Inscriptional Language to the Way of Life of Local Community in the Khmer Prasat Group of Surin and Buriram Provinces

ธนู ศรีทอง, ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, บรรจง โสดาดี, ภัฏชวัชร์ สุขเสน, วิเศษ ชินวงศ์, สถาพร ภาคพรม และชูชัย ประดับสุข
Thanoo Srithong, Taweesak Tongtip, Banchong Sodadee, Phatchavat Suksen, Wiset Chinnawong, Sathaporn Pakprom and Chuchai Pradubsook
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus
Corresponding Author, E-mail: thanoo.sri@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญญะภาษาจารึก เพื่อตีความสัญญะภาษาจารึกและเพื่อศึกษาการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็นการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาจากภาคสนาม โดยศึกษาจารึก 3 หลัก ได้แก่ จารึกปราสาทตาเมือนโตจ จารึกจารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ ใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ มีกลุ่มเป้าหมาย 6 กลุ่ม ได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า เป็นจารึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษาสันสกฤตจารึกด้วยอักษรขอมโบราณ มีโครงสร้างเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันโดยเริ่มต้นด้วยการนมัสการพระพุทธเจ้าและสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชภารกิจในการสร้างอโรคยศาลาพร้อมทั้งพระพุทธรูปและการจัดวางเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล กล่าวถึงรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงประทานให้ และข้อความสั่งห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกัน

2. ผลการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 หลักธรรม

ได้รับบทความ: 17 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 12 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 14 มีนาคม 2569
Received: February 17, 2026; **Revised:** March 12, 2026; **Accepted:** March 14, 2026

3. การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมควรปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชน จำนวน 4 ด้าน 29 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 8 ประเด็น ด้านสังคม จำนวน 7 ประเด็น ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 8 ประเด็น และด้านการศึกษา จำนวน 6 ประเด็น

คำสำคัญ: สัญญะภาษาจารึก, พระพุทธศาสนา, วิถีชุมชนท้องถิ่น, กลุ่มปราสาทขอม, จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This research aimed to study linguistic signs in inscriptions, interpret those signs, and explore the application of Buddhist inscriptional language signs to the local community's way of life around Khmer sanctuaries in Surin and Buriram provinces. This qualitative study utilized both documentary research and field study. The primary sources included three inscriptions: the Prasat Ta Muen Toch inscription, the Surin 2 inscription, and the Dan Prakham inscription. Data were collected through observation forms, in-depth interviews, and focus group discussion records. The target group consisted of six specific groups selected through purposive sampling. Data were analyzed and synthesized from key informants and presented in a descriptive format.

The research findings were as follows:

1. Linguistic signs in Buddhist inscriptions: The inscriptions in the Khmer sanctuary groups of Surin and Buriram were created by King Jayavarman VII during the 18th Buddhist century (12th Century CE). They were written in Sanskrit using Ancient Khmer script. The content structures were similar, beginning with an invocation to the Buddha and praises for King Jayavarman VII. They detailed the royal mission of constructing Arogyasala (hospitals), the installation of Buddha images, and the appointment of hospital staff. Furthermore, they listed items granted by the King and include prohibitions against causing harm to others.

2. Interpretation of Buddhist linguistic signs: Regarding Buddhist principles, it was found that 15 distinct Buddhist Dhamma principles appeared within the inscriptions of the Khmer sanctuary groups in Surin and Buriram provinces.

3. Application to the local community's way of life: The study revealed that local communities around these Khmer sanctuaries should apply

these Buddhist linguistic signs in 4 key areas comprising 29 issues: 8 issues for Economics, 7 issues for Society, 8 issues for Politics and Administration, and 6 issues for Education.

Keywords: Signs of the Inscription Language, Buddhism, Way of Life of Local Community, The Khmer Prasat Group, Surin and Buriram Provinces

1. บทนำ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่หลายแห่งหนึ่งในนั้นคือปราสาทขอมที่พบอยู่ในหลายจังหวัดทางตอนใต้หรือตอนล่างของภาคอีสานของประเทศไทย เนื่องจากในอดีตบางพื้นที่ของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณเข้ามาในช่วงระหว่างช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 ซึ่งตามคติความเชื่อโบราณนั้นปราสาทขอมสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถานและศูนย์กลางของชุมชน แผนผังการสร้างปราสาทส่วนใหญ่จะจำลองให้คล้ายกับเขาพระสุเมรุซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแกนกลางของจักรวาล โดยจะประกอบไปด้วยปราสาทประธาน ปราสาทบริวาร และบารายที่เป็นสระน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ ด้วยเหตุนี้ขนาดของปราสาทจึงแสดงถึงบุญบารมีและอำนาจของผู้ปกครองในสมัยนั้น และยังส่งผ่านความน่าทึ่งทางสถาปัตยกรรมมายังชนรุ่นหลังอีกด้วย (Palanla, 2566) โดยเฉพาะปราสาทขอมเก่าแก่ที่ควรค่าแก่การศึกษา รักษา ต่อยอด และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อสังคม ปราสาทเหล่านั้น ปรากฏอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา สระแก้ว สุรินทร์ และศรีสะเกษ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามอีสานใต้ จึงกล่าวได้ว่าปราสาทขอมในอีสานตอนใต้มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของชุมชนในอีสานใต้ทั้งในด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาถึงอรรถสาระที่แฝงอยู่ในปราสาทขอมเหล่านั้น ซึ่งภายในปราสาทเหล่านั้นนักประวัติศาสตร์ด้านโบราณคดีมีความเชื่อว่ามักจะมีการประดิษฐานจารึกของผู้นำในยุคนั้น ดังนั้น จารึกจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญมากโดยมีจารึกอักษรไว้บนวัตถุเนื้อแข็ง มีสภาพคงทนถาวร มีอายุการใช้งานได้นาน เช่น ผนังถ้ำ แผ่นศิลา แผ่นดินเผา แผ่นไม้ และแผ่นโลหะอื่น ๆ อักษรที่จารึกจะเป็นข้อความที่บ่งบอกให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของผู้ทำจารึกหรือประกาศเรื่องราวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นให้ผู้อื่นทราบ ฉะนั้นจารึกจึงเป็นหลักฐานทางเอกสารที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมของบรรพชนแต่ละท้องถิ่นในอดีตแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ภาพที่สะท้อนออกมาจากข้อความของจารึกมีทั้งด้านประวัติศาสตร์ ลัทธิความเชื่อทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม อารยธรรม และธรรมเนียมประเพณีการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งได้กลายเป็นมรดกตกทอดและพัฒนามาจนถึงสังคมปัจจุบัน (สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2548) ส่วนคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถา ได้มีการใช้สัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารอยู่ทั่วไปยกเว้นพระอภิธรรมปิฎก โดยเฉพาะการศึกษาสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา

ในสังคมไทยพบว่ามีการนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในสังคมอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมไปถึงงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม (พระครูศรีปัญญาวิกรม, 2558) จารึกบนปราสาทขอมไม่ใช่แค่ตัวอักษรโบราณแต่เป็น “สัญญะภาษา” ที่บันทึกประวัติศาสตร์ ข้อธรรม และกฎเกณฑ์สังคมไว้อย่างน่าศึกษา ทั้งนี้ความเข้าใจของชุมชนและคนรุ่นหลังต่อสาระเชิงเนื้อหาหรือความหมายเชิงลึกที่แฝงอยู่ภายใต้สัญญะเหล่านี้ยังคลุมเครือทำให้คุณค่าของจารึกถูกจำกัดอยู่เพียงแง่โบราณคดีแต่ขาดการเชื่อมโยงสู่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งผสมผสานระหว่างคติเดิมและคติในปัจจุบัน การจำแนกให้เห็นชัดว่าสัญญะใดเป็นหลักธรรม สัญญะใดเป็นบริบททางสังคม และจะตีความสิ่งเหล่านี้ออกมาเพื่อประโยชน์ของวิถีชุมชนได้อย่างไรคือประเด็นหลักที่ยังได้รับการดำเนินการน้อย รวมถึงประเด็นความเชื่อมโยงระหว่างสัญญะในจารึกกับการนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมควรเป็นอย่างไร

กล่าวเฉพาะจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีปราสาทขอมอยู่เป็นจำนวนมาก สร้างความมีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมมายาวนาน เห็นได้จากคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ ที่ว่า *"สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม"* และคำขวัญจังหวัดบุรีรัมย์ที่ว่า *“เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม เลิศล้ำเมืองกีฬา”* จากคำขวัญทั้งสองจังหวัด จะพบข้อความเกี่ยวกับปราสาทซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านปราสาทขอม ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนในจังหวัดดังกล่าวได้ศึกษา เข้าใจ สืบสาน และประยุกต์ใช้ประโยชน์จากความเป็นอัตลักษณ์ด้านปราสาทขอม จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

จากข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวแล้วและเหตุผลที่ว่าสัญญะภาษาจารึกคือบันทึกที่เที่ยงตรงที่สุดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำหน้าที่ถอดรหัสความเชื่อและอารยธรรมจากสัญญะภาษาจารึกที่แฝงอยู่ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ลัทธิความเชื่อทางศาสนาและกฎเกณฑ์ทางสังคมรวมถึงการเชื่อมโยงวิวัฒนาการทางภาษาของภูมิภาคนี้ โดยมีปราสาทเป็นศูนย์กลางชุมชนช่วยสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าให้ชุมชนเพื่อการการประยุกต์ใช้เพื่อความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ โดยต้องการทราบว่าสัญญะภาษาจารึกรวมถึงการตีความจารึกทางหลักธรรมเป็นอย่างไรและจะปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ควรเป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

2. เพื่อตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

3. เพื่อศึกษาการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็นการศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาจากภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

3.1 การศึกษาจากเอกสาร เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จากแหล่งข้อมูลเอกสาร หนังสือ ตำรา สื่อออนไลน์ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 การศึกษาภาคสนาม ใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.3 พื้นที่การวิจัย กลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 ปราสาท ได้แก่ 1) ปราสาทตาเมือนโตจ 2) ปราสาทจอมพระ และ 3) ปราสาทมีชัย (หมื่นชัย) และปราสาทในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1 ปราสาท ได้แก่ ปราสาทโคกงิ้ว

2. กลุ่มเป้าหมายจำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการด้านภาษาจารึก 2) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 3) กลุ่มนักวิชาการด้านกลุ่มปราสาทขอม 4) กลุ่มผู้นำภาครัฐ 5) กลุ่มนักปราชญ์ของชุมชน และ 6) กลุ่มผู้นำชุมชน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านภาษาจารึก 3 คน กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 2 คน และกลุ่มนักวิชาการด้านกลุ่มปราสาทขอม 2 คน ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 9 คน ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาจารึก 1 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 1 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกลุ่มปราสาทขอม

1 คน กลุ่มผู้นำภาครัฐ 2 คน กลุ่มนักปราชญ์ของชุมชน 2 คน และ กลุ่มผู้นำชุมชน 2 คน ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

3.4 เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ 3 เครื่องมือ ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกสังเกต โดยมีเนื้อหาจำนวน 3 ประเด็นหลักและ 12 ประเด็นย่อย ได้แก่ 1) ด้านบริบทที่ตั้ง จำนวน 4 ประเด็นย่อย 2) ด้านโบราณคดี จำนวน 5 ประเด็นย่อย และ 3) ด้านเนื้อหา จำนวน 3 ประเด็นย่อย เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมอีสานใต้โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับด้านบริบทที่ตั้ง ด้านโบราณคดี และด้านเนื้อหาของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์ สถานภาพ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และสถานที่ทำงานปัจจุบัน ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ คำถามที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับการตีความด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ คำถามที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการตีความด้านบริบททางสังคม ได้แก่ ประเด็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง ประเด็นเศรษฐกิจ และประเด็นความเชื่อที่ปรากฏในสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ตอนที่ 3 อื่น ๆ (ถ้ามี) โดยภาพรวมแบบสอบถามมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและด้านบริบททางสังคม 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล สถานภาพ ตำแหน่ง และวุฒิการศึกษา ตอนที่ 2 เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา โดยภาพรวมแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรี รัมย์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย การเก็บข้อมูลวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การสังเกต คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยกลุ่มผู้วิจัยเอง จำนวน 3 ครั้ง เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมอีสานใต้ ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์กลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 7 คน คณะผู้วิจัยใช้วิธีการผสมระหว่างการลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยกลุ่มผู้วิจัยเองและการสัมภาษณ์ออนไลน์ เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ระยะที่ 3 การสนทนากลุ่มเฉพาะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะในรูปแบบออนไลน์ เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะแล้วสรุปตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยอาศัยทฤษฎีสัญศาสตร์ของ ชาร์ลส แซนเดอร์ส เพียร์ซ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสำรวจปราสาทตาเมือนโตจ ปราสาทจอมพระ ปราสาทมีชัย (หมื่นชัย) และปราสาทโคกงิ้ว คณะผู้วิจัยได้ศึกษาจารึกจำนวน 3 จารึก ได้แก่ 1) จารึกปราสาทตาเมือนโตจ ซึ่งข้อมูลได้กล่าวว่าพบที่บ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานปีที่พบ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (สำรวจข้อมูล พฤษภาคม 2565) 2) จารึกจารึกสุรินทร์ 2 ซึ่งข้อมูลได้กล่าวว่าพบที่ปราสาทจอมพระ ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2528 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ ตำบลเฉนียง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (สำรวจ 2 ธันวาคม 2563) และ 3) จารึกด่านประคำ ซึ่งข้อมูลได้กล่าวว่าพบที่ด่านปะคำ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ (ข้อมูลเดิมว่า ตำบลด่านประคำ อำเภอนางรอง) จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ. 2449 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (สำรวจข้อมูล พฤษภาคม 2565) ดังภาพประกอบด้านล่าง

จารึกตาเมือนโตจ

จารึกสุรินทร์ 2

จารึกด่านประคำ

ซึ่งการศึกษาดังกล่าวมีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1 สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า จารึกปราสาทตาเมือนโตจ จารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ เป็นจารึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษาสันสกฤต จารึกด้วยอักษรขอมโบราณ มีขนาดความกว้าง ความสูง และจำนวนบรรทัดที่แตกต่างกัน มีทั้งหมด 4 ด้าน ยกเว้นจารึกสุรินทร์ 2 ซึ่งพบข้อความเพียง 3 ด้าน และด้านที่ 3 ของจารึกด่านประคำมีความชำรุดทำให้ไม่ทราบใจความ ส่วนข้อความในจารึกปราสาทตาเมือนโตจมีความสมบูรณ์มากกว่าจารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ ซึ่งพบข้อความสัญญะภาษาจารึกของจารึกทั้ง 3 หลัก สรุปความเป็นภาพรวม ได้ว่า ด้านที่ 1 เริ่มต้นด้วยการกล่าวนมัสการพระพุทธเจ้า และกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ด้านที่ 2 กล่าวถึงพระราชภารกิจในการสร้างโรงพยาบาลและอโรคยศาลา การสร้างพระพุทธรูปและการจัดวางเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล ด้านที่ 3 ระบุรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประทานเป็นเครื่องพลีทาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายชื่อสมุนไพร และ ด้านที่ 4 กล่าวถึงรายการสิ่งของประทานต่อจากด้านที่ 3 โดยมีข้อความสั่งห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกันหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษและลงท้ายด้วยการถวายพระพรแด่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าจารึกทั้ง 3 หลักมุ่งเน้นไปที่การประกาศพระราชกุศลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านสาธารณสุขและการสถาปนาอโรคยศาลา โดยจารึกปราสาทตาเมือนโตจและจารึกด่านประคำมีโครงสร้างเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันมากตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงส่วนท้ายที่กล่าวถึงการลงโทษและถวายพระพร ในขณะที่จารึกสุรินทร์ 2 ระบุรายละเอียดของรูปเคารพที่สร้างไว้อย่างชัดเจน

4.2 การตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 หลักธรรม ได้แก่ 1) โมกษะซึ่งเป็นพระปณิธานของพระโพธิสัตว์ 2) เมตตา 3) ทาน 4) กรุณา 5) ตรีกาย กล่าวคือ ธรรมกาย ได้แก่ กายแห่งธรรม สัมโภคกาย ได้แก่ กายทิพย์และนิรมาณกาย ได้แก่ กายที่นิรมิตขึ้นบนโลกมนุษย์ 6) หลักการกุศล หรือ กุศโล 7) ความรับผิดชอบ 8) การไม่เบียดเบียน 9) ทศพิธราชธรรม 10) ไตรสิกขา 11) อัปปมาทะธรรม 12) ระบบการบริหารจัดการ 13) หลักภาวะผู้นำ 14) หลักสังคหวัตถุ 4 15) หลักธรรมมาภิบาล ส่วนผลจากการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านบริบททางสังคม พบว่า มีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและการขยายอิทธิพลของอาณาจักรขอม มีระบบรัฐสวัสดิการสังคม และมีความเชื่อในหลักการสำคัญของศาสนาพุทธมหายาน

4.3 การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ควรปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนา

กับวิถีชุมชน จำนวน 4 ด้าน 29 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 8 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การสร้างแบรนด์สินค้าเครื่องหอมและสมุนไพร “ศิลาบำบัด” ซึ่งแบรนด์นี้เน้นจุดขายเรื่องการเป็น “อโรคยศาลา” เพื่อส่งต่อพลังแห่งการรักษาและการพักผ่อน ใช้โลโก้ลายเส้นช่องประตูประสาทที่ซ้อนทับด้วยรูปใบโพธิ์หรือสมุนไพรสื่อถึงการดูแลสุขภาพในสถานศักดิ์สิทธิ์ และนำลักษณะการเรียงตัวของศิลาแลงมาทำเป็นลายกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์โดยใช้โทนสีส้มอิฐ สีน้ำตาลศิลาแลง และสีเขียวมอส ด้านสังคม จำนวน 7 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การแก้ไขปัญหาสังคมด้วยการมีส่วนร่วมโดยการรวมกลุ่มจัดทำสหกรณ์ข้าวหอมมะลิแบรนด์ "ข้าวเกษตรอินทรีย์วิถีธรรม" และการจัดตั้งอาสาสมัคร “ผู้สืบทอดปณิธาน อโรคยศาลา” และการจัดทำแบรนด์สินค้า“ผ้าไหมบาราย” ของกลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งแบรนด์นี้โดดเด่นในการนำ “ผังเมืองโบราณ” และ “แหล่งน้ำ” รอบปราสาทมาเป็นแรงบันดาลใจโดยมีการเชื่อมโยงกับปราสาทด้วยการดึงเอาลวดลาย “บาราย” ซึ่งเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์และลายสลักจากปราสาทหินมาทอเป็นผ้าไหมมัดหมี่ ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 8 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักการบริหารแบบเครือข่าย “บวร” และด้านการศึกษา จำนวน 6 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การสร้างหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักพลเมืองผู้มีปณิธานที่เน้นจริยธรรมควบคู่ปัญญา หลักสูตรสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมความภาคภูมิใจทางภาษาและประวัติศาสตร์

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า จารึกปราสาทตาเมือนโตจ จารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ เป็นจารึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษาสันสกฤตจารึกด้วยอักษรขอมโบราณ สรุปความภาษาสัญญะ ได้ว่า ด้านที่ 1 เริ่มต้นด้วยการกล่าวนมัสการพระพุทธเจ้า และกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ด้านที่ 2 กล่าวถึงพระราชภารกิจในการสร้างโรงพยาบาลและอโรคยศาลา การสร้างพระพุทธรูปและการจัดวางเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล ด้านที่ 3 ระบุรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประทานเป็นเครื่องพลีทานซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายชื่อสมุนไพร และ ด้านที่ 4 กล่าวถึงรายการสิ่งของประทานต่อจากด้านที่ 3 โดยมีข้อความสั่งห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกันหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษและลงท้ายด้วยการถวายพระพรแด่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าจารึกทั้ง 3 หลักมุ่งเน้นไปที่การประกาศพระราชกุศลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านสาธารณสุขและการสถาปนาอโรคยศาลา โดยจารึกปราสาทตาเมือนโตจและจารึกด่านประคำมีโครงสร้างเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันมากตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงส่วนท้ายที่กล่าวถึงการลงโทษและถวายพระพร ในขณะที่จารึกสุรินทร์ 2 ระบุรายละเอียดของรูปเคารพที่สร้างไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ ได้กล่าวถึงประเภทของสัญญะที่พบในกลุ่ม

ปราสาทขอมการวิจัยสามารถจำแนกสัญญะที่ปรากฏในจารึกและพื้นที่กลุ่มปราสาทขอมตามหน้าที่ของ ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ ได้ 3 ลักษณะหลัก ได้แก่ 1) ไอคอน สัญญะที่มีรูปร่างคล้ายวัตถุจริง เช่น ภาพสลักพระพุทธรูปหรือรูปปั้นเทพเจ้า ซึ่งผู้พบเห็นสามารถถอดความหมายได้ทันทีจากรูปลักษณ์ 2) อินเด็คส์ สัญญะที่เป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น ควันเป็นดรรชนีของไฟ หรือในบริบทจารึกอาจเป็นร่องรอยการจารที่บ่งชี้ถึงเครื่องมือและทักษะของช่างในยุคนั้น (3) ซิมโบว์ สัญญะที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของสังคม เช่น ตัวอักษรขอมโบราณหรือสัญลักษณ์ทางศาสนาอย่างไม้กางเขนในบริบทเปรียบเทียบ หรือธรรมจักรที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจึงจะเข้าใจความหมาย (ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ, อ้างใน จอห์น นพดล วศินสุนทร, 2556) นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยยังมีประเด็นที่น่าสนใจควรนำมาอภิปรายผลไว้ กล่าวคือ ประเด็นที่ 1 เนื้อหาในจารึกปราสาททั้ง 3 จารึก ซึ่งมีความสอดคล้องกันเกือบทุกประการ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สัญญะด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนามหายานและอุดมการณ์ทางการเมือง จารึกทั้ง 3 หลักมีเนื้อหาที่สอดคล้องกันเกือบทุกประการซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้สัญญะทางคำสอนในพระพุทธศาสนามหายานเพื่อเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 2) สัญญะด้านจารีตและการเยียวยา จารึกเหล่านี้มีข้อความระบุว่า *“โรคทางร่างกายของประชาชนนี้คือความทุกข์ของราษฎร...และของเจ้าเมือง”* ซึ่งสะท้อนสัญญะความผูกพันระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองผ่านมิติของสุขภาพ 3) สัญญะด้านระเบียบสังคมและการคุ้มครอง การกล่าวถึงเขตนามทาน โดยจารึกมีข้อความ “ห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกัน” ในเขตอโรคยศาล หากใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษและแม้แต่ผู้มีโทษหนักหากเข้ามาในพื้นที่นี้ก็ไม่ควรถูกลงโทษยกเว้นผู้ที่ทำร้ายผู้อื่น ประเด็นที่ 2 หลักการและพิธีกรรมในการนำส่งจารึกไปประดิษฐาน ณ อโรคยศาล ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสะท้อนถึงการรวมกันระหว่างอำนาจทางการปกครองและศรัทธาในพระพุทธศาสนามหายาน ที่เป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าจารึกเหล่านี้มีสถานะ “เป็นประหนึ่งพระราชโองการ” หรือประกาศจากส่วนกลางอย่างชัดเจนโดยมีเหตุผลสนับสนุนจากหลักฐานในจารึก

5.2 การตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า การตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 หลักธรรม และผลจากการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านบริบททางสังคม พบว่า มีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและการขยายอิทธิพลของอาณาจักรขอม มีระบบรัฐสวัสดิการสังคม และมีความเชื่อในหลักการสำคัญของศาสนาพุทธมหายาน ซึ่งสอดคล้องกับ เซเลสโควิชดานิกา ได้กล่าวถึงการตีความว่าคือการพิจารณาต้นฉบับเพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นการแยกส่วนที่เป็นนามธรรมของภาษาออกจากส่วนที่เป็นรูปธรรมด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาจแบ่งข้อมูลที่ใช้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ข้อมูลด้าน

ภาษา เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของคำ โครงสร้างประโยค การออกเสียง 2) ข้อมูลด้านเนื้อหา เช่น ข้อมูลทางสังคม ภูมิศาสตร์ หรือสาขาวิชาที่ผู้พูดกล่าวถึง (Seleskovitch, 1978) นอกจากนั้น คณะผู้วิจัย มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนถ่ายหลักการและอุดมการณ์จากพราหมณ์-ฮินดู สู่พุทธศาสนามหายาน ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนถ่ายที่สำคัญของยุคสมัย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) การเปลี่ยนผ่านอุดมการณ์ของกษัตริย์จากเทวราชาสู่พุทธราชาโดยมีการใช้สัญญะทางพุทธศาสนาประกาศพระราชอำนาจ 2) การเปลี่ยนจากเทวสถานสู่อโรคยศาลาเป็นการบ่งถึงความเป็นศาสนาเพื่อสวัสดิการ 3) การคงอยู่ของโครงสร้างเดิมภายใต้ความเชื่อใหม่โดยการผสมผสานทางพิธีกรรม อาจกล่าวสรุปได้ว่า การเปลี่ยนถ่ายจากพราหมณ์-ฮินดู สู่พุทธศาสนามหายานตามที่ปรากฏในจารึกกลุ่มนี้ ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนรูปเคารพแต่เป็นการเปลี่ยนนโยบายรัฐครั้งสำคัญ จากการเน้นความเป็นเทพของกษัตริย์มาเป็นการเน้นมนุษยธรรมและความเชื่อทางพุทธมหายาน เพื่อสร้างความจงรักภักดีผ่านการจัดตั้งสวัสดิการสังคมให้แก่ราษฎรทั่วทั้งอาณาจักร

5.3 การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ควรปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชน จำนวน 4 ด้าน 29 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 8 ประเด็น ด้านสังคม จำนวน 7 ประเด็น ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 8 ประเด็น และด้านการศึกษา จำนวน 6 ประเด็น โดยมีประเด็นที่คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระวีรศักดิ์ จนฺทวโส (สุขน้อย) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ในประเด็น การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์ มีการพัฒนาสินค้าของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีปราสาทขอมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานคติทางความคิด โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทุนวัฒนธรรมปราสาทาขอม โดยแบ่งสินค้าใน 3 รูปแบบ คือ 1) ตราสัญลักษณ์สินค้าหรือโลโก้ของแต่ละชุมชมปราสาท โดยมีลวดลายจากปราสาทขอม ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมนำมาออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์ 2) กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ชุมชนใช้ฐานคติทุนทางวัฒนธรรม คือ องค์ปราสาทขอม เป็นต้นแบบการออกแบบ และ 3) แก้วน้ำลายปราสาทขอมมีลวดลายปราสาทขอม ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนที่ทรงคุณค่า (ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระวีรศักดิ์ จนฺทวโส (สุขน้อย), 2565) ด้านสังคม ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ ชเนตตี พุมพฤกษ และ ชาลีวัฒน์ จิตต์โสภา ได้ทำวิจัยเรื่อง บริบททางประวัติศาสตร์ของปราสาทนครหลวงที่สัมพันธ์กับบริบทของชุมชนโดยรอบปราสาทหลวง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในประเด็นบริบททางประวัติศาสตร์อาจกล่าวได้ว่า บริบททางประวัติศาสตร์ของอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อีกทั้งยังมีข้อค้นพบทางวรรณกรรมที่กล่าวถึงความสำคัญทางพระพุทธศาสนาของปราสาทนครหลวงที่เป็นความเลื่อมใสศรัทธามาอย่างยาวนานจากการที่พระเจ้าแผ่นดินในหลายรัชกาลของประเทศไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันให้ความสำคัญกับปราสาทนครหลวงและชุมชนโดยรอบอย่างสม่ำเสมอ (ชเนตตี พุมพฤกษ และชาลีวัฒน์ จิตต์โสภา, 2564) นอกจากนั้น ยังมีประเด็นที่น่าสนใจจากผลการวิจัยการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นเกี่ยวกับการปรับใช้ในด้านเศรษฐกิจ ควรมีการนำสัญญะจากจารึกมาปรับใช้เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับ “อโรคยศาลา” และความเชื่อเรื่องสมุนไพร เช่น การสร้างเศรษฐกิจแบ่งปันและเกษตรอินทรีย์ด้วยการปรับใช้แนวคิดจากจารึกเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและการผลิตที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานชีวภาพเพื่อสุขภาพด้วยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ยึดโยงกับประวัติศาสตร์ของปราสาทในชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสโดยใช้ต้นทุนทางประวัติศาสตร์จากกลุ่มปราสาทขอมมาเป็นจุดขายหลัก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายการยกระดับเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรมโดยส่งเสริมให้วิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์สร้างแบรนด์สินค้าท้องถิ่นที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์ของกลุ่มปราสาทขอมและสัญญะทางจารึก

2. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาวะด้วยพลังมีส่วนร่วม โดยควรกำหนดนโยบายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานกลุ่มปราสาทขอมให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และสุขภาวะมากกว่าแค่การเป็นแหล่งเช็คอินถ่ายภาพ และพัฒนาโมเดลการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับ “อโรคยศาลา”

3. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายการสร้างสังคมสันติสุขและธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำอุดมการณ์จากสัญญะภาษาจารึก โดยเฉพาะหลัก “ธรรมราชา” และการเกื้อกูลกันมาเป็นกลไกในการสร้างกฎระเบียบหรือธรรมนูญชุมชน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสัญญะภาษาจารึกในกลุ่มปราสาทขอมในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหรือภาคกลางเพื่อดูความเหมือนหรือความต่างของการปรับใช้สัญญะในบริบทวัฒนธรรมที่หลากหลาย

2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อทดลองสร้างต้นแบบสินค้าและบริการที่ดึงเอาสัญญะจากจารึกมาใช้จริง เช่น การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตามรอยอโรคยศาลา หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีอัตลักษณ์จากจารึก

3. ควรมีการวิจัยเพื่อประเมินผลหลังจากที่ชุมชนได้นำสัญญะไปปรับใช้ว่าส่งผลต่อรายได้สุขภาวะและความเข้มแข็งของชุมชนในเชิงสถิติหรือเชิงคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมเพียงใด

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการผลการศึกษาวิจัย เรื่อง สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภูมิแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 สรุปองค์ความรู้จากงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ชะเอม แก้วคล้าย. (2558). *"นานาสาระจากจารึก : จารึกพุทธศตวรรษที่ 11-18 ที่พบในประเทศไทย"*. (เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ). กรุงเทพมหานคร: ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 25-26 มิถุนายน 2558. https://www. finearts.go.th/promotion/view/7482

ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ, อ้างใน จอห์นนพดล วศินสุนทร. (2556). *แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification) | E-JohnNopadon*. (เอกสารประกอบการบรรยายเสริมความรู้ทางด้านทฤษฎี สาขาวิชานิเทศศาสตร์). คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ชเนตตี พุมพฤกษ และ ชาลีวัฒน์ จิตต์โสภา. (2564). บริบททางประวัติศาสตร์ของปราสาทนครหลวง ที่สัมพันธ์กับบริบทของชุมชนโดยรอบปราสาทหลวง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา,* 13(2), 123-129. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jas/article/view/247347

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระวีรศักดิ์ จนฺทวโส (สุขน้อย). (2565). การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา,* 5(2), 1-2. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/2171

พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญฺญาวชิโร/เจนทร). (2558). สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 10(20), 3-4. https://www.google.com/search?q

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2548). *คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. https://db.sac.or.th/inscriptions/ story/detail/11960

Palanla. (2566). *"หกปราสาทขอมโบราณ ศาสนสถานเก่าแก่กว่า 1,000 ปี ที่อีสานใต้ของไทย"*. เข้าถึงได้จาก https://palanla.com/th/domesticLocation/detail/1704

Seleskovitch, D. (1978). *Interpreting for International Conferences.* Eric Norman McMillan & Stephanie Dailey, Trans. Washington DC: Pen & Booth, Referred to Sasee Chanprapun, *การตีความคือการวิเคราะห์ข้อมูล*. เข้าถึงได้จาก https://www.interpreterenglishthai.com/post

ครูปฐมวัยผู้นำแห่งความสุข : แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัยยุคใหม่

Happy Early Childhood Teacher Leadership: Approaches to Developing Early Childhood Teachers in the Modern Era

กรรณภรณ์ รุ่งแจ้ง
Kunnaporn Rungjang
มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
Navamindradhiraj University
Corresponding Author, E-Mail: Kunnaporn.run@nmu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิด บทบาท และแนวทางการพัฒนาครูให้เป็นผู้นำแห่งความสุข (Happy Teacher Leadership) ในบริบทการศึกษาแห่งศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นการบูรณาการแนวคิดด้านความสุข สุขภาวะ และภาวะผู้นำของครูเข้าด้วยกัน บทความเสนอให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพครูในยุคปัจจุบันไม่ควรมุ่งเน้นเพียงสมรรถนะทางวิชาชีพหรือประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้เท่านั้น หากแต่ควรให้ความสำคัญกับสุขภาวะภายในของครูในฐานะพลังพื้นฐานที่หล่อเลี้ยงแรงจูงใจ ความผูกพันในวิชาชีพ และบทบาทผู้นำทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

ผลการสังเคราะห์แนวคิดของบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสุขของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับคุณภาพการสอน ภาวะผู้นำทางการศึกษา และการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสุขในโรงเรียน โดยครูผู้นำแห่งความสุขควรมีองค์ประกอบสำคัญ 5 มิติ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำเชิงบวก (2) สุขภาวะองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ (3) ความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนและสร้างพลังบวกในองค์กร (4) การตระหนักถึงความหมายและคุณค่าในวิชาชีพครู และ (5) การเรียนรู้ตลอดชีวิตควบคู่กับกรอบความคิดแบบเติบโต นอกจากนี้ บทความยังเสนอแนวคิดเชิงภาพรวมในการพัฒนาครูสู่การเป็นผู้นำแห่งความสุข โดยเน้นการสร้างระบบสนับสนุนและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อสุขภาวะและการเติบโตทางวิชาชีพของครู ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพครู การสร้างโรงเรียนแห่งความสุข และการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ครูผู้นำแห่งความสุข, สุขภาวะครู, ภาวะผู้นำเชิงบวก, แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัย, ศตวรรษที่ 21

Abstracts

This academic article aims to explain the concepts, roles, and developmental approaches for fostering teachers as Happy Teacher Leaders within the context of 21st century education. The article emphasizes the integration of

ได้รับบทความ: 9 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 5 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 19 มกราคม 2569
Received: December 9, 2025; **Revised:** January 5, 2026; **Accepted:** January 19, 2026

teachers' happiness, well-being, and leadership as a holistic framework for teacher development. It argues that enhancing teacher quality in the contemporary era should not focus solely on professional competencies or instructional effectiveness, but should also prioritize teachers' internal well-being as a fundamental source of motivation, professional commitment, and sustainable educational leadership.

The synthesis of key ideas in this article indicates that teacher happiness is a crucial factor linked to teaching quality, educational leadership, and the cultivation of a positive and happy school culture. Happy Teacher Leadership is conceptualized through five essential dimensions: (1) positive leadership, (2) holistic well-being encompassing physical, psychological, social, and spiritual aspects, (3) supportive and empowering relationships within educational organizations, (4) a sense of meaning and value in the teaching profession, and (5) lifelong learning accompanied by a growth mindset. In addition, the article proposes an overarching approach to developing teachers as happy leaders by emphasizing supportive systems and organizational cultures that promote teacher well-being and professional growth. Such an approach is expected to contribute to the enhancement of teacher quality, the creation of happy schools, and sustainable educational development in the 21st century.

Keywords: Happy Teacher Leadership, Teacher Well-being, Positive Leadership, Early Childhood Teacher Development, 21st Century Education

1. บทนำ

การศึกษาปฐมวัยถือเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบการศึกษาทั้งหมด เนื่องจากเป็นช่วงวัยแห่งการวางพื้นฐานชีวิตและการเรียนรู้ของเด็กในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เด็กในช่วงปฐมวัยมีลักษณะการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ การเล่น และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น ปลอดภัย และเกื้อหนุนต่อพัฒนาการอย่างรอบด้าน ครูปฐมวัยจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ มีความสุข และสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ครูในระดับปฐมวัยไม่เพียงทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตร แต่ยังเป็น "ผู้ออกแบบประสบการณ์ชีวิต" ให้กับเด็ก เป็นผู้สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ความไว้วางใจ และทัศนคติพื้นฐานต่อการเรียนรู้ในอนาคต สุขภาวะและคุณภาพชีวิตของครูจึงมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ บรรยากาศในห้องเรียน และผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปฐมวัยที่ครูต้องใช้ทั้งพลังทางกาย จิตใจ และอารมณ์ในการ

ทำงานกับเด็กเล็กอย่างใกล้ชิด (UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific, 2016)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าครูปฐมวัยในประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายหลากหลายประการ ทั้งภาระงานด้านการสอน การประเมินผลและงานเอกสารที่เพิ่มขึ้น ความคาดหวังจากผู้ปกครองและสังคม การขาดระบบสนับสนุนทางจิตใจและวิชาชีพ รวมถึงสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ครูจำนวนไม่น้อยประสบภาวะความเครียด ความเหนื่อยล้าและภาวะหมดไฟในการทำงาน ซึ่งไม่เพียงกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครูเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนและการตอบสนองต่อความต้องการทางอารมณ์ของเด็กเล็กโดยตรง (สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2567) งานศึกษาด้านการศึกษาในระดับนานาชาติยังชี้ให้เห็นว่า ครูที่มีระดับความเครียดสูงมักมีแรงจูงใจในการสอนลดลง มีความผูกพันในวิชาชีพต่ำ และส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในระยะยาว (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2020; Viac & Fraser, 2020) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการมองการพัฒนาครูปฐมวัยในมิติที่ลึกกว่าทักษะการสอนหรือสมรรถนะทางวิชาชีพเพียงอย่างเดียว

ในระดับแนวคิดและนโยบาย กรอบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับสากลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาวะของครูควบคู่กับการเรียนรู้ของผู้เรียน แนวคิด “โรงเรียนแห่งความสุข” (Happy Schools) ขององค์การยูเนสโกเสนอให้ความสุขและความเป็นอยู่ที่ดีของครูเป็นพื้นฐานของการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกในโรงเรียน โดยมองว่าครูเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอดพลังบวกไปสู่ผู้เรียน (UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific, 2016) ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องสุขภาวะของครู (Teacher Well-being) ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำนายคุณภาพการสอน ความผูกพันต่อองค์กร และความตั้งใจคงอยู่ในวิชาชีพ (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2020) นอกจากนี้ แนวคิดความสุขเชิงบวกภายใต้โมเดล PERMA ยังถูกใช้เป็นกรอบในการอธิบายความสุขและการเติบโตอย่างยั่งยืนของครูทั้งในชีวิตและการทำงาน โดยงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศสะท้อนตรงกันว่าครูที่มีสุขภาวะที่ดีมักแสดงออกเชิงบวก มีพลังในการสอน และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Seligman, 2011; Viac & Fraser, 2020)

แม้จะมีงานวิจัยจำนวนมากที่มุ่งเน้นการพัฒนาครูในด้านความรู้และทักษะการจัดการเรียนรู้ แต่การศึกษาที่ให้ความสำคัญกับสุขภาวะ ความสุข และภาวะผู้นำของครู โดยเฉพาะในบริบทของครูปฐมวัย ยังมีจำนวนค่อนข้างจำกัด งานวิจัยส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นการวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหรือประสิทธิภาพของหลักสูตร มากกว่าการพิจารณาความสุขของครูในฐานะรากฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากรอบแนวคิดที่บูรณาการมิติด้านสุขภาวะ ความสุข และภาวะผู้นำของครูเข้าด้วยกัน ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิด

“ครูปฐมวัยผู้นำแห่งความสุข” (Happy Teacher Leadership) ในฐานะกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาครูปฐมวัยให้สามารถเป็นต้นแบบแห่งความสุข ถ่ายทอดแรงบันดาลใจ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่เด็ก ห้องเรียน และชุมชนการศึกษาอย่างยั่งยืนในบริบทการศึกษาแห่งศตวรรษที่ 21

2. ความสุขของครู (Teacher Well-being)

แนวคิดเรื่องความสุขของครู (Teacher Well-being) เป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนคุณภาพชีวิตของบุคลากรทางการศึกษา และมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน Seligman (2011, pp. 23–27) ได้นำเสนอกรอบแนวคิด PERMA Model ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่

1. Positive Emotion (อารมณ์เชิงบวก) คือ การมีอารมณ์ที่ดี เช่น ความรัก ความขอบคุณ ความพึงพอใจ และความหวัง ซึ่งช่วยให้บุคคลมองโลกในแง่ดี มีพลังในการทำงาน และสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นได้ ความสามารถในการรักษาอารมณ์บวกของครูมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นฐานของการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและเป็นมิตรกับเด็ก

2. Engagement (การมีส่วนร่วม) คือ ภาวะที่บุคคลมีสมาธิและจดจ่อในสิ่งที่ทำอย่างเต็มที่ จนเกิด “ภาวะลื่นไหล” (Flow) ครูที่มีการมีส่วนร่วมสูงจะรู้สึกว่าการสอนคือ ส่วนหนึ่งของชีวิตและเกิดความภาคภูมิใจในบทบาทของตนเอง

3. Relationship (ความสัมพันธ์ที่ดี) คือ ครูที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเพื่อนร่วมงาน ผู้ปกครอง และนักเรียน มักจะมีสุขภาพจิตที่ดีและมีแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ในวิชาชีพ

4. Meaning (ความหมายในชีวิต) คือ การตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ทำและการเชื่อมโยงกับเป้าหมายที่มีคุณค่าทางจิตใจ เช่น การสอนเพื่อพัฒนาคนหรือสร้างประโยชน์แก่สังคม ครูที่มองเห็น “ความหมายในอาชีพ” จะสามารถรักษาพลังใจได้แม้เผชิญกับความยากลำบาก

5. Accomplishment (ความสำเร็จและความภาคภูมิใจ) คือ ความรู้สึกถึงการบรรลุเป้าหมายในงานสอน และการเติบโตอย่างต่อเนื่องทั้งในวิชาชีพและชีวิตส่วนตัว ครูที่รับรู้ถึงความสำเร็จของตนเองจะมีแรงผลักดันในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าความสุขไม่ได้เกิดจากเพียงอารมณ์ที่ดี แต่เป็นสภาวะองค์รวมที่ผสมผสานระหว่างอารมณ์ การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ ความหมาย และความสำเร็จ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับครูในทุกระดับ โดยเฉพาะครูปฐมวัยที่ต้องอาศัยพลังใจ ความอดทน และความสุขภายในในการจัดการเรียนรู้กับเด็กเล็ก

องค์การยูเนสโก (UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific, 2016, หน้า 15–20) ได้เสนอแนวคิดในรายงาน Happy Schools Framework: A Framework for Learner Well-being in the Asia-Pacific ว่า “ความสุขของครูคือ รากฐานของโรงเรียนแห่งความสุข” (Teachers’ happiness is the foundation of happy

schools) โดยระบุว่า ความสุขของครูเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบรรยากาศเชิงบวกในโรงเรียน และส่งผลต่อแรงจูงใจของผู้เรียน นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) ยังรายงานว่า Teacher Well-being เป็นตัวทำนายที่สำคัญของคุณภาพการสอน ความผูกพันต่อองค์กร และความคงอยู่ในวิชาชีพ ครูที่มีสุขภาวะที่ดีมักมีแรงบันดาลใจในการสอน มีความยืดหยุ่นทางจิตใจ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้เรียนได้มากกว่า (Viac & Fraser, 2020, pp. 10–18)

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2010, pp. 1–2) ได้ให้นิยามของคำว่า “สุขภาวะ” (Well-being) ว่าเป็นสภาวะของการมีสุขสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ไม่ใช่เพียงการไม่มีโรคหรือความเจ็บป่วย ซึ่งหมายความว่าความสุขของครูไม่ควรถูกมองเป็นเพียงอารมณ์ชั่วคราว แต่เป็นภาวะองค์รวมที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคลและองค์กร

ความสุขของครู (Teacher Well-being) เป็นแนวคิดสำคัญที่สะท้อนคุณภาพชีวิตของครูและมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน ความสุขของครูควรถูกมองในลักษณะของสุขภาวะองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านอารมณ์ การมีส่วนร่วมในการทำงาน ความสัมพันธ์เชิงบวก ความหมายในวิชาชีพ และความรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าครูที่มีสุขภาวะที่ดีจะมีพลังใจ มีแรงจูงใจในการทำงาน มีความยืดหยุ่นทางอารมณ์ และสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและเป็นมิตรต่อผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของครูปฐมวัยที่ต้องอาศัยพลังทางจิตใจ ความอดทน และความสุขภายในในการทำงานกับเด็กเล็กอย่างใกล้ชิด ดังนั้น การส่งเสริมสุขภาวะของครูจึงไม่เพียงเป็นการดูแลคุณภาพชีวิตของบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการสร้างโรงเรียนแห่งความสุขในศตวรรษที่ 21

3. ภาวะผู้นำของครูปฐมวัย (Early Childhood Teacher Leadership)

ภาวะผู้นำของครูปฐมวัยเป็นแนวคิดสำคัญที่สะท้อนถึงบทบาทใหม่ของครูในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการเป็น “ผู้นำทางการเรียนรู้” (Teacher as Leader) ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจ สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียน และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในชุมชนทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำของครูในระดับปฐมวัยมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อน “หัวใจของความเป็นครู” (The Heart of Teaching) ซึ่งประกอบด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ความอดทน และความสามารถในการสร้างบรรยากาศแห่งความสุขให้แก่ผู้เรียน

Day (2017, pp. 112–115) อธิบายว่า “ภาวะผู้นำของครู” เป็นกระบวนการที่ครูใช้คุณค่า ความเชื่อ และแรงบันดาลใจส่วนบุคคลเพื่อส่งผลต่อผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน โดยมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง ครูที่มีภาวะผู้นำจึงไม่เพียงเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่ยังเป็น “ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learner) ที่กล้าปรับตัวและสร้างพลังบวกให้แก่ชุมชนทางวิชาชีพ ในประเทศไทย มนต์รัก วงศ์พุทธะ, ณัฐวรรณ พุ่มดียิ่ง และ พิชญาภา ยืนยาว (2564, หน้า 45–48) ศึกษาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของ

ผู้บริหารสถานศึกษา และเสนอว่าผู้นำทางการศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสาร การร่วมมือ การคิดเชิงระบบ และคุณลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เพื่อเป็นต้นแบบให้ครูและบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งแนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้กับ “ภาวะผู้นำของครูปฐมวัย” ได้เช่นกัน โดยครูควรเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change Leader) ที่มีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เด็กและผู้ปกครอง

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2022, pp. 25–30) ได้เสนอกรอบ ECE Leadership Policy Framework ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างภาวะผู้นำของครูปฐมวัยในสามระดับสำคัญ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำตนเอง (Self-Leadership) หมายถึง ความสามารถของครูในการกำกับตนเอง มีวินัยทางอารมณ์ เข้าใจตนเอง และสามารถจัดการความเครียดหรือแรงกดดันจากการทำงานได้อย่างเหมาะสม

2. ภาวะผู้นำทีม (Team Leadership) คือ ความสามารถในการทำงานร่วมกับเพื่อนครูและบุคลากรอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งมีส่วนร่วมในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)

3. ภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) หมายถึง การมีบทบาทเชื่อมโยงโรงเรียนกับครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม

กรอบแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ ปุณยวีร์ จิตต์ภักดี (2566, หน้า 7–10) ที่ศึกษาการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) พบว่าการมีภาวะผู้นำของครูในฐานะ “ผู้นำร่วม” (Collaborative Leader) สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ความผูกพันในองค์กร และพัฒนาคุณภาพการสอนได้อย่างต่อเนื่อง

Cameron (2012, pp. 45–49) อธิบายว่า ผู้นำเชิงบวก คือ ผู้ที่ใช้พลังของความเมตตา ความหวัง และการมองโลกในแง่ดีเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความสุขในองค์กร การนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของครูปฐมวัยช่วยให้ครูสามารถมองเห็นศักยภาพของเด็กทุกคน สร้างแรงจูงใจ และปลูกฝังคุณค่าทางบวกผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มนต์รัก วงศ์พุทธะ และคณะ (2564, หน้า 50–52) ที่ชี้ว่า ผู้นำทางการศึกษายุคใหม่ต้องสร้างแรงบันดาลใจผ่าน “การนำเชิงบวก” เพื่อพัฒนาองค์กรให้เป็นพื้นที่แห่งความสุขและการเรียนรู้

Greenleaf (1977, pp. 27–30) เสนอแนวคิดภาวะผู้นำผู้รับใช้โดยเน้น “การรับใช้ก่อนการนำ” (Serve first, then lead) ซึ่งเหมาะสมกับบทบาทของครูปฐมวัยที่ต้องมีจิตวิญญาณแห่งการให้ เห็นความสำคัญของการดูแลเด็กอย่างเต็มศักยภาพ และทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนอย่างเกื้อกูล ในขณะเดียวกัน Harris (2019, pp. 65–70) กล่าวถึงแนวคิด Distributed Leadership ว่าภาวะผู้นำของครูไม่จำเป็นต้องผูกติดกับตำแหน่งทางการบริหาร แต่สามารถ “กระจาย” ไปในทุกระดับขององค์กร โดยเฉพาะในระดับปฐมวัยซึ่งเน้นการทำงานเป็นทีม ครูทุกคนจึงมีบทบาทเป็นผู้นำร่วมกันในการพัฒนาเด็กและโรงเรียน

จากการสังเคราะห์แนวคิดทั้งจากต่างประเทศและประเทศไทย พบว่า ภาวะผู้นำของครูปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นการบูรณาการระหว่าง “ความสุข ความเมตตา และความเป็นผู้นำเชิงบวก” ครูที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะไม่เพียงเป็นผู้จัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจ ถ่ายทอดความสุข และเป็นแบบอย่างของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภาวะผู้นำของครูปฐมวัยจึงเป็นรากฐานสำคัญของการสร้าง “โรงเรียนแห่งความสุข” (Happy Schools) ที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของเด็กและความยั่งยืนของการศึกษาไทย

4. การบูรณาการ “ครูผู้นำแห่งความสุข (Happy Teacher Leadership)”

แนวคิด “ครูผู้นำแห่งความสุข” (Happy Teacher Leadership) เป็นการบูรณาการระหว่างสองแนวคิดสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำของครู (Teacher Leadership) และสุขภาวะของครู (Teacher Well-being) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาครูให้มีพลังทางบวก สมดุลชีวิต และศักยภาพในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน ครูที่มีความสุขในการทำงานจะเป็นผู้นำที่สามารถถ่ายทอดความสุขนั้นไปยังเด็ก ห้องเรียน และชุมชนการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของการศึกษาปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้น “ความสุขในการเรียนรู้” (UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific, 2016, หน้า 15–20; Viac & Fraser, 2020, pp. 10–18) ในประเทศมนต์รัก วงศ์พุทธะ, ณัฐวรรณ พุ่มดียิ่ง และพิชญาภา ยืนยาว (2564, หน้า 45–52) เน้นว่าผู้นำทางการศึกษายุคใหม่ต้องมี “ภาวะผู้นำที่ผสานความสุขและแรงบันดาลใจ” เพื่อเสริมสมรรถนะและคุณภาพชีวิตของครู ขณะที่ ปุณยวีร์ จิตต์ภักดี (2566, หน้า 7–10) พบว่าการสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” (PLC) ที่มีบรรยากาศเกื้อหนุนและส่งเสริมสุขภาวะของครู ช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำร่วมในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิผล และ ดวงพร อุ่นจิตต์ (2559) ระบุว่า การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความผาสุกของครูเป็นปัจจัยสำคัญต่อแรงจูงใจ ความผูกพันต่อองค์กร และคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะในระดับปฐมวัย การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อสุขภาวะของครูและการสนับสนุนการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จะช่วยเสริมพลังให้ครูสามารถจัดประสบการณ์เรียนรู้เชิงรุกและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้านในศตวรรษที่ 21

1. ภาวะผู้นำเชิงบวก (Positive Leadership) ภาวะผู้นำเชิงบวกเป็นรากฐานของ “ครูผู้นำแห่งความสุข” โดย Cameron (2012, pp. 45–49) อธิบายว่า ผู้นำเชิงบวก คือ ผู้ใช้พลังแห่งความเมตตา ความหวัง และการมองโลกในแง่ดีเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความสุขและความไว้วางใจในองค์กร ครูปฐมวัยที่มีภาวะผู้นำเชิงบวกจะมุ่งเน้นการยกย่องคุณความดีของเพื่อนร่วมงาน ส่งเสริมการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และสร้างพลังใจให้แก่เด็กและชุมชนโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ดวงพร อุ่นจิตต์ (2559) ที่ชี้ว่า การบริหารและการนำที่มุ่งส่งเสริมความผาสุกของครูจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ ความผูกพันในงาน และบรรยากาศการทำงานเชิงบวก อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการสร้างความสุขในโรงเรียนอย่างยั่งยืน

2. สุขภาวะองค์รวม (Holistic Well-being) องค์การอนามัยโลก (WHO, 2010, pp. 1-2) ให้นิยามสุขภาวะว่าเป็น “สภาวะสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม” สำหรับครู สุขภาวะองค์รวมครอบคลุมทั้งสุขภาพกายที่ดี จิตใจที่มั่นคง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี และสติปัญญาที่นำไปสู่การเข้าใจตนเอง ครูที่มีสุขภาวะสมบูรณ์จะสามารถทำงานด้วยพลัง สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน แนวคิดนี้สอดคล้องกับ OECD (Viac & Fraser, 2020, pp. 12–16) และ UNESCO (2016, หน้า 18–21) ที่เสนอให้การส่งเสริมสุขภาวะของครูเป็นนโยบายสำคัญในการสร้าง “โรงเรียนแห่งความสุข” (Happy Schools) ซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในระดับปฐมวัย

3. ความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุน (Supportive Relationships) ตามแนวคิด PERMA ของ Seligman (2011, pp. 23–27) ความสัมพันธ์เชิงบวก (Positive Relationships) เป็นองค์ประกอบสำคัญของความสุข ครูผู้นำแห่งความสุขต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจกับเพื่อนครู ผู้ปกครอง และเด็ก เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและอบอุ่น แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Harris (2019, pp. 65–70) ที่เสนอภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจ (Distributed Leadership) ซึ่งเปิดโอกาสให้ครูทุกคนมีบทบาทในการนำร่วมกันอย่างเท่าเทียม และสัมพันธ์กับงานของ ปุณยวีร์ จิตต์ภักดี (2566, หน้า 9–12) ที่พบว่า ชุมชน PLC ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกจะนำไปสู่ความสุขและการเรียนรู้ร่วมกันของครู

4. ความหมายและคุณค่าของการสอน (Meaning in Teaching) Day (2017, pp. 120–122)อธิบายว่า ครูที่ตระหนักถึงความหมายของวิชาชีพจะมีแรงบันดาลใจและภาคภูมิใจในบทบาทของตน เพราะมองการสอนเป็นพันธกิจทางจิตวิญญาณที่ยกระดับชีวิตของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ภาวะผู้นำผู้รับใช้ (Servant Leadership) ของ Greenleaf (1977, pp. 27–30) ที่เน้น “การรับใช้ก่อนการนำ” ครูปฐมวัยที่มีจิตวิญญาณแห่งการให้จะมองความสำเร็จของผู้เรียนเป็นความสุขของตนเอง ในมุมมองของไทย มนต์รัก วงศ์พุทธะ และคณะ (2564, หน้า 50–52) เสริมว่า ครูผู้นำที่แท้จริง คือ ผู้ที่เห็นคุณค่าของอาชีพครู และใช้จิตวิญญาณแห่งความเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความสุข

5. การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Lifelong Learning & Growth Mindset) แนวคิด “ทัศนคติแห่งการเติบโต” (Growth Mindset) ของ Dweck (2006, pp. 5–8) ชี้ว่าความสามารถของบุคคลสามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้และความพยายาม ครูผู้นำแห่งความสุขต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) ที่พร้อมเปิดรับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนากระบวนการสอนอย่างต่อเนื่อง งานของ ดวงพร อุ่นจิตต์ (2559) ชี้ว่า การส่งเสริมให้ครูมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ ความมั่นใจในวิชาชีพ และความสุขในการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ “ครูผู้นำแห่งความสุข” (Happy Teacher Leadership) จึงเป็นกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยง สุขภาวะ ความหมายในวิชาชีพ ภาวะผู้นำเชิงบวก และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เข้าด้วยกันอย่างบูรณาการ

ครูที่มีความสุขและภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจะสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ถ่ายทอดความสุข และขับเคลื่อนชุมชนการศึกษาให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนทั้งต่อเด็กและสังคมโดยรวม

5. บทสรุป

5.1 บทบาทของครูผู้นำแห่งความสุขในศตวรรษที่ 21

จากการสังเคราะห์แนวคิดในบทความนี้ สามารถสรุปได้ว่า ในบริบทการศึกษาแห่งศตวรรษที่ 21 บทบาทของครูมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ได้ขยายไปสู่การเป็น “ครูผู้นำแห่งความสุข” (Happy Teacher Leader) ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้วยพลังบวก ควบคู่กับการดูแลสุขภาวะของตนเองและผู้อื่น แนวคิดดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจาก “ครูในฐานะผู้สอน” ไปสู่ “ครูในฐานะผู้นำการเรียนรู้” (Teacher as Learning Leader) ที่มีความสุขจากการเรียนรู้ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเห็นพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

สาระสำคัญที่บทความนี้นำเสนอชี้ให้เห็นว่า ครูผู้นำแห่งความสุขในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทหลัก 3 ประการ ได้แก่ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ผู้สร้างวัฒนธรรมแห่งความสุขในโรงเรียน และการเป็นแบบอย่างแห่งการเรียนรู้และสุขภาวะ บทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงบวกที่เน้นการใช้พลังแห่งความเมตตา ความหวัง และการมองโลกในแง่ดี เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเติบโตทั้งในระดับบุคคลและองค์กร (Cameron, 2012, pp. 45–49) โดยครูมิได้เป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามนโยบาย หากแต่เป็นผู้ริเริ่มนวัตกรรมการสอน และเป็นแรงขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ภายในโรงเรียน

นอกจากนี้ บทความยังชี้ให้เห็นว่า การสร้างวัฒนธรรมแห่งความสุขในโรงเรียนเป็นภารกิจสำคัญของครูผู้นำแห่งความสุข โดยการส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัยและเกื้อหนุนต่อทั้งครูและผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบ Happy Schools Framework ขององค์การยูเนสโก (UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific, 2016, หน้า 15–20) ที่เน้นว่าความสุขของครูเป็นรากฐานของโรงเรียนแห่งความสุข รวมถึงรายงานของ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) ที่ระบุว่าสุขภาวะของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพบรรยากาศการเรียนรู้และแรงจูงใจของผู้เรียน (Viac & Fraser, 2020, pp. 12–15)

ในขณะเดียวกัน บทความนี้เห็นว่า ครูผู้นำแห่งความสุขควรทำหน้าที่เป็นแบบอย่างของการเรียนรู้และสุขภาวะ ผ่านการดำรงชีวิตอย่างสมดุล การบริหารอารมณ์ และการตระหนักถึงคุณค่าในวิชาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด PERMA Model ของ Seligman (2011, pp. 23–27) ที่มองความสุขเป็นสภาวะองค์รวม ไม่ใช่เพียงอารมณ์เชิงบวกชั่วคราว แต่เป็นการผสมผสานระหว่างอารมณ์ การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ ความหมาย และความสำเร็จ ครูที่มีสุขภาวะในมิติเหล่านี้จะสามารถถ่ายทอดพลังบวกและแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเป็นธรรมชาติ

โดยสรุป บทความนี้เห็นว่า บทบาทของครูผู้นำแห่งความสุขเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นบทบาทที่เชื่อมโยงโดยตรงกับวัตถุประสงค์ของบทความในการบูรณาการสุขภาวะ ความสุข และภาวะผู้นำของครูเข้าด้วยกัน ครูผู้นำแห่งความสุขจึงมิใช่เพียงผู้สอนที่มีประสิทธิภาพ แต่เป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มีพลังภายใน และเป็นฐานสำคัญในการสร้างโรงเรียนแห่งความสุขและการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

5.2 การเชื่อมโยงระหว่างความสุขและภาวะผู้นำของครู

จากการสังเคราะห์สาระสำคัญของบทความนี้ พบว่า ความสุขของครู (Teacher Well-being) และภาวะผู้นำของครู (Teacher Leadership) เป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ครูที่มีสุขภาวะภายในที่ดีจะมีพลังทางอารมณ์ แรงจูงใจ และความพร้อมในการแสดงบทบาทผู้นำทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การมีบทบาทผู้นำที่มีความหมายและได้รับการยอมรับก็ช่วยเสริมสร้างความสุข ความภาคภูมิใจ และความผูกพันในวิชาชีพของครู

สาระสำคัญที่บทความนี้นำเสนอชี้ให้เห็นว่า “ความสุข” ทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนภาวะผู้นำของครู โดยช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางอารมณ์ (Emotional Resilience) และความสามารถในการรับมือกับแรงกดดันในงานสอน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2020, pp. 12–15) ที่ระบุว่าสุขภาวะของครูส่งผลโดยตรงต่อแรงจูงใจในการทำงาน ความผูกพันในองค์กร และคุณภาพการสอน ครูที่มีสุขภาวะที่ดีจึงมีศักยภาพในการส่งต่อพลังบวก สนับสนุนผู้อื่น และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างรอบด้าน

ในมุมมองเชิงภาวะผู้นำ บทความนี้เห็นว่า ครูที่มีความสุขภายในมักแสดงบทบาทผู้นำในลักษณะของการ “ยกระดับผู้อื่น” (Empower Others) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำผู้รับใช้ของ Greenleaf (1977, pp. 27–30) ที่เน้นการนำด้วยความเข้าใจ ความเคารพ และความห่วงใยต่อผู้อื่น ครูในลักษณะดังกล่าวมิได้จำกัดบทบาทผู้นำอยู่เพียงในห้องเรียน แต่ขยายไปสู่การเป็นผู้นำในชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่ส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความผูกพันระหว่างครู ผู้ปกครอง และผู้เรียน

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงระหว่างความสุขและภาวะผู้นำของครูยังสะท้อนผ่านแนวคิด Distributed Leadership ซึ่งเน้นการกระจายบทบาทผู้นำไปในทุกระดับของโรงเรียน (Harris, 2019, pp. 65–70) และกรอบนโยบาย ECE Leadership Policy Framework ขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2022, pp. 25–30) ที่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำเชิงบวกของครูปฐมวัยในฐานะกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือและสุขภาวะทางอาชีพ

โดยสรุป บทความนี้เห็นว่า ความสุขของครูและภาวะผู้นำของครูเป็น “สองด้านของเหรียญเดียวกัน” ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ การพัฒนาครูสู่การเป็น “ครูผู้นำแห่งความสุข” (Happy Teacher Leadership) จึงต้องมองทั้งสองมิติควบคู่กัน เพื่อให้ครู

สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มีพลังภายใน มีความหมายในวิชาชีพ และสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืนในบริบทของศตวรรษที่ 21

5.3 แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัยสู่ครูผู้นำแห่งความสุข

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง บทความนี้เห็นว่า การพัฒนาครูปฐมวัยสู่การเป็น “ครูผู้นำแห่งความสุข” (Happy Teacher Leader) จำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยครอบคลุมทั้งมิติภายในของครู (Inner Self) และมิติทางสังคมและองค์กร (Social and Organizational Dimensions) เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของครูอย่างรอบด้าน ทั้งด้านกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ครูที่มีความสุขภายในจะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ ถ่ายทอดพลังบวก และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อผู้เรียนและชุมชนการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

สาระสำคัญของบทความชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัยสู่ครูผู้นำแห่งความสุขควรดำเนินการผ่านกลไกสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การพัฒนาจิตภาวนาเชิงสติปัญญา การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การจัดระบบสนับสนุนในองค์กร และการออกแบบโปรแกรมพัฒนาครูผู้นำแห่งความสุข แนวทางเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความสุขของครูมิได้เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงระบบและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเติบโตทางวิชาชีพ

บทความนี้เห็นว่า การพัฒนาครูปฐมวัยไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มพูนความรู้หรือทักษะการสอนเท่านั้น หากแต่ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง ความสมดุลทางอารมณ์ และความหมายในวิชาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด PERMA Model ของ Seligman (2011, pp. 23–27) ที่มองความสุขเป็นสภาวะองค์รวม และแนวคิดภาวะผู้นำเชิงบวกที่เน้นการเสริมพลังบุคลากรในองค์กร (Cameron, 2012, pp. 45–49) ขณะเดียวกัน การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการกระจายบทบาทผู้นำยังช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในองค์กร (Harris, 2019, pp. 65–70)

ในภาพรวม บทความนี้เห็นว่า การพัฒนาครูปฐมวัยสู่การเป็นครูผู้นำแห่งความสุขควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เชื่อมโยงสุขภาวะของครูกับภาวะผู้นำทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบนโยบาย ECE Leadership Policy Framework ขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2022, pp. 25–32) ที่เน้นการพัฒนาครูในฐานะผู้นำตนเอง ผู้นำทีม และผู้นำชุมชน

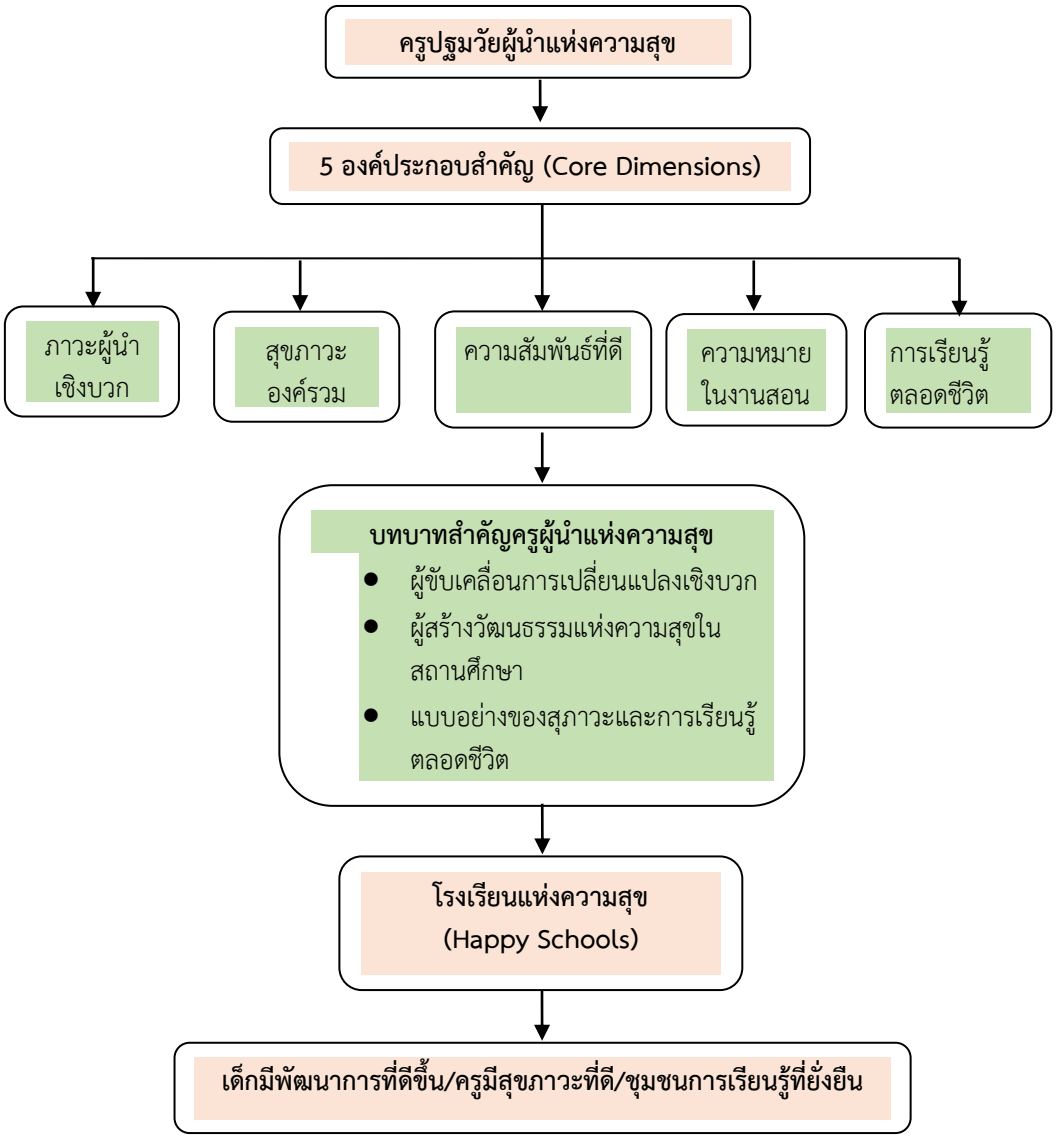
โดยสรุป แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัยที่บทความนี้นำเสนอสะท้อนวัตถุประสงค์หลักของบทความในการบูรณาการแนวคิดด้านความสุข สุขภาวะ และภาวะผู้นำของครูเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างครูที่มีความสุขภายใน มีภาวะผู้นำเชิงบวก และสามารถถ่ายทอดพลังแห่งการเรียนรู้ไปสู่ผู้เรียน โรงเรียน และสังคมการศึกษาได้อย่างยั่งยืนในบริบทของศตวรรษที่ 21

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทความวิชาการเรื่องนี้สะท้อนองค์ความรู้สำคัญว่าการพัฒนาครูปฐมวัยอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องบูรณาการภาวะผู้นำ สุขภาวะ ความสัมพันธ์ และความหมายของงานใน

วิชาชีพครูเข้าด้วยกัน แนวคิด “ครูปฐมวัยผู้นำแห่งความสุข” ชี้ให้เห็นว่าความสุขของครูมิใช่เพียงประเด็นส่วนบุคคล แต่เป็นปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อบรรยากาศโรงเรียน คุณภาพการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

องค์ความรู้ที่ได้รับยังช่วยขยายมุมมองบทบาทของครูจากผู้สอนไปสู่การเป็นผู้นำการเรียนรู้และผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน โดยการเสริมสร้างสุขภาวะและภาวะผู้นำเชิงบวกของครูจะเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างโรงเรียนแห่งความสุขและการยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในระยะยาว ทั้งยังสอดคล้องกับทิศทางนโยบายการศึกษาระดับชาติและแนวโน้มสากลด้านการพัฒนาโรงเรียนแห่งความสุขอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 ผังแสดงองค์ความรู้ที่ได้รับ“ครูปฐมวัยผู้นำแห่งความสุข

เอกสารอ้างอิง

ดวงพร อุ่นจิตต์. (2559). การวิเคราะห์การบริหารโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความผาสุกของนักเรียนประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,* 44(1), 1–19.

ปุณยวีร์ จิตต์ภักดี. (2566). การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนบ้านอาสามารถ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 2(3), 1–13.

มนต์รัก วงศ์พุทธะ, ณัฐวรรณ พุ่มดียิ่ง, และพิชญาภา ยืนยาว. (2564). ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 33(2), 45–62.

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร. (2567). *รายงานแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2564–2569).* กรุงเทพมหานคร: สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร.

Cameron, K. S. (2012). *Positive leadership: Strategies for extraordinary performance.* California: Berrett-Koehler Publishers.

Day, C. (2017). *Teachers' worlds and work: Understanding complexity, building quality.* England: Routledge.

Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success.* New York: Random House Publishing Group.

Greenleaf, R. K. (1977). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness.* New Jersey: Paulist Press.

Harris, A. (2019). *Distributed leadership: Studies in educational leadership* (pp. 65–70). Springer.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020). *Teachers' well-being: A framework for data collection and analysis* (OECD Education Working Papers No. 213, pp. 12–16).

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being.* Free Press.

UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific. (2016). *Happy schools! A framework for learner well-being in the Asia-Pacific.* UNESCO Bangkok. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244140

UNESCO. (2022). *Early childhood care and education teacher policy development guidelines.* UNESCO Publishing. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381676

Viac, C., & Fraser, P. (2020). *Teachers' well-being: A framework for data collection and analysis* (OECD Education Working Papers, No. 213). OECD Publishing. Retrieved from https://doi.org/10.1787/c36fc9d3-en

World Health Organization. (2010). *Mental health: Strengthening our response*. Retrieved from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response

ความเหมือนและต่างในการอธิบายชนชั้นตามคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์ และพระสูตรในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธ

Similarities and Differences in the Explanation the Class according to The Law code of Manu of Brahmanism and the Sutta in the Tripitaka of Buddhism

เฉลิมพล ศุภมงคล
Chaloemphon Suphamongkhon
นักวิชาการอิสระ
Independent scholar
Corresponding Author, E-Mail: khax89@hotmail.com

บทคัดย่อ

สังคมอินเดียโบราณเป็นอีกดินแดนแห่งความหลากหลายทางปัญญาและศาสนา สองศาสนาใหญ่ที่ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันคือ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ต่างก็มีคำสอนคัมภีร์ทางศาสนา คือ มานวธรรมศาสตร์ ของศาสนาพราหมณ์ และพระสูตรในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธ บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ความ “เหมือน” และ “ต่าง” ของโครงสร้างทางสังคมและนิยามของ "ชนชั้น" ระหว่างศาสนาพราหมณ์ ผ่านคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ และศาสนาพุทธ ผ่านพระสูตรในพระไตรปิฎก เพื่อชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของฐานคติทางศาสนาที่มีผลต่อการจัดระเบียบสังคมในอินเดียโบราณ การมีอยู่ของชนชั้นวรรณะ ในฐานะโครงสร้างทางสังคมที่เป็นจริง โดยมีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ตามสถานะทางสังคมอย่างชัดเจน เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และพบว่าจุดเริ่มต้นเกือบจะมีความเหมือนกันด้วยลักษณะเรื่องเล่าแบบเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะวรรณะทั้ง 4 กับจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มาสู่ความพยายามสร้างสังคมการเมืองที่มั่นคงผ่านระบบชนชั้นที่มีความศักดิ์สิทธิ์กับอีกแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ “จริยธรรม”

คำสำคัญ: ความเหมือนและต่าง, ชนชั้นทางสังคม, ศาสนา

Abstract

Ancient Indian society was a land of intellectual and religious diversity. Two major religions that persist today are Brahmanism and Buddhism. Both share religious teachings and scriptures: the Law code of Manu of Brahmanism and the Sutras in the Tripitaka. This article aims to analyze the

“similarities” and “differences” in the social structure and definition of "class" between Hinduism (through the Law code of Manu) and Buddhism (through the Sutras in the Tripitaka). The goal is to highlight the influence of religious beliefs on the social organization of ancient India, the existence of the caste system as a real social structure, with a clear division of responsibilities based on what is called "Dharma" according to social status, in order to maintain social order. The study finds that the origins of these systems are almost identical, characterized by supernatural narratives, particularly regarding the four castes and their differing origins. This led to attempts to create a stable political society through a sacred caste system, as well as another concept emphasizing "ethics".

Keywords: Similar and Different, Social Class, Religion

1. บทนำ

ความพยายามในการให้คำอธิบายการเกิดสังคมการเมืองของมนุษย์มีมานานนับพันปี ปรากฏอยู่กับแทบทุกอารยธรรม ผ่านความพยายามนำเสนอความคิดจนมาเป็นศาสนาและปรัชญา ซึ่งเป็นรากฐานให้กับสังคมการเมืองที่แตกต่างกัน สังคมการเมืองโบราณอย่างอินเดียที่ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งต้นกำเนิดสายธารความคิด ปรัชญาที่ผสานกันระหว่างศาสนากับสังคมการเมืองกลายเป็นโครงสร้างสังคมการเมือง ท่ามกลางประวัติศาสตร์ทางศาสนาปรัชญาความคิดอินเดียโบราณ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธยังคงเป็นศาสนาใหญ่อยู่มาจนถึงปัจจุบัน ศาสนาทั้งสองมีคัมภีร์ที่ถือว่ามีอิทธิพล และบทบาทเชิงอำนาจต่อสังคมการเมือง เป็นเส้นทางให้กับผู้ที่อยู่ภายใต้ศาสนานั้น เรื่องจากทั้งมานวธรรมศาสตร์ และพระสูตรในพระไตรปิฎกมีความน่าสนใจในการเล่าเรื่องตั้งแต่จุดกำเนิดของจักรวาล จนมาถึงกฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติของแต่ละชนชั้นในสังคม ซึ่งจะเรียกว่า “ธรรม” มีความคล้ายคลึงกัน อาจจะไม่เหมือนกันเสียทีเดียว แต่ก็มีความต่างกันในรายละเอียด เมื่อศาสนาพราหมณ์เกิดขึ้นก่อนศาสนาพุทธราวหนึ่งพันปี มองอีกมุมหนึ่งศาสนาพุทธอาจจะเป็นการนำเอาศาสนาพราหมณ์มาปฏิวัติเสียใหม่ตามสังคมที่ก้าวไปข้างหน้า ปรับให้เป็นสิ่งที่ควรจะอธิบายได้ด้วยเหตุและผล เปลี่ยนจากหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์มาสู่จริยธรรมของผู้คนในสังคมการเมือง

2. ความเหมือนของตำนานกำเนิดโลก

ทุกเรื่องเล่าย่อมมีจุดเริ่มต้น เรื่องการกำเนิดโลกตามมานวธรรมศาสตร์ เริ่มจากมีผู้ไปพบกับฤษีมนู (Manu) ถึงขอบจักรวาล เพื่อให้เล่าถึงจุดกำเนิดของจักรวาล เทพเจ้า จนถึงสรรพสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะกฎ (Law) ของชนชั้นทางสังคม (Social classes) ฤษีมนูจึงเริ่มเล่าตั้งแต่จุดเริ่มต้นของจักรวาลนั้นเป็นหลุมมืด (pitch-dark) มองไม่เห็น (indiscernible)

ปราศจากความแตกต่าง (distinguishing) อยู่เหนือจินตนาการ (unthinkable) เหนือความเข้าใจ (incomprehensible) สรรพสิ่งล้วนหลับไหล จากนั้นท่านผู้ที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง (Self-existent Lord) จากที่ไม่รับรู้ก็สำแดงขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นของโลกและธาตุต่าง ๆ จากตัวตนของผู้นั้นที่มีลักษณะเป็นน้ำได้ผสมพันธุ์เข้ากับตนเอง เกิดเป็นไข่สีทองสุกสว่างดั่งดวงอาทิตย์เกิดเป็นพระพรหม (Brahma) ขึ้นมาเป็นบิดาของทุกสรรพสิ่ง จากนั้นสร้างท้องฟ้า โลก และสิ่งต่าง ๆ ตามมา และมักจะมีสองด้านเสมอ ทั้งการดำรงอยู่และการไม่มีตัวตน, จิต (mind) และอัตตา (ego) ต่อด้วยการเกิดขึ้นของร่างกายมนุษย์ (body or sarira) จากนั้นสร้างคัมภีร์พระเวท ประกอบไปด้วย 1) ฤคเวท (Rigveda) เป็นบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า 2) ยชุรเวท (Yajurveda) เป็นบทสวดบวงสรวงในพิธีบูชายัญ 3.สามเวท (Samaveda) เป็นบทสวดเพื่อขับกล่อมเทพเจ้า และ 4.อถรรพเวท (Atharvaveda) ใช้ทำพิธีในจุดประสงค์ต่าง ๆ เช่น รักษาโรค ไล่ผี สาปแช่ง และอื่น ๆ จากนั้นสร้างความแตกต่างให้กับทุกกิจกรรมของสรรพสิ่งมี 2 ด้านคู่กัน เช่น “ถูก” หรือ “ธรรมะ” (Right / dharma) กับ “ผิด” หรือ “อธรรม” (Wrong / adharma), ความพอใจกับความเจ็บปวด ความรุนแรงกับสันติ, ความอ่อนโยนกับความโหดร้าย, ความชอบธรรมกับความไม่ชอบธรรม, ความจริงกับความไม่จริง และอื่น ๆ ที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน สร้างเพศชายและหญิง สร้างเทพเจ้าและสรรพสิ่ง เช่น แสงสว่าง สายฟ้า เมฆ สายรุ้ง ดาว มนุษย์ พืชพันธุ์ ไปจนถึงสัตว์ต่าง ๆ หลังจากการสร้างสรรพสิ่งแล้ว วัฏจักรของจักรวาล (Cosmic Cycles) ก็ถือกำเนิดขึ้นโดยมีลักษณะตรงข้ามกัน การเคลื่อนที่กับการไม่เคลื่อนที่ การตื่นกับการหลับ นำมาซึ่งการเกิดขึ้นของเวลา เกิดกลางวันและกลางคืน จากนั้นกล่าวถึงกฎ หน้าที่ และการปฏิบัติตัวของวรรณะ (Patrick Olivelle, 2004)

พระสุตตันตปิฎกเป็นธรรมะที่บันทึกถ้อยคำเทศน์ของพระพุทธเจ้า แต่ละพระสูตรและหลักธรรมเป็นคำสอนที่แตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง “อัคคัญญสูตร” (Aggaññ a Sutta) เป็นพระสูตรที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการกำเนิดโลก มนุษย์ และชนชั้นทางสังคม เป็นการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับสามเณรสองรูปมีวรรณะพราหมณ์แต่มาบวช ทำให้ถูกต่อว่าจากพวกพราหมณ์อย่างรุนแรง และยกย่องพราหมณ์ว่าเป็นพวกที่ดีที่สุด เกิดจากปากของพระพรหม วรรณะอื่นไม่ดีทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าจึงหักล้างว่า *“ตามที่ปรากฏคือนางพราหมณีทั้งหลาย มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง พวกพราหมณ์เหล่านั้นก็ล้วนเกิดจากช่องคลอดของนางพราหมณีทั้งนั้น จะมาอ้างว่าตนสะอาดกว่าคนอื่น ประเสริฐกว่าอยู่พวกเดียวกระไรได้”* (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527, ที.ปา. (ไทย) 3/51/146)

จากนั้นเล่าย้อนขึ้นไปถึงกำเนิดจักรวาล การเกิดโลกมาจนถึงการมีสังคม โดยเริ่มจาก *“เมื่อโลกเดิมเมื่อนานมากแล้วพินาศลง สัตว์โดยมากไปเกิดบนสวรรค์ ชั้นอาภัสสรพรหม จนเมื่อโลกนี้จะกลับเจริญ เหล่าสัตว์ก็พากันลงมาเกิด เหล่าสัตว์ได้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีซ่านออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ สมัยแรกจักรวาลทั้งสิ้นเป็นน้ำ*

มืดมนและไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ดวงดาว กลางวันกลางคืน เดือน ฤดู ปี เพศชาย เพศหญิง สรรพสิ่งทั้งหลายก็ยังไม่ปรากฏ" ข้อความในช่วงแรกของการกำเนิดโลกเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ เริ่มจากไม่มีอะไรมาก่อน แล้วค่อยมีวิวัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นดังนี้ *"ต่อมาได้เกิด "ง้วนดิน" ลอยอยู่บนน้ำ ได้มีสัตว์ผู้หนึ่งเกิดความสงสัยเอานิ้วช้อนง้วนดินลองชิมดู เมื่อได้กินง้วนดินเข้าไปก็รู้สึกซาบซ่านเกิดความอยากขึ้น สัตว์พวกอื่นก็พากันทำตาม และขณะกำลังกินอยู่รัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป ทำให้สิ่งที่ไม่เคยปรากฏกลับปรากฏ เหตุนี้เองโลกจึงกลับเจริญขึ้นมาอีกครั้ง"* (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527, ที.ปา. (ไทย) 3/56/151) หลังจากพากันกินสิ่งที่เรียกว่า "ง้วนดิน" ทำให้เกิดกายหยาบ มีความแตกต่างกันออกไปทั้งงามและไม่งาม ทำให้เกิดการดูหมิ่นกันและสิ่งที่เรียกว่า "ง้วนดิน" หายไปเกิดเป็น "กระบิดิน" เหล่าสัตว์พากันกิน แล้วก็เป็นเช่นเคยเมื่อ "กระบิดิน" หายไปเกิดเป็น "เครือดิน" ขึ้นมาแล้วเป็นเหมือนกับสิ่งที่เคยเกิดขึ้น จนเกิดข้าวสาลีขึ้นมาเองสะอาดกินได้ทันที สัตว์ที่กินจึงมีร่างกายแข็งแกร่งขึ้น ผิวพรรณลักษณะแตกต่างกันมากขึ้น จน "สตรีก็มีเพศหญิงปรากฏ และบุรุษก็มีเพศชายปรากฏ"

ความเหมือนและต่างของจุดเริ่มต้นที่เกิดขึ้นของเรื่องทั้งสองนั้นคือ การเล่าเรื่องที่จุดเริ่มต้นของโลกมีลักษณะที่มืด เป็นน้ำ ยังไม่มีสิ่งใดปรากฏ สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็มีเรื่องเล่าแตกต่างกัน ในมานวธรรมศาสตร์พระพรหมเป็นผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง ตั้งแต่สร้างโลก สร้างเทพเจ้า สร้างมนุษย์และสัตว์ ขึ้นมาทั้งหมด ขณะที่ในอัคคัญญสูตรเริ่มจากโลกเดิมพังไปแล้ว เกิดโลกใหม่และสรรพสิ่งค่อย ๆ มีวิวัฒนาการเกิดขึ้น เรื่องเล่าจุดกำเนิดโลกต้องสร้างความเชื่อในสังคมโบราณที่ผู้คนยังไม่รู้ว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติว่าเป็นเรื่องปกติ แต่ต้องดึงความสนใจด้วยการใส่ความเหนือธรรมชาติไปด้วย การเล่าเรื่องแบบพราหมณ์ที่เกิดก่อนนับพันปีจึงเป็นเรื่องที่ต้องทำให้เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้บันดาลทุกสรรพสิ่ง ส่วนการเล่าเรื่องแบบพุทธเพื่อแก้ไขความเชื่อด้วยการเล่าถึงจุดกำเนิดให้เป็นธรรมชาติที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ยังจะต้องมีเรื่องเหนือธรรมชาติให้น่าสนใจ เช่น การมีสวรรค์ มีรัศมีซ่านออกจากกาย การเล่าเรื่องยังต้องสัมพันธ์กับเรื่องเหนือธรรมชาติอยู่ท่ามกลางบริบทของสังคมในยุคที่ผู้คนยังไม่มีความรู้ และวิทยาศาสตร์ยังไม่ได้เปิดเผยความลับธรรมชาติ

จุดน่าสนใจที่ต่างกันคือ เมื่อครั้งแรกผู้ดำรงอยู่ด้วยตนเองมีความสุกสว่างอยู่เพียงหนึ่งเดียว ขณะที่เหล่าสัตว์มีรัศมีซ่านจากกาย นั่นหมายความว่า การให้ความเป็นหนึ่งเดียวเพื่อความยิ่งใหญ่ต่างกับ เหล่าสัตว์ย่อมหมายถึงจำนวนมาก นัยทำนองนี้มองได้ว่าการเกิดขึ้นไม่ได้ผูกอยู่กับสิ่งเดียวแต่เกิดขึ้นกับเหล่าสัตว์ทั้งหมด สะท้อนว่าเดิมทีทุกคนก็เหมือนกัน ไม่มีใครพิเศษกว่าใคร

3. ความเหมือนและต่างกับชนชั้นวรรณะในสังคมการเมือง

หลังการเกิดของสรรพสิ่งทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์ การเกิดขึ้นของชนชั้นทางสังคมที่เรียกว่า “วรรณะ” เพื่อกำหนดหน้าที่ของแต่ละชนชั้นในสังคม เบื้องต้นทั้งสองคัมภีร์มีวรรณะ 4 วรรณะเหมือนกัน ต่างที่ลำดับการเรียง และต้นกำเนิดของแต่ละวรรณะที่ผูกกับกฎอันศักดิ์สิทธิ์ของพระพรหม และการกระทำที่มีจริยธรรมตามอัคคัญสูตร เรื่องถูกเล่าให้แตกต่างกันออกไป แต่ละวรรณะมีหน้าที่ ความสำคัญในสังคมตามลำดับ วรรณะพราหมณ์และกษัตริย์ มีความสำคัญ มีหน้าที่มากกว่าอีกสองวรรณะในสังคม ส่วนหน้าที่ของแต่ละวรรณะถึงแม้จะมีที่มาแตกต่างกันแต่ภาพรวมของหน้าที่ต่างกันไม่มากนัก

พระพรหมสร้างมนุษย์จากส่วนต่าง ๆ ของพระพรหม จาก ปาก มือ ขา และเท้า มาเป็นคนวรรณะทั้ง 4 ตามลำดับ 1) พราหมณ์ (Brahmin) 2) กษัตริย์ (Kshatriya) 3) แพศย์ (Vaisya) 4) ศูทร (Sudra) โดยมอบหมายหน้าที่เพื่อปกป้องสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น

พราหมณ์เป็นวรรณะที่ถูกกล่าวถึงเป็นอันดับแรก จึงมีการยกย่องความเป็นเลิศของพราหมณ์ (Excellence of the Brahmin) พรามหณ์เป็นผู้สะอาดบริสุทธิ์เพราะเป็นวรรณะที่อยู่เหนือสะดือของพระพรหม ปากจึงเป็นส่วนที่บริสุทธิ์ที่สุด เป็นผู้มีอาวุโสที่สุด เป็นผู้รักษาพระเวท การเกิดขึ้นของพราหมณ์จึงเป็นสิ่งที่สร้างความเป็นนิรันดร์ให้กับกฎของพระพรหม ด้วยชาติกำเนิดอันสูงส่งของพราหมณ์ จึงเป็นผู้ที่อยู่เหนือทุกวรรณะและมีสิทธิ์อันชอบธรรมต่อทุกสิ่ง มีความฉลาดรอบรู้ในการท่องจำและสอนพระเวท ให้ศีลให้พร เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิด ตั้งชื่อเด็ก โกนจุก ดูแลไฟศักดิ์สิทธิ์ ดูแลกฎของพระพรหม เป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ ช่วยบริหารบ้านเมืองทั้งยามปกติและสงคราม พราหมณ์ยังมีส่วนในการตัดสินคดีความด้วยเช่นกัน (Patrick Olivelle, 2004)

วรรณะกษัตริย์ถูกกล่าวเป็นอันดับต่อมา กษัตริย์เป็นวรรณะที่ต้องปกป้องโลกตามกฎของพระพรหม กษัตริย์ถูกสร้างมาจากอนุภาคของเทพจาก พระอินทร (Indra) พระพาย (wind) พระยม (yama) พระอาทิตย์ (sun) พระเพลิง (fire) พระวรุณ (varuna) พระจันทร์ (moon) และท้าวกุเวร (lord of wealth) ผ่านมือของพระพรหม ทำให้กษัตริย์มีพลังความสามารถดุจเทพเหล่านั้น สำหรับวรรณะกษัตริย์ถึงแม้ว่าจะยังมีอายุน้อยเป็นเด็กแต่ต้องได้รับการยกย่องเชิดชูไม่ต่างจากผู้ใหญ่ เพราะมีเทพผู้ยิ่งใหญ่สถิตย์อยู่ในร่างนั้น มีกฎสำหรับกษัตริย์โดยเฉพาะ (The Law for The King) เมื่อใดก็ตามที่กษัตริย์ออกกฎหมายไม่ว่าจะชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้นเพราะถือว่าเป็นความศักดิ์สิทธิ์ของกษัตริย์ที่ได้รับมาจากพระพรหม กษัตริย์ยังได้รับอำนาจในการลงโทษมาด้วย กษัตริย์จะต้องลงโทษผู้ที่สมควรถูกลงโทษอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย หากไม่ทำเช่นนั้นผู้ที่สมควรถูกลงโทษแต่กลับไม่ได้รับโทษ จะไปทำร้ายผู้อื่นดุจดั่งการจับผู้อื่นมาย่างเหมือนปลาที่ถูกเผา สำหรับกษัตริย์ที่ไม่มีคุณธรรมก็ถูกลงโทษได้เช่นกันและความเป็นกษัตริย์นั้นจะถูกทำลายลง

กษัตริย์จะต้องแต่งตั้งที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ควรหารือราชกิจกับบุคคลเหล่านี้ร่วมกับพราหมณ์ทุกวัน การแต่งตั้งข้าราชการและทูต ต้องแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ภักดี ซื่อสัตย์ ฉลาด ความจำดีเยี่ยม รู้เวลา สามารถอ่านท่าทางบุคคล มีรูปร่างบุคลิกและมาจากชาติตระกูลดี เป็นต้น เรื่องเกี่ยวกับสงครามและจริยธรรมของนักรบ หากถูกท้าทายจากศัตรูที่ไม่ว่าจะแข็งแกร่ง หรืออ่อนแอกว่าก็ตาม จะต้องออกไปต่อสู้ถือเป็นกฎและหน้าที่ของกษัตริย์ ด้วยคำแนะนำของพราหมณ์ แต่การต่อสู้นั้นจะต้องไม่สู้กับผู้ที่มีความบกพร่องตามข้อห้ามบางประการ การต่อสู้ถือเป็นการรักษาเกียรติของกษัตริย์ที่จำเป็น ด้านการเมืองการปกครองจะต้องดูแลผู้คนใต้ปกครองไม่ว่าจะเป็นการแจกจ่ายเงินทอง มอบสิ่งของ ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน บริหารจัดการบ้านเมือง พิจารณาคดี และเก็บภาษีเป็นต้น (Patrick Olivelle, 2004)

กษัตริย์มีกิจวัตรที่ต้องทำคือ ในช่วงเช้าของทุกวันเรียนรู้คุณธรรมและพระเวทจากพราหมณ์ ฝึกควบคุมร่างกายให้เป็นระเบียบ ประชุมกับเหล่าที่ปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งกฎหมาย ความเป็นอยู่ การวางแผนยุทธศาสตร์ทางการเมืองและสงคราม ปรึกษาวางแผนกับกษัตริย์เมืองโดยรอบ ช่วงบ่ายจะเป็นการตรวจตราสิ่งต่าง ๆ เช่น เครื่องทรง รถม้า จากนั้นช่วงค่ำถวายบูชาเพทเจ้า รับฟังข่าวสารบ้านเมือง จะมีเวลาพักผ่อนส่วนตัวกับภรรยาช่วงบ่ายและค่ำ ช่วงกลางคืนก็จะพักผ่อนไปกับความบันเทิง ฟังดนตรี และเข้านอน กษัตริย์จะต้องไม่ฝักใฝ่มัวเมาโดยเฉพาะการล่าสัตว์ หลงในผู้หญิง เล่นการพนัน ดื่มของมึนเมา สิ่งเหล่านี้อย่างสามารถทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่กำหนดเท่านั้น สำหรับผู้ที่เป็นกษัตริย์การมีภรรยาไม่ว่าจะคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม เป็นไปเพื่อการสืบเชื้อสายเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างตระกูลในวรรณะกษัตริย์ด้วยกัน สำหรับกฎการแต่งงานของวรรณะกษัตริย์ควรเลือกผู้ที่มาจากชาติตระกูลที่ดีในวรรณะเดียวกัน การแต่งงานกับคนต่างวรรณะเป็นสิ่งต้องห้าม ถือเป็นการละเมิดกฎของพระพรหม ผู้ที่แต่งงานข้ามวรรณะ ลูกที่เกิดมาจะเป็นจัณฑาล มีวรรณะที่ต่ำกว่าทั้งพ่อแม่ (Patrick Olivelle, 2004) ส่วนวรรณะแพศย์มีหน้าที่ ดูแลสัตว์ ถวายเครื่องบูชา ท่องจำพระเวท ทำการค้าและการเกษตร เป็นต้น การประกอบอาชีพ และครอบครองทรัพย์สินตามที่กำหนด วรรณะศูทรมีหน้าที่เพียงรับใช้วรรณะอื่นเท่านั้นและมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตมากพอสมควร

ระบบยุติธรรมในมานวธรรมศาสตร์ กษัตริย์เป็นผู้ตัดสินคดีความเป็นหลัก แต่จะมีพราหมณ์ที่เชี่ยวชาญกฎหมายให้คำปรึกษาด้วย ในบางคดีความที่กษัตริย์ไม่ได้มาตัดสินพราหมณ์ก็จะทำหน้าที่ตัดสินคดีความให้เป็นไปตามกฎอันเป็นนิรันดร์ของพระพรหม ในการทำหน้าที่ผู้พิพากษาก็จะมีกฎข้อบังคับไว้ด้วย การลงโทษผู้กระทำผิดมีหลายระดับตามความผิดที่เกิดขึ้น ตั้งแต่โทษปรับสำหรับคดีโกงเงิน ลักขโมย ชู้สาว ไปจนถึงโทษประหารที่เกี่ยวอาชญากรรมทางเพศ ความรุนแรง ฆาตกรรม บางความผิดทำให้ถึงสูญเสียวรรณะของตน

โทษในคดีความแบบเดียวกันก็มีอัตราโทษแตกต่างกันตามแต่ละวรรณะ วรรณะที่สูงกว่าจะมีโทษสูงกว่าอีกวรรณะที่ต่ำกว่า (Patrick Olivelle, 2004)

การเกิดชนชั้นตามอัคคัญญสูตร เริ่มหลังจากเมื่อมีความแตกต่างของแต่ละคนเกิดมากขึ้น หลังจากบุรุษมีเพศชาย สตรีมีเพศหญิงแล้ว ที่เกิดจากการบริโภคง้วนดินไปจนถึงข้าวสาลี เมื่อทั้งบุรุษและสตรีมีเพศแล้ว ก็มีอารมณ์ตามธรรมชาติจึงได้เสพเมถุนธรรมกัน ทำให้ถูกเอาของสกปรกโยนใส่และพูดประณาม ผู้ที่เสพเมถุนกันจะเข้าสังคมไม่ได้ไปสักพักจึงต้องสร้างเรือนเพื่อเป็นกำบังอสัทธรรมนั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527, ที. ปา. (ไทย) 3/60/156) การเล่าเรื่องเช่นนี้สันนิษฐานได้ว่าการมีเพศสัมพันธ์ซึ่งเป็นอารมณ์ตามธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งไม่ควรทำในที่เปิดเผย การทำตามอารมณ์สัญชาตญาณถูกมองว่าไม่ต่างจากสัตว์ เริ่มรู้ว่าสิ่งไหนดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร หรือควรทำให้ถูกกาลเทศะ ส่วนการสร้างบ้านเรือนก็เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างชุมชนขึ้นมา

การดำรงชีวิตด้วยการเก็บข้าวสาลีที่กินได้เลยทำให้บางคนเริ่มขี้เกียจจากเดิมที่ไปเก็บเพื่อกินเพียงหนึ่งมื้อ ก็เลยไปเก็บครั้งเดียวกินได้ทั้งวัน แล้วก็มีผู้ทำตามไปจนเป็นการเก็บเผื่อกินได้หลายวันในคราวเดียว ทำให้ข้าวสาลีเกิดขึ้นใหม่ไม่ทันอีกต่อไป ต่อมามีการปักปันเขตแดนแสดงความเป็นเจ้าของเกิดขึ้น แต่ก็มีคนขโมยข้าวสาลีในที่ของคนอื่นมาไว้เอง ทำให้สัตว์ทั้งหลายช่วยกันจับ และตักเตือน แต่ผู้นั้นก็ยังทำอีก จนเริ่มมีการทำร้ายกันจนถึงฆ่ากันตาย ทำให้พวกผู้ใหญ่ประชุมกันได้ข้อสรุปว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นทำให้หลายสิ่งปรากฏขึ้น จึงเห็นว่า *“พวกเราจักสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ติเตียนผู้ที่ควรติเตียน เป็นผู้ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ”* และแบ่งส่วนข้าวสาลีให้ เพราะเหตุนี้เองทำให้ผู้ที่ถูกยกให้เป็นหัวหน้ามาจากการสมมติของผู้คนเรียกว่า “มหาชนสมมติ” เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่แห่งเขตแดนทั้งหลาย จึงการเรียกผู้นั้นว่า “กษัตริย์” เพราะเหตุที่ผู้เป็นหัวหน้ายังชนเหล่าอื่นให้สุขใจได้โดยธรรมจึงเรียกว่า “ราชา” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527, ที.ปา. (ไทย) 3/63/160) นั่นหมายความว่า ผู้ที่เป็นราชา ซึ่งเป็นมหาชนสมมติขึ้นจะต้องมี “ธรรม” นี่จึงเป็นที่มาของวรรณะกษัตริย์เป็นการบัญญัติวรรณะแรกตามอัคคัญสูตร หลังจากสัตว์บางจำพวกมีบาปธรรมที่ปรากฏขึ้นแล้ว จึงมีผู้บอกว่า *“อย่ากระนั้นเลย พวกเราควรไปลอยอกุศลธรรมที่ชั่วช้ากันเถิด สัตว์เหล่านั้นพากันลอยอกุศลธรรมที่ชั่วช้า”* ดังนั้น “พราหมณ์” จึงเป็นวรรณะที่เกิดขึ้นต่อมา พราหมณ์เหล่านั้นสร้างกระท่อมอาศัยในป่า ไม่หุงหาอาหารแต่จะแสวงหาอาหารตามคามนิคมและราชธานี เมื่อได้อาหารแล้วจึงกลับไปเพ่งเจริญฌาน อยู่ในกระท่อม ส่วนสัตว์บางจำพวกยึดมั่นเมถุนธรรม ประกอบการงานทั่วไปเรียกว่า “เวสฺสา” เป็นการเกิดขึ้นของวรรณะแพศย์ ส่วนวรรณะศูทร ไม่ได้บอกที่มาที่ไปไว้ นอกจากที่มาของวรรณะกษัตริย์เป็นสิ่งที่มหาชนสมมติขึ้นเพื่อทำหน้าที่ตัวแทนให้เป็นหัวหน้าของสังคมการเมืองแล้ว การยึดถือธรรมเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าวรรณะใด “ธรรม” เป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าวรรณะ

หากว่า “อัคคัญญสูตร” เป็นปฐมบทจุดเริ่มต้นของโลกมนุษย์และสังคมการเมือง “จักกวัตติสูตร” ก็เป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่ให้หลักธรรมคำสอนการครองตนในฐานะที่เป็นกษัตริย์อันเป็นมหาชนสมมติ เริ่มจากมีพระราชาจักรพรรดิพระนามว่า ทัลหเนมิผู้ทรงธรรมเป็นพระราชาโดยธรรม ครองราชย์โดยธรรม มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ หนึ่งในนั้นคือ “จักรแก้วอันเป็นทิพย์” โดยจักรแก้วจะอยู่กับที่ตลอดเวลา หากเคลื่อนออกจากที่เมื่อใด อายุขัยของพระเจ้าจักรพรรดิใกล้หมดลง จักรแก้วนั้นได้หายไป บุตรของพระเจ้าจักรพรรดิจะสืบทอดต่อ จักรแก้วนั้นไม่ใช่สมบัติตกทอดมา หากแต่จะต้องประพฤติในจักกวัตติวัตรอันประเสริฐ อาศัยธรรมเท่านั้น จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันเป็นธรรม การอธรรมอย่าให้มี ใครไม่มีทรัพย์พึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้น งดเว้นจากความเมาและความประมาท ศึกษาจากสมณะว่า กุศลและอกุศลคืออะไร กรรมมีโทษและกรรมไม่มีโทษ กรรมควรเสพและไม่ควรเสพ กรรมใดมีประโยชน์เป็นสุขหรือทุกข์ สิ่งใดเป็นอกุศลพึงละเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศลพึงถือมั่นสิ่งนั้นประพฤติ เมื่อทำได้เช่นนี้ จักรแก้วอันเป็นทิพย์จะปรากฏอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นพระเจ้าจักรพรรดิสืบต่อจากผู้พ่อแล้ว ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทว่า พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ไม่พึงประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ไม่พึงกล่าวคำเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา เรียกได้ว่าให้ผู้คนประพฤติตนอยู่ในศีล 5 และปกครองด้วยหลักธรรมที่ดี (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527, ที.ปา. (ไทย) 3/3/99)

นอกจากอัคคัญสูตร กับจักกวัตติสูตร ยังมีอีกหลายพระสูตร และหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับหน้าที่ และวิธีการปกครองบ้านเมืองที่แยกย่อยแต่ละเรื่อง เช่น สามัคคีธรรมในสารันทสูตร และวัสสการสูตร เป็นที่มาของหลักธรรม อปริหานิยธรรม 7 ในด้านที่เกี่ยวกับการเมือง เช่น การหมั่นประชุมกันสม่ำเสมอพร้อมเพรียงกันประชุมปรึกษาและกระทำกิจต่าง ๆ ที่ควรทำ เป็นต้น สิงคาลกสูตร เป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่เกี่ยวกับสถานภาพและหน้าที่ในสังคม เป็นแบบแผนความประพฤติสำหรับผู้ครองเรือน เช่น กรรม 4 ประการที่ควรงดเว้น ซึ่งก็คือศีล 4 ข้อต้นของศีล 5, อบายมุข 6 เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์และนำมาซึ่งความเสื่อมอื่น ๆ, มิตรประเภทต่าง ๆ การให้รู้จักแยกแยะมิตรเทียมและมิตรแท้ เป็นต้น (วีระ สมบูรณ์, 2551)

การมีอยู่ของวรรณะทั้ง 4 ในสังคมการเมืองตามที่ปรากฏในทั้งสองคัมภีร์ ส่วนหนึ่งของสิ่งที่เหมือนกันคือหน้าที่ของวรรณะกษัตริย์ซึ่งสำคัญต่อสังคมการเมือง ถึงแม้จะมีที่มาแตกต่างกัน แต่กษัตริย์จะต้องทำหน้าที่ตามกฎอันศักดิ์สิทธิ์ของพระพรหมและหลักธรรมของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติตัวของวรรณะกษัตริย์ โดยหลักการสิ่งที่ควรทำในกิจการบ้านเมืองในฐานะกษัตริย์เกือบจะเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้หลักธรรม หลักการปกครอง การประชุมเรื่องบ้านเมือง การมีสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองเมืองอื่น การเลี้ยงดูผู้คนรอบข้าง การให้ทำบุญแก่สมณพราหมณ์ การให้ทานแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้ผู้คนปฏิบัติในศีลธรรมอันดีงาม พระสูตรต่าง ๆ จะเน้นเรื่องการปกครองด้วยธรรมที่ดีงาม กิจวัตรที่เหมาะสม

ห้ามในสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่จะนำมาซึ่งหายนะต่อตนเองและบ้านเมือง ส่วนมานวธรรมศาสตร์ถึงจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะการรักษาไว้ซึ่งศีลธรรมอันดีงามตั้งแต่การล่าสัตว์เท่าที่จำเป็นกับการห้ามฆ่าสัตว์ การไม่หลงใหลมัวเมาสตรีกับการผิดลูกเมียผู้อื่น การไม่ติดของมึนเมากับการห้ามเสพของมึนเมา เป็นต้น ด้วยหลักการข้อปฏิบัติของวรรณะกษัตริย์เกือบเหมือนกัน แต่เนื่องจากศาสนาพุทธเกิดหลัง การปรับเปลี่ยนกฎบางอย่างที่ยังพอทำได้มาสู่สิ่งที่ไม่ควรทำ

กษัตริย์ถึงจะเป็นผู้ที่ได้รับมอบอำนาจในการลงโทษผู้เหมือนกันก็ตาม แต่ที่มาแห่งอำนาจในการลงโทษแตกต่างกันชัดเจน ระหว่างพลังและอำนาจที่ได้รับมอบจากพระพรหม มานวธรรมศาสตร์มีกฎหมายที่ชัดเจนทุกวรรณะในแต่ละความผิดตามกฎของพระพรหม กับมหาชนมอบอำนาจให้กษัตริย์ผู้เป็นมหาชนสมมติตามอัคคัญญสูตร เพื่อเป็นตัวแทนของมหาชนลงโทษผู้กระทำผิด ด้วยวิธีที่ค่อนข้างจะสันติวิธี คือ การว่ากล่าวตักเตือน นอกจากนั้นสิ่งที่แตกต่างกันชัดเจนมากคือ การมีกับไม่มีกฎบางประการ เช่น การสู้รบปกป้องรักษาเกียรติของวรรณะกษัตริย์ การบูชายัญ และประเพณีการแต่งงานของกษัตริย์

ขณะที่วรรณะพราหมณ์ถึงแม้ว่าจะมีหน้าที่ทำพิธีกรรมต่าง ๆ สอนธรรม บำเพ็ญเพียรสมาธิ แต่สำหรับศาสนาพราหมณ์แล้วพราหมณ์ยังเข้าไปเป็นที่ปรึกษาให้กับกษัตริย์ ช่วยตัดสินคดีความ และมีหน้าที่อื่นทางสังคมอีกหลายอย่าง วรรณะแพศย์ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนักในคำอธิบายให้ลักษณะว่าก็เป็นคนทั่วไปที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ส่วนวรรณะศูทรที่มีหน้าที่รับใช้วรรณะอื่นตามที่กล่าวไปแล้วก็เป็นพวกทาส ซึ่งมีอยู่ในทุกสังคมโบราณ ทาสที่ต้องทำหน้าที่รับใช้แก่เจ้านาย และความเป็นทาสถูกส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลาน

ข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์สังคมอินเดียโบราณให้ความหมายคำว่า “วรรณะ” หมายถึง “สีผิว” สันนิษฐานได้ว่าการแบ่งชนชั้นคนในระยะแรกอาจจะยึดตามสีผิว พราหมณ์ซึ่งเป็นวรรณะสูงสุดเดิมน่าจะเป็นพวกผิวขาวแต่เมื่อผ่านกาลเวลามีการผสมกันในทางเชื้อชาติ รวมถึงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ สีผิวจึงไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน สันนิษฐานว่าพวกนักบวช นักรบ และพ่อค้า เผ่าอารยันได้กลายมาเป็นคนวรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ และแพศย์ ส่วนพวกทาสของเผ่าอารยันและชาวพื้นเมืองกลายมาเป็นวรรณะศูทร ในคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ให้นิยามวรรณะ พราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ เป็น “อารยะ” ส่วนวรรณะศูทรและนอกจากนั้นเป็น “อนารยะ” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป. อ. ปยุตฺโต, 2567)

อีกส่วนสำคัญจากคำสอนของทั้งสองคัมภีร์คือ เรื่องเป้าหมายสุดท้ายของชีวิตที่มีเส้นทางการใช้ชีวิตต่างกันแต่เป้าหมายคล้ายกัน หลักการครองชีวิตตามศาสนาพราหมณ์คืออาศรม 4 (Ashram) เป็นหลักธรรมของแต่ละช่วงอายุ แบ่งออกเป็น 4 ช่วงอายุ คือ พรหมจรรย์ (Brahmacharya), คฤหัสถ์ (Grihastha), วานปรัสถ์ (Vanaprastha) และสันยาสี (Sannyasa) เป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่ควรละทางโลก ออกบวชไปอยู่ป่าเพื่อการหลุดพ้น ด้วยหลักการนี้กับการออกบวชของพระเจ้าจักรพรรดิตามจักกวัตติสูตร เมื่อใกล้หมดสิ้น

อายุขัยต้องสละอำนาจแล้วออกบวชเพื่อการหลุดพ้นเหมือนกัน ส่วนที่แตกต่างกันชัดเจนคือเพื่อการหลุดพ้นและกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของพระพรหมตามศาสนาพราหมณ์จะมีเพียงแค่วรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ เท่านั้นส่วนวรรณะอื่นไม่มีสิทธิในส่วนนี้ ขณะที่การออกบวชของพระเจ้าจักรพรรดิถึงจะเป็นคำสอนสำหรับกษัตริย์หรือพระเจ้าจักรพรรดิแต่ก็ไม่ได้ห้ามให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากเรื่องนี้ แม้ว่าคำสอนจะมีความแตกต่างกันแต่คำสอนเกี่ยวกับปลายทางของชีวิตก็เหมือนกันคือ ควรใช้ช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิตศึกษาธรรมเพื่อแสวงหาการหลุดพ้นเช่นเดียวกัน

4. บทสรุป

ความเหมือนและต่างในการอธิบายชนชั้นตามมานวธรรมศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์ และพระสูตรในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธ การมอบหน้าที่ให้กับผู้คนในสังคมการเมืองผ่านระบบชนชั้นวรรณะเพื่อความสงบเรียบร้อยและควบคุมสังคมการเมืองให้เป็นไปด้วยฐานวิธีคิดคนละแบบจากยุคที่แตกต่างกันเนื่องจากศาสนาพราหมณ์เกิดก่อนศาสนาพุทธราว 1000 ปี การอธิบายชนชั้นวรรณะสังคมการเมือง นัยหนึ่งของการสร้างที่มาที่ไปของวรรณะต่าง ๆ ให้กับผู้คนในสังคมการเมืองที่สัมพันธ์กับตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมและอาชีพของแต่ละคน นั่นหมายความว่าคนที่มีตำแหน่งทางสังคมที่สูงกว่าย่อมมีวรรณะที่ดีกว่าและการไม่แต่งงานข้ามวรรณะก็เป็นการรักษาตำแหน่งทางสังคมเอาไว้ในเบื้องต้นจนเมื่อการให้ความเห็นอธิบายเรื่องวรรณะจากพระพุทธเจ้า จึงเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับชนชั้นในสังคมในอดีต

จากฐานคิดที่ต่างกันพอสรุปได้ว่า มานวธรรมศาสตร์สร้างวรรณะเป็น "ระเบียบจักรวาล" ถูกกำหนดโดยพระพรหม ความเหลื่อมล้ำเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้และมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง ขณะที่พระสูตรในพระไตรปิฎกมองว่าวรรณะเป็น "สมมติทางสังคม" เกิดขึ้นจากวิวัฒนาการและการแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองตามเหตุปัจจัย ด้านการให้คุณค่าของมนุษย์ ตามมานวธรรมศาสตร์ใช้ "ชาติกำเนิด" ตัดสินสิทธิหน้าที่ และความบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณ ขณะที่พุทธศาสนาใช้ "การกระทำ" เป็นเครื่องมือยืนยันว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและบรรลุธรรมได้เท่าเทียมกัน โดยไม่ขึ้นอยู่กับสายเลือดหรือชนชั้น ด้านเป้าหมายของชีวิตในสังคมการเมือง มานวธรรมศาสตร์มุ่งเน้นการรักษา "เสถียรภาพของโครงสร้างสังคม" ผ่านการทำตามหน้าที่ตามวรรณะ ขณะที่พระสูตรต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับความพยายามในการ "ปลดปล่อยปัจเจกบุคคล" ให้เป็นอิสระจากชนชั้นที่ผูกไว้กับสังคมการเมืองท่ามกลางสังคมที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์

สุดท้ายแล้วหลักธรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นข้อควรปฏิบัติมากกว่าที่จะเป็นกฎที่บังคับสำหรับทุกคน ซึ่งในสมัยโบราณการให้ความหมายของคำว่า “ธรรม” มีความแตกต่างกับยุคสมัยปัจจุบันเป็นอย่างมาก คำว่า “ธรรม” (dharma) ตามคัมภีร์โบราณหมายถึง “กฎ”

(law) ซึ่งก็สอดคล้องกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าเทศน์ในพระสูตรต่าง ๆ เช่น “จักกวัตติวัตร” หมายถึง กฎ หรือวัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ คือ อปริหานิยธรรม ธรรมหรือกฎ 7 ประการของการปกครอง ปัจจุบันความหมายของคำว่า “ธรรม” มีอีกนัยหนึ่งเข้าใจว่าคือ “ธรรมชาติ” ถ้าหากจะมองว่า “ธรรม” คือ ธรรมชาติก็จะต้องเป็นธรรมชาติของสิ่งนั้น ไม่ใช่ความหมายในเชิงสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเองธรรมชาติของหลักการปกครองคือ หลักธรรม 7 ประการตามที่ยกตัวอย่างไป

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การเปรียบเทียบสิ่งที่มีทั้งความเหมือนกัน และต่างกัน ในเรื่องที่มีลักษณะไปในทางเดียวกันตามบทความนี้จะเห็นได้ว่า ศาสนา ปรัชญาความคิดถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบโครงสร้างสังคมการเมืองผ่านเรื่องเล่าที่ผสานเข้ากับชีวิตในสังคมอย่างแนบเนียน โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติมาสร้างความชอบธรรมให้กับความศักดิ์สิทธิ์ในสังคมที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เปิดเผยความลับธรรมชาติ ดังนั้นเองความพยายามในการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “เหตุผล” กับการให้คำอธิบายกับสิ่งที่มีอยู่แล้วสร้างความเข้าใจด้วยหลักการที่มีเหตุผลปรากฏตามพระสูตรต่าง ๆ พร้อมกับการสร้าง “จริยธรรม” ที่เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการควบคุมสังคมการเมืองในแบบที่มีเหตุผลมารองรับให้กับกฎระเบียบไปจนถึงหลักธรรมต่าง ๆ มองได้ว่าการใช้เครื่องมืออย่าง “เหตุผล” และ “จริยธรรม” เป็นการตรวจสอบและท้าทายโครงสร้างอำนาจสังคมการเมืองเดิม

เมื่อทั้งความเหมือนและความต่างของชนชั้นในสังคมการเมืองตามที่ปรากฏในมานวธรรมศาสตร์และพระสูตรในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะกษัตริย์ที่เป็นวรรณะที่มีอิทธิพลและบทบาทที่สำคัญต่อสังคมการเมืองเป็นอย่างมาก สิ่งที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจเมื่อวิธีคิดแบบศาสนาพราหมณ์เป็นวิธีคิดแบบสังคมที่ให้สิทธิและอำนาจแก่กษัตริย์ (Devine Rights) ดุจดั่งเทพเจ้า เป็นสมมติเทพ หรือเป็นเทพเจ้าลงมาจุติเช่นเดียวกับอีกหลายสังคมโบราณทั้งโลกตะวันตกและตะวันออก ขณะที่แนวคิดของวรรณะกษัตริย์เป็น “มหาชนสมมติ” ตามอัคคัญญสูตร ก็ปรากฏในสังคมที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากปรัชญาและศาสนา อย่างสังคมไทยด้วยเช่นกัน สำหรับการเมืองไทยในอดีตแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งกษัตริย์ในลักษณะนี้ คือพระราชประเพณี “การสืบสันตติวงศ์” ของ “ราชวงศ์จักรี” แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2325-2429 เรียกว่า “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” หรือ “มหาชนนิกรสโมสรสมมติ” (ธนกฤต ก้องเวหา, 2567) ขณะที่สังคมการเมืองปัจจุบันสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงแนวคิดกับเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมเมืองให้กับสังคมการเมืองที่ยังมีระบอบกษัตริย์อยู่อาจเรียกได้ว่าเป็นสถาบันเชิงวัฒนธรรมในสังคมการเมืองสมัยใหม่

ความคิดเรื่อง “มหาชนสมมติ” ก็มีลักษณะที่คล้ายกับแนวคิดปรัชญาตะวันตกเรื่อง “สัญญาประชาคม” (Social Contract) ของกลุ่มนักปรัชญาการเมืองสัญญาประชาคม

เช่น Thomas Hobbes, John Locke และ Jean Jacque Rousseau ที่ให้คำอธิบายแนวคิดการก่อตั้งสังคมการเมืองของมนุษย์ จากกลุ่มคนที่อยู่ตามสภาพธรรมชาติมารวมตัวกันทำสัญญาประชาคมด้วยการมอบอำนาจตามธรรมชาติของตนให้แก่องค์อธิปัตย์ (sovereign) เพื่อทำหน้าที่ปกครอง ดูแลชีวิต ความปลอดภัย และทรัพย์สิน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าแนวคิดสัญญาประชาคมนั้น มีส่วนหรือได้รับวิธีการให้คำอธิบายที่คล้ายกับ ความคิดเรื่องมหาชนสมมติ ในอัคคัญญสูตรได้อย่างไรกับการเดินทางของเส้นทางความคิดในประวัติศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

ธนกฤต ก้องเวหา. (2567). *“อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” คติสืบสันตติวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์คืออะไร มีกษัตริย์องค์ใดบ้าง*. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_133877

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2527). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วีระ สมบูรณ์. (2551). *รัฐธรรมในอดีต*. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นบุคส์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2567). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. เข้าถึงได้จาก https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/316/7#316-heading-48

Patrick Olivelle. (2004). *The Law Code of Manu*. New York: Oxford University Press Inc.

การปรับบทบาทพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

The Adaptation of Monks' Roles to Thai Social Changes in the 21st Century

พระสนธิเดช โชติญาโณ, พุทธพร พลรักษา และสุภาภรณ์ โสภา
Phra Sonthidet Chotiyano, Phutthaporn Phonraksa and Supaporn Sopha
วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย
Surat Thani Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: artkeeyo53@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในมิติเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรม อันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยมและรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสารจากตำรางานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ตามแนวทางเชิงพุทธบูรณาการร่วมกับกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่าพระสงฆ์มีความจำเป็นต้องปรับบทบาทจากการประกอบศาสนกิจในลักษณะดั้งเดิมไปสู่การเป็นผู้นำทางจิตใจ ผู้นำชุมชน และผู้มีบทบาทในการเสริมสร้างทุนทางสังคม ตลอดจนการส่งเสริมจริยธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การเปลี่ยนแปลงสังคม, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article aims to study the adaptation of monks' roles to Thai social changes in the 21st century, a period characterized byrapid and complex transformations in economic, social, technological, and cultural dimensions. These changes have significantly affected people's ways of life, values, and patterns of social relationships. The study employs documentary research, drawing upon relevant academic literature and previous studies, and analyzes the data through a Buddhist integrative approach in conjunction with social science frameworks. The findings reveal that Buddhist monks are

ได้รับบทความ: 26 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 27 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 9 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 26, 2025; **Revised:** January 27, 2026; **Accepted:** February 9, 2026

increasingly required to transform their roles from traditional religious practices toward becoming moral leaders, community leaders, and key contributors to the strengthening of social capital. Furthermore, monks play an important role in promoting ethics, moral values, and community resilience by applying Buddhist principles as a foundational framework for driving sustainable social development in accordance with the contemporary context of Thai society.

Keywords: Monks' Roles, Society Changes, the 21st Century

1. บทนำ

สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในหลายมิติ อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมสมัยใหม่ ซึ่งทำให้ผู้คนเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความเปราะบางทางจิตใจ และการเสื่อมถอยของคุณค่าทางจริยธรรมในบางบริบท ภายใต้บริบทดังกล่าว สถาบันพระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมจิตสำนึก และจริยธรรมของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงไม่อาจดำรงบทบาทในรูปแบบเดิมได้อย่างสมบูรณ์ หากจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาบทบาทให้เท่าทันต่อพลวัตของสังคมร่วมสมัย การปรับบทบาทของพระสงฆ์จึงมิได้หมายถึงการละทิ้งหลักธรรมดั้งเดิม หากแต่เป็นการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อปัญหา และความต้องการของสังคมในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การธำรงรักษาความศรัทธา ความหมาย และบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

พระสงฆ์ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนา มิได้ทำหน้าที่เพียงการสั่งสอนหลักธรรม และประกอบศาสนพิธีตามจารีตประเพณีเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกทางจริยธรรม ค่านิยม และการสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง ในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง และความซับซ้อนดังกล่าว บทบาทของพระสงฆ์จึงมิอาจจำกัดอยู่เพียงมิติทางศาสนาแบบดั้งเดิม หากจำเป็นต้องขยายขอบเขตไปสู่การเป็นผู้นำทางจิตใจ ผู้ให้คำปรึกษาทางศีลธรรม และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างสร้างสรรค์ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การปรับบทบาทของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับแนวคิดทาง

สังคมศาสตร์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการธำรงและเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยอย่างสมดุล และยั่งยืน

สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อันเป็นผลสืบเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล และการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารอย่างไร้พรมแดน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิต ค่านิยม และโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมไทย ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ภายใต้บริบทเช่นนี้ สถาบันพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมยาวนาน จึงไม่อาจดำรงบทบาทอยู่เพียงการประกอบศาสนกิจตามขนบเดิม หากแต่จำเป็นต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องและเท่าทันต่อพลวัตของสังคมร่วมสมัย การขยายบทบาทจากการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาไปสู่การเป็นผู้นำทางจิตใจ ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการธำรงความหมายและคุณค่าของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน การปรับบทบาทดังกล่าวมิได้เป็นการละทิ้งหลักธรรม หากแต่เป็นการประยุกต์ใช้พระธรรมคำสอนอย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ความเอื้ออาทร และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันนำไปสู่การธำรงความศรัทธาของประชาชนและสนับสนุนการพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว (ประเวศ วะสี, 2560)

2. แนวคิดและกรอบการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ได้ผ่านกรอบมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับของสังคม ปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลให้โครงสร้างอำนาจ รูปแบบการผลิต การสื่อสาร ตลอดจนวิถีชีวิตและค่านิยมของประชาชนเกิดการปรับเปลี่ยนไปจากสังคมดั้งเดิมสู่สังคมสมัยใหม่อย่างชัดเจน (สุพัตรา สุภาพ, 2557) ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่ความหลากหลายของค่านิยม และรูปแบบการดำรงชีวิต ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความเปราะบางทางจิตใจ และความอ่อนแอของกลไกทางศีลธรรมในบางบริบท ส่วนในมิติทางเศรษฐกิจและการเมือง การพัฒนาเชิงโครงสร้าง และการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลกได้สร้างทั้งโอกาส และแรงกดดันต่อประชาชนและสถาบันทางสังคมในการปรับตัวให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานการณ์เช่นนี้ทำให้บทบาทของสถาบันทางสังคมมิอาจดำรงอยู่ในรูปแบบเดิมได้ หากจำเป็นต้องพัฒนาแนวคิด วิธีการ และรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมร่วมสมัย

ภายใต้บริบทดังกล่าว สถาบันพระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันหลักที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม และวิถีชีวิตของประชาชนส่งผลให้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ในชุมชนลดความเป็นศูนย์กลางลงในบางบริบท ขณะเดียวกันก็เปิดพื้นที่ใหม่ให้พระสงฆ์สามารถขยายบทบาทไปสู่การทำหน้าที่ทางสังคมในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ดังนั้น การทำความเข้าใจแนวคิด และกรอบการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจึงเป็นฐานสำคัญในการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 เพราะช่วยให้เห็นทั้งสาเหตุ ลักษณะ และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม อันนำไปสู่การกำหนดแนวทางการปรับบทบาทของพระสงฆ์ให้สามารถตอบสนองต่อปัญหา และความต้องการของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม โดยยังคงยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการธำรงคุณค่า และการพัฒนาสังคมไทยอย่างสมดุล และยั่งยืน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2560)

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปความได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและซับซ้อน จากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในหลายมิติ ส่งผลให้สถาบันทางสังคมจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย สถาบันพระพุทธศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์จึงมิอาจดำรงอยู่ในรูปแบบเดิม หากต้องพัฒนาแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานให้เท่าทันต่อพลวัตของสังคม การทำความเข้าใจกรอบการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสังคมไทยจึงเป็นฐานสำคัญในการกำหนดแนวทางการปรับบทบาทของพระสงฆ์ให้สามารถตอบสนองต่อปัญหา และความต้องการของสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยยังคงยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการธำรงคุณค่า และสนับสนุนการพัฒนาสังคมไทยอย่างสมดุลและยั่งยืน

3. บทบาทดั้งเดิมของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ในอดีต พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจ การศึกษา และวัฒนธรรมของชุมชนไทย วัดมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีตามหลักพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่สาธารณะทางสังคมที่หล่อหลอมวิถีชีวิต ความคิด และค่านิยมของผู้คนในชุมชนอย่างรอบด้าน วัดทำหน้าที่เป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งด้านพระธรรมคำสอน การอ่านเขียน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2558) พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณจึงมีบทบาทในการชี้นำทางศีลธรรม ให้คำปรึกษา และเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนในยามเผชิญกับปัญหาชีวิต ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางวัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสามัคคี

ความเอื้ออาทร และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน บทบาทดังกล่าวทำให้พระพุทธศาสนาไม่เพียงดำรงอยู่ในฐานะระบบความเชื่อ หากแต่แทรกซึม และฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตและโครงสร้างทางสังคมของคนไทยมาอย่างยาวนาน ด้วยเหตุนี้ บทบาทดั้งเดิมของพระสงฆ์จึงนับเป็นรากฐานสำคัญที่เอื้อให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และดำรงสถานะเป็นสถาบันหลักในการหล่อหลอมจิตสำนึก คุณธรรม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพิจารณาการปรับบทบาทของพระสงฆ์ในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน และอนาคต

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมในหลายมิติ บทบาทดั้งเดิมของวัดและพระสงฆ์ในฐานะศูนย์กลางของชุมชนได้เผชิญกับความท้าทายรูปแบบใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วิถีชีวิตของประชาชนที่เร่งรีบและพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น ความหลากหลายทางความคิด ค่านิยม และอัตลักษณ์ของผู้คน ตลอดจนรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนมิได้ดำรงอยู่ในรูปแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว ความใกล้ชิดในเชิงพื้นที่และกิจกรรมทางศาสนาที่เคยเป็นหัวใจของความสัมพันธ์เริ่มลดบทบาทลง ขณะที่ปฏิสัมพันธ์ในมิติใหม่ ๆ เข้ามามีความสำคัญมากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวทำให้พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับบทบาทและวิธีการทำงานทั้งด้านศาสนาและสังคมให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ โดยมิใช่การละทิ้งอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา หากแต่เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนและพระธรรมวินัยอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้พระพุทธศาสนายังคงทำหน้าที่เป็นพลังทางจริยธรรมและจิตวิญญาณในการหล่อหลอมจิตสำนึกของประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาสังคมไทยให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง สมดุล และยั่งยืนในระยะยาว

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปความได้ว่า บทบาทดั้งเดิมของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจ การศึกษา และวัฒนธรรมของชุมชน วัด และพระสงฆ์ทำหน้าที่หล่อหลอมจริยธรรม ค่านิยม และความสามัคคีของสังคม จนทำให้พระพุทธศาสนาฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิต และโครงสร้างทางสังคมไทยมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว บทบาทดังกล่าวเริ่มเผชิญกับความท้าทายใหม่ ส่งผลให้พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับบทบาท และรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ โดยยังคงยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลาง เพื่อธำรงบทบาทของพระพุทธศาสนาในฐานะพลังทางจริยธรรม และจิตวิญญาณในการพัฒนาสังคมไทยอย่างสมดุล และยั่งยืน

4. การปรับบทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

ภายใต้เงื่อนไขของสังคมไทยร่วมสมัยที่เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องปรับบทบาทจากการเป็นผู้ประกอบศาสนกิจในกรอบดั้งเดิม ไปสู่การเป็นกลไกทางสังคมที่มีบทบาทเชิงรุกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจที่สามารถให้คำแนะนำ ชี้นำ และเยียวยาปัญหาทางจิตใจของประชาชนท่ามกลางสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความตึงเครียด ความเหลื่อมล้ำ และความไม่มั่นคงในชีวิต บทบาทดังกล่าวต้องอาศัยการตีความ และประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของปัญหาสังคมร่วมสมัย เพื่อให้หลักธรรมมิได้เป็นเพียงคำสอนเชิงนามธรรม หากแต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ควบคู่กันนั้น ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้พระสงฆ์สามารถขยายบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะไปสู่พื้นที่ใหม่ของสังคม การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และสื่อดิจิทัลรูปแบบต่าง ๆ ช่วยให้การสื่อสารหลักธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับเทคโนโลยี การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลจึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดคำสอน หากแต่เป็นกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางปัญญา และจิตวิญญาณที่ช่วยเชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับสังคมสมัยใหม่อย่างแนบแน่นยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมทั้งในระดับชุมชนและในระดับสังคมโดยรวม โดยเฉพาะปัญหาที่มีความซับซ้อนและท้าทายต่อโครงสร้างทางสังคม อาทิ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและในสังคมซึ่งบั่นทอนความมั่นคงของสถาบันพื้นฐาน ตลอดจนวิกฤตด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่สะท้อนการเสื่อมถอยของค่านิยมร่วมในสังคมไทยร่วมสมัย ภายใต้บริบทดังกล่าว พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้สร้างและฟื้นฟูจิตสำนึกสาธารณะ โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณค่าแห่งความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การดำรงบทบาทเชิงรุกของพระสงฆ์ยังเอื้อให้วัดกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน และการเยียวยาปัญหาทางจิตใจของผู้คนในชุมชน ขณะเดียวกัน พระสงฆ์ยังสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมและโครงการพัฒนาที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม การปรับบทบาทในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์มิได้เป็นเพียงผู้รักษาและสืบทอดหลักธรรมคำสอนเท่านั้น หากแต่เป็นพลังทางจริยธรรมและสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความสมานฉันท์ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความสมดุล สันติสุข และความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง (สมชาย ศรีทอง, 2561)

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปความได้ว่า การปรับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยศตวรรษที่ 21 เป็นความจำเป็นที่เกิดจากพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี พระสงฆ์จึงต้องก้าวข้ามบทบาทดั้งเดิมของการประกอบศาสนกิจ ไปสู่การเป็นผู้นำทางจิตใจและพลังทางจริยธรรมของสังคม ผ่านการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาชีวิตร่วมสมัย ควบคู่กับการใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่และสื่อสารกับประชาชนอย่างทั่วถึง อีกทั้งยังมีบทบาทในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความสมดุล สันติสุข และความยั่งยืนของสังคมไทยในระยะยาว

5. มิติด้านภาวะผู้นำและธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในสังคมร่วมสมัย

ภาวะผู้นำและธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในสังคมร่วมสมัยนับเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความเข้มแข็ง และความน่าเชื่อถือของสถาบันพระพุทธศาสนา ท่ามกลางสภาพสังคมที่มีความซับซ้อน เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และเต็มไปด้วยความหลากหลายทางความคิด พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณจึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม โดยมิใช่เพียงการยึดมั่นในบทบาทเชิงพิธีกรรม หากแต่ต้องสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ชี้นำทางคุณธรรม สร้างความเข้าใจ และเป็นศูนย์รวมพลังทางศีลธรรมของชุมชนได้อย่างแท้จริง การมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจะช่วยให้พระสงฆ์สามารถสื่อสารหลักธรรมได้อย่างมีพลัง สร้างแรงศรัทธา และจูงใจให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด และสังคมอย่างต่อเนื่อง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2561) การยึดหลักธรรมาภิบาลถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน หลักการด้านความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างวัด พระสงฆ์ และประชาชน เมื่อการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์และกิจกรรมของวัดเป็นไปอย่างเปิดเผย ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ย่อมส่งผลให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งศรัทธา และการเรียนรู้ทางจริยธรรมได้อย่างมั่นคง นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างสถาบันศาสนากับสังคมรอบข้าง ในเชิงพุทธปรัชญา ภาวะผู้นำของพระสงฆ์สามารถตั้งอยู่บนรากฐานของหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งสะท้อนคุณลักษณะของผู้นำที่ดี อาทิ ความเสียสละ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา ความอ่อนน้อม และความอดทน อันเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ควบคู่กับหลัก สังคหวัตถุ 4 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามผ่านการให้ การใช้วาจาที่สร้างสรรค์ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ และการวางตนอย่างเสมอภาค หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัด การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน และการดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำควบคู่กับการยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการเสริมสร้างทักษะเชิงการบริหารหรือความสามารถในการจัดการองค์กรแก่พระสงฆ์ในเชิงเทคนิคเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการบ่มเพาะบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจริยธรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวมอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน การพัฒนาภาวะผู้นำในลักษณะดังกล่าวมุ่งเน้นการหล่อหลอมคุณธรรมภายในจิตใจ อันเป็นรากฐานสำคัญของการใช้อำนาจอย่างมีสติ รอบคอบ และยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เมื่อพระสงฆ์สามารถผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ย่อมช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และความไว้วางใจของสังคมที่มีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการธำรงอยู่และการปรับตัวของสถาบันศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมดังกล่าวยังเอื้อให้พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจ เป็นที่พึ่งทางปัญญาและเป็นกลไกสำคัญในการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม อันนำไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมและการพัฒนาสังคมอย่างเกื้อกูลและมีส่วนร่วม ส่งผลให้สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างความสงบสุข ความสมานฉันท์ และการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืนในระยะยาวอย่างแท้จริง (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2559)

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปความได้ว่า การปรับบทบาทของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 เป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น ทางสายกลาง ความพอประมาณ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจริยธรรมในการส่งเสริมการศึกษาเชิงคุณธรรม การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ยังเผชิญข้อจำกัดด้านทักษะ โครงสร้างการบริหาร และการปรับตัวต่อสังคมสมัยใหม่ ดังนั้น การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องดำเนินอย่างเป็นระบบ ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการบูรณาการองค์ความรู้ทางพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเป็นพลังทางจริยธรรมของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

6. การปรับบทบาทพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นวาระสำคัญของประชาคมโลกที่มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งในเชิงหลักการมีความสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับปรัชญา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องทางสายกลาง ความพอประมาณ ความไม่เบียดเบียน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ภายใต้บริบทดังกล่าว พระสงฆ์สามารถมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นกลไกทางจริยธรรมที่ช่วยถ่ายทอด และประยุกต์หลักพุทธธรรมให้สอดรับกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม ในมิติด้านการศึกษา พระสงฆ์สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เชิงคุณธรรม การพัฒนาปัญญา และการสร้างจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมทางศาสนา และการจัดการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การบรรเทาความยากจน และการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ยังสะท้อนบทบาทด้านการสร้างความเป็นธรรม และความเอื้ออาทรในสังคม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระสงฆ์ยังสามารถมีบทบาทเชิงรุกในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการคุ้มครองระบบนิเวศ การบูรณาการบทบาทดังกล่าวทำให้พระสงฆ์มิได้เป็นเพียงผู้เผยแผ่หลักธรรมในเชิงนามธรรม หากแต่เป็นผู้นำทางจริยธรรมที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยให้ก้าวไปสู่ความสมดุล ความมั่นคง และความยั่งยืนทั้งในมิติทางวัตถุและจิตใจอย่างแท้จริง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564) แม้พระสงฆ์จะมีศักยภาพ และทุนทางศีลธรรมอันเข้มแข็งในการขับเคลื่อนบทบาททางสังคม แต่ในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยยังคงเผชิญความท้าทายหลายประการที่ไม่อาจมองข้าม ความท้าทายดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงตัวบุคคล หากแต่ครอบคลุมถึงมิติด้านโครงสร้าง ระบบ และบริบทแวดล้อมของคณะสงฆ์โดยรวม โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในสังคมยุคใหม่ เช่น ความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาสังคมร่วมสมัย ความสามารถในการสื่อสารกับประชาชนที่มีความหลากหลายทางความคิด และช่วงวัย ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ นอกจากนี้ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ที่ยังคงยึดรูปแบบตามลำดับชั้นอย่างเคร่งครัด อาจส่งผลให้การปรับตัว การตัดสินใจ และการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมดำเนินไปอย่างล่าช้า และไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว แนวทางการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ รอบด้าน และต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับศักยภาพพระสงฆ์ผ่านการศึกษาและการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย การบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ อาทิ สังคมศาสตร์ การบริหารจัดการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ จะช่วยเสริมสร้างมุมมองที่กว้างขวาง และเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน เชิงสังคม ควบคู่กับการพัฒนาทักษะด้านภาวะผู้นำ

การสื่อสารสาธารณะ และการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน (อภินันท์ สุวรรณรักษ์, 2562)

นอกจากนี้ การสนับสนุนเชิงนโยบายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในทุกมิติ ทั้งด้านทรัพยากร งบประมาณ โครงสร้างการบริหาร และโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่องจะช่วยเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ และบทบาททางสังคมได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมร่วมสมัย แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2560) ที่เน้นย้ำว่าพระสงฆ์ควรมีความมั่นคงในหลักธรรมและพระวินัยเป็นรากฐาน ควบคู่กับการใช้ปัญญาอย่างรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อสามารถทำหน้าที่ชี้นำสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพระสงฆ์สามารถผสานความลุ่มลึกทางธรรมเข้ากับองค์ความรู้และทักษะสมัยใหม่ได้อย่างสมดุล ย่อมส่งผลให้สถาบันพระพุทธศาสนามีความเข้มแข็งทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงคุณค่า สามารถดำรงบทบาทเป็นพลังทางจริยธรรมที่เกื้อหนุนการพัฒนาสังคมไทยให้ก้าวไปสู่ความสงบสุข ความสมดุล และความยั่งยืนได้อย่างแท้จริงในระยะยาว

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปความได้ว่า การปรับบทบาทของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 เป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น ทางสายกลาง ความพอประมาณ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจริยธรรมในการส่งเสริมการศึกษาเชิงคุณธรรม การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ยังเผชิญข้อจำกัดด้านทักษะ โครงสร้างการบริหาร และการปรับตัวต่อสังคมสมัยใหม่ ดังนั้น การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องดำเนินอย่างเป็นระบบ ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการบูรณาการองค์ความรู้ทางพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเป็นพลังทางจริยธรรมของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

7. สรุป

สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 เผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิต ค่านิยม และความสัมพันธ์ของผู้คนอย่างลึกซึ้ง ภายใต้บริบทดังกล่าว สถาบันพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในฐานะกลไกสำคัญด้านจริยธรรมของสังคมไทย จำเป็นต้องปรับบทบาทให้เท่าทันต่อพลวัตของสังคมร่วมสมัย จากเดิมที่ทำหน้าที่ประกอบศาสนกิจและเป็นศูนย์กลางของชุมชน ไปสู่การเป็นผู้นำทางจิตใจ ผู้สร้างจิตสำนึก

สาธารณะ และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ การปรับบทบาทดังกล่าวมิได้เป็นการละทิ้งหลักพระพุทธศาสนา หากแต่เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในมิติภาวะผู้นำ ธรรมาภิบาล การพัฒนาชุมชน และการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) แม้พระสงฆ์จะมีทุนทางศีลธรรมที่เข้มแข็ง แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านทักษะ โครงสร้างการบริหาร และการปรับตัวต่อสังคมสมัยใหม่ ดังนั้น การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์จึงควรดำเนินอย่างเป็นระบบผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการบูรณาการองค์ความรู้ทางพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาให้เป็นพลังทางจริยธรรมในการนำพาสังคมไทยไปสู่ความสมดุล สงบสุข และยั่งยืนในระยะยาว

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่นี้เสนอ บทบาทพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 พระสงฆ์ในสังคมร่วมสมัยมีบทบาทสำคัญทั้งด้านศาสนา และสังคม ทำให้การพัฒนาศักยภาพในทุกด้านเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง พระสงฆ์ต้องเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งในการเผยแผ่ธรรมะ การให้คำปรึกษา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมยังคงเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิต และแก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัย พระสงฆ์สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแนวทางชีวิตที่มีคุณธรรม ส่งเสริมจิตสำนึกที่ดี และสร้างสังคมที่สงบสุข และมีความร่วมมือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงประชาชนได้กว้างไกลและรวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้ เทคโนโลยียังสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภาวะผู้นำ และธรรมาภิบาลถือเป็นปัจจัยสำคัญ พระสงฆ์ต้องดำรงความโปร่งใส รับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ และสร้างความร่วมมือกับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม และการบริหารจัดการที่ดี การผสานศักยภาพ ความรู้หลักธรรม เทคโนโลยี และภาวะผู้นำที่ยึดมั่นในธรรมาภิบาล จะช่วยให้พระสงฆ์สามารถปรับตัว และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2560). *โลกาภิวัตน์กับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2558). *ประวัติศาสตร์สังคมไทยในมุมมองวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ประเวศ วะสี. (2560). *ระบบสุขภาพทางปัญญา: ทางออกสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2561). *ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ.

สมชาย ศรีทอง. (2561). *การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนกับบทบาทสถาบันศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2559). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารองค์กรสมัยใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

สุพัตรา สุภาพ. (2557). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *แผนยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2561–2570*. นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

อภินันท์ สุวรรณรักษ์. (2562). *การพัฒนาชุมชนกับทุนทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวัตกรรมภาครัฐไทยกับการสร้างคุณค่าร่วมทางสังคม: กลไกการยกระดับคุณภาพชีวิตตามเป้าหมาย SDGs

Thai Public Sector Innovation and Creating Shared Social Value: A Mechanism for Improving Quality of Life in Line with The SDGs

เนติลักษณ์ สุทธิรักษ์
Netilux Suttiruk
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surathani Buddhist College
Corresponding Author, E-mail: netilux16@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเชิงทฤษฎีและปฏิบัติระหว่างการสร้างคุณค่าร่วมทางสังคม นวัตกรรมภาครัฐ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เสนอพื้นที่การสร้างคุณค่าร่วม 3 มิติ ได้แก่ การออกแบบผลิตภัณฑ์และตลาดที่ตอบโจทย์สังคม การปรับปรุงผลิตภาพในห่วงโซ่คุณค่า และการพัฒนาเชิงคลัสเตอร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะนวัตกรรมในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศไทยที่เชื่อมโยงนวัตกรรมภาครัฐไปปฏิบัติ และผลลัพธ์ด้านคุณภาพชีวิตในมิติสำคัญ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา การขจัดความยากจน การลดความเหลื่อมล้ำ และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาครัฐในฐานะผู้สร้างคุณค่าแก่สังคม นวัตกรรมภาครัฐไทยในช่วงที่ผ่านมา การบริการภาครัฐดิจิทัล การบริหารภาครัฐบนฐานข้อมูล ระบบสวัสดิการแบบมุ่งเป้ากลุ่มเปราะบาง ตลอดจนกลไกความร่วมมือแบบ พหุภาคี ระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน นวัตกรรมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น แอปพลิเคชันเพื่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อการลดความยากจน ระบบสาธารณสุขดิจิทัลเพิ่มประสิทธิภาพการรักษาพยาบาล และแพลตฟอร์มข้อมูลเปิดที่ส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน นโยบายและกฎระเบียบที่เอื้อให้เกิดนวัตกรรม การให้เงินอุดหนุน สิทธิประโยชน์ทางภาษี อุปสรรคต้องได้รับการแก้ไข โครงสร้างราชการแบบรวมศูนย์ที่ขาดความคล่องตัว การบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่ยังไม่สมบูรณ์ ความเหลื่อมล้ำด้านทักษะดิจิทัลของประชาชน กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อนวัตกรรม และแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารรัฐสมัยใหม่ สนับสนุนให้ประเทศไทยสามารถบรรลุ SDGs ได้อย่างยั่งยืน และเท่าเทียมในอนาคต

คำสำคัญ: นวัตกรรมภาครัฐ, คุณค่าร่วมทางสังคม, คุณภาพชีวิต, การพัฒนาที่ยั่งยืน

ได้รับบทความ: 7 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 24 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 31 มกราคม 2569
Received: January 7, 2026; **Revised:** January 24, 2026; **Accepted:** January 31, 2026

Abstract

This academic article aims to analyze the theoretical and practical linkages between creating shared social value, public sector innovation, and improving the quality of life for citizens under the Sustainable Development Goals (SDGs). It proposes three dimensions of shared value creation: designing societally relevant products and markets, improving productivity in value chains, and developing local clusters. In particular, innovation in improving the quality of life for citizens under the SDGs is a key strategy for Thailand, linking public sector innovation to practical implementation and impacting key dimensions of quality of life, including health, education, poverty eradication, inequality reduction, and sustainable environmental management. This reflects the role of the government as a value creator for society. Past public sector innovations in Thailand include digital government services, data-driven public administration, targeted welfare systems for vulnerable groups, and multilateral collaboration mechanisms between government agencies, the private sector, and civil society. Innovations impacting citizens' quality of life include applications for accessing public services, the state welfare card for poverty reduction, digital health systems to improve healthcare efficiency, and open data platforms promoting transparency and public participation. Policies and regulations conducive to innovation, such as subsidies and tax benefits, need to be addressed. Obstacles requiring solutions include centralized and inflexible bureaucratic structures, incomplete data integration between agencies, the digital skills gap among citizens, and regulations hindering innovation. Furthermore, these guidelines for driving innovation to enhance the efficiency of modern public administration will support Thailand in achieving the SDGs sustainably and equitably in the future.

Keywords: Public Sector Innovation, Shared Social Values, Quality of Life, Sustainable Development

1. บทนำ

การบริหารงานที่มีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมได้เข้ามามีบทบาทและมีความสำคัญอย่างมากต่อการบริหารจัดการงานของภาครัฐในปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการบริหารโดยใช้นวัตกรรมการบริหารนั้นเป็นสิ่งที่ สามารถถ่ายทอดความรู้ และการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ รวมทั้งองค์กรภาครัฐได้ ต้องมีการเรียนรู้

ในการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในการตอบสนองความ ต้องการของประชาชน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าภารกิจของภาครัฐในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนทั้งการถ่ายโอนอำนาจการปกครองจากส่วนกลาง ลงสู่ท้องถิ่น มีภารกิจที่เพิ่มขึ้น โดยส่งผลให้การทำงานขององค์กรภาครัฐต้องมีการปรับเปลี่ยนกันมากขึ้น ในปัจจุบันต้องมีการแสวงหาแนวทางการทำงานนำมาซึ่งแนวคิด และวิธีการในรูปแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้องค์กรสามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ นวัตกรรม จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อองค์กรภาครัฐในปัจจุบัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมระหว่างองค์กรส่วนใหญ่เกิดจากการประชุม สัมมนา การศึกษาดูงาน รวมไปถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างกันทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคลในด้านต่าง ๆ เพื่อนำนวัตกรรมไปสู่การประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดประโยชน์กับองค์กรอื่นได้ จากสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยกำหนดให้องค์กรต้องเปลี่ยนแปลงการทำงานมาเป็นยุคแห่งการสร้างนวัตกรรม การทำงานใหม่ การปรับกลยุทธ์ท่ามกลางภาวการณ์แข่งขันที่องค์กร มุ่งสู่ความเป็นเลิศ เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่องค์กรในทุกด้านนั้น จำเป็นต้องหาแนวทางในการพัฒนาและสร้างสมรรถนะในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดอย่างยั่งยืน และในการที่องค์กร จะมีประสิทธิภาพ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารในองค์กร ซึ่งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้ทรัพยากรต่าง ๆ สามารถเข้ามาร่วมกัน และถูกใช้อย่างคุ้มค่าสอดคล้องกับนโยบายและกลยุทธ์ขององค์กร ต้องใช้ภาวะความเป็นผู้นำที่มีลักษณะพิเศษที่มีประสิทธิภาพรวมกับการมีวิสัยทัศน์ในการกำหนดกลยุทธ์และประกอบกับสมรรถนะต่าง ๆ หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะสามารถบริหาร โน้มน้าวให้สมาชิกในองค์กรทุกคนร่วมมือกันทำงานเพื่อผลสำเร็จโดยรวมขององค์กรได้ ภายใต้การบริหารเชิงนวัตกรรมในองค์กรนั้น (เมลิสา มหาพลและคณะ, 2564)

นอกจากนี้ภาครัฐควรเพิ่มโอกาสและสร้างนวัตกรรมเพื่อจัดการกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและเพื่อสร้างอนาคตด้วยกระบวนการและแนวคิดใหม่ต้องทำให้เชื่อมั่นได้ว่าทุกคนมีโอกาสในการปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีในเศรษฐกิจที่เป็นดิจิทัลของโลกที่เพิ่มขึ้นด้วยการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งก็คือ “นวัตกรรม” ในภาครัฐเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเปิดแนวคิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในแง่ที่ดี และวิธีการใหม่ ที่สนับสนุนให้ทุกคนกลายเป็นหุ้นส่วนร่วมคิดในการกำหนดอนาคตของภาครัฐร่วมกันการยอมรับเทคโนโลยี กระบวนการและแนวคิดใหม่ต้องวางอยู่บนการทำให้ปลอดภัยเป็นความเชื่อใจสาธารณะ เป็นระบบการเชื่อมโยงระหว่างกันและเศรษฐกิจแบ่งปันเกี่ยวกับคุณค่าสาธารณะ (ดุษฎี วรธรรมดุษฎี, 2564) มนุษย์เป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อความก้าวหน้าของประเทศ การพัฒนาประเทศจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการยกระดับความเป็นอยู่และความผาสุกของประชาชนในมิติที่หลากหลาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัย และมีสภาวะจิตใจที่เข้มแข็งและสมดุล สะท้อนถึงแนวคิด

การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ เมื่อประชาชนมีคุณภาพที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมโดยรวม ตลอดจนสามารถใช้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันนำไปสู่การลดทอนปัญหาทางสังคมและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาว (สามารถ สง่างาม, 2554)

การยกระดับความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถของประชาชนให้สามารถหลุดพ้นจากความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น ผ่านการดำเนินนโยบายและมาตรการต่าง ๆ การสาธารณสุข การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมถึงการดำเนินนโยบายเชิงเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องเอื้อต่อการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การพัฒนาทักษะอาชีพ การฝึกอบรม และการสนับสนุนการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านการพัฒนายังคงมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ ลักษณะประชากร สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ระดับความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 3 (SDG3) สร้างหลักประกันการมีสุขภาวะที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัยหมายความว่า ทุกคนควรเข้าถึงการดูแลสุขภาพที่มีคุณภาพ ป้องกันและควบคุมโรคทั้งติดต่อและไม่ติดต่อ และลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพตลอดวงจรชีวิตแบ่งเป็นตัวชี้วัดเชิงเป้าหมายหลายข้อที่ครอบคลุมมิติสำคัญของสุขภาพ ลดอัตราการตายของมารดา ลดความเสี่ยงการตายจากการตั้งครรภ์และการคลอด ยุติการตายที่ป้องกันได้ของเด็ก ยุติการแพร่ระบาดของโรคติดต่อสำคัญ เช่น HIV/AIDS, วัณโรค, มาลาเรีย และโรคเขตร้อนที่ถูกละเลย ลดการตายก่อนวัยอันควรจากโรคไม่ติดต่อ (NCDs) หัวใจ เบาหวาน มะเร็ง และส่งเสริมสุขภาพจิต ป้องกันและรักษาการใช้สารเสพติด/การติดสุรา ลดการตายและการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุจราจร เข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์อย่างครอบคลุม บรรลุการคุ้มครองสุขภาพถ้วนหน้า การเข้าถึงบริการพื้นฐานและยาจำเป็นโดยไม่เกิดภาระทางการเงินเกินควร ลดการตายและเจ็บป่วยจากมลพิษ สิ่งแวดล้อม และสารเคมีอันตรายรวมถึงเป้าหมายด้านการวิจัย การเข้าถึงยา วัคซีน เทคโนโลยีสุขภาพ การเพิ่มการลงทุนด้านสุขภาพ และการเสริมสร้างความสามารถด้านเตือนภัยและการรับมือภัยสุขภาพ (ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี, 2561) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบของนวัตกรรมสาธารณะต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ในด้านสุขภาพ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การพิจารณาบทบาทของนวัตกรรมสาธารณะในการสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะ SDG ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดี เมืองน่าอยู่ ความเหลื่อมล้ำ และธรรมาภิบาล

และเสนอแนวทางเชิงนโยบายสำหรับภาครัฐไทย ในการพัฒนานวัตกรรมสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนเพื่อเพิ่มสมรรถนะภาครัฐและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในอนาคต

2. ความหมายของนวัตกรรมภาครัฐ

ความหมายของนวัตกรรมภาครัฐ นักวิชาการต่างให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ดังนี้ อีแวน (Evan, 1966) กล่าวว่า นวัตกรรม เป็นกระบวนการของการพัฒนาความคิดใหม่เป็นสิ่งที่ต่อยอดของสิ่งประดิษฐ์ ให้เข้าถึงและเป็นที่ยอมรับของตลาดในลักษณะของผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือเป็นกระบวนการใหม่ ที่มีการพัฒนาขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรก และทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของผู้ประกอบการในการสร้างศักยภาพการแข่งขันในเชิงธุรกิจ และความมั่งคั่ง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือจากการสร้างขึ้นใหม่ รวมทั้งเป็นการพัฒนาขึ้นจากความรู้ใหม่ (Utterback, 2004; Drucker, 1994) นวัตกรรม คือ “กระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่” โดยที่สิ่งใหม่นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม (เฉลิมพงศ์ มีสมนัย, 2559) ทั้งนี้ ศรุดา ทิพย์แสง (2564) ได้กล่าวว่า นวัตกรรม คือ การริเริ่ม หรือการทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ครอบคลุมถึงความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิม ให้มีความทันสมัยและสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิม เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งนี้ยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้อีกด้วย กระบวนการพัฒนานวัตกรรมออกได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระยะการคิดค้นหรือเป็นการปรับประยุกต์ของเก่าให้เหมาะสมกับกาลสมัยระยะที่ 2 การพัฒนาเป็นขั้นตอนของการทดลองและทดสอบในโครงการนำร่อง เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรม ระยะที่ 3 การนำเอาไปใช้จริงในสถานการณ์ทั่วไป ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่นวัตกรรมมีความสมบูรณ์ขยายผลได้อย่างเป็นรูปธรรม นวัตกรรมภาครัฐ คือ งานของภาครัฐที่เกิดขึ้นใหม่จากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาที่สร้างขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าหรือประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นนโยบายใหม่ บริการใหม่ กระบวนการใหม่หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร์, 2568)

สรุปได้ว่า นวัตกรรมภาครัฐ หมายถึง แนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ จากประสบการณ์และทักษะในการพัฒนาและปรับปรุงบริการใหม่ กระบวนการใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นการนำนวัตกรรมมาใช้ในหลากหลายมิติ เช่น การออกแบบบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนานโยบาย และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ

3. ประเภทของนวัตกรรมภาครัฐ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ 6 ได้แบ่งประเภทนวัตกรรมสาธารณะ ไว้ดังนี้ 1) นวัตกรรมบริการ การพัฒนาปรับปรุงการบริการหรือสร้างบริการใหม่ เช่น หน่วยบริการเคลื่อนที่หรือการดูแลสุขภาพถึงบ้าน 2) นวัตกรรมการส่งมอบบริการ การปรับเปลี่ยนการให้บริการในรูปแบบใหม่หรือช่องทางการให้บริการที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การจดทะเบียนนิติบุคคลผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ การยื่นและชำระประกันสังคมแบบออนไลน์ 3) นวัตกรรมการบริหารองค์กร เป็นการออกแบบหรือพัฒนากระบวนการทำงานรูปแบบใหม่ เช่น การนำระบบตรวจสอบอาคารตามระดับความเสี่ยงมาใช้ในการกำกับดูแล 4) นวัตกรรมทางความคิด เป็นการแสวงหาความคิดใหม่ในการวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาและหรือการโต้แย้งสมมติฐานเดิม รวมไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลักดันให้เกิดความคิดใหม่ 5) นวัตกรรมเชิงนโยบายเป็นการออกแบบนโยบายหรือ ประยุกต์ใช้เครื่องมือนโยบายใหม่ ซึ่งส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพการณ์ หรือพฤติกรรมของสังคม เช่น การทำให้กัญชาเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย 6) นวัตกรรมเชิงระบบการออกแบบหรือการวางระบบใหม่หรือเปลี่ยนแปลงระบบหรือโครงสร้างที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์หรือเปลี่ยนแปลงแบบแผนการประสานงานเชื่อมโยงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ เช่น การแยกส่วนระหว่างผู้ซื้อบริการและผู้ให้บริการในระบบสาธารณสุข

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้จัดประเภทนวัตกรรม 5 ประเภท ได้แก่

1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ การพัฒนา การสร้างสินค้าหรือบริการใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่างครอบคลุมการปรับเปลี่ยนทั้งทางด้านเทคนิคเฉพาะทาง องค์ประกอบ วัสดุ ซอฟแวร์ มุ่งเน้นคุณค่าและประโยชน์ต่อผู้ใช้ ให้ความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนการใช้เทคโนโลยีใหม่ในการสร้างสินค้าที่มีความแตกต่าง

2) นวัตกรรมกระบวนการ การพัฒนา การปรับเปลี่ยนแนวทางหรือกระบวนการผลิตสินค้า หรือการให้บริการแตกต่างไปจากเดิม โดยอาศัยการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์กระบวนการ ให้มีประสิทธิภาพมาก อาศัยความรู้ทางเทคโนโลยีตลอดจนความรู้กระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการหรือกระบวนการใหม่ ๆ ส่งผลให้กระบวนการการผลิตและการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการทำงาน

3) นวัตกรรมการตลาด การพัฒนาหรือขยายตลาดใหม่ผ่านการปรับปรุงวิธีการในการออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบรรจุผลิตภัณฑ์ การจัดวางตราสินค้า การส่งเสริมการขายและการบริการ รวมถึงการแสวงหาโอกาสทางการตลาด การจัดวางตำแหน่งของนวัตกรรม เช่น รูปแบบการผลิต

4) นวัตกรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กรธุรกิจ รูปแบบการดำเนินงาน กระบวนการ การตลาดและรูปแบบธุรกิจเป็นนวัตกรรมที่เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการและบริหารองค์กร ใช้ความรู้ ความสามารถในด้านการบริหาร

จัดการมาปรับปรุงการบริหารภายในองค์กร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการเงินเพื่อสร้างเป็นนวัตกรรมในโครงสร้างการจัดการ ระบบบรรษัทภิบาล ระบบการเงิน

5) นวัตกรรมการจัดการ การพัฒนารูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการองค์กร โดยนำองค์ความรู้ทางด้านการจัดการมาปรับปรุงโครงสร้างและระบบเดิมขององค์กร ซึ่งรูปแบบการบริหารเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากร เพื่อส่งเสริมให้เกิดความคิดใหม่ ๆ เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าและสามารถสร้างรายได้และนำไปสู่ผลการประกอบการที่ดี เช่น การบริหารองค์กร ในลักษณะที่เป็นงานประจำกับสายการบังคับบัญชาที่เป็นแบบโครงการ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565)

สรุปได้ว่า นวัตกรรมสาธารณะแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ นวัตกรรมบริการ เป็นการปรับปรุงบริการหรือสร้างบริการใหม่ นวัตกรรมการส่งมอบบริการ การให้บริการในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม นวัตกรรมการบริหารองค์กร ใช้ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการมาปรับปรุงระบบโครงสร้างเดิมนวัตกรรมความคิด เป็นการแสวงหาหนทางใหม่ในการวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหา นวัตกรรมเชิงนโยบาย เป็นการออกแบบนโยบายหรือ ประยุกต์ใช้เครื่องมือ นโยบายใหม่ ซึ่งส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ หรือพฤติกรรม

4. รูปแบบของนวัตกรรมในการบริหารงานภาครัฐ

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยกองการเจ้าหน้าที่ ได้พัฒนารูปแบบนวัตกรรม ในการบริหารงานภาครัฐภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และกระแสฐานวิถีชีวิตใหม่ โดยมุ่งเน้นการยกระดับประสิทธิภาพการทำงาน การให้บริการ และการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย

1) นวัตกรรมด้าน กฎ ระเบียบ และคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความถูกต้อง รวดเร็ว มีมาตรฐานเดียวกัน มีความเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์ ได้แก่ การจัดทำ “คู่มือการใช้งานระบบฐานข้อมูลสารสนเทศการบริหารงานทรัพยากรบุคคล (DPIS) เพื่อให้การใช้งานระบบทะเบียนประวัติข้าราชการอิเล็กทรอนิกส์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับโปรแกรมระบบฐานข้อมูลสารสนเทศการบริหารงานทรัพยากรบุคคลของกรมการปกครองและการจัดทำ “ข้อบังคับว่า ด้วยหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้กับสมาชิกสามัญกองทุนสวัสดิการกรมการปกครอง”

2) นวัตกรรมด้านการให้บริการและการสร้างบริการใหม่ การพัฒนารูปแบบการให้บริการใหม่แก่ข้าราชการและบุคลากร “การให้บริการ ก.พ.7 ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์” เป็นการพัฒนารูปแบบการให้บริการและการจัดหารายได้ของกองทุนสวัสดิการกรมการปกครอง โดยได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการปรับปรุงการให้บริการ เช่น Facebook Fan page และ Application LINE เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์

3) นวัตกรรมด้านกระบวนการบริหารงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นการคิดค้นวิธีการทำงานรูปแบบใหม่และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพื่อยกระดับ

คุณภาพการบริหารและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐ ได้แก่ การจัดทำแบบประเมิน Aptitude Test เรียกว่า “แบบประเมินสมรรถนะที่เหมาะสมกับตำแหน่งนายอำเภอ” ใช้สำหรับการสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมสำหรับตำแหน่งนายอำเภอ เพื่อสมรรถนะที่จัดทำเป็นแบบประเมิน เหมาะสมกับตำแหน่งปลัดอำเภอ

4) นวัตกรรมด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำงาน เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและแอปพลิเคชั่นมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ลดต้นทุน และลดระยะเวลาในการดำเนินงาน ได้แก่ การนำ Application ZOOM มาปรับใช้ในกระบวนการนำเสนอผลงาน การปรับวิธีการสอบวินัย โดยให้ผู้ที่ถูกดำเนินการทางวินัยให้ข้อมูลผ่าน Application ZOOM และการประชุมในองค์กรและนำ Application LINE มาใช้สำหรับการสื่อสาร การนำ Google Form มาใช้สำหรับการสร้างแบบสอบถาม

5) นวัตกรรมด้านการปรับปรุงวิธีการจัดการข้อมูล เป็นการพัฒนาวิธีการทำงานใหม่เพื่อเพิ่มความสะดวก ถูกต้อง รวดเร็วของข้อมูล โดยปรับปรุงวิธีการนำเข้าข้อมูลในระบบฐานข้อมูลสารสนเทศการบริหารงานทรัพยากรบุคคล (DPIS) จากการบันทึกข้อมูลเป็นรายบุคคลเป็นการนำเข้าข้อมูลในรูปแบบไฟล์ตารางจากโปรแกรม Microsoft Excel

6) นวัตกรรมเชิงการเปลี่ยนแปลงแบบเฉียบพลัน เป็นการนำแนวคิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาใช้ในการบริหารงาน โดยการริเริ่มจัดทำบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยระบบคอมพิวเตอร์ (บัตรอิเล็กทรอนิกส์) (วิไลวรรณ เกตุพันธ์, 2565)

5. การสร้างคุณค่าร่วมทางสังคม

การสร้างสรรค์คุณค่าร่วมทางสังคม

Porter & Kramer ได้พัฒนาทฤษฎี Creating Shared Value ในปลายปี 2011 ด้วยการนำเสนอกรอบแนวคิดที่มุ่งให้ภาคธุรกิจและองค์กรสร้างคุณค่าใหม่ในการดำเนินงานผ่านการบูรณาการเป้าหมายทางเศษฐกิจเข้ากับการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การสร้างคุณค่าร่วมสามารถเกิดขึ้นได้จากการพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความจำเป็นทางสังคมที่ยังไม่มีการแก้ไขเพื่อนำไปสู่การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน 2) การใช้ประโยชน์จากทักษะ ประสบการณ์ และทรัพยากรขององค์กร เป็นทุนพื้นฐานที่สะท้อนถึงศักยภาพและความพร้อมในการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ และ 3) การมองเห็นความท้าทายและโอกาสขององค์กรที่จะทำให้การแก้ปัญหาสังคมนั้น โดยกระบวนการดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดคุณค่าในเชิงสังคมควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว (Porter & Kramer, 2011)

Porter & Kramer (2011) ระบุว่า คุณค่าร่วม (Shared Value) เป็นนโยบายและการปฏิบัติการจริงที่ยกระดับความสามารถการแข่งขันขององค์กร พร้อมกับกระตุ้นให้เกิดความก้าวหน้าของเศรษฐกิจและความเกี่ยวข้องกับสังคมในระดับชุมชน ไม่ใช่การแบ่งปัน

คุณค่าตามรูปแบบของการช่วยเหลือการกุศล ช่วยเหลือเป็นการส่วนตัว การไกล่เกลี่ยผลประโยชน์กับผู้มีส่วนได้เสียและการปฏิบัติตามเงื่อนไขกำหนดของท้องถิ่น

พื้นที่ที่เปิดโอกาสของการสร้างสรรค์คุณค่าขององค์กรคู่สังคม ประกอบด้วย 3 พื้นที่ด้วยกัน คือ

1) การทบทวนประโยชน์และความทั่วถึงที่ผู้บริโภคได้รับจากผลิตภัณฑ์และการตลาด การสร้างสรรค์คุณค่าองค์กรธุรกิจคู่สังคมในพื้นที่ เป็นเรื่องการกระจายผลิตภัณฑ์และบริการไปยังผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจการตลาด หรือการมีโอกาสเข้าถึงซึ่งอรรถประโยชน์ของผลิตภัณฑ์และสินค้า เพราะว่าแต่ละผลิตภัณฑ์และบริการ ล้วนแต่เกิดขึ้นจากการออกแบบเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคเป็นลำดับเบื้องต้น ดังนั้นความทั่วถึงและการเข้าถึงซึ่งผลิตภัณฑ์และบริการ ย่อมจะหมายความถึง การนำพาซึ่งการตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคมตามไปด้วยเป็นเบื้องต้น

2) การปรับนิยามผลิตภาพในห่วงโซ่คุณค่าเป็นการจัดการเชิงระบบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงระบบการผลิต และระบบการบริหารจัดการที่นำไปสู่การสร้างผลความสำเร็จใหม่ที่ดีกว่าเดิม ตัวอย่าง เช่น ผลงานของ Walmart เมื่อปี ค.ศ. 2009 ที่เกิดขึ้นจากการทบทวนเส้นทาง ชนิดสินค้า และตำแหน่งคลังสินค้าเพื่อจัดเป็นระบบการบริหารงานที่สร้างประโยชน์ให้กับบริษัทมากที่สุด ต้นทุนต่ำที่สุด

3) การผนึกแน่นของกิจการขององค์กรธุรกิจกับพัฒนาเชิงคลัสเตอร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องของการนำเอาทรัพยากร ความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญขององค์กรธุรกิจไปร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น ตัวอย่าง เช่น Nestle’ ที่ปรับเปลี่ยนการผลิตกาแฟคุณภาพสูงของชาวไร่กาแฟ ในทางปฏิบัติ บริษัทได้พัฒนาร่วมกันหลายฝ่าย และใช้เวลาในการพัฒนาทั้งกลุ่มที่ปรึกษา กลุ่มเกษตรกร รัฐบาลท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การสร้างสรรค์คุณค่าร่วมทางสังคม องค์กรสามารถสร้าง “ประโยชน์คู่” ได้ทั้งองค์กรธุรกิจองค์กรภาครัฐและสังคมได้พร้อมกัน ผ่านการพัฒนาแนวทางที่ตอบโจทย์ปัญหาสังคมและเพิ่มขีดความสามารถขององค์กร โดยอาศัย 1) ความจำเป็นทางสังคมที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข 2) ทรัพยากรและศักยภาพขององค์กร และ 3) โอกาสและความท้าทายที่นำสู่การสร้างคุณค่าใหม่ แบ่งออกเป็น 3 พื้นที่ ได้แก่ การออกแบบผลิตภัณฑ์และตลาดที่ตอบโจทย์สังคม การเพิ่มผลิตภาพในห่วงโซ่คุณค่า และการพัฒนาเชิงคลัสเตอร์ร่วมกับชุมชน การดำเนินการเหล่านี้นำสู่ความร่วมมือ การยกระดับศักยภาพของชุมชน และการลดต้นทุนเชิงสังคมในภาพรวม

6. ความหมายของคุณภาพชีวิต

แนวคิดคุณภาพชีวิตตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อและมุมมองเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคม โดยทั่วไปมนุษย์ทุกคนยอมต้องการการมีชีวิตที่ดีพร้อมในทุก ๆ ด้าน

ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น มีสุขภาพดี มีอิสระเสรีในด้านความคิด การกระทำมีเป้าหมายของชีวิตคุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางเพราะเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร จะทำให้การพัฒนาด้านต่าง ๆ สามารถกระทำได้ดีหรือประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว จึงมีผู้ให้ความหมายคุณภาพชีวิต ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ คณะทำงานด้านคุณภาพชีวิตองค์การอนามัยโลก The WHOQOL Group (World Health Organization, 1995) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความพึงพอใจของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคมโดยจะสัมพันธ์กับเป้าหมายและความคาดหวังของตนเอง ภายใต้บริบทของวัฒนธรรม มาตรฐานของสังคมและสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นระบบบริการสวัสดิการต่าง ๆ ตลอดจนการเมืองและการปกครองของสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ โอเร็ม Orem (2001) กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิต มีความหมายเช่นเดียวกับความผาสุก ซึ่งเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อการมีชีวิตอยู่ ของความพึงพอใจ ความรู้สึก เป็นสุขกายและจิตใจ คุณภาพชีวิตได้รับการพิจารณาของแนวคิดที่มีหลากมิติ ซึ่งมักจะเป็นแนวคิดของการได้รับบริการ สวัสดิการ ความพึงพอใจ เศรษฐกิจและประสบการณ์ชีวิตของบุคคลในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตในแง่ของความผาสุกของมนุษย์นั้น เป็นวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ขณะที่คุณภาพชีวิตของทรัพยากรมนุษย์เป็นเครื่องมือวัดการพัฒนา (United Nations, 1995)

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับการมีชีวิตที่ดี มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิตในการได้รับการบริการทั้งในด้านร่างกายจิตใจ สังคม อารมณ์ และการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมเป็นการประสานการรับรู้ของบุคคลในด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม ภายใต้วัฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิตของแต่ละคน

7. องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

องค์ประกอบต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตมีความสำคัญต่อบุคคลนั้นมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล โดยขึ้นอยู่ภูมิหลัง สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรมและสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่บุคคลที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบในชีวิตหลาย ๆ ด้านและขึ้นอยู่กับการรับรู้ และความพึงพอใจของบุคคลนั้นต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้มีผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต นี้มีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ดังนี้

คณะทำงานด้านคุณภาพชีวิตองค์การอนามัยโลก WHOQOL Group แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในปี ค.ศ. 1995 เหลือเพียง 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านร่างกาย คือ การรับรู้ทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน ได้แก่ การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงในร่างกาย การรับรู้ในความรู้สึกสุข สบายไม่มีความเจ็บป่วย การรับรู้ความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกาย การพักผ่อนนอนหลับ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การทำงาน การรับรู้เหล่านี้มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 2) ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง ได้แก่ การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้

ภาพลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกภาคภูมิใจใน ตนเอง ความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ ความสามารถในการจัดการกับความเศร้า ความกังวล การรับรู้ถึงความเชื่อด้านจิตใจ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการชนะอุปสรรค 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้ด้านความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การได้รับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมรวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย และมั่นคงในชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการ สุขภาพ การบริการทางสังคม การรับรู้ว่าตนมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2009) ได้เริ่มโครงการพัฒนาดัชนีการพัฒนามนุษย์ โดยมีแนวคิดในการวัดคุณภาพชีวิต แต่ควรวัดด้วยตัวชี้วัดทางสังคมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ที่ควรประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ การมีชีวิตที่ยืนยาว ความรู้และมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี

Ferrans & Powers (1985) กล่าวว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตจากความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 4 องค์ประกอบ คือ 1) สุขภาพและหน้าที่ ความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเอง การพักผ่อนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาว่าง การมีกิจกรรมในครอบครัว ตลอดจนความสะดวกในการเดินทาง 2) สังคมเศรษฐกิจ ครอบคลุมสภาพความเป็นอยู่ รายได้ การประกอบอาชีพ และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน สภาพที่อยู่อาศัย 3) จิตวิญญาณ ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิต ความสงบทางจิตใจการบรรลุเป้าหมายในชีวิต ความพึงพอใจต่อชีวิตโดยรวม 4) ครอบครัว ได้แก่ ความสุขในครอบครัว ความสัมพันธ์กับคู่สมรส บุตร รวมถึงภาวะสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตมาจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ไว้ 5 องค์ประกอบ คือ 1) ความสุขสบายด้านร่างกายและวัตถุ หมายถึงการมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงและปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บ มีอาหารที่เพียงพอ มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2) สัมพันธภาพทางสังคมที่ดี คือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดา มารดา คู่สมรส ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่นที่รู้จักในสังคม 3) การมีกิจกรรมและมีส่วนร่วมในสังคมชุมชน รวมทั้งมีโอกาสช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น 4) การพัฒนาด้านบุคลิกภาพและมีการดำเนินชีวิตตามพัฒนาการ เช่น พัฒนาการ ด้านสติปัญญา มีการเรียนรู้เพิ่มเติมสนใจการเรียน เข้าใจตนเอง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง ทำงานที่น่าสนใจมีเกียรติในสังคมได้รับค่าตอบแทนที่ดีเหมาะสมเพียงพอ และแสดงความรู้สึกพอใจแสดงออกมาในทางสร้างสรรค์ 5) การสันทนาการและการพักผ่อน หมายถึง การทำกิจกรรมยามว่างและ

กิจกรรมทางสังคม เช่น ทานข้าวนอกบ้าน การอ่านหนังสือ การฟังเพลงหรือบันเทิงอื่น ๆ (กัลยา กังสนันท์ และวิภาวรรณ กลิ่นหอม, 2560)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย คือ การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงในร่างกาย การรับรู้ในความรู้สึกสุข สบายไม่มีความเจ็บป่วย ด้านจิตใจ คือการรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้ด้านความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านสุขภาพ การบริการทางสังคม

8. แนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) สหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายเพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้ (สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรดุลย์, 2559)

เป้าหมายที่1 การขจัดความยากจน เป็นการขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่

เป้าหมายที่ 2 การขจัดความหิวโหย ยุติความหิวโหยบรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกวัย

เป้าหมายที่ 4 การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียมและสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ การบรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมอำนาจให้แก่สตรีและเด็กหญิง

เป้าหมายที่ 6 การมีน้ำสะอาดและการมีสุขอนามัยที่ดี สร้างหลักประกันจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริการจัดการที่ยั่งยืนสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 7 การมีพลังงานที่สะอาดและราคาถูก สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมงานที่มีคุณค่าและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ มีผลิตภาพและการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 การส่งเสริมอุตสาหกรรม นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความ ทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืนและส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำ ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุมปลอดภัยมีภูมิต้านทานและยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 มีการบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ 14 การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก ปกป้องฟื้นฟูและสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อสู้การกลาย สภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพดิน และหยุดยั้งการสูญเสีย ความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 การสร้างสังคมสันติสุข การสร้างความยุติธรรมและสถาบันอันเป็นที่พึ่งของส่วนร่วม ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพรับผิดชอบครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 การมีส่วนร่วมของประชาชนในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนเสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไก่การดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีบทบาทสำคัญเป็นกลไกหลักในการผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ด้วยการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง ซึ่งจะช่วยเพิ่มและพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาในทุกมิติทั้ง ด้านสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

9. มิติของการพัฒนา

จากเป้าหมายการพัฒนา 17 เป้าหมาย ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 169 เป้าหมายย่อย (SDG Targets) ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และมีตัวชี้วัด 247 ตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการติดตามและประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จในการพัฒนา ซึ่งจัดกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเป็น 5 มิติ คือ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) 1) มิติด้านการพัฒนาคน ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจนและความหิวโหยและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สร้างหลักเรื่องมีชีวิต สุขภาพที่ดีและความเป็นอยู่ที่ดี สำหรับทุกคนทุกวัย ทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม

สนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ 2) มิติด้านสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลก ปกป้องฟื้นฟูสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและสภาพดินหยุดยั้งการสูญเสียความหลายทางชีวภาพ 3) มิติด้านเศรษฐกิจและความมั่งคั่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี และสอดคล้องกับธรรมชาติทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืน ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องครอบคลุมยั่งยืน การมีงานทำที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ลดความไม่เสมอภาคประเทศและระหว่างประเทศ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย มีภูมิต้านทานและยั่งยืน 4) มิติด้านสันติภาพและสถาบัน ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติมีสังคมที่สงบสุขและไม่แบ่งแยกให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ 5) มิติด้านความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งเสริมให้เกิดเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

10. สรุป

นวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารภาครัฐในยุคปัจจุบัน ช่วยถ่ายทอดความรู้ สร้างแนวปฏิบัติใหม่ ๆ และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะเมื่อภารกิจของรัฐถูกขยายและมีการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น รัฐต้องเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงและตอบสนองความต้องการของประชาชน ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสมรรถนะเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนนวัตกรรมและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รัฐควรสร้างโอกาสและส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อรับมือความเป็นจริงและสร้างอนาคตในเศรษฐกิจดิจิทัล โดยวางพื้นฐานบนความเชื่อมั่นของสาธารณะและการร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งหวังยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในมิติร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมาย SDG3 ด้านสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี บทความนี้จึงมุ่งประเมินบทบาทและผลกระทบของนวัตกรรมสาธารณะต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต พร้อมพิจารณาประเภทของนวัตกรรมและเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อให้ภาครัฐไทยสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

11. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

แสดงความเชื่อมโยงเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติระหว่างการสร้างคุณค่าร่วมทางสังคม (CSV) นวัตกรรมภาครัฐ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยสะท้อนบทบาทของภาครัฐในฐานะผู้สร้างคุณค่าแก่สังคมผ่าน

นวัตกรรมเชิงนโยบาย บริการ และความร่วมมือพหุภาคี เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านคุณภาพชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและเท่าเทียม

เอกสารอ้างอิง

กัลยา กังสนันท์ และวิภาวรรณ กลิ่นหอม. (2560). คุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาล ชุมชนเขตพื้นที่ 1 จังหวัดนครศรีธรรมราช. *WMS Journal of Management Walailak University*, 6(2), 72-82.

เฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2559). *การสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการฝึกอบรม*. เข้าถึงได้จาก https://www.sms-stou.org/archives/953?lang=th.

ดุษฎี วรธรรมดุษฎี. (2564). รัฐบาลนวัตกรรม: การยอมปรับรับนวัตกรรมในภาครัฐด้วยหลักการบริการสาธารณะใหม่. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 14(1), 123-148.

เมลิสา มหาพลและคณะ. (2564). การสร้างนวัตกรรมการบริหารองค์การภาครัฐ. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 3(2), 16-31.

วิไลวรรณ เกตุพันธ์. (2565). นวัตกรรมในการบริหารงานภาครัฐ : กรณีศึกษากองการเจ้าหน้าที่กรมการปกครอง. *วารสารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 18(3), 1-15.

ศรุดา ทิพย์แสง. (2564). *นวัตกรรมเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรกับเทคโนโลยี*. เข้าถึงได้จาก https://www.scimath.org/article-technology/item/11658-2020-06-30-06-14-32

สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรดุล. (2559). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการของสหประชาชาติ เพื่อโลกอนาคต. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11(7), 1-7.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2564-2567)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2565). *การจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร*. เข้าถึงได้จาก http://www.nia.or.th

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร์. (2568). *ความหมายนวัตกรรมภาครัฐ*. เข้าถึงได้จาก https://web.parliament.go.th/view/55/innovation_proposal/TH-TH

สามารถ สง่างาม. (2554). *คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาราชภัฏพระนคร.

Drucker, P.F. (1994). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. London: Heinemann.

Evan, W. M. (1966). *Organizational Lag*. Human Organization. 25 (spring), 51-53.

Ferrans, C. E., & Powers, M. J. (1985, October). Quality of life index: Development and psychometric properties. *Advances in Nursing Science*, 8, 15-24.

Orem D.E. (2001). *Nursing : concept of practices*. (6th ed.) St. Louis MO: Mosby.

Porter, E. & Kramer, M. (2011). The Big Idea: Creating Shared Value. *Harvard Business Review*, 89(1-2), 2-17.

Utterback, J. M. (2004). The Dynamics of Innovation. *Educause Review*, 39(1), 42-51.

United Nations. (2009). *Human Development Report 2009*. New York, USA: United Nations.

United Nations. (1995). *Quality of Life in the ESCAP Region*. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.

WHOQOL Group. (1995). The World Health Organization Quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization. *Social Science and Medicine*, 41(10), 1403-1409. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/027795369500112K

การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

Strengthening Organizational Culture Based on Buddhist Principles in the Context of Contemporary Thai Society

ทิพกัมพู เดชารัตน์, วิลัยภรณ์ มลิวัลย์ และโศจิลักษณ์ สุวรรณภักดี
Tipkumpoo Dacharat, Wilaiporn Maliwan and Sojiluk Suwanpakdee
วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Surat Thani Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: artkeeyo53@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นฐานในการวิเคราะห์เนื้อหา มุ่งอธิบายความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร ตลอดจนการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาค่านิยม พฤติกรรม และความสัมพันธ์ในการทำงานของบุคลากรภายในองค์กร ผลการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นฐานคุณค่าทางจริยธรรมที่เอื้อต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความเมตตาความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากรและความยั่งยืนขององค์กร บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าการ บูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหาร และการพัฒนาองค์กรเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมไทย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรทางสังคม

คำสำคัญ: วัฒนธรรมองค์กร, พุทธธรรม, สังคมไทยร่วมสมัย

Abstract

This academic article aims to examine approaches to fostering organizational culture based on Buddhist principles within the context of contemporary Thai society. The study employs a documentary research method, drawing upon relevant concepts, theories, and prior studies as a foundation for content analysis. The discussion focuses on explaining the meaning and significance of organizational culture, as well as the application

ได้รับบทความ: 7 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 27 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 9 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 7, 2026; **Revised:** January 27, 2026; **Accepted:** February 9, 2026

of key Buddhist teachings-namely the Four Brahmavihāras, the Four Saṅgahavatthus, and the Four Iddhipādas-in cultivating organizational values, work-related behaviors, and interpersonal relationships among personnel. The findings indicate that Buddhist principles can serve as an ethical value base that supports the development of an organizational culture emphasizing compassion, cooperation, responsibility, and transparency. Such a value-oriented culture contributes to enhanced work performance, stronger employee engagement, and long-term organizational sustainability. This article further highlights that the integration of Buddhist principles with organizational management and development represents an approach well aligned with Thailand's social and cultural context. Moreover, these principles can be effectively applied across various types of organizations, including public institutions, private enterprises, and social organizations.

Keywords: Organizational Culture, Buddhist Principles, Contemporary Thai Society

1. บทนำ

ในยุคสังคมไทยร่วมสมัยที่กำลังเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรม องค์กรในทุกภาคส่วนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแข่งขันที่สูงขึ้น ความคาดหวังของสังคมต่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ท้าทายระบบการบริหารจัดการองค์กรในปัจจุบัน ภายใต้บริบทดังกล่าว วัฒนธรรมองค์กรจึงมิใช่เพียงกรอบพฤติกรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติภายในองค์กรเท่านั้น หากแต่เป็นรากฐานเชิงคุณค่าที่กำหนดทิศทางความหมาย และอัตลักษณ์ขององค์กร วัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสมย่อมช่วยหล่อหลอมทัศนคติ จิตสำนึก และพฤติกรรมของบุคลากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายร่วมกัน ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ความไว้วางใจ และการทำงานร่วมกันอย่างมีพลัง อันนำไปสู่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ปรากฏในหลายองค์กรของสังคมไทย อาทิ ความขัดแย้งภายใน การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม การขาดความโปร่งใส หรือบรรยากาศการทำงานที่ไม่เกื้อกูล สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของวัฒนธรรมองค์กรที่ขาดฐานคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานเท่านั้น หากยังบั่นทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความผูกพันของบุคลากร และความน่าเชื่อถือขององค์กรในสายตาสังคมโดยรวมสำหรับสังคมไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางความคิดและวิถีชีวิตมาอย่างยาวนาน

หลักพุทธธรรมจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 มิได้มุ่งเพียงการพัฒนาจิตใจของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากยังสามารถประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างความสัมพันธ์ การเสริมสร้างความร่วมมือ และการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานภายในองค์กรได้อย่างเป็นระบบ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้การพัฒนาองค์กรมิได้มุ่งเน้นเฉพาะผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณหรือความสำเร็จทางเศรษฐกิจเพียงประการเดียว หากยังคำนึงถึงคุณค่าของมนุษย์ ความสุขในการทำงาน และความรับผิดชอบต่อสังคมในภาพรวม อันสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมไทยและแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น บทความวิชาการเรื่องการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดความเกื้อกูล เป็นธรรม และเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างองค์กรที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมั่นคง

2. แนวคิดวัฒนธรรมองค์กรในสังคมไทย

วัฒนธรรมองค์กรเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สะท้อนถึงแบบแผนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่สมาชิกในองค์กรยึดถือร่วมกัน และทำหน้าที่เป็นกรอบอ้างอิงในการกำหนดทิศทางการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรภายในองค์กร วัฒนธรรมองค์กรจึงมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากแต่ค่อย ๆ ถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์ร่วม ประวัติความเป็นมา รูปแบบการบริหารของผู้นำ ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่องค์กรนั้นตั้งอยู่ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อวิธีคิดและวิธีปฏิบัติของสมาชิกในองค์กรอย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมองค์กรทำหน้าที่เสมือน “บรรทัดฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร” ที่กำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ภายในองค์กร ส่งผลให้บุคลากรรับรู้ถึงบทบาท หน้าที่ และความคาดหวังที่องค์กรมีต่อพวกเขา การมีวัฒนธรรมองค์กรที่ชัดเจนและเหมาะสมจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เสริมสร้างความผูกพันและความภาคภูมิใจในการทำงาน ตลอดจนเอื้อต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม หากวัฒนธรรมองค์กรขาดความชัดเจนหรือมีลักษณะคลุมเครือ อาจก่อให้เกิดความสับสน ความขัดแย้ง และลดทอนแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร นอกจากนี้ วัฒนธรรมองค์กรยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรในระยะยาว เนื่องจากเป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ และรูปแบบการบริหารจัดการ วัฒนธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม ความโปร่งใส และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะช่วยหล่อหลอมให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

พร้อมทั้งรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการทำงานกับคุณค่าทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนขององค์กรในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560)

สำหรับสังคมไทย วัฒนธรรมองค์กรมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคม ได้แก่ การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การเคารพในลำดับอาวุโส การให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูล ลักษณะดังกล่าวช่วยส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร ลดความตึงเครียด และเอื้อต่อการประสานความร่วมมือภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง วัฒนธรรมที่เน้นความเกรงใจและการเคารพลำดับชั้น อาจส่งผลให้เกิดการหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง การไม่กล้าทักท้วงผู้มีอำนาจ หรือการยอมรับการตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมโดยปราศจากการตรวจสอบอย่างเหมาะสม เมื่อวัฒนธรรมองค์กรขาดหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นฐานรองรับ ลักษณะเชิงบวกของวัฒนธรรมไทยอาจถูกบิดเบือนจนกลายเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดปัญหาทางการบริหาร อาทิ การใช้อำนาจโดยมิชอบ ความไม่โปร่งใสในการตัดสินใจ การเลือกปฏิบัติ หรือการปิดกั้นโอกาสของบุคลากรบางกลุ่ม ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงบั่นทอนความเชื่อมั่นของบุคลากรที่มีต่อองค์กรเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือ และความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2557)

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวสรุปความได้ว่า การทำความเข้าใจแนวคิดวัฒนธรรมองค์กรในบริบทสังคมไทย จึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งมิติทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และระบบคุณค่าที่แฝงอยู่ในการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสมจึงควรตั้งอยู่บนการผสมผสานระหว่างคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยกับหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมองค์กรทำหน้าที่เป็นพลังเชิงบวกในการส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนำพาองค์กรไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

3. หลักพุทธธรรมกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร

หลักพุทธธรรมกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่

3.1 พรหมวิหาร 4 กับการสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรนั้น มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความคิดและพฤติกรรมของบุคลากรให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณธรรม โดยเฉพาะ “พรหมวิหาร 4” ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา นับเป็นหลักธรรมที่เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กร และช่วยส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลและเคารพซึ่งกันและกัน เมตตา หมายถึง ความปรารถนาดีและความจริงใจต่อผู้อื่น การนำหลักเมตตามาประยุกต์ใช้ในองค์กรช่วยให้บุคลากรมีทัศนคติเชิงบวกต่อเพื่อนร่วมงานและ

ผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้การสื่อสารเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ลดความตึงเครียด และเพิ่มความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน กรุณา คือ ความเห็นอกเห็นใจและความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นยามประสบปัญหา หลักกรุณาช่วยให้ผู้บริหารและบุคลากรตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดใจรับฟัง และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจภายในองค์กร มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ การส่งเสริมมุทิตาในองค์กรช่วยลดการแข่งขันที่ไม่สร้างสรรค์ และเสริมสร้างวัฒนธรรมการชื่นชม ยอมรับ และให้คุณค่ากับความสำเร็จของผู้อื่น ซึ่งนำไปสู่การทำงานเป็นทีมอย่างมีพลัง ขณะที่อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง มีเหตุผล และไม่ลำเอียง หลักอุเบกขาช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างเป็นธรรม ลดอคติ และสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบการตัดสินใจภายในองค์กร ดังนั้น การนำพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร มิได้เป็นเพียงการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในเชิงนามธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการวางรากฐานทางจริยธรรมที่ช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรให้ตั้งอยู่บนความเข้าใจ ความเอื้ออาทร และความเคารพซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่บรรยากาศการทำงานที่สงบสุข มีคุณค่า และเอื้อต่อความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559)

3.2 สังคหวัตถุ 4 กับการสร้างความร่วมมือ สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่มุ่งเน้นการยึดเหนี่ยวและผูกไมตรีระหว่างบุคคลในสังคม อันประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีภายในองค์กรได้อย่างเหมาะสม ในบริบทของการทำงานร่วมกัน หลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยหล่อหลอมบรรยากาศการทำงานให้ตั้งอยู่บนความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2561) ทานในบริบทองค์กรมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้สิ่งของ หากหมายรวมถึงการแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง ขณะที่ปิยวาจาเป็นการสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน และสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดในการทำงาน และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ส่วนอัตถจริยา คือการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงานอย่างจริงใจ และการร่วมรับผิดชอบต่อภารกิจขององค์กรร่วมกัน และสมานัตตตา หมายถึงการวางตนอย่างเสมอภาค ไม่ถือตัว ไม่แบ่งแยกฐานะหรือหน้าที่ ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เมื่อองค์กรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาปรับใช้ในการบริหารและการทำงานร่วมกัน จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความร่วมมือ ความผูกพัน และความไว้วางใจ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงานและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

3.3 อิทธิบาท 4 กับการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน อิทธิบาท 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่ว่าด้วยปัจจัยแห่งความสำเร็จ อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กรได้อย่างเหมาะสม หลักธรรมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างทั้งแรงจูงใจภายในความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน และการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง อันเป็นรากฐานสำคัญของความก้าวหน้าและความสำเร็จขององค์กรโดยรวม (พระเทพเวที, 2560) ฉันทะ หมายถึง ความพอใจและความรักในงานที่ปฏิบัติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานอย่างมีความหมาย เมื่อบุคลากรเกิดฉันทะ ย่อมทำงานด้วยความสมัครใจ มิใช่เพียงเพื่อหน้าที่หรือผลตอบแทน แต่เกิดความภาคภูมิใจและความผูกพันต่อองค์กร วิริยะ คือความเพียรพยายาม ความอดทน และความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ช่วยให้บุคลากรสามารถเผชิญปัญหาและความท้าทายในการทำงานได้อย่างเข้มแข็ง จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ ตั้งใจ และจดจ่อกับงานที่รับผิดชอบ ส่งผลให้งานที่ดำเนินการมีคุณภาพและลดความผิดพลาด ส่วนวิมังสา คือการใช้ปัญญาพิจารณา ตรวจสอบ และปรับปรุงวิธีการทำงานอย่างรอบคอบ ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนานวัตกรรม และการยกระดับประสิทธิภาพการทำงานอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร ไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งมั่น ใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวสรุปความได้ว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยพรหมวิหาร 4 ช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความเมตตา ความเข้าใจ และความเป็นธรรม สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความสามัคคีระหว่างบุคลากร ขณะที่อิทธิบาท 4 เป็นกลไกสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลและมีคุณค่า อันนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

4. การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรมิได้เป็นเพียงการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในเชิงอุดมคติ หากแต่เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติที่สามารถบูรณาการเข้ากับระบบการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร นโยบายการดำเนินงาน และพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่องค์กรต้องเผชิญกับการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และแรงกดดันจากความคาดหวังของสังคม การยึดหลักพุทธธรรมเป็นฐานของวัฒนธรรมองค์กรจึงช่วยสร้างเสถียรภาพทางจิตใจ และเป็นเข็มทิศทางคุณธรรมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างมีสติและรอบคอบ ในระดับผู้นำ หลักพุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบจริยธรรมในการบริหารจัดการ โดยผู้นำควรแสดงบทบาทความเป็นผู้นำเชิงคุณธรรม (moral leadership) ผ่านการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การใช้

เหตุผลควบคู่กับเมตตาธรรม และการตัดสินใจที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์เฉพาะตน การบริหารงานด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และไม่ลำเอียง จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาของบุคลากรต่อระบบการบริหาร อันนำไปสู่ความร่วมมือและความทุ่มเทในการทำงานอย่างเต็มศักยภาพ (วิชัย ว่องศิริ, 2561) ในระดับองค์กร การส่งเสริมกิจกรรมและกระบวนการทำงานที่สะท้อนหลักพุทธธรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยมร่วม ไม่ว่าจะเป็นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานเป็นทีมแบบมีส่วนร่วม การพัฒนากิจกรรมจิตอาสา หรือการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมในสถานที่ทำงาน กิจกรรมเหล่านี้ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการแบ่งปัน ความรับผิดชอบ และความเอื้ออาทร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมกันในองค์กรอย่างสันติและสร้างสรรค์ ทั้งยังช่วยลดช่องว่างทางอำนาจและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรต่างระดับ (ประเวศ วะสี, 2560)

ขณะเดียวกัน การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับแนวคิดการบริหารองค์กรสมัยใหม่ ยังช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองของการจัดการจากการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงตัวเลขหรือความสำเร็จทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ไปสู่การให้ความสำคัญกับคุณค่าของมนุษย์ในฐานะทรัพยากรที่มีชีวิตและจิตใจ การดูแลความสุขในการทำงาน การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัว และการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพภายในของบุคลากร ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มพลังการทำงานอย่างยั่งยืน และลดปัญหาความเครียด ความขัดแย้ง และการหมดไฟในการทำงาน เมื่อองค์กรสามารถผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับระบบการบริหารจัดการได้อย่างกลมกลืน ย่อมก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่มีทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรมควบคู่กัน องค์กรลักษณะนี้มิได้มุ่งเพียงความสำเร็จในระยะสั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม การดำเนินงานอย่างมีจริยธรรม และการสร้างคุณค่าร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาองค์กรอย่างสมดุลและยั่งยืนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2558)

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวสรุปความได้ว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรเป็นแนวทางที่ช่วยหล่อหลอมการบริหารและการทำงานให้ตั้งอยู่บนฐานคุณธรรม จริยธรรม และความเอื้ออาทร โดยสามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมทุกระดับ ตั้งแต่ผู้นำซึ่งเป็นแบบอย่างด้านความเป็นธรรมและเมตตาธรรม ไปจนถึงบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารสมัยใหม่ช่วยให้องค์กรมิได้มุ่งเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ หากแต่คำนึงถึงคุณค่าของมนุษย์ ความสุขในการทำงาน และความรับผิดชอบต่อสังคม อันนำไปสู่การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูล มีพลัง และส่งเสริมการพัฒนาองค์กรอย่างมั่นคงและยั่งยืนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

5. การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

วัฒนธรรมองค์กรนับเป็นรากฐานสำคัญที่ทำหน้าที่กำหนดทิศทางการดำเนินงาน หล่อหลอมพฤติกรรมของบุคลากร และส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กรโดยรวม ทั้งในมิติของผลสัมฤทธิ์เชิงภารกิจและความยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยซึ่งกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล และการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความท้าทายใหม่ต่อองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางสังคม ในการปรับตัวให้เท่าทันต่อพลวัตของสิ่งแวดล้อมภายนอก ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว องค์กรจึงมิอาจมุ่งเน้นการปรับตัวเพียงในเชิงโครงสร้างหรือกระบวนการบริหารจัดการเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปกับการสร้างระบบคุณค่าและค่านิยมร่วมภายในองค์กร เพื่อเป็นฐานรองรับการทำงานและการตัดสินใจของบุคลากรในทุกระดับ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์กรที่ให้ความสำคัญเฉพาะประสิทธิภาพเชิงกลไก ผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจ หรือความสามารถในการแข่งขันเพียงด้านเดียว อาจไม่เพียงพอต่อการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในระยะยาว หากขาดกรอบคุณค่าทางจริยธรรมที่ช่วยกำกับทิศทางการดำเนินงานและพฤติกรรมของบุคลากรให้ตั้งอยู่บนความถูกต้อง โปร่งใส และรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม ดังที่ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2559) ได้ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมองค์กรที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรมและธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความยั่งยืนให้แก่องค์กรในระยะยาว

ในบริบทดังกล่าว หลักพุทธธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดเชิงคุณค่าที่มีพลังในการหล่อหลอมและกำกับทิศทางของวัฒนธรรมองค์กรให้ตั้งอยู่บนความถูกต้อง ดีงาม และความเกื้อกูลต่อส่วนรวม อันเป็นคุณค่าพื้นฐานที่สอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญทางความคิด จริยธรรม และจิตสำนึกของผู้คนมาอย่างยาวนาน (ประเวศ วะสี, 2560) หลักพุทธธรรมจึงมิได้เป็นเพียงชุดคำสอนทางศาสนา หากแต่เป็นระบบคุณค่าที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรม ทัศนคติ และรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคลากรภายในองค์กรได้อย่างเหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรจึงมิใช่เพียงการเสริมองค์ประกอบทางศาสนาให้กับการทำงานเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการสร้างและพัฒนาระบบคุณค่าภายในองค์กรอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งช่วยหล่อหลอมให้บุคลากรตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคมโดยรวม หลักพุทธธรรมยังมีบทบาทในการส่งเสริมความเมตตา ความเอื้ออาทร ความร่วมมือ และการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูล ลดความขัดแย้ง และ

เสริมสร้างความสามัคคีภายในองค์กร ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการพัฒนาองค์กรบนฐานคุณธรรมและความยั่งยืนในระยะยาว

หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการสร้างและพัฒนาบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความร่วมมือ ความเข้าใจ และความเกื้อกูลระหว่างบุคลากรภายในองค์กรได้อย่างลึกซึ้ง เมตตาและกรุณามีบทบาทในการส่งเสริมทัศนคติของการเอาใจใส่ การเคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในด้านการทำงานและด้านจิตใจ ซึ่งช่วยลดความตึงเครียด ความขัดแย้ง และสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่อบอุ่นและปลอดภัยทางจิตวิทยา ในขณะเดียวกัน มุทิตาเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการยินดีในความสำเร็จ ความก้าวหน้า และศักยภาพของผู้อื่น อันเป็นปัจจัยสำคัญในการลดการแข่งขันเชิงลบและความอิจฉาริษยาที่มักเกิดขึ้นในองค์กรสมัยใหม่ หลักมุทิตาช่วยปลูกฝังวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นการสนับสนุนซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกัน และการมองความสำเร็จของผู้อื่นเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองและองค์กรโดยรวม ส่วนอุเบกขาเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ผู้บริหารและบุคลากรสามารถวางใจเป็นกลาง ใช้สติและปัญญาในการพิจารณาและตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่ถูกครอบงำด้วยอคติ ความลำเอียง หรืออารมณ์ส่วนบุคคล อุเบกขาจึงเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือในกระบวนการบริหารจัดการ เมื่อหลักอุเบกขาถูกนำมาใช้ควบคู่กับเมตตาและกรุณา ย่อมช่วยให้การตัดสินใจทางองค์กรมีทั้งความถูกต้องและความเหมาะสม โดยภาพรวม หลักพรหมวิหาร 4 จึงมิได้เป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคล หากแต่เป็นกลไกเชิงคุณค่าที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และความสามัคคีภายในองค์กร อันนำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และเอื้อต่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2561)

นอกจากนี้ หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ถือเป็นรากฐานทางคุณธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและธำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคลากรภายในองค์กรอย่างยั่งยืน ทานในบริบทขององค์กรมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ในเชิงวัตถุเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงการแบ่งปันทรัพยากร ความรู้ ประสบการณ์ และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม การให้ดังกล่าวช่วยลดช่องว่างระหว่างบุคลากร สร้างความรู้สึกมีคุณค่าและการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ปิยวาจาเป็นหลักธรรมที่สะท้อนถึงพลังของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ โดยการใช้ถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน และจริงใจในการติดต่อสื่อสาร ไม่เพียงช่วยลดความตึงเครียดและความเข้าใจผิดในการทำงาน หากยังเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความเคารพซึ่งกันและกัน การสื่อสารตามหลักปิยวาจาจึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนภายในองค์กรให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติตนให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น

และต่อส่วนรวม ซึ่งในบริบทองค์กรสะท้อนผ่านการทำงานด้วยความรับผิดชอบ การช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อนร่วมงาน และการอุทิศตนเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน หลักอัตถจริยาช่วยปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการทำงานเป็นทีม และลดพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ขณะที่สมานัตตตา คือ การวางตนอย่างเสมอภาค ไม่ถือตัว ไม่แบ่งแยกฐานะหรือตำแหน่ง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความรู้สึกเป็นธรรมและความเสมอภาคภายในองค์กร เมื่อผู้บริหารและบุคลากรปฏิบัติต่อกันด้วยความเท่าเทียม ย่อมช่วยลดความรู้สึกเหลื่อมล้ำ สร้างความเคารพซึ่งกันและกัน และเสริมสร้างความสามัคคีในองค์กร โดยสรุป หลักสังคหวัตถุ 4 ทำหน้าที่เป็นกลไกทางคุณค่าที่ช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์ภายในองค์กรให้ตั้งอยู่บนความเกื้อกูล ความเข้าใจ และความร่วมมือ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และนำไปสู่การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการพัฒนาองค์กรอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว (สมชาย ศรีทอง, 2561)

ขณะเดียวกัน หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาแรงจูงใจภายในและศักยภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉันทะในบริบทของการทำงานหมายถึง ความรัก ความพึงพอใจ และความสมัครใจในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรเกิดฉันทะ ย่อมทำให้งานมิใช่เป็นเพียงหน้าที่ตามคำสั่ง หากแต่เป็นกิจกรรมที่มีความหมายและคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรและความมุ่งมั่นในการสร้างผลงานอย่างต่อเนื่อง วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ความอดทน และความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวัฒนธรรมการทำงานที่เข้มแข็งและมีความรับผิดชอบต่อภารกิจขององค์กร หลักวิริยะช่วยส่งเสริมให้บุคลากรสามารถเผชิญกับความกดดัน การเปลี่ยนแปลง และความท้าทายในการทำงานได้อย่างมีสติและมั่นคง อันเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งในบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีการแข่งขันและความไม่แน่นอนสูง จิตตะ หมายถึง ความตั้งใจมั่น ความเอาใจใส่ และการมีสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำ หลักธรรมข้อนี้ช่วยให้บุคลากรสามารถทำงานอย่างมีคุณภาพ ลดความผิดพลาด และเกิดความรอบคอบในการปฏิบัติหน้าที่ การปลูกฝังจิตตะในองค์กรจึงมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการทำงานและสร้างความเป็นมืออาชีพในระยะยาว ส่วนวิมังสา คือ การใช้ปัญญาในการใคร่ครวญ ตรวจสอบ และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง หลักวิมังสาส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเปิดรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาองค์กรสมัยใหม่ที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการปรับปรุงอย่างไม่หยุดนิ่ง เมื่อบุคลากรได้รับการส่งเสริมให้ตั้งคำถามและพัฒนาวิธีการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ย่อมช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยสรุป หลักอิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นฐานคุณค่าที่ช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพจากภายในบุคลากรอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติของแรงจูงใจ ความมุ่งมั่น ความตั้งใจ และการใช้ปัญญาในการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัย

สำคัญที่เอื้อต่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560)

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวสรุปความได้ว่า การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรที่ไม่เพียงมุ่งสู่ความสำเร็จเชิงผลสัมฤทธิ์ในระยะสั้น หากแต่ยังช่วยวางรากฐานความมั่นคง ความน่าเชื่อถือ และความยั่งยืนในระยะยาว พร้อมทั้งเอื้อให้เกิดการพัฒนาองค์กรที่เติบโตไปพร้อมกับการพัฒนาคนและสังคมอย่างสมดุลในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

6. สรุป

การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดทิศทางการดำเนินงาน พฤติกรรมของบุคลากร และความสำเร็จขององค์กรทั้งในมิติของประสิทธิภาพและความยั่งยืน ท่ามกลางบริบทสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น การพัฒนาองค์กรจึงไม่อาจมุ่งเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์เชิงเศรษฐกิจ หรือประสิทธิภาพเชิงกลไกเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับระบบคุณค่า และจริยธรรมที่ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับการบริหารจัดการ และการทำงานร่วมกันของบุคลากร โดยหลักพุทธธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดเชิงคุณค่าที่มีพลังในการหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรให้ตั้งอยู่บนความถูกต้อง ดีงาม และความเกื้อกูลต่อส่วนรวม อันสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางจริยธรรมมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และประสิทธิภาพการทำงานภายในองค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม พรหมวิหาร 4 ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยความเมตตา ความเข้าใจ และความเป็นธรรม สังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความสามัคคีระหว่างบุคลากร ขณะที่อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นฐานในการเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน ความมุ่งมั่น และการพัฒนาศักยภาพการทำงานอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการองค์กร มิใช่การนำหลักศาสนามาใช้ในเชิงอุดมคติ หรือเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาระบบคุณค่า และค่านิยมร่วมที่ช่วยกำกับพฤติกรรม การตัดสินใจ และความสัมพันธ์ของบุคลากรในทุกระดับ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอย่างเหมาะสมจึงเอื้อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมความสุขในการทำงาน ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม ดังนั้น การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรที่มีความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพเชิงการบริหารกับคุณค่าทางจริยธรรม องค์กรที่

สามารถหล่อหลอมวัฒนธรรมการทำงานบนฐานของเมตตา ความเป็นธรรม ความร่วมมือ และการใช้ปัญญา ย่อมมีศักยภาพในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง มีความน่าเชื่อถือในสายตาสังคม และสามารถพัฒนาไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนในระยะยาว อันสอดคล้องกับบริบท และอัตลักษณ์ของสังคมไทยร่วมสมัยอย่างแท้จริง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรตามหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรที่มุ่งเน้นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพการทำงานกับคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์ โดยมีสติและปัญญาเป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางการบริหารและการดำเนินงาน เมื่อองค์กรยึดหลักการทำงานที่ตั้งอยู่บนความตื่นรู้ ความรอบคอบ และการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล การตัดสินใจในทุกระดับย่อมเป็นไปอย่างรอบด้าน คำนึงถึงผลกระทบต่อบุคลากร องค์กร และสังคมโดยรวม วัฒนธรรมองค์กรที่หล่อหลอมจากหลักพุทธธรรมช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่สงบสุขและเอื้ออาทร บุคลากรสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ เคารพซึ่งกันและกัน และเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจึงไม่ถูกมองเป็นปัญหาที่ต้องหลีกเลี่ยง แต่เป็นโอกาสในการเรียนรู้และแก้ไขด้วยสติ เหตุผล และความเป็นธรรม ส่งผลให้ความตึงเครียดในองค์กรลดลง และเกิดความร่วมมือในการทำงานอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน การดำเนินงานภายใต้กรอบคุณธรรมยังช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เมื่อบุคลากรรับรู้ว่าองค์กรให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม และการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันระหว่างบุคลากรกับองค์กร ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในบทบาทหน้าที่ของตนจึงเกิดขึ้น ส่งผลให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ นอกจากนี้ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ยังช่วยให้องค์กรก้าวพ้นจากการมุ่งเน้นผลสำเร็จเชิงตัวเลขเพียงอย่างเดียว ไปสู่การพัฒนาที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต ความสุขในการทำงาน และความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัว องค์กรจึงสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ไม่เพียงในมิติของผลการดำเนินงาน แต่ยังรวมถึงการยอมรับจากสังคมและการดำรงอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2558). *ประวัติศาสตร์สังคมไทยในมุมมองวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ประเวศ วะสี. (2560). *ระบบสุขภาพทางปัญญา: ทางออกของสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พระเทพเวที. (2560). *พุทธธรรมกับการพัฒนาองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2561). *ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ.

วิชัย ว่องศิริ. (2561). *ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมกับการบริหารองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาย ศรีทอง. (2561). *การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนกับบทบาทสถาบันศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2557). *การบริหารรัฐกิจแนวใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2561). *วัฒนธรรมไทยกับพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรม.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560). *วัฒนธรรมองค์กรกับการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

การปรับใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบราชการ

The Application of Sappurisadhamma in Public Administration to Enhance Good Governance in the Civil Service System

ปรมต วรรณบวร
Poramat Wanabaworn
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Ramkhamhaeng University
Corresponding Author, E-mail: artkeeyo53@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ธัมมัญญุตา อัตถัญญุตา อัตตัญญุตา มัตตัญญุตา กาลัญญุตา ปริสัญญุตา และปุคคลัญญุตา ร่วมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารราชการแผ่นดินของไทย ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งระบบราชการไทยกำลังเผชิญความท้าทายจากวิกฤตศรัทธาของประชาชน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเชิงโครงสร้าง และข้อจำกัดของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพเชิงเทคนิคมากกว่าการยึดมั่นในคุณค่าเชิงจริยธรรม บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าการผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนากับการบริหารราชการแผ่นดินสามารถเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจแก่ข้าราชการ ลดโอกาสการทุจริต และเพิ่มระดับความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน อันนำไปสู่การพัฒนาระบบราชการไทยให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: สัปปุริสธรรม 7, การบริหารราชการแผ่นดิน, ธรรมาภิบาล

Abstract

This academic article aims to examine the application of the Seven Qualities of a Good Person (Sappurisadhamma) in Buddhism, namely Dhammaññutā (knowledge of principles or the Dhamma), Atthaññutā (knowledge of purpose or benefit), Attaññutā (knowledge of oneself), Mattaññutā (knowledge of moderation), Kālaññutā (knowledge of proper time), Parisaññutā (knowledge of the assembly or community), and Puggalaññutā (knowledge of individuals), in conjunction with the principles of good governance in Thai public administration. The study is situated within the context of societal transformation in the twenty-

ได้รับบทความ: 9 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ:** 27 มกราคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 12 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 9, 2026; **Revised:** January 27, 2026; **Accepted:** February 12, 2026

first century, in which the Thai bureaucratic system faces multifaceted challenges, including a crisis of public trust, structural corruption, and the limitations of New Public Management that prioritizes technical efficiency over ethical values. The article demonstrates that integrating Buddhist ethical principles into public administration can cultivate inner moral resilience among civil servants, reduce opportunities for corruption, and enhance trust between the state and the public, thereby contributing to an efficient, transparent, and sustainable system of governance in the long term.

Keywords: The Seven Virtues of a Good Person, Public Administration, Good Governance

1. บทนำ

วิกฤตการณ์และพลวัตของระบบราชการไทยในศตวรรษที่ 21 เป็นภาพสะท้อนของความท้าทายภายใต้บริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบราชการไทยต้องเผชิญแรงกดดันจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Disruption) ซึ่งเน้นความรวดเร็ว ความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายในยังคงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กรที่ฝังรากลึก โดยเฉพาะปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่บ่อนทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนและศักยภาพการแข่งขันของประเทศ รายงานดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (CPI) ปี พ.ศ. 2567 ระบุว่าประเทศไทยได้ 34 คะแนน จาก 100 คะแนน และอยู่ในอันดับที่ 107 จาก 180 ประเทศ สะท้อนภาวะ “วิกฤตศรัทธา” ต่อความโปร่งใสของภาครัฐ นอกจากนี้ รูปแบบการทุจริตมีความซับซ้อนมากขึ้น ตั้งแต่การรับสินบน การทุจริตเชิงนโยบาย การเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง ไปจนถึงความขัดแย้งทางผลประโยชน์ โดยข้อมูลจากสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 พบข้อร้องเรียนจำนวนมาก โดยเฉพาะด้านการจัดซื้อจัดจ้างและการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการเสริมสร้าง “ภูมิคุ้มกันจากภายใน” ให้แก่บุคลากรภาครัฐ เพื่อฟื้นฟูความน่าเชื่อถือและศรัทธาต่อการบริหารราชการแผ่นดินอย่างยั่งยืน (สำนักงาน ป.ป.ช., 2567)

ความล้มเหลวและข้อจำกัดของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในบริบทการปฏิรูประบบราชการไทยตลอดช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แม้ประเทศไทยจะได้นำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) มาประยุกต์ใช้ โดยมุ่งเน้นการวัดผลสัมฤทธิ์ของงาน การลดขั้นตอนการทำงาน และความคุ้มค่าเชิงประสิทธิภาพ แต่การดำเนินการดังกล่าวกลับเผชิญข้อจำกัดเชิงบริบท นักวิชาการจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า การนำ NPM มาใช้ในสังคมไทยซึ่งมีระบบอุปถัมภ์ฝังราก

ลึก มักเน้นเพียงการปฏิบัติตามรูปแบบเชิงเทคนิค มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่าและจริยธรรม ส่งผลให้เกิดการสร้างตัวชี้วัด (KPIs) ที่มุ่งเน้นปริมาณผลงานเป็นหลัก ขณะที่คุณภาพการให้บริการและมิติด้านจริยธรรมถูกลดทอนลง การบริหารที่มุ่งประสิทธิภาพทางวัตถุโดยขาดฐานคุณธรรมจึงนำไปสู่การแข่งขันเชิงผลงาน การบิดเบือนข้อมูล และการละเลยประโยชน์สาธารณะ ซึ่งขัดกับบทบาทหลักขององค์กรภาครัฐที่ต้องยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการให้บริการสาธารณะ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2563)

ความจำเป็นในการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้นั้น สืบเนื่องด้วยเหตุที่สังคมไทยมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนามายาวนาน หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงพิธีกรรม แต่เป็น "ปรัชญาชีวิต" และ "ศาสตร์แห่งการปกครอง" ที่ลึกซึ้ง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานจึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม (Social Context) ของไทยมากที่สุด โดยเฉพาะหลักธรรมที่นำเสนอคือ "สัปปุริสธรรม 7" หรือธรรมของคนดี เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นคุณสมบัติของผู้ที่เป็นผู้นำและผู้บริหารที่สมบูรณ์ การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นที่จะอธิบายขยายความหลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อนำมาปรับใช้ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล ให้ระบบราชการไทยมีความ "เก่ง" และ "ดี" ควบคู่กันไปที่จะทำให้เกิดการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

2. ธรรมาภิบาลในบริบทการบริหารราชการไทย

ในเบื้องต้นนี้ก่อนที่จะเชื่อมโยงการบริหารราชการเข้ากับหลักพุทธธรรม จำเป็นต้องทำความเข้าใจนิยามและองค์ประกอบของ "ธรรมาภิบาล" (Good Governance) ตามกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562 ได้วางรากฐานสำคัญไว้เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือ "ประโยชน์สุขของประชาชน" (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2562) ได้จำแนกองค์ประกอบของธรรมาภิบาลออกเป็น 6 ประการสำคัญ โดยถือเป็นมาตรฐานกลางในการบริหารงานภาครัฐ (กรมการศาสนา, 2566) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักนิติธรรมคือเสาหลักแห่งความยุติธรรม หมายถึง การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ อย่างเสมอภาค เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ การบริหารราชการต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ไม่ใช่อยู่ภายใต้อำเภอใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้ยังรวมถึงการทำให้กฎหมายมีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทของสังคม และเป็นที่ยอมรับของสากล ในทางปฏิบัติ ปัญหาที่พบคือการบังคับใช้กฎหมายที่หย่อนยาน (Lax Enforcement) และการใช้ช่องว่างทางกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์

2. หลักคุณธรรม (Morality/Ethics) หลักคุณธรรมมุ่งเน้นที่ "จิตสำนึก" ของเจ้าหน้าที่รัฐ คือการยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบชั่วดี การส่งเสริมให้ข้าราชการมีวินัยและจรรยาบรรณวิชาชีพ หลักการนี้เป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญที่สุดกับหลักศาสนา เพราะกฎหมายควบคุมได้เพียงพฤติกรรมภายนอก แต่คุณธรรมควบคุมเจตนาภายในด้วย

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) ความโปร่งใสคือกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (Disclosure) ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความไว้วางใจ (Trust) ระหว่างรัฐกับประชาชน รวมถึงการมีกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่เปิดเผยชัดเจน และตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอน (สถาบันพระปกเกล้า, 2567) ในยุคดิจิทัล ความโปร่งใสยังหมายรวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Open Data) เพื่ออำนวยความสะดวกในการตรวจสอบ

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้ภาครัฐรับรู้ความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบาย

5. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ความรับผิดชอบในที่นี้มีความหมายกว้างกว่า Responsibility คือหมายถึงความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบ (Answerability) และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน (Consequences) ผู้บริหารต้องตระหนักว่าอำนาจที่ได้รับมานั้นมาพร้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคมและประชาชน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2567)

6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money/Economy) การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (Limited Resources) ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยคำนึงถึงความประหยัด (Economy) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) การใช้จ่ายงบประมาณต้องไม่มีความสูญเปล่า และต้องตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ธนาคารโลกได้ให้ความสำคัญกับแนวคิด Good Governance หรือธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการภาครัฐ ประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในระบบราชการตั้งแต่ พ.ศ. 2546 โดยกำหนดเป็นหลักธรรมาภิบาล 10 ประการสำหรับใช้เป็นแนวปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในตัวข้าราชการหรือบุคลากรภาครัฐอย่างแท้จริง (สำนักงาน ก.พ.ร., 2564)

3. การปรับใช้ธรรมาภิบาลกับการบริหารภาครัฐ

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของหน่วยงานรัฐ โดยเป็นการปรับกระบวนทัศน์และการบริหารราชการของไทยให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย (พระสราวุธ ฐิตสีโล, 2566) ชี้ให้เห็นว่า ธรรมาภิบาลภาครัฐยุค 4.0 เป็นกลไกสำคัญในการปรับวิธีคิดและวิธีการบริหารราชการทั้งระบบ เพื่อให้การดำเนินงานของรัฐเกิดประสิทธิผลและนำไปสู่ความสงบสุขของสังคม ขณะเดียวกัน (ธงชัย คล้ายแสง, 2562) พบว่าการพัฒนาตัวชี้วัดด้านธรรมาภิบาลสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินและติดตามการบริหารจัดการภาครัฐได้อย่างเหมาะสม และสามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทและภารกิจของแต่ละหน่วยงานได้อย่างยืดหยุ่น หลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) เป็นแนวคิดสำคัญที่มุ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างสงบสุข โดยเน้นการประสานประโยชน์ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ตามความหมายของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) คำว่า “ธรรมาภิบาล” มีรากศัพท์จากคำว่า “ธรรม” หมายถึงคุณความดี “อภิ” หมายถึงยิ่ง และ “บาล” หมายถึงการปกครองหรือการดูแล อันสะท้อนถึงการบริหารหรือการปกครองที่ตั้งอยู่บนความถูกต้อง ยุติธรรม และคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Good Governance ในเชิงพัฒนาการ แนวคิดธรรมาภิบาลมีจุดเริ่มต้นจากภาคเอกชนในรูปแบบของบรรษัทภิบาลก่อนจะถูกนำมาปรับใช้ในภาครัฐในฐานะกรอบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยมุ่งให้การบริหารราชการตอบสนองต่อประโยชน์สุขของประชาชน บรรลุผลสัมฤทธิ์ของภารกิจรัฐ มีประสิทธิภาพและความคุ้มค่า ลดขั้นตอนและภารกิจที่ไม่จำเป็น กระจายอำนาจและทรัพยากรสู่ท้องถิ่น รวมทั้งอำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ต้องมีความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานอย่างชัดเจน (เพลินตา ตันรังสรรค์, 2568)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องความรับผิดชอบทางการบริหาร ทัศนคติ และพฤติกรรมของตัวบุคคล ทั้งในระดับผู้นำและผู้ปฏิบัติงาน โดยเพิ่มเติมเรื่อง "การสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรม" อันเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 279 ซึ่งได้กำหนดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทไว้ด้วย พร้อมกันนี้ คณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2555 ได้มีมติเห็นชอบตามที่ (ก.พ.ร.) เสนอ ซึ่ง "หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี" ดังกล่าว ประกอบด้วย 4 หลักการสำคัญ และ 10 หลักการย่อย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management ประกอบด้วย

1.1 ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง หมายถึง การปฏิบัติราชการที่มุ่งใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม โดยเน้นการลดขั้นตอนและระยะเวลาในการทำงาน ลดภาระค่าใช้จ่าย ตลอดจนปรับลดหรือยกเลิกภารกิจที่ล้าสมัยและไม่จำเป็น เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของการดำเนินงานโดยรวม

1.2 ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง การบริหารราชการที่ตั้งอยู่บนวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างรอบด้าน โดยการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน สร้างกระบวนการทำงานที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน ควบคู่กับการจัดการความเสี่ยง การติดตามประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง

1.3 การตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง ความสามารถของภาครัฐในการให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ดำเนินการได้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่เหมาะสม สร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจแก่ประชาชน พร้อมทั้งตอบสนองต่อความคาดหวังและความต้องการของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายได้อย่างครบถ้วนและเหมาะสม

2. ค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic Value) ประกอบด้วย

2.1 รับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง การปฏิบัติราชการที่สามารถชี้แจงและตอบคำถามต่อสาธารณะได้อย่างชัดเจนเมื่อเกิดข้อสงสัย โดยต้องมีระบบรายงานความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของงานตามเป้าหมายที่กำหนด เพื่อให้เกิดการตรวจสอบการให้คุณให้โทษอย่างเป็นธรรม ตลอดจนมีแนวทางรองรับในการแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่

2.2 เปิดเผย/โปร่งใส (Transparency) หมายถึง การดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและตรงไปตรงมา พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเชื่อถือได้ให้ประชาชนรับทราบอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดให้มีระบบการเข้าถึงข้อมูลที่สะดวก ถูกต้อง และครบถ้วน เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจต่อการบริหารราชการ

2.3 หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง การใช้อำนาจรัฐภายใต้กรอบกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับอย่างเคร่งครัด เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติโดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างรอบคอบ

2.4 ความเสมอภาค (Equity) หมายถึง การให้บริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมปราศจากการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของเพศ เชื้อชาติ ภาษา อายุ สภาพร่างกาย สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา หรือการศึกษา ทั้งยังต้องให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมโดยรวม

3. ประชารัฐ (Participatory State) ประกอบด้วย

3.1 การมีส่วนร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ (Participation/Consensus Oriented) หมายถึง การบริหารราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

อย่างรอบด้าน ตั้งแต่การรับรู้และทำความเข้าใจข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การเสนอประเด็นปัญหา การร่วมตัดสินใจและดำเนินงาน ตลอดจนการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องมุ่งแสวงหาฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เพื่อสร้างการยอมรับร่วมและลดข้อขัดแย้งในประเด็นสำคัญ

3.2 การกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง การมอบอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินงานให้แก่หน่วยปฏิบัติในระดับต่าง ๆ อย่างเหมาะสม รวมทั้งการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคส่วนอื่นในสังคม เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

4. ความรับผิดชอบทางการบริหาร (Administrative Responsibility) ประกอบด้วย คุณธรรม/จริยธรรม (Morality/Ethics) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องมีจิตสำนึกความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปอย่างมีศีลธรรม คุณธรรม และตรงตามความคาดหวังของสังคมรวมทั้งยึดมั่นในค่านิยมหลักของมาตรฐานจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน และจรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของระบบราชการไทย

4. หลักธรรมสัปปุริสธรรม

หลักธรรมภายใต้ชื่อหลักธรรม "สัปปุริสธรรม" (Sappurisadhamma) มาจากคำว่า "สัปปุริส" (สัตบุรุษ หรือ คนดี) รวมกับ "ธรรม" (หลักปฏิบัติ) หมายถึง ธรรมของคนดี หรือคุณสมบัติของผู้ดี สัตบุรุษในทางพุทธศาสนาคือผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาและคุณธรรม เป็นผู้ที่สมควรแก่การเคารพนับถือ ในทางรัฐศาสตร์และบริหารศาสตร์ สัปปุริสธรรม 7 ถือเป็น "Qualities of a Good Leader/Administrator" ที่ครอบคลุมทุกมิติของการบริหารจัดการ พระไตรปิฎกระบุหลักสัปปุริสธรรม 7 ไว้ในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค และอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 23) โดยจำแนกองค์ประกอบออกเป็น 7 ประการ ซึ่งมีการปรับใช้ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบดังนี้ (พงศ์ธสิษฐ์ ปิจนันท์, 2568)

1. ธัมมัญญุตา (Dhammanyuta) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ ความรู้จักเหตุและหลักการ ผู้บริหารต้องเข้าใจกฎหมาย ระเบียบ และอำนาจหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง ไม่ปฏิบัตินอกขอบเขต พร้อมทั้งวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเพื่อแก้ไขได้ตรงจุด อันทำให้การบริหารมีทิศทางและหลักยึดที่มั่นคง

2. อัตถัญญุตา (Atthanyuta) ความเป็นผู้รู้จักผล คือ ความรู้จักผลและเป้าหมาย ผู้บริหารต้องตระหนักถึงวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กร การตัดสินใจทุกประการควรมุ่งสู่

ผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ มีการประเมินผลและคาดการณ์ผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อความยั่งยืนขององค์กร

3. อัตตัญญุตา (Attanyuta) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ ความรู้จักตน ผู้บริหารต้องรู้จุดแข็ง จุดอ่อน และวางตนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ มีความถ่อมตน ไม่หลงอำนาจ และเปิดรับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยป้องกันการใช้อำนาจในทางมิชอบ

4. มัตตัญญุตา (Mattanyuta) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความรู้จักประมาณ ผู้บริหารควรใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ คุ้มค่า และไม่ฟุ่มเฟือย ทั้งด้านงบประมาณ การมอบหมายงาน และการใช้อำนาจ สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. กาลัญญุตา (Kalanyuta) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ ความรู้จักกาลเวลา ผู้บริหารต้องบริหารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้ลำดับความเร่งด่วนและความสำคัญ รวมถึงเลือกจังหวะที่เหมาะสมในการตัดสินใจ เพราะแม้ทำถูกเรื่อง แต่ผิดเวลา ย่อมไม่เกิดผลสำเร็จ

6. ปริสัญญุตา (Parisanyuta) ความเป็นผู้รู้จักบริษัท/ชุมชน คือ ความรู้จักสังคมและชุมชน ผู้บริหารต้องเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมองค์กร มีความฉลาดทางสังคม และสื่อสารได้เหมาะสมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7. ปุคคลัญญุตา (Puggalaññuta) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ความรู้จักบุคคล ผู้บริหารต้องเข้าใจความแตกต่างของบุคลากร รู้จักคัดเลือก ใช้คนให้เหมาะกับงาน ส่งเสริมคนดี และควบคุมผู้ที่อาจก่อปัญหา อันเป็นหัวใจของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก “ใช้คนให้ถูกงาน” ตามแนวพระบรมราโชวาทของรัชกาลที่ 9

กล่าวสรุปความได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะสัปปุริสธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมที่สอนให้บุคคลเป็นสัตบุรุษหรือผู้ดี มีคุณธรรมและปัญญาในการดำเนินชีวิตและการทำงาน หลักธรรมนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ในองค์กรต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแนวทางการนำหลักสัปปุริสธรรมมาปรับใช้กับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารราชการแผ่นดิน จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบราชการไทยให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยผสมผสานภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาที่มีมายาวนานกว่า 2,500 ปีเข้ากับแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่

5. การบริหารราชการแผ่นดิน

ในส่วนของหลักการบริหารราชการแผ่นดิน ในเบื้องต้นนี้ขอทำความเข้าใจถึงความหมายของการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีการให้ความหมายไว้หลากหลายแง่มุม แต่โดยภาพรวมแล้วมีนัยไปในแนวทางเดียวกัน ดังเช่น การบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดการบริหารกิจการบ้านเมืองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

การบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง การกำหนดนโยบายและทิศทางว่าจะจัดการปกครองประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การต่างประเทศไปในแนวทางใดและใช้วิธีการใด จึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพ คุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยการจัดหาอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ งบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้ และออกกฎ ระเบียบต่าง ๆ มารองรับ ตลอดจนการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายตามที่อำนาจนิติบัญญัติคือรัฐสภาให้ความเห็นชอบตราขึ้นใช้บังคับ (สุเทพ เอี่ยมคง, 2567)

กล่าวสรุปความได้ว่า การบริหารราชการแผ่นดินมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐไปสู่การปฏิบัติ การให้บริการสาธารณะ และการจัดสรรทรัพยากรของชาติ ระบบราชการที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสร้างคุณภาพการให้บริการที่ดีแก่ประชาชน พัฒนาขีดความสามารถของประเทศ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สังคม

6. การปรับใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 สู่ธรรมาภิบาลภาครัฐ (Integration Analysis)

การนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาปรับใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ไม่ใช่เพียงการจับคู่คำศัพท์ แต่เป็นการวิเคราะห์ถึง "กลไกการทำงาน" (Mechanism) ที่หลักธรรมแต่ละข้อจะไปช่วยเสริมสร้างจุดแข็งและอุดช่องโหว่ของหลักธรรมาภิบาลแต่ละด้าน การวิเคราะห์เชิงลึก (In-depth Analysis) สามารถจำแนกรายละเอียดในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. การเสริมสร้าง "นิติธรรม" ด้วย "ธัมมัญญุตา" หลักนิติธรรมในระบบราชการไทยมักประสบปัญหาการตีความกฎหมายเพื่อเข้าข้างพวกพ้องหรือเครือข่าย หรือการละเลยกฎระเบียบ ดังนั้นการนำ ธัมมัญญุตา (รู้เหตุ/รู้หลักการ) มาใช้ จะช่วยให้ข้าราชการมี "จิตสำนึกเคารพกฎกติกา" จากภายใน ไม่ใช่เพราะกลัวบทลงโทษ แต่เพราะเข้าใจว่ากฎหมายคือ "เหตุ" แห่งความสงบเรียบร้อย ผู้ที่มีธัมมัญญุตาจะแม่นยำในหลักการ ไม่บิดเบือนข้อกฎหมาย และยึดถือความถูกต้องเป็นที่ตั้ง ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นธรรมอย่างแท้จริง (นภัทสรณ์ พรหมแก้ว, 2565)

2. การยกระดับ "คุณธรรม" ด้วย "อัตตัญญุตา" และ "ปุคคลัญญุตา" ปัญหาการทุจริตเกิดจากความโลภและการขาดความละอาย อัตตัญญุตา (รู้ตน) ทำหน้าที่เป็นกระจกเงาส่องใจ ให้ข้าราชการตรวจสอบตนเองอยู่เสมอว่า "เราอยู่ในฐานะอะไร เรามีหน้าที่อะไร" การรู้ตนนำไปสู่ความถ่อมตนและความละอายต่อการทำชั่ว (หิริโอตตัปปะ) ในขณะที่

ปุคคลัญญุตา (รู้บุคคล) ช่วยให้ผู้บริหารสามารถคัดกรองบุคลากรที่มีคุณธรรมเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญ (Merit System) และป้องกันระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) โดยการพิจารณาความดีและความสามารถเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน แทนที่จะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือคำนึงถึงผลประโยชน์เป็นตัวตั้ง (พระมหาสุชิน วชิรญาโณ, 2561)

3. การสร้าง "ความโปร่งใส" ด้วย "อัตถัญญุตา" ความโปร่งใสสัมพันธ์กับการรู้เป้าหมาย อัตถัญญุตา (รู้ผล/รู้ความมุ่งหมาย) ช่วยให้ข้าราชการตระหนักว่า "ความไว้วางใจของประชาชน" คือผลลัพธ์สูงสุดของการบริหารงาน การปกปิดข้อมูลหรือการทำงานในห้องมืดขัดแย้งกับเป้าหมายนี้ ผู้ที่รู้อรรถะ (เป้าหมาย) ย่อมเข้าใจว่ากระบวนการที่โปร่งใสจะนำมาซึ่งความร่วมมือและการยอมรับ ดังนั้น ข้าราชการหรือบุคลากรภาครัฐจึงยินดีที่จะเปิดเผยข้อมูลและกระบวนการทำงานให้สาธารณชนรับทราบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายแห่งความเชื่อมั่น (พระมหาธณิสร จันทวัณโณ, 2567)

4. การขับเคลื่อน "การมีส่วนร่วม" ด้วย "ปริสัญญุตา" การมีส่วนร่วมมักล้มเหลวเพราะภาครัฐไม่เข้าใจบริบทของประชาชน ปริสัญญุตา (รู้ชุมชน/สังคม) คือกุญแจสำคัญในการไขปัญหานี้ ข้าราชการที่เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ ย่อมสามารถออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม (Tailor-made Participation) ไม่ใช่การเกณฑ์คนมาร่วมพิธี แต่เป็นการเปิดพื้นที่พูดคุยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง การรู้เขารู้เราจะลดช่องว่างระหว่างรัฐและประชาชน ทำให้เกิดความร่วมมือแบบสมัครใจได้เป็นอย่างดียิ่ง

5. การสร้าง "ความรับผิดชอบ" ด้วย "อัตถัญญุตา" และ "กาลัญญุตา" ความรับผิดชอบคือการส่งมอบผลงานตามสัญญา อัตถัญญุตา (รู้ผล) ทำให้ข้าราชการมุ่งมั่นที่จะทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย (Result-Oriented) ไม่ทิ้งงานกลางคัน ส่วน กาลัญญุตา (รู้กาล) ทำให้เกิดความรับผิดชอบเรื่องเวลา (Punctuality) การทำงานให้เสร็จทันเวลาและการแก้ไขปัญหาให้ทันท่วงที (Responsiveness) ถือเป็นความรับผิดชอบสูงสุดต่อผู้เสียภาษีหรือต่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริง

6. การเพิ่ม "ความคุ้มค่า" ด้วย "มัตตัญญุตา" นี่คือจุดที่ชัดเจนที่สุด มัตตัญญุตา (รู้ประมาณ) คือหลักการบริหารทรัพยากร (Resource Management) ที่ดีที่สุด การรู้จักความพอดีในการใช้งบประมาณ การไม่ทำโครงการที่ใหญ่โตเกินความจำเป็น (White Elephant Projects) และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ล้วนเป็นหัวใจของหลักความคุ้มค่า (Value for Money) หลักธรรมข้อนี้ยังช่วยป้องกันการทุจริตที่เกิดจากการกำหนดสเปกงานเกินจริง (Over-specification) อีกด้วย

7. สรุป

ระบบราชการไทยในศตวรรษที่ 21 อยู่ท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งได้สร้างแรงกดดันอย่างรอบด้านต่อการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งในมิติของความรวดเร็ว ความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาเชิงโครงสร้างภายใน โดยเฉพาะการทุจริตคอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และวิกฤตศรัทธาของประชาชน ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบราชการไทย แม้รัฐจะนำแนวคิดธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้เป็นกรอบการดำเนินงาน แต่การเน้นประสิทธิภาพเชิงเทคนิคโดยขาดรากฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม ส่งผลให้การปฏิรูปยังไม่บรรลุผลอย่างแท้จริง บทความนี้สะท้อนให้เห็นว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการในพระพุทธศาสนา เป็นกรอบคุณค่าที่มีศักยภาพในการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยสามารถบูรณาการเข้ากับหลักธรรมาภิบาลได้อย่างเป็นระบบ หลักธรรมดังกล่าวช่วยหล่อหลอมจิตสำนึกภายในของข้าราชการให้ตระหนักรู้ในเหตุและผล รู้จักตนและผู้อื่น รู้ประมาณและกาลเวลา ตลอดจนเข้าใจบริบทของสังคมและชุมชนอย่างรอบด้าน การผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนากับการบริหารราชการแผ่นดินจึงมิใช่เพียงการยกระดับกระบวนการทำงาน แต่เป็นการสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจริยธรรม” จากภายใน อันนำไปสู่การลดโอกาสการทุจริต เสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาระบบราชการไทยให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของสังคมไทยในระยะยาว

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักธรรมาภิบาลและสัปปุริสธรรม 7 ประการมาปรับใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ช่วยเปิดมุมมองการพัฒนาระบบราชการไทยให้ก้าวพ้นกรอบการจัดการเชิงเทคนิคและโครงสร้างทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว ไปสู่การบริหารที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางและตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมและจริยธรรมภายในบุคคล หลักสัปปุริสธรรม 7 อันประกอบด้วยการรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้จักบุคคล ทำหน้าที่หล่อหลอมจิตสำนึกของข้าราชการให้มีความรอบคอบ มีสติ และยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ส่งผลให้การตัดสินใจเชิงนโยบายและการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และลดโอกาสการทุจริตเชิงโครงสร้างได้อย่างเป็นรูปธรรม การนำองค์ความรู้นี้ไปใช้ก่อให้เกิดการพัฒนาทุนมนุษย์ในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ข้าราชการมิได้พัฒนาเพียงทักษะวิชาชีพ หรือความสามารถเชิงเทคนิคเท่านั้น หากแต่ได้รับการเสริมสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ” ที่ช่วยให้สามารถเผชิญแรงกดดันจากอำนาจ ผลประโยชน์ และบริบททางสังคมที่ซับซ้อนได้ ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนก็ได้รับการฟื้นฟูผ่านความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เกิดความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม และความ

ร่วมมือในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับสัปปุริสธรรม 7 เกิดผลอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องพัฒนากลไกเชิงนโยบายและระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือก การพัฒนาภาวะผู้นำ การฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการประเมินผลการปฏิบัติงาน ควบคู่กับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง เมื่อคุณธรรมภายในบุคคลได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ธรรมาภิบาลในระดับโครงสร้างก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย อันนำไปสู่การบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนอย่างแท้จริงในระยะยาว ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2566). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2567). *แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบและความโปร่งใสในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

ธงชัย คล้ายแสง. (2562). การพัฒนาตัวชี้วัดธรรมาภิบาลสำหรับการบริหารภาครัฐไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 17(2), 45-68.

นภัทสรณ์ พรหมแก้ว. (2565). หลักนิติธรรมกับการบังคับใช้กฎหมายในระบบราชการไทย. *วารสารนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์*, 10(1), 89-112.

พงศ์ธสิษฐ์ ปิจนันท์. (2568). *สัปปุริสธรรมกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (เล่มที่ 23)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธณิสร จันทวัณโณ. (2567). ความโปร่งใสกับการบริหารราชการแผ่นดินตามแนวพุทธธรรม. *วารสารสังคมศาสตร์เชิงพุทธ*, 9(2), 33-55.

พระมหาสุชิน วชิรญาโณ. (2561). การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารองค์กรภาครัฐ. *วารสารพุทธบริหาร*, 6(1), 1-20.

พระสราวุธ ฐิตสีโล. (2566). *ธรรมาภิบาลภาครัฐยุค 4.0: แนวคิดและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพลินตา ตันรังสรรค์. (2568). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันพระปกเกล้า. (2567). *ธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2563). *การเมืองการปกครองและการบริหารภาครัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). *รายงานผลการรับเรื่องร้องเรียนการทุจริตประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ป.ป.ช.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2562). *พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

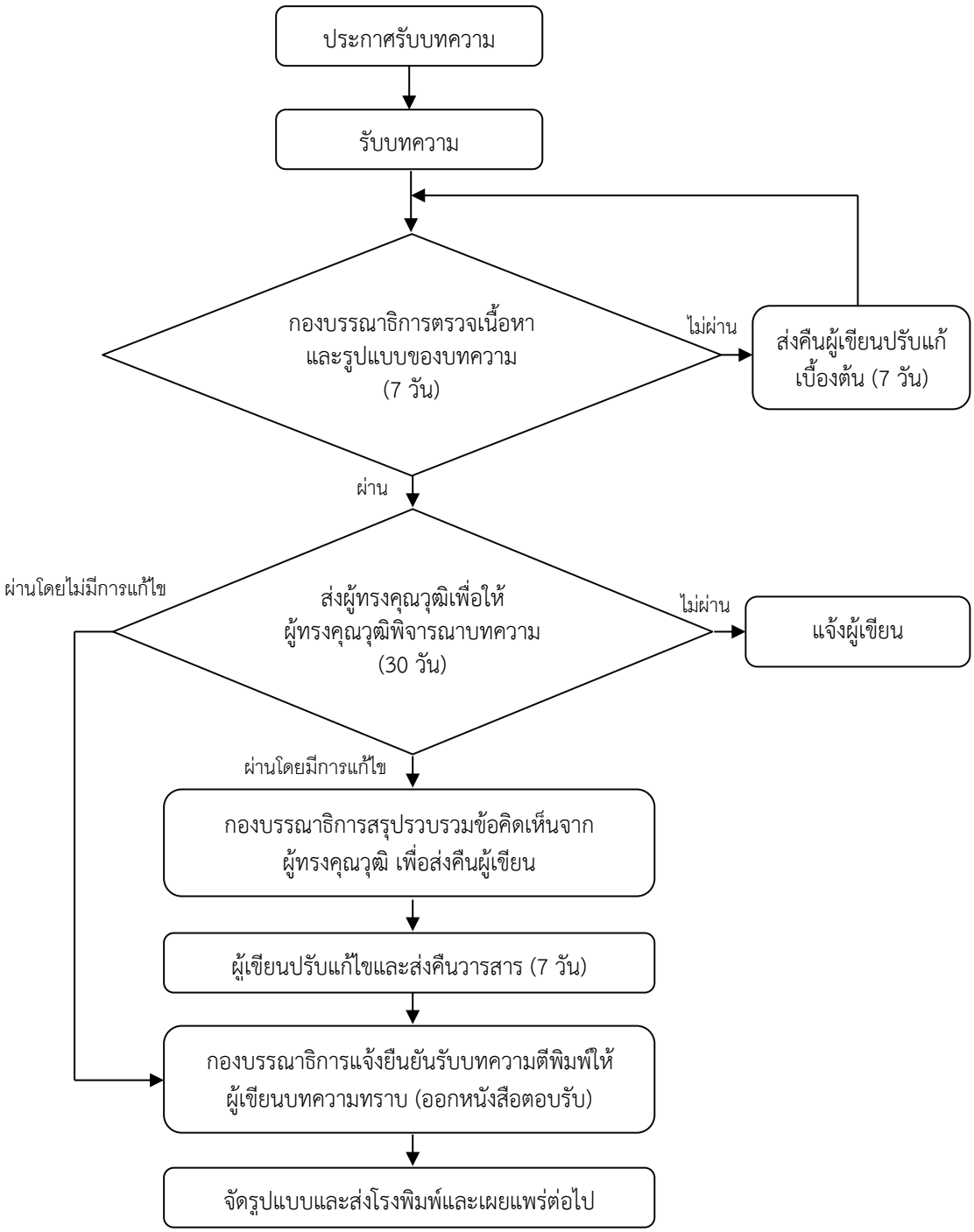
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2564). *รายงานผลการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลภาครัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.ร.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). *การพัฒนาระบบราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: สศช.

สุเทพ เอี่ยมคง. (2567). *การบริหารราชการแผ่นดินไทยในยุคการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องยินยอมและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ รูปแบบ ขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวกับการเสนอ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปกิณกะ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงในเนื้อหาและอ้างอิงในท้ายบทความ(References) ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารในรูปแบบของ APA 6th edition ดูตัวอย่างอ้างอิง

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ รวมทั้งผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

ผู้ประสงค์จะตีพิมพ์บทความต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขและกระบวนการดังต่อไปนี้

1. ผู้เขียนจะต้องศึกษารูปแบบและตรวจสอบการเขียนบทความให้ตรงตามรูปแบบของวารสาร
2. แนบไฟล์บทความ (Microsoft word) เข้าสู่ระบบออนไลน์ที่ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj/index พร้อมแจ้งและติดต่อประสานงานไปที่ ผู้ช่วยบรรณาธิการ นายมงคล สอนไธสง โทร. 064-946-1595, อีเมล: mongkol.son@mcu.ac.th, ไอดีไลน์: kee_s ทั้งนี้ผู้เขียนต้องระบุต้นสังกัด และเบอร์โทรศัพท์ ที่ติดต่อได้โดยตรง ไว้ในกล่องโต้ตอบ หรือ Discussion Box หรือ ทาง LINE
3. บทความต้องผ่านการตรวจรูปแบบจากกองบรรณาธิการ และผู้เขียนต้องปรับแก้ไขให้สมบูรณ์และถูกต้องตามคำแนะนำของกองบรรณาธิการ
4. เนื้อหาบทความและองค์ประกอบของบทความต้องผ่านการตรวจพิจารณาและอนุมัติจากกองบรรณาธิการ เพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเมินบทความ
5. เมื่อบทความผ่านการอนุมัติจากกองบรรณาธิการแล้ว ผู้เขียนต้องทำการโอนเงินค่าธรรมเนียมบทความ 4,000 บาท (สี่พันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ ตามหมายเลขบัญชี "791-0-50021-1" ธนาคารกรุงไทย ชื่อบัญชี "วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ (วารสาร)" พร้อมแนบสลิปหลักฐานไปที่กล่องโต้ตอบ หรือ Discussion Box หรือ ทาง LINE

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ไม่มีนโยบายในการเก็บเงินค่าธรรมเนียมเกินที่กำหนดไว้ โปรดระวังมีบุคคลแอบอ้างเรียกเก็บเงินเพิ่ม ซึ่งทางวารสารไม่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่ขอรับผิดชอบโดยประการทั้งปวง

6. บทความต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน และการพิจารณาของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สิ้นสุด ในกรณีที่บทความของท่านไม่ผ่านการประเมินและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการ วารสารขอสงวนสิทธิ์ในการไม่รับตีพิมพ์บทความและไม่คืนเงินโดยประการทั้งปวง
7. เมื่อได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้รับการจัดให้อยู่ในวารสารกลุ่มใด ๆ ก็ตาม ผู้เขียนยินยอมที่จะรับผลการประเมินนั้นโดยไม่มีข้อโต้แย้ง

8. เนื้อหาบทความที่แก้ไขตามผู้ประเมินต้องไฮไลท์ตัวอักษรสีแดง เพื่อให้กองบรรณาธิการได้เช็คตรวจสอบว่าท่านได้แก้ไขจริง และหากท่านไม่ไฮไลท์ตัวอักษรสีแดง ทางวารสารจะถือว่าท่านไม่ได้แก้ไขบทความตามผู้ประเมิน และส่งไฟล์ (Microsoft word) บทความที่แก้ไขสมบูรณ์แล้วแนบเข้ามาในระบบ โดยมีระยะเวลาไม่เกิน 1 เดือน หลังจากวารสารได้ส่งผลประเมินให้ผู้เขียนทราบ ในกรณีกองบรรณาธิการตรวจพบว่าบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ไม่สมบูรณ์ ทางวารสารจะส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาปรับแก้ไข ซึ่งผู้เขียนจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการตรวจแก้ Abstract จำนวน 500 บาท

9. ทั้งนี้แม้บทความที่ผ่านการอนุมัติแล้ว ภายหลังพบว่า หากไม่สามารถติดต่อผู้เขียนบทความได้ และผู้เขียนไม่ยอมแก้ไขบทความให้สมบูรณ์หรือแก้ไขบทความล่าช้าไม่ตรงตามระยะเวลาที่กำหนด ทางวารสารขอสงวนสิทธิ์ที่จะปฏิเสธไม่รับตีพิมพ์บทความ และขอยกเลิกใบตอบรับตีพิมพ์บทความ โดยวารสารจะแจ้งผ่านทางอีเมล์จากระบบที่ผู้เขียนได้ลงทะเบียนไว้แล้วเท่านั้น

10. การจัดเลื่อนลำดับเพื่อเผยแพร่บทความในแต่ละฉบับ เป็นอำนาจและสิทธิ์ในการตัดสินใจของกองบรรณาธิการ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของบทความ

11. ความก้าวหน้าเกี่ยวกับบทความ เป็นความรับผิดชอบของเจ้าของบทความที่ต้องติดตามสอบถามอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้กองบรรณาธิการ จะแจ้งให้ทราบในระบบของวารสาร

ผู้นิพนธ์บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ต้องดำเนินการตามองค์ประกอบและรูปแบบที่วารสารกำหนด ดังนี้

1. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิตนักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

1.3 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะพร้อมส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามขอกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ**ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม.** พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมด ซึ่งบทคัดย่อของเรื่องไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และ**ให้มีเพียง 3 ส่วนเท่านั้น** คือ

1) วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2) ระเบียบวิธีวิจัย

3) ผลการวิจัยพบว่า ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)

4) คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (Comma) (,)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ข้อมูลและเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่ และสัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์ ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (ถ้ามี) (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 องค์ความรู้ที่ได้รับ (ถ้ามี) (Knowledge Gained) เป็นองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมาย วงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ บทความปกิณกะ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำ โดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานของที่ผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์ และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

1. คัมภีร์พระไตรปิฎก

ให้อ้างชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: ชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า และให้วงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย หรือ (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ตัวอย่างเช่น

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง

(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, องฺ.ทุก. (ไทย) 20/395/106)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539*). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. หนังสือ

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหานำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ด้วย

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557)

กรณีผู้แต่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ปวรวรรณ เขาเรียง (2563)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ปวรวรรณ เขาเรียง, 2563)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า“และ” สำหรับผู้แต่ง ชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระธนันท์ ฐาตฺตโร และบุญชนะ ทาโยศรี (2562)

Phitchayangkul and Chitram (2016)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระธนันท์ ฐาตฺตโร และบุญชนะ ทาโยศรี, 2562)

(Phitchayangkul and Chitram, 2016)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ“and” หรือ “&”สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรมกุล และสุบัน โยทุม (2552)

Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525)

Prasitratsin et al. (1982)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น สุชาติ (ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525)

(Prasitratsin et al., 1982)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: โบแดง.

Yamane, T. (1967). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper and Row.

3. วารสาร

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหานำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตาม

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557)

กรณีผู้แต่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ปวรวรรณ เขาเรียง (2563)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ปวรวรรณ เขาเรียง, 2563)
(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า“และ” สำหรับผู้แต่ง ชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระธนันท์ ฐาตฺตโร และบุญชนะ ทาโยศรี (2562)
Phitchayangkul and Chitram (2016)
ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระธนันท์ ฐาตฺตโร และบุญชนะ ทาโยศรี, 2562)
(Phitchayangkul and Chitram, 2016)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ“and” หรือ “&”สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรมกุล และสุบัน โยทุม (2552)
Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)
ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)
(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525)
Prasitratsin et al. (1982)
ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น สุชาติ (ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525)
(Prasitratsin et al., 1982)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร*,/ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้า.

อำนวย มีราคา. (2564). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 ศรีสะเกษ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 6(1), 134-145.

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 16(2), 298-314.

4. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์)
หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหานำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตาม

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557)
ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557)

กรณีผู้แต่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ปวรวรรณ เขาเรียง (2563) หรือ Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ปวรวรรณ เขาเรียง, 2563) หรือ (Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า“และ” สำหรับผู้แต่ง ชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระธนันท์ ฐาตฺตโร และบุญชนะ ทาโยศรี (2562)
Phitchayangkul and Chitram (2016)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระธนันท์ ฐาตฺตโร และบุญชนะ ทาโยศรี, 2562)
(Phitchayangkul and Chitram, 2016)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ“and” หรือ “&”สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรมกุล และสุบัน โยทุม (2552)
Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)
(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525)
Prasitratsin et al. (1982: 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น สุชาติ (ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525)
(Prasitratsin et al., 1982)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์*./(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัย.

พระอธิการวัชระ จิตฺตสาโร. (2561). *การศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิทเช่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phrachanna Bhaddharakhito. (2015). *An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle*. (Master of arts). Khon Kaen: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

5. รายงานการวิจัย

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์: เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์: เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2550). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

6. ราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (2544)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2544)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อพระราชบัญญัติ./(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน)./*ราชกิจจานุเบกษา*./เล่มที่/ตอนที่/, หน้า.

พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2544, 21 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127ง, หน้า 13-17.

7. สัมภาษณ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

การอ้างอิงท้ายบทความ

การสัมภาษณ์ให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิง

8. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่จัดทำ)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่จัดทำ)

ตัวอย่าง เว็บไซต์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น กรวรรณ สังขกร (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (กรวรรณ สังขกร, 2558)

ตัวอย่าง วิกิพีเดีย

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น Wikipedia (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (Wikipedia, 2558)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./เข้าถึงได้จาก/http:///www.xxxxxxx

(คำว่า เข้าถึงได้จาก ใช้สำหรับเอกสารภาษาไทย Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ) (คำว่า สืบค้นเมื่อ ใช้สำหรับเอกสารภาษาไทย

กรวรรณ สังขกร. (2558). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีไทย*. เข้าถึงได้จาก http://www.slideshare.net/amicsangkakorn/ss-48803224

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). *Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model*. Retrieved from http://www.jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03

ตัวอย่างวิกิพีเดีย:

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./วันที่สืบค้น,/จาก/http:///www.xxxxxxx

วิกิพีเดีย. (2561). *จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2560*. วันที่สืบค้น 3 มิถุนายน 2562, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดบุรีรัมย์

9. เอกสารการประชุมทางวิชาการ

การอ้างอิงในเนื้อหา

(ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์, น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า)

(พระมหาชุติภัค อภินนฺโท, อัคร เดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรม กัลป์, 2561)

(Soutar, G. & Mazzarol, T. W., 1995)

การอ้างอิงท้ายบทความ

ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความหรือชื่อเรื่องของบท. ใน หรือ In ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.), *ชื่อการประชุม* (น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหาชุติภัค อภินนฺโท, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรมกัลป์. (2561). คณะสงฆ์กับการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 3 INC2019* (น. 1892). น่าน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Soutar, G., & Mazzarol, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In G. Tower (Ed.), *Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness* (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist Collage, Mahachulalongkornrajavidyalaya University